

A - h

Esta, me parece, la reimpression,
hecha a plana razon, por
de Mur, el a. 1790, en Nurem-
berg. — El Dr. Mead, creo, que
empezó, i no concluyó, otra
Edicion, en este siglo, impr.
en Londres: en unas 253 pag.

1.8793

CHRISTIANI- SMI RESTITV- TIO.

*Totius ecclesiæ apostolicæ est ad sua limina
vocatio, in integrum restituta cognitione Dei, fidei Chri-
sti, iustificationis nostræ, regenerationis baptismi, et cœ-
næ domini manducationis. Restituto denique nobis re-
gno cœlesti, Babylonis impiæ captiuitate soluta, et An-
tichristo cum suis penitus destructo.*

בעת ההיא יעמוד פיבאָר השר

ναι ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ οὐρανῷ.

M. D. LIII.

• I N D E X.

- De Trinitate divina, quod in ea non sit inuisibilium trium rerum illusio, sed vera substantiæ Dei manifestatio in verbo, et communicatio in spiritu, Libri septem.
- De fide et iustitia regni Christi, legis iustitiam superantibus, et de charitate, Libri tres. Pagina. 287.
- De regeneratione ac mandatione superna, et de regno Antichristi, Libri quatuor. Pagina. 355.
- Epiſtolæ triginta ad Ioannem Caluinum Gebennenſum concionatorem. Pagina. 577.
- Signa ſexaginta regni Antichristi, et reuelatio eius iam nunc praefens. pagina. 664.
- De myſterio Trinitatis, et veterum disciplina, ad Philip-
pum Melanchthonem, et eius collegas, apologia.
Pagina. 671.

De Tri-

DE TRINITATE

DIVINA, QVOD IN EA NON

fit inuisibilium trium rerum illusio, sed
vera substantiæ Dei manifestatio
in verbo, et communica-
tio in spiritu.

LIBRI SEPTEM.

PROOEMIVM.

Qui nobis hic ponitur scopus, vt est maiestate sublimis, ita perspicuitate facilis, et demonstratione certus: omnium maxima, lector, Deum cognoscere substantialiter manifestatum ac diuinam ipsam naturam vere communica- tam. Manifestationem Dei ipsius per verbum, et communica- tionem per spiritum, vtranque in solo Christo substan- tialem, in solo ipso plane discernemus, vt tota verbi et spi- ritus deitas in homine dgnoscatur. Manifestationem di- uinam a seculis explicabimus, magnum citra controuer- siam pietatis mysterium, quod sit Deus olim in verbo, nunc in carne manifestatus, spiritu communicatus, angelis et ho- minibus visus, visione olim velata, nunc reuelata. Mo- dos veros aperte referemus, quibus se nobis exhibuit Deus, externe visibilem verbo, et interne perceptibilem spi- ritu, mysterium vtrinque magnum, vt Deum ipsum homo videat, et possideat. Deum antea non visum, nos nunc reuelata facie videbimus, et lucentem in nobis ipsis intue- bimur, si ostium aperiamus et viam ingrediamur. Aperire iam oportet ostium hoc, et viam hanc lucis, sine qua ni- bil potest videri, sine qua nemo potest sacras scripturas le-

gere, nec Deum intelligere, nec Christianus fieri. Hæc veritas est via, certa, facilis, et syncera, diuinam Christi in verbo cognitionem, spiritus sancti veram perfectionem, et eandem vtriusque in Deo substantiam, integre sola patescens, Deumque ipsum nobis ob oculos ponens. Digestissimus autem in quinque libros viam hanc totam, adiecit postea dialogis, ut quasi per gradus quosdam ad integrum Christi cognitionem ascendamus. Primus liber continet tria de Christo axiomata, tres phariseorum, totidem sophistarum rationes, et improbationes, cum absurdissimis inuisibilium illationibus. Secundus viginti Scripturæ locos exponet. Tertius erit de personæ Christi in verbo præfiguratione, de visione Dei, et verbi hypostasi. Quartus de nominibus et essentia Dei, et de rerum omnium principiis. Quintus de spiritu sancto. Dialogus deinde primus, post transactas legis umbras Christi in omnibus complementum declarabit, angelorum, animarum, et inferni substantiam explicans. Secundus modum generationis Christi docebit, et ipsum non esse creaturam, nec finitæ potentiaz, esseque vere adorandum, verumque Deum.

O Christe Iesu fili Dei, qui de cœlo nobis datus, deitatem patescantam in te ipso visibilem manifestas, te ipsum aperi seruo tuo, ut manifestatio tanta vere patefiat. Spiritum tuum bonum, et verbum efficax, petenti nunc tribue, mentem meam et calatum dirige, ut diuinitatis tuae gloriam possim enarrare, ac veram de te fidem exprimere. Causa hæc tua est, et tuam a patre, et spiritus tui gloriam explicans, quæ diuino quodam impulsu tractanda fese mihi obtulit, cum essem de tua veritate solicitus. Tractare aliquando cœpi, et nunc iterum tractare cogor, quia completum est vere tempus, ut ex rei ipsius certitudine, et ex signis temporum manifestis, sum nunc piis omnibus ostensurus. Lucernam non esse abscondendam, tu nos docuisti, ut vœ mihi sit, nisi euangelizem. Causa communis Christianis omnibus agitur, cui omnes tenemur. Supereft, lector, ut te pro Christo benevolum usque ad finem exhibeas, et rem totam audies sermone veritatis usque aliquo fuso.

D E H O M I N E

IESV CHRISTO, ET SIMV-
lachris falsis,

LIBER PRIMVS.

Librum primum narrationis filii Dei, instar primæ apostolorum prædicationis, a notioribus inchoabo, ab iis, quæ cordato cuique sint manifesta, et omnibus publice prædicata, ut hæc nostra via facile principium habeat. Ipse homo Iesus est ostium, et via, a quo et merito exordium sumam, tum quia de ipso nunc agetur, tum vt sophistas reprimam, qui ad verbi cognitionem sine hoc fundamento ascendentes, in aliud filium traducuntur, et verum filium Dei obliuioni tradunt. Quibus ego ad memoriam, quis sit ille verus filius, reducere curabo. Pronomine ad seruum demonstrante ipsum hominem, verberibus cæsum et flagellatum, concedam hæc tria simpliciter vera esse. Primo, hic est Iesus Christus. Secundo, hic est filius Dei. Tertio, hic est Deus.

Quod hic primo dicatur Iesus, postulatum est primum, Prima ex se ipso manifestum, quo certius nihil ostendere possis. Illud est puero in circuncisionis die nomen impositum, sicut tibi Joannes, et illi Petrus, Lucæ 1. et 2. Nomen Iesus, vt veteres docent, est nomen proprium viri, et cognomen Christus. Iudei cum esse Iesum, omnes concedebat, sed Christum esse negabant, interrogantes de Iesu, qui dicitur Christus, et alienos a synagoga illos faciebant, qui faterentur, cum esse Christum. Super qua re frequens erat apostolorum contra ipsos disputatio, an Iesus ille esset Messias? Sed de Iesu nulla fuit vñquam dubitatio, nec quæstio, nec aliquis vñquam hoc negauit. Specia, quo tendat ille ser-

mo, quo animo Paulus testificabatur Iudeis, Iesum illum esse Messiam, acto. 9. 27. et 18. Quo spiritus feroe Apollos ille Alexandrinus Iudeos reuincebat, probans hunc Iesum esse Christum. De homine ipso haec dicebantur, sine sophismate aliquo. Non sophistas, sed Iudeos ibi cogita, pescatores cogita, et mulieres simplicitate pura concedentes, Iesum esse Christum : Iesum hunc Nazarenum, Iesum filium David.

Concedentes vero, hunc esse Iesum, concedere cogimur, hunc esse Christum a Deo vere unicum. Nam iste est puer sanctus tuus, quem vngisti acto. 4. Iste est sanctus sanctorum, quem vngendum praedixit Daniel 9. Actorum insuper 10. tanquam rem cunctis perspicuam, ait Petrus, Ipsius noster. Nam de Iesu sermo est publice notus, ut scilicet Iesum illum virum Nazarenum unixerit Deus spiritu sancto et virtute, quoniam Deus erat cum illo, et ipse est, qui constitutus est a Deo iudex viuorum et mortuorum. Et acto. 2. certissime, inquit, sciat omnis domus Israël, quod hunc Iesum, quem vos crucifixistis, fecit Deus et dominum, et Christum, id est, unicum. Clemens, Iustinus, Irenaeus, Tertullianus, et reliqui seniores, vocem hanc Christus naturae humanae vocabulum esse, affirmant. Vocabuli item ratio ipsum notat. Nam esse unicum, non potest, nisi ad naturam humanam referri. Quis igitur negabit, hominem esse unicum ? Antichristus est, qui hunc Iesum negat esse Christum : et qui concedit, ipsum esse unicum, ex Deo natus est. 1. Ioa. 2. & 5. In recognitionibus Clementis, libro primo, ratione vocabuli exponit Petrus, quia reges solebant vocari Christi, ideo iste ab excellentia unctionis, praeceteris est rex Christus vocatus. Nam sicut Deus angelis angelum, bestiis bestiam, et synderibus syndus, ita hominibus hominem principem fecit Christum. Veteris quoque scripturae authoritate aperente docemur, hominem dici Christum, cum et terrenus rex diceretur Christus. 1. Samu. 12. et 24. et Esa. 45. Item Matth. 1. ex qua genitus est Iesus ille, qui dicitur Christus. Nota ibi articulum et cognomen. Homo est

mo est, qui de spiritu sancto genitus est. Hominem Christum aperte describit Lucas cap. 3. dicens, Et ipse Iesus incipiebat esse triginta annorum, et putabatur filius Ioseph. Ille ipse qui putabatur filius Ioseph, erat Iesus Christus, filius Dei. Actorum quoque 13. Iudeis ait Paulus: Deus iuxta promissionem ex David semine eduxit Christum, hunc a vobis interemptum. Ibidemque et Ioan. 2. dixit Ioannes Baptista, Non arbitremini, me esse Christum. Quam ridicula esset Ioannis excusatio, si Christi vocabulum ad hominem non referatur? Frustra esset Christi interrogatio, et Petri responsio Matth. 16. cum dixit Christus, Quem me dicunt homines esse? Et Petrus respondit, Tu es ille Christus, Tu es ille filius Dei viuentis. Illum ipsum, quem alii Eliam, alii Ieremiam esse putabant, ait Petrus esse Christum filium Dei. Non dicit, Incorporeus ille filius in te est, sed tu es filius. Et quoniam ibi iussit Christus, ne cui dicerent, quod ipse esset Christus, quid per illud pronomen demonstrasse putas? Si ipse Christus non est, quo modo nos Christos facit? Reitam aperte non esset diutius insistendum, nisi corrupti essent eorum animi, qui mysterium incarnationis non intelligentes, rem incorpoream Christum esse, et realem filium putant, cum tamen omnibus seculis verus homo sit semper dictus Christus. Audi testimonium ipsiusmet Christi se hominem vocantis Io. 8. Quæritis me interficere, hominem veritatem vobis locutum. Et 1. Timot. 2. mediator Dei et hominum homo Christus Iesus. Quod si te offendat illa vox homo, quam sophistæ connotatiue sumente adulterant, accipe vocem illam vir. Et Petrum audi dicentem acto. 2. Iesum Nazarenum fuisse virum a Deo designatum. Et Lucæ ultimo, De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta potens. Et Ioan 2. post me veniet vir. Et Esa. 53. nouissimum virorum virum dolorum. Et Zacha. 6. ecce vir, germen nomen eius. Et acto. 17. iudicaturus est Deus orbem per eum virum, scilicet Christum. Si sensus communes habeas, lector, et credas

naturae pronominis demonstratiui, cognosces manifeste, hanc esse veram, et originalem illius vocis significationem. Nam eo ad oculum demonstrato passim conceditur, hic est Christus, tu es Iesus: et quia loquitur, querit, respondet, esurit: et quia videbant eum ambularem super aquas. Quem queritis? Iesum Nazarenum. Ego sum. Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Ego ipse sum, palpate et videte. Et acto. 2. ad Iudeos loquens Petrus ait, Hunc Iesum, quem vos interemistis, suscitauit Deus, cuius omnes testes sumus. Quid per talia pronomina, tu cum Iudeo disputans demonstrares? Apud eos nec de trinitate, nec de invisibili filio, erat aliquid vnam auditum. Anterioris sumus nos conditionis, quam Samaritana mulier, quae Ioan. 4. dixit, Venite, et videte hominem, qui dixit mihi omnia, quaecunque feci: nunquid hic est ille Christus? Et mulieris mentem, nihil de rebus incorporeis scientem, ipse tunc comprobauit. Nam cum ipsa quereret Messiam venturum, qui dicitur Christus, respondit ipse, Ego sum qui loquor tibi. Ego quem vides loquentem. Non res aliqua incorporea, sed ego qui loquor, sum verus et naturalis filius Dei. Similem de ipso Iesu fidem conceperat cecus ille illuminatus, Joan. 9. dicens, Ille homo, qui dicitur Iesus, lumen fecit. Hanc de Christo fidem habens, fuit tunc illuminatus, nec falsum de Christo creditit. De homine intelligendum est illud apostoli, Sicut unius dilecto, ita per gratiam unius hominis Iesu Christi, Sicut per hominem mors, ita per hominem resurrectio mortuorum. Aut utrobique homo dicitur absolute, aut utrobique connotatiue: alioqui comparatio esset nulla. Primus Adam, et secundus Adam, ibi dicitur: ut nihil hic sophistis prospicit, hominem connotatiue sumere. Demum Io. 20. signa fecit, ut credamus, quod Iesus est Christus filius Dei. Expeditum est de Iesu, sed ut credamus, quod Iesus ille sit a Deo genitus, et unctus pro salute nostra. Nathanael ex eo, quod dixit, vidi te sub sicu, infert, ipsum esse filium Dei. Similem illationem faciunt Matth. 14. ex eo, quod fugauit ventum.

Illatio-

Illationes istæ iam apertissime demonstrant, quod secundum Secon-
 do dixi, Hunc ipsum, quem Christum appello, esse filium da pre-
 Dei. Nam ex signis, quæ faciebat, inferunt, ipsum homi-
 nem esse filium Dei. Si constat, ipsum hominem esse Iesum
 Christum, constat ipsum hominem esse filium Dei, cum scri-
 ptura semper doceat, Iesum Christum esse filium Dei. Con-
 stat vere, Deum patrem Iesu Christi esse Deum patrem ho-
 minis. Aperte ubique homo ipse monstratur esse filius Dei,
 et eius respectu Deus vere pater. Vere pater, quia ab eo est
 substantialiter genitus, sicut tu a patre tuo. Non est ab ipso
 Ioseph genitus Christus, sed de spiritu sancto genitus est, de
 substantia Dei genitus est. Hic Iesus est vere et naturaliter
 genitus ex Deo, sine aliquo sophismate. Quem generationis
 modum in sequentibus perspicue docebimus. Id nunc obi-
 ter dicimus, quod verbum Dei instar nubis obumbravit vir-
 gini. Egit in ea, ut ros genituræ, instar imbris terram ger-
 minare facientis, psal. 71. Esa. 45. et 55. Hac ratione di-
 ci filium, docent Matthæus et Lucas, cap. 1. In Luca ait
 angelus ipsi Mariæ, Spiritus sanctus superueniet in te, et
 virtus altissimi obumbrabit tibi. Vnde sequitur, Quapro-
 pter et quod nascetur sanctum, erit vere filius Dei. Ean-
 dem rationem tradit Matthæus, dicens eam factam graui-
 dam a spiritu sancto, et quod in ea genitum est, de spiri-
 tu sancto esse. Quod in ea genitum est, filius est. Aper-
 te loquitur, non sophistice. Ex Maria genitus est Ies-
 sus, ex substantia Mariæ filius. Si Maria est naturalis
 mater, alicuius naturalis filii est ipsa mater. Annota
 quod dicit Lucas, Is filius in te genitus, quem tu con-
 cipies et pares, filius altissimi vocabitur: is erit magnus, et
 dabit illi Deus sedem David patris sui. Quare non dixit,
 filius primæ personæ vocabitur, et dabit illi prima persona
 sedem? Sed filius altissimi Dei, et dabit illi Deus sedem?
 An secunda illa res incorporeæ est a spiritu sancto genita?
 An non quod a spiritu sancto vere genitum est, vere filius
 est? Nihil ad rem facit, quod plerique verba angeli peruer-
 tentes, vocem sanctum ad alium filium detorquent, qua-

si primogenitus Christus, non sit ea dignus : præsertim cum ipse met Lucas ea sequenti declareret, quare sanctum dixerat : quia ipse est masculus aperiens vuluam. Omne autem masculum aperiens vuluam sanctum domino vocabitur exo. 13. 34. et nume. 8. Virtutem insuper, seu fortitudinem altissimi, quæ descendente spiritu obumbravit Mariæ, metaphysicum inuisibilem filium esse volunt, quia copulative ibi dicuntur, spiritus et virtus, spiritus et fortitudo. Ad hoc nos dicimus, quod Lucas eo virtutis seu fortitudinis nomine idipsum significat, quod ca. 24. et acto. 1. vbi idem Lucas refert, accipietis virtutem seu fortitudinem, veniente in vos spiritu sancto. Eadem ratione dixit idem Lucas. Ioannem venturum, cum spiritu et virtute Eliæ, et in hoc quoque esse cum plusquam prophetam. Alii prophetæ non habuerunt cum spiritu prophetæ virtutem faciendi miracula, ut habuit Elias. Ob quam rem dicitur in eo spiritus, et virtus, seu spiritus et fortitudo. Virtutem quoque habuit Ioannes ab utero, virtutem attingendi eum, quem prædixerat, virtutem conuertendi impios ad Deum suum, adhibito miraculo, ut Elias. Sicut ad vocem Eliæ in testimonium veritatis descendit ignis de celo, effusis aquis super altare. 3. reg. 18. ita ad Ioannis aquum baptismum in testimonium veritatis Christi, miraculose descendit a celo spiritus sanctus, Matth. et Luc. 3. Virtus ergo spiritui adiuncta, potentiam aliquam significat, non res alias metaphysicas. Hæc est inter spiritum et virtutem differentia, quia non est in quovis spiritu pars virtus, seu pars fortitudo. Hic ipse est ille duplex spiritus Eliæ, quem petiit Eliseus, videlicet spiritus prophetæ, et virtus miraculorum. Hac eadem ratione acceperunt apostoli spiritum sanctum, et virtutem, spiritum sanctum et fortitudinem, ut sic afflati, potentia magna et virtute miraculorum redderent testimonium resurrectionis Christi, acto. 1. et 4. Copula illa aliquid addit, sicut quando dicitur, spiritu sancto et igne. Ignis adiectione vim addit, et expurgationis vehementiam. In aëris ca. 6. exiguntur viri pleni spiritu sancto et sapientia, qui ultra commune spiritus donum, habeant sapientiam negotio commodam. Ex quibus preclare intelligitur, quare Lucas

Lucas in Christo et apostolis dixerit spiritum sanctum et virtutem, Quod magis declaratur ex eo, quod dixit idem Lucas Iesum Nazarenum vnxit Deus spiritu sancto et virtute, spiritu sancto et fortitudine, acto. 10. ubi illa copula, et non facit virtutem metaphysice sumi pro incorporeo filio, sed quia spiritus Christi habet omnem fortitudinem. Adde quod Lucas non dixit, virtutem illam vocari filium. Sed id, quod virtute Dei in Maria genitum est, filius Dei ideo vocabitur, quia Maria virum non cognouit: et virtute Dei in obumbratione illa, vicem feminis viri supplente, efficietur ipsa grauida. Ac eo ipso dicitur ipsa facta grauida a spiritu sancto, et Christus ipse a spiritu sancto genitus, missus et unctus, Esa. 48.61. et Matth. 1. Non quod secunda illa res sit genita a tercia, sed hic ipse, qui a spiritu sancto ex Maria genitus est, filius est. Ita locum hunc intelligit Ireneus initio Libri quinti, ex Maria dicens generatum esse filium altissimi Dei. Ita coactus exponit Augustinus in Ioannem tractatu nonagesimo nono, virtutem Dei dicens esse ipsummet spiritum sanctum agentem in cognitione Christi.

Quod insuper homo sit proprius filius, ipsa vocabuli rationes docet. Nam sicut proprium hominis est vngui, ita proprium eius est nasci, proprium hominis est generari. Virtute quidem spiritus id fit, corpus tamen ipsum vere nascitur, vere generatur: et corpus ipsum habet vere participationem substantiae Dei. Quis est ille, qui putabatur filius Ioseph? Quis est ille fructus ventris? An non fructus ille est substancialis filius? Quis est ille masculus aperiens vulvam? An non masculus ille est proprius filius? Quis est ille puerulus, de quo fit mentio Matth. 2. quem sumebat, ducebatur, et reducebat Ioseph? An non ille est ibi filius ex Aegypto vocatus? Illius puelli, illius corporalis filii nullum alium patrem reperies, nisi Deum, nullum alium genitorem, nisi Deum, aut dices esse phantasma, non carnem. Nem si caro est, ab aliquo genita est, ergo alicuius genitoris filius est. Eo magis, quia Deus dicitur pater huius carnis, pater huius cibi, Ioan. 6. Deus

Deus agricola pater huius vitis. Ioan. 15. Si ergo corporalis vere hic est filius Dei, et incorporalis est aliquis alius realis inuisibilis filius, sunt iam duo reales filii, quoquo modo eos in unum cumulum vnius: quia duo sunt geniti, et duo nati. Duas duarum rerum generationes reales concedimus: ergo duos reales genitos, et duos natos negare pure non possumus. Quis non fascinatus, inter natos, genitos, et filios differentias tales ficeret? Scripturae sacræ de Iesu vnico Dei filio loquuntur, nec quicquam aliud ab homine filium dixerunt, realiter genitum. Ad hunc modum oportet Christianos omnes, hunc Iesum Nazarenum esse Christum filium Dei, agnoscere. Christus ipse, et mulieribus, et rudibus plebeis, se esse Messiam, et filium Dei, aperte prædicabat. Age quæso te, qualem Messiam ex simplici ejus prædicatione tunc concipere debuit muliercula? Eo magis, quia nesciebantur in lege trinitariorum nostrorum metaphysica figura. Metaphysicus alius et inuisibilis filius, postea ex cogitatus est, ex male intellecto Ioannis verbo, ut nunc euidenter ostendam. Alia tunc erat de filio fides, quam nunc: id quod familiari exemplo ita collige. Deus dixit Ioanni: super quem videris spiritum descendenter, et manentem super eum, hic ipse est filius meus. Et ego, ait, vidi, et testimoniūm perhibui, quod hic est filius Dei, Ioan. 1. Hoc aduerte primo, quod Ioannes aliquando nesciebat, quis esset filius Dei. Deinde aduerte manifestationem, et reliqua ibi acta. Sophistarum sententia deceptus fuisset Ioannes, et alios deceperisset, dicens illum, de quo vedit, esse filium Dei. Ego inquit, nesciebam cum: sed externo signo dato, bunc esse filium Dei, est mihi aperte monstratum: ut ita ipsum esse filium Dei, omnibus Iudeis ostenderem, dicens, ecce agnus, ecce filius. Quem tu mihi agnum hic facies? Hic, quem vides, est agnus Dei, filius Dei. Hic oculis subiectus, manibus palpatus, et sensibus aliis omnibus perceptus. Fallax alioqui fuisset caelestis vox, dicens, super quem videris, hic est ille. Fallax fuisset, cum super re, populis præsente, descendens, dixit, Hic est filius meus, vel tu es filius meus. Si rem aliam latenter

tem per illud pronomen demonstrabat, non erat patens testimonium, seducebat populum. Item Io. 9. interrogatus a quodam Iesus, Quis esset ille filius Dei? Respondit, Ego disti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. Hic ipse, quem vides, est filius Dei. Eo ad oculum demonstrato dixit centurio, Vere hic homo filius erat Dei. Cogita tu per pronomina illa rem sensu perceptam demonstrari. Cogita deinceps centurionem non sive sophistam, nec sive per communicationem idiomatum loquutum, nec connotatiue hominis voce usum. Verum hominem ostendens dixit, Hic homo filius erat Dei. Audi Paulum, qui illico atque usum recepit, ingressus synagogam praedicabat Iesum, quoniam hic est filius Dei, acto. 9. De sophistarum idiomatibus ne verbum quidem. Sunimus sacerdos nihil de secunda illa incorporea re cogitabat, dicens, Es tu filius Dei benedicti? Et ad mentem eius respondit Iesus, Ego sum. Mar. 14. Vos dicitis quia ego filius Dei sum. Luc. 22. Ita simpliciter illi credebant, dicentes, Ego credidi, quod tu es filius Dei. At dices tu, Non videri rem magnam, si ipse homo Iesus dicatur filius Dei, cum et nos filii dei nominemur. Respondeo, Res maxima est, esse filium Dei, et plura inde sequuntur, quam unquam intellexerit mundus, ut ostendam. Ipse est verus et naturalis filius, nos adoptiui. Ex eo ipso, quod nos filii Dei nominamur, probatur ipse esse verus filius. Quomodo homines filios faceret, si ipse homo non esset verus filius? Nos filii dicimur dono et gratia ipsius. Ideo ipse huius nostrae adoptionis author, excellentiore alio modo dicitur filius. Est ipse naturalis filius, ex vera Dei substantia genitus. Alii non sunt filii originis. Fiant filii Dei, non nascuntur filii Dei. Per fidem Iesu Christi nos efficimur filii Dei Gal. 3. et Ioan. 1. Ideo per adoptionem dicimur filii Rom. 8. et Eph. 1. Non solum filius, sed verus filius ipse dicitur: non communis filius, Sapi. 2. et R. O. 8. Aequo proprio Deus dicitur pater Iesu Christi, sicut terreni patres dicuntur patres suorum filiorum. Alioqui Deus non posset dici causa, peculiariter efficiens, et productiva alicuius certi effectus. Si prolem aliquam sibi singulariter eligat, et solus tantum operetur ad generationem illius (et substantiam suam

suam illib[er]tribuendo) quantum potest, et plus quam potest terrenus pater, quare non æque proprie merebitur dici pater? Nunquid ego, qui generationem aliis tribuo, ipse sterilis ero, dicit dominus ? Esa.66. Imo potius dicitur ipse pater, quia ab ipso omnis paternitas in cœlo et in terra nominatur Ephe.3. Eo magis quia non solum eum genuit, sed et deitatis substantia, luce et plenitudine, eum decorauit, ut in hoc assimiletur patri filius. Item alia ratione, proprius quam homines, dicitur ipse pater, quia ipse in aliorum cognationibus operatur: alii vero in sui filii generatione nihil agunt. Ergo si proprius dicitur ipse pater, propriissime ultra alios Christus dicetur esse filius. Sed sublimiora alia de hac filiatione postea dicemus, si filiationem dici fas est. Argumentum iam retorqueri ita potest. Nam filius Dei suam filiationem nobis communicat: at filatio illius secundæ rei nihil habet nobiscum commune, sed hominis filatio. Ipsenos fratres vocat, quia homo. Homo est primogenitus fratum, sicut primogenitus mortuorum: ergo homo primogenitus, est homo genitus filius.

Sophistæ sibi ipsis videntur ita magnifici, ut non dignentur oculos ad hunc filium inclinare. Rem abiectam et ridiculam putant, hominem dici filium Dei. Ad filium oportere aiunt, quod sit eiusdem speciei specialissimæ cum patre. Sed unde hoc colligunt? Imo est penitus impossibile, quoniam parentes sunt diuersarum specierum. Hoc etiam improbat scriptura tota; improbat ipsem Christus, qui aliorum hominum comparatione se filium Dei ostendit Io.10. Si alios, inquit, homines scriptura vocat Deos, et filios Dei, vos dicitis me blasphemare, quia dixi, filius Dei sum, cum pater ultra alios confortes et participes meos, me sanctificauerit. Ecce illum, qui sanctificatus est, esse filium Dei. Hic est ille, qui sanctus vocabitur filius Dei. Hic est ille, de quo dicunt Apostoli, sanctum filium tuum Iesum. Quis est ille sanctus, nisi ille masculus aperiens vuluam, verus et corporalis filius Dei.

Tertia Propositio. Tertio istam esse veram, Christus est Deus. Dicitur vere Deus, substantialiter Deus, cum in eo sit deitas corporaliter. Sed quia haec sunt in sequentibus perfectissime aperienda, sat nunc erit, si dicatur

catur Deus, quia forma Dei, species Dei, habens potentiam et virtutem dei. Dicitur Deus per virtutem, sicut homo per carnem. Data illi a patre ipsa deitatis potentia, dicitur ipse Deus fortis, *Esa. 9.* Puer natus est nobis, vocabitur Deus fortis. Ecce Dei nomen et fortitudinem nato puer tributa, cui data est omnis potestas in celo et in terra. Et *Esa. 45.* ego dominus vocans nomen tuum, Deus Israelis. Thomas Ioan. 20. eum appellat, Dominus meus, Deus meus. Paulo ad Rom. 9. Christus dicitur in omnibus, et super omnia Deus laudandus, Deus benedictus, et benedicendus. Multis aliis locis eius diuinitas ostenditur, quia exaltatus est, ut acciperet diuinitatem, et nomen super omne nomen.

Adversarii vero illum ita despiciunt, ut non solum esse Deum, sed et unicum esse, negent. Imo ea, quae sunt naturae, ab eo usurpant, negantes esse filium Mariæ, negantes esse hominem, sed humanitatem. Negant, hominem esse hominem, et concedunt, Deum esse a simum. An non isti sunt veri Antichristi, et Christi calumniatores? Potest esse maior calunnia, quam si me loquente dicas, me non esse? aut si mihi conuenire neges ea, quae mihi palam tribuuntur? Omnia hæc prædicata volunt calumniatores esse illius secundæ rei nomina. Ad quod figmentum communis schola sophistica quoddam communicationis idiomatum adinuenit. Quandam nouam impositionem in illo termino homo singunt, ut connotatiue sumatur, et æque polleat huic orationi, sustentans naturam humanam. Ac tunc per communicationem idiomatum concedunt hanc propositionem, Filius Dei est homo, id est, secunda persona sustentat naturam humanam, et ita est illa connotatiuus homo. Ad eundem modum concedunt fieri posse, ut Deus sit a simus, et spiritus sanctus sit mulus, sustentans mulum. Cogita, lector, si Christus, aut eius discipulus Paulus, aut alii discipuli nobis denuo prædicarent, an tolerare possent talia hominum figmenta, placitasque vocum imposturas? An non Christum sophistarum faciunt ipsi magistrum, dicentes, eam dictiōnem Christus esse a prophetis et apostolis impositam ad significandum secundam personam in diuinis, connotando quod sustentet natu

naturam humanam. Quod si loco vocis Christus ponatur ubique vox unctus? An rem illam proprie vngtam dicent, et eam accepisse spiritum sanctum et virtutem? An illa diceret omnia sibi esse tradita a patre suo? An sophilice de illa loquutus esset pater, dicens, Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, ponam spiritum meum super illum? Profecto ad hominem Iesum id relatum inuenies. Matth. 12. Quicquid unquam in bibliis de filio scriptum est, ad ipsum refertur, ipsum omnia respiciunt, et per ipsum omnia complentur. Quæ vero et qualis est communicatio illa prædicatorum? Nam illud prædicatum, sustentans naturam humanam, prius non conueniebat homini. Qualiter igitur homo sua prædicata, si non sunt sua, Deo communicat? Quod in Christo fuerit, et sit duplex natura, diuina et humana, nos apertissime docebimus. In Christo vere coniunguntur Deus et homo, in unam substantiam, unum corpus, et unum nouum hominem, Ephe. 2. Sed quia hæc diuina Christi natura ex verbi arcanis pendet, simpliciore via nunc dicamus, Deum posse homini deitatis plenitudinem communicare, dare ei diuinitatem, maiestatem, potestatem, et gloriam suam. Dignus est agnus, qui occisus est, accipere diuinitatem, potentiam, sapientiam, honorem, et gloriam, apo. 5. Si Moses factus est Deus Pharaonis, exo. 7. et Cyrus Deus Israëlis, Esa. 45. multo fortius, et excellentiore longe modo factus est Christus Thomæ et omnium nostrum dominus et Deus. Salomon quoque ad literam dicitur Deus, psa. 44. At illi erant dii, non natura, sed temporali dono: Christus vero est naturali natuitate Deus, naturaliter genitus de substantia Dei. Tota patris deitas, adoratio Dei, et visio Dei, et in Christo vero Deo. Sicut pater est verus Deus, ita veram suam deitatem unico filio suo vincetribuens, efficit, ut ille sic

Argu- verus Deus. Post tria de Christo axiomata, tria quoque super-
mentum est phariseorum argumenta diluere, quæ ipse met Christus
primum pro nobis diluet. Argumentum primum: Si Christus est
phari- ixorum. Deus, crunt iam plures dii. Ad obiectionem istam phari-
seorum, qui Christum arguebant eo quod se Deum fa-
ciebat, respondet ipse, Quia ego dixi, dii estis, Ioan. 10.

Docet

Docet ibi Christus se Deum a Deo patre sanctificatum. Iudeos inducit, ut saltem mortem aliorum, qui dii dicuntur ipse Deus dici possit. Ita erant imbecilli homines ad Christi naturalem Deitatem agnoscendam sensim ducendi. Vnde subdit: Si eos vocat Scriptura deos, ad quos sermo Dei factus est, quanto magis filius, quem pater ultra alios sanctificat, nedum dicitur filius Dei, sed etiam Deus. Quanquam ergo sint dii, unica tamen est deitas, a patre per generationem filio communicata. Unicus est Deus, omnis deitas origo. Non erant ex hoc Iudei offendendi, cum Moses Salomon et Cyrus dei sint dii. Illam Elohim deitatem, non solum debuissent Iudei Christo tribuere, videntes in eo tanta Dei opera, et tanta miracula, sed etiam cognoscere quod per excellentiam ei conueniret. Hanc Christus suæ eximiæ deitatis rationem reddebat. Ioan. 5. et 10. Ob id adduntur eius deitati insignia epitheta, ut dicatur ipse Deus omnis terræ. Deus magnus, fortis, et super omnia benedictus. Longe maiora, et apertius postea dicemus, de substantiali Christi deitate. Hoc nunc constat, Deum nos non ita dissecare, nec in partes discerpere, ut dissecant, et discerpunt sophistæ. Constat vere, pluralitatem in deitate non tam hinc induci, qualis est in trinitariorum realitatibus, et incorporeis tribus rebus distinctis. Ibi esse pluralitatem deorum, realem et absolutam, mox ostendemus.

Alterum argumentum est, Quomodo Christus dicitur de celo descendisse, et missus a patre in mundum venisse? Qui haec nobis obiciunt, cum phariseis plane hallucinantur. Nam Ioan. 6. argutabantur pharisei, Nonne hic est filius Ioseph, cuius nos non uimus patrem et matrem? quomodo ergo dicit, de celo descendit? Ad hanc rem docet ibi Christus, oportere nos spiritu vivificari, ut hunc descensum intelligamus, Nam carnis sensus non prodest quicquam, Verbum dei de celo descendens est nunc in terra caro Christi, vt

sti, ut et carnem ipsam Christi de cælo descendisse, sis mihi postea concessurus. Caro Christi de cælo est, panis cœlestis, de substantia Dei, et a Deo exiuit. Sed quia hæc ex verbi arcano sunt melius cognoscenda, in sequentes postea libros differantur. Interim vero posses intelligere, de cælo, id est, de supernis, vt ipse docet Io. 8. Posses verba Christi spiritualiter intelligere. Quod Christus in spiritu Dei præcesserit omnia tempora, et eius spiritus initio fuerit in cælo. Eo solo, quod verba eius erant cœlestia, concedendum erat, ipsum e cælo esse: nam baptismus Ioannis e cælo erat, et secundus homo de cælo cœlestis. De cælo est, et in cælo est, quidquid est supra carnem et sanguinem. Non solum Christus e cælo erat, sed et cælum ipsum ad nos adulterat, vt videbis. Ad id quod obiicis, eum missum a patre, non est difficile respondere, cum et Ioannes dicatur missus a Deo, Ioan. 1. fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes. Prophetæ et apostoli omnes missi a Deo dicuntur. Declarat hoc ipse Christus Ioan. 17. Sicut tu pater me filium tuum misisti in mundum, ita ego mitto apostolos in mundum. Et Ioan. 20. sicut misisti me pater, ita ego mitto vos. In has comparationes, quas Christus ipse faciebat, incidere cogor, vt veritas planior fiat. Illud verum est, quod singularis est Christi missio, et a patre exitus, vt ex verbi arcano constabit. Similiter, quod Christum in mundum venisse dicimus, non debet mirum videri, cum et aliis hoc conueniat. Ioan. 1. omnem hominem venientem in hunc mundum. Iesum Christum in carne venisse, docet Ioannes contra duas hæreses tunc vigentes. Prima erat discipulorum Simonis magi, dicentium, Christum fuisse phantasma, sine vera carne. Contra quos carnem ille nominat. Altera mox sequuta erat hæresis Ebionis et Cerinthi, dicentium, Iesum purum hominem sine substantia deitatis, et ante Mariam nihil fuisse. Contra quos docet Iesum venisse, et fuisse antea verbum apud Deum. In sequenti

quentibus aperte videbis huius rei veritatem. Videbis aperte, trinitariorum nostrorum nugas, nemini fuisse tunc notas. Diētum Ioannis contra iam dictas hæreses citat Polycarpus in epistola ad Philippenses. Idipsum in plerisque locis facit Ignatius, ac etiam Irenæus. Hi omnes trinitariorum nostrorum figmenta nec docuerunt, nec cogitarunt. Simpliciter prædicarunt, Iesum illum esse verum Messiam filium Dei: eundemque in propria persona et substantia fuisse verbum apud Deum, modo trinitatis omnibus sophistis incognito, et nunc vere cognoscendo.

Argumentari tertio quis potest, Quomodo Christus Tertium ad Philip. 7. non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo? Ad hoc respondet ipsemet Christus. Nam phariseo-
loan. 5. arguebant eum pharisei, quod se faceret æqua-
lem Deo. Quibus respondens Christus, hanc æqualitatem non negauit, sed dixit se habere omnem potentiam, et facere omnia quæ pater facit. Sicut pater, ita et filius suscitat mortuos, cæcos illuminat, leprosus mundat, surdos paraliticos dæmoniacos et alios curat. Pater omne iudicium et omnem potestatem de-
dit filio, ut omnes honorent filium, sicut honorant pa-
trem. Ecce quomodo Christus se ipsum testatur esse æqualem Deo. Ecce qualiter μορφή, id est, species dei-
tatis in eo relucebat, cum tanta operabatur miracula.
Speciem et formam diuinam habebat Christus, etiam ab æterno, ut dicemus postea. Nunc præsentem in
eo contemplemur diuinam speciem, et cum diuina
specie diuinam potentiam. Cum ea Christi tanta po-
tentia coniungit Paulus animi humilitatem, quam tan-
quam specimen, nobis imitandam proponit. Humili-
tatem Christi maximam docet. Nam ea tanto ma-
ior est, quanto maiore prædictus maiestate et poten-
tia, magis se submitit et deiicit. Potentia solet
alios tyrannos efficere. At in Christo non sic. Ille
in forma Dei existens, tantam in se deitatis æquali-
tatem non arbitratus est rapinam facere. Noluit Chri-
stus

stus tyrannice ad rapinam sua potentia vti. Non acceptauit rapinam illam, dum cognouit, quod rapturi erant ipsum, vt facerent regem, Ioan. 6. Sed humili habitu se gerebat, regnum suum non esse de hoc mundo volens. Potuit Christus diuinam illam speciem, seu diuinam formam, in monte visam, ubique seruare, vt celestis rex inter homines conuersari. Sed pro nostra salute maluit seruilem habitum usque ad crucem gestare. Non arbitratus est rapinam, noluit ea, quam habebat dei potentia, raptis duodecim legionibus angelorum, so contra Iudeos violenter defendere. Sed humiliter pati voluit. Aequalis ergo dicitur Christus Deo, ratione potestatis sibi ad Dei aequalitatem datæ, dicto cap. 5. Omnia que habet pater, sua sunt. Per eum fiunt omnia, que verbo dei fiunt, cum ipse sit verbum dei. Aequalitatem hanc virtutis notavit ipsemet Christus, dicens, Erit filius hominis sedens a dextris virtutis Dei, Lucæ 92. Aequalitatem hanc Christi, et ad dextræ virtutis Dei exaltationem, docuit Paulus Ephes. I. ipsum dicens constitutum super omnem principatum, potestatem, virtutem, dominationem, et supra omne quod nominatur, non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro. Denique omnia subiecta esse pedibus eius, et eum datum super omnia caput ipsi ecclesiæ, qui omnia in omnibus implet. Aequalitas virtutis dei in eo notatur Dani. 7. Ecce filius hominis veniebat, usque ad antiquum dierum peruenit, et data est ei omnis regia potestas. Ieremias quoque cap. 30. hunc admiratur, qui ita accedit, et applicatus est Deo, vt usque ad aequalitatem sibi appropinquet. Apud Zacharium cap. 13. vir ille Iesus dicitur Deo יְהוָה amith, socius, et coæqualis. Omitto hic referre fabulosa figmenta, de metaphysica illarum trium inuisibilium rerum naturali rapina, et æqualitatis arbitramento: quasi inter res illas caderent eiusmodi affectus. Eo magis, quia Paulus de illis nunquam cogitauit. Is, inquit, affectus sit

Etus sit in vobis, qui fuit in ipso Christo Iesu, qui substantialiter existens Deus, et in forma Dei, non in rapinam putauit, æqualiter esse Deo: non cogitauit, vt suam diuinam potentiam in rapinam verteret. Sed humiliiter se gessit, postea per resurrectionem exaltatus. Quod naturæ diuinæ proprie non conueniat humiliatio, docet Cyrillus, lib. 8. Thesauri, cap. 1. Non secundum naturam verbi, inquit, est Christus humiliatus: nam homini conuenit humilitas, cui conuenit exaltatio. Natura ergo diuina in se nec humiliata est, nec exaltata, sed homo ipse Christus. Ita exponit Augustinus initio libri tertii, contra Maximum, alias sibi passim contrarius. Ignorabat rationem personæ, quam dicemus postea. Ipse homo Christus in specie Dei constitutus, non in rapinam putauit, æqualiter esse Deo. Non cogitauit, vt ea æqualitatis dei virtute ad tyrannidem aliquam, vel rapinam vtereatur. Vere fuisset rapina, si ab eo opere se violenter abdicasset, ad quod pater eum destinauerat, aut si regiam huius mundi tyrannidem sibi usurpasset. Hæc est propria significatio vocis ἀρπαγμός. Christus nihil eiusmodi curauit, nunquam aliquid ab aliquo violenter rapuit. Hanc sententiam illustrat græcus articulus τὸ, et ἵστι aduerbum æqualiter, quod hominis dispositionem notat, non metaphysicas illas, et incorporeas æquales naturas. Ut dicat Paulus, Hoc ipsum, quod esset æqualiter Deo, non arbitratus est Christus, vt rapinam faceret. Hic est verissimus sensus. Paulus non facit vim in voce æqualiter, sed ex specie deitatis infert. Inquit enim, quod speciem Dei habens Christus, non arbitratus est τὸ ἐντικτοῦ ἵστι, non arbitratus est illud esse æqualiter Deo, quod in forma Dei existens habebat, in rapinam fore. Quod vero ait apostolus, formam seu speciem serui Christum sumpsisse, ideo dicit, vt distinguat a forma seu specie Dei, de qua dixerat: vtrobique enim ponitur μορφή. Et in eo ipso maiorem exprimit humilitatem. Nam b. 3. vtraque

vtraque specie pollens, humiliore usus est. Non specie et fortitudine Dei, sed quasi unus ex hominibus. Ipsem homo Iesus, qui antea habebat speciem Dei, postea accepit speciem serui ut videbis. Et dicitur habitu repertus ut homo, sicut ait psalmista, Ut homines moriemini, licet dii sitis, psalm. 81. Et Samson, quia fortissimus, quasi non homo, sed plusquam homo, dixit, Ego tunc debilis, sicut homines.

Ecce vniuersos scripturæ locos, qui de æqualitate Dei loquantur, a nostri seculi pugnis penitus remotos. Et certamen illud inter illas invisibilis personas, de æqualitate vel inæqualitate naturæ, quod a Sylvestri seculo totum orbem per Arrianos concussum, fuit inuentum satanæ ut mentes hominum a cognitione veri Christi alienaret, et tripartitum nobis Deum faceret. O Iesu fili Dei miserere nunc nostri, ut te cognoscamus filium Dei.

Visis contra Christum phariseorum rationibus, antequam ad sophistarum rationes veniamus, duos scripturæ locos declarabimus, ex quibus trinitatis ratio colligitur. Unus est. I. Ioan. 5. Tres sunt qui testimonium dant in caelo, pater, sermo et spiritus, et hi tres unum sunt. Alter locus est Matth. 28. Baptizate in nomine patris et filii et spiritus sancti. Ad quorum facilem explicationem est aduertendum, quod una et eadem deitas, quæ est in patre, communicata est filio Iesu Christo immediate et corporaliter. Deinde eo mediatore, per ministerium angelici spiritus, communicata est spiritualiter apostolis in die pentecostes. Christo soli a natura est deitas insita corporaliter et spiritualiter. Deinde ab eo datur aliis sanctus et substancialis halitus. Vtrumque communicationis modum, corporalem et spiritualem seorsum postea exponemus, substantiam ipsam spiritus sancti ostendentes, quod sit eadem deitas cum patre et

tre et filio. Nunc ad primum Ioannis locum dicimus, scopum eius esse, ut probet, Iesum illum esse filium Dei. Ad quod probandum adducit sex testimonis, tria in cælo, et tria in terra, omnia concorditer testantia, hunc Iesum esse filium Dei. Hoc loco testatur sermo de filio, ut de re alia, ne sophistæ sermonem illum dicant filium. De cælo itaque probaturus Ioannes, adducit testimonium cælestis in Iordanæ, quando angelico ministerio descendit spiritus sanctus, quasi columba, et facta est vox de cælis. Hic est filius meus. Apparentia, et manifesta testimonia citat Ioannes, aliqui nihil probaret. Manifesta ibi vox, et auditus sermo de cælo, testatur, hunc Iesum esse filium Dei. Pater proserens ibi manifestatur, de cælo testificans hunc esse filium suum. Et spiritus in eum de cælo veniens, ibi manifeste visus testatur. Similia de se tria testimonia citat ipsemet Christus Ioan. 5. Et haec omnia vnum sunt, quia conformiter de eadem re testantur, eiusdem deitatis unitate. Tria alia in terra testimonia citat Ioannes, quæ sunt spiritus, aqua et sanguis: quando fluentibus ex latere Christi aqua et sanguine, emisit spiritum, eum Deo commendans, ut homo in terra moriens. Sed quid hi testantur? Evidem non rem aliquam incorpoream, sed hominem ipsum esse filium Dei, a quo moriente illi tres testes egrediebantur. Vides mentem Ioannis, qui nullum non mouet lapidem, ut probet Iesum hunc esse filium Dei. Scopus omnium scripturarum est Iesus filius Dei. Ad hoc credendum nos hortatur Ioannes, si in Christo viuere volumus. Qui credit Iesum esse filium Dei, ex Deo natus est. Quis est qui vicit mundum, nisi qui credit Iesum esse filium Dei? Qui hoc ita non credit, non est Christianus. Qui hoc non credit, non est fundatus super illam firmam petram, Tu es Christus filius Dei vivi, Matth. 16. Fundamentum nostræ salutis, et fundamentum ecclesiæ, est cum fiducia credere, hunc Iesum Christum esse filium Dei salvatorem nostrum.

b. 4.

Ad alte

Ad alterum locum dicimus, quod quamquam baptisimus ex apostolorum doctrina rite conseratur in nomine Christi, cum Christus in se contineat patrem et spiritum sanctum unigenitum vngentem, etunctionem, tamen latius voluit Christus omnia exprimere, patri honorem deferre, et spiritum sanctum baptismō adiungere, cum ibi spiritus sancti munus vnicē patefiat. Primo ergo ait: Baptizate in nomine patris: quia ipse omnis doni est primus, verus et originalis fons. Iacobi 1. In nomine filii, quia per ipsum habemus reconciliationem et donum hoc: nec est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri, acto. 4. In nomine spiritus sancti, quia spiritus sancti donum in baptismō datur, Ioan. 3. et acto. 2. Hanc esse trinam diuini nominis invocationem, ait Petrus in recognitionibus Clementis, lib. 3. et 6. Trinam ibi ait beatitudinem et triplex mysterium. Tres sunt manifestationis modi, seu personæ, non metaphysica illa rerum incorporearum in Deo distinctione, sed sacramenti exhibitione, per Dei omnorum, ut docent Irenæus et Tertullianus. Adde his dictum Hilarius initio libri secundi de Trinitate, Baptizare iussit Christus, in nomine patris et filii et spiritus sancti, id est, in confessione authoris, unigeniti, et doni. Author est ingenitus Deus pater, ex quo omnia: unigenitus est Iesus Christus, per quem omnia: et spiritus sanctus donum in omnibus, singulare munus baptismi. Infinitas est in æterno, species in imagine, usus in munere. Ecce verissimam trinitatem ex præcita doctrina: inuisibilem in infinito Deum patrem, speciem imaginis visam, et munus inde procedens. Utinam hunc intellectum seruasset semper Hilarius, et utinam haec eius verba non obscurasset Augustinus Lib. 6. de Trini. cum reliqua sophistarum turba, ut habetur libro primo senten. distin. 31.

At vero, quales sint ipsorum rationes videamus, quibus res incorporeas distinctiones in Deo pessime concludunt. Ratio

vna ab eis sumitur ex eo quod scriptum est Io. 10.
 Ego et pater vnum sumus. Quem locum exponens Au-
 gustinus in Joannem sermone 56. et in eundem Ioan-
 nem tract. 36. et 71. inducit contra Arrium, qui dixit,
 vnum: et contra Sabellium, quia dixit sumus. Vnde
 duas illas res incorporeas contra Sabellium, et vnam in
 eis æqualem naturam contra Arrium validè conclūdit.
 Et hinc miros canit triumphos. Tu vero lector per-
 pende, Iesum ipsum ibi loqui, Et dixit, sumus: quia
 Deus et homo. Dixit, vnum: quia vna deitas, vna po-
 testas, vnum consensus, vna voluntas hominis cum Deo.
 Hoc constat esse vnam ἕστια, et vnam ἑξεστία. Vsiā
 solum legimus in Euangelio Lucæ ca. 15. et proprie
 significat substantiam domesticam, facultates, opes, et
 diuitias. Exusia passim legitur, et ubi de potestate sibi
 a patre tradita loquitur Christus, ponitur dictio exusia,
 quæ in Christo fere ut vīa, significat potestatem, facul-
 tates, et potentiae diuitias. Quæ omnia in Christo sunt
 opulenter, et eius cum patre est vna ἕστια, vna ἑξεστία.
 Ipse est Deo patri ἐμούσιος, vere consubstantialis, et
 vnum cum Deo. Hic fuit veterum intellectus facilis
 in expositione illius dicti, Ego et pater vnum sumus.
 Id ita docent Origenes libro octauo contra Celsum, et
 Cyprianus in epistola ad Magnum, exponentes, homi-
 nem esse vnum cum Deo. Confirmatur hic intellectus
 ex eiusdem Christi dictis, quibus docet, nos esse vnum
 cum ipso, sicut ipse est vnum cum patre. Non solum
 per consensum, sed substantialiter sunt veri Christiani
 vnum cum Christo, ut ostendemus. Docent hoc Ire-
 næus et Tertullianus plerisque locis. Docet Hilarius
 libro octauo de Trinit. et Cyrillus in Ioannem. Per
 substantiam Christi nos vnum sumus, sicut ipse est sub-
 stancialiter vnum cum Deo.

Secunda ratione inuisibilium rerum tria-
 dem probant sophistæ, ex eo quod scribitur
 exo. 3. Ego Deus Abraham, Deus Isaac,
 Deus Jacob. At ibi nihil metaphysicum nota-

ri, ex eo probatur, quod loquens Deus ad Jacob, dixit, Ego sum Deus patris tui Abraham et Isaac, genes. 29. et 32. Ex hoc tamen inferre nequis duas aliquas res metaphysicas. Loquens etiam Deus ad Isaac dixit, Ego sum Deus patris tui Abraham, gen. 26. Si tres illæ res ibi intelliguntur, quomodo in actis dicitur, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob pater Iesu Christi? An illa trinitas dicitur pater illius secundæ rei, aut pater hominis? Lombardus quidem lib. I. sent. dist. 26. ex Augustino et Hilario docet, hominem esse filium trinitatis, ac totam trinitatem esse patrem hominis. Hilarius libro vndecimo de trinit. exponens illud Christi, Ascendo ad Deum meum, patrem meum, et patrem vestrum: totam trinitatem ait esse patrem ipsi homini Christo, vt est aliis hominibus pater. Augustino libr. 5. de trinit. tota trinitas est pater creaturæ. Idem eis est pater humanitatis Christi, et pater deitatis, et tota trinitas pater. Ergo filius incorporeus, et homo corporeus, uterque est filius trinitatis, et a tribus est genitus. At nos his omnibus figuramentis exclusis, cum dicitur Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, Deum intelligimus occurrere, ne Iudei pluralitatem deorum crederent. Nam ad istam pluralitatem, sicut et hodie nos, erant ipsi proni. Pro numero ciuitatum soliti erant multiplicare Deos, Iere. 2. et 11. Prouidens ergo Deus, ne iuxta numerum ætatum, seu generationum hominum, multiplicarent Deos, alium credentes fuisse Deum Abrahæ, alium Deum Isaac, alium Deum Jacob, eundem se Deum omnium illorum dixit, vt ex verbis quæ præmisit ostendit, dicens, Ego sum Deus patrum tuorum, Ego sum ille Deus, qui eduxi te de terra Ægypti, et de Vr Chaldaeorum. Exodi quoque cap. 6. ait Deus, se esse illam, qui apparuit aliis. Ego, inquit sum Deus, qui visus sum ipsi Abrahæ, Isaac, et Jacob. Et Esa. 43. ego ipse, ego primus, ego nouissimus. Alia ratione dixit se Deum Abraham, Isaac et Jacob, quia ad impletandas pro

das promissiones eis factas incipiebat tunc Deus Israe-litas per Mosen visitare. Tertia quoque ratione, se Deum illorum appellauit, vt ostenderet eos totos in vitam reddituros, imo et iam præsentes Deo viuere. Lucæ 20.

Tertio argumento ex tribus viris ipsi Abraham visis tres incorporeas res in Deb colligunt, eo quod Abraham tres vidit, et vnum adorauit, Genes. 18. Ad hoc ego dico, fuisse angelos ipsi Abrahæ visos. Persona Christi per angelum tota lege figurabatur. Angelus erat ad Christum paedagogus, sicut lex ipsa. Tunc ille quasi Deus, et in verbo Dei loquebatur, et in eo erat reluentia Christi. Angelus loquebatur vt Deus, genes. 16. et 22. Angelus dixit ipsi Iacob, Ego sum Deus Bethel. genes. 31. Ad Mosen loquutus est angelus, dicens, Ego sum Deus Abraham Isaac et Iacob, exo. 3. et acto. 7. Angelus unus ibi, quasi Deus, præ aliis loquebatur, Christi personam adumbrans, eius fulgore clarus, vt postea videbis in verbi reluentia. Angelis angelum principem fecit Deus, principem synagogæ, qui quasi Deus Iudæis loquebatur. Hinc dictus est **מִיכָּאֵל** Michaël i. e. quis quasi Deus. Alter ille loquebatur ad Abraham, quasi Deus, dicto cap. 18. et aliter duo angeli ministri, qui perrexerunt Sodomam, vt sequens caput ibi docet. Quando dixit Deus, angelus meus præcedet te, angelus meus intelligitur Michael, vt et Hebraica vox indicat, quæ ipsummet Michaelis nomen continet. Ex iisdem enim Hebraicis litteris constat **מִיכָּאֵל** et **מֶלֶךְ**: eo magis, quia angelus ille peculiariter dictus est princeps Iudeorum. Augustini ratio parum concludit lib. 2. de Trinitat. eo quod coram duobus angelis se incurvauit Loth. Honoris enim causa id factum est ab hospitali viro, etiam si nesciret esse angelos, Heb. 13. Quod dominos vocarit Loth, nihil ad Augustini somnia, quia non ponitur ibi nomen tetragrammaton: sed commune nomen, quo homines vocamus dominos. Angelis et id, et aliud nomen tribui po-

bui poterat, eo magis quia ipse dominus adfuit, cum incendenda fuit Sodoma. Desipit Augustinus, inquirens, an duo illi hospites Loth, fuerunt pater et filius aut pater et spiritus sanctus, aut filius et spiritus sanctus. Ridiculae neniz.

Argumentis dictis addit Lombardus lib. I. sent. ad finem distinctionis secundæ, quod singulæ pene syllabæ noui testamenti illam rerum trium intusibilium trinitatem concorditer insinuant. At mihi non syllabæ sed singulæ litteræ litterarum apices omnes, ora infantium, et lactentium, imo et lapides ipsi clamant unum Deum patrem, et Christum eius dominum Iesum. Vt 1. Timot. 2. Vnus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum homo Christus Iesus. Et 1. Cor. 8. Nobis unus est Deus, qui est pater, et unus dominus Iesus Christus. Ioannes etiam, cui cœli in apocalypsi fuerunt aperti, solum vidit Deum patrem, et Christum eius. Solus Deus et agnus ibi laudantur, et adorantur. Stephanus quoque apertis cœlis vidit gloriam Dei et Iesum stantem a dextris eius. Item Matth. 23. unus est pater et unus magister Christus. Et Ioan. 8. ego solus non sum, sed ego et pater. Non sum, inquit, solus, quia pater mecum est. Non nouerunt patrem, neque me. Cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum. Quando dixit, Nemo nouit patrem, nisi filius, nec filium nisi pater: an tertia illa res hoc ignorabat? Tertiam illam rem omisit Ioannes in epistola prima, desiderans nos habere societatem cum patre et filio eius Iesu Christo. Similiter 1. Timot. 5. Obtestor te, inquit Paulus in conspectu Dei, et domini Iesu Christi, et electorum angelorum. Nota solemnum Pauli protestationem fieri coram Deo Christo et angelis, non coram tertia illa re. Quam tamen metaphysici volunt æqualem secundæ, et æque illi in folio trinitatis collocatam, in tertio angulo, triclinii. Quod ita suo hymno canunt, In maiestatis folio tres sedent in triclinio. At Christus aliter docet apoc.

3. Consi

3. Confitebor coram patre meo , et coram angelis. Grauem tertiae rei iniuriam, quod coram angelis dicat Christus, non coram ea. De se solo, patre, et angelis, facit Christus mentionem Marci 8. Lucæ 9. et 12. Ioannes apoc. 1. desiderat nobis gratiam, et pacem a Deo, a septem spiritibus, et a Iesu Christo. Tertiæ rej non meminit. Irenæus in plerisque locis libri tertii, et in prologo libri quarti, neminem ait in scripturis appellari Deum, nisi patrem omnium, et filium Iesum. Nec Irenæus, nec Tertullianus nec veterum aliquis, rem tertiam Deum esse dixit. Horum omnium rationes in spiritus sancti dispensatione postea vidibis, et spiritus sancti substantiam diuinam intelleges, licet non ita visibilis persona subsistat, vt filius.

Rationibus nunc, et authoritatibus, tres illas res incorporeas distinctas in Dei unitate stare non posse ostendamus. Triadem hanc imaginariam improbare primo possem sedecim rationibus, quas ponit Robertus Holcot, in primo senten. dist. 5. Ad quarum nullam bene respondet nec respondere potest, nisi sophistice, vt ipsemet fatetur. Vide Augustinum initio librorum de trinitate. Vide præludia Petri Alacensis lib. 1. quæst. 5. vbi fatentur, saceris litteris non probari illam rerum triadem, sed traditione esse receptam. Audi quid nostro seculo de hac re scribit Ioannes Maior in primo sent. dist. 4. in solutione sexti argumenti, vt intelligas, quam viriliter Deum unum sophistæ defendant. Tres illas personas absolute concedunt esse res distinctas: et Augustinus libro 1. de doctrina Christ. ait esse res quibus fruimur. Personam item aiunt esse substantiale nomen, vt docet Augustinus Lib. 7. de trinit. et sequuntur omnes lib. 1. sent. dist. 23. Hinc ergo ab inferiore ad superius arguendo, Ioannes Maior ex tribus personis tres hypostases, tres substantias, tres essentias, tria entia, absolute concludit: ac perinde tres absolute Deos. **E**sse tamen ait unum ens connotati

notarium, seu unam essentiam connotatum. Voces eas connotative ab eis sumi refert: quod etiam colligitur ex magistro ipso. lib. 1. sent. dist. 25. Est igitur nobis connotatus Deus, non absolutus Deus? Sunt ne hi veri trinitate qui tres realiter distinctos incorporeos Deos absolute faciant? tres realiter distinctas simplices res incorporeas? tria entia? Argumentum ab inferiori ad superiorius tria absoluta entia valide concludit: et tres essentias, quia omne ens est essentia. Hoc in Hilarii synodis conceditur, ut sicut in Deo tria per substantiam. Hoc ipsum magister concedit cuncta dist. 25. et reliqui sequuntur. Argumento quoque a conuertilibus, ex tribus rebus tria entia evidenter concluduntur: deinde tres essentiae, et tres dui. Contra Iudeos suam trinitatem illi demonstrant, eo quod Elohim plurali numero dicitur dui: ergo duo dui, aut tres dui, aut plures. Si ratione trinitatis sunt dui, tres sunt dui, incorporei et realiter distincti dui. Si realiter distincti, et essentialiter distincti, argumento a conuertilibus absolute sumptis. Veri ergo hi sunt trinitate, et veri sunt athei, qui Deum unum non habent, nisi tripartitum et aggregatum. Connotatum Deum habent, non absolutum. Imaginarios Deos habent, illusiones dæmoniorum. Athanasio, Hilario, Cyrillo, Nazianzeno, Basilio, Augustino, et reliquis omnibus est quidam ingenitus Deus, est quidam genitus Deus, et quidam nec genitus nec ingenitus Deus: ergo tres dui. Alius innascibilis Deus, alias natus Deus, alias procedens Deus. Nam Deus ingenitus non est ille genitus, et ille genitus non est ille procedens, ergo alias Deus et alia res. Unus est Deus mortuus, duo non mortui: una persona mortua, duæ non mortuæ: una res mortua, duæ non mortuæ. Sed rationes alias ex ipsorummet principiis adducamus, vere concludentes, non solum tres illas res in uno Deo stare non posse, sed et inimaginabiles esse. Nam habens notitiam

tiam trinitatis: haberet notitias distinctas illarum trium rerum, et sic staret habere notitiam vnius, non habendo notitiam alterius, quod omnes negant, citantes illud, qui videt me videt patrem. Respondent ipsi, aliquem habere notitiam trinitatis, quia habet notitiam Dei, connotando quod sit tres illæ res. Sed hæc responsio est manifeste vana, et sophistarum figmenta sapit, in terminis connotatiuis omnia sita. Vanum est, et eorum principiis repugnat, quod per unam notitiam possint tres res connotari, cum per tres alias illæ non possint absolute significari. Omnis enim significatio connotatiua allam presupponit absolutam. Suis regulis est hoc publice receptum. Est etiam omnibus porphyrica regula, Ab essentiali qualunque conuenientia abstrahibilem esse conceptum, absolute et incomplexe significantem. Si absoluti esse possunt de rebus diuinis conceptus, quales illi sunt? An Christo et Angelis est nota trinitas illa? Si tres in eis sunt trium distincti conceptus absoluti, tres absolutos Deos distincte illi cognoscunt? Christus plane docuit, angelos videre faciem patris sui, alias autem res non videre. Christus ipse in se ipso aliud nihil quam patrem hodie in celo videt. Somnia ut voles, dirige oculos ad phantasmatata, et tunc plane videbis, tuam trinitatem non esse intelligibilem sine tribus phantasmatibus: quia necesse est, intelligentemphantasmata speculari. Imo quaternitatem intellectu colis, quamquam verbo neges. Nam quatuor habes simulacra, et quartum est circa essentiam phantasma, quia necesse est intelligendo essentiam, phantasma aliquid speculari. Si oculatus sis, et aduertas, trinitatem tuam inuenies esse falsarum in imaginatua specierum motum qui dementatum te tenet. Athei vere sunt trinitarii omnes. Nam quid aliud est, sine Deo esse, quam de Deo cogitare non posse, obiecta semper intellectui nostro quadam imminentि trium rerum confusione, a qua semper, quum de Deo cogitamus, demen-tamur

tamur. Tres sunt in cerebro mali spiritus, qui homines ita fascinant, ut ait Ioannes Apoc. 16. Sufficit credere, inquit ipsi, quanquam res non sit intelligibilis. In hoc stultitiam suam pandunt, quod rem admittunt inintelligibilem. Non intelligentes, inquit, quæ loquuntur, neque de quibus adfirmant.
1. Timot. 1. et in iis quæ ignorant blasphemantes.
2. Pet. 2. Eo magis, quia ipse fateris, et omnes tentantur obiectum fidei esse ipsam intellectuonem. Ergo, si fidem habes, ostende mihi, quæ sit illa tuæ capacitatris intellectio? Quid est id, quod a te intellectum credis? Ipsa cerebri confusio est tibi obiectum fidei? Viderit iam Augustinus, qualiter lib. 1. de trinit. et lib. 1. de doctrina Christi se iactarit, Trinitatem ab ipso intelligi et mente purgata cerni. Illusiones varias ille cernebat, quod in sequentibus apertius adhuc ostendam. Affirmat ipse Augustinus in epistolis ad Fortunatianum et Paulinam, Deum in futura beatitudine non esse a nobis videndum, nec ab angelis ipsis. Internas vero de trinitate nobis esse mentis illusiones somniant, totam hominum et angelorum felicitatem euertens: quasi plus videat nunc anima nostra, quam visuri sunt angeli, et reliqui sancti.

Hanc insuper adde rationem, contra falsas trinitariorum notitias. Nihil est in intellectu, quin secundum se, vel aliquid simile, seu proportionabile, prius fuerit in sensu, 1. poster. et 3. de anima. Non enim potest surdus musicam discere, nec cæcus perspectuam, cum nequeant vere in intellectu esse, quæ non potuerunt esse in sensu. Ac de tribus talibus rebus, vnam ita constituentibus, nec in imagine quidem habuisti vñquam sensationem, cum nec duæ, nec tres, nec plures, in vnam ita concurrentes alicubi reperiantur. Atque ita non reperitur fundamentum sensu perceptum, vnde talis notitia intellectus concludat. Imo fatigatur, et confunditur eo ipso quod circa id speculari contendit, quasi super inani, sine fundamento sensu ædificans. Præterea

terea, imaginemur solam personam patris esse, vt aduersarii facile admittunt, cum personas ab essentia formaliter distinguunt. Tunc rogo, Cum cuius rei conueniat, propriam habere essentiam, et propriam naturam, qualiter imaginari potero multiplicationem rerum, sine multiplicatione essentiae? quod noua res accedat, non noua natura?

Non solum rationibus, sed et authoritatibus innumeris pluralitatem hanc vitare docemur, tam ex novo, quam veteri testamento. Matth. 19. vnuus est bonus Deus. Marci io. Nemo bonus, nisi vnuus Deus. Nonne igitur solo unitatis nomine contenti sunt, qui re ipsa vnum non agnoscunt? sed sua factitia connotativa essentia, ad rerum et absolutorum deorum pluralitatem se conuertunt? Aduerte autem, quod filius est qui ibi loquitur. Ex quo omnem unitatis Dei rationem in patre esse constat. Vnuus est Deus pater, et vnuus dominus Iesu Christus. 1. Cor. 8. Vnuus est Deus, et pater omnium, Ephes. 4. Vnuus est Deus et vnuus conciliator Dei et hominum. 1. Timoth. 2. Mirum, quod nunquam dixerint apostoli, primam illam rem aut primam personam esse patrem secundæ, sed Deum esse patrem Iesu Christi? Non dixerunt vnuquam, rem illam secundam esse filium Dei, sed Iesum ipsum esse filium Dei. Item quando Ignatius, Irenæus, et alli antiquiores Deum vnum omnipotentem prædicant esse Deum veteris et noui testamenti, eundem ipsum esse dicentes patrem Iesu Christi: quid ex hac prædicatione auditor tunc colligeret? Tertullianus quoque, quamvis aliquando Montanizet, præclaras veritates multas ex apostolica traditione prædicat. Antiquus est liber, qui dicitur Clementis, discipuli Petri, in quo planissime Christus prædicatur: in quo multiplicem antiquæ simplicitatis inuenies odorem. Ignatius Ioannis euangelistæ discipulus, in epistola ad philadelphienses ita scribit: Si quis Deum legis, et prophetarum vnum prædicauerit, Christum autem negat ei-

c.

se fi-

se filium eius, mendax est. Si quis confitetur hominem Christum Iesum, negat autem Deum legis et prophetarum patrem esse Christi, hic in veritate non stat. In epistola quoque ad Tarsenses, aperte docet, quod Christus hic non est ille qui est super omnia Deus, sed est filius ipsius. Similia in Iustino legas, ut ab Irenæo et aliis citatur. Utinam extarent scripta eorum omnium, qui eo seculo vixerunt. An non trinitariis nostris tota trinitas erat Deus legis? An Iesus Christus eis non dicitur filius totius trinitatis: Ergo non est filius Dei legis. Cogita quæso, quare ille antiquis visitati modi loquendi, in trinitariis nostris non reperiuntur, sed alii longe diuersi, veteribus ignoti? Hæc sola ratio est valida, si bene cogites, quod totus Irenæi liber contra omnes hæreses hanc materiam tractat, et tamen nunquam trinitariorum nugas meminit: quia realitates hæc nondum venerant in memoriam hominum.

Ad vetus iam testamentum transeamus. Präceptum ibi pluries est, ne pluralitatem in Deo, sed tantum unitatem confiteamur. Exo. 20. ego sum Deus tuus, et non erunt tibi alii dii præter me. Deut. 6. audi Israel, Iehoua est Deus noster, et Iehoua unus est. Ibidem quoque capi. 4. ait, scito hodie, et cogita in corde tuo, quoniam Deus ipse est Deus in caelo superum, et in terra deorsum, et non est alias præter eum. Ipse est Deus solus, Deu. 32. 4. reg. 19. psa. 85. Esa. 37. et Ioan. 17. Solus hic dicitur Deus, quod trinitate negant, dicentes, eum tres semper habuisse socios. Hanc rationem adducunt, Quia non fuisset consolatio perfecta solitario: ideo tres sedebant in triclinio. Per prophetam ipse Deus ait, Ego dominus, et non est amplius. Extra me non est Deus, absque me non est dominus. Ego dominus, et non est alter, Esa. 43. et 45. Tot authoritatibus fulciuntur Hebrei, ut tripartitum Deum a nostris introductum merito admarentur. Schismaticum putant testamentum nostrum quia

quia nos a sui Dei vnitate et simplicitate ita abhorrete vident: et quia maiorum suorum nemo unquam tale quid cogitauit.

Quid de Mahometanis dicemus, qui ob id ipsum a nobis diffident? Quam misere ab eis proscindimur? Et merito, iusto Dei iudicio, quia nemo est qui redeat ad cor. Trinitas hæc aperte improbatur in eorum Alchorano azoara 11. 12. et 28. vbi docet Mahometus, tres illos Deos seu Dei participes fuisse patribus ignotos, esseque filios Beelzebub, quos Dei loco trinitarii colunt. Profecto tres spiritus dæmoniorum vocat Ioannes in apocalypsi. Sed latius audiamus, quid de Christo et Christianis dicat Mahometus. In cap. Soretamram, in cap. Elnefa, in cap. Elmaida. et in plerisque aliis azoaris, Christum ait fuisse sumimum prophetarum, verbum Dei, spiritum Dei, virtutem Dei, propriam Dei animam, verbum afflante Deo, seu halitu spiritus sancti, ex virginе perpetua natum, Iudeosque in eum nequiter egisse. Ait præterea, primos Christi discipulos fuisse optimos, et candidos viros, veraque scripsisse, nec trinitatem tenuisse, sed posteriores hoc addidisse, corruptores sanctæ doctrinæ. Azoara quarta ait, dissensiones innumeræ postea ortas, de quibus nulla tunc erat lis, nec controuersia. Idem confirmat azoara 20. dicens, gentem Christianorum initio vnam, esse postea variis contouersiis dissestam, quia ad plures Deos se diuerterunt. Azoara 12. et alibi passim, causam erroris ponentium tres participes æquales, hanc esse ait, quod sunt idololatriæ, imaginum adoratores, imo veri Dei cognitione priuati. Azoara 28. incorporeum filium ait patribus ignotum, esseque filios Beelzebub, quos vocant Dei participes. Azoara 29. ob hanc tantam blasphemiam cælum ait confudi, montes et terram contremiscere. Vnde azoara 50. concludit, Nos in vnum Deum credimus, non in participes positos. Audi iam quibus aliis præconiis Christum extollat. Azoara quarta iam citata ait Christo sū

sto super omnia sublimato esse tribugam Dei potentiam ipsamque Dei mentem. Azoara quinta alt, Christum venisse cum diuina virtute et potentia, esse faciem omnium gentium in hoc seculo et in futuro. Azoara 11. ait, in hunc Iesum Mariæ filium viros omnium legum et Iudeos, et Sarracenos, esse tandem credituros. Ibidem ait, Deo itaque et legato eius credentes, ne dicatis tres esse. Azo. 12. ait, Christum nobis attulisse euangelium, quod est lumen, confirmatio legis, et castigatio, atque via recta. Azoara 13. in Christo ait fuisse animam mundam et benedictam, eumque suis credentibus mensam cœlestem præbuisse. Et in libro de doctrina Mahometi, Christus dicitur esse verbum, spiritus, et virtus Dei. Christum Mahometus vocat Ruhalla, spiritum Dei, ipsa spiratione Dei genitum. Denique omnia fere Christo tribuens, non agnoscit esse filium Dei, ut sui seculi tritoitæ filium dicebant. Imo ab incorporeis illis tribus diis, seu tribus in uno Deo distinctis rebus inuisibilibus æqualibus, est grauiter offensus. Ob prauam illam trinitariorum doctrinam descivit a christianismo; res miserabilis et orbi tristissima. Incorporea illa deitas, realiter distincta, causam illi reddit negandi Christum esse Deum. Quando filium Dei negat Mahometus, negat illum, qui tunc iactabatur, inuisibilem filium, patri similem, ut colliges azoara centesima, et centesima vicesima secunda. Alioqui facile concessisset, hominem Iesum Christum esse filium Dei, cum concedat, cum esse a Deo in virgine genitum. Ex publico illo, etiam aduersariorum testimonio, aperte colligis, lector, trinitatem illam fuisse primis Christianis incognitam. Idipsum ex primis Christianorum scriptis colliges, et ex sequutis postea portentis. Audi nunc portenta que trinitarios consecuta sunt, ut intelligas, uno absurdo dato, multa sequi semper absurdia.

Tritoitæ postquam hæc de tribus illis rebus imaginatio men

tio mentes hominum occupauit, tres Deos esse dixerunt: quod re ipsa nostri fatentur, tres absolutos, unum connotatiuum. Arriani trium illarum rerum inæqualitatem fecerunt, secundam a prima substantia separantes. Macedonius tertiam illam rem, aliis dissimilem, memram creaturam esse dixit, non Deum. Nec mirum, quod errantes in ipso principio, agitentur postea in altum pelagus, hinc et inde semper hallucinantes, et quæstioni minori quæstionem maiorem adiicientes. Aëtiani et Eunomiani dissimiles illas res adeo fecerunt, ut tertia esset creatura creaturæ, nec posset alias duas videre quia scriptum est, nemo nouit patrem, nisi filius, nec filium nisi pater. Hoc differunt Aëtius et Eunomius ab Arrio, quod hic res illas inæquales dixit, sed similes, illi et inæquales, et dissimiles. Ita refert Epiphanius in earum haeresium narrationibus, ita Eusebius in historia ecclesiastica lib. 10. cap. 25. Ab Arrio quoque substantias separante differebant Donatistæ quidam, in eadem substantia ponentes filium inæqualem patri, ut ait Augustinus de verbis apostoli, sermone 31. Metangismontæ filium et patrem vasa duo dicebant, et vas minus in vase maiore. Alii in Deo tres partes diuidebant. Maximinus, quod pater sit pars Dei, et quamlibet personam tertiam partem trinitatis esse timebat. Ante Maximum quoque Manichæus, filium esse portionem quandam substantiæ patris affirmauit, ut lib. 4. et 6. refert Hilarius. Hieracchus apud eundem Hilarium lucernam decidebat de lucerna, deitatis lampadem in duas partes secans, velut ellychnio diuiso. Sabellius unitatem Dei tenens, communicationis et dispensationis modum ignorauit. Ipsummet patrem dixit esse filium, et ipsummet patrem esse mortuum. Ob quam rem dictus est patrrippianus, sicut Noëtius et Praxeas. Nestorius alium filium Dei, alium filium hominis Iesum esse dixit..

Sed quia inter hæreticos, extra ecclesiam, esse hæc orta portenta

tenta, causantur sophistæ, ea non amplius persequar, quamquam sint innumerabilia. Ad ipsosmet sophistas, et ad eorum ecclesiam me conuerto, imprimis ostendens, eos esse veros Nestorianos, et duos filios re ipsa fateri quamquam verbo negent, sicut negabat Nestorius. Nam vt appareat in disputationibus Maxentii Constantinopolitani, et docet Libratus in confessione Nestorii, quæ est apud Cyrillum, Nestorius nunquam duos filios concessit: sed quibusdam strophis et technis vt nunc tergiuersantur sophistæ, sed varie defendebat. Lege ibi, et hos Nestorianos videbis, Deo odibiles sophistas. Quin et Athanasius ipse trinitariorum princeps, in dialogis duos filios facit: quia vere sunt duo nati, et duo geniti. In libro de Arriana et catholica confessione, docet, filium hominis intelligi hominem assumptum, non ipsum filium Dei. Filium hominis ait esse plenum filio Dei. Non solum duos filios concedit, alterum filium hominis, alterum filium Dei, sed et duos filios Dei, alterum tropicum alterum naturale. Nam totus hic homo Christus nunc per tropum idiomatum est filius Dei, et aliis antea erat realis incorporeus filius Dei: ergo duo filii Dei: Idem Athanasius dialogo de assumptione hominis, hominem assumptum, quem alii humanitatem vocant, ait secundum carnem esse primogenitum filium inter multos fratres, cumque filium hominis dici, Si homo assumptus homo est, et genitus est filius est. Concludit tamen sophista, vnum esse filium, quia persona una cumulata. Cumulatam personam ipse Athanasius docet in epistola ad Epictetum, negans hominem cum verbo facere unam substantiam. Hieronymus in epistola expositionis fidei ad Damasum papam, et Damascenus lib. 3. de orthodoxa fide, in Christo aiunt duas perfectas et integras substantias Dei et homines, filiumque esse substantiale nomen: ergo est veraque substantia filius Deus quicquid est in nostra natura, integrum assumpit, integra idiomata, vt loquitur Damascenus, et integras

tegras proprietates: ergo integrum filium assumpsit. Duos quoque filios Augustinus negat, et fatetur. Nam lib. 2. de trini. assumptum ait esse filium hominis, et assumentem esse filium Dei. Assumptum est semen Abrahæ, et semen Abrahæ est filius Abrahæ, ergo assumptus est filius Abrahæ. Lib. 13. de trinit. verbum ait verum filium Dei, et carnem verum hominis filium. In Enchiridio, verbum ait est Deus natus de Deo, homo autem est natus de Maria. Contra Felicianum ait, in Christo aliud est filius Dei, aliud filius hominis, sicut in homine aliud animus, aliud corpus. Et paulo post, Genuit Maria, non genuit filium Dei, genuit filium hominis. Horresco ad hanc blasphemiam, quod Maria non genuerit filium Dei. Nolo igitur plura testimonia citare, cum res ipsa ob oculos versetur, vt duos genitos, et duos natos quisque videat. Scio quod dicant, filium illum tropo idiomatum dici ex Maria genitum, et hominem hunc tropo eodem dici filium Dei. At hi tropi non impediunt, quominus reali generatione sint duo geniti, et duo filii. Imo tres. Si hic homo assumptus est Mariæ filius, illa Deitas Dei filius, et ambo vnum faciunt, iam tertius est filius, ex duobus filiis compositus. Negant sophistæ, esse vnam substantiam verbi et hominis, ne substantia illa videatur quarta in trinitate persona, et ita sit quaternitas in diuinis. Hanc rationem reddit Athanasius citata ad Epictetum epistola. Augustinus in Ioannem, tractatu. 27. et 99. et in epistola ad Honoratum, vnum personæ cumulum facit, ne videatur quaternitas. Si enim homo est persona, quarta est persona:

Ego vero ostensis tribus filiis quaternitatem in diuinis alia via contra ipsos ostendo. Ioachim quaternitatem in diuinis contra Lombardum arguebat et collectuum Deum faciebat, vt habetur in cap. damnamus, de summa trinit. et fide cath. Nam essentia diuina Lombardo, et reliquis omnibus est natura quedam, non generans, vt est pater, nec genita, vt est filius, neque procedens vt est spiritus sanctus. Sed est quedam summa res. Ex quo alter inserebat, esse quoddam

quartum simulachrum, atque ita esse quaternitatem. Ego pro ipso Ioachim hanc rationem adiungo. Trinitas omnium sententia, nulla persona est trinitas, ut ait Augustinus. lib. 5. et 8. de trinit. nec pater est trinitas, nec filius est trinitas, nec spiritus sanctus est trinitas, sed simul sunt trinitas. Ergo collectiuè dicitur trinitas. Eo magis quia idem Augustinus contra Maximinum, lib. 2. et 3. ait esse tres copulatos. Ergo Deus, qui trinitas est, collectiuus Deus est: et essentia, quæ trinitas est, collectio, quedam est: aut si vna res est, quarta res est. In hac re confusus Augustinus lib. 7. de trinitate, et reliqui postea sophistæ, essentiam aiunt prædicari de personis, non ut materialem substantiam, sicut dicimus tres statuas esse unum aurum: nec ut naturam de temperatis, sicut dicimus, tres homines esse unius naturæ: nec ut genus de speciebus, nec ut speciem de individuis, nec ut continens de contentis, nec ut maius de minoribus, nec ut totum de partibus, nec ut collectionem de numeris: sed ut illusionem de illusionibus. An Deus dicatur triplex sicut trinus, quæstio anceps est. Nam Isidorus in ethymologiis Deum trinum ait, multiplicem et numerabilem: quia trinitas est trium unitas. Augustinus in Ioannem, tract. 6. ait esse unum Deum. Inde quæstio, an ab unitate in ternarium crescat numerus? Non potest esse numerus, quin sint plures unitates: ergo in Deo sunt plures unitates. An pater velut momento semel genererit, et postea desierit: an continuo generet filium illum, illusoria quæstio est. Nam generationem illam nec principium nec finem habere volunt, sed esse semper in fieri, sicut tertiae rei processionem, quam dicunt continuò intus suspirari, ac secundam similiter continuo nasci et generari.

Quæstio alia longè acerrima superest, Quid inter sit inter procedere et generari? Quare tertia illa res non dicitur generari, et non dicitur filius, sicut secunda? et secunda

ēunda quare non dicitur spirati, sicut tertia? Par enim est ratio, cum sint ambæ incorporeæ, similes, et æquales. In hac quæstione Gregorius ait, non esse sibi possibile intelligere, licet credere se fateatur. Quasi fides vera esse possit sine intellectu et cognitione. Circa hanc processionis et generationis differentiam, vide scholasticos lib. 1. sent. dist. 13. mira diaboli prodigia effundentes, et demonum illusiones, a tribus illis filiis Beelzebub excitatas, cum relationibus et formalitatibus. Athanasius lib. 2. et 3. de spiritu sancto, rationem reddi non posse ait, quare filius non dicitur spiritus sanctus, et spiritus sanctus filius. Post quem Augustinus, hinc et inde plurima versans, lib. 2. 9. et 15. de trinit. lib. 3. contra Maximipum, quæstione decima ad Orosium, et in Ioannem, tract. 99. tandem nescit differentiam inter generationem et processionem, ut fatetur. Nasci et gigni dicitur spiritus sanctus, Ioan. 3. Quod gignitur ex spiritu spiritus est: quod nascitur ex spiritu spiritus est. Hinc Athanasius dialogo tertio, ex hoc dicto collegit, spiritum sanctum nasci ex Deo. Et in libro de professione regulæ catholice, spiritum paracletum probat esse Deum, quia ex Deo gignitur et nascitur. Filius quoque apertè dicitur procedere Ioan. 8. Atque ita spiritus nascitur, sicut procedit: et filius procedit, sicut nascitur. Deus dicitur pater spirituum, pater lumen, pater gloriæ, pater spiritus sancti ex Deo nascens. Si sine reali distinctione, aut metaphysica generatione, Deus dicitur pater spiritus sancti, ita quoque dicitur pater verbi. Potiorem tamen in verbo esse filii rationem, ex Christi præfiguratione nos ostendemus, sine qua omnis sophistarum filiatio est inintelligibilis. Ut inintelligibilem Ioannes Damascenus formidat hanc generationis et processionis differentiam. Inintelligibilis res est, quod tria puncta sint unus punctus, hinc et inde varia fluentia. Inintelligibilis res est, quod una simplex essentia tres illas res in se contineat, quarum prima se-

cundam in dies producat, vt illæ deinde duæ in se tertiam in dies sufflent: et quod in maiestatis folio gemelli illi tres sedeant in triclinio.

Hic præterea deriuationibus, et deformitatibus non obstantibus, æquales et eiusdem potentiae, illas tres res esse dicunt. Imo, vt ait Augustinus contra Maximinum, potens est filius alium incorporeum filium et ille alium nepotem gignere: atque ita in diuinis quaternitatem, et quinternitatem facere. Potest et tertia persona filium realiter generare. Infiniti ita esse possunt æquales inuisibilis dñi, iuxta totam Boccacii genealogiam. Quis a bono spiritu prosector existimet cogitationes has tam horrendas? Potens est etiam Augustino illa tertia res seorsim sufflare, se ipsum incarnare, et alium salvatorem facere. Solam tamen nunc secundam rem gerere corpus aiunt, solam humanitati suppositaliter vniiri. Ita vt innumera sit inde orta quæstionum turba: Per quem modum fiat, vt sola illa secunda persona connotatum hominem faciat, sustentet, personet, terminet dependentiam: cum res illæ omnes simul sint, singula in singulis, totæ in totis: cum item opera trinitatis ad extra, vt aiunt, sint indiuisa. Nam hic manifeste dividitur deus, aut necesse est Scotizare. Super quo signamento relationes ponentem Ocham, confiteri veritatem coactum, gloriantur Scotistæ Reales. Athanasius libello de vnitate fidei ad Theophilum, trinitatem ait nasci ex Maria, et trinitatem assumere corpus: cum vnitæ sit semper trinitas, et actiones indiuise. Trinitas descendit in Iordanem, et trinitas dixit, Hic est filius meus. Id ipsum docet Augustinus in fine libri quarti de trinitate, et alibi passim. Si trinitas dixit, hic est filius meus, est ipse filius trinitatis, quod ipsi negant. Athanasius in fine lib. 1. dialogorum, et in lib. de fide sua ad Theophilum, patrem verbum et spiritum ait esse in Christo. Iohannes quoque Damascenus, lib. 3. orthodoxæ fidei, cap. 6. et 7. ex Athanasio et Cy-

et Cyrillo affirmat, totam trinitatem, totam et integrum naturam Dei, esse unitam toti et integræ naturæ hominis. Atque ita est ipsis impossibile discernere, quæ illius ternarii proportio sit in homine, cum sit substantialiter spiritus sanctus in homine et pater in homine. Homo filius in se verbum et spiritum hypostaticè continet, totam Dei plenitudinem. Sed alias eorum insuffitatem videamus.

Si verbum assumpfisset fœminam, tunc ipsum verbum dixissent filium Dei, et ipsam fœminam filiam hominis: quæ res duos filios palam ostendet. Ipse filius Dei esset tunc mulier, androgynos, masculo fœmineus. Si corpus asinimum angeli, ad eum modum induant, concedunt ipsi angelos esse asinos, angelos in asinina pelle mori, angelos esse quadrupedes, et angelos habere longas aures. Eadem ratione concedunt, ipsum Deum esse asinum, spiritum sanctum esse mulum, et spiritum sanctum esse mortuum, si moriatur mulus. O pecora stolidissima Non mirum profecto, si turceæ nos plusquam asinos et mulos rident, facti enim sumus sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. Cœcitas maxima, quod nemo sibi in animum inducat, esse hominem ex Deo genitum. Magnus Augustinus in expositione symboli et lib. de prædict. sanctorum, Iesum Christum ait esse a filio Dei assumptum, et filio Dei Iesum Christum esse unitum. In Enchirido, an homo Iesus debeat dici filius spiritus sancti quia est genitus de spiritu sancto, sua metaphysica illusus non intellexit. Si enim res est tertia distincta generans pater est. Princeps Athanasius in lib. de Arriana et catholica confessione Iesum Christum esse ait, filio Dei unitum, et Iesum Christum esse plenum filio dei. Magnus Basilius contra Eunomium lib. 2. ut filium dicat genitum non genituram, mira vanitate se torquet. Magnus ille theologus Nazianzenus post Athanasium, secundam rem genitam esse dicit, tertiam vero, nec ingenitam, nec ingenitam, nec nascibilem, nec innascibilem: quod Augustinus et alii sequuntur. An a patre et filio

filio, vel a solo patre, vt Graeci contendunt, tertia illa res procedat, acerrima quæstio est, quam ego facilimè postea dissoluam. Miror profecto, quare etiam non dubitant, an secunda procedat a tertia, vt cause sint sibi inicem causæ. Nam Esa. 48. ait Christus, Dominus misit me, et spiritus eius. Ergo filius a spiritu mittitur. Ita exponit Ambrosius libro tertio de spiritu sancto. Qui a patre venit filius, mittitur a spiritu sancto: secundum diuinitatem venit filius a patre, ergo secundum diuinitatem mittitur a spiritu sancto. In eandem sententiam Augustinus lib. 2. de trinit. filium ait a spiritu sancto missum, sicut a patre. Hilarius lib. 8. de trinit. exponens locum illum, spiritus domini super me, in ipsa diuinitate ait spiritum patris esse super filium. Filius vere dicitur a spiritu sancto genitus. Totus est spiritu sancto unctus, totus spiritu sancto plenus, et dicitur spiritus domini esse super eum. An pater et filius dicantur duo tertiae rei principia, vel unus spirator collectiue, vel unum principium, quia una essentia, et sic an essentia sit spirationis principium, inintelligibilis quæstio est. Nam quartum illud simulachrum, quod essentiam vocant, in omnibus oculos esse volunt. Si ergo essentia non spirat, pater et filius non sunt unum spirans. Nesciunt an spiritus sanctus debeat dici lumen de lumine, an lumen de luminibus. Non audent concedere, quod substantia aut essentia Dei, spiraret spiritum, aut generaret genitum > ne substantia aut essentia relatiue dicatur. Nam Augustinus huius sophistices præceptor eximus, lib. 5. de trinit. capit. 7. regulam hanc tradit: Quod relatiue dicitur, non indicat substantiam. Quare igitur concedunt, quod Deus genuit filium? et Deus genuit Deum? Si relatiue dicitur Deus, iam non indicat substantiam, et Deus non est substantia. Deus genuit, vt aiunt, et non genuit substantiam, genuit ergo qualitatem. Contradiccio est, quod concedunt, ~~et~~ essentia non genuit essentiam, et Deus genuit Deum.

Substan-

Substantia genuit substantiam, et substantia non genuit substantiam. Natura genuit naturam, lumen genuit lumen, sapientia sapientiam, ratio rationem, spiritus spiritum, amor amorem, voluntas voluntatem, Genuit et non genuit. Pater erat sapientia atque ratio, et genuit eam. Pater non erat sophos logos, quia genuit eum. Lege Augustini dubia libro sexto, et septimo de trinit. Si dicitur Deus de Deo, quare non essentia de essentia? Si sapientia de sapientia, quare non ratio de ratione? Si persona de persona, sunt duæ personæ, quare sapientia de sapientia non sunt duæ sapientiæ? lumen de lunine, et deinde amor de amoribus tres amores? Magni referre a iunt, an notiones sint communes, an personarum constitutiæ: terminorum acceptiones si sint completæ vel incompletæ, et distributio completa, vel incompleta. Omnis est omnis, non omnis est omnis. Syllogismos omnes in hac re fallere constat. Hic a est b, et hic a est c, et tamen non concluditur b esse c, si a sit essentia, b pater, c filius! Deum non esse trinitatem ita probo, ex Augustino lib. 5. de trinit. Nulla persona est trinitas, omnis persona est Deus, ergo Deus non est trinitas. Si vniuersalem negatiuam concludi vis, ita sequitur, Omnis Deus est persona, nulla persona est trinitas, ergo nullus Deus est trinitas. Omnis essentia diuina est pater vel filius, vel spiritus sanctus, nullus pater vel filius vel spiritus sanctus est trinitas, ergo nulla essentia diuina est trinitas. Circa peculiares illarum trium personarum proprietates, innumeris alii sunt syllogismi indissolubiles. Longus est de personis sermo in primo libro sententiarum, a distict. 25. ad dist. 35. ubi Scotus et Ocham. sectarum principes, in quibusdam notionibus, relationibus, formalitatibus, et quiditatibus, de quibus nec Christus, nec apostoli unquam cogitarunt, fundamenta nostræ fidei ponunt. Chaos est confusum, et exitialis chimera in qua nullus est ordo,

ordo, sed sempiternus horror. Quid hic memorem
horrida præstigia Lombardi, quem ut magistrum ve-
nerantur sophistæ? Is enim in suis sententiis, lib. 1.
dist. 32. quæstiones ex Augustino mouet, in quibus
neuter se ipsum intellexit. Prima ibi quæstio, Quare
spiritus sanctus dicitur amor, quo pater diligit, et
filius non est sapientia, qua pater sapit? Quæ est ra-
tio differentiæ, quod pater dicitur diligere ea dilecti-
one, que ab eo procedit, et non dicitur sapiens ea
sapientia, que ab eo procedit? Item, an filius, qui
proprie est sapientia, per se sapiat, an per patrem?
Alia est enim sapientia genita, alia ingenita. Et spi-
ritus sanctus per quam personam sapiet? Per quos ipse
et filius amant? Deinde dist. 33. ca. sed forte. est
Hilarii quæstio indissolubilis. Quæ est ratio differen-
tiæ, quod proprietates non possunt esse in personis,
quin eas determinent, et tamen sunt in essentia, abs-
que hoc, quod eam determinent? Quis obsecro, nisi
penitus amens logomachias has sine risu toleraret?
Nec in Thalmud, nec in Alchoran, sunt tam horrendæ
blasphemie. Hæc nos hæcenus audire ita sumus af-
fuefacti, vt nihil miremuri. Futuræ vero generatio-
nes stupenda hæc iudicabunt. Stupenda sunt vere,
plusquam ea dæmonum inuenta, quæ Valentianis
tribuit Irenæus. Ab his igitur portentis liberet nos
dominus Iesus Christus, verus filius Dei, salvator et
liberator noster. Amen.

DE TRINITATE

DIVINA LIBER SECVN-

dus, quorundam locorum expo-
sitionem continens.

Superiore libro, post tria de Christo axioma-
ta, tria in eum phariseorum, et totidem sophistarunt
argumenta, plurima sunt a nobis in medium perducta,
ac trinitariorum sophistarum monstra fere omnia pate-
facta. Hoc iam secundo libro, odorem illum cælestem
sequuti, locos aliquot enarrabimus, vt sensim nobis
aperiantur scripturæ de Christo. Si qua vero supere-
rit aliquando difficultas, in sequentibus penitus tolle-
tur. Non enim possunt omnia in quoquis loco commo-
de exponi, in re hac præsertim tam ardua, et tanta te-
nebrarum nostri seculi confusione.

Primus erit locus euangeli Ioannis, in principio e-
rat *λόγος*. Proprie significat logos internam rationem,
et exterum sermonem. Quoquo modo est repræsen-
tatio certa. Repræsentatio erat, idealis ratio, seu re-
lucentia Christi in mente diuina, sicut in nobis, tam in-
terna ratio, quam externus sermo, est relucentia seu re-
præsentatio rei alicuius. Omnis logos est repræsentatio
quædam, et lucida repræsentatio, sicut erat lux et logos.
Omnis item sapientia est naturalis relucentia rei proposi-
tæ. Atque ita, vt erat Christus princeps omnium proposi-
tus in mente diuina, ita naturaliter et hypostaticè reluc-
cebat. Hinc sapientia ipsa Dei olim dicta est *ἀπαύ-
γεσμα*, relucentia, et Christus ipse, qui ibi relucebat
ab apostolo hodie dicitur *ἀπαύγεσμα*, relucentia
gloriosa. Qualiter autem relucentia ipsa prodie-
rit, visibilis apparuerit, et sine aliqua dei mutatio-
ne caro facta fuerit, postmodum ostendemus. Fu-
it vere fulgor diuinus, hominem ab æterno
referens, et eum mundo proferens. Cum Ioanne
verò

vere dicimus, Λόγον in principio mundi fuisse idealis rationis prolationem, apparentem externum sermonem, loquitionem, iuxta proprium significatum verbi λόγου, quod est, dico, loquor. Reliqui item omnes scripturæ loci sermonem hunc expolunt, quia dixit Deus, loquitus est Deus: non inani voce, sed sermone visibili. Eo magis, quia Deus per hunc sermonem, per verbum hoc vobis mundo manifestari, et externe apparere. Antiquior quoque Apostolorum traditio verbum hoc intelligit esse in Deo dispositiōnem, dispensationem externam, lucidam et visibilēm. Hoc Irenaeus et Tertullianus διανοσματάρ, dispositiōnem, seu dispensationem appellant. Verbum maniſtationis Dei, dispositiōne diuina fuit in ipſomet Deo, essentia visibilis, oraculum in nube: ut verbum quis audiat, et videat, magno Dei artificio. Erat ſubſtantiale verbum, oraculum in igne, numen quoddam visibile, personatus Deus. Dicebatur Elohim, Deus humana facie viſus: fons luminis, fons vitæ Christus apud Deum. Ab oraculo illo, verbo illo, et Chriſti persona personato Deo, quaſi ab ore Chriſti, prodibat ſpiritus, omnia viuificans, et in ipsum Adam halitum vitre inspirans. Ad imaginem ipſius Chriſti, ſecundum corpus et animam, factus est Adam, et Chriſtus erat personaliter in Deo, quando dixit, Faciamus hominem ad imaginem et ſimilitudinem noſtram. Verbum in Deo proferente eſt ab eterno ipſemet Deus loquens, et in nubis caligine apparens: poſt prolationem eſt ipſa Chriſti caro, in qua videtur deus, ſublata caliginis umbra. Ipſemet homo Iesu Chriſtus eſt verbum Dei, vox Dei, ſubſtantialiter ex ore Dei prolatus. Quemadmodum si te loquente, vox tua, ſeu ore tuo emissa nubes, mulieri poſtea obumbrans, fieret genituræ ros, in vterum decidens, et eam grauidam faciens: ita eſt Chriſtus prolatione Dei in Maria ſubſtantialiter genitus. Quod vero homo ipſe Iesu Chriſtus ſie vere sermo
Dei

Dei, docet aperte Ioannes apoc. 19. Nam ipse est, quem sedentem super equo albo ibi vidit, cuius nomen est Sermo Dei. Vere est sermo, quia ex ore Dei est prolatus. Ioannes verbum vitæ vidit, et manibus contrectauit, cum vidi et tetigit Christi corpus, in quo erat deitas corporaliter. Irenæus quoque Iesum ipsum ex Maria genitum, corpus illud, quod in cruce peperdit, verbum Dei esse clamat, postquam verbum caro exstitit. Corpus ipsum dicitur panis vitæ, et caro cœlestis. Absque sophistarum idiomatibus nos concedimus ipsum Christi corpus, ipsam Christi carnem esse verbum Dei. Nam quod ex ore Dei prolatum est, verbum Dei est, sermo Dei est. Sermo ipse Dei est semen generationis Christi quod ibi germinauit, et fructificauit. Prophetæ ita docent, semen hoc germinasse. In mysterio regenerationis colligitur huius rei similitudo. Sermo Dei est semen, sicut semen seminantis est sermo euangelizantis. Sermo euangeli Christi in corde nostro seminatus, internum ibi nouum hominem generat, per potentiam spiritus Dei, instar Christi per Dei sermonem a spiritu sancto geniti. Sermo in nobis vere generat, instar sermonis illius, qui fuit sermo generationis Christi.

Ad prædicta est id quoque nunc obseruandum, in eo dicto, verbum caro factum est, multa contineri, et plura quam hic possunt referri. Primo, quod se, et sua in carne manifestare voluit Deus, carnem glorificaturus. Totum sermonis arcanum erat futuri hominis glorificatio, sicut ipse homo iam olim erat in Deo gloriosus, Ioan. 17. Ea omnia que antea Deus verbo suo, seu propria voce operabatur, caro Christus nunc operatur, cui traditum est regnum, et omnis potestas. Responsa, que ab oraculo illo accipiebat Moses, nunc ab ore Christi sumuntur. Ponam verba mea in ore eius, et in nomine meo loquetur, deute. 18. A me ipso, inquit, non loquor, sed sicut docuit me pater, ita loquor. Sermo par-

d.
tris

tris ipse dicitur: quia patris mentem enunciat et eius cognitionem facit. Imo et visio patris, gustus patris, tactus eius, et olfactus. Re ipsa quoque intelligitur verbum caro factum, quia sermone ab initio prolati genita est caro ista. Innotuit de altissimo Deus et vox eius facta est, ignis nubes et pluia. In persona intelligitur verbum caro factum, quia vultus ille, persona illa Elohim, omnia creans, caro extitit, et haec ipsa Christi facies est illa facies Dei, multis olim visa. In substantia est verbum caro factum, quia lucida illa oracula nubes, quae erat gloria domini, ut ros genitrix Christi, facta est caro ista substantialiter: eademque est huius carnis, quam verbi illius essentia. Est enim formalis ipsa lux essentia rei, ut videbis. Item in spiritu locum habet incarnationis ratio. Sicut verbum Dei factum est homo, ita spiritus Dei factus est spiritus hominis, hypostatico, et substantialiter. Haec postea latius declarabuntur, cum aliis Christi arcanis. Magnum et sublime est hoc Christi mysterium, quod apostolorum tempore non temere in vulgum emittebatur. Multis precibus rogatus Ioannes, virginibus contra Ebione et Cerintho, ieiunia et orationes premisit, antequam vocem illam proferret, In principio erat sermo. Sat erat ad salutem credere, Iesum illum esse unicum, seu esse Messiam filium Dei salvatorem. Hac sola fiducia rudis plebs iustificabatur, quamvis Christi diuinitatem non plene cognosceret. Cum igitur a paucis sciretur, et esset scriptorum penuria, ac linguae sanctae imperitia, mox periiit vera traditio metaphysicis sophistis in Christianismum irruentibus, et Deum lacerantibus. Ex Ireneo traditiones citante facile colligitur, quam sterilis eo seculo fuerit huius rei cognitio, quae in dies peruerterebatur, ut ex Tertulliano constat. Eisdem fere temporibus Clemens Alexandrinus Stromatum libro primo iam conqueritur, in illa beatae doctrinae traditione paucos esse patribus similes, multaque iam excidisse. Deinceps lib. 6.
cogni-

cognitionem ait ab apostolis ad paucos peruenisse. Tu igitur, pie lector, si generationis Christi modum et diuinitatis eius plenitudinem omnem non assequeris, crede semper eum esse Messiam a Deo genitum saluatorem tuum. Hoc est tibi vnicce credendum, ut in Christo viuas. Ego quanto potui affectu, ab Vncto illo, qui solus est nobis pro signo positus, cognitionem huius veritatis instanter orans aliquid per ipsius gratiam obtinui, quamvis nec perfectus sim, nec perfecte apprehenderim. Quod nunc ad rem facit, cum esset ibi arcanum Christi, lux et logos, quod est, lucida repræsentatio, ita commode verbum Ioannis exponam.

In principio erat logos, id est, reluentia Christi, sermo referens Christum, sermo prolationis ad Christi generationem. Ea Christi reluentia erat verbum apud Deum, in Deo ipso consistens, in nube lucide apparens, et erat ipsemet Deus. Sophistis autem dicere, verbum erat apud Deum, perinde est, ac si dicas, secunda illa res inuisibilis erat apud aliam rem primam, metaphysice, in secundo angulo triclinii, ut tertia in tertio. Nolunt ipsis, quod secunda res fuerit apud essentiam diuinam, nam hoc distinctionem argueret ab essentia, sed quod fuerit apud rem primam. Aliud est igitur essentia diuina, quam Deus aut Ioannes non bene dixit, verbum fuisse apud Deum. Loquor de essentia more ipsorum, pro quadam quarto simulachro alia tria concludente. Si quidem vere loquendo, verbum erat ipsamet Dei essentia, aut ipsa essentiæ Dei exhibitio. Non erat in Deo alia subsistentia, aut hypostasis, quam verbum illud, in lucida nube, in qua Deus tunç subsistere videbatur. Et in ea ipsa relucebat facies et persona Christi. Iuxta eorum quoque metaphysicam, omnia fecit Deus verbo suo, i. e. prima illa res per secundam: insulse et ridicule. Scripturæ vero docent, omnia verbo Dei esse facta, quia dixit Deus, fiat, et factum est. Verbo domini cæli facti sunt, quia ipse dixit, et facta sunt. Ita aperte declarat Irenæus lib. 1. cap. 19. lib. 2. ca. 2. et ca. 56. Ita

d. 2.

ante

ante eum exposuerat Iustinus, siue senior alius apostolorum discipulus, ab ipso Irenæo citatus, lib. 4. cap. 52. Scripturæ quoque loquutionem Dei nobis indicant fuisse Christi vocationem, qua Deus eum ab initio vocauit, et vocando exhibuit. Ut Esa. 41. vocans generationem ab exordio. Ab ortu solis vocauit nomen meum. Et cap. 46. vocans ab oriente auem de terra longinqua, virum consilii mei: loquutus sum, et adducam illum. Et cap. 49. dominus ab utero vocauit me, et memorari fecit nomen meum. Hinc Irenæus generationem filii Dei ait dici nuncupationem, lib. 2. cap. 48. Propter hanc vocationem seu nominationem, dicitur ab initio genitum nomen Christi. Ad quod citari solet psal. 71. ante solem erit genitum, seu filiabitur nomen eius: ante solem יְמֵן יָמִן innon semo. Sensus ad literam Salomoni tribuitur, Ad faciem solis filiabitur, quam diu durabit sol, generando propagabitur nomen eius. Hic de vera filiationis Christi in suos propagatione est verus sensus. Hoc modo non est prioritas temporis ante solem, sed coram sole, durante sole. Hebraica vox לִפְנֵי vtrumque significat. Dici de Christo potuit, Ante solem filiatur, seu filiabitur nomen eius. In futurum ait filiabitur, et ante solem erat huius filiationis origo: filiatio eius ab initio erat in semine verbi.

Secundus locus. Ex his Christi primogenituram collegimus, adiungentes expositionem dicti apostoli ad Colos. 1. ac plenius inquirentes, qualiter Iesus ipse Christus primogenitus creaturarum esse dicatur. Primogenituram hanc illi secundæ rei tribuunt metaphyfici, generationem eius inenarrabilem dicentes, vt cap. 53. ait Esaïas, Generationem eius quis enarrabit? Sed violenter eo trahuntur verba Esaïæ. Ait enim, Abiectus ille inter viros, vir dolorum tanquam agnus ad occisionem ducetur, quasi ouis coram tondente se obmutescet: ænum eius, seu progeniem eius, quis enarrabit? quoniam abscessus est de terra viuentium.

tium. Quæ omnia ad Ipsum Iesum esse relata, docet Philippus acto. 8. Non loquitur ibi Esaias de ipsa Christi a patre generatione, vt docet Hebraica vox, sed de æuo malo Iudeorum occidentium, et de progenie bona Christianorum, quam ille sua morte genuit: quæ erit celestis noua progenies, talis, tanta, et tam copiosa vt enarriri nequeat. Huic simile est, quod nuper dicebamus, Coram sole in filios propagabitur nomen eius. Et quando ipsam filii generationem significaret Hebraica vox יְלֹדָה, nos cum Esaias diceremus, Generationem Christi quis enarrabit? Plane nemo hactenus. Incognita est mundo generatio Christi, Ipse est ille Melchisedech, ignoti generis. Heb. 7. quem nemo sciebat vnde esset, Ioan. 7. Ipse Melchisedech dicitur assimulatus filio Dei, non imaginario filio, sed homini filio. Non est in Deo metaphysica generatio distinctæ rei, quæ nec dici potest generatio. Prolatio verbi dicitur, et hominis generatio, Prolatio verbi ad Christi generationem, est a patre æternalis generatio ipsa carnis in matre, est temporalis. Quæ in homine sunt, tempus habent. Quæ Dei sunt, præsentem in se semper habent æternitatem.

Hoc nunc aduerte, vt Christi primogenituram intelligas. Grauerit enim nos erramus, quod carnaliter de prioritate et posterioritate temporis in Deo iudicamus. Sine temporis interuallo Deus omnia attingit. Apud ipsum non reperitur sicut: sed semper reperitur est. Nihil est ei praeteritum, omnia sunt ei præsentia, omnes Deo vivunt. Omnia nuda et plana oculis eius. Ea quæ non sunt ipse ita vocat, vt ea quæ sunt. Apud eum mille anni vt momentum, et vnius diei momentum vt mille anni. Prophetæ docent non esse in Deo temporum differencias, cum tempus pro tempore siepe ponunt, futura pro præteritis annunciant, et omnia pro præsentibus habent. Ratio temporum non tanquam Deo, sed tanquam homini necessaria, nata est, quibus designandis luminaria celestia disposita sunt, vt sint in tempora certa, dies, et annos. Ergo nec tempus

habuit ante tempus, qui fecit tempus, nec initium ante initium, qui constituit initium. Fortis est haec et solida ratio. Nam Deus se tempori nullatenus subiecit, tempus ipsum creando. Fortis est ratio Numenii, Quicquid secundum praeteritum, futurumque varie accipitur, priuationem quandam habet admixtam: futurum enim nondum est, praeteritum non amplius est. In Deo autem, cum sit primum ens, aeternusque summus, nulla est priuatio. Igitur coram eo nulla est temporis variatio. Ex his multorum errata colliguntur, ex temporum successu factam in immutabili Deo mutationem plerique arguunt, Quia antequam haec res esset, volebat eam futuram: et nunc non vult eam futuram, cum iam fuerit. Fixo ergo ut ajunt, obiecto in hae propositione, haec res futura est, concedunt Deum prius circa illam habuisse velle, et postea habuisse nolle. Hinc etiam iactis in praeterita Dei de futuris scientia radicibus, sernum esse ipsius Dei arbitrium, ac fatalem in omnibus necessitatem, sinistre quidam concludunt. Ad quæ omnia ego respondeo. Prædestinationem in Deo non distingui ab eo quod est. In Deo non repetitur volebat, volet, futurum, praeteritum. Sed ei haec res ita fit, ita finit, et ipse ita vult. Et sicut ipse libere vult, et potest: ita homini dat libere vello, et posse, intra certos limites. Diuino artificio hoc facit Deus, sicut est in homine diuinum artificium. Diuina ipsa mens in homine relucet. Certè Adam ipse aut Christus, aut angeli, habuerunt liberum arbitrium. Cuiuscumque fuerit, vel sit, ea arbitrii libertas, euidenter concludit, prædestinationem non esse fatalem, nec necessario adstringere. Decipiuntur ergo, qui ex præordinatione Dei, omnia necessario euenire putant, et Dei potentiam suo ingenio metiuntur, ac limitant. Necessestas haec in Deo est exosa, cum priuationem et tempus includat. Quia omnia necessario euenire considerant, non considerant Deum esse, supra tempus, supra necessitatem omnem. Non cogitant, Dei dispositiones esse supra

supra suam considerationem. Si præteritum fuit, et non est, et Deus tunc præordinauit, sibi tunc manus ligauit, vt non solum seruum sequatur Dei arbitrium, sed et limitata potentia. Ita pessime in suis dialogis. iuxta carnis sensum ratiocinantur Lucianus et Valla, quorum errorem plerique hodie sequuntur. Hæc sola ratio necessitatem illam et seruum arbitrium destruit, quod possibile dicitur de eo, quod nec est, nec fuit, nec erit. Potuit Christus legiones a Patre rogare, quod non fecit. Potuit David Saulem occidere, quod non fecit. Potuit Paulus accipere stipendium, quod non fecit. Potuerunt alii multa facere, quæ non fecerunt, vt ait Ecclesiasticus. Hæc est igitur libera facultas, quæ homini a Deo ipso datur: quam nullo modo vident, qui prædestinationem Dei esse necessitati alligatum credunt. Potuit Deus Christum a morte seruare. Heb. 5. Ita Christus ait, Abba pater, possibile tibi est Marci 14. Vbi igitur necessitas prædestinationis? Si actus ille tam insigniter præordinatus, ac toties prædictus, potuit aliter habere, quare non et alii aetius? Potuit Deus facere, vt staret ille qui lapsus est. Potest facere vt transeat Camelus per foramen acutum. Ex lapidibus his potest homines facere. Potest facere in nobis, ultra omnia quæ petimus, aut cogitamus. Ephes. 3. In potestate animæ erat præmium non vendere: et eo vendito, in potestate eius erat precium totum retinere, vt ait Petrus. Sed quia abusus est potestate sua, imo iuste punitus est. Quod alioquin fuisset iniustum si fuisset necessitas: cum iuxta scripturas necessitas excuset. Possumus nos tamen facere, cum volumus Marci. 14. Et hoc ipsum est donum Dei, vt pro arbitrio nostro possimus. Paulus docet homines non habere faciendi necessitatem, sed potestatem habere propriæ voluntatis. 1. Cor. 7. et 2. Corin. 9. et ad Philæmonem. Docet non esse abundantum potestate, ergo potestas est. Cum uenandum est ad Christum, ipse potestatem dat. Ioan. 1.
d. 4. Ob id

Ob id increduli et in spiritum blasphemari, acrius quam Sodoma punientur: quia potuerunt credere, et credere noluerunt potestate data abutentes. Deus benignitate sua ad pœnitentiam nos dicit, dat possibilem locum pœnitentiae, cui nos relucentes iram augemus, Rom. 2. et Sapien. 12. Ipse manum porrigit, dat, ut resipiscere possimus, et nos nolumus, prouer. 1. Matth. 23. et apoc. 2. et 3. Quibusdam fateor nullo modo esse datum, ut possint ad Christum venire. Eisque Paulus respondet, esse Dei voluntatem. Nihilominus iustum de ipsis erit Dei iudicium, ut ostendemus postea.

Nunc ut priori quæstioni satisfaciamus, totam æternitatem Deo esse dicimus instar præsentis momenti, et Deum in eo æternitatis momento, antequam mundum creet et ea ipsa creationis prolatione, de substantia sua filium hunc in Maria generare. Modum ipsum substantiae Dei declarabimus postea esse exhibitionem et prolationem ut erat antea in mente præformatio. Reieeto itaque velamine temporis medii, considera horam hanc, in qua corpus Christi generatur, et concipitur, esse æternaliter ante mundi exordium Deo vere præsentem. Quod ubi concesseris, concedes etiam, Deum ab æterno protulisse substantiale verbum, et proferendo filium hunc in Maria genuisse, de substantia sua. Primumgenitus igitur est homo Christus, et ab æterno genitus, cum prolatio illa ab æterno facta, sit ipsamet carnis Christi generatio. Si qualis fuerit prolatio illa Dei, iterum roges: id in sequentibus perspicue docebimus. Deus enim certa ratione se ipsum mundo protulit, exhibuit, manifestauit, et communicauit. Nunc sat fuerit si dicamus, ab æterno substantialiter initium habere hominis huius ex Deo generationem, quæ in Maria est substantialiter consummata. Nec id solum, sed et ipsa huius generatio, est causa generationis aliorum, ut sit ipse principium omnium. Iuxta dispensationem temporum, apud se verbum illud generationis Christi retinuit Deus, variis figuris mul-

ris multa designans ad maiorem gloriæ Christi expressionem. Admirabile generationis artificium. Omnia propter gloriam Christi fecit Deus et eum in capite genuit. Hæc de Christi primogenitura nunc, vt verissima teneas. In sequentibus palam videbis, eum substantialiter ante omnia fuisse et substantiam æternam habere. Secunda ratione dicitur Christus primogenitus, vt primogenitura sit nomen dignitatis et uberioris benedictionis: sicut dicitur Dauid primogenitus Psal. 88. Ioseph primogenitus. 1. para. 5. et Ifraël primogenitus. Tertia ratione secundum carnem est Christus primitiæ creaturarum, et primogenitus. Nam caro nostra est de secunda massa peccati. At caro Christi est de illa puriore prima massa, quæ fuit ante peccatum. Ideo caro eius hac ratione prior est carne nostra, ac hominum primogenita velut primitiæ quædam, etiam secluso verbi mysterio, per quod diuiniorem aliam habet primogenituræ rationem.

Ad hanc primogenituram facere plerique putant locum illum illum Dauidis psal. 2. Filius meus es tu, ego hodie genui te, id est, ante secula genui te, vt ipsi exponunt, rem illam secundam dicebtes ibi realiter genitam. Aliter exponit Augustinus super locum illum psalmi dicens, generationem filii semper esse, et ea dictione hodie, continuam generationem significari quasi filius Dei sit res quædam transiens, quæ quotidianè gignitur. Meræ sunt ineptiae. Nam locus ille non ad generationem sed ad regenerationem facit, vt ostendit Paulus acto. 13. Resuscitatus est Christus sicut in psalmo scriptum est, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vbi aperte docet, vocem hodie ad diem resurrectionis Christi referri, et merito. Ad Romanos quoque cap. 1. ait idem Paulus, Iesum Christum esse declaratum filium Dei potentem, ex eo quod resurrexit a mortuis. Filii declaratio hodie fit, gloriofa et immortalis. Nisi resurrexisset, nemo credidisset eum esse filium d. 5. Dei

Dei. Tunc est Christus glorificatus, denuo factus filius, et nouus spiritus nos instar Christi resurgere faciens nobis ob id datus, qui est spiritus *ύραστις*, spiritus filiationis, nos filios resurgendo faciens. Filiatio Christi seu ipsa ratio per potentiam resurrectionis in filii nobis imprimitur: per huncque nouum spiritum datur et declaratur. Vnde Paulus loco citato ait Iesum Christum tunc declaratum filium Dei per spiritum sanctificationis. Omnis item potentia tunc data est Christo, in celo et in terra, Matth. 28. Imo dicitur declaratus filius cum fortitudine et potentia. Ad eandem resurrectionis Christi fortitudinem et potentiam praedicto psal. 2. respexit David dicens, Postula a me, dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terrae et conteres eos virga ferrea. Eiusdem virgæ ferrea et potestatis quam accepit in resurrectione, meminit ipsemet Christus, apoc. 2. et 19. Quæ concordia verborum concorditer psalmum refert ad diem resurrectionis. Hunc diem demonstrans Christus, dixit, Amodo, ex hoc tempore erit filius hominis sedens a dextris fortitudinis Dei. Matth. 26. Marc. 14. et Luke 22. Tunc venit regnum Dei, cum potentia, sicut filius Dei cum potentia, Marci 9. et dicto cap. Rom. 1. utrobique enim ponitur *εν δυνάμει*. i. e. in fortitudine, seu cum potentia. Eundem psalmista locum in epistola ad Hebreos bis citat apostolus, ut ostendat magnam Christi post resurrectionem potentiam, qualiter supra angelos sit tunc ad dextram Dei exaltatus, et factus pontifex in æternum, quoniam dictum est ei, Ego hodie genui te, Heb. 1. et 5. Ex eo dicto probat apostolus sacerdotium Christi dicens, Christus non fecerit ipsum glorificavit, ut pontifex fieret, sed qui loquutus est ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vera sacerdotii in Christum translatio facta est quoniam se ipsum victimam offerens in passionem est mox per resurrectionem in sancta sanctorum ingressus. Hodie ergo dicitur genitus Christus quia hodie factus filius glorie potens ac si hodie producetus esset. In quam sententiam vertit Chaldaeus, Filius

meus

meus es tu, ac si die ista creauissem te. Hodie genitus dicitur, quia hodie regenitus, cum plena potestate deum genitus nouus homo, nouus filius et denuo creatus rex. Ad eius similitudinem nos in baptismo renati, et cum eo resurgentes, dicimur denuo gigni, Joan. 3. et Colos. 2. In die nostri baptismi nobis dicit Deus, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ex historia quoque sensus hic redditur illustrior. Nam psalmus ille sicut et sequens factus est, quando principes cum Absalom coniurauerunt contra Dauidem. Qui postea in regnum reuersus ait, Noui quod hodie sum factus rex super Israel 2. reg. 19. Ita et nos cum a periculo magno euadimus, dicere solemus, hodie sum natus: praesertim cum noua hodie accedit dignitas. Hodie genitus filius et rex, qui heri talis non erat. Hodie sibi datur immortalis filiatio. Hodie genitus filius incorruptibilis, instar patris incorruptibilis: vt enim antea non ita filium gloriae dixeris. Imo vere heri non erat filius qui nunc est filius. Mortuus vere illo triduo fuit filius Dei, et denuo est factus filius, de non esse ad esse perductus. Innotato Christi corpore est ibi factus nouus filius, ita nouus genitus filius. Tota illa ab initio mundi facta Christi generatio, quæ morte conciderat, hodie repetitur: hodie omnia innouantur, et nouum Christi regnum hodie instituitur, vt vere cum Dauid Christus dicat, Hodie sum factus rex.

Non abs re fuerit, hic audire responsones, quas in suis commentariis super hoc psalmo fecit Iudeus Dauid Chimbi contra Christianos. Tam cæcis rationibus hominem sophistæ compellebant, vt eos ille tamquam asinos, et infanos rideat. Ad mathematicum et inuisibilem quemdam filium credendum, cogere Iudeum volebant, exponentes, hodie, id est, ante secula genui te. Quibus ille icite respondit, Si in illis æternitatibus duæ distinctæ res incorporeæ, similes, et æquales, pariter erant, gemelli duo erant, non pater et filius. Ac

perin-

perinde, si tertia ibi similis, et duabus æqualibus addatur, tergeminos dices Geryones. Quod aiebant sophistæ, esse in Deo ipso realem generationem vt radii a sole, hoc ille in Deo monstrum exhortescerat: cum præfertim inde arguatur sectio in Deo, arguatur mutatio, et dissimilitudo, sicut est radii solaris sectio, mutatio et dissimilitudo, inter solem et radium. Circa vocem hodie sophistas quoque errare, plane cognoscet Iudeus, cum Hebraice ponatur ibi pronomen demonstrativum, certam diem ad sensum demonstrans, Filius meus es tu, hac die te genui. Quod et Chaldaeus quoque obseruavit. Errabant item sophistæ, qui litteralem nullum sensum Iudeo dabant. Quid insanius dici potest, quam negare, esse de Salomone ad litteram dictum, Ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium? Apertissimus est de ipso locus 1. paralip. 22. et 28. Alioqui non diceretur Salomon esse Christi typus, nec David nec alii. Testimonium Iesu Christi est spiritus prophetæ, apoc. 19. quamquam aliis fuerit literalis sensus. Iudeo nos litteralem sensum concedimus, monemus tamen subesse de Messia futuro mysterium, quod et ipsi concedunt, cum passim appareat exceedens sermo, seu hyperbole. Ut quod possesso regis sit, usque ad terminos terræ, quod reges terræ in virga ferrea conterat, quod sceptrum eius sit æternum, quod super solium Dei sedeat rex et sacerdos et reliqua. De suis regibus haec quoddam modo dicebantur, sed excellentius, quam eis conuenire possent, vt ex hoc facile appareat, spiritum alio tendere. Præfertim cum inferantur verba, quæ eis non conueniunt. Ut in psal. 109. a Christo contra Iudeos citato, sunt haec tria, quod verus Messias sit sacerdos et filius David, quod sit æternitas sacerdotii et throni eius, et quod dominus ab ipsis regibus et propriis parentibus vocetur. Matth. 22. His rationibus est nobis contra Iudeos instar Christi disputandum, vt intelligent rerum, quod ibi subest, mysterium: cum ipsi omnes

omnes fateantur, in lingua sancta nihil scriptum esse sine mysterio. Ex dictis his sequitur, Hominis typo hominem esse proprius filium. Vera filiatione hominis huius Iesu Christi, per umbram olim figurabatur, in filiatione hominis alterius. At vero ex typo hominis Salomonis, dicti filii, inferre filiationem illius inuisibilis rei, est chimærarum filiatione, scripturis incognita: nec potest typi ratio, nec aliqua repræsentationis similitudo hic adaptari. Nec resurrectionis filii veritas, nec filiationis declaratio, sibi tunc constaret, per quam Iesus ipse declaratus est verus filius Dei, non res illa inuisibilis. De vero Salomone Christo ait citato cap. 28. hunc præ aliis elegi mihi filium. Non est res aliqua sursum ita præ aliis electa, sed homo ipse Iesus Christus est vere electus filius, ab æterno charissimus.

Postquam in rabbinorum et sophistarum conflictus Quartus
deueni, alium locum adiungam, in quo mira semper locus.
vifa est, horum et illorum hallucinatio. Horrenda
profectio res, si bene quis norit, quanto Christianismi
vituperio locum illum tractet perfidus ille Iudeus Baal
Nizaon, cum tamen nec ipse verum sensum sit assequen-
tus. Locus vero est ge. 49. vbi sic Hebraice legitur
 לא יסור שבת מיהוֹת ומחקק מין רגלוֹ עד
 Ci Yca Shiloh wlo' kahat umim-
sonat, Non recedet sceptrum de Iuda et legislator de
medio pedum eius: eousque vero veniet Siloh, et ei
aggregatio populorum. Ita locum hunc debere pun-
ctis distingui, facile concedet, qui Hebraicam differen-
tiat norit inter notulas illas: athnach et zakeph. Sce-
ptrum hic intelligi Dauidicum, apud omnes est in con-
fesso. Quod de Siloh dicitur completum est Iosue 18. Vbi
eadem fere verba repetuntur. In Siloh congregabantur
tribus Israëlitici populi, usque ad arcæ translationem:
In Siloh primo requieuit locuples populus, iuxta signifi-
catum vocis Siloh, quæ quietem et opulentiam
significat, qualēm Israëlitæ tunc habuerunt, terram to-
tam

nam sibi forte distribuentes. Venit ergo ante Dauidem Siloh, et desinente Siloh cœpit Dauidis regnum, in diebus Samuelis. Repulit Deus Siloh, et elegit Dauid, psa. 77. sicut repulit synagogam, et elegit Christum, a quo nunquam auferetur sceptrum. Vides hic mysterium, et excellentiam sermonis, soli Christo conuenire. Vere dixit Iacob, nunquam auferendum sceptrum de Iuda, ut comprobatur. 2. Samu. 7. psal. 88. et Iere. 33. Ex quibus manifeste conuincuntur Iudei. Si enim non est auferendum sceptrum de Iuda, ubi est nunc, nisi in Christo? Est itaque hoc loco de Christo, et perpetuo eius sceptro, post repulsa synagogam, cuius propheta, sed quæ non excludit literalem sensum de Siloh. Id quod manifeste comprobant verba, quæ ibi subdit Iacob: Ligans ad vitem pullum suum, et ad palmitem filium asinæ suæ. Lauabit in vino vestimentum suum, et in fanguine uarum operimentum suum. Rubicundi eius oculi a vino, et albi dentes a laetè. Quæ omnia in Siloh aduenerunt. Tam ferax in introitu Iosue se illis obtulit terra permissionis, ut aliquis potuerit alligare, et onerare viuis asinum suum ad vitem unam. Tanta vini copia ut eius musto commaduerint vindemiantium vestimenta, atque oculi ob poti vini bonitatem rubuerint. Laetis quoque tanta copia, ut ex eius tam frequenti usu dentes albicarent: ut ait ille bonus pater Iacob, carnalem tribuens carnali populo benedictionem. Laudat tamen præ aliis tribum Iuda, et in ea dicit mansurum sceptrum: quia illa tribus stabilius tenuit regnum, aliis deficienibus, et quia sceptrum non est ab ea in aliam tribum translatum. Ad tempus quoque laudatur Siloh, quia ob duplarem portionem ad tempus fuit primogenitura ipsius Joseph ut 1. para. 5. et genes. 48. De cuius stirpe fuit Iosue, qui posuit tabernaculum in Siloh. Sed spreuit dominus tabernaculum Joseph. i. e. Siloh, dicto psal. 77.

Quintus locus. Quintus ad psalmistam redibit locus, ad vocem illam, hodie, quæ diem resurrectionis ostendit. Hodie si vocem eius audieritis,

ritis, psal. 94. Psalmum illum, et plerosque alios ibi cecinit David in regni sui iam dicta innovatione instar Christi resurgentis. Canticum nouum ibi cantat, et regnum nouum. Resurget vox hodie ad diem Resurrectionis Christi, qui etiam nobis intelligitur dies regenerationis nostrae. Omnes ad Christum hodie vocat propheta, gaudio magno exultans. Similia nos docet Apostolus in epistola ad Hebreos, eandem vocem hodie repetens, cap. 3. et 4. Hodie datur nobis ingressus in requiem domini, sicut hodie ingressus est Iesus in requiem suam. Hodie est in nobis completus verus sabbatismus. Hodie requiescens ab omnibus, quae pro nobis passus est Christus, celi requiem aeternam adipiscitur, eandem nobis requiem comparans, ut nos cum Christo resuscitati, hodie et iugiter requiescamus ab operibus carnis, et dies hodiernus quotidie in nobis dicatur. De hac re ita citato loco apostolus loquitur: Christi participes facti sumus, si initium substantiae usque ad finem firmum tenuerimus, in eo quod dicitur, Hodie si vocem eius audieritis. Initium substantiae nostrae plerique vocant fidem, per quam primo subsistimus. Quod certe verum est. Illud tamen non negligendum, quod subnequit: in eo quod dicitur, Hodie si vocem, et si introibunt in requiem meam. Docet apostolus, aliter olim, velut initio accipi requiem, aliter nunc in fine seculorum. Hoc late declarat Chrysostomus in Ioannem, homilia 13. super locum illum, gratiam pro gratia. Aliam docet factam Iudeis veterem gratiam, aliam nobis nouam gratiam, sicut nouam requiem. Aliam olim datam gloriam, aliam nunc gloriam, ut ait Paulus, nos transire a gloria in gloriam 2. Cor. 3. a iustitia in iustitiam, Philip. 3. a fide in fidem Rom. 1. a lege litterae ad legent spiritus, Rom. 8. a spiritu seruitutis ad spiritum libertatis, ut eodem cap. Rom. 8. Chrysostomus docet. Duplicem immo ait adoptionem, duplex testamentum, duplicem sanctificationem, duplicem iustificationem, duplex templum, duplex sacrificium, duplex baptisma, duplicem circun-

circuncisionem, et reliqua omnia duplicita, olim in figura, nunc in veritate. Illud vocat apostolus initium, hoc autem finem. Ut nos faceret Christus substantia Dei participes, ab initio ad finem omnia consummavit, et compleuit. Hinc vult Apostolus, nos totius huius processus essentiam attendere, quam vocat hypostasiam, eam fide firma tenere, et viuo spiritu substantiam negotii considerare. Cuius essentia, fundamentum, et hypostasis est, ut uniuersum legis processum ad Christum, tanquam ad scopum, reducamus, eius substantiae et gloriae facti participes. Eam vero partem, quae de requie loquitur, ad Christum sic dirigimus, intelligentes, diem hodiernum esse semper diem resurrectionis Christi et nostræ, et diem illum vere hodie in nobis dici. Hodie in consummatione seculorum est dies septimus ab exordio mundi, in quo requieuit Deus ab operibus legis: in quo nos cum Christo hodie resurgentes requiescere oportet ab operibus carnis. In requiem hanc, in quam Iudei increduli non sunt ingressi, nos hodie filio Dei credentes intramus. Nullo inter diem et diem facto discrimine, perpetuum nos, verum, et spirituale colimus sabbatum, et sabbatum ex sabbato, postquam noster æternus sacerdos semper intra cœli tabernaculum quiescit, et in nobis quiescit. Hic verus est, et perpetuus sabbatismus, qui relictus est populo Dei, ut ait ibi apostolus: continua videlicet spiritus requies, et sanctificatio, sicut erat sabbatum sanctificationis signum. Hac ratione factos nos ait apostolus Christi participes in requie. Nam requiem illam continuam, et perpetuam, quam ille apud patrem habet, nos hic per datum ab eo spiritum iugiter iam degustamus. Hanc requiem spiritus patribus nostris, ante resurrectionem Christi, non ita præstítit Deus. Tibi vero eam hodie præstabit, hodie in eum credenti, et cum eo hodie resurgentí. Hodie, inquam, si hodie vocem eius audieris. Vox autem Dei, quam te audire oportet, est cœlestis illa

VOX,

Vox, Hic est filius meus. Hodie igitur, o lector Christiane, noli cor tuum obdurare, sed crede filio Dei resurgenti. Non quod res aliqua incorporea vere moriatur, aut resurgat: sed corpus ipsum, quod vere mortuum est, et resurrexit, est vere genitum ex Deo, et vere filius Dei. Hoc te credere oportet, et in hoc tuæ salutis fiduciam habere, quod hic sit genitus ex Deo, pro salute tua, hic resuscitatus, hodie factus gloriae filius.

Sextus erit locus ex psal. 109. Dixit dominus dominino meo, sede ad dextram meam. Ex quo loco metaphysicam æqualitatem inter illas incorporeas res concludunt sophistæ, quia æquali voce dictum est, dominus domino. Sed istis parcendum est, qui originalem scripturæ sanctæ linguam ignorantis, se ipsos ignorant. Tu vero lector, si Hebraice nosti, inuenies prophetam dicentem נָאָם הַלְּכֵד לְאָדוֹן ' Dixit Iehoua ipsi Adon. Egregius est locus, discernens inter patrem et filium. Eadem distinctio ponitur psal. 96. a facie Iehouah, et a facie Adon. Hic Christus est ille Adon, id est, herus sive Dominus, quem ibi adorant angeli, sicut et Heb. 1. Hic est Adon, quem adorat regina ecclesia, psal. 44. Hic est Christus Adon, quem prædictis Malachias. cap. 3. qui sedet ad dexteram Dei, dicto psal. 109. In resurrectione hoc dictum est Christo, et tunc sedet ipse ad dexteram Dei patris, Marc 16. Similis oratio plures repetitur. 1. Samu. 25. Facies dominus domino meo domum, prælia domini præliatur dominus meus. Cum fecerit dominus domino meo, Bene fecerit dominus dominus meo. Vbi semper primo loco ponitur Iehoua, secundo loco Adon. Ad idem genef. 24. Benedictus Dominus Deus, domini mei, Duxit me dominus ad fratrem domini mei. Præterea iuxta veterem litteralem seu historicum sensum, psalmus ille tribuitur Salomoni, quando est regnum in eum a viuente Davide translatum. 1. parap. 29. Tunc regnum Salomoni,

e.

cui

cui iuxta Dei reuelationem debebatur, in vita sua tradens Dauid, ita cecinit: Dixit Deus hero meo, Canens in spiritu Dauid, Christum prouidet, in Salomone Christum intelligens. Vnum iuxta literam ad vmbrat Dauid, et spiritus alio tendit. Nam testimonium Iesu Christi, vt dicebamus, est spiritus prophetæ. Ita sunt legendi prophetæ, ac si rem vnam hic oculis videns, aliam sublimiorem spiritu speculeris. Ad hunc modum dicitur esse verbum Dei gladius vtrinque scindens. Hebr. 4. Imo aliquando est dictio anceps, vt sit sensus secundior, multiplex verus sensus. Salomonem vt Christi typum Dominum vocat Dauid, in vmbra scilicet. In veritate autem Christum ipsum dominum vocat. Hoc argumento, vt antea dixi, Iudeos exeat Christus, vt mysterium intelligent, et Messiae deitatem. Matth. 22. Iuxta literam, citato loco, 1. paralip. 29. dicitur Salomon sedere super solium Dei: vt de eo velut Christi locum tenente bene tunc dicatur, Sede a dextris meis. Sedet ibi Salomon super solium Dei, secundum fortitudinem Dei, a dextris Dei, per hyperboleem et in vmbra Christi, Lingua sancta est tota plena hyperbolis, quæ iuxta litteram non plene verificantur, sed in mysterio Christi. Ea insuper verba, quæ sequuntur, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedibus tuis, ad literam de se resert Salomon. 3. reg. 5. Reliqua etiam eius psalmi verba sunt Salomoni iuxta literam tributa, vt sequens locus mox indicabit. Ille enim est, cui populus fecit spontaneas oblationes. Ille vocatus est Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, qui scilicet simul fuit rex et sacerdos. Vnde et Salomon sacerdotem quodammodo egit, in ædificatione et dedicacione templi, in vmbra et typo veri regis et sacerdotis Christi. Instar Melchisedech egit Salomon sacerdotem, offerendo, et populo benedicendo 3. reg. 8. Di-

8. Dicitur etiam Salomon de torrente in via bibisse, id est, de torrente Gion, quando cum in Gion vnixerunt regem. Ille aquam bibebat, Adonia se alibi inebriante.
 3. reg. 1. Propterea ille extulit caput, et alter deie^ctus est a regno. De nomine Ichoua plenius postea dicemus. Hoc nunc sat fuerit, quod Christo in terris agenti nomen illud non est a Prophetis ita tributum, vt Elohim et Adon. Imperiti vero quidam incorporeas illas æquales res adhuc concludunt, et nomen Iehouah Christo aiunt tributum a Thoma, quando dixit, Dominus meus, et Deus meus, Ioan. 20. Ignorant hebraicam linguam, in qua illud affixum, meus, nunquam iungitur nomini Ichoua. Nunquam ponitur nomen tetragrammaton, seu nomen Ichoua, vbi legitur dominus meus. Thomas ergo, nec vsus est tunc, nec vti potuit eo nomine, sed Adoni et Eli. In pernitiosos incident errores, qui sanctas scripturas tractabit, sine cognitione linguae sanctæ.

Septimus consequenter erit eiusdem psalmi locus, Septimus locus.
 qui vulgo ita legitur: Tecum principium in die virtutis tue in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te. Super cuius expositione hallucinantur imperiti, nec græcam translationem, nec hebraicam veritatem intelligentes. Ex principatu populi principium ibi fecerunt, cum in græca translatione αγέρη non pro principio, sed pro principatu, seu populi magistratu sumatur, quod hebraica veritas aperte docet. Scriptum est in Exodo, principes et populum dona sponte obtulisse, ad extruendum et decorandum sanctuarium, exo. 25. 35. et 36. similiter ad dedicationem altaris, nu. 7. Huic simile in proposito dicitur. Et quod ad historiam attinet, loquitur ibi Dauid de spontanea populi largitione ad templi ædificationem, et domum sanctitatis decorandam: quæ largitio seu oblatio facta est tempore stabiliti regni Salomonis, vt habetur loco iam citato 1. para. 29. Sub quo historiæ typo prædixit in spiritu Dauid futuram Christo spontaneam populorum oblationem, cum maiore e. 2. sancti

sanctitatis splendore. Imo ipsemet populus erit oblationes ipse. Hebraice sic legitur עַמְקָדָה בְּיֹם כְּהֵרִי קְרֵשׁ מַרְחָם מַשְׁחָרָה. Id est, Populus tuus spontaneæ oblationes in die fortitudinis tue, in pulchritudinibus sanctitatis, ab utero, a diluculo: tibi ros adolescentiae tue. Ita hebraice punetatur, et est verus sensus. Factæ fuerunt illæ spontaneæ populi oblationes, in Die fortitudinis, seu potestatis Salomonis: quia eo die firmatum et roboratum est potentissimum regnum eius, ut Christi regnum in resurrectione. Eodem die denuo factus est rex Salomon Christi typus, et secundo in regem est uictus, dicto cap. 29. sicut denuo venit regnum Dei cum potentia in die resurrectionis Christi. Ait insuper has oblationes factas in pulchritudinibus sanctitatis, quia factæ sunt ad pulchritudinem et ornamenta templi sancti: sicut nos templum nostrum sanctificamus et ornamus, nos Salomoni nostro offerendo. Ait ibi, ab utero, et a diluculo. i. pueri ab utero et ab ineunte die dona offerabant. Postea subdit: Tibi erat ros adolescentiae tue. Quia adolescenti Salomoni facta est illa oblatio, et in sui regni adolescentia. Ab eundem modum iuxta spiritum, Christo in exordio sui regni facta est populorum oblatio, cum multo maiore sanctitatis splendore, et pulchritudine: non a parvulis carnis, sed a parvulis spiritus, et a diluculo resurrectionis Christi. Hi sua et seipso vero Salomoni offerebant, ut ex apostolorum actis appareat. Spontaneas autem dixit largitiones, ad differentiam voti, ut differt נָדָב à נָדָר nadab, Leuit. 7. 22. 23. Num. 15. 29. et deut. 12. Christi populus spontaneus est, nullis votis adstrictus. De hac spontanea oblatione in simili mysterio passim loquitur, scriptura, per eandem vocem nadab, ut psal. 46. 53. Efræ. 1. Ezechielis. 44. 45. 46. et 48. De eadem oblatione loquutus est ipsemet David psal. 71. ubi a regibus variis offeruntur Salomoni munera

munera. Nec obstat, quod aurum de Arabia vel Aethiopia Christo non sit ita datum. Nam in terminis legis, seu historiæ solent prophetare prophetæ. Literalis oblatio ad historiam pertinet. Spiritus oblatio, et spirituales hostiae ad Christum spectant. Sufficit, Salomoni data esse carnalia illa munera, et oblatum esse aurum Arabis et Tharsis. 3. reg. 4. et 10. et 2. para. 9. Quid dictum est in splendoribus sanctitatis, declaratur ab eodem Davide psal. 28. 95. et 1. para. 16. Locum sanctum pulcrum et gloriosum vocant pulcritudinem sanctitatis, et gloriam sanctitatis. Pluraliter hic dicitur pulcritudines, vel splendores, ad significationem intendendam, quia multiplex gloriae splendor. Eodem tendit illud psal. 67. In templo tuo in Ierusalem tibi offerent reges munera. Et si in terrena illa Ierusalem et templo illo nihil horum Christo sit oblatum a regibus. Maiora Christus a nobis requirit, qui et in hac quæstione, de templo corporis sui nos docet, et loquens de regina Saba, qui Salomoni obtulit munera, sit, Ecce plusquam Salomon hic. Non querit Christus quæ nostra sunt sed nos ipsos.

Octauus erit locus Esa. 7. Ecce virgo prægnans, et Oktavus pariens filium et vocabis tu mater nomen eius Immaculatus. Butyrum et mel comedet ut sciat reprobare malum et eligere bonum. Quia antequam sciat puer reprobare malum, et eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris, a facie duorum regum ipsius, Resin et Pechah. Secundum historiam est ibi datum signum ipso Achaz formidanti, ut intelligeret esse mox perdendos duos eius hostes, Resin, et pechah, ac regnum Iuda ab eis liberandum. Hos duos reges valde tunc timebat Achaz, quia multa mala erat iam ab iis perpetrata 2. para. 28. quod et antea prædixerat Esaias. cap. 3. et 4. Ac multo magis postea timebat, cum videret eos destructo fere iam toto regno Iudeæ, in urbem ipsam Ierusalem venire. Et tunc est ei datum signum, illi seculo conueniens c. 3.

ueniens et Christi mysterium continens. Ostendit ad literam Esaias ipsam Abiam vxorem regis ibi præsentem, filiam Zachariæ, quam et vocat prophetissam, quia nomen diuinum filio suo imponendo prophetauerat. Solent matres filios suos magnis nominibus ornare: ideo ad matrem tunc direxit Esaias sermonem. Ut rite vocatus erat filius ille Ezechias, id est fortitudo Dei: ita ait rite ab eo vocari Immanuel nobiscum Deus. Dicebatur Ezechias Immanuel, sicut Salomon Lamuel. prouer. 31. quia erat tunc apud eos Deus. Mater Salomonis vocat Lamuelem, sicut mater Ezechiae Immanuelem. Haec Abia quasi miraculo magno puella virgo conceperat Ezechiam. Vnde decim tantum annos habebat Achaz, quando ei conceptus est Ezechias, ut docent regum historiæ. Hoc ipsa prophetissa cognoscens, nomen diuinum filio indiderat. Quasi in virginis vtero esset ille genitus, typo Iesu Christi. Hyperbole quadam et figurata locutione, dici ille potuit in virgine genitus, cum præsertim dictio Hebræa adolescentulam etiam significet. Virgo etiam dici potuit ob puerilem ætatem. Abia non genuit sine semine viri, sicut Maria mater Iesu: nihilominus docet Esaias, fuisse adumbratum miraculum, aliquod in generatione Ezechiae, qui ob id datus est fortitudo Dei, et nobiscum Deus; quia eius tempore Deus fuit cum populo contra hostes omnes, maxime contra Assyrios, idque magna fortitudine. Ab illo miraculi signo, miraculum maius veræ virginis docet Esaias. Historia signum non est contemendum, quamquam non sit in eo integra veritas. Hinc cap. 9. de ipsomet Ezechia consequenter scribitur, Omne prælium præliantis est cum conflictu et vestium cruentatione: at istud miraculo erit per incendium, et deuorationem ignis ab angelo in Assyrios: sicut Christus per igneum gladium destruit hostes et Antichristum ipsum in Assyrio figuratum, Esa. 11. Hinc instar tertiae diei resurrectionis Christi, per

sti, per orationes Ezechiæ fuit tertia die liberatio populi miraculosa, et tertia die ipse Ezechias velut a morte resurgens, ascendit in domum domini, Hoseæ 6. et 4. reg. 20. verissimo Iesu Christi typo. Denique omnia, quæ de Christo loquitur Esaias ab initio usque ad caput quadragesimum, ex historia Ezechiæ typum habent. Capite quadragesimo incipit de Cyro loqui, qui etiam typo Iesu Christi fuit liberator a captiuitate, ob id dictus quoque Christus, sicut Immanuel et Lamuel. Aduerte autem quam artificiosè dicto cap. 7. dicat Esaias הַרְה וַיָּלֹךְ hara veioledeth, prægnans et pariens, seu concipiens et pariens: ut ad praeteritum et futurum sermo extendatur tanquam gladius utrinque scindens. Iam enim erat tunc natus Ezechias: quod eisdem repetitis vocibus capite sequenti exponit Esaias. Accessi, inquit, ad prophetissam illam, quæ conceperat, et pepererat filium: in cuius pueritia direptio facta est, Damasci et Samariae. Sed quare dixit, Butyrum et mel comedet, ad sciendum reprobare malum et eligere bonum? Hoc ibidem exponit propheta dicens eos butyrum et mel comeduros, etiam in penuria pecorum, et destruictis aluearibus. Tantam post has hostium miseras ruinas, dabit mox Deus ubertatem, ut et pueri butyrum et mel comedentes, videant bonitatem Dei, ac discant eligere bonum, et reprobare malum. Quod Ezechias tunc puer cognoscet. Est enim cibus ille puerorum, ideo puero ibi tribuitur. Ac etiam fertilitatem arguit, ob quam tam subito datam erat maxime laudandus Deus. In qua re præstringitur et ipse Achaz, qui malum elegerat, et reprobauerat bonum, non cogitans magna Dei beneficia, quod tam cito butyrum et mel abundant, post destruicta ab hoste pecora et aluearia. Simile ubertatis mox futuræ signum datur. Efa. 37. Addit etiam propheta aliam signi o-

stensionem. Quia antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum, terra horum duorum regum, Resin et pechah, quam tu Achaz detestaris, relinquentur ab eis. Nam ambo ipsi occidentur, antequam puer hic ad adultam scientiam boni et mali ætatem perueniat. Quod et paulo post factum est, 4. reg. 15. et 16. Hoc ergo tu Achaz accipe signum, quod Deus filio tuo regnum hoc sit seruaturus. Nam ecce puella virgo miraculose concipiens et pariens filium, quem tu mater iuste vocas Immanuel: per quem Deus in populo miracula faciet, et populum seruabit. Qui ex fertilitate, quam Deus tam cito dabit, etiam puer, cognoscet viam Dei bonam, et reprobabit malam. Imo aliud. Quia antequam eo puer perueniat, destruentur hi duo reges, quos tu formidas. Hæc ad literam ita sunt omnia impleta, atque ita exponenda. Non sunt negligendi veteris historiæ sensus per quos mysteria Christi maxime illustrantur. Ille enim solus est, quem vere virgo concepit et peperit. Ille solus est verus Ezechias, verus Immanuel, Deus fortis, pater æternitatis, princeps pacis.

*Nonus
locus.*

Nonus est nunc exponendus locus, qui scribitur Ioan. 3. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo filius hominis qui est in cælo. Res miranda, quod Christus in terris existens, diceretur in cælo esse et in cælum iam ascendisse, et descendisse. Sed Christum e cælo descendisse, diximus utcunque libro superiore, et iterum latius ostendemus. Nam verbum cælestis factum in terris caro, efficit substantiam carnis, ut dicatur caro ipsa de cælo esse: cum habeat caro illa in se substantiam vere diuinam de cælo. Christum vero in cælum iam ascendisse, ita ostendo. Nam ex verbi incarnatione sequitur hominis ascensus ad Deum. Verbum de cælo in terram descendens, iterum terram eucdit in cælum, nos omnes cælestes faciens. Christum dicimus iam ad finum patris ascendisse, et fuisse tunc ei cælum lucem inaccessum.

cessam, quam pater inhabitat. Ille vere in cælo iam tunc erat, qui cælum ad nos adulterat. Ille solus tunc cælum ascenderat. Nec anima Abrahæ, nec animæ patriarcharum erant tunc ad cælestia receptæ. Ideo vere dixit, Nemo. Solus ille erat in cælo cum nos non dum essemus desuper nati, vt ibi ait. Quando autem nos e supernis nascimur, dicimus tunc in cælum ascendere, facti cælestes homines, in cælis conuerfantes. Dicimus etiam e cælo descendere, e cælis nati, et spiritu e cælis descendente nobis dato, in cælis nati, et spiritu e cælis descendente nobis dato, in cælum nos euehente. Di-
ctum ergo Christi, ei soli tunc conueniens et nobis post supernam regenerationem, semper verum est: quod ne-
mo dicitur in cælum ascendisse, nisi qui e cælo descen-
dit, e cælo natus, et per spiritum sanètum e cælo descen-
denterem in cælum euectus. Ita per Christum coniunguntur cælestiæ terrestribus et cælestia ad nos descen-
dunt, vt terram in cælum euehant. Sancti ergo de cælo
nati de cælo descenderunt, non solum Christus ipse.
Sed solus ipse descendit per naturalem generationem, et
omnem deitatis plenitudinem.

Decimus erit Pauli locus ad Colossenses dicentis, in Decimus
Christo inhabitare omnem legis plenitudinem et omnem locutus.
deitatis plenitudinem corporaliter. Legis tota plenitu-
do est in Christo. Nam legis vmbrae figurabant
varia mysteria, que omnia sunt in hoc corpore im-
pleta, realiter et corporaliter impleta. Plenitudo
etiam deitatis, simul cum plenitudine legis, plene
est in Christo, et corporaliter corporali modo visi-
bilis, et tangibilis. Corpus ipsum Christi est ipsi-
fissima plenitudo, in quo omnia complentur, concur-
runt, recapitulantur et reconciliantur, Deus et ho-
mo, cælum et terra, Iudæi et gentes, circuncisio
et præputium, regnum et fæcerdotium, lex et pro-
phetæ. Corpus ipsum Christi et corpus deitatis,
et caro eius diuina, caro Dei, sanguis Dei, Ca-
ro ipsa

ro ipsa Christi est cœlestis de substantia Dei genita. Talis qualis erat in sepulcro, habebat formam substantialem de substantia lucis Dei et clementa superiore de substantia verbi Dei, ut dicemus postea. In ea carne dicitur Deitas corporaliter, quod in umbra legis non contingebat, ut apte corpus opponatur umbra. Ex eo autem quod Paulus ait inhabitare ostenditur, quid sit in eo diuinitas. Diuinitatem rabbini vocant שְׁבִינָה sechuna a verbo נֵחֶן sachan, quod inhabitare significat. Ergo diuinitas Christi est inhabitatio Dei. Non est in Christo portio aliqua Dei sed tota Dei plenitudo, tota verbi et spiritus plenitudo. Ab eodem inhabitationis Dei vocabulo tabernaculum, in quo habitabat Deus, in lege dicebatur נֵחֶן mischan habitatio Dei. Habitatio Dei est quod ait Paulus, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. 2. Cor. 5. Diuinitas Christi est Deus in Christo, ut in eius figura erat diuinitas in tabernaculo. Ad eius diuinitatis rationem et legis considerationem, se Paulus accommodans, nos manifeste docet, eam tabernaculi et angelorum ibi visorum diuinitatem, fuisse umbram eius veritatis, quæ est in corpore Christi. Ea sunt inquit, umbra futurorum, corpus autem Christi. Ibi erat figurata diuinitas, sine vero corpore, hic est vere corpus diuinitatis. Vera diuinitas per illas umbras figurata, est in Christo corporaliter, in corpore ipso, et carne ipsa Christi. In Christo est tota patris et Angelorum deitas. Tota Dei plenitudo, totus Deus pater, cum uniuersa suarum proprietatem, totius suæ substantiæ, potentia et deitatis plenitudine, et splendore, plene habitat in hoc corpore. Tota Dei hypostasis, natura et essentia, tota Dei visio, adoratio, et cultus, quicquid habet Deus, Christo ineſt substantialiter, et corporaliter, ut sit vere Christus Deo patri ἐμούσιος, vere consubstantialis. In ipso Christo solo subsistit et videtur Deus. Non est alia facies, nec persona, nec hypostasis Dei, nisi ipse

si ipse. Splendorem faciei eius, a quo cœli ipsi illuminantur et in futuro seculo illuminabuntur, passim docent scripturæ. Lux ipsa, qua Deus lux est, in sola facie Iesu Christi conspicitur. Tota adeo est in eo deitas et gloria patris, ut angeli hoc admirantur et ab eo ipsi futura dicant, ac in eo videant. Non solum est sibi præsens Deus, sed est ei data tota Dei potentia. Omnia per Christum facta sunt in spiritu et virtute. Omnia per Christum facta sunt in persona. Omnia per Christum facta sunt in substantia. Omnia per Christum, et in Christo videntur, et essentialiter consistunt.

Vndeclimus locus, Pater in me est et ego in Patre. Vndeclimus loco.
Ioan. 14. Ait Hilarius initio libri tertii de trinit. na-
turam intelligentiæ humanæ non capere per quem
modum tres illæ res sint singulæ in singulis. Sub-
scribit Augustinus lib. de fide ad petrum, et in fine
lib. 6. de trinit. addens res illas esse totas in totis.
Athanasius lib. 3. de spiritu sancto, per inuisibiles
imagines ludit, res illas esse omnes in omnibus. Stu-
penda res est quod se alienari permittant, et Christi
interpretationem facilem non respiciant. Nam eodem
capite loquitur Christus ad Apostolos, Pater in me,
et ego in vobis: ego in patre, et vos in me. Christus
est in patre, ei substantialiter insitus. Pater est
in eo, quemadmodum dicitur, Deus erat in Christo:
et quia erat in eo omnis deitas, corporaliter et spi-
ritualiter. Deus erat in Christo mundum reconcilians
sibi. 2. Cor. 5. Ita Petrus docet, Deum suisse cum ipso.
Acto. 10. Opera quæ hic homo faciebat, faciebat pa-
ter in eo. Pater in me manens, ipse facit opera. Hinc
ait Christus, se facere quod videbat patrem facientem.
Sicut artifex manu facit quod videt intus animam
facientem, ita et Christus. Iudeos item ait, facere
quod videbant diabolum in ipsis facientem: quia
diabolus erat in ipsis agens et malorum ideam pingens,
ut Deus in Christo bonorum. Ridicule locum hunc
actionum patris in Christo exponit Augustinus in Ioan.
trac.

trac. 18. 19. 20. et initio lib. 2. de trin. per triplicem distinctionem sophisticam, ne dicatur pater in homine. Solum filium esse in homine illi volunt, non patrem nec spiritum sanctum, ne sit substantiarum confusio. Quis nisi a dæmonio illusus negaret, spiritum sanctum esse substantialiter in homine Christo? Patrem item esse in homine, ipsi negant, quasi hoc sit patrificianum. Quæ sunt somnia ridicula cum suis idiomatibus. Ego non diço eum qui erat in filio, passum, sed filium passum. Ut propria passio carnis est nasci, ita propria passio carnis est flagellari, crucifigi, mori, et resurgere. Nec ad res incorporeas hæc pertinent. Anima non dicitur mori, quando homo moritur, nec angelus in homine situs, nec res alia incorporea. Ridicula est mors illius invisibilis rei, quæ nullum mortis cruciatum potest sentire. Ego nunquam concedam aliquid vere mori, quod mortis dolores non patitur. Fanaticorum hominum, et a dæmonibus illusorum, sunt mortes aliæ, quæ scripturis nunquam fuerunt notæ, quasi spiritus sanctus ita in homine alio possit mori. Luderet plane Deus in illius invisibilis rei morte, quæ vere mors non est, mundi redemptionem ponens. Præstigiosa est sophisticarum redemptio, sicut eis præstigiosa est mors illius invisibilis rei, in qua sive salutis fundamentum ponunt. Filius Dei ita est eis mortuus, sicut angelos in asinina pelle mori dicunt. Aliud in sophistis est manifestum præstigium, ut etiam hominis Christi passiones apud eos non veræ fuerint. Nam Augustinus in psal. 21. Hieronymus in Matth. cap. 26. et Hilarius in psal. 68. Christum hominem nec tristatum dicunt, nec mortem unquam timuisse. Imo nullum ex vulneribus aut morte ipsa cruciatum, aut dolorem sensisse, affirmat Hilarius lib. 10. de trinit. Non magis, inquit, in passione doluit caro Christi, quam si gladio ignem aut aquam vulneres. Simili stoliditate lib. 9. de trinit.

trinit. facetur, patrem esse maiorem, et negat filium esse minorem: etiamque ait non magis pati, quam patrem ipsum. Augustinus in sermone de fide, anathematizat eos, qui dicunt aut credunt, filium Dei esse mortuum. Imo nec hominem ipsum esse mortuum, credit Lombardus ex Augustino. Nam lib. 3, sent. dist. 22. eius auctoritate concedit, Christum triduo illo sepulchri fuisse hominem. Si autem vere erat homo, vere viuebat homo. Quis cum laruis his certare sustineat? Hac ratione mouetur, quod dicitur Christus fuisse in sepulcro, et Christus in inferno. At illa dici possunt per synecdochen, sicut dicimus, sanctum Petrum esse in Paradyso. Si autem vere mortuus est homo, necessario desit esse homo. Si vere mortuus est filius, vere desit esse tunc filius, licet remanerent ea, quae erant filii. Nam vera mors ducit de esse ad non esse. Si vere desit esse filius, iam sequitur, quod deitas illa per se non erat vere filius.

Duodecimus locus, Antequam Abraham nasceretur, Duodecimus locus.
 ego sum. Essentialē quandam essendi rationem indicat oratio illa, Ego sum. Essentialē corporis huius dat substantialis forma verbi, sicut forma est quae dat esse rei: et haec ab initio est. Imo in essentia elementari est Christus iam ab initio, ut ostendemus, et in essentia animæ. Essentialē corporis et animæ Christi, est verbi et spiritus deitas. Christus ab initio est, tam ratione corporis, quam ratione animæ. Caro Christi habet initium essendi, a paterna verbi prolatione. Et Christus in spiritu Dei præcessit omnia tempora. Ille idem, qui erat spiritus Elohim, est nunc spiritus Christi. Qua sola spiritus ratione, habens spiritum immundum, dicere posset, ego ibi eram, videbam, faciebam: quasi non homine, sed spiritu ipso loquente. Per quem modum Simon magus malo spiritu imbutus, stantem se vocari faciebat, et se ab initio stantem esse dicebat, instar personæ Christi. Ab apostolis haec audierat, et hac via veritatem Christi

Christi æmulando, eam impugnabat, vt illi non credentes, nec Christo crederent. Hoc vnum obserua, quod Simon magus, primus omnium post euangelium hæresiarcha, et insignis aduersarius nunquam per trinitariorum media fidem impugnauit, quia nullus e seculo talia figura menta nouerat. Quæstio solum erat de Christi persona visibili, quæ spiritum æternum præ se ferebat. Vere est æternus Christi spiritus, et est ille spiritus, qui ab initio vitam in Adam spirauit. De hoc æterno Christi spiritu loquitur apostolus, Heb. 9. qui per spiritum æternum se ipsum obtulit. Recte ergo dixit Christus, antequam Abraham nasceretur, ego sum. Ego sum illud Dei verbum æternum, quod ante Abraham prolatum, ab ipso Abraham est auditum et visum. Verbo visibili ante Abraham, et ante Adam prolatu, Christus ab æterno egreditur ex ore Dei. Mich. 5. Nec solum dicimus, Christum egredi ex Deo, sed esse in Deo. Ego sum in substantia verbi existens. Meum esse ab æterno est, prolatione verbi ab æterno patre in æternitate facta. Ego essentialiter tunc eram, qui aliis rebus essentiam tribuebam. Hic quem videmus est ab initio. 1. Ioan. 2. Ipse est ante omnia, et omnia per ipsum sunt, Colos. 1. Filius hic æternaliter ex Deo, temporaliter ex homine nascitur. Hanc similitudinem accipe. Si potentia mihi daretur, vt pér oris flatum in muliere filium generarem: tunc si emissio flatu ego recederem, dicere mulieri possem, Filiū genui, filium in te relinquo, qui veniente temporis plenitudine factus homo ex te nascetur. Flatus hic non est realis filius, sed ratione seminalis virtutis genitum tunc filium dicimus. Ita in Deo, non fuit inter res illas generatio inuisibilis filii, sed verbi prolatione est facta generatio post apparentis carnis, quæ est filius Dei benedicti.

Decimus tertius locus. Ex his intelligitur, quod Ioan. 1. ait præcursor bapti-

ftz

sta, Qui post me vénit, ante me factus est, quia prior me erat. Ad hunc modum nostri interpretes vertunt, sed inepte. Nam post verbum factus est, decent punctus locari, ut sit *ēti* principium sequentis orationis, hoc modo. Qui post me venit, ante me factus est. Etenim prior me erat, et de plenitudine eius omnes accepimus. Seorsim ita repetit ibi Ioannes dictum illud: Qui post me venit, ante me factus est. Et tertio idem dictum repetens ait, Hic est, de quo dicebam, Post me veniet vir, qui ante me factus est. Etenim prior me erat, et ego neciebam eum. Vir hic dicitur olim factus. Nota dictum olim factus seu antea factus. Quid ad hoc dicent sophistæ? Nam secundam illam rem esse factam ipsi non concedunt, sed Arriani hoc concedebant. Longe ante Arrianos Ignatius, Irenæus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Asterius Thyensis, Dionysius Alexandrinus, et alii veteres, manifeste dixerunt, filium esse factum. Idipsum apostolus docet cum alibi, tum in epistola ad Hebreos, cuius mentem nec Arrius, nec Athanasius intellexerunt vñquam. Ab illis omnibus hoc vnum rogarere ego voluisse. An hæc hominis huius ex Deo generatio videatur eis diuina? Si diuina, hic homo dicetur vnicus filius Dei. Si Iesus hic Nazarenus ex generatione genitus est, ille qui genitus et natus est, filius est. Hunc vides esse illum Melchisedech, cuius generatio erat hominibus ignota. Ex generationis modo cognoscitur hic filius.

Aeternum diximus esse Christi spiritum, de quo Decimus et Petrus loquitur cap. 3. epistole prioris. Vi-
uiscatus spiritu, in quo et spiritibus, qui erant quartus locus.
in carcere, abiens prædicauit, qui inobedientes fu-
erant tempore Noë. Quem locum hic exponam
quia miro modo ad mysteriorum Christi cognitio-
nen facit. De carcere loquens Petrus, dictum
suum refert ad tempus illud, quo sunt gignates dilu-
vio perdit, una cum malis angelis in abyssi careerem
præcipi

præcipitati, et in hoc ipso mysterium aliud Christi ad infernos carceres descendantis, commiscet, ac incarcerationis angelorum causam indicat. Gigantum historiam in inferni sermone, vt insignem adducit, quia nunquam legitur turba talis hominum et angelorum in carcerem inferni deturbata. Ob similitudinem item quia non credentibus tunc prædicationi cum ædificabatur arca, sunt nunc similes non credentes, cum per prædicationem et baptismum ædificatur ecclesia. Ostendit Petrus, Christum per spiritum æternum fuisse iam olim seruatorem credentium per aquam, sicut nunc per baptismum. Verba quædam eius sumpta sunt ex psal. 89. iuxta translationem septuaginta interpretum, quæ sola tunc græce erat in vñ, etiam ipsis apostolis græce scribentibus. In eo psalmo ad tempus diluvii sit aliqua relatio. Angelos aiunt Petrus et Iudas. Ioannes in Apocalypsi angelis tribuit illum abyssi carcerem, ac etiam Lucas in euangelio. Septuaginta interpretes gene. 6. angelos dixerunt, quod et ex antiquitatibus Iudaicis resert Iosephus. Angeli erant filii Elohim, impositores spiritus, qui humano generi angelicani vitam comminiscentes, orbim posuerunt. Angelii ipsi videntes mulierum pulcritudinem eo medio homines ad libidinem potentius stimularunt, se homines esse singentes, et in magnorum hominum corpora se intrudentes. Ob quam causam ait Iudas, angelos illos reliquisse originem suam, seu a naturali origine degenerasse, inuidia hominum emulacione generare volentes. Sunt enim dæmonum affectus maxime depravati, et miris artibus homines fascinant. Hinc dicitur Henoch translatus, ne fascinatio illa angelorum immunitaret intellectum cius, Sapien. 4. Nam ipse Henoch legatione ad angelos fungebatur, vt ait Irenæus, in angelos loquebatur, et eis prædicabat, sicut Paulus notam facit angelis prædicationem, quam ipsi ante nesciebant, Ephes. 3. Henoch ipse cum malis disceptabat, poenitentiam prædicando, Eccles 44. et in epistola

epistola Iudæ. Ob quam rem cum tyranni eum interimere vellent, transitulit illum Deus, ne violentam illam mortem videret, Heb. 11. Mulieres communes illi faciebant, ex omnibus, quas volebant, sibi uxores accipiendo. Ob illicitum coitum eos punitos refert Berodus, non ob iustum matrimonium, quod et Moses indicat. Luxuria, tyrannide, rapina et iniuitate terram illi repleuerunt. Ob magnitudinem corporum antiqui Hebrei eos vocarunt dæmonia magna. Communi illa voce Elohim est eis sermo de angelis, dæmonibus, et insignibus hominibus. In hos omnes tanto spirituum facinore obuolutes iuit Christus, corpora simul et spiritus ipsos ibi carceratos in abyssum mittens. Hinc dicitur esse Satanæ carcer in aquarum abysso, Lucæ 8. apoc. 20. et 2. Pet. 2. Tartarus is locus proprie dicitur, *ταξταρος*, a verbo *ταξταριξειν*, quod ibi sit rigor, et frigidus ab aquis tremor. Merito ergo aiunt Petrus et Iudas, esse angelos illos in tartarium deturbatos, ibique ligatos feruari ad finale iudicium. Hinc dicuntur gigantes sub aquis premi, tremere, et dæmones inhabitantes eos. Job. 26. prouer. 9. et Esa. 14. Pulcher est locus Job, Gigantes præmuntur sub aquis, et qui inhabitant eos: nudi ante Deum sunt in inferno. In abyssum cum hominibus sunt merito deturbati dæmones, qui perditionis hominum fuerunt cauſa, instar serpentis ab initio ob id maledicti. In eo carcere etiam nunc cum gigantium animis, aliquo modo ditinentur, in finali iudicio acrius igne puniendi. Iam verba Petri facilius exponuntur. Spiritus Christi spiritibus illis carceratis. *προσευθσις*, profectus, cum ad eos iuisset, proclamauit, predicauit. Sicut Deus egressus est in Aegyptum iuit, transiuit, et ita profectus primogenitos interfecit, exo. 12. ita tempore Noë iuit, et ita profectus spiritibus illis proclamauit. Per ipsius Noë præconium, fore eis horribile iudicium, spiritus Christi proclamauit, sicut per Henoch pœnitentiam eis prædicauit.

rat. At illi inobedientes fuerunt, vt ait Petrus. Sopiti gigantum spiritus, et impostores angeli, præconis vocem audire contempserunt. Quod versio nostra habet prædicauit, græce est ἐκηρυξεν, quod præconizare significat, seu proclamare, et ad tempus Noë bene refertur, Qua ratione idem Petrus eandem diictionem et sensum seruans, epistola sequenti vocat ipsum Noë κηρυκον, præconem, caduceatorem, bellum indicentem. Christus ergo spiritu suo æterno in spiritus illos prosectorus sententiam per Noë proclamauit. Quod carcerem nos diximus, græce est φυλακη, id est, custodia, obseruatio, detentio. Sicut dicitur Babylon φυλακη, custodia omnis spiritus immundi, apoc. 18. ita impiorum corpora erant custodia spirituum malorum, qui eos inhabitabant, vt ait Iob. Spiritus illi mali in hominum corporibus detenti, in abyssi detentionem fortiorem sunt missi, in qua detenti erant, descendente post passionem ad inferos Christo. Qui etiam ibi eis prædicauit. Ea omnia Petrus docet, anicipiti sermone vtrunque sensum comprehendens. Verba eius indefinite prolata, ita sonant, Mortificatus carne, viuificatus spiritu, in quo et ipsis in carcere spiritibus prosectorus proclamauit, qui inobedientes fuerant aliquando, quando semel expectata est Dei lenitas in diebus Noë, cum parabatur arca. Non solum ergo eiusmodi spiritibus olim per Henoch et Noë prædicauit spiritus Christi, sed et postea ad inferos descendens, eis ipsem prædicauit, futurum aliud denuncians iudicium. Hinc ipsem Petrus capite sequenti ait, esse mortuis prædicatum a Christo euangelium. Fuit euangelium aduentus et resurrectionis Christi ipsi inferno manifestatum, cum eo descendens Christus resurrexit, plerosque secum educens et reliquis denuncians, aliud fore iudicium. Non solum vero temporibus Noë, sed et aliorum seculis, per prophetas semper agebat spiritus Christi, vt cap. 1. ait idem Petrus. Hæc est maxima gloria Christi. Omnes Dei actiones

nés, quas olim legimus, erant actiones ipsius Christi: quia ipse solus erat exhibitio diuina. Ipse est ab antiquo rex, operans salutes in medio terræ psal. 73. Et persona Christi et spiritus ipse Christi æternus vere ibi agebat. Circa alios vero malignos spiritus est hoc quoque non omittendum, quod spiritus ipsos vocans Petrus notat cogitationes a malis spiritibus oppressas. Vedit Deus quod omnis cogitatio cordis, esset ad malum intenta. Paulus quoque dum est quæstio de captiuandis cogitationibus hominum ad obsequium fidei Christi, ait esse pugnam aduersus spiritus nequam. Ephes. 6. quia illi mentes tenent captivas 2. Timoth. 2. Hac pugna est nobis nunc pugnandum contra angelos nequam. A malignis spiritibus erant illi contumaces facti. Nam malignus spiritus est, spiritus agens in filiis contumacibus. Ephes. 2. Cum eiusmodi contumacibus spiritibus nolens Deus totiens disceptare, eis pœnitentiam per Henoch prædicando, excidium per Noë proclamauit, atque intulit. Hac ratione dixit Deus, Non disceptabit perpetuo spiritus meus in homine genes. 6. Videtur tamen contrarietas, quod dicas Deus, spiritus meus in homine, si a malis spiritibus erant obsecuti? Respondeo, Spiritum Dei esse homini insitum ab origine, Genes. 2. Eum serpens carni intrusus, peccatumque nostrum, passim impedit, ne menti hominis dominetur. Super quo frequens est intus disceptatio. Nam contra mali spiritus stimulos, spiritus Dei aliquando, vel ad momenta quædam nos euigilat, monet, et in libertate constituit. Cum autem nos videt illi nequaquam obaudire velle, tunc in interitum nos tradit, aut reprobam mentem, ad maiorem gloriae suæ manifestationem, ut Pharaonem, et Chananeos indurando fecit. Spiritibus itaque hominum obsecisis, et malignis spiritibus in corporum custodia excusanti.

bantibus, est ibi ad abyssum usque proclamatum. In spiritus erat iudicium et corporibus intactis spiritus suffocatione praemebantur, et spiritus nequam eis intrusi in ipsamet abyso ligati retinebantur. Petrus angelicos illos spiritus ait esse catenis noctis in aquarum tartarum precipitatos. Hoc comprobat vox φυλακη, quæ nocturnam custodiam proprio significat: in quo significatu saepissime in sacris literis ponitur, etiam in euangeliis, ut Lucæ 2. 12. et Matth. 24. Innuitur ergo, nocturno tempore capite catachysmum aut eos noctu postea, seu tenebroso tempore submersos. Ad huius similitudinem, ut fur in nocte, futurum est nocturno tempore finale iudicium, Matth. 24. Lucæ 17. 1. Thes. 5. et 2. Pet. 3. Nocturni quoque temporis meminit citatus psal. 89. φυλακη, custodiam noctis, et carcerem animæ ibi nominans. Animæ sensus tunc per somnum videntur magis carcerati. In noctis silentio Aegyptiorum primogeniti sunt interficti, ubi et φυλακη pro nocturna custodia sumitur. Exo. 12. et plenius Sapien. 17. ubi verba similia de custodia carceris sine ferro, et catenis tenebrarum. Noctu in ebrietate sunt interficti Babylonici proceres cum rege Belzazar, Esa. 21. Iere. 51. et Dan. 5. Babylonici illi proceres perpetuum cum gigantibus somnum dormierunt, nunquam euigilandi, Esa. 26. sicut nostræ Babylonis gigantes perpetuum somnum nunc dormiunt. In reprobam mentem ita sunt dati, ut nolit Deus a somno eos excitari, sed in sua ebrietate, et scortatione perire. In spiritus ergo ita male oppresos, ob somnum, et nocturno tempore carceratos, bene cohaeret lata sententia.

Diseamus ex hic omnibus, verendam illam Noë seculo in spiritus latam sententiam, non abs re a Christo nobis denuo formidabilem fieri. Nam vere dixeris, Deum in fascinatos spiritus nostros sententiam tulisse, cum sit in nostra Babylone dæmonum custodia, ut est a Ioanne propheticæ

tice repetitum, dicto cap. 18. In ea sunt vere spiritus impostores, qui se, ut olim, spirituales et angelicos vocant, cum nec scintillam habeant boni spiritus. Filii Deo consecrati cœunt ibi cum filiis hominum. Ob quam causam est denuo perdenda Babylon, master scortationum, et abominationum terræ, ut ait Ioannes. Nihil aliud plane in Babylonis ecclesia hodie videoas, quam filios Elohim, purpuratos heroas, dæmones magnos, adulterinos pastores, omnes vanis cogitationibus ductos, quorum spiritus totus in carecere stertit. Qui sicut illi, comedunt, bibunt, multas vxores habent, et mulieres esse communes volunt. Non est qui Christum requirat, et dicunt, se errare non posse. Adeo cœcus est hodie mundus, ut credat per huiusmodi scorta ecclesiam Dei gubernari. Externam quandam pietatem magna hypocrisi usurpant, qua nobis per humilitatem et superstitionem imponunt. 2. Timot. 3. et Colof. 2. Lege caput Esaiæ 56. et nisi tales inuenias pastores nostros, dic me esse mendacem. Lege Iere. 8. 23. Ezech. 22. 34. et Mich. 5. Si illi qui esse debebant sal terræ, infatuati sunt, in quo alii condientur?

Succedit unus ex multis locis exponentibus locus, Decimus
Qualiter Deus per Iesum Christum uniuersa condidit, quintus
locus.
Eqhef. 3. Colof. 1. Heb. 1. et 2. et 1. Cor. 8.
Hic homo Iesus essentialiter est verbum illud, per
quod omnia facta sunt. Eius gratia est verbum pro-
latum, et mundus creatus, Propter eum sunt omnia,
ut ait apostolus, propter quem omnia, et per
quem omnia. Ipse igitur erat finis et scopus,
propter quem sunt omnia. Ipse etiam est, per
quem omnia fecit Deus. Nam ea ipsa generatio-
nis Christi prolatione fuit causa creationis omnium.
Per eam ipsam verbi prolationem, seu Christi ex-
hibitionem, proferendo factam, sunt simul om-
nia creata: atque ita sunt omnia vere per ipsum.
Sed quia haec in sequentibus sunt magis de-
f. 3. claran

randa, sat erit nunc, si in eo, quod uerbum caro factum est, tantam inesse vim intelligas, vt illa eadem Dei virtus, qua creata sunt secula, tanta sicut tunc erat, sit nunc in Christo, propria ipsius facta, vt dicat eam suam esse, sicut ait, Omnia, quæcumque habet pater, mea sunt. Potestas verbi facta est potestas carnis, sicut uerbum factum est caro. Ideo Christus sua virtute facta esse secula, iustissime dicere potest. Idem est autem quod dicens, per me factum est, aut mea virtute factum est. In quam sententiam Paulus pluries repetens ait, per filium, per Christum, per quem, per ipsum, id est, per immensam illam, quæ in eo est, Dei virtutem. Ad Hebreos ait, verbo virtutis Christi omnia fieri, et gubernari. Verbo filii audis omnia fieri, ne uerbum cum filio metaphysice sumas. Alia item ratione, per te factum dicere potes, id quod olim per spiritum tuum factum fuisset, si spiritus carnem præcessisset. Talis vero in Christo erat spiritus æternus, qui erat spiritus sapientiae, ideas rerum olim continentis. Ipsa sapientia olim simul erat uerbum et spiritus, vt multis locis docent Irenæus et Tertullianus, quia non erat realis distinctio. Ipsamet sapientia erat spiritus, et mens ipsius Christi viuentis, omnia ita faciens, vt per ipsum Christum dicerentur omnia fieri. Hac similitudine velut simia Christi Simon magus, per se ac virtute sua, esse facta secula dicebat. Si igitur in te esset æternus ille sapientiae Christi spiritus, et rerum idea, tunc spiritu loquens dices te ibi fuisse: eorum omnium memor es, rerum omnium creationem facie ad faciem tibi præsentem intra te ipsum conspiceres, ac per te illa omnia esse facta dices. Expositio ista commoda fatis est, vt per potentiam virtutis Christi esse facta secula dicas. Potesta vero ab ipso Christo esse omnia facta, ei omnia substantialiter insita, facile intelliges, et ipsummet Christum omnia creasse, suisque hunc olim

olim creatorem, in propria substantia et persona. Decimus

Cognita diuina Christi virtute et potentia, intelligimus esse verum, quod dixit, se potestatem habere animam ponendi, et iterum eam sumendi, Ioan. 10. Non solum in anima, sed et in carne Christi, est substantialis deitas, et potentia eadem. Hic homo totus habet vitam et virtutem Dei in semet ipso. Cum diuinitas sit in homine tota, omnis paterna potestas in me est, et mea est. Ideo potestatem habeo omnia faciendi. Diuinitatis virtus, quæ corpus hoc a sepulcro excitabit, et animam reducet, mea est et in me est. Ideo potestatem habeo corpus hoc resuscitandi, virtutem habeo animam hanc ponendi, et reassumendi. Potestatem filius habet vite et mortis. Spiritus ille Elohim, qui totum orbem repleuit, est nunc in Christo: et eius halitus nunc totum orbem sustinet. Christus viuens totam mundi vitam habet in semet ipso, per hanc igitur viuificatoris spiritus potentiam, ego in meipso potestatem habeo. At postquam mortuus fuero, cum iam non sim ego, non proprie secundum temporis rationem tunc dicitur, ego resuscito meipsum, sed pater me resuscitat. Ita passim in scripturis ieges, quod pater hunc Iesum filium suum resuscitauit a mortuis. Si filium mortuum vere resuscitauit Deus, vere duxit de non esse ad esse. Atque ita non erat tunc viuens filius. Vera enim mors vitam tollit, dicit de esse ad non esse, et vera resurrectio dicit de non esse ad esse. Erat vero semper viuens persona filii, diuinitas eius, quæ corpus resuscitauit, et animam induxit, ut dicere quoque possis, quod ille se ipsum resuscitauit, virtute ea, quæ sibi nunc inest.

Decimo septimo loco non unus, sed multi loci exponentur, si hoc requiramus, An homo Christus dicatur sapientia Dei, virtus Dei, et splendor gloriae? Haec de nominibus abstractis questione Scotistis faciet difficultatem, sed Hebreis nulla est. Innumera sunt apud eos nomina definen-

tia in el et iah, quæ hanc habent significationem. Tritissimus est Hebraismus, vt cum excellens aliqua Dei proprietas alicui conuenit, eius nomine ipse nominetur, vt res fortis fortitudo Dei, res sapiens sapientia Dei, medicina Dei, salus Dei. Arbor magna dicitur arbor Dei, ventus magnus ventus Dœi. Res pulchra et sancta vocatur pulchritudo sanctitatis, gloria sanctitatis, splendor sanctitatis. Hominem aliquem saepe vocamus insignem patriæ decorem, florrem, gloriam et splendorem: vt per excellentiam haec Christo conueniant. De Ioanne baptista dixit Christus, Ille erat lucerna ardens et lucens, et apostolos dixit esse lucem mundi. De Simone mago dicebant, Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna, acto. 8. Judith dicebatur gloria Ierusalem, lætitia Israël, honor populi. Christus ergo est vera lucerna ardens, et in gloriæ splendore lucens. Ipse est lux mundi, lux genitum, omnes illuminans et exspectatio omnium. Splendor faciei eius totum cælum illuminat, et in futuro seculo illuminabit. Ipse est sapientia Dei, totam in se Dœi sapientiam continens: et in eo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. Ipse est virtus Dei, per quem omnia facit, et omnia nunc facit Deus: qui totam habet Dei potentiam et potest omnia.

Decimus octauus locus. Decimus octauus locus, Pluit dominus super Sodomam et Gomoram sulphur et ignem a domino de cælo, genes. 19. Quia dicitur dominus a domino, duas res æquales plerique ibi colligunt patrem et filium, quasi diceret, filius a patre. Ad huius loci facilem intelligentiam est primo aduertendum, eam esse Hebraicæ linguae phrasim, vt dicatur, Congregauit Salomon omnes tribus Israël ad Salomonem, id est, ad se ipsum 3. reg. 8. Et Roboam congregauit tribus suas, vt reduceret regnum ad Roboam id est, ad sei-

ad seipsum 3. reg. 12. et 2. paralip. 11. Moses dixit ad Hobab, cognatum Mosis, id est cognatum suum, Nume. 10. Item genes. 1. 5. et 9. fecit Deus hominem ad imaginem Dei. Ibidem ait Deus, recordabor frēderis inter Deum, id est, inter me et hominem. Dixit Deus ad Iacob, vt faceret aram Deo, genes. 35. Audiuī dominus murmur vestrum contra dominum, exo. 16. Et paulo post, Dixit Dominus ad Moſen. Dominus dedit vobis sabbatum. Et cap. 31. et 35. Deus impleuit Eſeſeel spiritu Dei. Frequens est Hebræis, antecedens pro relatiuo poni. Hæc prima responsio ex phraſi linguae est admodum aperta. Utinam hebraice loqui nouiffent omnes sophistæ. Ea ſola sancta lingua continent vera Dei mysteria, qua ſola Deus ipſe loquutus est. Secunda eius dicti declaratio etiam ex phraſi lingue colligitur, vt dicatur ignis a domino ignis magnus: ſopor a domino, ſopor magnus, ventus a domino ventus magnus. Hebraifini ſunt, vt nuper dicebamus. Dicitur autem ignis a domino de caelo, quia ſursum est ignis in empyreō, vnde huc mittitur ignis, vt de igne dæmonibus iam parato dicemus. Ultima declaratio mystica, in qua nos mysterium Christi agnoscimus, vt fu-
erit verbum inter homines verus Iehouah, persona Christi per angelum geſta, Angelus ibi habens nomen Iehouah, pluit ignem ab immenso et supremo Iehoua patre domini nostri Iefu Christi.

Decimo nono non exponemus, sed queremus, an Decimus verbum illud Ioannis fuerit olim filius realis, an personalis? Respondeo, in prophetis ſemper futurum prædicti filium. Orietur vobis ſol iuſtitie, Malach. 4. Aperietur terra, et germinabit ſaluatorem, Eſa. 45. Egredietur virga de stirpe Iſai. Eſa. 11. Orietur dux eius ex eo et princeps de medio eius producetur. Iere. 30. Orietur ſtella ex Iacob, Num. 24. De Bethleem egredietur Dux, Mich. 5. Vocabis nomen eius Immanuel, Eſa. 7. Ero ei pater, et ipſe erit mihi filius,

1. paralip. 17. et 2. reg 7. Filius altissimi vocabitur. Luçæ 1. Putas Ioannem voluntate humana loquutum verbum potius quam filium dixisse? Vnde tantus vocabulum abusus? Vnde tanta filios somniandi licentia? Nec verbum vnum, nec iota vnum in bibliis ostendere potes, quo verbum illud filium olim appellari scriptura. Qui sermonem Dei rite seruabit, vbi in scriptura dicitur verbum, dicet et ipse verbum, vbi filius, filius: olim verbum nunc filius. Tribuitur quidem filio Iesu Christo æterna generatio. Filium hunc hominem hunc Iesum dicimus ab initio apud Deum fuisse, in propria persona et substantia. Verbum erat olim personalis filius, in persona et substantia futuri filii. Nam erat oraculum illud persona Christi apud Deum. Ab æterno apud Deum est hic ipse Iesus Christus, personaliter et essentialiter, secundum substantiam corporis et spiritus. Concedendum igitur, verbum fuisse olim personalem filium, non realem.

Vicesimus locus.

Vltimus locus est epistolæ ad Hebraeos, cap. 2. Non angelos assumit, sed semen Abrahæ assumit. Ex verbi hypostasi, et persona, concessuri sumus, quod ipsum de celo veniens carnem assumit et induit. Quanquam etiam concedamus, quod ipse homo carnem assumit et carne vestitur, sicuti ait Job, pelle et carnibus vestisti me: hic tamen de assumptione locus aliter nunc exponitur. Apostolus non comparat semen Abrahæ vni angelo, velut vni humanitati, sed toti angelorum cætui. Quasi diceret, Non venit angelos liberaturus, et in se assumpturus, sed homines. Non de præterita humanitatis vniione, sed de præsenti, et quotidiana hominum in se assumptione, cum emendatione quadam ibi loquitur apostolus, vt *ἐπιλαμβάνεται*, verbum præsens ibi aperte docet. Collectiue sumitur semen Abrahæ, vt plurimis scripturæ locis constat, maxime Ioan. 8. psal. 104. et Esa. 41. vbi haec assumptio declaratur. De assumptione eadem habetur exo. 19. Vidistis quomodo portauem-

tanerim vos, et assumpsérim mihi. Et 3. reg. 12.
te autem assumam. Et 2. reg. 22. assumpsit me, et
traxit de aquis multis. Ad hunc modum fidelis no-
strier pontifex Iesus Christus, non angelos assumit,
sed nos a diaboli feruitate liberans, et de morte tra-
hens ad vitam, assumit in gremium suum, in cælestè
regnum, et gloriam Dei. Assumam vos, inquit,
Ioan. 14. Assumite vos iniucem, sicut Christus as-
sumpsit nos in gloriam Dei. Rom. 14. Ad idem deut.
30. Assumet te, congregabit te, et introducet in re-
quiem suam. In quam requiem hodie lector ingre-
dieris, hodie e cælo genitus, et in cælestè regnum
assumptus, si tamen hodie audieris vocem eius, cæ-
lestem illam, Hic est filius meus. Væ sophistis,
qui cauillis et tropis tergiuersantur. Væ illis, qui
Deum discerpunt, dilacerant, et imaginarie diui-
dunt,

De Tri-

DE TRINITATE

DIVINA LIBER TERTIVS

personæ Christi in verbo præfigura-
tionem ostendens, visionem Dei
et verbi hypostasim.

Christus Iesus Dominus et Deus noster, ex tam multis locis iam patescens, calcar nobis addit, et animum roborat, ut maiora alia, quæ de ipso supersunt, arcana deinceps proferamus. Est vero summa tota, finisque nobis hic positus, manifestatio-
nis Dei modum verum inuestigare, ac Christum in omnibus scopum proponere. Hoc itaque tertio libro, ut ad visionem Dei perueniamus, de verbi per-
sona prius differemus, in verbo ipso personam Chri-
sti ostendentes, ut totum sermonis arcanum sit Chri-
sti glorificatio. Ad hoc tendere dicimus Ioannis pri-
mum euangelium, ut gloriam Dei in facie Iesu Christi omnes videamus, ut eam gloriam in facie Christi videri ait Paulus. 2. Cor. 4. Et Ioannes ipse ait,
Verbum illud caro extitit, et vidimus gloriam eius, Ioa.
1. Verbum ipsum diuinum, quod initio erat a-
pud Deum, nos vidimus 1. Ioa. 1. Verbum erat ἡ-
γες, idealis ratio, iam hominem referens. Id iam occulte referebat, in quo futurum erat, ut palam vi-
deretur, et vidimus et testamur. Illam vidimus in
facie Iesu Christi gloriam, quam olim super cherubim,
intra caliginem et nubem lucentem, tenebræ non ap-
prehenderunt. Illam vidimus Christi gloriam, quam
ipse ab aeterno habet apud Deum, Ioa. 17. Iam olim in verbo apud Deum erat futuri hominis Iesu
Christi exemplar, persona, et effigies. Et τὸ πρό-
τον, hæc persona, hic vultus, hæc facies, hæc homi-

hominis in Deo repræsentatio, mystice latet in omnibus scripturæ locis, qui de imagine, facie, et persona loquuntur. Prophetæ videntes dicti, videbant olim Deum, non alia ratione, nisi quia Christum in Deo videbant, et Deum per Christum videbant, sicut ipse ait, Qui vidit me, vidit Deum. Videbant olim prophetæ vultum Elohim, videbant in Dei oraculo prototypum illum, et futuri hominis exemplar. Quid enim aliud facie ad faciem in Deo videre potuissent? Ipsam Christi substantiam ibi videbant, sicut nos in Christo videmus substantiam Dei. Primum exemplar in archetypo illo superiore mundo fuit homo Christus Iesus. De hac in Deo effigie, figura, et imagine loquitur Moses Deut. 4. et 5. Num. 12. Et Exo. 20. Loquentem populus ille audiuit, sed loquentis Christi imaginem non vidiit. Et ibi יְהוָה temunah, formam ipsam, figuram, effigiem, et imaginem Iesu Christi designat, quam videbat Moses. Comprobat hoc David eadem voce vsus, psal. 16. qui est Hebræis 17. Videbo faciem tuam, et satiabor cum apparuerit imago tua. Hanc imaginem a longe vidi Balaam. Num 24. Videbo eum inquit, et non nunc intuebor eum et non prope. Illustrem hanc faciem desiderarunt omnes prophetæ videre. Hoc desiderans David ait psal. 79. Qui sedes super cherubim, affulge, cum splendore appare. Illustra faciem tuam, splendere fac vultum tuum, et salui erimus. Idem de hac facie et vultu tradit psal. 4. et 43. Ad eumdem modum psal. 88. faciem et vultum Christi in Deo speculatur. Hunc vultum vidi Esaias sedentem super solium excelsum, velata tamen erat facies alis igneis, Esa. 6. Quam faciem ibi dixeris, et quos pedes nisi Christi? Non erant quidem materialia membra, sed eorum in luce Dei reluentia, et præfiguratio Christi. Idipsum in visione illa Ezechielis probatur. cap. 1. et 10. et in visione Danielis cap. 10. et in visione septuaginta seniorum exodi 24.

Confer

Confer eas omnes visiones, cum visione Ioaannis in apocalypsi, cap. 1. et 4. et idem ab illis omnibus in Christo visum dices, personam, et faciem eandem.

Non erat larua sola, sola ibi creata figura, ut finxerunt sophistae: sed ipse Deus se ita exhibere voluit, ad gloriam Christi. Nullam ipsi vere substantię Dei exhibitionem agnoscunt, atque ita nec veram spiritus communicationem: quasi per se hoc non posset Deus, quasi per se non genuerit Christum, et quasi solo præstigio deciperet videntes. Ali erat sola creata figura, quam inuocabant, adorabant, et videbant prophetæ, sedentem super cherubim, quam et prodire desiderabant? Apertissime docet Deus Numb. 12. in ea Mosis facie ad faciem visione non fuisse aliquod ænigma, nec suppositam similitudinem, nec laruam, nec figuram aliunde quæsitam, sed ipsumsum Deum, quanquam esset facies eius velata. In ipso verbo repræsentationem et figurationem Christi, ait Irenæus lib. 4. cap. 15. et 17. Per angelum quoque Deum visionem aliquam exhibere potuisse negant sophistæ, quia angelo impossibilem aiunt formam aliquam, quæ videatur. Nos vero ostendimus fuisse angelum et Christum. Præter angelum erat vera facies Dei, ut aperte constat Exo. 33. et iam citato capite Num. 12. Facies erat Christi luccens quæ fuit olim facies Dei. Facies supra splendorem solis luccens in virtute sua: non lucens luce creata, sed luce increata. Et ea ipsa facies olim in angelo lucebat, cum esset angelus verbi luce vestitus.

Illud verum est, quod propter peccatum fuit visioni Dei quædam opposita nubes seu velaminis caligo, usque ad Christum. Non erat olim aperta visio, sicut nunc, cum habitaret tunc Deus in caligine, et velaret quodammodo Christum. Hinc imaginem filii hominis vidit Daniel, sub velamine, et nube, Dani. 7. Idipsum vidit Zacharias sub ob-

sub obscuritate noctis Zacha. 1. Hanc faciem ut Christus inquit, desiderauerunt olim prophetæ et reges videre, et non plene viderunt, Matth. 13. et Lucae 10. Hoc vero desiderium appetet locis citatis, et psal. 23. 26. 66. 67. 79. et 2. paralip. 9. Imo præceptum legis est, ut volentes cui benedicere, dicant, ostendat tibi dominus faciem suam Num. 6. Hanc faciem expectat Esaias cap. 8. Quia enim velatam et absconditam eam faciem viderat cap. 6. postea cap. 8. ait futurum, ut ea facies reueletur. Eandem faciem expectat Habacuc. cap. 2. et 3. Haec et alia teste Ioanne, dixerunt Esaias et alii prophetæ quando viderunt gloriam Christi, Joan. 12. An gloria illa Christi in Deo erat sola creata larua? Hoc Arriani dicerent. In Deo ipse habebat homo Christus gloriam suam antequam mundus esset. Joan. 17. De ea Christi gloria diuina et splendori aperte loquitur Esaias, et ipsum Christum splendorem gloriae probat, seu reluentiam in Deo gloriosam, cap. 60. et 66. sicut dicitur Christus resplendentia gloriae, Hebr. 1. Splendor eius ut luxerit. Habacuc. 3. Coruscans splendor faciei Christi supra splendorem solis Paulo visus est, acto. 9. et 26. Quod dicitur olim esse visum dominum, facie ad faciem, declaratum habemus in euangelio, suisce faciem Christi. Nam euangelicæ litteræ docent, Deum per Christum esse visum: alias nec visum esse, nec videri potuisse, Joan. 1. 5. et 14. Hebræ. 11. prime Joan. 4. et prime ad Timoth. 6. Idem apertissime docet visio Iacob, genes. 32. ubi ait, se nocte vidisse ipsum Elohim, facie ad faciem. Eam ipsam faciem docens esse faciem et vultum hominis Christi, cum ait capite sequenti ad Esau fratrem suum, Vidi faciem tuam, ac si viderem faciem Elohim, vultum Elohim, quem hac nocte vidi. Id ipsum docet

docet Christus per verbum præteriti temporis, Qui vidit me, vidit patrem, non larvam, non falsum spectrum. Verbum Dei viderunt olim prophetæ, ut aiunt Irenæus et Tertullianus. Patescit Deus temporibus suis verbum suum. Gratia quæ palan facta est nunc, data est nobis per Christum ante tempora æterna: quia Deus ante tempora æterna Iesu Christi exemplar, substantiam, lucem, et spiritum, in se ipso continet, gratiam hanc nobis per eum daturus. Christum ipsum, verbum ipsum, aiunt Petrus et Ioannes manifestatum. 1. Pet. 1. et 1. Ioan. 1. Quia ille ipse Christus antea in verbo adumbrabatur, intra caliginem et nubem. Erat sermo re praesentans Christum, et ipse ibi representatus, erat facies Dei. Paulus Christum ipsum hominem ait esse *simoræ*, effigiem veram inuisibilis Dei, et gloriam ipsam Dei in facie Iesu Christi cognosci. 2. Cor. 4. Cognoscitur inquam, quia gloriofa illa Christi facies in Deo relucebat. Nota Pauli verbum, quod visa Christi facie, videatur gloriosus Deus. Ea ipsa inquit est gloria, quam priusquam mundus fieret, habui apud te, Ioan. 17. Hoc ibi cogita, quod non deitas, sed homo ipse petit se glorificari ad eam gloriam, quam ipse olim habebat apud Deum. Illic homo iam tunc erat in Deo gloriosus, et omnibus desiderabilis, non larua in Deo creata. Eius faciem Moses et prophetæ videre desiderarunt. Aliqualiter viderunt, et gauisi sunt, vt de ipso Abrahamo ait Christus Ioan. 8. Viderunt illi posteriora, sed non faciem. Exo. 33. Perinde est a tergo videre, aut velatam faciem videre. Terror eos opprimebat cum in hanc faciem oculos intenderant, et mori timebant. Exo. 3. et 20. et. Iudicum 13. Quia erat ob Adæ peccatum occultata facies Dei, et ante eam flammeus gladius. Genes. 3. Quiprius erat ipsi Adæ visibilis et postea factus inuisibilis. Peccatum fecit occultari faciem Dei obiecta quadam furoris eius nube, Esa. 59. et Thren. 3. Terribilis in lege erat, visio, formidolo

dolosa et deterrens, quæ Mosen et Eliam cogebat faciem abscondere, dicto cap. exo. 3. et reg. 19. Nōbis vero, sublatis terribilibus visis, gratiōse loquitur Christus. Heb. 11. Olim se iratum ostendebat Deus, nunc placatum per Christum. Velamen tam interni oraculi, quam faciei Mosis, significabat, gloriam Dei, et veram sanctorum viam, nondum esse manifestatam, Hēb. 9. Nobis vero, disrupto templi velo, reuelata facie licet adspicere in sancta sanctorum, id est, in faciem Christi cœlestem, quæ eis erat velata. 2. Cor. 3. et 4. Nobis non est aliud velamentum, quam ipsa Christi caro, totam in se patris deitatem substantialiter continens, Heb. 10. et Colos. 2. Ea caro quasi velum a Iudeis in passione disrupta, veram deitatem et gloriam cœlestem resurgendo patefecit. Vidi ergo Moses velatum faciei Christi vultum, sed non veram faciem. Desiderauerunt, inquit Christus, videre, quæ vos videtis, et non viderunt. Lux illa in tenebris lucebat, et tenebræ eam non apprehenderunt. Ioan. 1. Posuit tenebras latibulum suum in circuitu suo, psal. 17. et 2. reg. 22. Habitabat tunc Deus in caligine. 2. para. 5. et 6. Vnde Ioannes, quia glorioſa illa facies, intra caliginem lucens, fuit eis occultata, eos omnes in tenebris fuisse indicat, dicens, et tenebræ eam non apprehenderunt. Tota natura humana, ob peccatum Adæ, tenebris inferni obnoxia, nomine tenebrarum ibi comprehenditur. Ad idem Lucæ, 1. Illuminare his qui in tenebris. Populus qui sedebat in tenebris, vidi lucem magnam, Matth. 4. Ipse etiam Christus ait Ioan. 12. Ego lux in mundum veni, vt omnis qui videt, et credit in me, in tenebris non maneat. Abscondita fuit eis facies Dei nobis manifestata, vt vere Dicatur Deus in carne manifestatus, 1. ad Timoth. 3. Eodem tendit Esaias, Deum absconditum vocans, cap. 45. quia intra patris umbraculum Christi vultus latebat. Habitabat tunc Christus in abscondito altissimi, et in umbraculo omni-

potentis, psal. 90. Ibi erat absconsio fortitudinis eius. Habacuc. 3. et concordat Deut. 33. Nam tempore datæ legis absconsio fuit, dum non videbatur loquentis vultus: qui tamen est nobis lucide manifestatus. Quia ut prædictum erat, reuelabitur gloria domini, et videbit omnis caro. Ego ipse qui loquebar ecce adsum: et oculo, ad oculum videbunt. Hic ipse Christus antea erat absconditus, postea in terris visus, et cum hominibus conuersatus, Deus Israëlis, Baruch 3. De ipsa Dei sapientia loquitur Baruch de verbo visibili, in terris comparente, et inter homines conuerfante, temporibus patriarcharum et Mosis. Lux erat diuina, et facies hominis, sicut in luce mentis tue est facies hominis visi. Lux illa gloriae Dei, quæ erat lux verbi, et verbum ipsum lucens est nunc visibilis splendor faciei Christi, ut docet Paulus. 2. Cor. 3. et 4. Idipsum docuit David vocans lucem vultus Elohim, seu lucem faciei Christi, psa. 4. 43. 66. 88. et 89. Quis hic a proprio sensu tam alienus, cum sophistis dicat, totam hanc lucem, et gloriam Christi fuisse falsam laruum, præstigium et imposturam? Si solum ibi erat creatum phantasma, et id erat reuelandum, iam sequitur Christum esse phantasma.

Si cupis latius gloriam Christi cognoscere, ascende ad cherubim et seraphim, contemplare rotas et animalia Ezechieli. Nam in eis omnibus imago Iesu Christi, quæ est ipsa Dei gloria, personaliter representatur ac substantialiter relucet. Super illas rotas et animalia vidit Ezechiel, Christum, visionem gloriæ domini. Eadem sunt animalia visa, et eadem vox aquarum multarum apud Ezechiem, et apud Ioannem in apocalypsi. Vnde semper ad Christum relatio probatur. Angeli erant gloriæ Christi præcones, ut repetitæ voces indicant Isa. 6. Lucæ 2. et apoc. 4. Angeli humana facie Christum adumbrabant. Cum in angelo visus est Christus, nuncius patris præostensus est, et futuras ve-

tus verus nuncius est ibi præfiguratus, magni consilii angelus. Post Adæ peccatum collocavit Deus ante oraculum faciei Christi ipsos Cherubim: sicut et faciem oraculi et suam velabant, seu occultabant illi in cœlo visi cherubim, quorum exemplar ad tabernaculi extirctionem est Mosi manifestatum, sicut et Salomoni, ut aureos ita ficeret cherubim. Cherub generaliter dicitur excellens figura, et figura per excellentiam intelligitur humana, cui et excellentiam angelicam addunt alii, iuxta Hebraicam etymologiam, existente prima seruili littera, dicuntur כְּרוּבִים Cherubim, quasi litigantes, quasi magni et incliti: sicut rex dicitur cherub magnus. Semper in cœlo ostensi sunt Cherubim, vbi erat contentio aliqua, et Deum tunc iratum ignei vultus designabant. Inflammatum tunc exardescerat ira Dei. Vnde et Seraphim dicti sunt ignei, incendentes, comburentes. Hi Cherubim, sicut et Seraphim Esaïæ visi, erant in hominis occulta imagine flamma quadam, alis faciem velantes, et obumbrantes: tum quia nec angelis datum est, diuinum splendorem sine Christo videre: tum etiam, ne tunc a Iudeis videretur ignea illa faciei Christi lux. Ad imaginem et exemplar Christi, quod in Deo viderat Moses, illa omnia depinxit, exo. 25. acto. 7. et Heb. 8. Nam exemplar illud, de quo exo. 25. est id, de quo capite praecedenti fit mentio, scilicet Elohim Christus, quem ibi viderat. Eandem Christi imaginem vidi David super cherubim. 2. reg. 22. Cuius exemplar et similitudinem retulit filio suo Salomoni. 1. para. 28. Exemplar dicit, et similitudinem omnium, quæ spiritu viderat. Et ait, Intelligere me fecit omnia opera exemplaris. Omnia etiam, inquit, scripta sunt manu Dei. Sed quid dici potest manu Dei proprius scriptum, quam id quod in ipsomet erat expressum, et figuratum? Erat tamen eis figuratum sub velamine, quo Cherubim alis suis tegebant et obumbrabant ipsum Christi oraculum, exod. 25. et Heb. 9. Quamuis litera et umbra har-

beat ibi picturam lapidei templi, verum tamen templum est Christi corpus. Ioan. 2. eiusque exemplaris ad Christum collatio probatur Heb. 9. In summa, omnia quæ sunt in lege, sunt umbra corporis Christi, ut docet apostolus ad colossenses et Hebreos. Per angelos Iudeis omnia siebant, idque in umbra Christi, et per eos ipsum Christus figurabatur. Iudeis angeli sepe dicuntur dii, cum tamen id quod dii dicitur, sint vere Deus et Christus. 1. Cor. 8. non tritoitici dii inuisibiles. Gloriam Dei sedere super Cherubim, est Iesum Christum angelis esse superiorem. Quia ipse est dominus gloriae, et sedet super sedem gloriae suæ. 1. Cor. 2. et Matth. 25. Et cum eo splendore, maiestate, et gloria venturus est, Marci 8. et Matth. 16. Illa ipsa gloria domini, et maiestas, de qua exo. 40. illa ipsa recedens a Cherub, et veniens ad Christum, dicitur clauata supra Cherub, et multo sublimius collocata, Ezech. 9. Super caput Cherubim erat solium, et panga Christi sedes, Ezech. 1. et 10. quia Christus est angelis multo superior. Hac ratione consertur Christus cum angelis in epistola ad Hebreos, ut inde Iudei, quibus angeli erant pro Deo, intelligere possent, Christum ipsum, qui angelis superior in lege figurabatur, esse supra angelos verum Deum. Angelorum vero deitatem habuisse tantum ministerii rationem, in umbra et præfiguratione veræ deitatis Christi. Hinc factum, ut superstitionem vocet Paulus, si quis eius deitatis prætextu religionem angelorum inducat, Coloss. 2. Eadem ratione ait Iohannes, a simulachris omnibus, tametsi speciem aliquam deitatis habeant, esse nobis caudendum: quia solus Christus est verus Deus. 1. Ioan. 5. Non est sub celo nomen aliud, in quo oporteat nos sanguis fieri, actorum. 4. Christi veritas nobis effulgens, umbras illas explodit. Gloria illa domini, quæ per angelos toties in cherubim, et in nube apparuit, est nunc in facie Christi reuelata. Esa. 40. et 46. Cognito Christo nos

nos omnes eo ipso, quod in eum oculos intendimus, reuelata facie videmus gloriam Dei, Esa. 66. et Habac. 2. Illa ipsa in facie Iesu Christi a nobis cognoscitur, quae olim apud Iudeos in angelis adumbrabatur. Iudei videbant angelum in Deo, et Deum in angelo: nos videmus Christum in Deo, et Deum in Christo. Videbant illi angelum in lege omnia disponentem, et tota lege ut Deum loquentem. acto. 7. Heb. 2. et Gala. 3. Angelus est ibi dictus facies Dei exo. 33. Angelum videns Iacob dicitur vidisse faciem Dei, Peniel. genes. 32. quia facies et persona Christi erat ibi per angelum adumbrata. In angelis tunc sub Christi persona habitabat nomen Dei, cuius in Cherubim habitatio id ipsum designabat. Nomen Dei habitabat tunc in angelo, exo. 23. sed tunc in umbra, nunc in Christo per corpus. Colof. 2. Angelus Christum praesigurans, Dei personam induebat, et dicebatur Deus: sicut dixit angelus Iacob, Ego sum Deus Bethel, genes. 31. Et ad Mosen dixit angelus, Ego sum Deus patrum tuorum, Exo. 3. In persona Dei loquutus et visus est angelus ipsi Abraham, genes. 18. et 22. et ipsi Agar. genes. 16. et 21. Vnde Origenes super genesim, homelia octaua, ex fenantia dicti cap. 22. Puto, inquit, quod sicut Christus inter nos homines habitu est inuentus ut homo, ita inter angelos habitu est inuentus ut angelus. Quod dictum ideo verum est, quia substantia angelica erat lucis verbi particeps, et in verbo erat Christi persona per angelum gesta. Angelus erat et Christus de quo loquitur Ezechiel capite 43. Vir stabat iuxta me, et dixit mihi, Atrium interius est locus folli mei, locus plantarum pedum meorum, ubi habitabo inter filios Israël in aeternum. Virille figura erat Christi, quae angelus Deum faciebat, et hominem, sicut Christus est Deus, et homo, habitans in atrio interiori cordis nostri. Angeli humana facie permittebant se tunc adorari, Numeri. 22. et Iosue. 5. Nunc vero contra,

g. 3-

quia

quia pafefactus est Christus, quem illi præfigurabant, cum nunc adorantes et conserui nostri illi sunt apoc. 19. et 22. In angelo colebatur olim Deus, nunc in solo Christo vere colitur, et in angelis tunc colebatur sub vmbra Christi. Sicut Iudei audiendo vocem angeli, audiebant vocem Dei, exod. 23. ita nobis vox Christi est vox Dei, acto. 12. Christus verba patris loquitur. Ioan. 3. Sicut videndo ita audiendo ipsum auditur pater. Ioan. 14. Panis corporis Christi est panis Dei, Ioan. 6. et sanguis eius sanguis Dei, acto. 20. Nos iustificati per Christum, facti sumus iustitia Dei: facti corpus et membra Christi, sumus congregatio Dei.

Ad propositam personæ Christi in verbo præfigurationem vberrime facit, quod dicitur homo, ad imaginem et similitudinem Dei factus: ad formam et figuram Dei, vt sonant Hebraicæ voces. Ad imaginem aut nostram et similitudinem nostram, id est, ad formam et figuram imaginis illius, Deo verbo atque angelis ipsis communis. Genes. 1. Nostram dixit, quasi plurimum, et imaginem in singulari, non imagines: quia una sola erat personalis imago seu facies, quæ erat Christi persona in Deo etiam angelis communicata. Memineris quod diximus proprium sermonis et sapientiæ esse, repræsentare. Verbum erat repræsentatio Christi. Verbum personale erat apud Deum et erat ipsemet Deus. In angelis erat ministerium figurationis, cum lucis verbi participatione. Verum itaque exemplar et primaria imago, seu prototypus est ipsemet Christus Iesus, ad cuius imaginem nos sumus olim facti, sicuti baptismo denuo nati, ad eius imaginem regeneramur. Veram dico, et interno homine visibilem imaginem, vt ostendam. Nunc de externa imagine est nobis sermo. Visibilem in Deo ipso apparuisse imaginem, ex apertissimis scripturis tenuerunt veteres Hebrei, vt docet Philo, Eusebius, Hieronymus,

mus, Petrus Alphonsus, Paulus Burgensis, et plerique alii ex Iudeis ad Christum conuersi. Id ipsum tenuerunt primi Christiani, vt ex Ireneo et Tertulliano constat, qui in verbo ipso fuisse aiunt humanam formam et figuram. Etiam ante Mosen, et apud exteros, erat hoc receptum, vt docent Job et socii ipsius. Corporalibus oculis eam Dei formam vidi Job capite vltimo dicens, Auditu auris audiui te, nunc oculus meus videt te. Quid illud est, nunc oculus meus videt te? Regem ipsum Deum vidi oculis meis, ait Esaias capi. 6. Ipsum Iehoua ego vidi in folio suo, ait Michæas 3. regum vltimo. De qua re vide Eusebium Pamphili libro quinto de demonstratione Evangelica, et libro septimo de præparatione euangelica. In imagine Dei est corpus Adæ formatum antequam inspiraretur anima: ergo corporis erat imago. Secundum faciem esse virum prius formatum, ad imaginem Dei, deinde feminam, docet nos Paulus de ipsa facie imagine loquens. 1. Cor. 11. Imago et similitudo primæ hominis formationis ad imaginem Dei, continet animæ et corporis imaginem et similitudinem. Quanquam morali ratione dicatur primus homo imago et similitudo Dei, in innocentia, et iustitia: quanquam item anima ad similitudinem Dei sit mens quedam intelligens: tamen in formatione hominis צָלֵזֶם, et דְמֻתָּה demuth, est totius imago, et figura visibilis: vt vocum significatio manifeste docet. Eo magis, quia Christus ipse totus dicitur effigies Dei, et figura. De zelem probatur Dani. 3. vbi de Nabuchodonozore dicitur: Zelem, id est, forma, vultus eius est immutata. Et psal. 72. qui est Hebreis 73. Zalmam, id est, faciem seu vultum corum despicias. Aperte ibi ostenditur, zelem esse externam formam. Zelem quoque dicitur forma, et imago statuar corporea, vt num. 33. quarto regum 11. et alibi passim. De demuth idem probatur. Ezech. 1. et 8. et Esa. 40. Illud idem exemplar secundum

quod conditus est homo, est demuth, quod ibi vidit Ezechiel. An erat illa larua creata demuth, ad cuius imaginem factus est homo? Per veram Christi formam, et figuram, quæ in Deo erat, assimilatur homo Deo etiam corporaliter, adeo ut etiam mortui hominis corpus dicatur imago Dei. Per easdem voces zelem et demuth, genuit Adam filios ad imaginem et similitudinem suam, ut erat ipse formatus ad imaginem et similitudinem Dei, genes. 5. ergo erat figuræ similitudo. Corpus ipsum Adæ esse ad imaginem et similitudinem Dei formatum, docent Irenæus et Tertullianus. Idipsum post veteres Hebreos, et cum primis ipsis Christianis, docuit Philo lib. 1. quæst. in gehesim, quem citat Eusebius Pamphili citato lib. 7. de præparatione euangelica. Nullum mortale, inquit, ad supremum patrem tanquam imago conferri potest: sed consertur per verbum tanquam per Deum quendam intermedium. In libro quoque de agricultura ait Philo, ipsam hominis animam esse ad ideam et imaginem verbi primi exemplaris factam, et figuratam. Idipsum de animæ forma, et faciei imagine, docet in lib. Quod mulieres non decet indecore agere, et in lib. de mundo, Veterem ait esse sermonem, quod diuinitas in specie humana sèpius apparuit, quæ et ad sui imaginem hominem condidit. Ad exemplar igitur, formam, figuram, et imaginem Christi est factus Adam, secundum corpus et animam.

Quanquam vero cum dicitur, faciamus, et nostram, de angelis ad literam intelligatur, cum et angeli ideam hominis certa ratione contineant: tamen in mysterio semper intelligitur Christus in angelis adumbratus. De eis in persona Christi dicitur, sicut de Davide et Salomone pleraque dicuntur excellentius, quam eis conuenire possint, propter subintellectum mysterium, dicuntur de eis, sed non propter eos. De angelo ad literam dicitur, Facies mea præcedet te,

det te, exo. 33. cum tamen vera facies sit Christus, qui fuit filius Israël itineris comes. 1. Cor. 10. Imo ille qui dixit, Faciamus hominem, erat Christus, erat Elohim, persona illa verbi, quæ erat persona Dei. Et ad angelos loquebatur, sicut et angelis passim loquebantur ut dii. Ad angelos dixit, Ecce Adam; quasi unus ex nobis. Et iterum, Venite, descendamus, et reliqua. Per Angelos omnia in lege siebant, et angeli dicebantur dicitur. Hinc aliqui supra Deos veteris testamenti, alios Deos esse tradiderunt. Hinc haeresis Simonis magi, Cerdonis, Marcionis, et aliorum, Deum legis negantium esse patrem Iesu Christi; quia Deum legis angelum sinistre intelligebant. Alii imaginati sunt, Deum re ipsa esse corporeum ex sua natura innatas habentem formas corporeas, ei tota lege tributas. In qua re Onkelos Chaldaeus in sua versione, et Rabbi Moses Aegyptius, in suis libris perplexorum, varie se torquent, ut suas formas a Deo tollant. At pro nobis illa omnia probant, omnis illa perplexitas per Christum facile tollitur. Quia ipse vere est facies, imago, effigies, et figura Dei, habens in se realiter formas corporeas. Ipse est Deus deorum, et angelorum Deus. Considerandum in hac re venit varietas loquendi scripturarum artificium. Non est sine mysterio quod in veteri testamento, potius quam in nouo, scriptura talia Deo tribuat. Non est sine significatione, quod in veteri testamento, toties in Deo legas manus, oculos, faciem, et pedes, corporalibus oculis visos: et quod nihil horum in nouo testamento reperiatur, sed eius oppositum, nempe Deus spiritus est. Ratio est in promptu: quia tunc Christi apud Deum persona figurabatur. Non erat tunc realis distinctio patris a filio, sed ipse Deo tribuebantur formæ corporeæ, quæ nunc sunt in filio. Eadem ratione angelii in Dei et Christi forma eorum sermonibus miscebantur. Si hoc mode intellexit Cyprianus, antiquam veritatem recte usurpauit, dicens,

g. 5.

quod

quod idem Deus et angelus et Christus ibi loquebatur. Libro enim secundo contra Iudeos, multis ostendit quod idem erat angelus et Deus, et Christus, qui ad Abraham et alios loquebatur, et videbatur. Quod totum vel ex uno loco colligitur, exo. 3. Nam Christus dixit, Ego qui ero: angelus apparet loquebatur et erat vox Dei. Idem notat Paulus ad Galat. 3. Lex inquit data est a Deo per angelos in manu mediatoris. Tanta est Iesu Christi gloria, ut in Deo, angelis, hominibus, agno, vitulo, serpente, ligno, petra, et aliis rebus, eius persona figuraretur. Hæc tanta Christi arcana, si fuissent olim intellecta, non dixissent quidam, angelos creasse mundum, et fuisse Deos veteris testamenti. Nam illi solam Christi umbram in ministerio gerebant: nec id in creatione ipsa, sed in aliis gestis postea sequutis. Alii Deum et ideam duo principia fecere: cum idea fuerit ipsam met verbi species, et forma diuina. Mirifica ratio, mirificum verbum. Deus verbo creauit, et erat Christi persona creans. Deus per verbum creauit, per seipsum creando, scilicet, per quandam sui exhibitionem proferendo factam. Fuit in creatione quædam Dei exhibitio, et communicatio creaturae facta, ut formam illam Dei aspicerit pure Adam ante peccatum, et spiritum purum acceperit. Post peccatum fuit homini facies Del occultata sub velaminis cælatura quadam, usque ad Christum non aperienda. Quasi per fenestræ cancellos se in lege conspiciendum exhibebat Christus, non aperte, prouer. 7. et cantic. 9. Hanc velaminis Christi cælaturam esse nobis aperiendam docet Zacharias cap. 3. ubi de Christo ait Deus, Ego celo cælaturam eius, Ego aperio sculpturam eius. Significat proprio ΠΥΡΙ patach, aperiendo cælare, et latentem figuram velut scalpro detegere. Atque ita se Deus aperuit Christum exhibendo. In eandem sere sententiam chaldæus interpres aspectum Christi reuelandum, seu aperien-

tiendum vertit. Sic enim ibi habet targum Ioanathæ אָה אֲנֹא נְלִי כֵּזֶה תַּחֲזֵה id est, Ecce ego reuelo, sive ego aperio visionem eius. Summa summarum, tam lex, quam omnes prophetæ, faciem, imaginem, reconditum, absconditum, habitaculum, vmbraculum, cum historiis et Christi prophetiis sepiissime miscent. Quia illa omnia quæ (vt Lucæ 24. et Matth. 11. inquit Christus) de ipso in lege et omnibus prophetis scripta sunt, spiritus domini artificiose insculpendo cœlauit, vt sub cœlatura argentea lateat verbum aureum. Quod tetum arcano Dei consilio, historicis, et ceremonialibus typis, eeu teectorio quodam adumbrabatur, sicut Christus ipse in Deo erat adumbratus. Per analogiam ad arcana superiora, erat vmbra in inferioribus legis mysteriis, ad præfigurandum Christum. Vmbræ ergo ratio de super venerat ad inferiora. Erat quidam in Deo lucidum verbum, in caligine tamen et vmbra lucebat. Atque initio erat, quasi Christi vmbra; tum quia Christum præfigurabat, tum quia vmbra dicitur lumen diminutum. Erat ibi lumen quasi diminutum, ob peccatum Adæ, et quia Iudæis non lucebat, vt nobis. Antiqui vocarunt corporale verbum. Erat enim substantia lucens in nube, cum effigie rei corporalis, quanquam in se non esset materia corporea. Modum illum diuinitatis in nube, et generationis Christi rore cœlesti, ex sequentibus promte cognosces, cognita vniuersali et omniformi Dei essentia. Si credere possis, quod Deus hominem filium vere ex se ipso generet, facile haec tunc credes. Plana ergo, et simplici consideratione est nunc Iesus Christus in Deo patre considerandus. In prædicationibus Pauli, et aliorum apostolorum, nunquam est aliud auditum, quam Deus unus: qui est pater et Iesus Christus filius eius. Differentias omnes, et modos loquendi, te oportet obseruare; quando dicitur verbum, et quando filius. Diuersum enim quid illæ
voces

voices sonant. Si locum mihi aliquem ostendas, quo verbum illud filius olim vocetur, fatebor me victum. Dicam igitur eum scripturis olim verbum, nunc filium. Et olim in verbo personam filii.

Persona filii recte priscis dicebatur: quanquam sophistæ hoc non intelligentes, alio personas detorserint. Metaphysicas ipsi faciunt incorporeas et inuisitibiles personas, inepte dictas personas. Parum esset vocabulis abuti, nisi et Deo ipso abuterentur, cum varie secando, disperpendo, et dilacerando. Aduerte autem quid de personis scriptura tradat, vt eorum abusum intelligas. Exterior hominis species, facies, et repræsentatio, persona, et in scripturis, et alibi semper vocatur. Ut cum dicimus, esse pulcram huius personam. Ad hunc modum accipitur persona Rom. 2. Colof. 3. acto. 10. et 1. Petr. 1. Deus non respicit personam, nec respicit exteriora haec, si quis sit masculus vel fœmina, seruus vel liber, Iudeus vel Græcus, diues vel pauper. Ita sumitur 1. reg. 17. Leuit. 19. Deute. 1. et Iacobi 2. cum docemur, non esse respiciendam personam pauperis, aut vultum potentis. Ad idem 2. Cor. 1. 2. 3. 4. 8. 10. et 11. Sed extra scripturas significatio vocis πρσωπον Græcis, sicut persona Latinis, est ita per se nota, vt aliquis malus dæmon tritoitis omnibus suggesserit, illas fictas res inuisitibiles pro personis nobis obtrudere. Apud Hebreos manifesta res est: quod nobis dicitur persona, eis dicitur facies. Rimare hic lector ab origine causas, quid de verbi persona senserint illi primi Christiani. Scripturis item ea est de persona loquendi ratio, vt vna res dicatur gerere personam alterius: ad quem modum socii Job. sumpta Dei persona, quasi ipsi essent Dii, volebant loqui et indicare. Angelus in persona Dei tota lege loquitur. Pseudapostoli in persona apostolorum loquebantur. Satanus in persona boni angeli loquitur, cum se transfigurat in angelum lucis. Sapientia ipsa, angelus, David,

uid, et alii prophetæ, in persona Christi s̄epe lo-
quuntur. Ad hunc modum, verbum illud in persona
Christi olim fuisse filium dicimus, et Christum hunc
olim in persona verbi apud patrem fuisse. Christus
persona verbi, et verbum persona Christi, et non est
nisi vna persona, et vnuus aspectus. Id ipsum, quod
in verbo et sapientia relucebat, est ipse Christus. Si-
cut si me facie ad faciem, et etiam in speculo videoas,
non vides nisi vnam personam. Ex his plane intelligi-
tur parabola de sapientia, prouer. 8. Persona Christi
ibi ostenditur, dicens se esse ab æterno formatam.
Figuratio erat Christi, reluentia, expressio quadam.
Generatio erat in Deo ipsa cogitatio et exhibitio, ad
generationem Christi tendens. Loquitur ibi sapientia
in parabola, et figurata loquutione, cum sapientia ge-
reret personam Christi, qui est in Deo ab æterno for-
matus, expressione quadam genitus, et creatus. Sed
creatus dicitur, quia particeps creaturæ. Genitus per-
sonaliter, personalis filius: atque ita personaliter for-
matus.

Cognita verbi persona, et cognito manifestacionis ^{De vi-}
modo, facilia iam erunt, quæ de visione Dei dicenda ^{one Dei.}
supersunt. Visionem Dei, quam nescit mundus, Chri-
sto docente, cogor ego ita afferere, vt cæcos eos di-
cam, qui videntes non vident, et intelligentes non in-
telligunt Deum. Tu vero, Christiane lector, cognitio-
nem et visionem, quam de Deum veram acquiris,
per Christum te acquirere agnosces, et eam totam
Christo feres acceptam. Et in se Deus penitus in-
comprehensibilis, qui nec videri, nec intelligi po-
test, nisi speciem aliquam in eo consideres, vt do-
cet ipse Christus Iohan. 5. Hoc ipsum, vt iam patuit,
est Christi facies, et verbi persona. Magna in ea fa-
cie cum ipse volebat, apparebat diuina maiestas, cum
in monte, tum in templo, et alibi: vt solus eius aspe-
ctus mira efficacia videntes commoueret. Id ipsum in
cælo est nunc longe glorioius, vt in visione Pauli, cum
sit ho-

fit homo ipse glorificatus ad eam gloriam, quam olim
habebat verbum apud Deum. Ioan. 17. Verbum illud, quod erat apud Deum, et erat ipse Deus, erat
Iesu Christi persona, per quam Deus gloriae videri
voluit, videtur, et perpetuo videbitur. Ut in corpore
ipso solis vides tu lucem, ita in corpore ipso Christi
viderunt apostoli lucentem Deum, externis oculis, et
eum tu vides internis. Quæ enim alia lux, in facie
illa Christi transfigurata, et supra solem lucente, vi-
deri potuit, nisi lux ipsa increata? Notitia abstractæ,
quas de Deo se seorsim habere iactant sophistæ, nihil
penitus sunt, aut illusiones potius coram Deo. Quis
fanæ mentis Christianus, Turcas Sarracenos et alios
Ethnicos, æquales nobis faciat in visione Dei, aut
formanda de Deo notitia? Simile ad hanc rem addu-
cit Petrus lib. 2. Clementis, de notitiis, quas ipse
de Ierosolyma et Cæsarea formauerat, antequam eas
vrbes videret. Qui postea aspectu ipso cognouit, fu-
isse ea omnia falsa, quæ cogitauerat. Nos, qui Deum
per Christum videntur, aliorum falsas de eo imagina-
tiones manifeste experimur. Quid enim potuit vn-
quam homo de Deo imaginari, priusquam se ille vi-
sibilem præbuit? Multo magis est ille absconditus,
quam vrbes illæ Petri cogitationibus obiectæ. Mens
de Deo cogitans deficit, cum sit ille incomprehensi-
bilis, Oculus eum non videt, cum sit inuisibilis. Au-
ris eum non audit, nec audiuit vñquam, nisi humana
voce loquutum. Manus eum non tangit, cum sit incorporeus. Lingua eum non explicat, cum sit inefabi-
lis. Locus eum non capit, cum sit incircunscriptibili-
lis. Tempus eum non mensurat, cum sit immen-
surabilis. Denique omnia trascendit, omnem intel-
lectum et mentem superat. Per solam abnegationem
posse Deum diffiniri, quidam docuerunt. Si enim
lucem hanc, aut res alias nobis cognitas medite-
ris, dices manifeste, quod Deus non est lux, sed
supra lucem: nec essentia, sed supra essentiam:
nec spi-

nec spiritus, sed supra spiritum: supra quicquid cogitari potest. Hæc non est vera de Deo notitia, quia non docet, quid sit Deus, sed quid non sit Deus. Nemo scit Deum, nisi qui scit modum, quo se manifestare nobis voluit. Modus iste est nobis per sacra oracula aperte proditus, et eum sophistæ non credunt, quia Deum in Christo videre nolunt. Hæc est tamen certissima veritas doctrinæ Christi, de visione Dei admodum consona: Nec ipsius Dei, nec alterius rei, notitiam veram nos posse concipere, nisi aspectum, seu imaginem aliquam, in ea speculemur. Notitia nulla dicitur, rem aliquam representando, mentem ipsam immutare, nisi quatenus eius rei imago per phantasma quoddam intellectui obiicitur. Ex Aristotele est omnibus notum, necesse esse intelligentem speculari phantasma. Paulus item docet, nos nunc videre per speculum 1. Cor. 13. Videre ipsi est id ipsum, quod intelligere, per imaginem speculi. Respondeant nunc Paulo nostri aduersarii, In quo speculo ipsi Deum vident? Dicant nobis, quam imaginem resert, seu quam similitudinem habet phantasma illud, quod ipsi speculantur, quando suam de Deo notitiam formant? Nam certum est, phantasma illud, quodeunque sit, sensibilem speciem seu effigiem præse ferre. Si a Deo ipso veram philosophiam, imo veram sapientiam, se doceri ipsi paterentur, assuecerent prius visionem Dei vocare, ut sit in sacris et diuinis eloquiis, in quibus de visione Dei sit semper mentio. Visio dicitur, etiam interna, quæ oculo mentis sit: nec est de Deo, nec de angelis, aliqua notitia, quæ eadem non sit visio.

Si quis obiiciat, fuisse in philosophis notitiam Dei: quia Paulus ait, Inuisibilita Dei ex creaturis cognosci, ut potentiam eius, diuinitatem, iustitiam, et alia Deo attributa, Romano. 1. Responsione alia hic non est opus, cum ipsem Paulus nominatum doceat

doceat, quæ sint inuisibilia illa Deo attributa, et per notiones communes cognita. Certum est, generalia nos de Deo cognoscere, et notitias communes habere. Ex rebus aliis excerptas, ut ipsem Paulus deducit. Ex facti magnitudine arguimus potentiam factoris, ex regimine iustitiam, et alia similia, quæ in nobis sunt. Ex iis, quæ diuinitatem quandam hic referunt, seu virtutem abditam, arguimus esse quid aliud diuinius, quid aliud sapientius, quid aliud fortius. Hæc sunt inuisibilia Dei communiter gentibus nota, quæ Paulus ibi adducit. Ex effectis syllogizamus, esse unam primam causam, ex motibus esse primum aliquem motorem, ratiocinamur. Tamen peculiarem, singularem, seu abstractam eius notitiam nunquam habuit Aristoteles. Hæc sunt, inquit Paulus, quæ de Deo cognosci possunt, non tamen quod Deus ob id re ipsa cognoscatur: cum præsertim ipsius certa voluntas ignoretur, imo totus ille de causis, et motibus Aristotelis discursus aliud nihil est, quam quedam in cerebro visibilium phantasmatum transpositio. Per quam dicuntur illi quoquo modo Deum nosse, quia motoris cuiusdam phantasma eo syllogismo sibi imprimebant: et quia prædicata quedam colligebant, quæ Deo vere tribuuntur.

At vero, præter hæc omnia, qui ex diuinis fontibus haurire aquam affueuerit, veritatem ipsam instar luminis inde fluentem, dicto citius agnoscet. Quia Deus per verbum suum manifestari mundo, et videri voluit: qui videt Christum, videt patrem; et nemo eum videt, nisi in Christo. Si Iudei, Turcae, et alii pagani, ita Deum nunc vident, sicut nos, quam Dei visionem nobis attulit Christus? Hanc igitur, o lector Christiane, Dei visibilem apparitionem veram θεοφανίαν, te agnoscere oportet, ut cognoscas gloriam Dei in facie Iesu Christi 2. Cor. 4. Ita cognosces tunc Deum, quem nunquam ante nouisti, nec speciem eius vidisti, Ioan. 5. Quo

Quo loco ^{etiam} speciem, formam, figuram et faciem, Dei sonat: ut ibi doceamur: Deum non posse a nobis, nisi in facie Christi videri. Alludit ibi diuinus praeceptor ad id quod scribitur. Exo. 20. et Deut 4. Nam cum populus Israël olim voces audisset, et speciem quandam loquentis multi eorum vidissent per Christum: sequitur, eos, qui Christum ita non agnoscunt, neque Dei vocem audire, neque per speciem eum videre: sicut sophistæ hodie nihil penitus vident vel audiunt. Nam vox Christi est vox Dei, sicut visio Christi est visio Dei. In facie Christi credentibus cognoscitur et videtur Deus, ac si visibili illo vultu, quo Mosis facie ad faciem videbatur, se mihi sine velamine manifestaret. Si faciem illam, quam Moses non vidit, mihi clare monstraret Deus, aliud nihil viderem, quam faciem Iesu Christi gloriosam. Haec est inuisibilis Dei, per visibile verbum manifestatio: et dicitur visibilis imago inuisibilis Dei. Hac ratione dicitur Christus facies Dei. Vniuersiusque rei facies dicitur id, per quod talis res videtur, et cognoscitur. Pure igitur et sincere est nobis concedendum, Deum in facie Christi videri, ut ait Paulus, Deus per Christum videtur: qui videt Christum, videt patrem: et nemo eum unquam vidit, nisi per filium. Ioan. 1, 5, 6, 8, 12 et 14.

Loquimur hic semper de visione Dei, quæ in hoc sæculo potest mortalibus contingere, nam in futuro sæculo aliter Deum videbimus. Tunc videbimus eum sicuti est: nunc videmus eum, sicut se nobis exhibet. Visionem illam futuram nec intellectus nunc assequitur, nec ea in cor hominis ascendit. Visionem nunc internam dicimus non inuisibilem illusionem.

Aduersarii nostri, imaginaria quadam illusione contendunt, per secundam illam rem nunc videri primam. Quanam id ratione? Quonammodo res illa inuisibilis, et inintelligibilis, quæ est magis ignota, quam pater ipse, ducet nos
h,
ad ve-

ad veram cognitionem et visionem patris? Trionum
nunquam intellexerunt quo tendat Euangelicus sermo,
cum totiens sit mentio de visione Dei, qui per Iesum
Christum oculo ad oculum videtur, qui nunquam
antea visus, vel cognitus est, Qualiter intelligendum
erit, Deum in carne esse vere manifestatum? Quid
est quod pollicitus est Deus futurum, ut cum omnes
oculo ad oculum videremus? Deum in terris visum?
Cave tibi lector, ne in alienum sensum traducaris,
visionis vocabulo cum sophistis abutens. Considera
Christum non sophistam, qui apostolos omnes, iam
vidisse patrem ait, Ioan. 14. Idem de reliquis disci-
pulis Joannes ait, 1. Ioan. 2. Tamen nihil aliud vi-
derant, quam faciem Christi, in qua patris deitas re-
luebat. Considera ad quem sensum rudes adhuc
Thomas et Philippus patris visionem et ostensionem
a Christo postulabant: et Christi responsum ad men-
tem querentium Ioan. 14. Quando Christus ibi ait,
per se videri patrem, ne putas eum sruole loqui-
tum. Voca hanc visionem intellectus, notitiam, co-
gnitionem, intellectionem, seu quo alio voles modo.
Et ad eundem sensum mihi concede, Deum nunquam
antea visum, vt ait ipsem Christus. Alias nihil
noui Christus attulisset, et inaniter se laetaret, per
se videri patrem. Falsus esset Ioannes dicens, Vidi-
mus gloriam eius, quem nemo vedit unquam. Aliud
ipso non viderunt, quam faciem Iesu Christi glorio-
sam. Per Dei artificium hic syllogismus est validus:
Vibili inspectione illius vultus Elohim videbatur
olim Deus, et hoc ipsum est nunc facies Iesu Christi:
ergo in facie Iesu Christi videtur Deus. Vere
adeo et proprie est nunc Christus in Deo substantia-
liter sicut verbum illud, quod erat ipse Deus, erat
apud Deum. Cogita semper qualis in lege fuerit
illius vultus inspectio, et ad faciem Christi confe-
rens, dic nunc clarius videri Deum. Cave obliui-
scaris. Audi ipsum e caelo nobis nunc clamantem,
Viden

Videndo me videtis Deum. Videndo me videtis patrem. Erige mentis oculos, et vide. Si potuit Deus signum aliquod in mundo ponere, in quo Dei lux proprie videatur, hoc certe positum est.

Mihi forsan obicies, Parum prodesse, externam illam faciem videre. Respondeo, Ipsissimam esse beatitudinem aeternam, si credendo videoas, Ioan. 6. et 17. Ut solus aspectus in serpentem illum æneum, ita solus hic aspectus sanat ab omni mortu diaboli Io. 3. Sed tu indigne in faciem eius aspicis. A qua tamen, postquam credideris nunquam mentis oculos diuertas, et utile esse cognosces. Nam sola haec visio te totum in cælum ad fæ trahet, et lumen vultus eius, tenebras tuas illuminans, te a pernicio-
so errore pugabit. Aspicerunt, inquit, ad eum et illuminati sunt, psal. 33. Faciem tuam illumina su-
per seruum tuum psal. 118. Eleua super nos lucem vultus tui, psal. 4. Videbis et illuminaberis, Esa.
60. Nonne Christus beatos dicit oculos, qui cum videbant? Prophetarum plerique vidisse dicuntur ipsum Deum facie ad faciem. Ergo plus illi vide-
runt, quam apostoli, si non in facie Christi vide-
tur Deus. Ac per consequens nugabatur Christus, apostolos hac ratione faciens prophetis beatores. Vere tamen viderunt apostoli, et videmus nos gloriam Dei in facie Iesu Christi reuelatam, Pro-
phetæ vero viderunt sub angeli velamine et um-
bra, qua angelus quasi Deus, Christum eis sig-
nabat. Solis externis oculis videre Christum parum quibusdam profuit, quia non credebant in eum, quem videbant. At longe aliud est, faciem ipsam Christi in cælo lucentem internis oculis nunc videre, quod sine fide fieri nequit. Imo intus in se ipsis Christum inhabitantem vi-
dent, qui in eo vere regeniti sunt. Hæc nos interna visio in Christum gloriose transformat,

h. 2.

vt ait

ut ait Paulus 2. Cor. 3. Lux illa faciei Christi est interno homini gloria æterna et beatitudinis fruitio diuina. Hoc salutare Christi est salutare vultus eius, psal. 41. et illuminatio vultus eius psal. 43. Magnam vim habet visio hæc, sed ad eam sequitur mentis illuminatio, si ea ipsa visio est fruitio diuina. Aeterna ipsa futura beatitudo est plena fruitio et visio lucis diuinæ, vno cum Deo. Eius beatitudinis æternæ visio faciei Christi, in nobis existentis, nos iam nunc facit participes. Faciem illam inspice, in monte gloriose transformatam, qua visa videtur lux ipsa, qua Deus lux est, et qua Christus est lux mundi: quæ etiam lux videntis spiritum illustrat, et instar Christi gloriose transformat.

Ex dictis apparet, quod Christus non solum dicitur imago Dei, sed plus quam imago. Nam imago est, quando sunt due res, simili modo figuratae: quarum una dicitur imago alterius. At in Christo est quid maius. Si Gabriel angelus ad me veniret, in forma aquilæ volantis, an dicerem, Hæc est imago Gabrieли? Vere, si imago dicitur, plus est quam imago, scilicet, effigies quædam repræsentans, imo continens hypostasim ipsam. Ad hunc modum verbum illud, persona illa, seu vultus ille Elohim, plus erat quam imago. Erat ipsamet facies Dei, ipsemet Deus. Erat effigies quædam, seu forma ipsum esse Dei continens. Simili ratione est nunc Christus plus quam imago, est ipsa essentiæ effigies, ut ait apostolus Heb. 1. Est character hypostasis Dei, sculptura ipsius essentiæ diuinæ. Dauid et Moses, תְּמִונָה temunah, ita appellant psal. 16. et deuteronom. 4. Aduerte in quo sensu ibi dicitur imago, quando ait Moses, eos imaginem loquentis non vidisse: quam imaginem postea Dauid nobis desiderat. Nam si in eo sensu imaginem hic accipias, recte senties. Erat ibi imago ipsamet faciei forma. Imago erat εἶδος, ipsa rei per speciem exhibitio, Ioan. 5.

In eo

In eodem sensu dicitur Christus ἕικας, imago Dei, effigies Dei. 2. Cor. 4. et Colos. 1. Item χρεαντηρ, expressio quædam, sculptura, figura hypostaseos, id est existentia, essentia, seu substantia Dei. Quia in eo solo subsistit Deus. Ex quibus omnibus visio Dei comprobatur. Nam expressam illam effigiem videns, dicor videre Deum: sicut aquilam illam videns diceret videre Gabrielem. Alias Deus non posset se nobis visibili forma patescere. Quis tam insanus sophista potentiam hanc Deo detrahatur? quasi sit Deus iners truncus, qui se nec manifestare, nec communicare homini possit? Quod si se homini manifestare ille potuit et voluit, hoc factum est per oraculi inspectiōnem velatam et faciem Iesu Christi reuelatam. Quemadmodum in medio immensitatis, et inaccessa lucis, apparet solaris vultus, ita in medio altitudinum et profunditatum Dei, apparuit eius oraculum, Iesu Christi persona. Metaphysicas imagines et inuisibiles characteres, quos inter illas suas res ponunt tritoitæ, hic omitto referre. Nam sunt somnia ridicula scripturis ignota, quæ sensu et intellectu carent.

Hoc illi obiiciunt, quod nullam ego in hominibus ponam Dei notitiam, nec angelorum, nec animarum. Respondeo, Manifestam me ponere, et visionem pellucidam. Notitia omnis, quæ in anima nostra est, essentiam veram ostendemus libro sequenti, dicentes eam esse de essentia lucis. Lucem illam, quam nos per spiritus illuminationem in facie Iesu Christi videntur, dicimus esse Deum ipsum, per Christum a nobis visum. Hanc dicimus esse in nobis de Deo claram notitiam, et a nobis videri Deum in Christo. Deus lux est, eam ipsam lucem nos videamus in facie Iesu Christi. An non est haec vera Dei visio, et cognitio per Christum? Angelorum quoque et animarum substantiam esse de substantiam lucis ostendemus, ac in idea hominis videri. Animæ illæ separatae, quas super altare vidit Ioannes apoc. 6. quomodo videbantur?

h. 3.

Videri

Videri nihil potest, nec in hoc seculo, nec in futuro, nisi merito lucis. Videbatur ibi totius hominis figura, in anima relucens, cum contineat anima ipsa veram hominis ideam, et figuram, ut docet Ireneus, lib. 2. cap. 33. 63. et 64. Ad imaginem et exemplar verbi esse animam formatam, docet Philo iam citatus. In idea igitur hominis videri potest anima. Angelus vero et in ea, et in alia facilius consistere, et videri potest, semper merito lucis, sicuti merito lucis videtur Deus in Christo.

Sophistæ autem inuisibiliter vident, loco visionis habent illusiones. Eis factus est Christus ociosus, quia non aliter quam antea Deum vident. Veri autem Christiani sciunt, et scient perpetuo, factam esse ocularem Dei ipsius manifestationem. Nos certo scimus, Deum per Christum videri. Scimus Christum in Thoma et Philippo damnasse sollicitudinem inquirendi Deum per alias vias, visiones, cognitiones, et ostensiones. Omnem viam cognoscendi, et videndi Deum in se esse testatus est, dicens se esse viam Ioannis. 14. Ita Deus ab aeterno statuit ac voluit, in solo Christo videri. In eo speculo nos vult continuo speculari et ad id spiritu illuminari, ut eam lucem illuminatus spiritus noster continens, ad eandem Christi gloriam transformetur, factus in factus Christi gloriosus 2. Cor. 3. et 4. Hæc est vera Dei notitia, quam per Christum me habere profiteor: qua Deo ipso fruor, qua et spiritu Deum adoro. Non separatim a Christo, sed fruitione eadem, qua Christo fruor, et adoratione eadem, qua Christum adoro. Nam qui fruitur me, fruitur pater: qui adorat me, adorat patrem: sicut qui videt me, videt patrem. Videri debet in spiritu, quod spiritu adoratur: alioqui nobis dicet Christus, Vos adoratis, quod nescitis: sicut sophistæ adorant illum, quem nesciunt, Christus est via et lux, ac via per eum lucente oportet Deo appropinquare, Deum adorare, et

Deum

Deum lucem videre. Sed hanc viam tritoitæ non sunt ingressi. Invisibili via est eis adoratio ignoti Dei, imo tricipitis monstri. Tricipitem quendam cerberum, tripartitum quendam Deum, quasi tria puncta in uno puncto tres illas res in una re conclusas, inintelligibiliter somniant. Substantias omnes caelestes ad similitudinem mathematici puncti redigunt. Deum ipsum esse aiunt sicut punctum in eadem planicie pluries repetitum: et in uno simplici puncto tria puncta. Siccine extra Christum Sophistæ Deum vident? Haecce est notitia, quam se, de Deo habere glorianter? Si in ipsa facie Christi relucet naturalis Dei splendor, si in ipsa carne Christi est substantia deitatis corporaliter, nonne ibi videtur Deus? Quomodo est Deus, olim in verbo, nunc in carne manifestatus, et oculo ad oculum olim et nunc visus? Vide igitur, et crede fector. Alioqui vœ tibi.

Vt autem haec Dei visio melius in nobis firmetur, de verbi hypostasi est nobis adhuc dicendum. At quam rem fatis iam ostendimus suisse visibile et substantiale verbum, substantiale lucem, et vultum Elobim: quanquam sub nube delitesceret. Erat oraculum quoddam in ignea nube subsistens et splendens, quod et gloria domini dicebatur, et eius maiestas in nube. Hoc ipsum erat illud oraculum, quod angelicis alis erat teatum et obumbratum oraculum per quod Deus Mosi responsa dabat. Erat oraculum illud in recondito domus, sicut Christus in umbraculo omnipotentis erat absconditus. Hanc oraculi significationem comprobat Hebraica vox. Nam a **דָבָר** dabant, quod est **λόγος**, venit **דְבִיר** debir, quod est oraculum illud templi psal. 27. 3. reg. 6. et 2. parallelip. 3. 4. et 5. Christus est verum oraculum per quod Dei responsa accipimus. Ipse est propitiatorium, per quem, et in quo est Deus nobis propitius. Cooperitorium, nos ab omnibus malis protegens et propter

h. 4.

quem

quem beati, quorum teste sunt peccata. Sicut ipse Christus est nunc oraculum, ita olim in templo, in tabernaculo, et antea persona Christi erat oraculum illud, vnde Adam, Abraham, Moses et alii accipiebant responsa. Vide quam pulcre lex tota verbum illud Ioannis exponat, non solum in nubis oraculo, sed et in lumine vultus Elohim, et reliquis omnibus. Ex lege colligitur verbi hypostasis in nube illa, quæ fuit semen genitrix Christi. Substantia ipsa verbi fuit, substantia archetypæ nubis, quæ fuit substantialis rostræam materiam irrigans, ut inde germinaret Christus, psal. 71. Esa. 45. 55. 61. Ezech. 17. et Hosea 6. Hinc dicitur Christus germanus Dei, Esa. 4. Zacha. 3. et 6. et alibi passim. Hypostasim eandem in nubis ratione comprobat, quod in lege passim dicitur Deum apparuisse, et præcessisse filios Israël in columna nubis per diem, et in columna ignis per noctem. Loco columnæ est dictio Hebraica קָרְבָּן ammud, quæ stationem et consistentiam significat: a verbo קָרַב stetit, constituit. Inepte ibi dicitur columna et nihil ad rem ibi facit ratio columnæ. Sed apparet tunç Deus in nubis et ignis consistentia, sensibilis. Substantia eadem erat nubis ignis et lucis: Non inquam create et caliginosæ elementaris nubis, sed increatae et superelementaris intus lucentis. Erat Deus in igne, et Deus ipse ignis.

Iam sequi dices, Si talis erat verbi hypostasis, siue substantia erat corporea, et diuisibilis. Non sequitur. Si in rebus corporeis est Deus, et res corporeas in se refert, non ob id sequitur, ipsum esse corporeum. Nam Deus ipse essentia sua est mens omnisformis. Ut in anima tua sunt rerum corporearum et diuisibilium formæ, ita in Deo: in eo essentialiter, in te accidentaliter. Incorporeus in se Deus, et inperceptibilis, ratione mirabilis nobis prolatæ, per verbum se exhibuit perceptibilem, et in verbo erat spiritus. Hoc non arguit in Deo

in Deo corpus, sed ineffabilem et omniformem mentis rationem. Ipsius intellectus est haec mira potentia, vt in eo reluceat corporis ratio. Absque diuisione vel mutatione fitas esse in Deo formas visibles, sequens liber aperte docebit. Diuisibilis non est Deus, nec diuisibilis est verbi substantia, cum diuisibile sit corruptibile. Incorporeum vero instar imaginarii puncti nihil est in rerum natura, nec ex punctis illis posset quicquam conflari, vt docent physici. Angelorum substantia non est instar puncti, sicut nec animalium. Substantia ipsa spiritus Dei, a qua angeli et animae emanarunt, non erat initia puncti, sed instar substantiae fatus elementaris, et elementaris huius erat archetypa, in mente Diuina. In Dei substantia, quae erat verbi et spiritus substantia, orbi exhibita, nec partes sunt, nec partitio dici potest modo, quo in creaturis. In Dei substantia partes et partitiones, secundum dispensationis distributionem dicuntur. Diuisit Deus de spiritu, qui erat in Mose, et dedit septuaginta viris portiones suas. In missione quoque spiritus sancti erant dispersitae linguae ignis, et singuli portionem acceperunt. In hac spiritus partitione, cuiusque portio est Deus, vt ait scriptura, et diuisio substantiam non destruit spiritus sancti. Ut lux solis crassior distribuitur, continuatione ad suum principium seruata, ita et lux Dei tenuior: at illa destruitur, haec non destruitur. Quicquid est in mundo, si ad verbi et spiritus lucem conferatur, est crassa materia, diuisibilis et penetrabilis. Usque ad diuisionem animae et spiritus penetrat lux illa, teste Paulo. Ipsam angeli et animae substantiam penetrat et implet lux Dei, sicut lux solis aërem penetrat et implet. Ipsam quoque lucem solis penetrat et sustinet intus lux illa Dei, omnes mundi formas penetrans, et sustinens, vt forma formarum. De spiritu et

luce dicemus postea. Nunc sat fuerit, si in verbo dicamus veram substantiam, hypostasim visibilem, quae hominem referebat, ut sequens liber ideam hanc ad viuum exprimet. Non solum erat in verbo idea hominis Christi, sed substantiale semen generationis eius. Non diceretur homo ille esse vere filius Dei, si cum simpliciter in Maria creasset, non seruata generandi ratione de substantia patris. Substantia fuit feminis in verbo, substantia Dei nobis exhibita, et Deus per verbum quodam modo corporatus et humanatus, olim in figura, nunc in veritate. Ioannes euangelista se substantiam illam verbi manibus palpasse tradit. Paulus deitatem corporaliter sitam esse in Christo docet. Prisci Theologi corporale verbum dixerunt modo corporali sensibile, tangibile, visibile. Tangibile dices verbum incarnatum et palpabile, si in rebus aliis diccas, non palpari, nec tangi materiam puram, sed esse potius tangibilem formam, et palpabilem figuram, aut totum ita formatum tangi et palpari. Nemo miretur, si cum Ioanne deitatem in Christo manibus tangi nos dicamus, cum et in aliis rebus eam pene palpari dicat Paulus, acto. 17. Nemo miretur, si nos dicamus, corporandum Dei verbum corporalem faciem olim habuisse, cum et spiritum sanctum corporali specie descendisse, testentur euangelistæ. Hoc Deo non est impossibile, qui verbum suum ita exhibere voluit Christum generando. Corporali modo Deus apparere voluit, et potuit. Corporali specie venit Deus, et rectus stetit ante Samuelem 1. Samu. 3. Modus est facilis, ut ostendemus.

Ea ipsa verbi hypostasis ex principio euangelii Ioannis declaratur ex eo quod dicitur, erat: et quia visibilem eam fuisse docet. Videbat Ioannes esse iam olim Iesum Christum hominem, in nubibus caeli speculator. Daniele venientem, quadrigam Ezechielis olim ducentem, inter myrtos Zachariæ equitantem, in folio Esaiæ sedentem, ac omni æuo

ni tuo præsidenten. Et cum esset hoc cogitantis et loquentis Dei artificium, dixit esse ἀρχὴν. Erat sermo referens, sicut si ore tuo exspiratus sermo ideam hominis contineat, per quam omnia fiant. Orbi præsidebat olim Christus in cuius persona sapientiam ita præsidentem inducit parabola Salomonis. Idipsum per dictiōnēm Iah nobis declarat Dauid, iubens nos Christum laudare in nomine eius, quod est γεννητὸς Iah, id est existens, essentia, hypostasis. Exaltate inquit, equitantem per inhabitabilia, in Iah nomine eius psal. 67. Et psal. 101. populus qui creabitur, laudabit Iah. I. e. existentem illum qui est, Christum. Eandem hypostasin docet ipsem Christus, dicens, Ego sum, a principio sum, in Deo existentiam habens princeps æternus.

Vt autem gradus quosdam manifestationis Dei, et gratiam Christi in hoc nobis factam intelligas, lector, cogita primo, Deum in se esse incomprehensibilem, inimaginabilem, et nobis incommunicabilem, in infinitum omnia excedentem. Hinc de ipso notitiam formare, aut cum videre nemo potest, nisi ille sub specie aliqua nostræ capacitatì perceptibili se nobis accommodet. Hinc iterum in spiritu nostro eius communicationem non haberemus, nisi ille se instar spiritus nostri modo quadam accommodaret, nobis intus perceptibili. Hic modus diuinus est spiritus sanctus in nobis, de quo dicemus postea. Nunc priorem modum manifestationis, et visionis Dei, solum persequimur: qui fuit proposita nobis quadam specie diuina, ut iam multis ostendimus, et indicat ipse Christus, Ioan. 5. 14. et alibi passim. Cogita secundo, Deum iuxta modum hunc se visibili forma ipsi Ade admodum familiariter manifestasse. Qb peccatum autem occultatus, se postea sine visione in hominum spiritus varie insinuabat, misericordiam semper exercens in homines, quibus ex innato deitatis halitu legem naturæ indiderat. Per sermonem quoque se aliquando ma-

do manifestabat, ac si ego vocem meam inter eos, qui me non vident, audiri facerem. Variis modis excitabat ad se Deus miseram naturam, quæ a satana tenebatur captiuæ. Hoc modo est Deus tempore datæ legis toti populo per auditam vocem manifestatus. Eodem modo est multis post Adamum loquuntus, vsque ad Abraham. In Abraham cœpit alias manifestationis modus, per visionem. *genes. 15.* post Adamum primo Abrahæ est visus Deus et nemini ante ipsum; vt vel hinc colligas, esse insigne donum visionem illam. Hoc priuilegio donatus est primus patriarcha: et dcinde posteri eius, diuini prophetæ, qui ideo videntes dicti sunt. Per visionem eis paſſim loquebatur Deus, quibusdam in ſomnio, quibusdam facie ad faciem, ſe varie patescens. Semper tamen erat viſio velata, in qua erat umbra quædam per angelum exhibita. Ultimo eft nobis citra caliginem lucide manifestatus, et reuelata facie viſus. Verbum caro factum eft, et vidimus gloriam eius. Vidimus gloriam Dei in facie Iefu Christi. Vidimus Christum, et in eo vidimus patrem. In eo vidimus lucem, Deum ipsum lucentem. Atque utinam in hac viſione ita persistamus, vt ad illam æternæ futuræ beatitudinis viſionem nos perducat hec interna viſio, et glorificatio, illius futuræ gloriæ nos iam hic participes faciens, per Iesum Christum dominum nostrum.

De Tri

D E T R I N I T A T E D I V I N A L I B E R Q V A R T V S ,

Nomina Dei, eiusque essentiam omniformem manifestans, et rerum omnium principia.

Viso iam Christo, et viso in eius facie pater Deo, non abs re fuerit hoc libro quarto, diuinorum nominum significationem exponere, ut nos, qui Christum Deum nostrum profitemur, in eo diuinam manifestationem melius ostendamus. Essentiam Dei omniformem nunc omnes cognoscemus, veterum sententiis concinne satis explicatam: rerumque principia in lucem proferemus, summis philosophis haetenus incognita. Nomina deitatis insigniora sunt אלהים et אלה. Et est Elohim pluralis numeri, quo nomine, ut communiore, est primo vocatus Deus. Nomen vero Iehovah, est magis Deo peculiare. Tam nomen Iehovah, quam Elohim, mysteria Christi in se ipsis continent. Iehovah in essentia Elohim in apparentia. Nomen illud Iehovah essentiam significare plerique tradunt, alii potius generationem. Verum Iehenos et ea, et alia eo nomine comprehendi dicimus, et essentiam potius: nec essentiam simpliciter, sed essentiantem essentiam, seu esse facientem. Non est Deus instar puncti, sed est substantiae pelagus infinitum omnia essentians, omnia esse faciens, et omnium essentias sustinens. Cabalistis sua circa id nomen secreta relinquimus, hoc dicentes, quod, ut iod cum scheua puncto nobis indicat, est futurum pie, significationis actiue, a radice יהוה, seu potius יהוּה, mutando iod in vau, et voces par-

tas in magnas, ut frequenter sit. Idque potius ibi sit, quia media habet punctum dages quanquam sit piel, cum non accipiatur ibi vau tanquam consonans, sed tanquam vocalis. Quia vocale erat vau, et sine aliqua corporis collisione, omnes illius nominis syllabae erant Hebreis proferendae, ideo nomen illud est eis ineffabile, nec proferri ita potest, nisi seorsum syllabas proferendo dicas, Ie ho vah. Sed sine eo modo, sine facta vau consonante, ut nos proferimus, dicas Iehovah, sine Ioua, constat esse nomen illud optimo multis prolatum. Imo rebus aliis est cum adiuncto aliquo nomen illud vulgo impositum, ut apparet genef. 22. et exo. 17. ubi locus unus vocatus est Iehovah ireh, alter Iehova nissi. Ad idem Iere. 23. et 33. Iehovah zidkenu: et iudicium 6. Iehova salom, id est, Deus visio, Deus eleuatio, Deus iustitia, Deus pax, omnia per Christum. Secundum hanc ergo rationem futuri piel, exponitur Iehovah, id est essentia, esse faciet. Non solum esse faciens Deus, sed et alium esse facientem faciens: quia pater omnifacientem filium esse fecit, et omnia essentiantem filium essentiauit, ut ipse filius sit essentiae fons. Hanc esse veram illius vocis significationem, docemur nos auctoritate ipsiusmet Iehovah, nomen suum exponentis exo. 6. Vbi, quia erat magna facturus, et potestatem id faciendi homini daturus, ideo ait nomen suum Iehova, quod est nomen tanta facientis, et alium facere facientis, non esse patribus cognitum, quamuis nomina El et Saddai fuerint eis cognita. Ego, inquit, visus sum ipsi Abrahæ Isaac et Iacob, in El Saddai, sed in nomine meo Iehoua non sum cognitus illis. Apparuerat antea Deus ipsis patribus, et se eis manifestauerat sub nomine El Saddai, genes. 17. 28. 35. et 48. semper eis dicens, Ego sum El Saddai. Ex quorum nominum significationibus hoc exodi loco colligitur, longe plura per nomen Iehovah importari. Nomen יְהוָה est

a radi

אָרֶבֶת, quæ significat vastare; et nomen שָׁדֵךְ est vastitas, vaflatio. Hinc Saddai dicitur Deus, quasi vastator, seu omnia vastare potens. Aperte hoc ostenditur Esa. 13. et Ioëlis 1. בָּשָׂר מַשְׁרִי quasi vastitas a vaflante. Vbi noster interpres pro vastante omnipotentem vertit. Similiter dicitur El, fortis. Unde El Saddai fortis vastator. Sub quo nomine primum Abrähæ manifestatus est Deus, genes. 17. dicens, Ego sum El Saddai. Quod ideo factum est, ut esset Abraham robustior in non timendo alios, et ut perfectius ambularet coram Deo, cogitans se semper presentem esse fortissimo Deo. Velut hostibus eius iratus, talia ipsi Abrähæ protulit Deus, eum confortans, et subdens, Ambula coram me, et esto perfectus. Ait vero nunc ad Mosen dicto cap. 6. Licet ego sim patribus tuis manifestatus sub nomine El Saddai, Licet nouerint me Sodomam et Gomorram vastasse: non tamen eis declaraui, me esse Iehovah, nondum plene nouerunt me essentiantem, seu esse facientem per alium, qui aliis miracula faciendi potestatem tribuo, ut ipsi Mosi nunc faciam contra Aegyptios. Ante Mosen nemini fuerat data potestas faciendi miracula, et ita nemini fuerat cognita significatio nominis id de Deo importantis, quamvis nomen illud esset a patribus auditum. Non satis nouerunt patres, an Christus esset Iehovah, cum tanta potentia omnia essentiandi: seu an Iehova esset Christum, ita potentem essentiaturus. Præterea hoc essentiantis, seu esse facientis perfectum nomen, ex ipsa mundi genesi declaratur, ex loco primo, in quo illa vox a spiritu sancto cœpit proferri. Nam sex diebus operis non est vocatus Deus illo nomine, sicut nec Christus in terris agens, donec requieuit in caelo. Generatione perfecta quiescens Deus, creaturis essentiandi, faciendi, et generandi potestate data, tunc dictus est

Ieho

Iehova esse faciens, seu essentians per alium. genes. 2. Ibi dicitur Deus essentias essentians, ut illæ iterum alias essentient. Ipse est omnis essentiae fons, fons luminis, fons vitæ, pater spirituum, pater lumen. Cœlestes spiritus ille essentiat, ab eo fluunt essentiales diuinitatis radii, et essentiales angelii, qui iterum eius essentiam in res alias effundunt. Deus ipse est in eis, et lux ipsa verbi in eis relucet. Ipse pater hanc essentiandi vim ita Christo totam tribuit, ut ille alias res omnes essentiet. Omnia per ipsum Christum, et in ipso sunt, et consistunt, ut docet Paulus. Ipse fert, portat, et sustinet omnia verbo virtutis suæ, Heb. 1. Omnia in ipso suam consistentiam habent, et cœlestia, et terrestria, Colos. 1. Deitatis Christi participes facti sunt angeli, et eam in lege reserebant. Per angelos Deus lucem suam mittit, et hoc ipsum est ipsem Deus: et Christus ipse est eius lucis dispensator, eam de substantia sua mittens, spiritum de substantia sua mittens, cui angeli ministrant. Per angelos spiritum ipse mittit, et hoc ipsum est ipsem Deus. Semper ibi relucet essentia Dei, spiritus ipse Dei, diuinitas ipsa, lux ipsa Deus. Hac ratione dius est Iehovah Zebaoth, id est, esse faciens ipsos exercitus, seu essentia militiarum. Omnes cœlestes militias et exercitus essentiae suæ splendore ipse Iehoua essentiat. Quanquam, inquit, sint innumera-biles infinitorum millium, et myriades myriadum, ipse tamen Iehoua est in eis omnibus psal. 67. et Daniel. 7. Hinc est quod diuinitatis nomen semper ineſt nominibus angelorum, quia eius essentia est in eis. Ea ipsa Dei vniuersalis, et omniformis essentia, homines et res alias omnes essentiat: eius spiritus est nobis ab initio insitus, et postea iterum in nos copiosus effusus. Habet itaque Deus infinitorum millium essentias, et infinitorum millium naturas, non metaphysice diuisus, sed modis ineffabilibus. Vnde concludimus oppositum eorum, quo trinitarii sophistæ docent. Nam ipsi meta

metaphysicas tres res inuisibiles in vna essentia et natura ponunt, quasi in vno puncto tria puncta. Nos contra vnam solam rem esse dicimus, et habere infinitorum nullum essentias, et infinitorum nullum naturas. Non solum innumerabilis est Deus ratione rerum, quibus communicatur, sed et ratione modorum ipsius deitatis. Modi diuini sunt in rebus ineffabiles, in ipso Deo ab æterno præformati. Ut fert tamen fragilitas hominis, eos modos hic aliqualiter explicabimus.

Vnicus est modus diuinus insignis, et principium aliorum. Hic est modus plenitudinis substantiae, modus diuinus sine mensura, in solo corpore et spiritu Iesu Christi. Modus duplex, vnde et duæ dicuntur personæ. Modus est apparitionis in verbo, et modus communicationis in spiritu, modus corporalis, et modus spirituialis. Modus uterque substantialis, alias res essentiales, in corpore et spiritu, fons omnis vita, omnis lucis, et spiritus. Haec est de rebus æternae Dei cogitatio, et ad eum modum exhibitio: hinc alii omnes modi, ut a stipite rami, a radice surculi, a vito palmites. Est modus aliud diuinus secundum mensuram dati spiritus, ut in nobis, et aliud in angelis: iterum aliud spiritus innatus aliud per gratiam super additus, et uterque multiplex, subdivisio quadam per Christum facta. Ultimus modus est in singulis rebus iuxta proprias ideas specificas, et individuales. Hic est omnium postremus, est tamen in rebus diuinitas aliqua. Prædicti sunt in nobis diuinitatis modi secundum præsentem statum, alii multiplices et sublimiores post resurrectionem futuri, quos non attingimus.

Ad præsens vero iuxta postremum, qui nunc est, in singulis rebus modum, essentiam Dei simpliciter enarrantes hoc dicimus, quod rerum omnium essentia est ipse Deus. Deus ipse est comprehensio, et continentia rerum omnium. Ipse Deus
fusti
i.

fustinet nos et portat nos, Esa. 46. et 63. Ipse viuificat omnia 1. Timot. 6. In ipso viuimus, mouemur et sumus, acto. 17. Omnia in ipso consistunt. Colos. 1. Omnia ex ipso per ipsum et in ipso. Omnia sunt in ipso, ipse dat esse rebus, et singulis formis ipsum esse formale. In essentia sua rerum omnium ideas continens, est veluti pars formalis omnium, peculiari præsertim in nobis ratione, ob quam nos dicimur participes diuinæ naturæ. Ipse est pars nostra, et pars spiritus nostri, vt non per agrorum terrenam, sed cælestem ac diuinam possessionem, nos merito dicamus: Dominus pars mea, et portio mea psal. 15. et 72. per Christum est nobis decisa veluti portio spiritus diuini, et de plenitudine eius nos omnes accepimus, vt olim in figura est aliis decisa, portio spiritus Mosis. In reliquis vero creaturis, non per dominum spiritus, sed generali alia ratione dicitur esse Deus. Ita ipse essentialiter omnia sustentat, vt creatura quævis, ab ea sustentatione destituta, in nihilum redeat, sicut est de nihilo. Hoc ipsum veteres Hebrei, et philosophi docuerunt. Ex Hebreis hoc citat rabbi Moses Aegyptius. lib. 1. perplexorum, capite 68. dicens, inesse creatoris esse omne quod est; ipsumque omnia inesse, iuuare et sustentare, per eum modum, qui vocatur splendor, seu lux quedam secundaria. Id ipsum Aben Ezra in genesim docet, et reliqui omnes cum prophetis ipsis. In eandem sententiam veteres omnes philosophi conueniunt, quos hic audire non erit ineptum.

Ex Pythagora, Anaxagora, et aliis antiquioribus, a Zoroastre, et Trismegisto doctis, citat Plato in Parmenide, Cratylo, et Phædone, vnum quid prium esse, et in uno omnia contineri, ac consistere. Ipsumque vnum et solum per se esse pulcrum et bonum, nec alia pulcra et bona, nisi eius participatione dici: ac tanto pulchriora, quanto ei proprius accedunt. Ipsum vero vnum esse inum

di

di ψυχωσιν animationem, esse rōmū mentem quan-
dam, omnes in se ipsa mundi naturas ἕγεισαν con-
tinente, vt in eo omnia consistant, et δίκαιοσμου-
ταν exornantem, vnde et κόσμος hic mundus dicitur.
Deum vocat Socrates in Cratyllo φυσηχήν, ef-
fentiam naturae, eo quod φυσιν naturam ipsam ὄχει,
et ἔχει vehit et continet. Naturali ordine omnes
motus ad unum primum motorem, omnes naturae
ad unam naturam, omnes vitae ad unam primam vi-
tam reducuntur, per quam et in qua omnia alia vi-
uunt et mouentur. Deum ipsum, priisci omnes dixerunt
ex chao omnia illustrasse, et ex eo materias veluti
confusas educendo, formas indidisse visibiles et luci-
das, instar pulcritudinis suæ. Ipse pulcher et bo-
nus, lucem primam sibi similem fecit pulcrum, et
bonam, deinde reliqua pulcra, et bona, vt habet
littera geneseos. Dicitio enim θόβος pulcrum et
bonum ibi significat. Ex antiquissimis citant Iambli-
chus, Macrobius, et Philo, mentem illam esse matrem
formarum rerum formales ideas in se continere, et
suæ deitatis symbola rebus indere, scilicet spiritum
et lucem. Nam lucem illam in se continet, qua
res omnes format, et spiritum illum, quem rebus
inspirat. Idipsum docuerat Zoroaster in Oraculis
sapientiae, que dicta sunt μάγικαι λόγιαι Apollinis
oraculum a Porphyrio citatum lib. 10. de laudibus
Philosophiae, aperte testatur, Deum ipsum esse re-
rum omnium formam et animam et spiritum: nec ab
angelis comprehendi, nisi ratione qua se ille visibi-
lem statuit. Inscriptio sapientiae deæ apud Aegyptios
hec erat, vt in Iside citat Plutarchus, ac etiam
Proclus. Ego sum omne quod fuit, quod est, quod
futurum est: velum meum nemo mortalium haette-
nus reuelauit. Sapientia est vere omnia in se continens.
Deus est id totum quod vides, et id totum quod non
vides, vt ait Seneca, et citat Laetantius. Ad idem
Plotinus in libro de prouidentia. Mentre æternam

ait, in qua omnia consistunt, eamque immotam cuncta moliri, omnium naturas continere, cuius hic mundus est umbra et imago. Trismegistus veteris philosophiae pater in Pimandri sermone sacro ita cecinit, *Omnium natura est Deus, omnium gloria et principium, et in quo omnis natura consistit.* Ad Tatium ait, *Deum unum esse omnia, et esse veluti multicorporeum:* quia nihil est in corporibus, quod ipse non sit. Et paulo post ait, *Deus est principium, complexus, et continentia rerum omnium:* est ipsum esse omnium. Et in libro, *Quod in solo Deo sit pulchrum et bonum, Omnia quae sunt, inquit, sunt in Deo, et ab eo pendent.* Ibidem ait, *Deum esse omnia, et Deum omnia facientem sibi omnia assimilare,* sicut omne agens assimilat sibi passum. In Asclepio, Deum ait esse omnia in omnibus, et omniformes species. Verbum Dei esse ait archetypum mundum, archetypum lumen, et archetypum animae. In rebus omnibus ait fulgere imaginem quandam Dei. Vnde in Pimandri hymno cecinit, *Sanctus est Deus, cuius imago est omnis natura.* Ad Tatium filium, ait, *nihil esse in rerum natura, quod non aliquam praefera diuinitatis imaginem.* Undique nostris oculis obseruatur seque obiicit et inculcat Dei omniformis imago, quae ipsa est in omnibus lucis imago. Idem docet Paulus acto. 17. *Deum pene in singulis rebus palpari, cum sit singulis rebus insitus.* Ex Arato citat, nos esse progeniem diuinam, et genus quoddam Dei cum Pythagora: quia deitatis semina in nobis ipsis habemus, vere nobis innata, ut est ab origine nobis innatus spiritus diuinitatis. Ibidem ait apostolus, quod nos in Deo ipso viuimus, mouemur, et sumus. In eo spiramus, vita, et halitus noster in ipso est, et ab ipso pendet. Vnde Iouem prisci aërem esse dixerunt: aut esse in aëre ipso, in quo viuimus: quia est in aëre halitus diuinus viuiscans. Aratum citat Paulus de Ioue loquentem, qui et Iouis dixit esse omnia

mnia plena. Iupiter est quocunque vides quocunque moueris. Iouem illi dixerunt, ex antiqua traditione Hebræorum, Deum Ioua appellantium. Ioua indeclinabile, inflexione quadam est versum in Iouem, Ioua autem est dictum pro יְהוָה Iehova, cum scheua in capite non profertur, et aspirationis prolatione omittitur, vt in ea lingua passim sit. De spiritu vero loquens Trismegistus ad Asclepium, spiritum Dei ait implere omnia, viuificare omnia: et quod mundus nutrit corpora, et spiritus ille nutrit ac sustinet animas. Sermone tertio ait, spiritum hunc qui omnia viuificat, a sancto fonte proficisci. Animam ait continuationem ad suum principium seruare, et dependentiam, sicut a suo fonte dependent lux et calor. Non aliud sensit David cum ait retrahente Deo spiritum suum animas desicere, psal. 103. Deum item esse animam mundi, Platonici omnes affirmant et spiritum vniuersi omnia sustinere, ac viuificare. Sed de hac vniuersali essentia, et rerum omnium ideis, paulo post plura dicemus, si de voce Elohim quedam præmiserimus.

Vt autem de nomine Elohim certiora tradamus, Elohim. videndum nobis est, quid in Deo apparuerit, vt nomen Elohim conforme sit inde sequutum. Hebræorum antiquiores in Breschit rabba, seu in genesi magna, fuisse haec ab initio mundi tradunt, Messiam, solium gloriae Dei, ciuitatem Ierusalem, hortum paradisi, spiritus iustorum, legem, et Israëlem septem haec. Vere est ab initio, cum ipso Mellia, ille ab Esaï vi-sus thronus deitatis, sive solium maiestatis excelsæ, Esa. 6. Id nobis ostenditur Deut. 33. Iere. 17. psal. 92. et 102. vbi semper dicitur solium, et sedes Dei ab initio constans. Id ipsum est locus sanctificationis nostræ ab initio paratus, vt ibi ait Ieremias. Id ipsum est hortus cœlestis paradisi et ciuitas Ierusalem cœlestis. Ab initio est nobis regnum paratum, vt ait Christus, sicut ab initio est ignis ille pre-

narum, quo sunt mali puniendi Mat. 20. et 25. et
Esa. 30. Aduerte, In quo sensu Hebræi dixerunt,
Messiam ab initio esse. Non trinitariorum sophista-
rum more, sed quia eius persona, et forma visibi-
lis, erat in Deo subsistens. Hinc rabbi Iijzhac Ara-
ma super Genesim dixit, Antequam crearetur sol,
subsistens erat nomen Messiae, eratque iam sedens
in folio Dei. Utinam hunc sensum tenerent nostri
sophistæ. Legem etiam ab initio esse in dextra Dei,
probant Hebræi ex loco illo Deut. 33. et quia dici-
tur scripta digito Dei, et in libro Dei: atque ita de-
super in terras delata. Israëlem quoque ab initio
esse contendunt, quia dicitur ille populus seculi, seu
populus æternus, et ab initio constitutus, Esa. 44.
et in Deo sculptus. Esa. 49. Eodem modo terre-
strem illam Ierusalem ab initio conditam probant ex
4. reg. 19. Esa. 37-49. et psal. 86. Sed quia illa
fuerunt umbra alterius veritatis; quia nos sumus
Christo substantialiter per spiritum æternum insiti, ve-
rius nos dicimus, Christi participes esse modo pecu-
liari in eo ab æterno. Horum in Christo regenitorum
Spiritus sunt in Christo substantialiter, in libro glo-
riæ descripti. Aeternitatem hi habent, seu participa-
tionem æternitatis spiritus Christi, cum spiritus illius
substantialiter habeant portionem, seu substantialiter
halitum. Ad hunc modum decuit, solium illud
Christi regale suis ab æterno eleætis ornari, et asso-
ciari. Huc extenditur quod apostolis ait Christus,
Vos ab initio mecum estis, Nomina vestra scripta
sunt in cælis, Vos estis populus seculi, in Deo scul-
pti, Sedes vestræ sunt ab initio. Non diceretur fuisse
olim cælestis ciuitas, nisi essent in ciuitate ciues.
Ecce quanta est vis æternitatis Christi et, quanta
æternæ illius deitatis sit in nobis communicatio, se-
cundum speciales formas et spiritus. Non solum
vero spiritus iustorum, sed et aliorum hominum et
rerum

rerum omnium lucidae formæ sunt ab æterno in Deo, ut de ideis mox dicemus. Peculiarius vero eleæti, in ipso Christo predestinati, qui sunt numero duodecies centum quadraginta quatuor millies millia milium, apoc. 21. Quibus totidem sunt ab æterno paratæ sedes, mansiones, et suus cuique in Deo spiritus præparatus. In Deo quoque realiter erant ab initio, et circa illud maiestatis solium videbantur, cherubim et seraphim, et singularum prouinciarum cum suis thronis cælestes potestates, principes, et gubernatores, vt cum Daniele ait Paulus. Spirituum quoque adstantium, et angelorum ministrantium innumeræ legionum myriades, vt ait Daniel. Hæc in Deo vidit Ezechiel cap. 1. et 10. vbi dicit se vidisse visiones Deorum. Similia fere vidit Micheas 3. reg. ultim. et David 2. reg. 22. Vox verborum Dei audiebatur, vt vox castrorum teste ibidem Ezechiele, et vt vox multitudinis, teste Daniele. cap. 10. Hæc tanta maiestas multitudinis numero visa, et audita in qua relucebant splendores facierum Christi, vt habet Hebraismus, splendores facierum ab angelis exhibiti, facies variæ cherubim et seraphim, tot ibi micantibus oculis et dentatis formis. Hæc inquam, tam multa in cælis visa et audita ab Adamo, Abrahamo, et aliis speculatoribus aliter nominari non debuerunt, quam Elohim dii, Adonim domini, Adonai domini mei. Hanc pluralitatem in Deo vidit, et notauit Iacob, dicens, reuelatos sibi esse Deos genes. 35. Et Abraham ait, peregrinari me fecerunt dii, genes. 20. Ex his iam apparet, quod Elohim in se plura continebat. Elohim re ipsa erat Deus, forma ipsa erat Christus cum angelorum multiplici ministerio. In summa, Elohim, est habens diuinitates, seu speciosas formas: est dii diui, seu vultus Deorum. Primum tribuebatur id nomen Deo, deinde aliis illustres formas

ostendentibus. Quando angeli in ministerium mittabantur, inducebant personam dhuinam, atque ita dicebantur Dii, sub persona tamen Christi.

Circa nomen hoc trinitarii mire hallucinantur. Nam de illis tribus rebus aiunt eam vocem dii praedicari, quasi illæ sint tres dii, quod ipsimet negant. An erant tres illi dii, qui peregrinari fecerunt ipsum Abraham, et visi sunt ipso Iacob? Si fatentur, tres esse, et esse Deos, sequitur tres esse Deos. Iudei item tres illas res in Deo nunquam concessuri, ut hanc pluralitatis in Deo rationem subterfugerent, lingue consuetudini illam vocis pluralitatem tribuerunt, nullum aliud hic admittentes mysterium. Sed si verum Messiam agnoscant, clarum in voce Elohim esse Dei et Christi et angelorum mysterium agnoscant, tota lege comprobatum. Nam illa pluralitatis consuetudo non temere caput, nec oriri in lingua sancta potuit, sine mysterio. Eo magis quia passim adiunguntur aliae voces pluralis numeri, ut locis citatis, Dii peregrinari fecerunt, Dii apparuerunt. Dii sancti dicuntur Iosue 24. Dii viuentes, dii viui, Iere. 10. et 23. Dil iudices, psal. 57. Et 2. Samu. 7. ierunt dii ad redimendum, id est, caelestes potestates, Deus Christus et angeli. Nunc vero cum Christus solus, illam totam, et suam, et patris, et angelorum maiestatem in se contineat, ut ipsem testatur Lucas 9. merito ille dicitur nunc Elohim, habens diuinitates omnes.

An autem nomen Iehova Christo tribuatur, potest dubitari. Non dubium enim, quin in lege Angelus vocaretur Iehovah. Ergo multo fortius ipse Christus: cum præcipue sit in figura Christi nomen illud angelo tributum. Sicut olim idem erat Elohim et Iehova, quia Deus erat verbum, ita et nunc, quia ad pristinam illam gloriam est Christus glorificatus. In terris tamen agenti Christo nomen illud non est a prophetis tributum: et ipsem Christus

stus deitatem Elohim sibi tribuebat. At nunc ipse est verus Iehovah, qui omnia esse facit, omnia sustinet, et suis miracula faciendi potestatem tribuit. Ipse est fons lucis omnia formantis, et mentibus nostris ideas rerum infundentis: cum essent olim rerum ideae in ipsa Dei sapientia, quae nunc est Christus ipse.

Quia vero in idearum sermonem pluries incidimus, ^{idea} et quia ad vberiorem cognitionem Christi, imo ad ^{feu for-}
^{mæ om-}
^{nium in}
^{Deo.} vberiorem essentiae Dei et nominum eius declaratio- nem, earum cognitio facit, de ipsis nunc est nobis aliquid dicendum. Ab aeterno erant in Deo rerum omnium imagines, seu representationes, in sapientia ipsa, in verbo ipso Dei, ut in archetypo mundo vere lucentes. Nam Deus in seipso, in lumine suo omnia videbat, rerum omnium ideas, velut in speculo lucentes sibi insitas habens. Hæc fuit de sapientia Dei ab origine mundi recepta doctrina, sacris litteris prodata, quam ex maiorum traditione, Chaldae et Aegyptii Græcos docuerunt. Ex sacris hoc docuerunt, Job, Moses, Dauid, Salomon et alii. Id ipsum docuerunt Zoroaster et Trismegistus, a quibus ab Orphœo ad Platonem Græci omnes didicerunt, maxime a Trismegisto. Is tam in Pimandro, quam in Asclepio rerum omnium lucidas formas, in primo illo mundo exemplari verbo Dei contineri docuit. Ac primum illum mundi architectum insitam quandam habuisse sapientiam, plenam ideis originibusque rerum.

Quæ verba de eadem sapientia in ipso Deo scripta, qua Deus singulas res aspicit, sub omni cælo videt, et singula disponit, antea docuerat Job. cap. 28. De eadem sapientia res omnes ab initio apud Deum delineante, vide apud Salomonem prouer. 8. Eodem modo de ipsa loquitur Baruch cap. 3. et latius Iesus Sirach, siue Ecclesiasticus et liber sapientiae: vbi sapientia dicitur spiritus unus et multiplex, omnia continens. Omnium artifex doceatur esse sapientia, instar architecti ideam futuræ i. 5. domus

domus in se prius continentis. Sapientia ipsa ait dicto ca. 8. Ego coram Deo eram multitudo, et eram delectationes singulis diebus. Multitudo idealium, delectationibus ipsis singula producens. Sapientia erat omne quod fuit, quod est, quod futurum est. Ea ipsa erat λόγος, erat ratio mirifica, in qua omnia visibiliter reucebant. Ille ipse Dei sermo est eius sapientia, et ea ipsa lux faciei Christi est nobis lux intellectus, et rerum omnium idea. Est sermo Dei visibilis et audibilis, in sensu simul et intellectu. Ex sermone nostro nunc hanc, nunc illam ideam auditus concipit, sicut oculus ex visione. At sermo Dei omnia simul continet, quae videntur et audiuntur, et intelliguntur. Imo et quae aliis sensibus percipiuntur. Verbum ipsum Dei priscis dicebatur mundus omnisformis, mundus archetypus, mundus intellectualis. Trismegistus post sermones ad Aesculapium et Tatium filium, a mente docetur, in Deo esse mundum omnisformem, ad cuius similitudinem est factus hic inferior mundus: et in Deo esse mundi ideam, quae formas per singula corpora exprimit: qua ratione omnia in Deo sunt et continentur. Orpheus essentiam Dei esse dixit omnisformem, omnes in se formas habentem. Quod hac ratione nobis ostenditur. Nam ille omnium formas sustinet et ita sustinendo, eas in se ipso videt, in sua luce apparentes. Quas apparentias nos vocamus ideas. Alia item ratione, quia Deus ipse rerum species et ideas mentibus hominum indit. Ad imaginem enim Dei species rerum concipit homo. Quam rem citato loco ita familiariter docet mens Trismegistum. Contemplare, inquit, te ipsum multa intelligentem: deinde contemplare Deum omnes in se ipso intelligentias habentem. Nisi enim te ita Deo assimilaberis, Deum non intelliges. Nam simile a suo simili cognoscitur. In Deo ergo sunt rerum species et ideæ, si in nobis sunt, et nos assimilamur Deo. Seneca ad Lucilium

cilium ait, Exemplaria rerum omnium Deus intra se habet, numeros et modos: plenus est figuris, quas Plato ideas appellat immutabiles.

Sed ne longius de hac re probationes petamus, ex sacris litteris hæc omnia satis probantur, cognita nobis per Christum ipsa lucis Dei proprietate, qui omnia apparere, et lucere facit. Singulorum vita lucens erat in verbo Ioan. 1. In mente Dei erant rerum creandarum ideæ, antequam res ipse crearentur. Species rerum cognoscebat Deus, et eas in sua luce secum discernebat, dicens, Producat terra animalia secundum species suas, et germinet terra plantas secundum species suas. Ad eundem modum, nos domum, urbem, aut res alias facturi, ideas mente concipimus: quæ ipse sunt a luce Dei, seu instar lucis Dei. Hæc ratio Timæum Locrum, Archytam, et Platonem maxime mouit. Cogitamus nos de rebus, communicata nobis diuina sapientia, quæ ut ait Philo, est in nobis emanatio quædam claritatis Dei, candor lucis æternæ, et speculum sine macula, in imagine nobis omnia referens, Sapi. 7. Iesus quoque filius Sirach, euolutis maiorum libris, quod nec paruæ, nec contemnendæ doctrinæ fuisse ait, sapientiam quandam in Deo docer, in qua velut in lumine suo Deus ipse vidit, et dinumeravit creatæ omnia, omnes pluviæ guttas, et omnem arenam maris: et sapientia eadem nobis infusa, rerum claram cognitionem nobis dari. Manifesta est hæc Hebræorum traditio. Ex lege probat ideas Philo in allegoria legum, exponens illud Mosis ad Deum, Dele me de libro tuo. Vbi ita ait, Librum vocat Moses verbum Dei, in quo descriptæ, et impressæ sunt omnium rerum existentiarum. Ad idem pulcre facit psal. 138. qui est Hebræis. 139. vbi ita ad Deum ait Dauid propheta. In libro tuo hæc omnia scripta erant, cum adhuc nullum eorum extaret. Cogita quid illud sit, in libro Dei esse scripta omnia antequam sint. Et psal. 55. migrationes meas numerasti, in libro tuo omnia sunt. Et psal. 49. ait ipse deus, Omnia cognoscere

cognoui, et vniuersitas agri mécum est. Apud vniuersorum regem omnia semper esse, ex veteribus scribit Plato ad Dionysium. Ioannes in Apocalypsi docet, esse libros Dei aperiendos, in quibus scripta sunt omnia, vt de singulis iuxta scripturam illam iudicetur. Ingens profecto idearum et scripturarum liber. Idipsum de ideis senserunt primi ecclesiae discipuli. Irenæus fuisse ait in Deo rerum omnium præformationes, Deum in se ipso omnia præformasse, exemplum et figurenationem omnium a se ipso accepisse, lib. 2. cap. 3. et 21. Et lib. 4. cap 37. ait, Deum a se ipso accepisse substantiam creaturarum, exemplum factorum, et figuram in mundo ornamentorum. Verbum Dei ibi ait habere velut lineamenta rerum. Tertullianus aduersus Praxeam ait, ante creationem mundi in ipsa Dei sapientia fuisse omnia secundum rationes suas disposita et facta: solum hoc eis defuisse, vt coram in materia cognoscerentur, et tenebrentur. Similia de sapientia, rerum omnium species continente, retulit contra Hermogenem, Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 4. et 5. de ideis sermonem probans, ideam definit esse λόγον θεοῦ verbum Dei. Esse ait regionem Dei captu difficilem, quam appellauit Plato χωραν ιδεῶν regionem idearum, a Mose ipso doctus, esse eum locum, qui omnia et vniuersa continet. Mentem Dei ait esse locum idearum, ob idque hominem ideas contemplantem effici fere Deum: quemadmodum animæ separatae sunt dii visibiles, cum diuinis formis, seu ideis conuersantes. In oratione ad gentes. Nos ait ab initio esse, in Deo ipso genitos, quoniam in verbo erant omnia. Nimirum igitur, si verbum genitum dicat, nos ibi quodam modo genitos dicens. Personali similitudine dicebatur ibi generatio. In eandem sententiam lib. 7. Stromatum. Ante omnia quæ sunt genita, inquit, est verbum patris maxime principale, magister eorum qui sunt in ipso formati. Origenes in cantica cantico-rum,

rum, homilia tertia, in cælestibus fuisse ait omnium exemplaria, vt sicut Deus hominem ad imaginem suam fecit, ita et alias creaturas, ad alias cælestes imagines: fuisseque visibilia hæc omnia mundi in Deo antea inuisibiliter, Heb. 11. Homilia in cap. 1. Ioannis. Vitam, lucem, et speciem omnium, ait fuisse in verbo quemadmodum in semine sunt species futuræ. Ecce veram doctrinam, primis Christianis notam, sicut veteribus Hebreis, et summis philosophis. Quin et Augustinus ipse lib. 83. questionum, quest. 46. et plerisque locis librorum de ciuitate Dei, ideam ait esse λογον, mentis rationem, imaginationem. Atque ita erat in Deo vere λογος; idealis ratio, imago repræsentans.

Hanc præterea idearum in Deo rationem probat visio Ezechieli Cap. 1. et 10. Nam erant ibi rotæ plenæ oculis viuentibus, et videntibus, sicut et animalia, et variaz facies in eis relucebant. Tametsi quatuor tantum facies mysterii ratione ibi viderit propheta, tamen et reliqua omnia in Deo semper reluent. Ipse Deus est plenus oculis, quibus contemplatur omnia, quæ sunt, fuerunt, et erunt, sibi omnia præsentia. Oculi sunt infiniti, et fontes infiniti, in vna Dei essentia. Imo iuxta vim Hebraicæ dictionis, ipsi oculi Dei sunt fontes viui, in quibus omnia visa vt in speculo referuntur, qui in omnia influunt et in quibus omnia consistunt. Hic est liber scripturæ Dei, continens ipsas rerum existentias, vsque ad capillos capitum, vt ait Christus. Sed visionem illam Ezechieli obiter declaremus, quia male haçtenus intelligitur. Est ibi ignea quadriga, ab aquilone ad exurendam ciuitatem, et Iudeos in Babylonem celeriter deuoluendos, a Deo per Christum missa, vt exponitur cap. 10, et 43. Eos in Babylonem cum impetu et afflictione deuoluendos indicat iratus Deus: idque per igneos currus, partim ab hominibus, partim a bobus, partim a leonibus et aquilis actos. Vario genere afflictionis indicantur affligendi,

gendi, ab hominibus, a iumentis, a feris, et auibus. Rotæ ipsæ ibi vocantur deuolutiones, seu transmigrationes, ad transmigrandum illum populum missæ. Vox audiebatur, ut vastatorum, vox castrorum. Erant ea omnia plena oculis, diligenter intuentibus, ne quis captiuandorum euaderet. Fulgorem clarum emittebant, ne noctu fugiens delitesceret rex ipse Zedechias, aut suorum aliquis. Rotæ cum animalibus se quoquouersum celeriter mouebant, ne quis posset via aliqua fugere. Irati Dei erat terribilis visio contra impios, sicut in Antichristi sectatores ostenditur iratus Deus visione simili, apoc. 4. Reliquis autem sibi gloriam dantibus est placatus, et eos angelica quadriga in celum euehit. Sunt ibi quoque animalia plena oculis, diligenter intuentibus electos Christi, ne quis eorum pereat. Imo ab omni documento hominum, bestiarum, avium, et serarum nos ea animalia custodiunt. Oculi illi omnes sunt semper in Christo, in quibus omnia resplendent, sed peculiarius electi, in peculiari vitæ libro descripti, et in peculiari regno regnantes.

Aliis item rationibus hæc exemplaris in Deo ratio probatur. Nam si ad exemplaris alicuius imaginem fecit Deus microcosmum, iam erat in Deo exemplar. In microcosmo autem continentur omnia, quæ sunt in toto vniuerso: ergo vniuersi erat in Deo exemplar. Imo ipsum vnum hominis exemplar omnia continebat, sicut omnia in Christo consistunt, et sicut in vna anima est multarum rerum exemplar. Item quando Deus res aliquas facere iubebat, earum expressam formam, in se ipso visibilem ostendebat, Exo. 25. Num. 8. Ezech. 40. et 1. paralip. 28. In ipsa Dei luce hæc omnia radiare videbantur, quando se ipsum Deus aperiebat, aut modo aliquo proferebat. Non est hoc difficile, sed est Deo naturale et proprium, ratione lucis omnia ad viuum referentis. Ad gloriam Christi

Christi fuerunt hæc, et reliqua omnia, in verbi Dei luce figurata. Cum præsertim nullæ aliæ sint in Deo, nec in Christo ipso notitiæ. Aduersarios hic lübens rogarem, An in anima Christi putent nunc esse notitiæ illas, quas ipsi qualitates vocant? In futura beatitudine nullæ aliæ erunt nobis qualitates, seu notitiæ, quam ipsa charitas Dei, res ipsas in propriis formis ad viuum nobis referens. Hoc enim eius lucis est maxime proprium. Hæc ratio est efficax, si bene cogites, si bene intelligas, qualiter angeli in Deo futura videant, sine laruis aliis inter Deum et angelos ponendis. Ita angelos in verbo videre concedunt omnes theologi, atque ita in verbo esse rerum ideas. In Deo vedit Samuel, dictus videns, ea quæ Saul de præteritis quærebat, et ea quæ ei in futurum euentura erant. 1. Samu. 9. et 10. Vedit in Deo Micheas ea quæ erant in bello futura, dispergendum Israëlem et interficendum Achab. 3. reg. vlt. In visionibus Dei, in spiritu et in ipso Deo, vedit Ezechiel, in Babylone existens, ea omnia, quæ siebant in Ierusalem, Ezech. 8. In visione Dei vedit Balaam ea, que erant nouissimis temporibus futura, Num. 24. Ad idem Iere. 1. Ezech. 1. Amos. 1. et alibi passim. Nam prophetæ, ob id videntes diëti, in se ipsis in spiritu, in Deo futura videbant, in eius luce apparentia: idque aliquando internæ, aliquando externa visione, vt declarat ipse Deus, Num. 12. Lux hæc tam late diffunditur, vt notitiæ ipsæ, quas nos intellecū concipimus, sint quædam lucis scintillæ, et radiantes imagines, mentem ipsam lustrantes, et instar lucis diuinæ omnia nobis referentes. Nam sine luce nec formari, nec repræsentari nec videri quicquam potest.

Aliud hic vide oculatum testimonium, quod lucis ideas euidentissime probat. Species illæ visibles, a re quavis in speculum missæ, et deinde in oculum reflexæ, sunt quædam lucis scintillæ, præse ferentes ipsam formam et rei ipsius imaginem in spe

in speculo visam. Magno Dei artificio res non ita corporalis, continet in se lucidam imaginem, formam, et effigiem rei corporalis: ut est in ipsa vere incorporeali luce Dei, in qua omnes res mundi reluent. Non sunt in Deo membra corporea, sed veluti radii rerum omnium corporales formas referentes, ut in speculo referuntur. Absque reali Dei partitione, aut diuisione sunt in immensitate lucis eius infiniti radii, infinitis modis relucētes. Imo hæc tota radiorum, et representationum specularis ratio, desuper habet originem.

Vt autem familiari exemplo percipias, qualiter in ipso Deo possit aliquis res futuras videre, est tibi hæc similitudo notanda. Si tu, postquam rei alicuius notitiam formasti, te iterum, supra illam notitiam intus reflectas, velut in speculo mentis tuæ, diceris rem illam etiam absentem vel mortuam videre: eo scilicet quia lux illa mentis tuæ naturalem rei imaginem in se continet, sicut et lucis species illa, in speculo reflexa. Naturalem inquam imaginem, et naturalem cognitionem, ut ex naturali, et substanciali rerum ipsarum forma mox intelliges. Eam ipsam rerum imaginem et ideam continet lux ipsa verbi diuini, in cuius luce nos videmus lucem, ut ait propheta. Ea ipsa verbi lux Trismegisto dicitur archetypa lux, et archetypus animæ, idque rectissime. Quia non posset esse in anima nostra lux aliqua, imaginem rerum continens, nisi instar illius exemplaris lucis, a qua et animæ ipsæ emanarunt, ideam habentes illius corporis, quod erant formaturæ. Non solum vero animæ ipsæ, sed et rerum aliarum substanciales formæ ideam totius continent, quam ad speculum mitunt, exemplarem illam primam lucem imitantes, in qua hæc omnia relucebant, et perpetuo reluent. Si cui daretur, palam videre ipsam Dei essentiam, aut totum ipsum Christi splendorem, videret in eo omnia, quæ sunt, fuerunt et erunt, omnia in eo formaliter relucēntia. Sed

da. Sed hoc nec angelis datur, nisi in parte, et instar notitiae reflexæ, quæ in solo Christo est directa. Ad hunc modum potest unus angelus plura in Deo, quam alter videre, et alterum de futuris instruere, ut ex Danielis et Ioannis visionibus apparet.

Ex his omnibus sequitur, In ideis tam diuinis quam humanis, non solum esse exemplares, sed substantiales formas: cum in ideis sit naturalis referendi et consistendi ratio, et cum forma substantiali naturalis cognatio. Non solum in luce omnia representantur, sed et in luce omnia consistunt. Verbum illud, in quo omnia consistunt, lux est. Io. 1. et Colos. 1. In se ipso Deus omnia videns sustinet et per singulorum ideas sustinet, ut post Trismegistum et Anaxagoram docet Plato. Hinc Plotinus, et Proclus Platonis interpretes, non solum exemplares, sed essentiales formas in diuinis ideis ponunt, a quibus creata omnia pendent. In ipsa luce Dei sunt originales rerum vires, deinde in luce creata et elementis. Ipsa lux creata, velut primæ lucis simillima propago, et seminarium, continet rerum formales proprietates, et virtutes ipsis substantialibus formis insitas. In anima quoque est seminarium symbolum a luce. Eiusdem lucis et ideæ ratione continet semen quoduis, quandam nascituræ rei formalem proprietatem: sicut verbum Dei, quod erat Christi semen, eius in se formalem rationem continebat, ac rerum omnium semifinales vires. Id ipsum est primum elementum, primum semen, a quo in clementia et semina omnia vis disseminatur. Hinc ait Trismegistus in Pimandro, Voluntas Dei verbum continens, pulcrumque in se intuita mundum, ad ipsius exemplar elementa naturæ, et reliqua omnia, sui ipsius elementis, vitalibusque semifinibus exornauit. Non possent tales plantæ, et talia animalia, cum suis formis, tam inuariabili via ex tam exiguis ipsis semifinibus ita specificie prodire nisi esset in eis

k.

præexistens

præexistens diuina quædam idealis, ac formalis ratio. Non posset anima, sui in scipsum conuersione veritatem generare, nisi esset ei innatum diuinum veritatis seminarium. Ergo et in anima, et in rebus aliis est insitum quoddam lucis seminarium, a substantiali illo verbi semine, in quo erat lux et vita omnium. Verbum ipsum Dei, quod erat semen generationis Christi, sui symbolo quodam, quasi semen in terram iactum, omnia generat et germinare facit, spiritu et luce omnia viuiscans. Admiranda est omnium analogia, ad unicum verbi semen. Sicut generantia omnia prius in se ipsis semen concipiunt, quam ad foetum extra se mittant: ita erat in Deo semen verbi priusquam in Maria filius conciperetur. Argumentum hoc efficax est, cum ipsa Christi generatio sit aliorum generationum omnium specimen et prototypus. Deductionem a priori, a causa ad effectum fecit ipsa prima causa, tametsi nos a posteriori, velut a sensibilibus, ab effectu ad causam reducamus. Hæc fuit eius prior deduction: Quod, sicut in Deo fuit prius semen generationis, quam esset factus realis filius Dei, ita in aliis generationibus hunc ordinem seruari voluit creator. Vere fuit in Deo substantiale semen Christi, et in eo rerum omnium feminales rationes, et exemplares formæ. Substantiales ipsæ rerum formæ sunt a luce creata, et formale symbolum habent lucis increatae. Quemadmodum in luce omnia consistunt, corporalia et spirituallia, Ita in luce omnia externe videntur, et in luce intellectus omnia interne concipiuntur. Quod et de luce creata verum est, iuxta suam analogiam, et secundariam rationem. Hinc pulcre dictum est a Platone in Timæo, Noticias ipsis, siue rationes intellectus, cognitionem quandam naturalem habere cum rebus ipsis, quas exprimunt. Est vero ea lucis cognatio, formas rerum a luce esse docens. Hæc est naturalis cognitio.

cognitionis ratio, et naturalis imaginis. Formæ rerum sunt a luce, a qua imagines ipsæ in seculo apparentes, et in oculum usque ad animam missæ, sunt eiusdem formalis lucis radii ad ipsum intellectum, qui etiam lux est, per medium lucidum penetrantes, et ibi lucidam ipsam externæ rei imaginem imprimentes: quæ imago rem ipsam naturaliter resert, ob naturale et formale lucis symbolum cognitionem et participationem. Lux illa mentis tuæ, qua me intus vides, cognitionem habet cum forma hac mea a te visa. Et hæc mea forma stigma suum in animam tuam impresit. Lux est, quæ cum corporalibus spiritualia conneétit, omnia in se continens, et pallam exhibens ipsis oculis intuenda. Imagines in anima sitæ, sunt natura lucidæ, naturalem lucis cognitionem habentes cum externis formis, cum externa luce, et cum essentiali ipsa animæ luce. Et ea ipsa essentialis animæ lux habet earum imaginum originale seminarium, ex symbolo deitatis, et verbi lucis, in qua est omnium exemplaris imago. Hinc imagines illæ in anima sitæ, se ipsis ipsi animæ naturaliter repræsentant, quotiens anima se super ipsis reflectit, nec noua alia notitia est opus. Imo ex propria ipsius animæ et adueniente luce una lux conflatur, vt in aliis passim lumen cum lumine coit. Separatio quoque fieri potest, seu alterius destrucción, altero manente, vt in rebus aliis forma destruitur manente materia. Quamquam imagines ipsi animæ aduenientes mutantur, mens tamen eadem permanet, seu prima ipsa animæ substantia. Res temporales, vt ait Parmenides, sunt æternarum participes idearum, per quas referuntur: eis tamen mutatis mens diuina non mutatur. Non magis est hoc difficile, quam in Christo naturam humanañ esse unum cum diuina, et humanam olim transmutari, eadem semper diuina manente. Imo ex eo ipso quod formarum et corporum huius mundi est tam fluxio transmūratio, vt nunquam in eodem esse permaneant,

colligit Timæus, super ea quæ mancum, et per partes suum esse imperfectum habent, esse oportere alia, quæ in integro et puro esse permaneant: et secundum ea perfecta debere hæc imperfecta indicari. Hinc paradoxon illud Platonicum sequitur, Corpora non vere esse et in corporibus veritatem non esse. Si hoc esse Socratem dicas, antequam finem orationis facias, hoc quod demonstrasti, iam non est, et esse desiit: ergo hoc tunc non est, quando tu esse Socratem profers: Veritas item in corporibus non est: mutaretur enim corporibus mutatis. Est ergo in sola mentis idea veritas, et solus Deus veritas. Illud quoque Timæt sequitur, Mundum intelligibilem esse semper, fieri nunquam: mundum vero sensibilem fieri semper, esse nunquam. Nullum enim tempus datur, in quo dicere possis, Hic mundus est. Nam antequam finem orationis facias, mundus mutatus est. Vanitas ergo vanitatum hic mundus est, et res, quæ non est: ac alterius rei existentis, scilicet intelligibilis mundi simulacrum et umbra. In re autem, quæ non est, veritas nulla est. In hoc ergo mundo veritas nulla est, et qui veritatem habet, non est de hoc mundo, si qua vero in rebus his videtur esse veritas, est potius veritatis simulacrum et umbra transiens. Nam veritas est, naturæ cuiusvis constans, et immaculata puritas. Hæc est veritas in re, res ipsa, quæ est. Alia est veritas in sermone, veritas in mente, conformitas ad rem, quæ est. Veritas est sermo Dei æternus, cum æternis exemplaribus, ac rerum omnium rationibus. Vtique modo Christus veritas est.

Ex dictis hoc quoque sequitur, esse ideam in idea, velut rotam in rota, oculum in oculo, lucem in luce. Una huius hominis idea infinitas in Deo ideas continet, velut unus lucis radius infinitas scintillas, quibus Deus omnia, quæ huius hominis sunt, ab æterno considerat, sessionem, stationem, accubitum, motus omnes et partes omnes usque ad capillos ca-

los capit. Quæ omnia ita in Deo considerans David admirabilem esse dixit huius rei speculationem, supra captum hominis, dicto psal. 138. Deo autem id non esse difficile, hæc sola ratio conuincit. Nam si in anima nostra sunt singulæ partium, mutationum, et actionum huius hominis ideæ potentialiter, et per diuersa tempora actualiter: quare non dicimus, esse eas omnes in Deo semper actualiter? Eo magis, quia non sunt in Deo res distinctæ, sed in eius luce relucent facies infinitis modis infinitæ, entia omnia. Et singula in ea ipsa lucis idea consistunt, in qua reluent, omnia Deo præsentia, et ei insita.

Hæc de exemplaribus fusijs tractavi, vt sine aliqua Dei mutatione factum intelligas, lector, quod in essentia eius ab æterno reluceret, primum Christi exemplar, caput et princeps omnium, exemplar viuens, et fons omnis vitæ. Insignis ille erat, et primus diuinitatis modus substancialis, intelligens, viuens, et vitam rebus influens. Eo ordine, quo nunc sunt omnia in Deo, erant ante creationem naturaliter ordinata. Solus ille princeps filius hæres, cuius solius est ex Deo generatio. Non solum erat ordine primus in Deo Christus, sed et Christum solum Deus substancialiter exhibuit, in eo solo se manifestauit, eum solum ita vt proposuerat, ex seipso generans, cum omni deitatis plenitudine inde ad alios effluente. Omnibus modis, quibus tu cogitare potes, esse in hoc Christi corpore omnem plenitudinem deitatis, eisdem est tibi illa deitas olim seorsim consideranda, cum eadem hominis forma viuens: et eam dic, esse Iesum Christum, qui fuit olim in forma Dei. Sicut in anima tua sunt rerum aliarum ideæ: ita erat olim sapientia in Deo, velut anima Christi, rerum omnium ideæ continens. In Christo erat vita, et in eo aliarum rerum vita relucebat. Ioan. 1. In Deo erat prima Christi reluentia, sola princeps omnium: deinde reliqua, per ipsam, in ipsa, et ex ipsa, secunda-

rio modo, suis ordinibus dependentia. Sapientiam hanc dicimus principem, ac mundi praesidem, quam in creatione manifestauit Deus, verbum visibile angelis et hominibus exhibens, ac per illam sui exhibitionem omnia creans. Per deitatem, quae est nunc in re quavis, potest Deus nunc nouum mundum creare, et per illam hypostaticce apparere, quanto magis per deitatem Christi? Si de seipso Deus accepit figuram, et substantiam omnium creaturarum, vt nuper citavimus, quanto magis accepit figuram et substantiam Christi? Sine sui mutatione se potest hic nobis Deus visibilem exhibere, et palpabilem, in quavis forma: eum ille in se ipso formas omnes, et corpora omnia essentialiter contineat. Illam tamen Christi formam ab aeterno cogitans primam constituit, vite scaturiginem, quam in creatione, et incarnatione patescet, mysterium magnum. Cogitatio illa Dei erat huius filii generatio. Non erat tunc realis filius, a patre distinctus, sed erat naturalis scientia Dei, vitam iam agens. Ut speculo naturalis est rei propositae relucentia, ita ratio illa Dei erat naturalis relucentia, ipsum Christum naturaliter referens, et essentialiter continens. Hoc proprium lucis est, non solum ideam naturaliter exprimere, sed formam substantialem essentialiter continere. Si credere potes, quod Deus ex se ipso hominem generet, credere poteris, ex Deo esse ab aeterno substantiam et formam rei, quae generatur. Quis negabit hanc primariam formam in Deo, qui secundarias alias in eo concedit?

Principia rerum naturalium.

Nondum satis gloriam essentiae Christi et lucis eius explicuimus, nisi et principia rerum naturalium ex ipso deducamus et ipsum esse omnium principium ostendamus. Ad quam rem est repetendum quod diximus. Verbum illud, in quo omnia consistunt, esse lucem, lucis eiusdem ratione omnia in Christo consistere, eius virtute omnia portari et

fut̄

fustineri Joan. 1. Colos. 1. et Hebr. 1. Hæc per analogiam ad incretam lucem conueniunt quoque creatæ. Deus formans lucem in luce esse voluit formam et vim alia formandi. Si ergo omnia per lucem consistunt, et lux est quod dat esse rei, lux est forma rei. Præterea, Terrea illa materia dicitur thou et bohu, informis et inconspicua, quia nondum facta particeps lucis, Genes. 1. Vnde iterum concludis, esse formam a luce. Non solum formæ et existentiae rerum sunt a luce, sed et animæ et spiritus: quoniam lux est vita hominum et vita spiritus. Lux est rerum omnium huius mundi et alterius mundi pulcherrima. In ea ipsa lucis idea res quævis consistit, in qua relucet. Lux sola et cœlestia, et terrestria, et spiritualia, et corporalia, informat et transformat: et ab ea est tota hæc mundi forma et ornatus. Lucidas formas rebus indidit creator, ne essent amplius sub informi illo et tenebroso chao. In omnibus generabilibus et corruptibilibus accensus solis ad nos est causa generationis, recessus, causa corruptionis. Solaris radius clementa ita contemperat, vt vna relucens formæ perfectio conspicatur. Non posset res aliqua ex se ipsa, lucis formam et naturalem illum imaginem in speculum vel oculum mittere, nisi in se ipsa lucem formaliter contineret. Magna est huius rationis vis, si bene cogites. Omnium rerum lux est forma visibilis. Omne quod appetet, lux est, Ephes. 5. Lux ipsa terream materiam et aqueam in splendentes lapides, lucidas margaritas, et alia per lucem formaliter omnia visa, varie transformat. In regeneratione est lux, spiritum nostrum informat, et transformat, vt et corpora nostra in finali resurrectione lux substantialiter transformat. Quæ ratio similitudinem arguit regenerationis cum generatione, vt utraque sit substantialiter a luce. Similitudo quoque Christi id efficaciter probat. Nam corpus ipsum Christi est luce verbi Dei in generatione substantialiter informatum, et in resurrectione substantialiter transformatum: sicut in monte visa est Christi transformatio per lucem facta. Si hoc nouisset Aristoteles, intelligere tunc

potuisset, formale principium rerum naturalium esse lucem: et species diuinæ esse in rebus, ut priora principia. Principia rerum omnium sunt in Deo, in Christo ipso, qui est alpha et omega. Intelligere hic potuisset Aristoteles lucem in spirituali substantia esse animæ ~~et deus ex se est~~, actum; seu agitationem continuam, et vivificantem energiam: quoniam lux est vita hominum, vita spiritus nostri tam in generatione, quam in regeneratione. Forma ignis est lux: forma aquæ est splendor, aëri quoque insitus. Solaris corporis forma est lux ipsa, vnde et alia formam accipiunt. Forma corporis Christi gloriosi est lux diuina nobis quoque communicanda Philip. 3. Sed Aristoteli et sophistis omnibus, quibus ignota est verbi et spiritus Dei lux et ignota Christi generatio, ignota est etiam rerum aliarum propagatio. Nam per analogiam ad Christum omnia propagantur, generantur, et producuntur. In semine Christi erant elementa seminis nostri, vita nostra, et spiritus noster. Ipsi lucido Dei verbo inerat, et inest spiritus vita et forma rerum aliarum. Omnia per lucem constiterunt, et sine luce extitit nihil. Non est aliqua creatura, quæ creatorem non referat, et in qua non reluceat creatoris lux: id quod etiam nouit Job. cap. 25. Et Trismegistus ad Tatium filium ait: Cum per Deum ipsum cuncta clarescant, per omnia rursus atque in omnibus ipse relucet. Et postea: Deus lux ita omnia fabricauit, ut eum in omnibus fulgentem cernamus. Ex vetustissima Phænicum sententia citat Julianus in libro de sole, Lucem hanc esse veram endelechiam et actum purum, instar diuinæ intelligentiæ per cuncta porrectum, qui deitatem ipsam in omnibus manifestat. Hanc suam lucem perpetuo voluit Christus esse nostris oculis conspicuam, ut in omnibus ipsum ibi lucentem cernamus. Nam est lux haec propagatio quædam lucis verbi Dei, ei insita, eius symbolum in rebus seruans, ut unum cum ea faciens.

ab ea

ab ea prima luce vim accipit hæc Soli communicata lux. Ea ipsa solis lux varie dispensatur, sicut lux Christi. Orpheus et reliqui veteres verbum Dei vocarunt φαντα apparentem Deum, qui ex infinito primus apparuit. Quod nomen est postea soli quoque tributum. In immensitate Dei apparuit primus Christus, sicut in medio creatæ lucis appetet sol.

Varietas formarum est a luce varie commixta. Ex luce diuina et animæ acquisito splendore fit vna lux, vnde sunt spirituales in nobis formæ. Ex luce solis, et elementis innato splendore, fit vna lux, vnde sunt corporum formæ. Superiorum quoque elementorum substantia cum ipsa terra facit vnam rebus materiam. Hæc sunt rerum naturalium principia, generationis et corruptionis principia. Calidum, et frigidum in rebus agunt, sed a luce et splendore deducuntur. Lucem intelligo solarem calfacientem, et splendorem aqueum infrigidantem, qui in astris quibusdam concretus infrigidandi vim auget. Sicut a medioeri solis luce est vitalis calor, ita a Luna Saturno, et quibusdam aliis astris, ac cœli partibus, est passim humida putredo et frigida mors: sicut a Marte est exuperans quidam fernor. Alia est claritas solis, alia claritas lunæ: alius est ignis, alius aquæ splendor. Hæc ita in luce disposuit ille mundi architectus Christus, qui ipse est primum principium, in quo omnia constiunt, cœlestia et terrestria, corporalia et spiritualia. Ipse elementorum materias creauit, et eis mixtis lucidas formas substantialiter indidit, de thesauris suis lucem ipsam educens.

Ex dictis primo infertur. Nihil nunc amplius sine subiecto creari, sed virtute lucis fieri rerum ex rebus propagationes formales generationes et corruptiones, Formamque ipsam in lucis et elementorum symmetria sitam, a lucis, et elementorum actione substantialiter produci, ac elementa ipsa vi-

celestis lucis misceri et contemperari. Omnes ergo actiones et transmutationes, a luce sunt principaliiter, tam in corporalibus, quam in spiritualibus, tam in Christo, quam in nobis. In spiritualibus energia omnis est a luce, lux spiritualis omnia essentias illustrat, et luci est potestas dæmones fugandi, qui tenebroſi tenebras amant, et lucem odiunt. Lucem ait Pimander esse in mente diuina primam speciem infinito imperio prævalentem. In corporalibus quoque lux est omnium ſubſtantialis forma seu formarum origo, in omnibus principaliter actiuæ: caliditatem producens, maxime efficacem et actiuam, ſiccitatem maxime tenacem et paſſiuam. Frigiditas quoque et humiditas a luce ſunt, ſeu a creato aquæ ſplendore etiam astris communicaſto. Colores a luce ſunt in his inferioribus, vt a luce in iride repræſentatur. Aquæ ablutione res dealbari videmus. Albedinem videmus eſſe ali quando in corpiſe frigido, eſſeque aquæ ſplendorem concretione quadam auētum, vt in niue et grandine: aliquando in calido, quaſi ex integra aduiftione relictum ignis candorem, vt in calce et cinere. Lucis extinētione, ſeu ſuffocatione generatur nigredo, vt in fuligine, carbone, pice. Per quem violatæ lucis modum, in peccato, et dæmonie ipſo, eſt nigredo ſeu obſcuritas con tracta. Simili ratione eſt de aliis coloribus iudicandum: qui omnes in ipsa rei ſubſtantia continentur, ſicut et ipsa lucis forma. Formæ ipſius pars quædam ſunt colores licet mutentur, ſicut partes mutantur et elementa, tam in anima, quam in corpore. Caliditas et frigiditas, humiditas, et ſiccitas, ſubſtantiae ſunt Hippocrati, et totius compositionem intrant. Subſtantiae ſunt formales, ſicut et colores, tametq; quando accidenti, accidentia dicantur. Materiæ infunt, et cum priore forma vnam formam faciunt.

Secundo ſequitur, Deum in principio, vere ex nihilo et fine præſuppoſita materia, creasse duplex cælum

vnicam terram, et lucem, vt habet littera geneseos. Reliqua omnia creata postea dicuntur, Colos. 1. et apoc. 10. quia sunt vere, de non esse ad esse producta. Non tamen sunt creata prima illa creatione ex nihilo et sine præexistente materia. Vere est tunc aqua creata. Ex aqua vero sunt cœli, ex aqua per euaporationem est aër. Ex aëre tandem cocta materia et luce est ipse ignis, qui et aëre fouetur. Imo flamma ipsa est aér accensus. Luminaria die quarto non creauit Deus, sed fecit ex concreta cœli materia. Nam facere verbum ibi est וְשָׁבֵעַ, quod Hebreis non significat ex nihilo facere, sed adaptare, et ex præexistente materia formare, vt ibi notant rabbi Salomon, rabbi Abraham, et reliqui omnes. Ad eundem modum, vt ait psalmista, sunt facti cœli, seu cœlestes orbium distinctiones, ait Iob capite tricesimo septimo extendendo factos esse cœlos fortes, vt speculum fusum. Septem ultra stellatum cœlum sunt planetarum orbes, septem corporalis mundi gubernatores, quorum dispositio a quibusdam sinistre dicitur satum. Sed huius rei non meminit Moses, ne rudis populus in eorum gubernatorum idolatriam incideret, aut fati necessitatem crederet.

Tertio sequitur, Thaletem illum Milesium, qui Mosis et Trismegisti doctrinam in Syria et Aegypto didicit, et primus omnium apud Græcos naturalia docuit, non male dixisse, ex aqua esse omnia: cum terra de se sit incepta, et quia forma terræ est ab aqua. Ex aqua esse cœlum, præclare docet Petrus ex Mose. Cœlum, inquit, olim ac terra erat ex aqua, et per aquam consistens verbo Dei. 2. Pet. 3. Id ipsum docet aqueus splendor ipsi lunæ et reliquis communicatus. Docet hoc Hebraicæ distinctionis etymologia. Nam cœlum Hebraice dicitur כֶּלֶב idem quod aquæ. Ex aqua esse factum firmamentum, Hebreis est indubitatum. Ex aquis spiritu euaporatis fecit

Deus rem

Deus rem extensam, aëream. Extendendo fecit Deus cælum, vt ait Dauid, idque ex aqua, et eius fundatum est aqua, psal. 103. Ex eo fundamento tota cæli latitudo est producta, et in eo sita. Hinc fundamenta cæli concuti dicuntur, quando procellosum quid euenit. 2. Samu. 22. et Iob. 26.. Extensione factum esse cælum, docet Esaias cap. 40. et Ieremias capit. 50. Hebraica vox יְרָאֵה rakija expansionem seu extensionem significat. Expansione enim, seu extensione quadam, ex aqua fit aér. Illam aëream expansionem vocavit Deus cælum, iubens eam diuideare aquas ab aquis, aquas pluvias ab aquis terræ adiacentibus. Aquæ supra cælos sunt aquæ vaporales, in nubibus supra montes suspensæ, quod et psalmista docet citato psal. 103. Aqua itaque quamvis respectu terræ sit veluti forma, superioribus tamen elementis suppeditat materiam, et ab eis vice versa, formalem vim accipit.

Quarto iam constat, esse prius factam terram, quam cælum. Ob dignitatem præmittit Moses cælum, genes. 1. Alio loco terram præmittit inquiens, Cum faceret Deus terram et cælos genes. 2. Ex primo item capite ibi constat, esse post terram factum firmamentum, quod est ipsum cælum. Centrum est natura prius, quam circumferentia. Hebræi ita docent, Deum primo terram fundasse, instar facientis circulum, qui centro firmato circumferentiam deinde metitur, vt ait Salomon prover. 8. In eam sententiam psal. 101. ad Deum ait Dauid, Tu prius terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli. Prover. 3. ait Salomon, Dominus sapientia fundauit terram et cælos prudentia condidit. Capite 48. apud Esaiam ait Deus, Manus mea fundauit terram, et dextera mea mensurauit cælos. Vbi terra semper præmittitur, et fundamentum ponitur. Si ex aqua factum est cælum, iam sequitur, aquam esse cælo priorem, ac perinde terram, quæ cum aqua est eodem momento creata.

Quin

Quinto sequitur expositio eius, quod Paulus dixit esse tertium cælum diuinum. Duplex est cælum creatum, et tertium increatum. In principio creauit Deus duos cælos, vt indicat dualis numeri vox ☰'דש Duos cælos ad literam accipimus aëreum et aqueum. Ad sensum demonstrat Moses hos duos cælos, aëreum firmamentum, et aquarum regionem. Nihil ibi de angelis loquitur. Quia tamen eo loco angelorum creatione continetur, potest cælum aliqua ratione dici cælum angelorum, chorus angelorum: qui sunt cælestis seu ætherea substantia, in qua thronus Dei, sedes Dei, cherubim, et seraphim. Ita cælum secundum apud Clementem exponit Petrus, cælum primum vocans hoc quod apparet, simul aëreum et aqueum. In eandem sententiam cælum docet Christus aperiri, quando descendunt angeli, qui dicuntur militia cælestis. In hoc cælo facta est pax, adueniente Christo: et ab eo cadit satan, sicut fulgur. Siue ergo cælum dicas id totum sursum visum firmamentum, siue angelorum coronam, vtrunque est cælum multiplex. Omnia creata, etiam angeli includuntur nominibus cælorum et terræ: cum præcipue creature omnes sunt cælestes aut terrestres. Hoe item indicat articulus פָנָן qui ex prima et ultima litteris, quasi *a.* et *n.* est articulus totius comprehensivus, addita adhuc *he*, littera demonstrativa. Quasi dixisset, In principio creauit Deus totos hos cælos, et totam hanc terram, et quicquid eis comprehenditur. Ita creationem omnium exponit ipse Deus exo. 20. Hinc cap. 2. geneeos exercitus angelorum comprehenduntur, in creatione duorum calorum, sicut et psal. 32. Verbo domini cæli facti sunt, et spiritu oris eius omnis exercitus eorum. Vere ibi indicantur duo cæli, præter angelos, qui sunt ornamenti cæli, vt ait Iob. cap. 26. Quia vero angelii sunt exercitus cælestes, et ornamenti cæli, nomen cæli accipiunt. Ob id etiam, quod sunt substantia quædam similis aërez cælesti: atque simul crea

creati per spirationem illam Dei, ut citatis locis coligitur. Tertium vero, ultra haec omnia est cælum diuinitatis, lux inaccessa, quam pater inhabitat, quod dicitur cælum cælorum. In hoc tertium cælum raptus est Paulus. Hoc cælum inhabitat Christus, et ab eo splendorem accipiunt angeli longe inferiores, qui hoc tantum vident, quod eis per Christum datur. Hoc luminosum et igneum cælum est verbi fulgor, rerum exemplar vniuersale, deitas ipsa per Christum facta accessibilis: sicut inuisibilis in se Deus est per Christum factus visibilis etiam angelis. 1. Timot. 3. Sub velamine videbant angeli Deum, ut docet Esaias cap. 6. Adhuc superest aliis visionis absolutissimus modus post finalem resurrectionem, quando videbimus Deum, sicuti est, in abditissima illa luce, nemini vñquam visa, nec angelis ipsis, nec beatis animis, sed solum Christo. Adhuc sunt nobiscum magis beandi boni angeli, sicut mali magis puniendi. Sed quia haec præsentem statum, ac omnem mentem humana excedunt, ad ea, quæ per Christum sunt iam præstata, redeamus. Deum in verbo cogitemus, et cælum ipsum quod intra nos est. Hoc cælum ad nos adduxit Christus, in eo nos reges faciens, ut in cælestibus regnemus. Hinc regnum cælorum paßim dicitur. Hoc tertium est vere igneum cælum, alii duo aërei et aquei, cum ignis aliqua participatione. Terti cæli in creatione non meminit Moses, sicut nec ipsis ignis, magna mysterii ratione. Terti cæli, magna emphasi meminit Paulus, de tantis arcanis loquens. Ignis, in creatione non meminit Moses, tum quia alia elementa cum ipsa luce ad rerum propagationem sufficiebant: tum quia potentia quadam ibi est ignis, ubi est eius materia et lux. Aliam rationem adiungemus, ubi de Adæ peccato dicemus, ad quod sequuta est ignis vltio. Est et alia ratio, Quod regenerationem Christi, et ignem eius verum animales Iudæi non nouerunt: sed erat a Christo in

sto in terram mittendus ignis, qui veterem illum mundum innouaret. Hac eadem ratione Moses tertii cœli non meminit. Tertium cœlum non habet peculiarem locum, intra nos est et instar ignis omnia penetrat. Eius tertii cœli typus est ignis hic, qui peculiarem non habet locum, ut alia elementa. Locus eius est ubi pabulum habet, sine quo subsistere nequit. Inter alia elementa est ignis, ut in ea agens, ea purificet, et in calum sursum erigat, ob vim cœlestis lucis in aërea leui substantia. Ignis omnia innuat, purificat, et transformat, coinquinari nequit, semper purus existens.

Sexto ex prædictis insertur, aquam aërem et ignem habere cœlestem aliam materiam, distinctam a terrea materia. Hoc inter Hebreos olim docuit rabbi Eliezer maior. Post quem rabbi Moses Agyptius ait, esse secretum de secretis, arcanum arcanorum legis, quod sciri fecerunt maiores sapientum Israël. Idipsum ego multis rationibus nunc ostendam: quia est res philosophis omnibus ignota, et cognitioni Christi coniuncta. Primo quod alia sit cœlestium, alia terrestrium materia. Probat ipsa mundi creatio, et perpetua cœli a terra distinctione. Seorsim est ibi a Deo creata materia terræ, et seorsim materia aquæ, et a materia aquæ est aér et cœlum totum. Secundo id probat aperte ipsa Christi generatio, infinitam inter ea elementa distinctionem ostendens. Nam sunt in Christo superiora tria elementa de substantia patris. Sicut paternum nostrum semen est aqueum, aëreo et igneo spiritu plenum: ita in Christo nubes illa oraculi Dei, velut aquæ, aërea et ignea, fuit ros naturalis genitrix Christi, nihil in se terreum continentis. In summa, nihil in factibus est a patre terrenum, sed a matre, ut postea latius ostendemus. Tertio id probat vis Hebraicæ dictionis כָּדַם nam ab aqua dicuntur cœli. Cœli autem nihil habent

bent terreum, ergo nec aqua. Quarto id probant citatæ aliæ scripturæ, quæ substantiam cœli aqueam esse docent, non terream. Quinto eam elementorum differentiam probant, quæ de cœlesti ex tribus elementis generatione, in libris de baptismo dicemus. Nam in baptismo ex aqua spiritu et igne denuo generamur. Matth. 3. Lucæ 3. et Ioan. 3. ut per ea efficiamur cœlestes, qui antea eramus terreni, ex terra nati. Sexto idipsum probant, quæ de anima dicemus, in qua sunt superiora tria elementa. Septimo id probatur ex ratione trium cœlorum, instar trium elementorum seclusa semper terra. Octavo quia spiritus sanctus, sicut et cœlum, per superiora tria elementa in scripturis significatur, nunquam autem per terram, quæ cœlo et spiritui est semper contraria, sicut terrestria cœlestibus, et carnalia spiritualibus semper aduersantur. Nono, quia aqua pura potest in vaporem et aërem spiritum tota abire, quasi in cœlum sursum. Terra vero nunquam, sed in cinerem reuertitur, et perpetuo deorsum. Hinc Esaias, cap. 51. cœlum in fumum dissoluit, et terram in puluerem. Et Ecclesiasticus cap. 40. ait, quod terreum est in terram redire, et aqueum in aquam. Decimo, aqua est cum suo splendore creata, et terra informis. Undecimo terra luci renititur, et quasi tenebrosus dæmon, est lucis incapax: aliorum vero elementorum commixtio eam transformat, et lucere facit. Duodecimo, et soni et spiritus est terra incapax, non alia tria elementa. Decimo tertio, sola terra est in Adam maledicta, et serpenti in pabulum data. Decimo quarto, ex Chymistarum sublimationibus evidenter ostenditur terream materiam ab aliis semper secerni. Decimo quinto, in reliquis omnibus id probat ipsa experientia. Quia nunquam visum est, terram in aquam verti, nec aquam in terram, quoquo modo illas miscéas. Semper enim vnumquodque reuertitur ad originem suam. Hoc non intelligentes Auerroistæ, elementa omnia dicebant, manere integraliter
in mix.

in mixtis: cum in eis maneat materiæ duæ.

Concludamus iam, esse rerum naturalium quatuor principia, duo materialia, duo formalia. Materialia sunt duæ materiæ iam dictæ, terrea, et aquæ. Formalia sunt, solaris lux calfaciens et siccans, et aqueus splendor infrigidans, et humectans. Quatuor ita sunt vocatae qualitates primæ, et quatuor elementa. In solis vero duobus elementis sunt illæ qualitatum origines et excellentiæ. Principes in igne qualitates sunt, cæliditas et siccitas, in aqua frigiditas et humiditas. Earundem sunt in caelo duo cælestia fomenta, Sol et Luna. Ignis lux est sere, ut solis, calfaciens et siccans: aquæ infrigidans et humectans, quod et facit Luna, cui data est contraria Soli potestas. Soli data est potestas diei, potestas calfaciendi et siccandi. Lunæ data est potestas noctis, infrigidandi et humectandi ex absentia solis, et ex innato, quem habet, aquæ splendore: adiunctis etiam aliarum cæli partium et stellarum proprietatibus. Terra est in se sine temperie creata. Ab aquis autem discoperta, est luce formata, desiccata, et vocata arida: ob sui quoque densitatem impressum ab aquis frigus potenter retinens. Forma itaque substantialis terræ, sicut mixtorum omnium, est ab aquæ splendore et cælesti luce. Aër quoque est fere in se qualitatum expers. Nam ab aqua euaporatus, eius frigidam et humidam temperiem seruat, qua et innatum nostrum calorem spirando refrigerat. Sed a calido sit euaporatio, a quo et facilime aëris calidus, atque siccatur, in arente præsertim solo, cum ab aquilone disceditur.

Vltimo ex præmissis comprobatur vetus illa sententia, omnia esse vnum. Quia omnia sunt vnum in Deo, in quo uno consistunt. Omnia esse vnum, in Asclepio, et ad Tatium filium, paßim docet Trismegistus. Melissus vniuersitatem hanc in uno esse dixit immutabili et infinito. Ad illud immutabile alia mutabilia in vnum ita reducuntur,

Qualitates, seu accidentales formæ, cum priore for-
ma vnam formam faciunt. Quæ a luce sunt orta, in
vnum cum luce coëunt. Siue calor, siue color, siue
quæ alia forma, corpori a luce formato superueniat,
in vnum cum priore forma coit, cum luce ipsa,
quæ est mater formarum. Notitiae quoque ipsi ani-
mæ superuenientes in vnam cum anima lucem coë-
unt, et spiritus in vnum cum spiritu. Singula hæc
in vnum cum spiritu et luce coëunt: spiritus et lux
sunt vnum in Deo, ergo et alia sunt vnum in eo,
vniuersali quadam ratione. Rerum ideæ, in quibus
res ipsæ in esse uno consistunt, sunt vnum in Deo,
res alias eo medio vnum cum Deo esse facientes,
in umbra eius veritatis, qua Christus sine medio est
hypostatice vnum cum Deo. Meminisse semper oportet,
in omnibus esse analogias ad caput ipsum Chri-
stum. Meminisse item, esse varios diuinitatis modos,
et subordinationes. Parmenidis ergo et Melissi de
vnico principio sententia, hoc modo vera erit. Hoc
Xenophanes Parmenidis præceptor aperte declarauit,
principium illud vnum dicens esse Deum. Anaximander
quoque dixit esse vnicum infinitum cunctorum
principium. Democritus et Anaxagoras multorum
principiorum substantiam vnam esse dixerunt, sed for-
mas diuersas. Quod in diuinis ideis locum habet.
Trismegisti doctrinam, veritati fere propinquam, hi
omnes nouerunt, quam Aristoteles ignorauit. Vni-
cum est principium, vnitica verbi lux, lux omnisfor-
mis, et caput omnium, Iesus Christus dominus no-
ster, principium creaturarum Dei.

DE TRINITATE
DIVINA LIBER QVINTVS,
in quo agitur de Spi-
ritu Sancto.

De spiritu sancto sermonem distulimus, donec esset cognita hypostasis verbi prolatione patescat: quoniam relationem ad verbum hic passim faciemus, in verbo spiritum cognituri. Quemadmodum Dei essentia, quatenus mundo manifestatur, est verbum: ita quatenus mundo communicatur, est spiritus: estque manifestationi annexa communicatio. Quemadmodum in verbo erat idea princeps creati hominis, ita in spiritu erat idea princeps creati spiritus. Erat spiritus in archetypo, spirationis constitutio certa, sempiterne in Deo constans, et inde vellut exiens. Prodibat cum sermone spiritus, Deus loquendo spirabat. Sermonis et spiritus erat eadem substantia, sed modus diuersus. Ad quam rem sunt aliquot similitudines, si hoc bene prius cogites, Deum immensum, qui creaturis vniuersis est essentialiter conformatus et exhibitus, se homini multo magis conformasse, et essentialiter exhibuisse, per sermonem, et spiritum. Ob idque sermonis et spiritus Dei imago ab initio fuit sermo et spiritus noster, seu sermo et halitus noster. In sermone nostro est spiritus, et re ipsa non differt a sermone spiritus, sed dispensationis modo, ita in Deo. Si virtute Dei fieret, vt me loquente tu in voce mea hominem videres, id videres, quod vox ipsa significat, dices, in sermone meo visibili esse spiritum inuisibilem, auditu perceptibilem. Dices quoque, in spiritu esse sermonem, in substantia spiritali situm. Ad eundem modum in sermone Dei erat spiritus,

I. 2.

in spiri

in spiritu sermo: sermo visibilis, spiritus perceptibilis. Ut in Deo erat homo, ita in Deo spiritus hominis. Totum verbi et spiritus arcanum erat fulgens Christi gloria. Christum spirans Deus, per ipsum omnia spirauit, et omnia impleuit, ipsius spiritus plenitudinem iam patefaciens. Secunda ad verbum et spiritum Dei similitudo talis est. Imago verbi illius caelestis, seu nubis oraculi, est elementaris haec nubes, que est substantia fatus, in fatus tota passim abiens. Ita Deus erat verbum est spiritus; verbum et spiritum varie dispensans, in corpus et animam. Tertia eius rei similitudo est genitrix semen, quod est substantia spiritus: sicut in Christo erat verbi semen, et substantia spiritus ab una deitate. Similitudines has scripturæ docent: docet et ipsa rerum natura, a creaturis nos ad creatorem ducens. Quid mirum, si se homini ita conformauit Deus, cum sit creaturis vniuersis conformatus? Essentia illa omniformis, in essentia spiritus se nobis conformat. Essentia illa omniformis se talem exhibere potuit, quam voluit. Ille spirationem continens exhibitus, ille spirando prolatus sermo, erat vere sermo referens in nube, erat semen generationis Christi, in se spiritum substantialiter continens. Lux semper communis consideratur verbo et spiritui. Nubes illa verbi et spiritus Dei, in substantia sua interna, erat huius aquæ, et aëris nubis archetypa, et erat lucida nubes, velut ignea. Idque totum in una substantia, sicut horum trium elementorum est una prima substantia, corporalis, et spiritualis, et splendens. Secundum modum dispensationis unum, elementaris haec nubis substantia fit tangibile solidum corpus, secundum aliud fit venti spiritus, in eadem substantia, innatam semper lucem habente. Secundum modum unum apparebat Deus verbum in nube, secundum aliud ibi spirabat, secundum vtrunque semper lux: vere, sine præstigio. Secundum modum unum est verbum in carne, se

ne; secundum aliud est spiritus in anima, secundum utrumque semper lux: vere substantialiter. Sicut Deus erat verbum, spiritus, et lux in nube, ita nunc est verbum, spiritus, et lux in Christo. Illa omnia coniunxit Deus in Christo, hypostaticē et substantialiter, in carne et spiritu. Lucem suam increatam cum creata luce coniunxit Deus in Christo, et fuit una forma: sicut ex solari et aquae luce fieri diximus unam formam. Superioribus quoque archetypi mundi elementis substantialiter coniunguntur inferiora, in unius Christi generatione. Omnium in Christo recapitulatio in summa ita colligitur. Verbo diuino quasi rore genitrix Christi cum elementis his creatis simul se terrae miscente per actionem spiritus Dei, extitit ipsum Christi corpus Diuino, et humano halitu eius animae insitis et coalescentibus extitit hypostasis una spiritus eius, quae est hypostasis spiritus sancti, veram ipsam spiritus sancti hypostasim declarans, quae fuit semper halitus diuinus. Lux eadem et corpori et spiritui communis erat, ac humana de Maria sumpta elementa, in unam cum Deo hypostasim glorificabat. Ecce omnia unum in Christo.

Hoc animaduerte, quod licet in archetypo idem essent verbum, spiritus, et lux, et essent nubes eadem, simul aquae, aerea et ignea: tamen in genesi prius referuntur verbum et spiritus, quam lux: prius aqua et aer, quam ignis. Deus sermonis et spiritus dispensationibus prius usus est, quam lux appareret. Gen. 1. quia lux Christi erat postea manifestanda. Aqua ibi et spiritus referuntur, non ignis, qui ex spiritu et luce mox constitit. Duos caelos, aqueum et aereum nouerunt Iudei, non tertium igneum, quod intra nos est. Apud Iudeos non erat regeneration baptismi, ex aqua spiritu et igne. Christus lux mundi veram lucem, Iudeis occultatam nobis patefecit. Non est igitur sine mysterio, quod ignis a Moysi sit omissus, et ignis ad nos missus.

Non est sine mysterio, quod verbi et spiritus dispensationibus prius vteretur Deus, quam lucem manifestaret. Sermonem et spiritum Deus semper homini dedit, non manifestam lucem. Per sermonem se tunc Deus homini manifestauit, et per spiritum communicauit, quasi lucem Christi tunc occultans. Ea omnia fecit Deus per Christum, qui in sermone, et spiritu, et abscondita luce erat tunc apud Deum: qui et postea veniens per sermonem et spiritum nos regenuit, lucem ipsam patescens, et ea nos illustrans, ut gloriae et gratiae Christi erga nos magnitudo appareat. Quemadmodum in prima generatione, præ aliis animantibus, dedit homini Deus sermonem et spiritum, ita postea nos per euangelium sermone et spiritu regenuit, instar Christi per sermonem Dei a spiritu sancto geniti. His duabus dispensationibus ab initio vtris Deus, verbo corpora creauit et spiritu viuisceauit: sicut verbo eius facti sunt cœli, et spiritu eius omnis virtus eorum. Verbo eius creata est hominum materia, et spiritu inducta anima. In resurrectione quoque verbo seu voce Dei coniunguntur corporis partes, et spiritu inducitur anima. Ezech. 37. Hæc Deus ita discreuit, et nos ita discernimus. Eiusmodi erant olim in Deo verbi et spiritus rationes, dispensationes et modi, qui idem erant quod Deus. Postea vero per Christum, reuelatis Dei arcanis, apparuit latior distinctio, ob vbiorem deitatis manifestationem, Ob res item adiunctas, in carnis corpore, et creato spiritu apparentes. Per Christum est creatori adiuncta creatura, complasmata, ei mixta, et unita, tam in carne, quam in spiritu, hypostatice unum cum Deo. Hoc est mysterium magnum, et substantialis nostra unitio cum patre per filium.

Quod autem illa spiritus dispensatio fuerit idem quod Deus, non res tertia metaphysica, demonstrauimus iam circa finem libri primi contra Lombardum, et nunc iterum ita demonstramus. Nam sicut ea, quæ Deus verbo fecit, per seipsum

psum fecisse dicitur, quia Deus erat verbum: ita quæ per spiritum eius facta refert scriptura, per Deum ipsum facta refert, quia Deus spiritus est. Sicut spiritus sanctus loquutus est, ita Deus loquutus est per os sanctorum et prophetarum, acto. 3. et Heb. 1. Ipsí ergo Deo ea, quæ sunt rationis spiritus sancti, modo quodam tribuuntur. Accipere spiritum sanctum est superueniente cœlesti nuncio virtutem ab alto accipere, Lucæ 24. et acto. 1. Spiritus sanctus est uenitio Dei, Deus ipse nos ungit, et Deus spiritus est. 2. Cor. 1. et 3. Ipsummet Deum esse spiritum sanctum in nobis, docet apostolus, dicens, spiritum Dei esse in nobis, quia dixit Deus, Inhabitabo in eis, et quia dixit, Templum Dei estis 1. Cor. 3. et 6. et 2. Cor. 6. Habitaculum Dei in spiritu sancto. Ephes. 2. et Esa 57. Deum contemnit nos contemnens, quia dedit spiritum suum in nobis 1. Thess. 4. Qui mentitur spiritui sancto, non hominibus mentitur, sed Deo acto. 5. Item, quod spiritus sanctus sit modus deitatis, eiusque in Christo et per Christum dispensatio, ex eo probatur, quod dicitur spiritus Christi, et spiritus filii. 1. Pet 1. et Gala. 4. Similiter ad Rom. 8. Spiritus Dei habitat in vobis: si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Quod si spiritus eius f. patris, qui suscitauit Iesum etc. Propter quæ verba Hilarius lib. 2. et 3. de trinit. per spiritum sanctum aliquando patrem, aliquando filium, aliquando rem tertiam importari dicit, metaphysice f. de inuisibili reali filio loquens. Similia de triplici illarum trium rerum spiritu refert Athanasius in principio dialogorum. At mihi sine metaphysicis rebus sunt omnia facilia, sicut et illud, quod spiritus Dei dicatur augeri vel minui, et quasi diuidi, ut ait Deus ad Mosen, Segregabo seu scindam de spiritu tuo, et ex eo impertiari septuaginta viris. Et iterum, Segregans, seu decedens de spiritu, qui erat in Mose, et dans septuaginta viris. Num. 11. Sine huius diminutione datur illi portio spiritus, per modum distributionis diuinæ. Hanc spiritus Dei partitionem, augmentationem, et diminutionem, iuxta modos

diuinitatis dicimus esse accipiemad, ac etiam iuxta adiuncta, quæ vere diuiduntur. Secundum variam dispensationem sunt divisiones ministeriorum et operationum 1. Cor. 12. Secundum dispensationem dicitur, quod spiritus amplior erat in Daniele, quam in aliis Dani. 6. et quod apostoli plures replebantur spiritu sancto, acto. 2. et 4. Dare spiritum Dei est id ipsum, quod dicitur, Dabo eis cor, intellectum et mentem. Salomoni data est sapientia, quæ est spiritus sanctus, spiritus sapientiae. Datur spiritus sapientiae, consilii, scientiae, pietatis, et reliquorum donorum.

Non solum ob talia dona, sed eo solo, quod animam in nos spirat, Deus dicitur dare nobis spiritum suum, Genes. 2. et 6. Anima nostra est lucerna quædam Dei, prover. 20. Est ut scintilla spiritus Dei, imago sapientiae Dei, creata quidem, sed spirituali illi sapientiae simillima, ei insita, innatum habens lumen diuinitatis, sapientiae illius primæ scintillam, et spiritum ipsum diuinitatis. Spiritum diuinitatis esse homini insitum, etiam post Adæ peccatum, testatur ipse Deus dicto cap. 6. Vitæ nostræ dispensatio ab eius halitu per gratiam datur et sustinetur, vt ait Iob. cap. 10. 32. et aliis sequentibus. In nares Adæ inspirauit Deus animam, vna cum aëreo flatu, et inde ipsa pendet, Esa. 2. et psal. 103. Ipse Deus spiritu suo nobis halitum vitæ sustinet, dans flatum populo, qui est super terram, et spiritum calcantibus eam, vt in eo vivamus, mouemur et simus. Esa. 42. et acto. 17. Adducente Deo a quatuor ventis ventum, et a quatuor flatibus flatum, reuiuiscent cadavera Ezech. 37. Ab aëreo ipso flatu inducit ibi Deus hominibus animas, quibus innata est spirati aëris vita. Hinc anima Hebraice sonat idem quod spiratio. Ab aëre inducit Deus animam cum anima ipsa aërem inducens, et scintillam ipsius Deitatis, quæ aërem implet. Orphæi dictum verum est, Animam ferri ventis, et ex toto ingredi respiratione, vt in libris de anima ci

ma citat Aristoteles. Ex substantia elementari animam aliquid habere, docet Ezechiel, et ex substantia sanguinis, docet ipse Deus. Quam rem ego hic fusius explicabo, vt inde intelligas ipsi Spiritus sancti substantiae essentialiter adiunctam creati spiritus Christi substantiam. Aërem voco spiritum, quia in lingua sancta non est aëris aliud peculiare nomen. Imo ea res indicat, diuinum halitum esse in aëre, quem spiritus domini replet.

Vt vero totam animæ et spiritus rationem habeas, lector, diuinam hic philosophiam adjungam, quam facile intelliges, si in anatome fueris exercitatus. Dicitur in nobis ex trium superiorum elementorum substantia esse spiritus triplex, naturalis, vitalis et animalis. Tres spiritus vocat Aphrodisieus. Vere non sunt tres, sed denuo spiritus distincti. Vitalis est spiritus, qui per anastomoses ab arteriis communicatur venis, in quibus dicitur naturalis. Primus ergo est sanguis, cuius sedes est in hepate, et corporis venis. Secundus est spiritus vitalis, cuius sedes est in corde, et corporis arteriis. Tertius est spiritus animalis, quasi lucis radius, cuius sedes est in cerebro, et corporis nervis. In his omnibus est unius spiritus et lucis Dei energia. Quod a corde communicetur hepati spiritus ille naturalis, docet hominis formatio ab utero. Nam arteria mittitur iuncta venæ per ipsius fortis umbilicum: itidemque in nobis postea semper iunguntur arteria et vena. In cor est prius, quam in hepar, a Deo inspirata Ad anima, et ab eo hepati communicata. Per inspirationem in os et nares, est vere inducta anima: inspiratio autem ad cor tendit. Cor est primum viuens, fons caloris in medio corpore. Ab hepate sumit liquorem vitæ, quasi materiam, et eum vice versa vivificat: sicut aquæ liquor superioribus elementis materiam suppeditat, et ab eis, iuncta luce, ad vegetandum vivificatur. Ex hepatis sanguine est animæ materia, per elaborationem mirabi-

lem, quam nunc audies. Hinc dicitur anima esse in sanguine, et anima ipsa esse sanguis, siue sanguineus spiritus. Non dicitur anima principaliter esse in parietibus cordis, aut in corpore ipso cerebri, aut hepatis, sed in sanguine, vt docet ipse Deus genes. 9. Leuit. 17. et Deut. 12.

Ad quam rem est prius intelligenda substantialis generatio ipsius vitalis spiritus, qui ex aëre inspirato, et subtilissimo sanguine componitur, et nutritur. Vitalis spiritus in sinistro cordis ventriculo suam originem habet, iuuantibus maxime pulmonibus ad ipsius generationem. Est spiritus tenuis, caloris vi elaboratus, flavo colore, ignea potentia, vt sit quasi ex priori sanguine lucidus vapor, substantiam in se continens aquæ, aëris, et ignis. Generatur ex facta in pulmonibus mixtione inspirati aëris cum elaborato subtili sanguine, quem dexter ventriculus cordis sinistro communicat. Fit autem communicatio hæc non per parietem cordis medium, vt vulgo creditur, sed magno artificio a dextro cordis ventriculo, longo per pulmones ductu, agitatur sanguis subtilis: a pulmonibus preparatur, flauus efficitur: et a vena arteriosa, in arteriam venosam transfunditur. Deinde in ipsa arteria venosa inspirato aëri misceatur, expiratione a fuligine repurgatur. Atque ita tandem a sinistro cordis ventriculo totum mixtum per diastolem attrahitur, apta supellex, vt fiat spiritus vitalis.

Quod ita per pulmones fiat communicatio, et præparatio, docet coniunctio varia, et communicatio venæ arteriosæ cum arteria venosa in pulmonibus. Confirmat hoc magnitudo insignis venæ arteriosæ, quæ nec talis, nec tanta facta esset, nec tantam a corde ipso vim purissimi sanguinis in pulmones emitteret, ob solum eorum nutrimentum, nec cor pulmonibus hæc ratione seruiret: cum præsertim antea in embryone solerent pulmones ipsi aliunde nutrir, ob membranulas illas, seu

valuu

valuulas cordis, usque ad horam nativitatis nondum apertas, ut docet Galenus. Ergo ad alium usum effunditur sanguis a corde in pulmones hora ipsa nativitatis, et tam copiosus. Item a pulmonibus ad cor non simplex aer, sed mixtus sanguine mittitur, per arteriam venosam: ergo in pulmonibus sit mixtio. Flavus ille color a pulmonibus datur sanguini spirituoso, non a corde. In sinistro cordis ventriculo non est locus capax tantae, et tam copiose mixtionis, nec ad suauum elaboratio illa sufficiens. Demum, paries ille medius, cum sit vasorum et facultatum expers, non est aptus ad communicationem et elaborationem illam, licet aliquid refudare possit. Eodem artificio, quo in hepate sit transfusio a vena porta ad venam cauzam propter sanguinem, sit etiam in pulmone transfusio a vena arteriosa ad arteriam venosam propter spiritum. Si quis haec conferat cum iis, quae scribit Galenus lib. 6. et 7. de usu partium, veritatem penitus intelliget, ab ipso Galeno non animaduersam.

Ille itaque spiritus vitalis, a sinistro cordis ventriculo, in arterias totius corporis deinde transfunditur, ita ut qui tenuior est, superiora petat, ubi magis adhuc elaboratur, praecipue in plexu retiformi, sub basi cerebri sito, in quo ex vitali fieri incipit animalis, ad propriam rationalis animae sedem accedens. Iterum ille fortius mentis ignea vi tenuatur, elaboratur, et perficitur, in tenuissimis vasibus, seu capillaribus arteriis, quae in plexibus choroidibus sitae sunt, et ipsissimam mentem continent. Hi plexus intima omnia cerebri penetrant, et ipsos cerebri ventriculos interne succingunt, vase illa secum complicata, et contexta seruantes, usque ad neruorum origines, ut in eos sentiendi et mouendi facultas inducatur. Vas illa miraculo magno tenuissime contexta, tametsi arteriae dicantur, sunt tamen fines arteriarum,

tenden-

tendentes ad originem neruorum, ministerio menin-
gum. Est nouum quoddam genus vasorum. Nam
sicut in transfusione a venis in arterias, est in pul-
mone nouum genus vasorum, ex vena et arteria: ita
in transfusione ab arteriis in neruos est nouum
quoddam genus vasorum ex arterie tunica in menin-
ge: cum præsertim meningæ ipse suas in neruis tu-
nicae seruent. Sensus neruorum non est in molli illa
eorum materia, sicut in cerebro. Nerui omnes in
membranarum filamenta definunt, exquisitissimum sen-
sum habentia, ad quæ ob id semper spiritus mittitur.
Ab illis itaque meningum seu choroidum vasculis,
velut a fonte, lucidus animalis spiritus veluti radius
per neruos effunditur in oculos, et alia sensoria or-
gana. Via eadem, vice versa, aduenientes extrinsecus
sensatarum rerum lucide imagines, ad fontem eun-
dem mittuntur, quasi per lucidum medium intro pe-
netrantes.

Ex his satis constat, mollem illam cerebri massam
non proprie esse rationalis animæ sedem, cum frigida
sit et sensus expers. Sed esse veluti pulvinum dicto-
rum vasorum, ne rumpantur: et custodem animalis
spiritus, ne diffletur, quando neruis est communican-
dus: et esse frigidam ad contemplandum igneum
illum intra vasa contentum calorem. Hinc quoque
fit, ut prædictis vasis communem membranæ tunicam
in interna cuitate seruent nerui ad fidam spiritus cu-
stodiad: idque a tenui meningæ, sicut et externam
aliam tunicam habent a crassa. Illa etiam ventricu-
lorum cerebri spatio inania, que philosophi, et medici
admirantur, nihil minus continent, quam animam.
Sed prima ratione facti sunt ventriculi illi ad ex-
purgamenta cerebri recipienda, veluti cloacæ, ut
probant excrements ibi recepta, et mearus ad pals-
tum et nares, a quibus defluxiones morbose nascun-
tur. Et quando ventriculi ita opplentur pituita, ut
arteriae ipse choroidis ea immergantur, tunc su-
bito ge-

bito generatur apoplexia. Si partem obstruat noxius humor, cuius vapor mentem inficiat, generatur epilepsia, aut morbus aliis, iuxta partem, in quam ille expulsus decumbet. Ibi ergo dicemus esse mentem, ubi eam affici manifeste percipimus. Ex immoderato illorum vasorum furore, aut meningum inflammatione, sunt manifesta deliria et phrenitides. Vnde ex accidentibus morbis ex situs et substantiae ratione, ex caloris vi, et cum continentium vasorum artificiosa pulcritudine, et ex ibi apparentibus animae actionibus, semper colligimus, esse vaseula illa praeferrenda, et quia eis reliqua omnia seruiunt: et quia sensuum nerui eis alligantur, ut inde vim accipiunt. Postremo quia nos ibi laborantem intellectum percipimus, in forti meditatione arteriis illis usque ad tempora pulsantibus. Vix intelliget, qui locum non viderit. Secunda alia ratione facti sunt ventriculi illi, ut ad spatio eorum inania penetrans per ossa ethmoide inspirati aëris portio, et ab ipsis animae vasibus per diastolem attracta, animalem intus contentum spiritum reficiat, et animam ventillet. In vasibus illis est mens, anima, et igneus spiritus, iugi flabellatione indigens: alioquin instar externi ignis conclusus suffocaretur. Flabellatione et difflatione, instar ignis, indiget non solum, ut ab aëre pabulum sumat, sed ut in eum suam fuliginem evomat. Sicut elementaris hic externus ignis, terreo crasso corpori, ob communem siccitatem, et ob communem lucis formam, alligatur, corporis liquorem pabulum habens, et ab aëre difflatur, souetur, et nutritur: ita igneus ille noster spiritus et anima, corpori similiter alligatur, unum cum eo faciens eius sanguinem pabulum habens: et ab aëreo spiritu inspiratione et exspiratione difflatur, souetur, et nutritur, ut sit ei duplex alimentum, spirituale et corporale. Hac loci et spirituallis somenti ratione conueniens admodum fuit, eundem nostri spiritus lucidum natura locum spiritu alio san-

lio sancto, cœlesti, lucido, afflari, idque, per oris Christi exspirationem, sicut a nobis inspiratione in eundem locum trahitur spiritus. Decuit eundem nostri intellectus et lucentis animæ locum, cœlesti alterius ignis luce denuo illuminari. Nam Deus primam in nobis lucernam illuminat, et subortas ibi tenebras denuo vertit in lucem, vt ait David psalm. 17. et 2. Sam. 22. Idipsum docet Elihu apud Job. cap. 32. et 33. Idipsum docuerunt Zoroaster, Trismegistus et Pythagoras, vt mox citabo. Vasorum quoque formatio et tempuries bona ad mentis bonitatem facit, vt illis sit anima melior, quibus sunt illa melius disposita. Sicut vero a bono spiritu insita illa lux magis et magis illuminatur, ita et a malo obscuratur. Si in vascula illa cerebri, cum animali nostro lucido spiritu, tenebrosus et nequam spiritus intrudatur, tunc dæmoniacos furores videbis, sicut per bonum spiritum lucidas revelationes. Vascula autem illa facile impedit spiritus nequam, qui sedem habet vicinam in abyssis illis aquarum et lacunis ventriculorum cerebri. Spiritus ille nequam, cuius potestas est aëris, vna cum inspirato a nobis aëre lacunas illas libere ingreditur et egreditur, vt ibi cum spiritu nostro, intra vas illa, velut in arce collocato, iugiter dimicer. Imo eum ita vndique obsidet, vt vix illi liceat respirare, nisi quando superueniens lux spiritus Dei malum spiritum fugat. Ecce quam decenter loco illi conueniat, mentis, spiritus, revelationis, et intellectus ratio, et insita et superueniens, et temptationum superiorum pugna, vt alias nunc temptationes omittam. Simili inspirationis ratione charitas Dei in corde per spiritum sanctum accenditur. In corde, vitra vitae principium, est voluntatis imperium, et post temptationes intellectus, ac carnis stimulos, prima peccati origo, ex consensu Matth. 15. Sed ea, quæ in cerebro sunt, absoluamus, priusquam ad cor progrediamur. Variae pro illorum cerebri vasorum diversitate sunt mentis actiones, quemadmodum sunt

sunt varia organa in variis ventriculis, quos nunc ita expono.

Animali illi, et igneo spiritui, in illis choroidis vasculis contento, communicatur inspiratus aër parte exigua, per ossa dicta ethmoide, tendens ad priores duos cerebri ventriculos, in syncipitis dextra et finistra constitutos. Ibique capillares illæ choroidis arteriæ aërem illum dilatatae hauriunt, ad ventillandam animam. Ad easdem etiam nerui duo optici, concursu facto, visorum lucidas imagines deserunt, sicut et auditorii et aliorum sensuum nerui, tegumento communis membranæ semper seruato, ad fidissimam et tutissimam omnium custodiam. Si enim in spaciis illis inanibus, vagarentur species et spiritus cum anima, emungendo foras omnia emitterentur, aut saltem per sternutationem. Si ibi esset anima, iam non esset in sanguine, cum sanguis non sit extra vas. In vasis ergo choroidum est mens tutissime sita. Tutissimum est tegumentum: et ad dicta vasæ, parte quadam in prioribus ventriculis sita, tendunt sensorii principes nerui, ut sit ibi initium sensus communis, exteriorum sensuum in commune lata apprehensio, seu imaginatio, ut conferri inuicem et commisceri apprehensa ibi incipient.

Ille deinde inspiratus in cerebrum aër a duobus ventriculis anterioribus fertur ad medium, siue ad meatum quandam communem, concursu sub psalloide facto, ubi lucidior et purior est mentis pars: quæ diuinitus innata sibi idearum semina exercens, ex semel iam apprehensis imaginibus potest res nouas similitudine quadam cogitare, siue componere, imaginata commiscere, ex aliis alia inferre, inter ea discernere et puram ipsam veritatem colligere, lustrante Deo. Minor est ibi ventriculus et excellentior intellectus ratio: quia arteriæ choroidis sunt ibi copiosiores, quæ suum igneum spiritum diastole reficiunt, et communis sensus apprehensiones in rationationem magis et magis luculentam adducunt, luce ea spiritali intro per vas penetrante, et Deitate ipsa ibi resurgente.

gente. Spatium inane non tantum ibi est, quantum in aliis ventriculis, vt meatum potius, quam ventriculum dixeris, seu longam et anfractuosam scrutinii viam. Quod factum sapienter est, ob scrutinii difficultatem. Minor ideo est ventriculus, quia ubi est purior, et lucidior mentis pars, non tot congeri debuerunt excrementa. Et quæ ibi generantur, in subiectam reæta choçnam facile dilabuntur, ne mentis lucernam extinguant, aut ei sint impedimento. Plura sunt ibi vasa circa conarium, plures arteriarum pulsus, potentior ibi mentis, et ignei spiritus actio. Nos quoque potentius ibi iuxta tempora pulsare laborantem intellectum exterius et interius deprehendimus, vt hoc solo experimento, ad ipsum mentis locum manuducamur. Adde quod ei loco est propinquior sensus auditus, qui est sensus disciplinæ. Miraculum maximum est haec hominis compositio. Multi et longi ibi anfractus, usque ad cerebellum, vt longo scrutinio anfractuosæ quæque res possint inuestigari, et tenebrae illuminari: adiuuantibus etiam, per comminiscendi facultatem, his, quæ in memoria fuerant antea recondita. Ibi quoque aianitore scolioide, et sinuosis glutis cum intenditur cogitatio, retinetur quodammodo augeturque inspiratiæris somentum, donec ab eo flabellatis et impetu pulsantibus omnibus mentis arteriis, sit scrutinium perfectum, et lucide omnia illustrata. Menti ergo, quæ ignea est, et lucis Dei particeps, apprime cohæret locus ille igneus, et iam parta notitia, quæ etiam lucis est radius, et luminosa quedam imago. Externæ etiam rerum sensibiles species in oculum missæ, luminosæ sunt, et ab obiecto luminoso, seu lucis formam habente, per medium luminosum missæ. Vnde et mens ipsa magis et magis illustratur.

Non solum a visu, qui plures rerum differentias nobis ostendit, intellectus ornatur, sed et ab aliorum sensuum obiectis, quæ omnia cum lucido nostro spiritu cognitionem aliquam

aliquam habent. Cognatio est ex omnium substantiali forma, quæ lux est, et ex spirituali ipso in singulis agendi modo. Sonus et odor instar spiritus sunt, instar spiritus percipiuntur, et instar spiritus in nobis agunt. Auditorum perceptio fit externo spiritu ad auri membranam seriente ipsum internum spiritum, in quo sita est lux animæ, et spiritualis harmoniæ concensus, diastole et systole ordinatus. Odoratorum similis est fere ratio. Quæ autem gustantur et tanguntur, quanquam corporea magis sint, tamen vires habent, ad immutandam animam aptas, illa per humiditatem, hæc per renixum: ex lucis item communi forma, ex eius varia in spiritum actione. Lucis ratione substantia hæc tota in animam agit, cum totius ideam in ea imprimat. Substantias ipsas nunc vident Sophistæ, qui antea docebant, nihil videri, nec in Deo, nec in nobis, nisi qualitates et facultas larvas. At nos in Christo videntes substancialem lucem, in aliis quoque veræ lucis visionem prosequimur.

Ab omnibus prædictis in medio ventriculo illustratis, ad quartum in parencephalide ventriculum, permittente ianitore, spiritus ipse tendit, et luminosa conflata imago, in ipsius animæ lumine sita. Ibi vero velut in cerebri fundo, vasa illa suum memoriarum thesaurum tenaciter obseruant, et quæ sunt sensu, et ratiocinatione inventa, recondunt: non parietibus affixa, sed in ipsa animæ substantia, velut in materia quadam. Habet ibi anima retenti spiritus fortiora vasa, ne tam facile memoria disfluat. Omitto quod ea via, per spiræ magnos neruos, motrix totius corporis facultas ad musculos mittatur, animali illo spiritu veluti radiante. Sunt itaque in cerebro ventriculi quatuor, et sensus interiores tres. Nam priores duo ventriculi sensum unum communem faciunt, imaginum receptorem. Media est cogitatio, et extrema memoria. Hæc de spirituali in cerebrum ducta portione, cerebri organis, atque potentiis.

Parte illa maiore inspiratus aér per tracheam arteriam ad pulmones dicitur, vt ab ipsis elaboratus ad arteriam venosam transeat, in qua flauo et subtili sanguini miscetur, ac magis elaboratur. Deinde totum mixtum a sinistro cordis ventriculo diastole attrahitur, in quo fortissima et viuifica ignis ibi contenta virtute, ad suam formam perficitur, et fit spiritus vitalis, multis in ea elaboratione exspiratis fuliginosis recrementis. Hoc totum veluti materia est ipsis animæ. Ultra totum hoc mixtum, duo in anima superflunt: quid viuens spiratione creatum, aut in sua materia producunt: et spiritus ipse, seu diuinitas ipsa spirando insita, omnia vnum, et anima una. Id medium, quod principaliter anima dicitur, halitus est et spiritus, utrinque cum spiritu essentialiter iunctus. Substantia est aetherea, illi archetypæ superelementari, et huic quoque inferiori similis: naturalis anima una, vitatis et animalis. Ecce totam animæ rationem, et quare anima omnis carnis in sanguine sit, et anima ipsa sanguis sit, vt ait Deus. Nam afflante Deo, inspirata per os et nares, in cor et cerebrum ipsis Adæ, et natorum eius, illa cœlestis spiritus aura, siue idealis scintilla, et spirituali illi sanguinæ materiæ intus essentialiter iuncta, facta est in eius visceribus anima. Gen. 2. Esa. 57. Ezech. 37. et Zacha. 12. Hoc modo tam dissimiles substantias posse coire, post Chaldaeos docuerunt Academicæ, qui Aetheream quandam a Deo auram elementari aëri coniungi dixerunt, vt eo medio in densum hoc corpus diuina mens immitti posset. Docent id clarius sacræ literæ, halitum Dei, et elementarem flatum passim vocantes. Plato in Timæo aperte docet, substantiam animæ esse elementaris et diuinæ substantiæ commixtionem quandam. Esse tertiam quandam substantiam medium, utriusque participem. Nam continet anima symbolum Deitatis et mundi elementorum. Alioquin non posset anima una vires illas intelligibilis mentis habere, et viuificas has rectrices corporum

porum facultates. Hinc quoque fit, vt anima sensibus paf-
sim auscultans, corpori blandiatur, eius cognationem
amans. Aliquando in altum ascendens, superna cognati-
one magis afficiatur, priore neglecta. In Cratyllo dicitur
anima Φυγή, quasi αναΦυγή, spirando refrigerans, et
esse nihilominus a mente in homine diuina. Sicut anima
corpus, ita Deus animam spirando viuiscat. Esaias do-
cet, spiritum qui est a Deo, inuolui flatui, et ita Deum
spiracula fecisse, animas aere vestitas. Zacharias forma-
tione quadam ait in hominis visceribus singi animæ spi-
ritum. Idipsum probat litera Geneseos. Nam non sim-
pliciter dicitur halitus ille Dei esse anima: sed inspirato
illo halitu facta est intus anima viuens. In elementis cor-
poris, sicut in semine, esse eliciendæ animæ substancialis
symbolum, ultra iam ostensa adhuc ostendemus. Duo
sunt in semine, quæ sunt de essentia animæ, quæ et fa-
ciunt animam nati assimilari animæ patris. Ea sunt, for-
malis seu formatrix facultas, et spiritualis materia. For-
malis et formatrix facultas est lux ipsa et idea. Ex semi-
ne manifeste eliciuntur animantium aliorum animæ, ac
etiam humanae, accedente ipsi homini diuinæ mentis ha-
litu, in ea idea, quam feminis exigit ratio, ad quam ani-
ma formatur. In faciem hominis per os et nares, in cor
et cerebrum sit Dei spiratio, vt ita in idea hominis ani-
ma formetur. Ita Deus, quasi sigulus, dicitur formator
animæ, Zach. 12. Singulorum animas in cordibus ipse
fingit, psal. 32. Dicitur Deus formator lucis, Esa. 45.
Rerum enim substancialis formas in luce ipsa realiter
format, sicut ideas in mentis luce. Ita Deus in luce ani-
mam formauit, sicut in luce postea anima ipsa alia simu-
lachra format et finge. Denique dicitur Deus formator
omnium. Iere. 10. quia nihil creauit, cui certam for-
mam non dedit. Etiam angelis, et animis, certam for-
mam dedit Deus, formator omnium. Deus nos intus et
extra formauit, etiam antequam essemus, artificio mi-
rabili, et multipli ratione, psal. 138. Primo res o-
mnes mente concipiens Deus, eas in sua lucis idea
exemplariter ab æterno formauit. Deinde in externo
m. 2. esse

esse singula producens, ut ea præformauerat, format. Si secundaria ratione in nobis hoc factum intelligas, intelliges Christum primario habuisse in Deo formam suam, a qua nos accepimus, in externa haec creata luce formati. In ipsa creata luce realiter et substantialiter omnia format Deus, lucis suæ, seu ideae symbolum omnibus communicans, et homini præterea mentis divinæ spiraculum influens. Illud a Deo nobis immisum animæ spiraculum, est lucerna quædam, sive lucis scintilla. Deus ipse ignis est, et Deus spiritus est, a quo est in igneo nostro et aëreo vitali spiritu ignea et spiritualis anima. In luce est prima animarum et aliarum rerum idea, et in luce est naturalis vita, ut ait Ioannes. Lux ipsa Dei est, qua naturaliter illuminatur omnis homo natus in mundo, Ioan. 1. In lucido ipso Dei verbo est fons animæ, et in eius luce nos videmus lucem, psal. 35. Pulchre secundum hanc rationem cohæret animæ nostræ spiritus sanctus in regeneratione datus, veluti lumen cum lumine, et ignis cum igne. Alioqui non diceretur regenerationis spiritus, nisi ad illius primæ generationis et spirationis Dei similitudinem: et noua illuminatio veteris ratione excellentior. Chaldæus hæc docuit Zoroaster in Oraculis sapientiae. Ibi a luce Dei in nos demissam animam, ad eam lucem ait denuo aspirare, ab ea illuminari, et ignem denuo fieri. Ascendendum, inquit, tibi est ad lumen ipsum, et patris radios, vnde infusa est tibi anima, multo mentis lumine circumfusa, quæ per potentiam patris fit ignis splendidus. Trismegistus in Pimandro ait, Lux et vita Deus est pater, a quo natus est homo: si ergo comprehendis te ipsum ex vita et luce constare, ad vitam rursum lucemque transcedes. Pythagoras in carminibus ait, Tu autem confide, quoniam diuinum genus est hominibus, quibus sacra natura lucem proferendo omnia monstrat. Occulta nobis est lux, quæ in maiorem aliam lucem se profert lustratione Dei. Ab illa ipsa vi-

ipsa vita Christi luce processit nobis vita animæ in generatione, et vita spiritus in regeneratione. Modus est alius, sicut in ipsomet Christo fuit alius, et nouus spiritus. Ille ipse, qui erat olim spiritus Elohim, est nunc spiritus oris Christi, generans et regenerans, psal. 103. Aliter tamen, et aliter. Regeneratio differt a generatione, sicut spiritus gratiæ differt ab innata anima. Spiritus iste est Deus, anima non est Deus, et per hunc efficitur anima Deus. Animæ spiritus vitalis, et eius elementa, sunt corruptibilia. Spiritus noui elementa sunt incorruptibilia, qualia in cœlo nunc habet vitalis ipse Christi spiritus. Anima omnis carnis ex Dei præscripto ita diffinitur. Anima est originalis quidam in sanguine vitalis vapor. Anima hominis est originalis quidam in sanguine mentis halitus. Spiritus autem regenerationis sanctus est cum innovatis regenerationis Christi elementis nouus Deitatis halitus.

Non est quod verearis dicere, et animam nostram, et ipsum Christi spiritum sanctum sibi essentialiter iunctam habere eiusmodi elementarem substantiam, sicut verbum sibi iunctam habet carnem. Inseparabiliter eam substantiam contingit ignis animæ nostræ, et ignis spiritus nostri, ac ea souetur et nutritur: vt ignem videmus liquore et aëre soueri et nutritri. Quibus deficientibus, sicut extinguitur ignis, ita in nobis velut extinguitur anima, vitalibus actionibus priuata. Imo seclusis his mundi elementis, sola in se considerata illa a Deo veniens animæ substantia, velut elementaris est, sicut et angeli substantia. Nam spiritus ipse Dei, qui est spiritus generationis Christi, a quo angeli et animæ emanarunt, talem elementarem, seu superelementarem substantiam continebant in archetypo mundo. Eam ipsam simul cum humano spiritu continet nunc spiritus Christi humanati. Eam ipsam continet spiritus regenerationis nostræ, quando ex aqua, spiritu, et igne de cœlo genera-

neramur. Ibi in ipsis creatis simul intelliguntur increta. Et ea omnia in unam animam et spiritus substantiam coēunt. Considera, qualem Christus in cælo hodie continet substantiam, qualis fit eius halitus, qualis vitalis spiritus, qui ipse est spiritus sanctus, in se haec elementa continens, sibi hypostatice unita. Nam sicut verbum Dei est hypostatice homo, ita spiritus Dei est hypostatice spiritus hominis. Per potentiam tamen resurrectionis sunt omnia corporis et spiritus eius elementa innouata, glorificata, incorruptibilia facta: et ea omnia Christus nobis communicat in baptismo et cena, se totum nobis communicans. Spiritus sanctus est ipse oris Christi halitus. Ioan. 20. Quemadmodum simul cum aere flavit Deus animam, ita simul cum aere flat Christus spiritum sanctum.

Illud in summa est hic cogitandum, quod sicut secluso aere vel igne, seorsim intelligitur anima, et cum illis anima, totum anima una, idea una, ens unum: ita seclusa halitus creatura, seorsim intelligitur spiritus sanctus, modus diuinus, et id totum spiritus sanctus, spiritus vitalis Christi, unus spiritus sanctus. Adiectio Deitatis in rebus ipsis, seu adiectio rerum in Deo ipso, nomen non mutat, Deitas in lapide est lapis, in auro est aurum, in ligno lignum, secundum proprias ideas. Excelentiore iterum modo, deitas in homine est homo, in spiritu est spiritus: sicut adiectio hominis in Deo est Deus, et adiectio spiritus hominis in eo est spiritus sanctus.

Non solum vero in halitu Christi consideratur spiritus sanctus, sed et in angelo. Ideo videndum, an angelus sit spiritus sanctus, et quis sit ille alius paracletus. Angeli ministerium est effusioni spiritus sancti adiunctum, quando visa est columba, et lingue ignis, Matth. 3. et acto. 2. Eadem ratione dicitur ibi angelii ministerium, sicut ea, quæ verbo Dei in lege siebant, per angelos siebant. Angelus in persona Dei apparuit Moysi in igne rubi, exo. 3. et acto. 7. Per angelum facta est vox Dei ad Mosem, Ego sum Deus patrum tuorum. In apparitione angelii erat ibi substantia

tia Dei in verbo, sicut in Iordan, et super apostolos, erat substantia Dei in spiritu. In persona Dei loquutus et visus est angelus ipsi Abraham, genes. 18. et 22. et ipsi Agar, genes. 16. et 21. et ipsi Iacob genes. 31. et 32. Ad idem Iosue 5. et 6. et Iudicu. 2. et 6. Rationem huius reddit Deus, quia erat diuinitas seu nomen Dei in angelo, et auditu voce angelii audiebatur vox Dei, exo. 23. Ergo sicut per angelum facta est vox, de cælis dicens, Ego sum Deus patrum tuorum: ita per angelum facta est vox, de cælis dicens, Hic est filius meus. Hæc autem est vox spiritus sancti. Mat. et Lucae 3. Tertia illa res non potuit dicere, Hic est filius meus. Ergo spiritus sanctus non erat tertia res, sed erat dispensatio Deitatis per Angelum. Hinc Christus postquam descendit spiritus sanctus, dixit, Videbitis angelos Dei ascendentes et descendentes super filium hominis, Ioan. 1. Vno loco dicitur, angelos descendentes, alio spiritum descendenter, ali spiritum sanctum descendenter. In actis ca. 8. primo loco vocantur angelus, secundo spiritus, tertio spiritus domini. Isidorus eo quod de paracleto dicitur, annunciat vobis futura, infert fuisse angelum, quia angelus interpretatur nuncius, et quia per angelos multa nunciat spiritus sanctus. Omnes angeli sunt administratori spiritus. psal. 102. et Heb. 1. Facit Deus angelos suos spiritus, et ministros igneas flamas, psal. 103. Multa bonis prophetis per angelos bonos reuelauit Deus, sicut per malos decipere malos voluit. 3. reg. 22. et 2. par. 18. et Ezech. 14. Angelus quasi spiritus ingrediebatur animam prophetæ, vt in Ezechiele et Zacharia. Angelus dicitur spiritus mendacii, spiritus veritatis, spiritus Dei. Angelus loquebatur centuriori vt vir, Petro et aliis vt spiritus sanctus, acto. 10. 11. et 13. In Centurione Chritum nesciente dici non poterat spiritus sanctus. In homine autem regenito omnia dicuntur esse a spiritu sancto, intus operante. Hinc ca. 16. vocatur spiritus, et spiritus sanctus, et in visione viri Macedonia ostenditur angelus. Separatim in scripturis fit mentione de angelo et spiritu: re ipsa idem est, sed est differentia in modo, vt inter verbum et spiritum. Modo huma

no apparenſ erat verbum et angelus: ſpiritali modo ſpiritus. Nec mirum, quod dictum vel factum angelici ſpiritus diceretur eſſe ſpiritus sancti: cum dictum vel factum apostoli, dicatur dictum vel factum ſpiritus sancti. Non ergo proprie dicitur angelus eſſe ſpiritus sanctus, niſi eo modo, quo olim angelus dicebatur eſſe Iehouah. Quæ verbo Dei in lege fiebant, per angelum fiebant: nec ob id angelus dicitur eſſe verbum Dei, niſi in umbra et ministerio, nec eſſe Deus, niſi in umbra et ministerio. Multo minus nos deitatem talem angelo tribuimus, quam Iudei, a quibus angeli ut dii adorabantur. Vnde concludimus, quod nec in Christo, nec in nobis, dici proprie debet angelus ſpiritus sanctus, ſed ad ministeria ſpiritus sancti minister.

Consolator ergo ille ſpiritus sanctus, quem Christus apostoliſ pollicetur in eis futurum, qui et datus eſt acto. 2. non intelligitur principaliter angelus, quamvis angelus ibi in ministerio cooperaretur. Sed vice ſui externi consolatoriſ pollicetur Christus apostoliſ internum aliud eis consolatorem futurum ſi. ſpiritu nouum, qui tunc non erat, poſt resurrectionem dannum, et ministerio angeli glorioſe communicandum.

Alius a filio ille vere dicitur, multis rationibus etiam fecluso angeli ministerio. Primo quia tantum differt a filio ſpiritus, quantum ab homine flatus, imo fecluso creato halitu, ſubstantia ſpiritus sancti realiter differt a ſubstantia filii. Alius, et aliud a Christo ille dicitur, niſi vox aliud diffonantiam tibi notet. Nam tunc non concedam, conſolatorem ſpiritu eſſe aliud a filio. Imo vnum ſunt, ſicut Christus et pater vnum ſunt, quia concordant, et quia vna eadem eſt Deitas. Alius tamen et aliud Deitatis modus. In lege no talis datus eſſe ſpiritus, eſſentia tali, diſtincta ac viſibili, in vnam cum humano ſpiritu hypofaſim perpetuam coēunte. Ideo magis nunc fecernitur, et aliud dicitur. Spiritus sanctus ante humanationem verbi in ſe erat vere modus

modus deitatis substantialis, spiritui hominis non ita hypostatico unitus. Nunc substantiali habet adiunctionem perpetuam humani spiritus Christi. Alium item a se vocat Christus spiritum illum cum ipse eum tunc non haberet, sed a patre promissum. Ipsem et Christus accepturus erat in resurrectione, nouum spiritum gloriarum, eum postea apostolis communicaturus. Alium vocat propter sublimem eius gloriam, nunquam antea visam. Alius erit a spiritu, quem vos apostoli iam accepistis. Alius erit a me ipso. Imo ego ipse ero aliis, et homo nouus. Longe alius erit in eo gloriarum gustus, quam nunc. Ideo ait, Ille me glorificabit. Tanta post resurrectionem est Christi glorificatio, et noui spiritus eius sancti gloria, ut in eam angelorum, teste Petro, desiderent prospicere, et velut stupescendi admirarentur. Quia angelii ipsi Iudeorum dei, nunquam talem deitatis dispensationem in lege viderant. Per Christum est angelis data noua cognitio spiritus sancti, sicut noua cognitio Dei. De regno Christi quedam didicerunt angelii, quae antea nesciebant. Ephes. 3. Regnum Christi nobis datum, est regnum spiritus, in spiritu dicuntur nobis omnia manifestari, omnia fieri, et ita a spiritu sancto fieri. Tanta gloria pater filium decorauit, ut non solum sit ipse Deus de Deo, sed et sit Deus, de quo Deus aliis procedat. Quod si te offendat dicere alium Deum, dic alium consolatorem, et aliam Deitatis personam. Christus est Deus, a quo dei alii procedunt et generantur. Nos enim sumus dei ab ipso procedentes, et ex Deo geniti Ioan. 1. Sed quare de spiritu sancto ait Christus, Non a se ipso loquetur? Quia nihil absconsum a verbo Dei suggerit alicui spiritus sanctus. Didimus libro secundo de spiritu sancto, ita exponit, Non loquetur a semet ipso, hoc est, non sine me, sed ex mea et patris voluntate erit modus spirationis diuinæ.

Ad ipsam Christi originem est nobis hic paululum ascen-
m. 5. den-

dendum, ut per ipsius donum ex ipso fonte aliquid habriamus. Hoc tibi statue lector, Deum in se, si seorsim sine Christo consideretur, ita esse abditum, et omnia transcendere, ut nihil habeat nobiscum commune, nec cum spiritu angelico, quem in infinitum excedit. Statue tibi, Nec angelos ipsos Deum videre, nec eius spiritus communicationem habere, nisi quatenus per Christum datur. Quia nemo videt patrem, nisi solus ipse, et cui vult ipse reuelare. Nemini etiam Deus spiritu communicatur, nisi per ipsum. Esse vero ad eam visionem et communicationem modos diuinos, quibus pater se mundo manifestat, et communicat per solum Iesum Christum. Et ut eos ille nunc nobis exhibet, ita eos ab æterno in Christi sapientia præformauit. Modus diuinus et substancialis est spiritus sanctus, modus æternus in Deo et eius plenitudo in Christo. Modus æternus in Deo erat, in mente præformatio quedam. Præformatio spiritus Christi in Deo vel hinc ostenditur. Si portio illa, aut scintilla, aut mensura, aut halitus, aut modus spiritus, qui erat in Petro vel Paulo, fuit olim substancialiter in Deo: quanto magis plenitudo ipsa Christi? Quando Petro et Paulo datur spiritus sanctus, non sit mutatio in Deo, nec ab eo nouum quid realiter deciditur: sed ipsi mutantur, ea quæ ipsis erant parata, suscipientes per unionem et assumptionem de ipsis factam. Spiritus, qui eis datur, de Christo accipitur, et in Christo erat eis præparatus. Immensa præparatio et ineffabiles modi. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, quæ sint haec nobis præparata. In apostolis quidem erat vera substantia spiritus sancti, ad certam mensuram data, eis ab æterno ita parata. Dicuntur vero impleri spiritu sancto, acto. 2. et 4. Quia id quod in eis erat, ita eos tunc implebat et mouebat, ut in actiones miras erumperent. Non tamen erat in eis tota plenitudo spiritus sine mensura, sed in solo Christo, Ioan. 3. Rom. 12. 2. Cor. 10. et Ephes. 4. Sub mensura itaque dicimus esse in hoc alium

alium spiritum, in isto alium, in illo alium, et omnia esse vnum spiritum. Ne mireris ergo, si Christus alium paracletum dixit, et alium spiritum, cum et tu hic alium, istuc alium, et illuc alium dicas. Si realitates sophisticas tollas, erunt omnia facilia.

Vt omnia summatim concludamus, spiritus sanctus ita paucis diffinitur, Spiritus sanctus est substancialis modus diuinus, spiritui angeli, et hominis accommodus. Quanquam spiritus sanctus substancialiter vnum faciat cum ea, quae est in Christo, spiritus creatura sanctificata, nihilo minus in se pura deitas intelligitur. Secundum dispensationis modum est ex Deitate Deitas, sicut in ramulis, foliis, et floribus est deitas ex deitate seminis et radicis : sicut in palmitibus est deitas ex deitate vitis, successione quadam distributionis diuinæ. Vere ergo est spiritus sanctus modus substancialis, a patre et filio distinctus, procedens, sensibilis, subsistens, aliud hic, aliud ibi loquens et agens. A Deo patre discernitur spiritus sanctus, vt dicamus esse Deum in spiritu sancto, sicut erat Deus in verbo, Deus in lumine. Spiritus sanctus ex Deo nascitur, sicut ex Deo nobis nascitur lumen. Deus est pater spiritus sancti, sicut pater luminis, pater gloriae. Figura eadem dicitur Deus pater sapientiae, pater verbi, si sine homine haec olim intelligas. Deus in spiritu habitat, et Deus est spiritus, Deus in igne habitat, et Deus est ignis. Deus in luce habitat, et deus est lux. Deus est in mente, mentem inhabitat, et Deus est ipsa mens.

Nobis forsan obiicies, Cum spiritus ille Dei ab eterno contineret solam hypostasim diuinam, seu diuinitatis modum illum substancialem, quasi elementaris flatus in Deo primam ideam: et nunc habeat humani spiritus Christi elementa, incarnatione ei in vnam essentiam adiuncta: non videtur esse nunc maior eius gloria, quam olim, esto post resurrectionem sit maior, quam fuerit Christo in terris agente. Respondeo, Gloriam Dei in se nec augeri, nec minui: in nobis esse tanto maiorem, quanto magis nos ille glorificat. Tantam suam potentiam et gloriam in resurrectione Christi manifestauit Deus, vt ex elementis humanis corruptilibus faceret

incor

incorruptibilia, et ad gloriam nostram ea suæ deitati in similibus elementis ita gloriose coniungeret, vt simul cum Deo vnum spiritum substantialiter faciant, qui est spiritus sanctus. Quicquid est in Christo, est substantialiter vnum cum Deo, quemadmodum ipse ait, Ego et pater vnum sumus. Sic ut corpus Christi est ita adglutinatum Deo, vt substantialiter sit vnum cum eo: ita spiritus eius, et spiritus hominis per eum, adglutinatur et adhaeret Deo, vt unus cum eo spiritus sit, 1. Cor. 6. Per Christum solum datur spiritus, et est spiritus Christi humanati, nobis ita iunctus. Ipse vitalis Christi spiritus æternus, nobis substantialiter iungitur, sicut caro ipsa Christi. Sed haec in libris de baptismo et cena perspicacius intelliges, quam hic possint referri. Nunc sat fuerit, si substantiam spiritus sancti esse intelligas divinam substantiam, spiritui nostro per se coniungibilem, per Christum, cognatione quadam, ac spiritum nostrum ita sanctificantem.

Cognita essentia spiritus sancti, ac sanctificationis nostræ munere, aliud quoque munus est hic paucis attingendum. In qua re dictum Christi exponemus, Ioan. 16. Spiritus paracletus arguet mundum de peccatorum ipsorum, de iustitia mea, et de iudicio in hostem. Ecce præclarum munus spiritus sancti. Spiritus arguet mundum de peccato, quia non credunt in me, spiritus evidenter arguet, esse insigne peccatum, non credere in eum, qui a prophetis et signis carli demonstratus, tot et tanta pro nostra salute fecit miracula, tot et tanta pro nobis passus est, tot et tanta mysteria compleuit. Evidenter arguet mundum de iustitia mea, iustum me declarans, quem esse iniustum, mundus calumniabatur, et impostorem. Docabit spiritus, me iuste omnia fecisse, quia ad patrem recipior, non recipiendus, si essem iniustus. Non solum recipior, sed et ibi perpetuo manebo, vt post haec non videatis me. Hec est iustitia mea, vobis quoque com-

que communicanda, qua et vos ad patrem transferam. Arguet item mundum de iudicio rite in fatanam peracto, et ab eis non intellecto. Docebit me iure viciisse et deieciisse hostem, qui mundum opprimebat, et in inferno captiuum tenebat. Magna est huius iuris judicialis virtus. Videbatur enim dæmon iure hominem captiuum tenere, ex sententia Dei, Morti traditum: qui et factus erat seruus peccati, quia peccauerat. At spiritus docebit Dæmonem inique in omnibus egisse, et inique semper agere, imaginem Deo dilectam tot seductionibus traducendo. Hominem vero iuste a Deo olim punitur, ob misericordiam Christi iuste nunc liberatum. Declarabimus hæc omnia latius in libro de peccato originali, cum hic non sit commodus locus, ubi de spiritu sancto agitur.

Illud vero est nunc magis dicendum, se frustra plurimos torquere, qualiter spiritus sanctus a patre procedat, aut a patre et filio. At ego ita facile declaro, Spiritus veritatis, qui a patre procedit, id est, quem pater dat. Ipse enim est originalis fons, et dat spiritum bonum potentibus se. Aduerte autem, in quo sensu ibi dicitur, procedit, ne tu finistre occuperis ex imaginaria significatione. Procedit ibi græce εκπορευεται, id est, proficiscitur, egreditur. Non est metaphysica rerum intus emissio, sed est egressio ad opera Dei. Non fuit intrinseca realis processio, qualem fingunt sophistæ, sed fuit æterna in archetypo mundo præformatio, qualis fuit exhibitio. In creatione fuit exhibitio insignis et prima, verbi et spiritus. Substantiales erant diuinitatis modi, ad substantiarum omnium originem et Christi generationem. Vere ante creationem nec erant Dei in se ipsum motus, nec erat actio, nec passio. Nec realis generatio, nec emanatio, nec sufflatio, nec spiratio, nec producacio. Nemo spirabat, nemo spirabatur. Omnia nomina haec sunt species motus, actionis, et passionis. Seclusis ergo in-

trin-

trinsecis illarum trium inuisibilium rerum agitationibus, nos dicimus, dispensationem Dei esse, qua spiritum hominis sibi vnit. Hoc vere est spiritum dare et mittere, quando hominem ad se assumit, et eius spiritum sibi vnit. Et quia per Christum id facit Deus, a Christo vere spiritus procedit: cum præsertim sit in ipso originalis tota plenitudo. Ex deitate procedere deitatem diximus, secundum modum distributionis diuinæ. Per dispensationem creaturæ, et modum quendam, nos ea missione nomina Deo tribui, concedimus. Spiritus sanctus dicitur visibiliter proficiisci, moneri, et descendere, ad motum angeli, Matth. 3. et acto. 2. At non propterea mouetur substantia ipsa Dei, quæ erat in angelo. Spiritus Dei omnia implens hunc vel illum illustrat, ita mouens, ut ipse non moueat. Ab ore Christi spiritus sanctus procedit, proficiscitur, et egreditur: quia per halitus sui distributionem nos Christus hoc munere donat. Spiritus sanctus a patre et filio procedit, et a patre per filium. Effundit in nos Deus spiritum sanctum per Iesum Christum ad Titum. 3. Promissione spiritus sancti accepta a patre, effundit in nos Christus donum hoc, acto. 2. Dona accepit Christus a patre, ascendens in altum, et dedit ea hominibus, psal. 67. et Ephes. 4. Accepit hæc Christus in resurrectione, quæ antea non ita habebat, cum nondum esset glorificatus. Spiritus hic regenerationis sanctus, hominem glorificans et innouans tunc non erat. Ioan. 7. Ille ipse spiritus, qui a patre est, a Christo est, proprius ipsius factus ei essentialis et naturalis. Proinde ait Christus, Quem ego mittam vobis a patre, Ioan. 15. A patre mittens Christus, a se ipso mittit: et a se ipso mittens, a patre mittit: quia pater est in ipso. Primo dedit Christus honorem patri, dicens a patre dandum spiritum. Postea seipsum adiunxit, dicens, se daturum. Quanquam talem non haberet tunc Christus, tamen dixit, Ego mittam, de meo accipiet et annuntiabit vobis. Omnia, quæ habet pater, mea semper sunt. Propter ea dixi, quod de meo accipiet, i. e. de substantia

tia mea, et deitate mea. Characterem substantię meę et ideam filii a me acceptam in vobis inprimet et præscriptum iam ordinem docebit, vt non a se ipso loquatur. Adeo illum de substantia mea vobis communicabo, sicut aliam meam pro vobis pono. Errant ita Græci, nolentes spiritum sanctum a filio esse: cum sit Christus unicus fons, unde spiritus sanctus emanat. Est vere spiritus sanctus vita, anima, et sensus Christi. Est spiritus Christi, per quem nos sensum ipsum Christi ita tenemus, vt vita ipsa Christi viuamus. Imo non viuamus iam nos, sed viuat in nobis Christus. In nobis est spiritus Christi ex intima eius substantia, et intimo eius corde, magno amore datus, qui ob id dicitur charitas Dei in cordibus nostris. Ro. 5. Ex intimo cordis est nobis datus, vt per eum Christus in corde nostro vere formetur, et nos ad ipsum imaginem vere transformemur. Valida ratione, quia ille est spiritus filii, nos per eum effici filios, Paulus Galatis ostendit. Imprimet enim in nobis ipsam filii Dei filiationem, vt tanquam fratres Christi abba pater clamemus. Ipsemet spiritus continet ideam filii: sicut anima corporis: filii impressionem in nobis facit, filium in nobis format dictus vere spiritus ~~biōθεσίας~~ spiritus filiationis, nos regenerans. Additur deinde corpus ipsum, sanguis, caro, et offa, in cena domini. Hoc nunquam alicui in lege, nec ante resurrectionem Christi datum est. Nemo tunc dictus est frater Christi, nec eius regni tunc cohères. Quia spiritus talis regenerans, et glorificans, Christo nondum glorificato, nondum erat. Ioan. 7. Hinc Christus ipse post resurrectionem nos fratres vocat. Matth. 28. Ioan. 20.

Ex dictis ratio redditur, quare usus vocis spiritus sanctus est tam frequens in novo testamento, et non in veteri. Ratio differentiæ est, quia in lege erant sanctificationes carnis, non sanctificatio hæc spiritus. Erat quidem tunc spiritus, sed non qualis nunc: ideo nec spiritum sanctum illi sciebant, nec an sit spiritus sanctus, audierant, acto. 19. Vox noua, aut eis non ita

con-

consueta, et virtutes nouæ indicabant esse aliquid nouum, sicut vere erat spiritus nouus. Quanquam spiritus ille, qui fuit in prophetis, fuerit spiritus Christi, aliud tamen erat tunc spiritus, alia erat deitatis dispensatio, et aliter in illis agebat, quam in nobis. Quamuis spiritum hunc sanctum per prophetas loquutum, nos dicamus, quia est æternus: vere tamen aliter illi, quam nos sanctificabantur: et alium seu aliter agentem spiritum hauserunt: Quia Iesus Christus nondum erat glorificatus Ioan. 7. Illi acceperunt spiritum seruitutis in timore, nos spiritum filiorum Dei, Ro. 8. et Gal. 4. Eos ob id vocat Christus seruos, nos amicos et fratres, Ioan. 15. et 20. Nouo igitur credere datus est spiritus nouus, et haec est ratio nouitatis vocis. Apud Iudeos agebatur de materiali quadam sanctificatione, que per exteriores vocationes et tactus siebat, ut res, que tangeret, sanctificaretur. Exo. 29. et Leuit. 6. Immundum tangendo, eorum sanctitas polluebatur. Leuit. 5. et 11. Caro apud Iudeos sanctificabatur, nunc spiritus est sanctus. Vnctio, quam a Christo accipimus, est unctio spiritus. 2. Cor. 1. et 1. Ioan. 2. et Acto. 10. Agunt veri Christiani de interiori vocatione, et sanctificatione, que in spiritu et a spiritu sit. Ideo sanctum dicimus spiritum, et in nomine spiritus sancti Iudeis ignoti ideo baptizamur, ut legi mortui, et carne sepulti, de sola spiritus sanctificatione semper memores simus. Nullus Iudeorum fuit renatus ex aqua et spiritu sancto. Aliquando ibi legitur spiritus sanctitatis spiratio certa a re sancta, spiratio temporalis, non spiritus regenerationis, sanctus spiritus nouus, cum elementis incorruptibilibus. Si quando in lege dicitur, esse in aliquo spiritus Dei, non sumitur pro spiritu regenerationis sancto, ut in nobis, sed pro intelligentia aliqua, prophetia vel fortitudine, Exo. 28. 31. 35. Num. 24. 34. et Iudicum 14.

Venti etiam flatum vocarunt sacrae literæ spiritum Dei magna

magna efficaciæ ratione, et iuxta literam, et iuxta spiritum. Nam erat in eo ipso aëris flatu viuificans energia, et mysterio indicabatur, vera spiritus sancti substantia: ipseque Christi halitus diuinus viuificans. Ventum hac ratione dicitur Deus educere de thesauris suis, psal. 134. Iere. 10. et 51. Spiritus Dei dicitur ventus ille, qui agitationem faciebat super aquas, Genes. 1. Tum quia erat magnus et vehemens, ad exsiccandas aquas, et eas vélut in cumulum cogenandas, psal. 32. item ad aërei firmamenti expansionem, euaporatione illa producendam. Dicitur ibi spiritus Dei multiplici ratione mysterii, in ipso Deo iam praesentis, et in Christo futuri: quod Hebrei quoque nouerunt. Energiam spiritus Dei, omnia viuificantem, agitantem, et implantem, ipsi nouerunt. Spiritus Dei aquas ibi viuificabat, vt illæ iterum terram viuificant ad rerum generationem. Latius quoque de spiritu illo inquirentes in Breschit Rabbaa, dixerunt spiritum illum, qui aquas agitabat, esse ipsum spiritum Messiae, omnia ab æterno agitantem et viuificantem. Ita ipsi probe intelligebant, sine trinitariorum nostrorum somniis, nemini unquam cognitis. Ex lege et prophetis docti illi sciabant futurum, vt spiritus ipse Dei super Messiam requiesceret, et eum ipsum spiritum ab initio esse, et in rebus semper agere.

De hoc spiritu Christi sancto aliud hic superest obseruandum, quod quamuis in nobis non sit corporalis sanctificatio, tamen in corpore Christi est peculiaris, vt dicatur de spiritu sancto, et a spiritu sancto genitum, Matth. 1. De substantia ipsa spiritus sancti, sicut de substantia verbi. Substantia ipsa spiritus Dei in archetypo mundo continebat, et continet nunc elementa eadem verbi, quæ diximus superiora tria, seu ipsorum exemplar substantiale. Substantia verbi et spiritus erat in Deo eadem substantia, Deus ipse ita se exhibens. Nunc quoque, quamuis caro et spiritus Christi

vere differant, tamen in clementari substantia, participationem veram habent, sicut caro et spiritus noster, ita colligati. Caro Christi, ut erat in sepulchro, suam seorsim habebat diuinam substantiam, in cœlestibus elementis et substantiali lucis forma. Spiritus ipse Christi, quem moriens Deo commendauit, seorsim continebat et continet elementa regenerationis nostræ, quæ esdem sunt elementa verbi. Atque ita sunt superiora tria elementa corpori, et spiritui communia, quasi commune vinculum, per quod anima terreo corpori alligatur, tam in Christo, quam in nobis. At in nobis sunt solum elementa creata ex creaturæ generatione. In Christo sunt creata et increata ex creatoris, et creaturæ substantiali propagatione. Ratione igitur illius communis et substantialis vinculi, inter carnem et animam, aperte cognoscimus, ipsum Christi carnem esse de substantia spiritus sancti in Maria genitam. Quicquid est in Christo, sanctum est: in eo est sanctitas corporis et spiritus, et immaculata caro. In solo Christo facta est per substantiam spiritus Dei ipsa carnis sanctificatio, ac generatio, et substantia spiritus Dei ipsi carni substantialiter communicata. In eo igitur superius citato paradoxo, quod corporum huius seculi non sit veritas, non comprehenditur ipsum Christi corpus, quod est ipsa veritas. Imo corpus ipsum est vere cibus spiritus, et spiritui nostro in unam substantiam vere unitur, spiritu regenerationis ita colligante. Caro Christi vere est cibus longe verius quam externus hic cibus. In hoc communi cibo non est veritas, ut ait paradoxum: sed in illo cibo est veritas, in quo est constans et immaculata puritas. Ille est cibus verus vitæ cuiusdam semper viuentis, quæ in nobis est.

Posset hic quispiam dubitare, Si in solo Christo erat originaliter spiritus sanctus, quomodo in eum descendit

scendit spiritus sanctus in Iordanem? Respondeo, Christus ante resurrectionem nondum obtinuit totam Dei gloriam, et potentiam. Dispensatione quadam Dei hoc resurrectioni seruabatur. In Iordanem fuit indicata noua regenerationis baptismi virtus, et gloria, sicut Christus in sua regeneratione nouum gloriae spiritum accepit. Per incarnationem fuit diuinæ supremæ formæ ad seruilem infimum habitum deiectio, et per resurrectionem fuit glorificatio. Totam ergo nunc verbi et spiritus gloriam solus Christus hypostaticē continet. In eo solo, et ab eo solo, est vere spiritus sanctus, ei substantialiter insitus, et deinde in nobis per gratiam ipsius, atque ita sumus nos substantialiter unum cum ipso, sicut ipse est unum cum patre.

Dubitare iterum quis potest, Si in unam cum anima nostra substantialia coit spiritus sanctus, quid illud totum est? Respondeo, Est anima, et est Spiritus sanctus. Deitatis illa positio nec speciei nec individuali nomen mutat. Est anima in spiritu sancto, et spiritus sanctus in anima. Sicut Deus est in Christo, Christus in Deo, et Christus est Deus manens homo: ita anima sublimi regeneratione, per hypostaticam unionem sit spiritus sanctus, et manet anima sicut homo sit Deus, et unum cum Deo. Quod autem illud totum una substantialia sit, velut ignis cum igne, lumen cum lumine, ultra iam dicta intelliges manifeste, si vitalem ipsum totum spiritum Christi consideres, in quo est anima et spiritus sanctus, ens unum. Quin et aer ipse, quem nos inspiramus, substantialiter unum efficitur cum anima nostra, postquam vitali nostro spiritui essentialiter adiunctus est, intus in corde. Formas superuenientes ostendimus esse unum cum priore lucis forma. Noticias quoque superuenientes diximus esse essentialiter unum cum anima, veluti lucem cum luce et spiritum cum spiritu.

n. 2.

Sicut

Sicut Christus est vnum cum Deo, ita ait nos effici vnum cum eo per spiritum sanctum. Imo vnum aliud maius. In nobis generatur nouus internus substancialis et immortalis homo, ex carne et ossibus, qui est substancialiter vnum cum anima. Hoc in baptismo et cena videbis, non enim fruola est cum Christo cœnandi, et carnem eius manducandi ratio, nec fruola est tam sublimis spiritus regeneratio. Vitalem suum spiritum æternum nobis substancialiter communicat Christus, sicut carnem suam. Se totum ille nobis vere communicat.

Iam ratio vera redditur, quare dixit Christus, spiritum hunc nouum perpetuo in nobis mansurum et vitam ipsam immortalem. Iudeis olim ad tempus dabatur spiritus in elementis animæ incorruptibili bus. In nobis post regenerationem iugiter manet spiritus Christi cum elementis æternis, qualia sunt in ipso resuscitato, sicut in nobis manet caro eius æter na. Non ita ante incarnationem cohærebat Deus cum homine, sicut nunc cohæret spiritus Christi hu manati. Quod per eius aduentum in gratiam nostri factum est, ut ita nobis spiritus cohæreat humanus spiritus. In regeneratione nostra, accedit animæ nostræ vera incorruptibilis et cum interno incorruptibili homine perpetuo, et inseparabiliter manet spiritus sanctus. Incorruptibile dicitur in nobis semen Christi, et incorruptibilis internus homo. 1. Pet. 1. et 3. Incorruptibilis est homo, qui non ex sanguinibus, nec ex voluptate carnis, sed ex Deo genitus est Ioan. 1. et 3. et 1. Ioan. 3. Vnde Infert Ioannes, tales nos esse in mundo hoc, qualis est Christus in cælis. Ioan. 4. Dii vere nos efficimur, participatione Deitatis Christi, facti vere participes diuinæ naturæ, ut ait Petrus. In huius veritatis umbra olim dicebatur, Ego dixi dii estis. Internus noster homo est Deus, de cælo et de substantia

Raptia Dei. Sed cognita regeneratione diuina, regeneratione superna, haec omnia melius cognoscentur. Tunc cognoscetur internus cœlestis homo, tunc noua progenies cœlo mittetur ab alto. Diuina quædam nascetur Christianorum progenies, quam admiratur Esias. Homines nascentur nunquam amplius morituri.

Antequam huic libro finem imponamus, spiritum verbo, ut olim habebat, et nunc habet, quasi dicta colligentes, denuo conferamus. Substantialis in mundo fuit Dei manifestatio, sicut substantialis communicatio. Sicut Deus logos, ita Deus spiritus. Verbo mandat ut res fiat, spiritu viuiscat. Verbo creantur cœli et terræ corpora, spiritu viuificantur, et lucis forma simul rebus inditur. Nulla res sine verbo fit, nulla sine spiritus et lucis energia virtutem aliquam habet. In verbo ipso est spiritus et lux. Prodit cum sermone spiritus, et Deus loquendo spirat, sicut nos non possumus proferre sermonem sine respiratione. Ob id dicitur spiritus oris, spiritus labiorum. Sicut substantia verbi manifestata et visa est in Christi corporalibus elementis, et eam substantialiter continet naturale corpus eius: ita substantia spiritus Dei visa est in Christi spiritualibus elementis, et eam substantialiter continet naturalis spiritus eius. Sicut verbum Dei, cum ipsa hominis substantia est in Christo substantialiter unum corpus. Ephes. 2. ita et spiritus Dei, et spiritus hominis est unus spiritus 1. Corin. 6. Deus habitat in filio, et filius est Deus: Deus habitat in spiritu sancto, et spiritus sanctus est Deus. Ipse spiritus noster est Deus, a Deo proficisciatur, et nascitur: sicut Christus est Deus, a Deo prosector et natus: ipse primario, nos secundario per ipsum. Ab ipso ore Christi proficisciatur in nos spiritus regenerationis. Sublimi hoc dono substantiae suæ et corporalis et spiritualis, ultra Iudeos Christus nos donat. Nulla ante Christi aduentum visa est spiritus hypo-

stasis. Sed voluit Christus eam in suo baptismo prius, deinde post gloriam resurrectionis suę, in apostolis manifestari: ut effecta inde melius perpendamus, et gratiam aduentus eius. Viso, et auditio Christo, vi-sus mox et auditus est spiritus sanctus, ac interne in nobis cognitus consolator. Non solum spiritum columbam, et ignem vidimus, sed per modum auditus, Ioan. 3. et intra nos ipsos percepimus. Io. 14. Hinc acto. 2. videbantur linguae ignis, vehemens sonitus audiebatur, et efficacia intus percipiebatur. Hanc præterea similitudinem habet incarnatione verbi cum missione spiritus, et in hoc nos assimilamur filio Dei. Verbum descendens facit Christum de cælo descendisse, sicut per spiritum descendenter nos de cælo descendimus. Ascendimus item cum Christo. Nam Christus ipse dicitur verbum Dei, quasi oraculum illud recesserit a Deo, et venerit ad hominem, quando caro factum est. Vere tamen non recepsit, sed Christus ascendit ad Deum. Ad eundem modum spiritus quasi recessit a Christo, quando ad Apostolos missus est, acto. 2. Vere tamen non recepsit, sed nos ascendimus ad ipsum Christum, cum eo sedere incipientes in cælestibus. In quibus nos iam cum ipso regnamus, et utinam semper regnemus. Amen.

De Tri

DE TRINITATE DIVINA, QVOD IN EA NON

fit inuisibilium trium rerum illusio
sed vera substantiæ Dei mani-
festatio in verbo, et commu-
nicatio in spiritu.

DIALOGI DVO.

Primus agit de legis vmbbris, et Christi comple-
mento angelorum, animarum, et inferni substantia.

MICHAEL. PETRVS.

Elohim ille apud Mosen initio creans, et Ioannis verbum, quod initio erat apud Deum, ad vnam Christi personam referuntur. PETRVS. En adest, Seruetus est, quem ego quærebam. Heus, heus. Quid hic solus tecum loqueris? MICHAEL. Video Christum a Christianis ignorari. Video Christianos dici, qui nesciant, in quo Christianismi fides consistat. Et videns ingemisco. Si Christus hodie vniens, iterum prædicaret, se esse filium Dei, iterum cum sophistæ nostri crucifigerent. Res vna est Christus unus, ens vnum, filius unus. Ipsorum suppositum supposititum est, idioma sophisticum et inuisibilis illusio. Prestigiosa est eorum salus et prestigiosa mors illius inuisibilis rei. Sacrilega sunt idiomatum sophis-
mata, per quæ dicitur angelus intra pellem asini mo-

ri, et spiritus sanctus in mulo mori. PET. Et tu semen generationis in Deo ponis, nubem et clementia? MICH. Omnia in Deo et origines omnium. In Deo generante dicitur semen generationis, sicut in Deo loquente dicitur sermo. In Deo erat semen, sicut Christus dicitur semen Dei, et sermo ipse dicitur semen: cum praesertim in eo ipso sermone omnia semina continerentur. Non dicitur proprie generationis ea, quae sunt generationis substantialia, non obseruantur. Eo magis quia est Christi cognatio generationum omnium excellentissima, specimen eximum, et prototypus verus. Quod in aliis generationibus accipiunt filii a patribus, accipit Christus a Deo. Hic a creatore, illi a creaturis. In scriptura Christo tribuitur semen generationis, germen, ros genitrix, et reliqua. Alioqui quo modo dicis, esse de substantia Dei generationem? Si in Deo ipso erant aliae res, in Deo erat quoque semen, vera omnium origo. Si in Deo cognoscis fuisse omnia, in archetypo fuisse supercælestes aquas, in empyreo ignem, in æthere spiritum, evidenter cognosces. Hoc nunc meminiris, fuisse exhibitionem diuinam, sicut erat præformatio. Instar aërei fatus dicimus spiritum, Elohim, in Deo dicimus ignem, aqueam gloriae Dei nubem, fluvium igneum, verbi pluuiam, rorem, et irrigationem, ad generationem veri filii Dei Iesu Christi; non sine mysterio facta est talium in Deo manifestatio, nec suos prophetas Deus solis inanibus spectris deludebat, quando gloria illa et maiestas Dei declarabatur in aqua cælesti spiritu et igne. Semper ibi in nube apparebant cælestes aquæ, fatus, spiritus et ignis splendor, ut in aliorum generationibus et nunc in æthera apparent. Analogiam ad verbum esse veram, ostendimus in semine generationis nostræ in nube aërea, in sermone et halitu nostro. Erat substantia diuina, Deus ipse ita se exhibens et proferens gloriam Christi patefaciendo, Deus creator ita se per Christum creaturis con-

ris conformare voluit. An non essentia illa omniformis se tales exhibere potuit, qualem voluit? Si grauaris tu, in Deo dicere semen, dic fuisse Deitatem ipsam, quæ egit vice seminis. Granum hoc aut guttula hæc non dicitur semen ratione materiæ, sed ratione formalis idæ, quæ ipsa est in Deo verissimum semen. Verbum erat in Deo semen, seminalis artifex, σπερματικὸς τεχνικός, vt ait Philo in lib. de rerum diuinarum herede. Si grauaris quoque in Deo dicere nubem, dic fuisse deitatem intra nubem. Sapientia ipsa de se ait, Ego sicut nebula cooperui terram, Eccles. 24. Sicut nubes lucens in nube, in caligine nubis, in lucida nube, Exo. 19. et Matth. 17. Nunquam fuit nubes aliqua creata quin fuerit eius in archetypo exemplar verum, nubem referens. Potuit ergo Deus exemplar tale hominibus exhibere, vt passim exhibuit, quanquam esset et ibi nubes alia creata. Ego lubens concedo, et iam multis docui, fuisse in illis gloriæ Dei apparitionibus nubem creatam, sed in ea ipsa dico fuisse superelementarem aliam nubem incretam, intus lucentem, Deitatem ipsam, se ita exhibentem. Deus erat in apparente luce intus vera lux, erat Deus in aëre aér, in igne ignis, in nube nubes, sicut in flatu Christi verus spiritus sanctus. PET. Aliud afferis non receptum, Quod verbum illud non amplius supersit, aut quod fuerit umbra. MICH. Tantum abest, vt verbum non superesse dixerim, vt potius dixerim et dicturus sim, esse hodie in Christi carne eandem verbi substantiam. Lucem illam in nube olim lucentem dico esse verbi substantiam, et naturalem corporis Christi splendorem. Verbum illud, quod olim erat essentialiter forma hominis, eandem in ipso homine formam hodie seruat, et in Christo adhuc est Deitas ipsa sub forma hominis. Quomodo non erit in eo aternitas formæ diuinæ, si per eum est in te aternitas idæ? Forma illa nec est confusa, nec imminuta, sed integra sua essen-

tia discernitur. Dico autem, non esse tale verbum, quale olim fuit, quia caro factum est, et quia aduentus Christi omnia innouavit. Non est secundum eam dispensationem, secundum quam fuit in nube, tempore Mosis. Quod secundo obiicis, vmbra vocavi, quasi rei futuræ præfigurationem: sicut in vmbra quavis est velut imago quædam. Vmbra est lumen diminutum. Quæ in lege erant vmbrae, suum tunc diminutum lumen habebant, ac subsistentiam quandam, alteriusque perfectioris rei similitudinem. Erant illa omnia, sicut erat verbum, et in hoc ipso, inperfectio quædam temporis significatur. Transierunt quodam modo illa, quæ erant perfectionem tunc non aequata. Quamvis eadem sit nunc in hoc corpore, quæ erat olim verbi substantia, erat tamen ibi Christus adumbratus, seu præfiguratus. Nam præcesserunt in lege futurorum typi, quos possumus et vmbras vocare. In qua re Christi gloria patescit. Quoniam Deus in se lux est, qui in ipsa lucis suæ et verbi substantia, Christum adumbrabat, et qui olim in verbo, quasi in vmbra videbatur. Philoni verbum erat vmbra. Sic enim ait libro secundo allegoriarum, σκιὰ θεοῦ λόγος αὐτὸς ἐστι, Vmbra Dei verbum eius est. Vmbra erat occulta forma, et exemplar, cuius similitudine, inquit, factus est homo ad imaginem Dei. Lucidior erat initio præfiguratio. Ob peccatum accessit vmbra et obscuritas quædam. Vmbrae ratio verbo Dei non magis derogat, quam Deo ipsi: nec angelis detraho, etiamsi in eis vmbram Christi fuisse dixerim. Recessit quidem vmbrae ratio, non tamen propterea periret angelorum substantia, nec Dei, nec verbi. Vmbra erat tunc, sicut vere dixeris esse adhuc in nobis vmbram, si ad futuri seculi gloriam nos conferas. Nam videmus nunc in ænigmate, tunc vero facie ad faciem: et gloria hæc nobis per Christum iam data aliam futuram maiorem præfigurat. Collatione ad nos facta, erat in lege lumen

lumen diminutum, erant caliginosæ et obscuræ nubes, quas sibi Deus, ut latibulum, tunc posuit. Psal. 17. et 2. reg. 22. Populus, qui habitabat in tenebris, et in regione vmbrae mortis, vidit lucem magnam, per Christum nobis ortam Esa. 9. et Matth. 4. ad idem Lucæ 1. ut illucesceret iis, qui in tenebris et vmbra mortis sedebant. Vides semper ibi vmbram et tenebras, hic vero patefactam lucem. Patefactam in Christo et communicatam nobis in spiritu, quæ iterum postea in totius nostri corporis gloria patesiet per resurrectionem in corpore futuram, ut nunc est resurreccio spiritus. Vmbra erat olim in legis ceremoniis et aliis mysteriis, per analogiam ad superiora verbi arcana, etiam in vmbra, nube, et caligine apud Deum delitescentia. Erat tunc Christus in abscondito altissimi, et in vmbraculo omnipotentis psal. 90. Erant ipsi omnes in vmbra et tenebris, quia Christus erat in verbi vmbra, et nubis latibulo absconditus. Durauit autem hæc verbi vmbra, quo usque Mariæ obumbrans desuit esse vmbra. **Lucæ 1.** Imo usque ad Christi resurrectionem aliquid semper vmbrae fuit, sicut et in nobis aliquid erit ænigmatis usque ad resurrectionem nostram. Adumbrabatur adhuc Deitas in carne Christi nondum glorificata, ut appareret in adumbratione illa, et montis transfiguratione. Matth. 17. Si igitur ipsum verbum incarnatum adhuc in vmbra erat, quanto magis olim in nube? Hinc Christo in terris viuente, non sunt vmbrae legis abolitæ, donec gloria tota est in Christo et eius spiritu patefacta. Licuit igitur cum Paulo, quicquid in lege visum est, vmbram vocare, ut corpus sit Christi, Coloff. 2. Nec abs re hanc quæstiopem intulisti, nam id ipsum meditabar, quando me mecum loquentem audiuisti. PET. Quid est, quod tecum loquebaris? MICH. Verbum meditabar

tabar esse ipsam Christi personam, et collationem faciebam inter logon et Elohim, ad Christum omnia referens. PET. In Deo perceptibiles formas apparuisse, nostro seculo non recipitur. MICH. Receptum hoc erat et omnibus notum in prima ecclesia, vt ex Ireneo et Tertulliano constat: et apud veteres Hebreos, vt post Philonem, Eusebium et Hieronymum, ex aliis iam citauit. In lege et prophetis aliud nihil legas. Manifestatio Dei dicitur, non illusio. Si nullam sum Deitatis apprehensionem dare voluisset Deus, frustra eius rei desiderium homini ingenuisset: præsertim Mosi et aliis, qui faciem illam videre desiderarunt. Frustra et illusorie tam multa de hac re lex doceret: Deus ipse luderet, se facie ad faciem ostentans. Christus ipse nugaretur, visionem Dei iactans. Si nullam dicas esse Dei substantialem apparitionem, nullam eius esse dices substantialem communicationem, atque ita Deum nec mundo, nec Christo substantialiter communicari: et in Christo aliud nihil apparuisse, quam speculum. Veteres Hebrei in Deo legentes: temunah zelem et demuth, diuinam illam primam formam, et figuram agnoscunt: ad cuius imaginem conditus est homo: et eam dicunt faciem Elohim. In prima Christianorum Ecclesia erat hoc adeo commune, vt inde tunc nascerentur sere omnes haereses. Nam Simon magus, Menander et Basiliides, ab Ignatio citati, deinde, Valentinus, Marcion, et Manicheus, et plerique alii, solam humanam formam, quæ erat olim in æthere, quasi spectrum Christo tribuerunt, sine vero carnis corpore. Quarum haeresium odio, ad inuisibilium rerum, et trium punctionum somnia sunt sophistæ perduerti, instantे regno Antichristi, qui suos habuit præambulones. Id a Ioanne prædictum fuerat, in eo regno præualituros illusorios tres spiritus, qui sunt tres filii beelzebub, apoc. 16. Post Athanasium, et quosdam alios, qui regni Antichristi iam erant athletæ, nunquam sophistis da

fīs data est ea mens, vt veram illam Dei manifestationem aduerterent. Lege Tertullianum ad finem libri secundi, contra Marcionem, vbi ait, in primitua ecclesia fuisse omnibus receptū, quod in verbo fuerit humana figura, adeo vt etiam ipsi Marcionitae ex apostolis ita crediderint. Illustrissimum est hoc totius ecclesiae primæ testimonium. In libro de carne Christi, et aduersus Iudeos, palam Tertullianus docet, verbum habuisse olim humanam formam et figuram. Idem docet Irenaeus lib. 4. cap. 15. et 17. Plerique alli sunt in ipsis loci de verbi humana forma, et persona, ad cuius imaginem aiunt esse corpus Adæ formatum. Ne quis vero rudis ita sit anthropomorpha, vt Deum in se esse corporeum existimet, nos vere incorporeum diximus et inuisibilem, sed se personaliter exhibuisse, cum sit mens omnisformis: quæ exhibito erat prolatio, representatio viua, verbi relucencia. PET. Mihi persuasum est, fuisse illam veram *θεοφανιαν*, Dei apparitionem, Christi reluentiam. Erat vere λογος idealis ratio prolati, sermo referens, representans. Ad tuam igitur inter logon et Elohim collationem reuertere. MICH. Ex Mosa habemus, quod erat initio Elohim omnia creans, yisus Elohim. Ex Ioanne, quod erat initio relucens verbum, per quod omnia facta sunt. PET. Quid antea? MICH. Interpellas. PET. Prius scire velim id quod prius fuit, vt illinc ordine cuncta prodeant, MICH. Erat præinitio seculorum, quam fecit Deus in Christo, vt ait Paulus. Sicut res omnes nunc sunt in Deo, ita eodem ordine ante creationem erant in eo, et primus omnium Christus: qui solus erat figura substantiae Dei, splendorque visibilis gloriae. Id quod antea fuit, si antea dici potest, fuit velut æternitatis momentum, Imo coram Deo non dicitur, fuit: sed dicitur, est. Deus ratione sua æterna corporalem sibi et visibilem filium æternaliter decernens, talis speciei substantia se ipsum visibili-

lem

lcm præbet per sermonem, in quo erat spiritus. Per eundem sermonem et spiritum, hereditatem filio, corporalem hunc mundum creat, umbram seculi melioris. Ad filii sui imaginem alios homines creat, pueros qui secum sint, illi donans: sicut ait, Ecce ego et pueri, quos dedit mihi Deus. Per sermonem et spiritum hæc omnia molitur Deus. Per sermonem et spiritum, qui quales apparuerunt, tales erant in mente praeformati. Hinc sermonem et spiritum Deus homini tribuit, sermone et spiritu se illi communicat, ut sermone et spiritu Dei eruditus, factorem suum sermone et spiritu colat. Primum igitur adest Dei verbum, verbum ex interna ratione, ad filii generationem extra prolatum, seu manifestatione exhibitum: ecce personatus Elohim mundum creans. Cogitat et simul loquitur Deus filii generationem, verbum patescens. Et per ipsummet verbum generationis filii creat mundum, cui debeat filius dominari. Quascunque eternitates imagineris, in illis iam erat ratio diuina, quæ fuit postea logos, postea caro. In sua sapientia iam expresserat Deus formam hominis, quæ fuit postea visus Elohim, postea Christus. Elohim ergo non in principio esse cœpit, sed in principio iam erat, ut ait Ioannes. Erat antea in ratione verbum, sed non manifestatione exhibitum, ut in creatione se visibile exhibuit. Mutari non ob id dicitur Deus: sicuti nec mutaretur, si se tibi substantialiter visibilem nunc exhiberet in nube, aut igne, aut alia forma. Nam ille omnem percipiendi formam in se ipso continet, quam vult nobis offrens. Christum in se iam continebat Deus, et in ipso ideas alliarum rerum, eas sine sui mutatione exhibens, ex inuisibilibus visibiles faciens, ut ait apostolus. Prius erat verbum, quam mundus, non prioritate temporis, quod nullum tunc erat, sed ut causa ante effectum. Hoc unum est tibi semper tenendum, nec tunc, nec nunc esse coram Deo aliquas temporum differentias, nec interualla aliqua, sed perpetua semper, et præsentem æterni

æternitatem. Imo positis adhuc, vt ad nos, temporum differentiis, concedendum semper est, corporalem hunc filium Iesum Christum, qui ex Maria factus est, ab æterno ex Deo egredi et ante omnia secula generari, per prolationem illam, in æternitate factam. In æternitate ante omnia tempora regnum Christi disponitur, vt post Christum docet Paulus: deinde temporum differentiæ dispensatur. PET. Voluntarie ergo genuit Deus filium, non naturaliter. MICH. Inter Athanasium et Arrium, inter Basilius et Eunomium, inter Augustinum et Maximinum, ac eius faringe reliquos, fuit acerrima quæstio, An filius Dei sit natura filius, an sit patris voluntate filius? Leguntur hæc in Athanasio, libro de fide sua, et in disputationibus contra Arrium, in Basilio contra Eunomium, in Augustino contra Maximinum, lib. 15. de trinit. contra sermonem Arrianorum, quæstione septima ad Orosium, et allis quæstionibus. Arriani patrem dicebant libera voluntate genuisse filium nulla necessitate aut lege naturæ coactum, atque ita filium aliquando cœpisse. Nolebant concedere, esse filium naturæ, ne videtur æqualis et coæternus patri: de separato quodam reali filio semper intelligentes. Nolebat Athanasius, Basilius et Augustinus concedere, esse filium voluntate, ne videretur non coæternus, et ne esset mutatio in Deo, si aliquando cœperit velle. At ego dico, fuisse hominem filium natura et voluntate. Non cœpit Deus aliquando velle, sed ab æterno voluit: et vt cogitando voluit, est naturaliter sequutum. Naturalis est ratio, cognitio, voluntas, et scientia in Deo. Secundum ea naturaliter et voluntarie decrevit. PET. Deus dispensatione voluntaria erat verbum illud externe visum. In se ipso quid erat? MICH. Deus natura sua est indiffinibilis, nec a nobis diffinitur nisi vt rerum causa, quæ est prolatio ipsa. Naturalia quedam nos in Deo dicimus, vocibus aliunde mutu

mutuatis. Dicimus fuisse lucem spiritum, mentem ratione praeditam, omnia cognoscentem, et impletentem. Naturaliter in eo relucebat, quod ipse primum esse volebat. Non potes tu in Deo aliud cogitare. Nam esset hoc secluso Christo Deum intelligere. Quod nec angelis est datum. Naturaliter ergo, et voluntarie erat logos, idealis ratio, et prolatio, relucentia Christi apud Deum, lux eius apud Deum. PET. Quare lucem praecedebant tenebrae? etiam ante peccatum? Id Moses docet genesis. 1. et Paulus2. Corinth. 4. quasi primum principium sint tenebrae. In tenebris auditur sonus, et vox spiritus: ergo spiritus a luce differt, qui sine luce ad aurem porrigitur. MICH. Quemadmodum in ipso Deo fuit lumen apparen^s, de lumine non apparente, ita dicitur creata lux de tenebris, eadem ratione, ait apostolus, res ipsas, ex inuisibilibus esse factas visibles Hebr. 11. Damascius Platonicus resert, Aegyptios primum principium eo quod esset supra omnem cognitionem, appellare tenebras incognitas. Hinc forte suam tenebrarum gentem ex malo principio deduxit Manichaeus, reales tenebras falso concipiens. Deus in seipso, in luce sua, omnia semper videns, nunquam fuit tenebrae, sed vera lux, ex qua hanc mundi lucem eduxit, dicendo, existat lux. Spiritus soni est instar lucis, a causa lucida, et in unum cum luce in anima coit. Ut lux tandem ipse patescat. Imo in luce nunc consistit, in innata scilicet ipsi aquae vel aeri, nobis non apparente. Quamuis spiritus soni creati differat a luce creata, in Deo tamen spiritus est lux. Et in anima ipsa est substantia una spiritus et lucis, instar Dei. PET. Citato loco agit Paulus de vera Christi luce, quae luxit in cordibus nostris, et ante eam erant tenebrae. MICH. Si ad initium referas, iam dixi, fuisse lucem apparentem de non apparen^tte. Fi

te. Filius ipse Dei hac ratione, seu verbum ipsum, fuit lumen de lumine, lumen visibile de lumine inuisibili. Mystice item dicitur lux de tenebris, quia lux Christi e tenebris nobis luxit, e tenebris, quæ fuerunt ante aduentum ipsius. Cuius rei typus in illa creatâ luce indicatur, quæ post tenebras data est, in umbra veræ lucis Christi ita danda. In mysterio prius fuerunt in orbe tenebrae, quam lux, sicut fuimus in tenebris, antequam Christi lux per euangelium nobis illuxit. Ecce lucem ipsam creatam fuisse umbram lucis Christi. Eodem mysterio probatur, verbum ipsum fuisse umbram, quod de tenebris nobis illuxit. Verbum illud nunquam clare visum, sub obscuritate quadam ipsum adumbrabat Iesu Christi corpus, quod nunc est in Deo corporalis, lucida, et visibilis veritas. Nunc igitur non est tale verbum, quale olim fuit. Quia non est nunc secundum illam dispensationem, secundum quam erat oraculum illud in nubis caligine, tempore Mosis. Nam ut scribitur 2. para. 6. Deus qui habitabat in caligine, habitat nunc in templo Salomonis, quod est corpus Christi, Ioan. 2. Si nunc est tale verbum, quale olim fuit, sequitur, talem esse legem, qualis olim fuit, et velamen faciei Mosis. Nam per analogiam ad superiora sunt hæc inferiora. Si nunc est tale verbum, ubi oraculum illud? ubi glori domini, quæ ibi apparebat? Nonne illorum omnium plenitudo est in corpore Christi? Nonne illa omnia sunt per admirationem Mariæ factam, in Christum transfusa? Tu non fatis animaduertis, quanta operatus sit Iesu Christi aduentus, et qualis nouo testamento facta sit omnium innovatio. Verbum est nouum, sicut spiritus nouus. Vetera omnia ut umbræ transferunt, et ecce facta sunt omnia noua. 2. Cor. 5. Christus est homo nouus, nomen nouum, cibus nouus, regnum nouum, cælum nouum, terra noua, omnia noua. PET. Quomodo nouus et ab aeterno? MICH. Spiritus dicitur

citur nouus, ob creaturæ inuocationem, et nouam gloriam, et est ab æterno in substantia Dei. Christus Paulo dicitur nouus homo, ex Deo et homine constans, in vnam substantiam et vnum corpus; Ephes. 2. Et ipsemet est in substantia Dei ab æterno logos et Elohim. PET. Idem semper concludis logon et Elohim. MICHI. Quando a Joanne audio, dici lucidum logon rationem referentem: et olim audio lumen vultus Elohim, necessario in Christi faciem incido, cum tota lex mihi hanc imaginem ob oculos ponat, ut libro tertio satis dixi. Magna ad hand rem est vis illorum Christi verborum, Qui vidit me, vidit patrem. Ex quibus ita licet inserre: Si Deus manifestatus est in carne, videndo illam carnem videtur Deus, ergo in hac facie Christi videtur Deus: et qui faciem Christi olim vidit, vidit Deum. Olim autem in oraculo videbatur Deus: et id quod videbatur, erat vultus Elohim. Ergo sequitur, idem in persona esse logon, Elohim, et vultum Christi. Gloriam illam Dei, quam vidit Esaias cap. 6. fuisse gloriam Christi, docet Ioannes cap. 12. Idem comprobatur ex iis, que Ioannes in Euangeliō et Epistola de luce scribit. Nam verbum erat lux illa, qua Deus lux est: et ea ipsa erat lux et lumen vultus Elohim, psal. 4. 35. 43. 66. 88. 89. et 118. Hanc eandem lucem, lumen, gloriam, claritatem, splendorem, vidit Ioannes in facie Iesu Christi, dicens, vidimus gloriam eius Ioan. 1. Idipsum in facie Christi in monte transfigurata se vidisse testatur Petrus. 1. Pet. 2. Idipsum in facie Christi vidit, et videri docuit Paulus. acto. 9. 26. et 2. Cor. 4. Ergo erat idem logos Elohim et Christus, qui est lux mundi. Ea ipsa lux vultus Elohim ipsi Adæ initio conspecta, post cherubim postea delituit, ut docet Esaias. Velata erat, et humane tenebre eam non apprehenderunt. Eramus nos lippis oculis, ob præcepti transgressionem perterriti, et cum Adam pudore affecti, ut non patremur illam claritatem,

nec

nec auderemus in eam faciem oculos intendere, moritientes propter obiectum cherubim et flammum gladium. Ob quam causam ad tollendum illum igneum gladii et transgressi precepti terrorem, suscitatus est nobis clementissimus ille propheta Iesus. Hoc ita docemur Deut. 18. cui concordat Heb. 12. et exo. 20. Non valebat populus tunc sifferre terribilem illam ignis visionem. Nunc vero sine vlo terrore, reuelatis oculis gloriam illam Dei in facie Iesu Christi speculanur. Imo tanquam illuminatum speculum semper eam in spiritu habemus, vt et nos ad eandem imaginem et gloriam spiritu transformemur. 2. Cor. 3. et 4. Ex quo etiam Pauli loco analogiam hanc collige. Sicut facies Elohim sursum splendebat, ita facies Mosis ex eius consortio splenduit, exo. 34. Et sicut facies Elohim Christi erat sursum nube velata, ita et Moses ponebat velamen ante faciem suam, vt non liceret aliis faciem videre, aut Christi mysteria intelligere. Artificiosa est mysteriorum colligatio. Sicut lux illa vultus Elohim est externe communicata ipsi faciei Mosis, ita lux faciei Christi nobis communicatur interne, vt ibi videamus gloriam Dei in facie Iesu Christi. Vnum semper colligimus, idem esse lucem logon Elohim et Christum, illis vmbram, nobis veritatem, et nobis omnia noua. Vetera praeterierunt. Ecce facta sunt omnia noua, PET. Si vetera omnia vmbra fuerunt, cælum illud vetus fuit vmbra cæli noui, et terra vetus vmbra terræ nouæ, et homo vetus vmbra hominis noui. MICH. Et spiritus fuit vmbra, aër vmbra, ignis vmbra, aquæ ipse vmbra, et mundus totus vmbra. Terra vetus ad nouam collata est vmbra et tenebra, tohu, et bohu. Terra noua est glorificata Christi caro, ad eius similitudinem transformabitur et innouabitur caro nostra. In ea ipsa Christi carne et eius spiritu sunt cælestia elementa, cælum nouum facientia. Nouas aquas, nouum aërem et nouum ignem, largitur nobis in regeneratione Christus, quando ex aqua, spiritu et igne, de novo generamur, et innouamur. Noua sunt

funt hæc ab æterno substantialiter in Deo. Aquæ illæ supra cælos in genesi , licet ad literam intelligentur aquæ pluviæ, referunt tamen illas archetypi mundi supercælestes aquas in nube glorie domini contentas , quæ futuræ erant flos naturalis genitrix Christi, et vera diuinitatis pluvia. Referunt quoque nouas supercælestes nostræ regenerationis aquas, et cælestem in spiritu nostro futuram irrigationem. Harum nostræ regenerationis internarum spiritus aquarum est Deitas eadem, substantia eadem, quæ fuit in illis archetypi aquis, Christum generantibus. Et ea ipsa Deitas in aquis his creatis adumbrabatur cum substantiæ quadam similitudine. In aquis his creatis, sicut in aëre et igne, est Deitatis symbolum, in umbra eius, quæ in elementis Christi est, vera deitatis, nobis in baptismo communicatæ. Mundus hic totus, et quæ in eo sunt, quandam deitatis umbram continent, et est in eis deitas, velut umbra deitatis Christi. PET. Deitatem habet mundus, in maligno positus? MICH. Mundus bonus et pulcher est a Deo factus, et omnia Deo insita. Omnia per intermedium lucem, et ideam, sunt unum cum Deo, in umbra eius veritatis, qua Christus est sine medio vere consubstantialis Deo. PET. Secundaria hac ratione intelligendum est, quod ait Trismegistus, mundum esse consubstantialem Deo, Deum secundum, et filium Dei. MICH. Ideam ipsam mundi ille dixit esse λόγον et instar mundi filium Dei, ita eam sine capite considerans. At nobis filii ratio ad Christum refertur, qui est caput mundi. Zoroaster quoque patrem omniformis mundi dixit esse omniformem Deum, nihil de Christo cogitans, quem nec angeli tunc cognoscebant. Videtur dæmon ille Pimander vera docere voluisse, sed Christum ignorasse: aut quod de eo in verbo nouerat, callide occultare voluisse, deitatem verbi sibi tribuendo, ut eam angelus apud Mosen sibi trubuebat.

huebat. Alter Balaam erat Trimegistus, tam multa
vere doctus, et tandem ad idololatriam illufus. Quan-
do in plerisque locis ad Tatium, de imagine Dei lo-
quitur, declarat, eam esse imaginem mundi omniformem.
Sed rectius nos dicimus imaginem Christi, in
qua totus mundus continebatur, sicut in anima tua
continentur multarum rerum ideæ. Sapientia in ipso
Deo formata, erat animæ sanctæ et sapientis omnia
similitudo, non satis illis cognita. In sapientia erant
rerum omnium exemplaria, eo modo, quo nunc sunt
in anima Christi. Non sunt nunc in anima Christi,
qualitates illæ, seu notitiae creatæ, sed ipsæmet ori-
ginales ideæ: et continet anima illa ipsammet et sapi-
entiam Dei, sibi hypostaticè unitam, cum individua
ipsa rerum omnium cognitione. Mundum Zoroaster
et Trismegistus dixerunt, esse magnum Deum. Nos
Christum dicimus esse magnum Deum, mundi domi-
num, et omnipotentem. In hoc a cognitione primi
et veri exemplaris illi defecerunt, mundum ita præ-
ferendo, cum mundus sit propter hominem factus.
Iesus Christus, factor mundi, fuit et est in Deo sub-
stantialiter, verius quam mundus, et per ipsum mun-
dus secundario in Deo consistit. PET. Nolebat Pimander
dæmon, tantam futuram hominis gloriam patefie-
ri, malens ab homine adorari, quam hominem a se
adorandum indicare. MICH. Admiranda plurima vera
dixit, in paucis veritatem occultans. PET. Elementa
naturæ esse dixit vitalibus seminibus exornata: quod
et Augustinus confirmat, lib. 3. de trinit. MICH. Ex
sacris literis idipsum ostenditur. PET. Quibus id ra-
tionibus? MICH. Eo ordine, quo nunc sunt rerum
naturalium principia et elementa, erant iam in Deo
præformata, vt vim aliis tribuerent. Post creationem
quoque euidenter ostenditur ratio Deitatis elementis
his communicatæ. In aëre deitas ita primo colligitur.
Nam peculiari spirantis Dei ratione est aër ab aqua

elictus genes. 1. In aëre est halitus diuinus, ob idque dicitur aër ipse esse spiritus Dei. Ob id dicitur Deus spiritus esse, spiritu aëreo omnia viuificans. Ab eo aëris spiraculo excipitur anima. In eo aëris spiraculo, deitatis spiraculum habente, symbolo quodam adumbrabatur vera et substancialis deitas halitus Christi, quæ ab archetypo in omnia spirauit, omnia implens. Hoc primum in aëre Deitatis seminarium vmbram continens deitatis Christi ab aëre est postea in alias creaturas, cum luce diffusum et disseminatum. In ipsum per spiritum Dei aquas initio agitans viuificabat, vt illæ deinde irrigando germina viuificant. Illud ipsum Deitatis symbolum ab aëre sumunt aquæ pluviæ, a quibus deinde et luce viuificantur cuncta terræ nascentia, symbolum eiusdem viuificantis deitatis et lucis formam accipientia. Id ipsum in rerum feminibus continet proprietates varias, seminales rationes, et efficaces formarum similium procreandarum vires, iuxta inditam a Christo lucentem Deitatis ideam. Nihil est in mundo, quod sine Deitatis et lucis Christi symbolo, vitam aut virtutem aliquam habeat. In ipso vita erat, et omnia per ipsum. Et sicut in ipso aliorum vita erat, ita in ipso aliorum virtus erat. Non solum eo Deitatis Christi symbolo omnia aquis viuificantur, et germinabant, sed et maiorem aliarum aquarum viuificationem et Christi germinationem adumbrabant, qui solus est exemplar germen, nos in seipso aquis regenerantibus germinare faciens, ut palmites in vite. Vetus ergo illa aëris, aquæ et aliarum rerum diuinitas, vmbra fuit. Christus ipse Deitatis suæ non symbolum unum, sed symbola varia per spiritum et lucem rebus omnibus ab initio indicat, ac vitalia seminaria. Hæc ipsa a rebus aliis in alias varie disseminantur, et varias Deitatis proprietates in rebus omnibus inducunt, iuxta insitas ideas. Nunquam potuit Aristoteles, ex solis quatuor qualitatibus primus,

primus, in specierum generationibus tam varios effectus concludere: nec post eum Galenus, ut fatetur, Platonem imitatus. Velint, nolint, idearum seu specierum proprietates fateri coguntur, vetustioribus admodum probatas, et rebus vniuersis insitas. Hinc dixit Thales, esse omnia plena deorum. Empedoclis dictum durius sonat, esse omnia in omnibus, potentialiter symbolo lucis, ideas rerum continentis, symbolo deitatis, quo dicitur esse Deus omnia in omnibus. Haec erat ratio Empedoclis, Si in lapide est Deus, in Deo ipso lignum, in lapide est lignum. Ipse Deus, qui est in lapide lapis, est in ligno lignum, omnia suis ideis essentias. Idipsum cogitabant Democritus, Anaxagoras, et alii, dicentes, suisse omnia simul, scilicet in Deo. Democritus exponebat, suisse omnia simul potentia. Anaximandro erat omnium mistura, velut in chao confusio, ut tradiderunt Herodotus et Aristophanes. Vere nulla erat in Deo confusio. Sed confusio aut mistio illa rerum initio suisse ab eis dicitur, quando nondum erat facta corporum externa distributio, aut realis ordinatio. Ita id in Deo illi cogitabant, ut in mente hominis dicitur, simul esse multarum rerum chaos, cum ideae simul sint. In materia quoque multarum formarum susceptibili dicebatur multarum rerum chaos potentiale, deitas ipsa. Potentia quedam corporibus inest, etiam in animam agendi, et animam producendi. PET. Verum existimo, corpus in animam agere, et animam in corpus, eo lucis et diuinitatis communi symbolo: cum item sit inter animam et corpus trium superiorum elementorum communio. MICH. Anima maxime secundum corpus afficitur. Animi mores corporis temperaturam sequuntur, ut peculiari libro docet Galenus. Per morbos corporis varie affligitur anima. In anima ipsa, et in forma quavis substantiali, est idea corporis: et in ea sunt seminaria delineandi et contemperandi corporis. In corpore quoque sunt elementa et genimina quedam elicendae, et producenda animae et substantialis formae.

Nisi hæc vis, ac eliciendæ et producendæ animæ virtus elementis inesset, non dixisset Deus, Producant terra et aqua animalia. Terra, inquit Pimander, peperit animalia, quæ intus habuerat. Nam erat iam terra ab aquis irrigata et formam lucis adepta, atque ita diuinis vitalibus feminibus exornata. Hinc dixit Deus ad Cain, Cum colueris terram, non dabit tibi virtutem suam sibi insitam. Ex eo item spiritus et lucis symbolo sequitur, quod sicut in corporibus sunt varie proprietates occultæ, ita in animis sunt cognitiones variæ, nemine doctore insitæ, omnia plena Deorum. PET. Si hæc corpora in animas agunt, multo magis in eas agent, et influent cælestia corpora, quæ multo magis sunt plena deorum, id est, diuinis proprietatibus imbuta, ministerio lucis eis principaliter ac perpetuo inherenteris. MICH. Ostendimus iam tam in corporibus, quam in spiritualibus lucem obtinere principatum, et formalem efficaciam. Lux creata efficacissimum omnium habet deitatis symbolum, cuius ratione res omnes substantialiter format, corporalia et spiritualia transformat, in res omnes influit, et cuius rei peculiare idæ suæ proprietates indit. Efficacissimum symbolum habet lucis increatæ, eius existens prima et pulchra imago, cuius ratione omnia Deo assimilantur, et pulchra sunt. Increatæ lucis instar est hæc lux creata ei insita, eam adumbrans, et sublimiorem aliam futuram Christi lucem præfigurans. Qua post finale iudicium palam lucente, abolebitur lux solis, et velut vmbra transibit. Igitur hæc lux et eius diuinitas vmbra est.

PET. Quid de igne? MICH. Ignea lux seu igneum lumen in hoc differt a solis puriori luce, quod aëreo splendori, seu sumo semper mixtum coheret. Cum flamma aliud nihil sit, quam aér accensus, in igne idem quod in aëre colligitur Deitatis symbolum. Ignis præterea sublimiori ratione est in diuino aëre diuinior accensus, quasi nouus igneus a Deo superueniens

nunquam spiritus cælestem secum lucem afferens, ac maiorem alium spiritus sancti ignem præfigurans, sicut ab illo archetypi igne datus est. Ignis præ aliis est viuens, reliqua omnia penetrat, semper in alia agit elementa, ea purificans, et in cælum erigens ob tenuitatem aëream, luci cælesti commixtam. Ignis est, qui cælestem lucem cum elementari materia coniungit, eam in cælum attollens. Ignis solum elementum est inuiolabile, alia omnia elementa innouat, semper in cælum tendit, et est quasi cælestè donum, ad hominis usum peculiariter datum: cum aliis animantibus non ita, ut homini, sit ignis ex usu. Merito itaque dicitur Deus ignis esse et spiritus esse: olim in umbra, nunc in veritate. Nunc vere in nobis accedit Deus ignem spiritus, quem elementaris hic ignis in umbra refert. PET. In omni tandem spiritu concludis umbram aliquam. MICHI. Spiritum foni inuisibilis iam diximus umbram esse futuri visibilis, et lucidi spiritus. Spiritus seruitutis Iudeis olim datus, umbra erat huius novi spiritus regenerationis, qui est spiritus veræ filiationis. Ex superiore libro constat, Iudeos umbram quandam veri spiritus habuisse. Umbram quoque spiritus in creatione fuisse, ostenditur ex eo, quod spiritus Dei agitabat aquas. Tunc repleuit Deus orbem spiritu aereo halitum Dei continente. Sicut spiritus Elohim est mundo tunc communicatus per externum statum, ita nunc datus est nobis interne spiritus Christi per verum eius halitum, ut ille fuerit externa figura huius internæ veritatis. Vnde concludo, ut quæstiōnē tuæ de umbra priore iam satisfaciam, et Deum ipsum, et verbum eius, et spiritum eius, et lucem eius, et angelos eius mysteria Christi adumbrasse: Cælestia et terrestria Christum adumbrarunt. In hominibus et aliis creaturis Christus adumbrabatur. Si ab Adamo, Abel, Enoch, et Noë per omnes patriarchas, reges, sacerdotes et prophetas transcas, in eis Christi umbram inuenies.

Non solum erat vmbra in patrum personis, sed et in eorum munere, vt pastor, agricola, vinitor, vmbra erat veri pastoris Christi, veri agricultæ, et vinitoris. In ipsis terræ fructibus, animalibus, lapidibus margaritis, metallis, thesauris, fontibus, fluminibus, puteis, pluviis, nubibus, tonitruis, fulguribus, et ventis, mysterium Christi figurabatur. In cibo Paradisi, in manna, in virga Aaron, in ligneo tabernaculo, in aeneo serpente, in arca seederis, in aureis, argenteis et aliis vasis, in lapide aquas producente, in lapideo templo, in lapide angulari, in leone, aquila, turture, columba, vitulo, agno, et reliquis omnibus, Christus adumbrabatur. Ea omnia Christum adumbrabant, et in Christo omnia continebantur. Ipse est omnium principium et finis, in eo est omnium specimen, omnium idea, et omnium plenitudo: Nullos vius praestant nobis mineralia, animalia, vel plantæ, in cibo, potu, medicamento, corporis ornamento, vel sensuum delectatione, quin illi sint in Christo adumbrati; et eos solus ipse praefert. In interno homine hæc postea videbis. Post finalem quoque resurrectionem lux verbi eius ea ðomnia commoda nobis praestabit. Ipse est nouo homini vestimentum, cibus et potus, umbraculum ab æstu et tempestate, propugnaculum, turris fortissima: olim in vmbra, nunc in veritate.

Addé, vt hæc vmbrae ratio fortius comprobetur, cultum omnem, et adorationem Dei, vmbram fuisse. Cultus totius legis erat carnalis, spiritualem alium præfigurans, qui per Christum est verus cultus et adoratio Dei vera. Nunquam fuit in lege Deus vere adoratus, nec vere manifestatus. Sicut extra Christum videri non potest Deus, ita nec adorari. Comprobat hoc ipse Christus Ioan. 4. dicens. Nunc primum esse tempus, quo Deus in veritate adoretur. Olla non in veritate, sed in vmbra adorabatur Deus, adoratis angelis Christum adumbrantibus.

In vmbra

In vmbra adorabatur in lapideo templo, et ligneo tabernaculo, vbi gloriæ domini caligo apparebat. Nunc autem, cum templum Dei sit ipse Christus, ibi oportet adorare, et spirituali adoratione, sicut interne videtur et habitat Christus in nobis. Qui-cunque extra Christum venantur Dei visionem, aut adorationem, more Iudeorum Sarracenorum, et Paganorum adorant, vt faciant Christum nobis ociosum. Ita oportet Deum adorare, et cognoscere, vt se ille manifestare voluit, Ego Deum in solo Christo videri, et adorari affirmo. Et generaliter omnem viam perueniendi ad Deum in Christo esse dico, sicut ille se esse viam testatus est. Qui adorat me, adorat patrem. Nunc est tempus, id est, per me id mundo datur, vt veri adoratores adorent in me patrem spiritu et veritate. Hoc vellem cogitares, quod Christus in Thoma et Philippo damnauit, omnem follicitudinem inquirendi Deum per alias vias, visiones, et cogitationes. Sed vt ipsum respiciamus, omnino vult, et se ita adorandum exhibit. Argumenta ista de visione ad adorationem valida sunt. Nam adoratio visionem præsupponit. Qui adorat me, adorat patrem: sicut qui videt me, videt patrem. Videri debet in spiritu, quod spiritu adoratur. Videnendum vbi adoretur et quomodo adoretur. Alioqui etiam nunc recte nobis dicet Christus, Vos adoratis quod nescitis. Visio Dei olim vmbra fuit, sicut adoratio. Facies illa, quam vedit Moses, vmbra erat Christi. Vedit angelum, qui Christum adumbrabat. Fidem Dei, et Christi in vmbra illi omnes habuerunt. Abraham, quando credidit Deo, in vmbra quadam credidit Christo. Ille, cui credidit, Christum adumbrabat, et in vmbra quadam futurum Christum ipse vedit. Angelum re ipsa videbat et in eo reluentiam futuri Christi, cum esset in forma hominis angelus lucem verbi induitus: que lux erat λόγος, ratio, referens Christum. PET. Sunt ne in hominis forma creati angeli, qui futuri

futuri erant hominis ministri? et quando creati sunt? MICH. Deus per verbum suum creans mundum, per spiritum suum ministros sibi simul parat, genes. 2. psal. 32. Iob. 26. et 38. Substantia ipsa angelorum similitudine quadam est de substantia illa, que erat verbi et spiritus substantia lucida elementaris, seu elementaris huius archetypa. De substantia ipsa spiritus Christi, quodam spirationis desfluxu, emanauit angelorum substantia, et animarum. Sicut Deus ignis est, et Deus spiritus est, ita status suos et igneas flamas facit angelos suos, psal. 103. Substantia ergo angelii, cum sit ignea et spiritualis, quasuis formas facile potest accipere. Peculiari vero ratione esse in hominis idea angelos creatos, hinc ostenditur, quia ab illa hominis Christi idea, et substantia est delibata angelorum substantia, sicut et animarum in eadem idea. Tum quia angelis loquens dixit Deus, Faciamus hominem ad formam et figuram nostram: quasi iam in angelis esset talis forma, figura et imago. Tertio, quia videntes olim Deum, videbant angelum in idea hominis, angelum facie ad faciem, ut ait Gedeon. Quarto, quia facies Stephani dicitur quasi facies angelii. Quinto, quia angelus futurus erat hominis minister, ita ei in omnibus melius accommodus. Sexto, quia eam formam habet anima, quae est fere sicut angelus. Septimo quia est ea omnium idearum, figurarum, et formarum perfectissima, etiam quae in angelica luce fermentur, quam sibi et suis Deus elegit. Excellentissima huius figuræ, et singularium partium munera, lege apud Galenum, in libris de vsu partium humani corporis. Longe vero excellentiora et excellentissimorum excellentissima, erunt ea munera, post resurrectionem etiam angelis ipsis desiderata, cum sint nunc omnia velut umbra futurorum. Angelorum ministerium esse propter hominem, vel hinc ostenditur, quod in homine excepit, quando dixit Deus, Faciamus hominem.

Antea

Antea enim non fuerat ad angelos loquutus, quamquam ipsi ut ministri, eius iussi semper expectarent, in singularum rerum creatione iubilantes, ut ait Job. Ad hominis autem creationem angelos accersiuit Deus, non ut authores, sed significans, eorum ministerium figmento illi fore opus. Chara adeo illi res præ angelis est homo, propter Christum filium suum, verum in Deo hominem, ad cuius imaginem factus est homo, veræ Christi substantiæ, corporalis et spiritualis, factus particeps præ angelis. Ob id ipsum sunt angeli, quasi hominis pædagogi et ministri dati. Multo excellentius est artificium in compositione hominis, quam angeli, et maior futura hominis gloria, quam angeli. Quia futurum erat, ut angeli hominem adorarent, sicut scriptum est, Et adorent eum omnes angeli Dei: ideo ab initio angeli boni hominem, ut rem Deo pretiosam, obseruabant et amabant, creatoris voluntati se conformantes. Angeli vero nequam, superbi, nostræ dignitatis inuidia sunt commoti. AEgre ferebant, esse terrenum hominem præ illis a verbo in sublime assumendum, et ab ipsis adorandum: cum ipsis potius data pulchritudine elati, super omnia ascendere, æquales esse Deo, et altissimo similes vellent: ut est homo factus æqualis Deo, et altissimo similis. Graue admodum illis erat, imbecillum hominem terrenum æthereo angelo prælatum iri. Videbant iam non angelo, sed homini esse ibi in alias creaturas datam potestatem, et angelum esse factum hominis ministrum. Ob quam rem quasi opera Dei insimulantes, caute insidiari et ambire cœperunt, ut nos opprimendo præcellerent. Tunc per serpentem mulier primo seducitur, per quam iterum tanquam per diaboli instrumentum seducitur homo, et sit dæmoni subditus. Omne malorum genus in hominem irrepisit, ob diaboli inuidiam, superbiam, iracundiam et concupiscentiam: quæ omnia sui stigmata in nobis malus dæmon imprimit, et pleraque alia, ex occasione carnis indu

inducta, Ob id etiam dæmon grauiter iam nunc torquetur, et grauius postea igne torquebitur. PET. Peccatum ergo angeli fuit creato iam homine. MICHI. Sexto die vidit Deus omnia, quæ fecerat, et erant valde bona, Septimo fuit sanætificata quies, Octauo die seu hebdomadæ initio fuit consummatum peccatum, sicut hebdomadæ initio per resurrectionem fuit ad cælestia restitutio. Ob positum in paradiſo hominem est dæmon ad impatientiam valde commotus, septimo die coactus quiescens, octauo eum occidit. Ob id postea, signo redēptionis, est circuncisione factus memorabilis dies octauus, sicut quiete septimus. Die, quo natus est primus homo, est mortuus secundus: et die, quo mortuus est primus, reuixit secundus. PET. An boni vel mali angeli possint crescere vel decrescere? MICHI. Quia a gratia semel exciderunt, ad priorem ordinem nunquam redibunt. Nihilominus in eo statu augetur vel minuitur eorum pena. Videmus diluicio auëtam malorum angelorum penam, ad abyssi carcerem. Alii sunt aliis nequiores, vt ait Christus. Deiecius a Christo satan, adhuc est de cœlo nunc deliciendus. Nam adhuc inter cælestes versatur, et cælestia occupat. Quanto plus officit nobis dæmon, et plures suæ ditioni subiicit, tanto plus torquetur et torquebitur. In tyrannis et auaris est typus qui quanto plura occupant, tanto plus torquentur, laborant, et sibi maiorem damnationem parant. Ita se habet Dæmonum in homines imperium: ita sunt hominum odio executi, et nobis imperandi ambitione duici. Malus præterea dæmon efficit, vt bonus quoque angelus homini ob peccatum aduersetur. Nam per bonum angelum ministrum quasi ab irato parente, pellitur homo ab horto deliciarum. Collocatur ibi cherub cum flammæ gladio, ne liceat aliis faciem illam Elohim ita videre, vt eam in Angelo viderat Adam. Visio Adæ umbra fuit. Christus ipse, si Adam non peccasset, erat postea ipsi et suis citra mortem gloriose manifestandus, cum ad id esset iam verbum apud Deum. Per

Christum

Biblioteca Nacional de España

Christum erat secundo ipsi Adae danda arbor scientiae boni et mali prius vetita. Et per ipsum tunc clarissimus vidisset Adam Deum, quam antea per angelum. Admirabilis Deus. Totam suam Christo tribuere voluit manifestationem et gloriam. Angelos vero permisit, et in umbra Christi, ut Christi postea supra angelos gloria dignosceretur. PET. Angelorum et animarum materialis est substantia et diuisibilis. MICH. Materialis dici potest substantia, quæ ab alia penetratur, et aliam intus suscipit. Talem pri-
fci docuerunt esse angelorum et animarum substantiam, ad cuius diuisionem penetrat lux Dei. Penetrat item ani-
ma aliunde quam a luce dei, et in se luminosas varias for-
mas suscipit, velut materia quedam. Animæ separate si-
milem nobis formam retinent, substantialiter enim con-
formantur ipsi figuræ hominis. Non solum diuisibilis est
animæ substantia, sed in ea diuisione dolet, ut experimur.
Quanquam omnia diuisa, in seipsum mox coëst, instar aë-
ris diuisi. Separatas animas ita dolere, lacerari, et poena
sensus varie porqueri, docent sacræ literæ. Omnia sunt di-
uisibilia, excepto Deo, cuius lux ad omnium diuisionem
pertinet, et omnia penetrat, ut ait apostolus. Hæc sunt
verba Philonis, quibus materialem esse angelorum et ani-
marum substantiam docet in libro de mundo. Animæ for-
ma elementis non iisdem facta est, quibus cætera: purio-
rem sortita est ipsa materiam, ex qua constant angelicæ na-
turæ. Hæc item sunt verba Clementis Alexandrini, libro
quinto Stromatum, Aucto Stoici, Deum esse corpus et spiri-
tum essentia, sicut animam et angelum, quæ omnia aperte tu-
inuenies in nostris scripturis. Quod illi de Deo, nos intelli-
gimus de sapientia, in Deo ipso creata, sive formata: sicut
angelos intelligimus, quos Plato vocat viros ignitos. An-
geli igitur et animæ non male priscis dicuntur esse spiritua-
lia corpora, substantiae cuiusdam tenuissimæ velut incor-
poreæ. PET. Pascuntur illi cibo aliquo? MICH. Non ita,
ut nos. Cibo deitatis inuisibili pascuntur. Cibus ille eos in-
tus penetrat, et diuisionem quodammodo facit. Est enim ad
corporum nostrorum cibum analogia: eo magis, quia cibo
codem corpora nostra post resurrectionem pascuntur. Non
desunt

desunt separatis animis gustus, auditus, et alia. Esse superis cibum aliquem, scripturæ docent, et oracula vetustissima. Quod et nos concedimus, si cibum dicamus refectionem. Aëre reficitur anima. Aëream dæmonum substantiam proditum est refici suffumigationibus, spiritum spiritu refici. In arenibus et squallidis locis non habet requiem dæmon, vt ait Christus, sed in humidis, vt in porcis, et hominibus, porcorum vitam degentibus. Humores singulos in nobis consequuntur affectiones quedam prauæ, ob id humores illos appetit dæmon. Sanguinis hostiarum est gulosus, illiusque nidoris audius. Id esse materialis dæmonis pabulum, a maioribus retulerunt Athenagoras, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Laetanius, Eusebius, et plerique alii. Si nihil omnino ille comedeleret, non esset a Deo damnatus ad terram comedendam. Grauis est poena aëreo et leui corpori, cibus terreus et ponderosus. Cum sit damnatus a Deo ad terram comedendam, humidam potius amat, non aridam. Suffumigationibus item curauit, terram sibi vescendam, in æthera resolui. Eodem actu impotitor ille se vt Deum coli facit, et suæ infirmitati confudit. Cogitur enim. Non vt nutritur; sed quia indignus fuit priore diuinitatis cibo, est hoc ei in poenam datum, quia terreum hominem sesellit, velut terrenæ glorie inuidus, ob id etiam super terram repere iussus. Non proprie dicitur dæmon terram vt alimentum comedere, sed quodammodo vorare, consumere, et circum eam labore confici. Instar ignis et materie vorax dæmon, ob id ignea diligens sacrificia. Nihil prohibet substantiam dæmonis hac elementari vel torqueri, vel refici, arida torqueri, humida refici: vt lucem hanc odit, et tenebras amat. Suffumigationibus et sanguinibus quodammodo pasci dæmones, probatum fuit apud omnes magiae fundamenta docentes. Imo ea ratione sibi iussit Deus offerri sanguines, fieri ignita sacrificia, et varios suffitum, vt ab Aegyptiorum magia et idolatria suos diuerteret. Bonis quoque

quoque angelis gratum esse holocausti et incensi nido-
rem, ac fumem odorem, testatur scriptura. Deo ta-
men, non sibi, offerri monebant, ut Iudicum 6. et 13.
Ipsimet dæmones sp̄eius vera fateri coacti sunt, se
esse corpora diuisibilia, ac cibis aliquo modo foueri.
Id ita ipsorum oracula docent, id post Pherecydem
refert Plutarchus, Marcus apud Pſellum, Porphyrius,
Proclus, Chalcidius, et alii. Ex Hebreis id ipsum
post Josephum, et Philonem affirmat rabbi Abraham,
in Fasiculo myrræ. Ex nostris quoque Theologis,
post iam citatos et Augustinus et Basilius magnus cor-
pus quoddam spirituale angelos habere docent. PET.
De animarum origine non nihil desidero. Nam vide-
ris facere animas angelis antiquiores. MICH. Animæ
substantiam dixi esse spiraculum, ex ætherea a Deo in-
spirata, et hæc elementari substantia, simul in vnum
conflatum: et tunc eam incipere, quando in præpa-
ratum corpus a Deo inspiratur. Eam ipsam dixi esse
purioris sanguinis, lucidum vaporem, simul elementa-
rem et æthereum: et elementarem simul aqueum,
aëreum et igneum. Huic sententiæ subscribit Hippar-
chus, Demoeritus, et Leucippus, qui igneam ani-
mam esse dixerunt: Anaximenes et Diogenes, qui
aëream, Hippo qui aqueam, et Critias qui sanguineam.
Subscribent Empedocles et Plato, qui ex
omnibus elementis eam constare censem: Pythago-
ras et Philolaus, qui aiunt esse compositam har-
moniam. Subscribet Alcmeon dicens esse substan-
tiæ ætheream, Critolaus quintam essentiam, Posi-
donius ideam. Heraclitus physicus astrorum scintil-
lam, Heraclitus alter Ponticus lucem. Subscribent
quoque, qui ex traduce esse animam dixerunt: et alii,
qui ex Deo. Est vere anima ea omnia. Est substan-
tia ætherea, ab archetypo Christi delibata, elementa-
ris substantiæ symbolum habens, sicut est in ea
symbolum spiritus et lucis Dei. Illud substantiale
spiraculum, quod creatum dicitur, et cum ipsa
p. deita

deitate immisum est, spiritalis quædam lux, ideam diuinam referens, ipsi Deo insita, a quo spirata illustratur et iterum noua spiratione, in vnam cum eo lucem substantialiter coit per spiritum sanctum. PET. In concordiam hic facile redeunt Democritus et Anaxagoras, ab Aristotele citati. MICH. Primus animam et mentem idem simpliciter in homine esse putabat, Alter diuersa esse censebat, animalem animam, et mentem intellectualem. Mens prima est Deus, cuius est innata nobis proprietas, ob quam et animam ipsa rationalis mens dicitur. Ut res quoque distincta, animæ superuenit noua mens, spiritus nouus, vnum cum ea substantialiter faciens. Paulus mentem discernit a spiritu, mentem vocans ipsam communem intelligentiam et spiritum impetu super additum. 1. Cor. 14. Quapropter modo mens est anima ipsa, et mens est veluti pars animæ. Spiritus est anima, et spiritus est veluti pars animæ. PET. Qualiter nos eramus in Christo ante angelos? MICH. In spiritu regenerationis æterno. Qui regeniti sunt, erant ante angelos dignitate et Christi proposito dono. Quamvis reali creatione secundum tempus, præcedant angeli, est tamen substantialis quædam in nobis dignitas, quæ præcedebat, quæ nos ante tempus, et sine principio, eramus in Christo. Omnia creata erant antea in Deo simplici ratione solius ideæ. At spiritus ipsi electorum erant aliter, in propria substantia, in proprio halitu, per modum aliud, in fede illa Christi. Quanquam in angelis bonis sit donum deitatis, sicut in nobis, est tamen discrimen aliquod. Cum vniuersitate creati sunt angeli, animæ peculiari ratione et seorsim sunt a Deo spiratae, quæ res argumentum facit, esse animas præstantiores. Quod et ex superadditis excellentioribus donis probatur, ut nos efficiamur fratres Christi, coheredes, et conregnantes. Item, quia propter nos tam multa, et tam insignia facit Deus, non propter angelos: imo omnia propter nos fecit et angelos ipsos. Spiritus regenitorum sunt Deo consubstantiales et coæterni.

terni. Hinc dicebamus sanctos de cælo descendisse; quia nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo. Per spiritum viuiscentem ipsi e cælo descendebunt per eundem in cælo assumpti. Descenderunt, qui iam antea erant in cælo. Ciuitas ipsa descendit de cælo, et a Deo ipso, apoc. 3. et Heb. 12. Si scintillam illam spiritus, huic in regeneratione datam, credis esse veram Dei substantiam, credere debes, eam ipsam esse illi ab æterno constitutam, mensura tali de plenitudine Christi ab æterno sumpta. Non enim mutatur Deus, eam nunc ex seipso decidens: sed hic mutatur, cum ad eam assumitur ad sedem sibi paratam ascendens. Quot millia erant electi, tot millia erant spiritus, eis præparati, et tot sedes. PET. Solam vnam Christi substantiam in Deo fuisse dixisti, et nunc plures in eo spiritus ponis. MICH. Vnus est spiritus Christi sanctus, æternus, multorum spirituum substantias et mensuras continens. Cum spiritu tuo in die regenerationis tuæ vnum nouum in te spiritum facit, cum isto vnum, et iterum cum illo vnum. Spiritus electorum Dei inter se sunt distincti, et sunt vnum spiritus in Deo. Spiritus est vnum et multiplex, varias habet dispensationis mensuras, et adiuncta habet quedam in nobis vere deuisa. Quodam modo nobis deciditur pars quedam spiritus Christi, et nouus in nobis creatur spiritus, noua creatura. Sicut spiritus ipsi Christi essentialiter habet halitum incorruptibilem, ita quando nobis communicatur, ipsum nostrum spiritum ad suam incorruptibilitatem intus innouat. Non enim corruptibilem substantiam amplius induit spiritus Christi resuscitati, Hic est spiritus gratiae et veritatis, cuius erat umbra in innato illo Adæ halitu: ut etiam veterem animam umbram dicamus, et eius deitatem fuisse umbram nouæ spiritus deitatis. Halitus ille ipsius animalis Adæ animæ, est quasi vapor et fumus sublimioris ignis, alium adhuc ignem desiderans. In umbra quadam est halitus ille homini datus, in lumine

diminuto et abscondito, sublimiorem alium in homine futurum ac lucidiorem spiritum praesigurans. In fumo est latens ignis proprietas, et in eo facile clarior ignis acceditur, sicut in anima nostra per Dei flatum acceditur. Alioqui est anima ipsa vapor admodum fragilis, in ambientem ita exhalans, ut post mortem sit umbra viuentis, non res vere viuens. PET. Hinc viuentium animas post mortem umbras eorum vocavit antiquitas, sicut et umbra mortis sacriss litteris dicitur. MICH. Umbras illae post mortem dicuntur, tum quia vitali facultate priuatæ, tum quia umbrosa quedam sunt viuentium spectra. Has umbras iustitiae rationem habens antiquitas, credidit ita sine corpore iudicandas, resurrectionem corporum per Christum futuram nesciens. Hinc fabulosa multa de animalium pennis tradiderunt Pythagorici. Sed condonari hoc illis potest, qui nec resurrectionem corporum, nec rationem futuri iudicii, scire potuerunt. Hinc quoque separatarum animalium esse perfectissimum statum, ex Socrate sibi persuadent Platonici: in quo errore plerique hodie versantur. Quod vero animalium extra corpus sit innaturalis status, haec sola ratio conuincit, quod corpus naturaliter amant, et ab ipsa corporis substantia essentialiter aliquid accipiunt. Corpori sunt animæ naturaliter et originaliter insitæ et in idea corporis formatæ, nunquam amplius a corpore separandæ, si Adam non peccasset. Vitali calore in corpore fouetur anima, et priuari recusat. Separationem illam licet ad tempus sieri nos sciamus, ad insignem repurgationem cum magno tamen animi mærore fit. Quin et anima ipsa Christi ob separationem a corpore naturaliter tristabatur quanquam breui se immortali et glorioso corpori restituendam sciret. Hinc quoque animæ interfectorum, quasi iacturam passæ conqueruntur. apoc. 6. Ad Cain dixit Deus, esse vocem "sanguinis, genes. 4. quia anima, in sanguine existens, se spoliatam

liatam conquerebatur. Denique si perfectior cum corpore est futurus post resurrectionem status, iam sequitur, non esse separate animæ statum perfectissimum. Sed ut ad umbras redeamus, in ea animæ umbra sermonem de umbris latius comprobabis, si Deum ipsum, verbum eius, spiritum eius, lucem eius, angelos eius, animas, homines, animalia, cælum, luminaria, stellas, elementa, et alias creaturas, in umbra quadam mysteria Christi præfigurasse concludas. Non solum res ipse, sed actiones, ut creatione illa prima, spiratio animæ, sabbati sanctificatio, paradisi constructione, circuncisio, sacrificii oblatione, regni et sacerdotii constitutio, et reliqua omnia umbræ erant. PET. Est ne animarum post mortem sensus aliquis? MICH. Separatae animæ sunt naturali priuatione factæ imbecilliores, ut quasi leues umbræ a geniis agantur, ex seipsis vix quicquam valentes; et dicuntur dormire, quæ sunt in quiete. Est tamen sensus et vox. Luce 16. Esa. 14. et Ezech. 32. sicut vox animarum intersectorum clamat ad Deum genes. 3. apoc. 6. et 20. Sensus corporeos, ait Pimander, ut partes animæ, in suos fontes resuere. Unde sit, ut separatae animæ dolorem sensus patiantur, dicto cap. 16. PET. Si in anima Christi separata erat hypostaticæ spiritus sanctus, sicut verbum, et in carne quoque de spiritu sancto genita: quare non dicimus spiritum sanctum incarnatum, sicut verbum incarnatum? Quare non dicimus spiritum sanctum filium, sicut verbum filium, cum in spiritu sit idea filii, sicut in verbo? MICH. Ea res pulcre docet, non esse inter verbum et spiritum, realem differentiam, sed in manifestationis et communicationis modo. Evidenter insuper docet, verbum non dici realem filium, sed personalem. In verbo est idea filii, in spiritu electorum est nunc idea filii, in carne est idea filii, in anima est idea filii, in forma substantiali est idea filii, sed idea totius in terrena materia cuiusvis hominis est idea filii, seu totius imago, similiter in

reliqua trium elementorum substantia. At non propterera dicimus, tot in uno filio esse filios. Sed totum ipsum dicimus esse unicum filium. Quod verbum potius, quam spiritus diceretur olim filius, ex modo sumitur differentia. Nam verbum olim apparebat in persona, et figura futuri filii, et spiritus occulte agebat. Ideo vero ibi potius dicimus filium: verbum item incarnatum, potius quam spiritum sanctum, cum spiritus magis ad animam reseratur. Est tamen vere spiritus humanatus. Nos ipsi toti dicimur sancti filii Dei, non dicitur spiritus noster esse filius Dei, et tamen in spiritu est ea filiationis ratio, *ύνθεσις*. Totus ita Christus ipse dicitur realiter filius Dei, non Deitas eius, nec verbi, nec spiritus, licet esset olim in verbo idea filii, visibilis persona filii. Hanc accipe similitudinem, ut intelligas, ideam illam non fuisse olim realem filium, sed exemplar filii. Idea ipsa huius hominis Salomonis est in anima, est in cœduere, in forma substantiali, et in materia. Est una idea diuina, materiam ita constituens et formam, et animam, in esse uno. Idea haec erat sub certa forma et substantia in semine Dauidis, iuxta iam relatum Deitatis, et lucis, et elementorum seminarium symbolum. At non propterera dicimus, ideam illam in semine Dauidis fuisse filium Dauidis: sed totum ipsum hominem Salomonem dicimus filium Dauidis, qui in lucis idea seminario quodam, et elementari substantia erat antea in semine Dauidis. Verissima est haec analogia. Argumento ab effectis ad causam concludimus, Christum ipsum totum esse verum filium Dei, qui substantiali et formaliter modo erat antea in Deo. Christus erat in Deo, in essentiali ac formaliter lucis principe idea, in substantia verbi superelementari, seminaris humani vim totam continentem. Christus ipse rerum omnium artifex, quendam suæ generationis imaginem in aliorum generationibus impressit. Nulla de Christo potest difficultas oriri, quam hac similitudine non diluas. Scripturæ omnes nos it: familiariter docent, hunc hominem esse filium

filium Dei: ab ipsis creaturis ita cognoscitur ipse creator, vt sit miseranda nostrorum mathematicorum cæcitas circa inuisibilium punctionum realem distinctionem. De anima igitur Christi hoc dicendum, quod erat similis naturæ, continebat ideam filii cum ipsa verbi et spiritus deitate, erat substantialiter una anima, sicut Christus est unum cum Deo. Anima Christi ad inferos descendens essentialiter, et substantialiter in se continebat hypostasim verbi et spiritus, sicut caro in sepulchro remanens: ibi potius spiritali modo, hoc corporali. Anima Christi simili nobis vita viuebat et in ea erat fons omnis vita, psal. 35. Humanam animam nostris similem in eum spirans Deus, totam simul æternitatis omnis deitatem inspiravit sine mensura. Postea quoque spiritum sanctum in eum, sicut in nos superuenientem spirans Deus, totam denuo deitatem dispensatione alia spirauit, ac eius priorem spiritum in resurrectione innouauit, dato nouo spiritu quem datus in Iordanem spiritus adumbrabat. Vnde collige, (vt ad umbras redeam) non solum veterem Iudeorum spiritum adumbrasse nouum, sed et ipsum priorem Christi spiritum adumbrasse alium in se futurum sublimioris gloriae spiritum. Spiraculum item illud vitalis eius animæ aliam adhuc Dei gloriam praefigurans desiderabat, sicut Davidis anima eius typo desiderat et sicut psal. 41. et 62. Spiritus quoque filiorum Dei, qui est Deus, futuram aliam in nobis Christi gloriam desiderat, sicut et ingemiscit. Rom. 8. et 2. Cor. 5. et quasi alterius rei umbra, eam nunc in speculi ænigmate reservat, 1. Cor. 13. et 2. Cor. 3. Ecce quanta sit mysteriorum Christi præfigratio. PET. Umbræ ratio illa non impedit quo minus anima Christi dicatur Deus. MICH. Anima Christi est Deus, caro Christi est Deus, sicut spiritus Christi est Deus, et sicut Christus est Deus. In Christo est anima similis nostræ, et in ea ipsa est essentialiter Deus. In Christo est vitalis spiritus similis nostro, et in eo ipso est essentialiter Deus. In Christo est caro similis nostræ, et in ea ipsa est essentialiter Deus. Anima Christi est ab

æterno, spiritus Christi est ab æterno, caro Christi est ab æterno, in propria deitatis substantia. Anima Christi in propria diuinitatis essentia, totam mundi animationem ab æterno spirat, et ab ea est symbolum deitatis in anima nostra. Nullibi nisi a Christo datus, inuenitur spiritus sanctus: alioqui extra Christum esset vita, et non omnia per ipsum vivificantur. In eo solo est omnis fons, et tota deitas: corporis, et animæ, et spiritus deitas substantialis. Caro eius est de substantia Dei genita, habens essentiam Deitatis, substantialiem formam lucis Dei. Anima eius essentiale animationem ab æterno continet, a qua aliæ animæ spirabantur, cum ipsius symbolo quodam. In eo item est nouus gloriæ spiritus, a quo noui hominis spiritus halitu inspiratur in regeneratione, spiritum hominis incorruptibilem, cœlestem, et diuinum faciens, multo sublimius, quam per primam animæ inspirationem factum est. Nam prima illa anima nostra non erat Deus. Superueniens autem spiritus Christi, qui est Deus, eam Deum esse facit, Deo arctius coniungit peculiari ratione unum cum Deo, a mortalitate et servitute liberans. Auferri quodammodo ab anima potest illud deitatis symbolum. Impiorum animæ iudicio Dei in horrendas tenebras cum corporibus missis, ipsa Dei luce, symbolo eius, et proprietate nudabuntur, sicut ait Christus, Etiam quod habent, auferetur ab eis Matth. 25. et Lucx 19. In nobis autem, qui datum seruamus, abundantius datur et dabitur. Sicut spiritu nos ad incorruptibilitatem nunc regenerat et transformat Christus, ut incorruptibilis spiritus in dies augeatur, et integer post corporalem mortem in ipso Christo seruetur: ita in futuro seculo, substantia deitatis, quæ secundum corpus quoque in Christo solo est naturalis, ab eo in nos radabit, suæ deitatis et lucis communicatione transformans et glorificans corpora nostra, Philip. 3. Atque ita semper ab eo, ut riui a fonte, et membra

a capite

a capite pendebimus,, vt nunc et ab æterno pende-mus. PET. Hinc colligitur ratio differentiæ, quare patres dicebantur olim mori: nos autem Christo re-fusciato insitos, nunquam amplius mori, sed æternam vitam iam cum eo viuere, vt multis locis apud Io-annem docet ipse Christus. MICH. Quanquam in pa-tribus fidelibus fuerit spes vitæ non tamen ita regna-bant illi cum Christo sicut nos, cœlesti regno immor-tali, per Christum in terras delato. Patres illi non habuerunt participationem incorruptibilis totius Chri-sti substantiæ, sicut nos. Animæ ipsius elementa dixi-mus corruptibilia, et ob id eam in ambientem disflari, substantia sua quasi nudatam: ac deinde cacodæmoni, quodammodo subditam ob Adæ peccatum, in inferna trahi, quasi nunquam amplius corpori quod corru-pe-rat restituendam. Eo magis, quia polluta caro, ob id mortua, nunquam amplius est talis viætura. Magna igitur gratia et misericordia opus est, vt ea omnia quis ad vitam innouet, et carnem repurget, cum talis in Deo viuere non possit. Ea vero omnia gratis præstítit Christus per mortem et resurrectionem suam, spiritum mox in morte viuificans, et carnem in re-surrectione glorificans. PET. Aiunt quidam animam Christi post mortem, cum ipsis daemonibus in infer-no pugnando passam esse mirabiles angustias. MICH. Omnes angustias morte consummauit Christus. Nec ad inferos descendit, ibi denuo passurus, nec deterior fuit Lazaro, cuius anima est cum solatio ab angelis ducta in sinum Abrahæ. Semper animæ Christi virtus dæmones superauit, eos affligens, lædens et maxime terrens. Quædam dicitur Christus pati, quæ in suis membris patitur, ad quem modum a Paulo ipse per-fecutionem patiebatur. Adde quod anima latronis eo ipso mortis die posita est in paradiſo, gloriæ animæ Christi particeps: ergo iam erat in ani-ma paradiſus. Anima Christi post mortem, iam

spiritu Dei mire viuificata, cum gloria et potentia
 descendit ad inferos, vt pias animas inde liberaret.
 Corpus quoque ipsum deinde resurgens, in cælum
 exiit, cum omni gloriæ et potentiae consummatione.
 PET. Ordine simili duo hæc in nobis mysteria com-
 plentur. MICH. Spiritu nos prius, quam corpore, vi-
 uificat et glorificat Christus. Corpore glorificabit in
 finali resurrectione. Spiritu nos hic glorificat, quando
 mortis suæ symbolo in baptismo resurgimus. Spiritum
 item prius quam corpus suum nobis hic communicat
 Christus, sicut prior est nobis baptismus, quam cæna.
 In Christi baptismo nobis datur eius integer spiritus,
 sicut in cæna datur integra caro. Dantur nobis qua-
 lia Christus in cælo nunc habet, incorruptibilia spiri-
 tus elementa, quando ex aqua spiritu et igne, per po-
 tentiam resurrectionis Christi, vere et incorruptibiliter
 regeneramur. Per hunc nouum spiritum ipsa anima no-
 stra veram immortalitatem nanciscitur, immortalis illi-
 us gloriæ gustum, et unus cum Deo spiritus efficitur.
 Vera hæc sunt, non imaginaria, sicut vera res est, quod
 Christus resuscitatus in nobis est. Adiungitur nouo spi-
 ritui in cæna domini ipsa incorruptibilis Christi caro,
 que interni incorruptibilis hominis est incorruptibilis
 cibus. Vnde colligitur internus noster homo ex carne
 et offibus Christi, ac eius et nostro spiritu in unum
 compactus, vt ita vita nostra sit in Christo abscondita,
 et internus noster homo incorruptibilis et im-
 mortal. Hac ratione non solum dicitur interni nostri
 hominis nulla esse mors, sed et totius huius hominis
 non dicitur esse mors, sed quies et dormitio quædam,
 viuo semper et integro interno homine manente, viuo
 et integro cum sua anima spiritu in manus Dei com-
 mendato et deposito, toto integro restituendo. Non
 in ambientem morte illo resoluitur, nec cacodæmoni
 traditur, sed in Christo absconditus, vt in hominis vi-
 ta erat, integer seruatur: in paradyso ipso, et regno cæ-
 lorum cum Christo semper regnans. Ad hunc modum
 nos in Christo vere viuimus, æternam vitam iam
 viui

viuimus et viuit Christus in nobis. Eorum, qui in Christo vixerunt, animæ separatae iam cum ipso regnant, reliquis in inferno detentis, ut docet Ioannes apoc. 20. PET. In inferno detentis animis contulit ne aliquid Christi ad inferos descensus? MICH. Satanæ confregit, inferni vincula soluit, ac eius dolores in plerisque leniuit. Resurgendi spem omnibus dedit ipse resurgens et plerosque secum resuscitans. PET. Quales erant inferni dolores? et qualiter eos immutauit Christus? MICH. Non ita, ut torquendæ sunt, torquebantur tunc, nec torquentur nunc animæ, nec dæmones ipsi; sed paratus est ignis diabolo et angelis eius, ut ait Christus. Inferni dolores erant ex priuatione vitæ: quos ob id vocat Petrus dolores mortis aëto. 2. et David psa. 17. Est multiplex dolor, seu multi dolores, qui ob id dolores ibi vocantur. Hæc inferni præsentis ratio longe aliud est quam futura gehenne damnatio, ut mox audies. Destruetur enim infernus et totus dæmonis in hominem principatus, dæmone ipso acreius puniendo. Hæc inferni ratio iuncta sepulchro congruit punitioni Adæ, qui vita priuatus in infernum est consequenter detrusus, facta diabolo in hominem potestate. Est ergo ibi naturale et innatum gustatæ vitæ desiderium: et ex priuatione rei tam amatæ dolor nascitur. Quemadmodum morientes horresemus, languemus, et doleamus: ita quam diu in morte detinemur, horrore, languore, et dolore tenemur, ut ait Job. Hos mortis et inferni dolores sensit David, sicut et reliqui omnes peccatum Adæ ita morte et inferno purgantes siue luentes. Qua ratione dicuntur ipsi per Christum ab inferno educti, et a potestate inferni liberati. psal. 48. quia infernus potestatem in eos habebat. Qui ante mortem Christi mortui sunt, ad infernum ducti sunt, quasi a Deo obliuioni traditi, exceptis paucis, quos futuri Christi fides souebat. Hinc sepulcrum vulgo dicebatur terra perditionis et obliuionis, psal. 87. Idem sacris literis erat sepulcri et inferni nomen, ut simul ad sepulcrum, et infernum iretur. Infernus mortem sequebatur, ut ait Ioannes. Ut corpus peccato animam traxit, ditionique subiecit

subiecit: ita cum corporis sepulcro subiicitur anima tenebris morti et inferno. Alii præterea sunt inferni dolores. Nam iuxta genus mortis est in improbis variis inferni dolor, ob id dictus dolor mortis, languore eo mortis durante. Hinc (vt post veterem scripturam docent Petrus et Iudas,) gigantum animæ aquis torquentur, quasi sub tartarorum caligine quotidie rigentes, vt moriendo rigeabant. Sodomitarum animæ ignis pœnam sustinent, quo extinti sunt: quasi post mortem duret ea mortis impressio damnata. Ab aquis animæ patiuntur, et a sulphureo igne eo magis, quia in aquis his diximus internas alias aquas suffocantes, et in externo igne internum ignem animas vrentem. Additur et ibi dæmonum ministerium, quorum actio est ignis comburens. Ignis ita sensibiliter torquentur animæ, vt aquæ gustum desiderare videantur. Lucæ 16. Ignis eiusmodi est, qui animas torquet, depascit, et pœna sensus virit, vt ait ibi Christus et David psal. 48. Absumere malos ibi dicitur infernus: quod non de sola corporis in sepulchro absumtione intelligi potest. Hinc ait Job. cap. 24. Sicut æstus absumit nivem, ita infernus peccatorem. In parvulis quoque defunctis aliqualis est inferni dolor, sicut fuit mortis hebes quidam dolor. Solus ille dæmonis horror tenebrosus pœnam adfert etiam parvulo, tenebras iam exhorrescenti. Iuxta genus insuper actorum in vita est in inferno nouus alius animæ dolor, vermis quidam et remorsus læse conscientie. Quod et Paulus comprehendit 1. Cor. 3. ignis nomine intelligens omne genus afflictionis, qua et viui et mortui afficiuntur, tædio quodam actorum in vita, vt per quæ quis peccat, per hæc et torqueatur. Peccatum, vt ait Deus, semper pro foribus cubat, et post mortem infernus semper ob oculos impiis versatur. Quanto magis scilicet hic quis per superbiam et delicias extollit, tanto magis ibi humiliatur, maceratur, et tædio afficitur, Esa. 14.

sa. 14. Ezech. 32. et apoc. 18. Vermis hic in reprobis non moritur; et peccatum ipsorum contra ipsos est semper, unde et infernus ab expositulando dicitur **שָׁנָה** Seol, eo quod sit in inferno expostulatio quaedam aetorum in vita, etiam usque ad nouissimum quadrantem, ut ait Christus. Alia etiam est ratio doloris inferni, ante et post Christi resurrectionem. Nam desperatum vitae dolorem habebant, qui futurum Christum nescierant, in terra obliuionis siti, resurrectionem non sperantes, psal. 87. et Esa. 38. Hanc autem desperationem sustulit Christi ad infernos descensus. Imo patriarchas et prophetas ipsum iam olim exspectantes, secum tunc eduxit, ut ait Matthaeus. Hoc praedixerat Esaias capi. 43. et 49. et Zacharias cap. 9. et David locis iam citatis. Omrem eis dolorem sustulit resurgens Christus: sicut nunc in vere regenitis, quod ad separatum spiritum adtinet, nullus supereft mortis dolor, sed perenne in Christo vitae gaudium cum alterius futuræ totius corporis vitae desiderio. Mortis dolor non supereft in sanctis, quamvis morientes secundum corpus doleant. Ut in Christo fuit solus secundum carnem mortis dolor, non sequens inferni dolor, tenebrosus, imo maxima Dei cum anima lux, ita et in nobis vere regenitis. In reliquis autem infernus horrens, et tenebrosus mortem sequitur, cum sint omnes natura filii iræ, ob Adæ peccatum, quod ibi omnes luunt. Nihilominus et in eis hoc effecit Christus ad infernos descendens, quod ille mortis in inferno desperatus dolor, partim est spe resurrectionis lenitus, partim in aliorum pœnarum formidinem mutatus, re tota pendente ex futuro iudicio, eis tunc significato. Hanc rem Petrus docet cap. 4. epistolæ prioris dicens, in hoc esse quoque mortuis prædicatum euangelium, ut iudicarentur quidem secundum homines carne, viuant autem iuxta Deum spiritu. Fuit mortuis euangelium aduentus et resurrectionis, de qua ibi Petrus agit, ut iudicem Christum

stum etiam inferi agnoscant et in eius nomine genu fle-
 étant. Euangeli prædicatio per Christum ad inferos de-
 scendentem, ad mortuos, in hoc se extendit, vt carnis
 resurrectionem et iudicium expectantes, placatum inte-
 rim in Deo spiritum habeant. Christus qui mortuus est,
 et viuit, mortuis dominatur et viuis, Rom. 14. Mortui
 ei placere student, 2. Cor. 5. Inferni in eius nomine ge-
 nu fleunt, Philip. 2. et in subterraneis eum laudant,
 apoc. 5. Ille inferni tenebrosus horror est luce ingre-
 sus Christi quodam modo illustratus, tantum abest ut
 Christus ipse ibi pateretur tenebrosos horrores. Hanc
 spem et salutem, etiam in inferno detentis attulit Chri-
 stus saluator. Saluator omnium, quod in se est, ibi se
 obtulit Christus, ab eo carcere liberationem offerens.
 PET. Putas ea ratione dici saluatorem omnium? MICH.
 Hac prima ratione dicitur saluator et iudex omnium et
 pro omnibus mortuus: quia originale Adæ peccatum,
 quod in se erat omnibus æternæ mortis, et horroris in-
 ferni, omnibus ipse condonat, mortem et infernum tol-
 lens, ac vitam restituens, ut a se iudice omnes vitae re-
 stituti, non ex facto Adæ, sed ex aliis propriis factis
 iuste iudicentur, qui ibi quodammodo a dæmonibus iu-
 dicabantur et boni et mali. Secunda ratione dicitur
 Christus saluator omnium, sicut creator omnium; quia
 omnibus est ab initio insitus spiritus deitatis, ex ipsius
 haliu genes. 2. et 6. Qui spiritus interne præscribit
 conscientiæ regulam quandam, quæ gentibus omnibus
 ad salutem vel damnationem facit. Rom. 2. et acto.
 10. Vnde et gentes omnes Christus resuscitabit ratio-
 nem a se datorum exigens: et cui plus datum est, plus
 exigetur ab eo. Saluator omnium dicitur Christus,
 sed maxime fidelium. 1. Timo. 4. Tertia est haec sal-
 uandi eximia ratio. Notanda est ibi vis dictionis
 maxime. Suxæ enim salutis vim maxime in nobis re-
 genitis ostendit Christus, ac etiam in veteribus patri-
 bus sibi fidelibus. Nos sua gratia et resurrectionis
 potentia, secum nunc retinet, ne in infernum de-
 duca

ducamus : et patres eo iam deductos resurgens secum eduxit. Reliquos omnes, usque ad diem iudicii in inferno reliquit quosdam interim purgandos, alios iusto iudicio perpetuo postea puniendos. Nam praeter ea, quae iam mali patiuntur, alia supersunt, eis corpore et anima toleranda, quando in finali iudicio damnabuntur.

PET. Qui sint damnandi nondum illi certo sciunt, licet formident. MICH. Scire id certo non possunt, cum et alii non damnandi cum eis ibi detineantur et torqueantur. Quando ventum erit ad iudicium, tunc in stuporem agentur, qui se ita damnandos nesciebant. Ibi varie disceptabunt, ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc segregabuntur oves ab hædis, qui ante non erant segregatae. Ignoratur ab omnibus illis, quid in clausis iudicii Dei libris contineatur. At in iudicio aperientur libri et infernus ipse dabit mortuos suos, ut de omnibus fiat tunc iudicium et de dæmonibus ipsis apoc. 20.

PET. Quare sinum Abrahæ sublimem docet Christus, si erat in inferni dolore et horrore ?

MICH. Vere horrorem hunc sensit moriens Abraham, sicut et Dauid. Vere ante mortem Christi non fuit apertus paradisus et durabat semper mortis et inferni potentia, donec veniens Christus eam confregit, et fortem ligauit eius spolia diripiens. Matth. 12. et Mar. 4. et Lucæ 11. Resurgens de inferno Christus sanctos sibi credentes resurgere secum fecit Matth. 27. Spoliauit tunc principatus et potestates, Colos. 2. eos in finali iudicio penitus aboliturus. 1. Cor. 15. Praeda dæmonis erant piæ animæ, quas Christus viator liberat, patriarchas secum assumens in regnum cælorum. Hinc eis a Christo tribuitur regnum cælestis. Mat. 8. Lucæ 13. et Heb. 11. quia suæ resurrectionis eos fecit Christus participes. Regnum suum Christus per resurrectionem adeptus, in eum tunc assumit patriarchas et prophetas, qui in eum fidem olim habuerunt: sicut nos ab eam fidem nunc in regnum illud assumit.

PET. Et ante resurrectionem docet Christus excellentiam sinus Abrahæ Lucæ 16.

MICH. Multis

Multis rationibus id verum est. Primo quia proxima jam erat gloria, secundo quia spem liberationis Christi habentes patriarchæ, propheticæ spiritu tempus sciebant: cum præsertim ad eos tunc descendisset Ioannes baptista oculatus illius testis. Atque ita, præsente iam liberatore Christo, erat illis eximia consolatio et magno iam solatio fruebantur. Tertio, quia per comparationem ad aliorum pœnas erat piis glorie solatum. Quartio, quia certis legibus cogitur in inferno dæmon. Sicut in ipso inferno est, et erat pœnarum inter impios differentia, ita boni a malis fortiori ratione secernebantur. Inter ipsos impios esse latum discrimen, et segregationem, in gigantibus et Sodomitis, ostenditur: item in aliis impiis vt Esa. 14. Et Ezech. 32. Ergo multo maius erat bonorum a malis discrimen. Quinto, quia piis semper aderant boni angeli custodes diuino splendore solatum afferentes. Ita Christus ait esse animam Lazari ab angelis portatam in sinum Abrahæ. Ob insignem Patriarchæ fidem limitata fuit dæmonis in eius sinum potestas, ministerio bonorum angelorum. Philo in excitatione Samuelis. Deos ascendentibus de terra, cum beata anima angelos bonos eam seruantes intelligit. Mosen quoque in monte ab angelo sepultum angelus custos deduxit, vt in monte cum Elia videretur in Christi transfiguratione. Sexto, quia sinus ille non solum fidei priuilegio, sed certi loci ratione erat ab aliis segregatus, vt intericto hiatu non liceret aliis ad illum locum venire. Denique Deus omnia implens, etiam ipsum infernum implet, solatum præbens quibus vult. Cum Deus esset Deus Abrahæ, in Deo ibi viuebat Abraham in eius gratia. Sapientia Dei etiam in inferno solatum præbebat fidelibus. Ecclesiastici. 24. Etiam in inferno cognita est semper fama sapientie diuinæ Job. 28. PET. Vbi locum illum sinus Abrahæ fuisse putas? MICH. Quemadmodum sepulcrum diximus infernum, ita sepulchrum dicimus

cimus simum Abrahæ: quasi sit in sepulchris quædam animarum communicatio. Vbiq[ue] est locus capax animarum, et torquendarum, et consolandarum. Sepulchra esse locos custodiarum animarum, scriptura docet, vt dicantur etiam animæ ad sepulchrum duci, consequentia quadam corporis, quod naturaliter amant. Circa monumenta versari dæmones, docet euangelium, Matth. 8. Marci. 5. et Luce 8. Monumenta enim, sicut et animas, ipsi ambiunt. Christus dicens, eos qui in monumentis sunt, audituros vocem ipius, animas a monumentis non excludit. Animæ naturaliter corpus appetunt, circa id plangunt quæ in eo deliquerant, et se spoliatas lugent. Hoc in lege maxime verum erat, quando animæ nondum in cælesti regnum assumebantur, vt nunc. Non sine ratione dicebatur accedere ad animam, qui accedebat ad cadauer, Leuit. 21. et num. 6. Dicebantur animæ descendere ad fossam, Esa. 38. psal. 29. 48. et plerisque aliis. Ex cadaueris contumelia tunc afficiebantur animæ, et in poenam hoc eis a prophetis improoperatur, dictis locis Esa. 14. Ezech. 32. et alibi paucim. Ultionem et poenam paucim minantur prophetæ, quod essent cadauera sepulchris caritura, et a bestiis deuoranda. Ridicula poena, si ad animas nihil pertineat. In gratiam animæ Elisei est miraculo ostensum cadauer eius, indigne sepultum. Ab angelo sepultus est Moses, ne posset eo dæmon abuti, ad aliorum idololatriam, et animæ sanctæ doarem. Dolent enim animæ sanctæ, quando nos circa ipsarum cadauera idololatramus. Sancta res erat olim sepulchrum, et inuiolabilis. Non sine mysterio fit solemnis in scriptura sermo de sepulchro Abrahæ et suorum. Maiorum suorum et priorum sepulchris non sine ratione pii homines afficiebantur, genef. 47. 49. et 3. reg. 13. Credebatur ibi quies aliqua maior, quam in confortio impiorum: spes item maior cum piis illi simul resurgendi. Ibi credebantur esse boni angeli custodes, vbi
erant.

erant priorum animæ in custodia. Cum vnica esset priorum certa, et Deo probata familia, ab Abraham deducta, omnes ad vnum Abrahæ parentis finum reducuntur, veluti ei conseulti, qui eius fidem et pietatem tenuerunt. Ibi intelligitur quies illa, de qua dixit angelus Danieli, Quiesces in forte tua in finem dierum. De aliis item piis dicitur, quod appositi sunt ad populum suum. Non ad alienum, nec ad fortem impiorum, sed cum suis quiescentes. Hoc modo verum tunc erat, quod scribitur Sap. 3. Iustorum animæ in manu Dei sunt, nec tanget illas tormentum mortis. In pace sunt post mortem, et spes eorum plena est immortalitate. Sapientia aiebat, se penetrare inferiores partes terræ, spectare ibi ipsos dormientes, et illuminare sperantes in domino, Eccles. 24. Quanquam essent in inferno futuri, tamen a Deo petebant Elias et Jonas, ut ipsorum animas accipere, in quiete aliqua ibi collocandas. Quæ umbra erat quietis veræ per Christum futuræ in cœlestibus. Hinc quasi rem nouam, voce cœlesti iubetur Ioannes scribere, Beati qui posthac in domino moriuntur, ut vere quiescant a laboribus suis. Posthac, dixit, amodo, deinceps, ἀπάγτι, ex hoc tempore, ad differentiam veteris quietis. Eadem voce cum emphasi usus est semper Christus, indicans, ex tempore resurrectionis suæ fore regnum nouum. PET. Quædam aīs peccata in futuro seculo remissibilia, postquam mortui ita affliguntur, purgantur, et per ignem saluantur? MICH. Quibusdam remittuntur peccata in hoc seculo, quibusdam in futuro, quibusdam nec in hoc seculo, nec in futuro, ut ait Christus Matth. 12. Credentibus in Christum filium Dei, omnia hic remittuntur: adeo ut in eo regeniti nullum inferni dolorem sentiant, ob sublimem eius gratiam. Originalis peccati reatum illum his tollit baptismus Christi. Cœlestem vitam in corpore, et deposito corpore vivunt, vere in viuente Christo regeniti, et eius spiritu resuscitati. Nihilo minus et inter hos aliqui

B qui minimi vocabuntur, ob minimorum præceptorum transgressionem, vt ait Christus. Qui super fundamento Christi inutile quid ædificari, igne afflictionis aut in hoc seculo, aut in morte afficietur, ita per ignem saluatus, vt ait Paulus. Aliis vero regenerationem hanc non assequutis, inferno nunc detentis, et ab eo postea liberandis (vt sunt plerique inter Indeos et Gentes inuenti pii) remittentur peccata in futuro iudicio. Peccata ex delicto Adæ ante perfectam cognitionem in nobis orta, ad corporalem mortem, et comitem infernum obligantia in futuro seculo tollentur, sicut originale ipsum Adæ peccatum. Merito vere dicetur peccatum hoc, cum plerisque aliis ibi a iudice Christo remitti, et polluta caro tunc purgari. Nam cum omnes doloribus mortis et inferni cum Adam poenam lucint, etiam parvuli, et Iudei, et Gentes: Christus postea eos resuscitans, dicetur peccatum mortis tollere, mortem ipsam et infernum destruens, et eos quasi per ignem saluans. Eodem tendit illud Christi, Non exhibis inde, donec minimum etiam minutum reddas, Matth. 5. et Luke 12. Qui enim in eo inferni carcere nunc detinentur, etiam minimorum hic commissorum tandem afficiuntur: et hoc est nouissimum quadrantem persoluere. Agit ibi Christus de peccatis, vt ipse ait, remittendis, de quibus et Paulus loquitus est, ab eis nos dicens per ignem purgari. Reliquis vero hominibus ob grauiora ex liberatione crimina damnandis nec in futuro seculo remittentur peccata. Qui scienter ex certa malitia bono spiritui in ipso agenti reluctatur. Christo fidem adhibere nolens, is nec morte, nec resurrectione hoc peccatum diluet, sed resuscitatus poenas eternas postea dabit. Reliqua item peccata, perseverante impenitentia fiunt, vt peccata in spiritum, ubi quis sui peccati conscius non vult penitere.

Q. 2.

Pet.

PET. Si omnes peccati Adæ pœnam morte huimus, quid opus fuit Christum eandem pro nobis pœnam sua morte luere? MICH. Idipsum quod pœnam illum luere nobis datur, mors Christi facit: sine qua perpetuo omnes in inferno detinebamur, nunquam resuscitandi. Alia insuper maiore efficacia pro nobis regenitis luit Christus, sua morte nos ab illa inferni morte ita præripiens, ut ne inferni quidem odorem sentiamus, quem reliqui omnes senserunt, et sentiunt, Christus resurgens infernum debilitauit, quodam inde liberauit. In finali resurrectione omnes a morte et inferno liberauit, ac mors et infernus penitus destruantur. PET. Quonam modo destruitur infernus? MICH. Quia post resurrectionem non erit amplius infernus. Nulla dæmonis in hominem erit potestas. Infernus nunc est ut locus sepulchri, sub dæmonis monarchia. Ea vero delebitur, et dæmon ipse validius torquebitur. Nondum est coniectus diabolus in ignem illum, qui est ipsi paratus, ut ait Christus. Mors ipsa, quæ erat diabolus, nostræ mortis causa, et infernus ipse, qui erat diabolus, nos in infernis locis detinens, ambo per Christum mittentur in stagnum ignis, apac. 20. Peribunt tunc mors et infernus, ut docet ibi Ioannes. Erit mortis mors, et inferni excisio, ut ex Hosea citat Paulus. Abolebitur tunc omne dæmonis in homines imperium, omnis principatus et potestas, ut ait idem Paulus. Nec erit sursum nec deorsum, nec aliqua inferni ratio, qualis nunc est, Ad imum usque comburiet ignis Dei infernum ipsum, deut. 32. PET. Supererunt ne elementa? MICH. Nec cælum, nec terra, nec alia elementa, nec lux solis, nec lux lunæ, ut ait Ioannes cum Esaia. Vetera haec omnia transibunt et fiuent omnia noua. Omnia igne resoluentur, ut ait Petrus. Trium superiorum ætheream unam nouam substantiam nos in Deo tunc spirabimus. Terrea haec tota materia, aliis mixta, in hominum corpora exacte distributa glorificari.

rificabitur. Ita sunt omnia in mensura disposita, propter hominem omnia creata, ut superfluum nihil remaneat. Finis omnium est homo, et finis hominis Deus, omnia fecit Deus propter hominem, et per Christum, qui est α et ω . Sola vna Iesu Christi figura princeps erat ab æterno substantialiter in Deo, et ad sui imaginem has omnes figuræ in vnum collegit, ut omnes in Deo vnum sint, et sola hominis in Deo figura realiter cum angelis supersit. Nihilominus ea omnia, quæ siunc sunt in mundo, in visione Dei cognoscemus, et sublimiora alia, quæ ipse præstabit. Hinc de vimbris adhuc colligis, qualiter mundus totus, mors, et infernus, in vmbra transcant. Mors illa prior nos in vmbram resoluens, vmbra fuit. Vmbra fuit alterius mortis æternæ, in finali iudicio futuræ, quam ob id vocat Ioannes mortem secundam, apoc. 20. et 21. Morbi quoque, quos hic patimur, vmbra sunt futurarum afflictionum. Morbum omnem ibi tollit Christus, sublato dæmone, qui nobis erat morbus et mors. Infernus ille prior ignis, vmbras continens et crucians, vmbra fuit, in vmbra transiens. Aeternus aliis est, et ab æterno paratus, diuinus ignis, in quo non a diabolo torquebuntur animæ: sed in quo homines et diaboli iudicio Dei torquebuntur, diabolo nihil in hominem valente. PET. Qualis erit ignis? MICH. Ignis ille ab æterno paratus, est ipsem est Deus, qui est ignis. Non est enim creatura aliqua Deo coæterna. In igne est ostensus Mosi Deus, et ignis a domino passim exiuit in vltionem, indicans, se esse ignem vlcifcentem, et in iudicio consumentem. Potentissimum iudicem decet, in se ipso habere, quo malos puniat, nec alterius. Ipse egere est principium et finis omnium, ut sicut omnia ab ipso prodierunt, ita omnia remanentia ad ipsum redibunt, forte tamen inæquali. Si hoc bene intellexisset Origenes, non dixisset, dæmones saluandos, eo quod essent ad suum principium reddituri. Redibunt quidem, et euntes

q. 3.

in ig-

in ignem ad ipsummet Deum ibunt. Ipsemet spiritus Dei ignem illum accendet, Isa. 30. vt daemones ipsi, qui in spiritum Dei peccauerunt, a spiritu ipso torqueantur, sicut animæ ipsæ, conscientiæ remordentis cruciatibus. Hic erit vltionis ignis a facie domini, et gloria fortitudinis eius. 2. Thess. 1. Ardere dicitur vultus Dei, vt ignis deuorans, idque ad iudicium, dicto cap. 30. et 66. Solo vultu virtutis suæ malos ille torquebit, et cruciabit. Ipsemet spiritus sanctus, quem accepisti, erit tibi tormentum, si eum male serues. Deus ipse ignis consumens est, inquinata omnia et corpora et animas deflagrans. Ipse Christus erit tunc dæmonibus tormentum, sicut ipsi fuerunt nobis. Hinc dæmones in euangelio, se a Christo torqueri clamant. Ipse erit morti mors, et perditioni perditio. Ipsemet Deus malis tenebras referet, sicut eadem nubes Dei erat Israëlitis lux, et Aegyptiis tenebrae, Exo. 14. Ignem illum, quo sunt mali post resurrectionem puniendi, non vocat scriptura infernum, licet mystice dici possit infernus. Empyrei æterni ignis est, qui ita dicitur in archetypo ab æterno paratus. Hic dæmones, et animas, et corpora torquebit, teterimum illis odorem referens, horribilia visa, audita, gustata, et tacta: vt accidere solet iis, qui sensus depravatos habentes, dulcia iudicant amara, et odorata foetida. Beatorum autem contraria erit ratio, sensus omnes gloriæ dulcedine pleni, noua mentis lux, et clara notitia eorum, quæ prius in ænigmate videbantur, ex vera deitatis Christi nobis omnia referentis illuminatione. Haec tenus ob peccatum permisit Christus, nos in manus iniquorum iudicum tradi, ad manifestationem iustitiæ suæ. In resurrectione autem ipse iustissimus iudex per se ipsum omnia omnium acta scrutabitur, in libro suo omnia legens: imo veris ideis cuique palam legenda offerens. Omne angelorum, sicut et dæmonum ministerium tunc cessabit, postquam singuli suos coram Christo iudicandos

candos produxerint. Christo solo nos coram Deo patre producente ac ministerium omne completere, ut sit in eo omnium plenitudo et sit ipse tunc omnia in omnibus, in sanguine suo nos omnes in Deo continens. Mundus a Christo solo cœpit, et definet in solum Christum, qui est & et n. Vnde iam ultimum de vmbbris sermonem concludens dico, corpus, animam, mortem, infernum, iudicia omnia priora, intellecta omnia, scientias omnes, visa, audita, olfacta, gustata, tacta, angelorum et dæmonum ministeria omnia, sicut cælum, terram, solem, lunam, et reliqua omnia transitoria fuisse, in vmbra transisse, in eis veritatem non fuisse, sed huius tantæ permanentis veritatis vmbram. In solo Christo est veritas, æternitas, in eo solo est tota plenitudo, et tota salus nostra. Sit ille solus super omnia semper benedictus Deus. Amen.

q. 4.

De Tri-

D E T R I N I T A T E
D I V I N A D I A L O G V S S E-
 cundus, modum generationis
 Christi docens, quod ipse non fit crea-
 tura nec finitæ potentiae, sed
 vere adorandus verus-
 que Deus.

PETRVS. MICHAEL.

Institueram abs te alia rogare, ob quam rem
 te initio quærebam. Sed haecnenus distuli cum gra-
 tum esset audire, quæ de tanta mysteriorum Christi
 præfiguratione, eius complemento, et permanente
 veritate dixisti. De aliis item plurimis, quæ antea
 non intellexeram. Nunc vero, si non ægre feras,
 quod supereft, etiam absoluas. MICH. Aegre feram?
 Gratum est semper, de Christo verba facere et eius
 mysteria penitus scrutari. In eo cognoscendo jugi-
 ter labore, dies noctesque meditor, eius misericordiam
 implorans et veræ cognitionis reuelationem.
 PET. Ad generationis Christi modum esse in omni-
 bus creaturis analogias quasdam, dixisti. Id nunc ex-
 plica. Modum doce generationis Christi, eiusque
 plenam diuinitatem vndique fac manifestam. Homi-
 nem enim Christum aiunt sophistæ esse puram crea-
 turam finitæ potentiae, non adorandum adoratione illa,
 qua præceptum est solum Deum adorari. MICH. In
 nomine Iesu omne genuflectitur cœlestium, terrestrium
 et inferorum, Phil. 2. Hunc ipsum Iesum adorarunt
 inferorum potestates, Marci. 5. adorarunt omnes apo-
 stoli, Luce 24. et adorant omnes angeli. Heb. 1. O-
 mni hono

mni honore, quo pater honoratur, est hic Iesus ho-norandus, Ioan. 5. Imo pater non potest honorari, nec adorari, nec videri, nec intelligi, nisi per ipsum. Ioan. 14. Toto igitur cælo errant sophistæ. Hic Iesus est, qui præceptum illud de adorando dedit, se solum adorari volens. In ipso nomine humanitatis aut puri hominis errant turpisime, ut mox videbis. Hunc ipsum hominem, quem ipsi ut creaturam vilipendunt, tu non creaturam, sed omnium creatorem es hodie cognitus, hos tres in eo notans dispensationis gradus. Primus est, verbum apud Deum. Secundus est, egressio in mundum. Tertius est regressio ad patrem. Principio secundum eam dispensationem, secundum quam erat verbum apud Deum, nulla est de creatura quæstio, quoniam verbum illud erat ipse Deus, antequam essent creature. Erat reluentia Christi in Deo Deus in gloria illa apparens, qua erat Christus glorificandus. PET. Reluentiam ibi dici aperte demonstratum est. Quia omnis λόγος, omnis sermo, et omnis sapientia est naturalis reluentia rei alicuius. Item quia in libro sapientiæ, est dicta sapientia reluentia et Christus ipse, qui ibi relucebat, ab apostolo dicitur reluentia, seu resurgentia. Item quia Elohim ita personaliter relucebat et apparebat. Et primi ecclesiæ doctores et vigentes tunc hæreses hanc in verbo personam omnes confirmant scripturis apertissime demonstratam. Sit hic ergo primus gradus fatis superque declaratus. Perge nunc ad secundum. MICII. Egressus est Christus non more creaturarum, sed conceptus et genitus de spiritu sancto. Matth. 1. et Lucae 1. Non potest dici filius, qui ex genitoris substantia non prodierit. Diceris tu de substantia patris tui egressus, propter paterni seminis elementa, quæ sunt de substantia patris, in quibus etiam sunt ipsius animæ et formæ genimina, ita et Christus. Et multo magis Christus, qui est eius rei specimen. De substantia Dei est caro ipsa Christi, in ea videtur Deus: ipsa

q. 5.

caro

caro Christi habet esse Dei, et est corporalis deitas. Admirandam iudicabis huius carnis generationem, si physica generationis allorum principia tenens ea omnia per verbum hic suppleri cognoscas. Nam omnia illa erant in verbo. PET. An non caro illa, quam de Maria sumpsit Christus, erat pura creatura? MICH. Caro ipsa Christi, qualis erat in sepulchro, formam substantialis habuit diuinam. Et praeter diuinam lucis formam, habuit caro illa elementarem archetypi substantiam, verbi elementa vere diuina, substantiam Dei. Ab ipso Mariæ utero sumpta est materia carnis, sumptus est sanguis purissimus, pura creatura. Sanguine materno, a formatrice vi semi-nis transformato, plasmatur embryonis caro in nobis. Et similis in Christo fuit embryo, similisque materni sanguinis transformatio, a semine illo increato. Superiora tria elementa sunt ab utroque parente, tam in Christo, quam in nobis. Terrea vero materia est tota a sola matre, tam in Christo, quam in generalibus omnibus. Omnium est terra mater, et terreum elementum semper a matre. Nihil est a patre terreum, quod geniti hominis compositionem intrerit, sicut nec in Christo fuit. Si quid est in paterno nostro semine terreum, contenti spiritus est custos, et in membranae illius, quæ dicitur *χορηγος*, externam ambit incrustationem. Paternum verbi semen substantialiter in Christo continebat aquæ, aëris, et ignis elementarem substantiam, seu superelementarem, quallem et in nobis continet paternum nostrum semen. Illud ipsum semen, in quo est speciei, et individualiter certa proprietas iuxta lucis et spiritus ei insitum seminarium symbolum, multipli munere in nobis omnibus fungitur, quemadmodum in Christo. Continet substantiam superiorum elementorum, quæ miscetur terreæ materiæ de matre sumptu, quasi altera materia. Ut plasmator item agit, et formatore, cum ei sit insitum ideæ seminarium, nō uæque

useque procreandæ formæ et animæ origo quedam. Tertio, in eo est spiritus, qui in spiritum intra vasa contentum abit, ad plasmatum corpus viuificandum. Non foras erumpit, nec in externum aërem euanescit ille feminis spiritus post plasmationem embryonis factam, quod quidam dixerunt, sed intra vasa continetur, ut docet Galenus in libris de semine. Ad quam rem facit secundarum incrustatio, et vteri arctus amplexus, ut inclusa illa ignis scintilla interne serueat et agat. Hæc feminis ignea vis, idæ, animæ, formæ, ac lucis diuinæ symbolum habens, est illa formatrix facultas, et facultatum naturalium effectrix essentia, quam siue post Aristotelem et alios philosophos inquirens Galenus, se tandem ignorare fatetur, Libro primo de facultatibus naturalibus, lib. 1. de causis pulsuum, et lib. de facultatum naturalium substantia. Ita Deus statuit, ut omnis veritatis via, et rerum omnium manifestatio, sit per Christum, qui est via, lux et veritas, et in quo sunt omnes thesauri sapientiae absconditi. Etiam thesauri scientiæ naturalis sunt in Christo absconditi. Hoc tibi statue, Deitatem ipsam in Christi generatione, id ipsum effecisse, quod in aliorum generationibus efficere solet paternum semen. Imo quoduis aliud semen vim suam habet a verbi semine. PET. Ut ab aliorum generationibus ad illam primam, ita ab illa ad alias recurrimus. Aliorum generationes melius cognoscuntur, si cognoscatur naturalis compositio corporis Christi, qualiter ipse sit naturalis filius, naturaliter genitus. MICH. Nos a Christo indubitatam philosophiam edoëti, dicimus, formaticem omnium esse lucis vim: esseque lucem insitam, et lucem superuenientem. Comprobant hoc solaris radius, qui de terræ limo animalia viuentia procreat. Sicuti radius ille vim alteri coniungibilem continens viuifice in terra agit, ubi certa vno concurrit, ita in maris et foeminæ vnione, et in diuinæ lucis vnione. Rerum omnium vita vno

vnio quedam est, tam in corporalibus, quam in spiritualibus. Vniri semper oportet subiecto insitam et superuenientem virtutem, ut vnum quid inde producat. Vnio autem qualis sit, et mixtio, tam in Christo, quam in nobis, dicemus paulo post. Id nunc dicimus, quod facta seminum cum terra vnione et mixtione, ex coalescentia illa se formatrix facultas exerens, animalia procreat, et plasmat, ac etiam stirpes. In animalibus, partium quarundam principum cum suis vasis formationem primam efficit. Ad naturale hepar, et vitale cor, primo tendunt ab utero matris, umbilicaria fetus vasa, ut in anatome cernimus. Ab ipso hepate fit prima chili in sanguinem transformatio, idque vitalis ignei spiritus, et insitae ipsi hepati formalis lucis potentia. Quæ ambo in Christo erant de substantia Dei. Vitalis spiritus Christi intra proprias arterias, et substantialis forma hepatis embryonis, erant substantia Dei. Cum ergo ab ipsis in hepate formaretur sanguis, iam sequitur in ipso Christi sanguine fuisse et esse hypostaticæ iunctam diuinitatem. In ipso Christi

Sanguis **Dei.** sanguine est substantia spiritus Dei, et lucis diuinæ substantialis forma. Hinc dicitur ille esse sanguis Dei, in quo consistit mundi redemptio. Verus realis et substantialis est animæ nostræ, et interni hominis potus. Sanguis Christi est Deus, sicut caro Christi est Deus, et anima Christi est Deus. Nec absimilis est officum ligamentorum, aliarum partium ratio, quibus omnibus sua est lucis forma. Nam illa eadem formatrix ignea vis, formalem lucem solidis partibus indit, per caloris instrumentum terream desiccans materiam, et eam in officum firmitudinem indurans, tam in Christo, quam in nobis. PET. Hinc multiplex, et per partes Deitas tota Christi colligitur. Non quod ipsa realiter diuidatur, sed quod mira dispensatione in singulis partibus agat, et eis se immisceat. MICH. Plasma ipsum Christi est vere diuinum, et de

et de substantia Dei, multis rationibus. Primo, quia corporis et sanguinis formam substantialem habet verbi lucem vere diuinam. Secundo, quia in ipsa carne et sanguine habet diuina tria archetypi elementa de substantia patris. Tertio, sicuti sanguinea de matre sumpta materia creata, est ab incarnatione in Deum lucem lucide transformata et glorificata: ita cibus ac potus eius, quo sanguis et caro eius in dies augebatur, identidem transformabatur. Quarto, quia adhuc intra carnem est vitalis spiritus diuinus, qui et spiritus naturalis. Quinto, quia in ipsa anima habuit essentialiter corpus lucem verbi, et illam archetypi elementarem substantiam, simul cum elementari hac nostra ante resurrectionem corruptibili. Sexto, quia nouus diuinus est in eo post resurrectionem gloriae spiritus regenerans, cum incorruptibili tota substantia. Septimo, quia haec deitas non est recens, sed totum ipsum Christi corpus erat iam ab aeterno personaliter in Deo, spiritus item substancialiter, ac verbum ipsum in substantia spiritus. Octavo, quia emicans splendor faciei eius et spiritus eius est vere lux illa, qua Deus est lux, ut in eo videatur Deus, et ab eo nobis communitetur. Nono, quia tota Dei potentia, et omnia Dei ornamenti sunt in eo, ut in eo omnia consistant et vivant. Quemadmodum illa vniuersi lux, quæ diem a nocte fecernebat, est in unum solare corpus concreta, ab eo diffluens ad alia: ita primaria illa, et substancialis Dei lux, in unum Iesu Christi corpus quasi coailuit in nos deinde radians: in qua etiam illa solidis lux habet esse, et eius symbolum in rebus seruat. Ut in sole dicimus lucem primariam et in aliis alios inferiores et varios gradus: ita in Christo, ut sit ipse semper princeps et caput omnium. PET. Analogias hic cernere iam incipio. MICH. Omnibus modis quibus tu cogitare potes, aliquid alteri vere iungi, aut in eo vere esse, siue ut calor, siue ut color, siue ut lux, si

lux, siue vt forma, siue vt anima, siue vt spiritus, siue vt elementum, eisdem omnibus modis, est vere Deus in Christo, vt omnium specimen in corpore ipso Christi, et in anima. Omnibus modis, quibus tu vice versa cogitare potes corpus externum ab interna vi sustineri, fulciri, et in essentia vnitate vivificari: eisdem est Christus in Deo, ab eo fulcitur, et vivificatur, tanquam omnium specimen. Omnibus modis, quibus tu cogitare potes, aliquid ab alio exire, quomodo de monte exiuit lapis, de petra exierunt aquæ, a Deo exiuit scriptura legis, exiuit sermo, exiuit lux, exiunt angeli, existi tu, de lumbis patris, eisdem omnibus modis exiuit Christus a Deo et est omnis egredionis specimen. Exiuit a Deo, et effulgit quasi lampas, ex inuisibili luce splendens et emicans, Esa. 62. Exiuit ille ex interiore mentis abdita ratione diuina. Qua ratione dicitur effuluisse, emicuisse, et splenduisse lumen apparet, de lumine non apparente. PET. Vtinam in hoc sensu dixissent Nicæni patres esse lumen de lumine. At ipsi deum discerpere, et inuisibilem radium, de inuisibili alio decidere voluerunt, realiter distinctum. Atque ita sua inuisibili confusione confusi sunt, hominem non agnoscentes esse naturalem filium Dei. Noluerunt lucem Christi palam exhibitam videre, sicuti et hodie sophistæ visionem hanc negant. Sed tuam de Christi exitu analogiam sequere. MICH. Exiuit Christus et processit a patre suo, sicuti et tu a patre tuo. Paternum semen genituræ Christi idipsum in eo effecit, quod in te facit creatum semen patris tui, vt ab ipso Christo omnis filiatio vere deducatur, sicut a patre Deo omnis paternitas. PET. Filiationis nostræ ad filiationem Christi aptissima est analogia. Si ad imaginem eius nos conditi sumus, ad imaginem filiationis eius est filiatio nostra. MICH. Per analogiam ad Christum sunt

sunt coelestia et terrestria. In anima et in spiritu sancto est analogia generationis Christi. Instar iphius a Deo spirantur et procedunt angeli, superelementarem ab ipso substantiam accipientes, ac Deitatis figuram. Instar eius spirantur venti, sunt nubes et pluviae. Instar Christi est solaris haec lux. Per analogiam ad Christum, et instar Christi, mineralia producuntur, plantae vegetant, et animalia generant. Per analogiam ad Christum sunt mixtiones, et ipse est omnis mixtionis atque unionis specimen. In omnibus genitis et creatis est ad Christum analogia. PET. Similitudinem a mineralibus incipe. MICH. In mineralis cuiusvis, metalli, vel lapidis productione, est Christi imitatio, si carnem eius, ut erat in sepulchro, seorsim species. Mineralis cuiusvis productio hoc modo fit. Vi coelestis calificantis lucis, per superiora elementa descendentes, eis insitae, ac per ea terrae communicatae, decoquuntur et informatur una cum aliis ei mixtis elementis terrea materia, inducta illi toto in unam substantiam lucida et visibili forma. In visceribus terrae illa decoquuntur, sicut caro Christi in visceribus matris. Omnium est terra mater, et est terreum elementum in omnibus a matre. Elementa superiora ipsi terrae miscentur in carnis nostrae, et aliorum quorumcunque corporum plasmatione, et a luce informantur. Nec secus in Christi corpore factum dixeris. Nam caro eius hanc habet corporalem deitatem, sicut hic lapis, seu aurum hoc, habet innatum lucis splendorem corporaliter. Memineris semper, formam substantiam corporum esse lucem, et ei esse insitam diuinam ideam. Haec in rebus omnibus ita se habent, et per analogiam ad Christum. Unde et ipsa Christi prima Deitas aperte nobis ostenditur. PET. Quid de plantis? MICH. Instar Chri-

Christi plantae germinant, et vegetant. Sicut accedente vi seminati grani, aut etiam sine eo, vis roris cœlestis, quasi aqueum sémén, terream materiam, irrigans, ac vi spiritus et lucis transformans, plantas germinare facit: ita et in Christo factum est, Esa. 45. et 55. Ut Mariæ vterus hac ratione sit hortus, in quēm descendens ros auroræ, Christum germinare fecit, psal. 71. Et Esa. 61. Hanc Christi cum plantarum germinatione similitudinem comprobant nouissima illa verba Dauidis. 2. Samu. 2. vbi ait a splendore et pluuiā esse germen de terra, et ita salutem germinare. Comprobat Zacharias cap. 3. et 6. Christum ipsum vocans germen. Ieremias quoque ait, Germinare faciam germen Dauid. Magno mysterio est in Christo, cœlestis et terreæ materiæ in vnum surculum germinatio. Hoc esse plasma, germen, et virgultum, quod ex rore cœli, et fructu terrae germinauit, docet Esaias cap. 4. 11. 45. 53. 55. et 61. Hoc idem est germen, ex cedri sublimis medulla plantata mirabiliter erumpens, Ezechielis. 17. et 34. Iere. 23. 33. et Hosæ. 6. Id ipsum germen est Iesus Christus, virga de stirpe Isai, omnis generationis, et germinationis specimen et prototypus. Sophistis autem ridicula est hæc germinandi ratio in vnum Iesu Christi plasma. Malunt ipsis hæc tanta Dei opera ignorare, quam Deum suæ creature tam varie commiscere. PET. Quibus partibus magis assimilatur homo plantæ? MICH. Sunt qui stirpis caput aiunt deorsum, et subterraneas radices esse veluti capillos. Alii cor plantæ vocant in medio stipite. At vero in plantis nec sunt cordis, nec cerebri facultates, nec motus, sed folius hepatis. Non sunt in eis arteriæ, nec nerui, sed nutritoriæ venæ. Sola est in stirpibus hepatis facultas, attractrix, nutrix, et ad certam metam auætrix. Venis ergo hepatis assimilatur homo plantæ. Radices arboris sunt venæ portæ, alimentum trahentes. Quibus in vnum coëuntibus sequitur truncus duplex

plex venæ cauæ, deinde rami. Instar hepatis est crassum illud, quod ad radicem plantæ vides, seu inter radicem et stipitem. PET. Estne in hepate anima vegetativa, vt in plantis, qua visit embryo? MICH. In lingua sancta non dicitur anima, nisi ubi est respiratio. Ideo in plantis non dicimus animam aliquam. Nutrix et auætrix facultas sit specifica quadam vi innati caloris, cum insita ideæ diuinitate. Ignis ita sere seipsum auget, attrahendo alimentum. Vita in plantis dicitur, non vita animæ, sed vita formalis illius caloris, vt in lucerna dicimus ignem vivere, seu extinctum esse. Quin et lapides et alia in re medica motricem vim habentia affirmant aliqui, non solum vivere, sed et senectutem, morbos et mortem pati: quod et vino accidere quotidie experimur. PET. Non est ergo similis nobis embryonis anima aut vita, qua plantis assimilatur? MICH. Non omnino cum non sit in eo anima propria. Embryo dicitur vivere vita vegetativa antequam Deus animam inspireret. Sed alia tunc est radicum arboris ratio. Nam per umbilicum tendit alimentum ad hepar. Radices arboris non sunt tunc venæ portæ, sed quasi polypodium capillamenta, ad materni uteri acetabula, seu κοτυληδόνες, vt vocat Hippocrates. Multa inde vascula in secundas se inserunt, ac in duo duplicata vas coeunt, quæ per umbilicum fœtus ingreduntur. Nascente puerò acetabulorum vincula soluuntur, ablutione a chorii inquinamento mundantur, quasi noua arbor transplantata. Quæ mysteria in celesti quoque natuitate videbis, quasi tunc noua arbor ablutione baptismi in Christum transplantetur, noua anima donetur, et nouum cibum accipiat. PET. Non est cor primum vivens, si per hepar vivit embryo vegetativa vita, antequam cor diastolis et systolis munere fungatur. MICH. Non est illa omnino hepatis vita. Aliunde enim fouetur. Et quanquam esset vita illa ex sola vi seminis, non est

vita animæ. In vtero sicutur embryo ab anima matris, ab ipso corde matris. Nam ab eo originem trahunt arteriæ, quæ foetum ipsum per vmbilicum ingrediuntur, et vitalem spiritum in eum infundunt. Huius materni spiritus vitalis calor viuiscus, una cum innata feminis potentia facit embryonem viuere vita vegetativa absque alia tunc anima. Cor ergo, si non omnino dicatur esse tempore primum viuens, est principaliter viuens, et primum vera anima viuens. PET. Quando inspiratur a Deo vera hominis anima? MICH. Quando incipit homo spirare, quando nascitur. In vtero non est inspiratio, nec respiratione: nec propria anima viuit foetus, sed anima matris, veluti pars matris, vitali quem diximus spiritu per vmbilicares arterias immisso: in quibus contenti spiritus munus non cessat, donec nascitur homo. Ergo eius munere semper in vtero viuit foetus. Veluti ramus est tunc, qui per natuitatem in arborem transplantatur. Hinc ad Deum ait propheta, In te proiectus sum ab vtero, noua ratione exinde tibi insitus, psal. 21. Per flatum Dei in animam viuiscatur homo. Animæ substantia id facile docet, quam ostendimus esse respirationem, et flatum. In scriptura sancta seu Hebraica lingua, non aliter dicitur anima, Latine quoque nomen sumpsit anima ab eo, quod Graece dicitur *άνεμος*, ventus. A sacris non dissidet, quod Orpheus dixit, animam vento ferri, ingredi respiratione, ex aëre et cum aëre viuere. Id ipsum ex Ezechiele et aliis est nobis iam ostensum. Faciendo animam facit Deus flatum. Esa. 57. Per respirationem est in os et nares Adæ anima immissa, et in eius posteros ita immittitur, et respiratione seruatur. Cum ergo foetus in vtero nec inspirationem nec respirationem habeat, ita nec animam propriam habet. Quomodo esset anima in corde, si cor nec diastolem habet, nec systolem? Nec cor, nec pulmo ibi mouentur. Valuulæ cordis, seu membranae il-

la ad

Ix ad orificia vasorum, non aperiuntur donec nascitur homo. Spiritus vitalis ibi nullus in corde generatur, sed est ille solus, qui a matre infunditur. Quomodo igitur esset ibi anima propria? Nullus est vitalis spiritus proprius, in quo sita esse possit, donec nascitur homo. Artificio magno fit tunc diuinæ animæ spiratio, cordis apertio, et spiritualis sanguinis immissio. Astrorum quoque peritia id præclare docet. Nam hora nativitatis, iuxta siderum talem, vel talem positionem, talis vel talis sequitur anima. In totam vitam tunc imprimitur cœlestis influxus, inclinationem, temperamentum, et reliquos animæ innotatos mores inducens. Non proprie dicitur filius qui in utero est, quia vere homo non est. Spe quadam aut feminis præparatione, dicitur filius, sicut tempore legis Christus erat filius. Tota lex est veluti mulier prægnans, vere nondum adepta filium. PET. Antequam inspiretur anima, est in foetu vis mouens, quæ membranam rumpit. MICH. Quidni? Pullus rumpit putamen oui, antequam spiret. Plantæ variz suo motu, et muros et faxa rumpunt, vt sibi viam aperiant. PET. Constans et in stirpium et animalium generatione est ad caput analogia. MICH. Animalium omnium generatio instar Christi est: non solum eorum, quæ ex parentum semine procreantur, sed et eorum, quæ vt vermes pullulant: quod ex plantarum quoque iam dicta pullulatione colligitur. Supernæ lucis et pluviæ actione fit in terrea materia semper talis generatio, vt in Christo. Sacræ litteræ nos vermes esse docent, sicut Christus ipse se vermem vocat. Psalm 21. In aliorum quoque animalium omnium generazione est hæc sequens vera analogia. Sicut generantia omnia prius in se ipsis semen formant, quam ad foetum emittant: ita fuit in Deo semen verbi, priusquam in Maria filius generaretur.

r. 2.

Pet.

PET. Sophistæ nihil tale cogitant. Filium ipsi dicunt, vbi scriptura non dicit filium. MICH. Sicut verbum Dei vim omnis feminis substantialiter continens, fuit ros naturalis genituræ Christi in utero virginis, ita et semen generationis animalium, sicut sol et homo generant hominem, ita Deus et homo generant Christum. Corporis semper præparatio requiritur, sicut facta est in Maria præparatio. Præparatio etiam requiritur ratione animæ, quæ immisso aëre intus a Deo creatur, seu producitur, ex interna, et externa substantia coalescens. Ita eousque viuit anima in corpore, quoisque potest purum aërem attrahere, et ex corpore purum liquorum, quo souetur ac veluti nutritur. PET. Ex corpore quodammodo eliciuntur animæ, ut ex terra, et aqua, dixit Moses: et ex semine, ut animæ egressæ de semore Iacob, et de lumbis Abraham. MICH. Ex vita feminis in anima filii relucent paterni mores, eoque quod anima aliquid accipit a semine. Aliquid a semine accipit anima nostra, sicut anima Christi a semine verbi. In elementis corporis, sicut in semine est eliciendæ animæ substantialie symbolum, formatrix lux, formalis idea, dispensatio diuina, et spiritualis materia, cum variis accidentibus in anima formalibus. Est anima una, ex elementis feminis et sanguinis elicita, et a Deo afflata. Una est anima plures habens vitas. Vnus halitus Dei dicitur נִשְׁמַת חַיִּים nishmath hajim, spiraculum vitarum Genes. 2. Vnum est spiraculum plurium vitarum hominem faciens vivere vita corporis et vita spiritus: vita vegetativa, vita sensitiva, et vita intellectiva. Plures vitas dixit Deus et unam animam viventem. Si constat brutorum animas elici ex semine, et nobis esse cum eis plurima communia, constabit quoque nostras ex semine quodammodo elici. PET. An in animis brutorum sit deitas, vel immortalitas aliqua? Id eam Numenius, Plotinus, Porphyrius et Iamblichus cum reliquis Pythagoro

thagoricis tenent ex Trismegisti doctrina. Idque eo magis, quia est in eis aliquod mentis symbolum, quod a Deo est. In nares eis spiratur anima sicut nobis, Ab eis sicut ab homine colligit Deus spiritum suum et moriuntur, teste propheta: et in ea ipsa, vt viuant, spiritum suum mittit Deus. psal. 103. Pythagoræ hic erat fere discursus, et iudicium Dei esse credebat in malas animas. MICL Animæ brutorum eliciuntur de potentia lucis creatæ, in qua diximus esse *ενδιάλεκτον* viuiscam: ideo mortales, sicut formæ ratione sunt reliqua corruptibilia. Spiritum suum in ærei statu vniuersali energia illis impartitur Deus, inspirationem et respirationem donans: sicut in aliis rebus est varia spiritus et lucis Dei energia: ex qua tamen non sequitur immortalitas propriæ substantiæ, sed folius idæ. Trismegistus vero corruptionem omnem mortem et interitum penitus negauit, sed partium segregatione res in eo delitescere. Cuius sententia sequuti sunt veteres philosophi, Xenophanes, Anaxagoras, Democritus, Leucippus, Empedocles, Parmenides, et plerique alii cum Pythagora. Non credebant ipſi, posse quid in nihilum abire. Error erat in cognitione formæ. Nos in candela extincta videmus, quam facile in nihilum redigatur forma illa lucis creatæ. Idipsum fenestram claudendo videmus. Ut lux destruitur, ita destrui videmus substantiales rerum formas, quæ sunt a luce. Trismegistus folius idæ diuinæ, quæ principalis est forma, considerationem habens, in ea omnium immortalitatem ponit. Mundum, et quæ in eo sunt, omnia dixit habere deitatis participationem, esse unum cum Deo, immortalia, incorruptibilia, et æterna: quasi nefas sit id perire aut corrumpi, in quo Deus sit. Nobis vero, sicut ex hoc, quod Deus immutabilis est, non sequitur, ea omnia, quæ sibi insunt, esse immutabilia: ita nec ex hoc, quod incorruptibilis est, sequitur, ea omnia, quæ sibi insunt, esse incorruptibilia. Sicut a-

nimæ vnio non impedit corporis corruptionem, ita nec deitatis symbolum destructionem formæ. Perire in totum nos dicimus formas, quæ sunt a creata luce: nec illas sic perire, quin ideæ maneant in Deo. Aeternitatem omnium quoad Deum nos ideo concedimus, quia omnium ideæ sunt semper in Deo, et quia sine tempore Deus omnia attingit, quæ existunt, et quæ non existunt, et ei omnia viuunt. Nihilominus tamen fiunt in tempore generationes, et corruptiones, ac illa intereunt quorum forme destruuntur. Excusari quodammodo potest Trismegistus, si dicamus, cum transitoriam hanc rerum formam vt rem nihili floccificisse, sed solam ideam cogitasse. Hoc in libro de regeneratione oportere ait omissa transitoria ac fallaci mundi forma, in Dei puram ideam reformari. Tunc acquiritur vera hominis æternitas, quam ipse non in brutis, sed in hominibus peculiarem ponit, in propria animæ substantia. Hinc ad Tatium filium de communi, omnia ait esse unum in Deo, præsertim intelligentia corpora, quæ actu et æterpitate viuunt, et quorum anima bona, vt ita ab intelligibili bono non distent, et supra fatum efficere possint, quæ volunt, vt mens ipsa Dei, cui vniuntur. Et paulo post, Maxime omnium immortalis est homo, qui Deum capit, diuinæ conformatur essentiæ, et cui soli Deus congridetur, ac futura reuelat. PET. Ad nostræ generationis analogiam redeamus. An semen geniturse fit a solo patre in Christo et in nobis? MICH. Negat Aristoteles lib. 2. de generatione animalium, muliebre semen ad generationem facere. Sed Aristotelem multis rationibus arguit Galenus lib. 2. de semine. Quia sua sunt mulieri, sicut viro spermatica vasa, eodem artificio naturaliter constructa, ac viri et foeminæ species eadem spermatica. Item quia solo viro emittente semen non fit generatio. Item quia foetus anima et corpore matri sicut patri assimilatur, vt moribus, temperamento, figura, et peculiaribus aliis signis. Mulie-

Mulierem quoque feminisicare, et suo semine concipere, docet ipse Deus Leuit 12. et psal. 50. Clarius vero Genes. 3. vbi semen mulieris ait esse hominem, Christum ipsum. Christus est ex semine Dauidis, ratione Mariæ et ratione Ioseph, natura et adoptione. Hinc referunt Matthæus et Lucas esse Ioseph de domo et familia Dauid, filium Dauid, ac per eum esse Christum filium Dauid, et semen Dauid. Nam secundum legem, qui nomine domus seu familiæ alicuius censebatur, eius semen, et illius filius dicebatur, quamvis non esset ex eo genitus. Ex sanguinibus viri et feminæ nos nasci, docet Ioannes, scilicet ex amborum feminis et voluptate, Ioan. 1. At Christus non est ita ex sanguinibus nec ex voluptate carnis genitus. In hoc est vere dissimilitudo. Instar Christi nos generamur excepta peccati ratione. Ros ille celestis, et lucidae nubis obumbrans virginis, eius semini et sanguini sese citra carnis libidinem immiscerit, et humanam materiam in Deum transformauit, spiritu sancto ibi sine mensura spirante, ut in spiritum vivificantem germinaret, homo ipse Iesus Christus, virga de stirpe Ihesi. PET. Hinc iam mixtio in Christo declaratur. MICH. Materiæ cum materia dicitur potius mixtio et animæ seu formæ unio. Mixtio deitatis dicitur, vbi est diuersitas partium vel formarum. Christus est omnis mixtionis et unionis specimen et prototypus antiquioribus melius quam sophistis cognitus. Nam in Christo esse deitatis mixtionem, antiquiores docuerunt, quod nunc sophistæ negant. Intelligere ipsi nequeunt, ex supernis et infernis, ex paternis et maternis clementis, unum plasma in Christo generari, cum in rebus his omnibus aliud nihil videamus. In rebus his creatis vides terram in celum attolli, per aliorum celestium elementorum mixtionem. Cælestem in Christo mixtionem ea res nobis figurat. Mixtio erat in Christo celestium

elementorum cum terreno, et vno diuinæ formæ. Imo et lucis increatæ cum creata erat tunc varia mixtio, sive vno. Deitas erat Christo immixta et vniua. Immixta ob partium varietatem, et quia elementa superiora, quæ erant de substantia Dei, una cum similibus elementis humanis, erant mixta terreæ materiæ de Maria sumptæ. Deitas etiam erat Christo hypostaticœ vniua, ratione elementorum, ratione animæ, et ratione formæ. Superelementaris illa archetypi substantia unam cum hac elementari substantiam faciebat, seorsim spiritualiter in anima, et seorsim corporaliter in carne. Illa insuper animæ Christi diuina lux essentialis, et forma ipsa substantialis corporis Christi, est lux Dei et forma diuina, ei substantialiter vniua. Atque ita est Christus omnis mixtions, et unionis specimen, et prototypus; qui non solum in se ipso humana commisceret et vnit, sed et diuina cum humanis in unam veram substantiam. Unionem omnem et mixtionem ille continet, tam in anima quam in corpore. PET. Analogiam generationis Christi in anima et spiritu sancto esse quoque dixisti. MICH. Quod animæ substantia et spiritus sancti substantia instar Christi ex Deo et homine sit, ex iam dictis fatis constat. Animæ substantia et elementaris, et a Deo, sicut Christus est elementare corpus et a Deo. Sicut verbum Dei in Christo est factum caro, ita halitus Dei in Adam est factus anima. Similia de spiritu sancto dicas, in quo est cum Christo maior haec similitudo: quia anima nostra non est Deus, sicut Christus est Deus, et spiritus sanctus est Deus. Spiritus sanctus ita fere descendit, in apostolorum animas, sicut verbum in carnem, ut diximus in fine libri quinti. Spiritus Christi substantia est elementaris, et diuina, sicut corporis Christi substantia est elementaris et diuina. Verus ipse spiritus Dei cum hominis spiritu facit unum spiritum, quod totum dicitur spiritus sanctus, sicut verbum Dei cum ipsa car

carne facit vnum ens, quod totum dicitur filius. Sicut spiritus sanctus dicitur a Deo procedere, ita filius ait, ego ex Deo processi. PET. Ut olim in Deo erat figura filii, ita figura spiritus sancti. MICH. In Dei thesauro sunt noua et vetera, ut ait Christus. Umbras veteres superiore dialogo tibi satis exposui, et nunc esse omnia noua. Alium illi a nobis spiritum acceperunt, ut dicere possis, suisse ibi figuram huius veritatis. Nihilominus erat tibi vera inspiratio divina, sicut in verbo erat vera, et substantialis lux Dei. Similitudo inter filium et spiritum non est talis, qualis inter verbum et spiritum. Spiritus Dei, sicut verbum Dei, vere intelligitur in carnis corpore, et ante carnis corpus: at filius vere semper est corpus. Spiritus sanctus proprius est nomen solius Deitatis, sicut verbum, filius proprius est nomen hominis. Et sicut nomen verbi communicatur homini: ut homo ipse Christus dicatur verbum Dei: ita nomen spiritus sancti communicatur spiritui hominis, ut in totum dicatur spiritus sanctus. Dispensationem in Deo notant verbum et spiritus: at filii vocabulum est magis substantiale, seu quid reale magis. Filius realiter et corporaliter est in Maria per verbum et spiritum genitus. Filius in se et verbum et spiritum continet, quasi corpus et animam, seu formam et halitum. Haec sola ratio deberet sophistas ad veri et realis filii cognitionem excitare, quod ille in se verbum et spiritum hypostatico continet. Spiritus sanctus ergo, ut iam diximus in se, et vere, est modus deitatis substantialis, et simpliciter intelligitur pura deitas. Communicatione eiusmodi deitatis communicatur ipsi creaturae nomen spiritus sancti. Communicatur humano, et angelico flatui. Originaliter vero et naturaliter, in solo Christi halitu est spiritus sanctus. PET. Lux illa verbi, est formaliter unica materie: non ergo dicitur caro facta. MICH. Verbum caro factum est, verbum caro fuit, verbum caro extitit, ver-

bum est ibi substantialiter unitum et mixtum. Ioannes pro Hebraica dictione γίγαντος posuit Græcam ἄγιοντος. Quod vetus græca translatio probat, pro illa Hebraica voce hanc Græcam semper ita ponens. Proprie ergo sermo caro fuit, caro extitit et caro factus est. Lux est materiæ forma, quæ materiam transformat et unita est materiæ substantialiter, non solum in Christo, sed in aliis omnibus creaturis, quæ instar Christi formatæ et plasmatæ sunt. Ut autem penitus intelligas, quid sit caro factum, et quatenus differat ab eo, quod est carni unitum, sunt tibi in verbo hæc consideranda, idea, elementum, et lux, ea-que tria corpori et animæ communia. Verbum quatenus erat hominis idea, seu persona, et præfiguratio, dicitur caro factum, et quasi in carnem personaliter concessisse, vt carnis personæ nunc tribuantur, quæ olim verbi personæ tribuebantur, cum sit eadem per-sona. Idque eo magis, quia verbum illud non iam suam per se facit personam, sed simul cum carne. In elementari quoque, seu superelementari semenis substantia, est verbum homo factum, quia eius ele-menta sunt corporaliter quodam modo facta carnis elementa, et spiritualiter facta animæ elementa. Qua-tenus vero erat verbum essentia lucis et vis forma-trix corporum, dicitur carnis materiæ unitum, seu humanitati unitum hypostaticè et substantialiter, vt to-tum plasma sit unus homo, et una Dei caro. Uni-tum quoque spiritualiter in anima, vt totum sit una anima, et sit anima Christi unum cum Deo. Hanc in-carnationis similitudinem velut umbram quandam inue-nies in semine nostro, secundum eosdem tres modos. Nam semen nostrum, iuxta ideæ hominis rationem, et elementorum substantiam est caro factum, carnique commixtum: atque eius lucis virtus est ibi unita in corpore et anima. PET. Deus ea incarnatione dice-tur ne factus homo? MICH. Semen nostrum dici-tur factum homo, in umbra quadam referens simili-tudinem

tudinem et rationem, qua Deus verbum est factum homo. Deus verbum erat personaliter homo, et ea ipsa persona est nunc verus homo. Ideo dicitur Deus factus homo, non simpliciter, sed personæ respectu. Sicut verbum factum est, caro hæc, ita verbum factum est homo hic, qui verus est homo, non connotatus homo. Verbum est carnis particeps, carnem ipsam substantiæ Dei participem faciendo, ut sit unus homo, utriusque particeps substantiæ, et utriusque naturæ. Ea est Dei incarnationis, ut in una carne unum sint Deus et homo: Deus verbum fiat homo, et homo in Deum assumptus fiat Deus. Incarnationis huius similitudinem aliam nos docet virga Aaron, quæ in terram proiecta est incarnata, caro extitit, et caro facta est, manente virginæ substantia, sicut manet verbi substantia. Serpens ipse incarnatus est virga vocatus, sicut ipse homo Iesus nunc dicitur verbum Dei, apoc. 19. Positio deitatis in carne eius dignitatem auget, speciem non mutat. Caro hæc dicitur Deus, et manet vera caro. Caro ipsa facta est verbum, sicut verbum factum est caro. Sophistarum vero dux Athanasius libro de fide sua ad Theophilum, carnem ait factam verbum, non verbum carnem. Naturam diuinam ait esse mixtam humanæ, et humanam non esse mixtam diuinæ. Quæ sunt deliramenta ridicula. Perierat iam generatio illa prior, quæ viderat et intellexerat magnalia Dei, et surrexerunt vice eorum alii nescientes dominum, ut in simili olim dicitur Iudicum. 2. Si mixtio est et unio, si positio Deitatis speciem non mutat, sed dignitatem auget, totum id est caro, totum verbum homo verus. Anima est spiritus sanctus, angelus fit spiritus sanctus, et manet anima, et manet angelus. Verbum fit caro, et manet verbum. Non est verbum anihilatum, nec transmutatione aliqua in carnem conuersum: sed est informis materia, a verbo transformata, ut totum plasma sit caro ver

caro verbum. Ipsi verbi substantiae accessit carnis transformatæ participatio, in vnam hypostasim, vnam substantiam vnum corpus, et vnum verum hominem. Vnus est homo Iesus Christus, in se ipso diuinam et humanam naturam continens. Duos ille continet in se ipso, reconcilians ambos in uno corpore, et in uno nouo homine, vt ait Paulus Ephes. 2. Vere profecto fuit Christus nouus homo, quia nunquam antea talem hominis constitutionem nouerat mundus. Nec potest hodie mundus hunc hominem cognoscere, quia credere non vult, esse hominem ex Deo genitum. Ad huius novi hominis imaginem internus noster homo ex Deo et homine in vna substantia consistat. Ex diuino et humano spiritu est in nobis vnis spiritus. Ex inspirata a Deo, et elementari nostra substantia, est in nobis vna substantialis anima. Ex archetypa superelementari, et hac elementari substantia resultat in Christo vna substantia. Lux creata et increata in Christo fuerunt vna lux. Si totam illam animam mundi, seu spiritum illum, qui omnia vivificabat, seorsim consideres, ex ea, et ex anima humana constitut in Christo vna substantialis anima. Diuinorum cum humanis coniunctio nunquam scindit entis unitatem magis, quam animæ, aut spiritus cum corpore. Hoc in corporibus nostris post resurrectionem ostendetur, quando etiam secundum corpus erimus participes Christi diuinitatis et vnum cum Deo. Idipsum in unitate spiritus nunc ostenditur, quando efficimur vnis spiritus cum eo. Ostenditur et in eo, quod ait Christus, Ego et pater vnum sumus. Omnium creatorum clementorum increatorumque et corporis et animæ, et spiritus, cum Deo unitas concluditur, in eo solo, quod dicitur, Ego et pater vnum sumus. Substantialiter est Christus vnum cum Deo, nos substantialiter esse faciens vnum cum eo. PET. Hanc unitatem substantiæ Christi non ita intelligunt sophistæ, sed

sed aggregatiuam faciunt, ne si sit substantia, sit quarta persona in diuinis. MICH. Verbum Homusion, quod ipsi totius ore iactant, non intelligunt hue referendum, quod homo Iesus Christus diciatur homusios, consubstantialis Deo. Unionem hypostaticam vocant, quam non intelligunt esse vere hypostaticam, id est, substantialem. Nam si substantialis est unio, una inde substantia resultat. Nequeunt ipsi intelligere eam prophetis decantatam vnius germinis et plasmatis generationem. Nequeunt intelligere ex superna et inferna, ex paterna et materna substantia vnum plasma generari. Nequeunt intelligere substantiam verbi, et substantiam carnis, esse unam substantiam, sicut substantia viri et substantia vxoris in unam embryonis carnem coalescunt. Eo mysterio Deus et homo vnum sunt in Christo, quo vir et uxor vnum sunt in una filii carne. Magnum est Paulo mysterium, quod Deus sit in carne manifestatus. Magnum est mysterium, quod caro illa sit Deo homusios, in unam hypostasim ei connexa. Ita Deus coaluit cum humana natura, ut illam extolleret, filium sibi hominem generando. Unus Christus diuina et humana, in vnius sui corporis plasmate recapitulat, sicut et reliqua omnia vnum in ipso sunt. Creata et increata vnum in ipso sunt. Deus et homo vnum in ipso sunt. Cælum et terra vnum in ipso sunt. Quam perditæ in hac re sit erratum, docet Epistola Athanasii ad Epictetum, quam Epiphanius et Cyrillus, summis laudibus extollunt. Fortiter ibi negatur, corpus Christi facere unam substantiam cum verbo. Infernum aiunt talia eruuisse, cum sint ipsi plusquam infernali furore perciti. Theognosium, et Dionysium Alexandrinum pro se citant Nicæni patres, ut in eorum decreto contra Eusebium refert Athanasius: cum tamen ipsi aperte ibi docuerint, Christum hominem esse eiusdem essentiae cum Deo, seu facere unam substantiam cum eo. Idipsum Origines et Cyprianus antea docue

docuerunt, ut primo libro citauit. Hominem dixerunt esse unum cum Deo in expositione illius dicti, Ego et pater unum sumus. Haec sunt verba Origenis libro tertio contra Celsum, Christi mortale corpus, et anima in ipso humana cum Deo habuerunt non modo communionem, sed unitatem, ita ut diuinitatis participatione, in Deum commutata transierint. PET. Specie a Christum a nobis non differre. MICH. Eadem enim species, et eadem veri hominis idea, Deitatis positio, ut antea dixi, non mutat speciem: cum praesertim deitas ipsa Christi nobis dispensetur. Deitatis positio non solum non mutat speciem, sed nec individui soluit unitatem. Imo deitas ipsa omnem speciei et individui unitatem facit. In resurrectione transformabitur caro nostra: at non propterea erimus alterius speciei, quam nunc sumus. Aliam speciem dicaret Porphyrius, qui rationale et mortale sit esse propriam speciei hominis differentiam. Ego eandem speciem et idem individuum, post resurrectionem esse dico: sicut est idem individuum pueri et senis, licet a pucro ad senem sint materia, et forma, et anima mutatae. Qui Porphyrio adhaerent, etiam dicent, nos post baptismi regenerationem esse alterius speciei, quam antea eramus, cum anima ibi deitatem acquirat, et incorruptibilem substantiam. Dicendum ergo, Deitatis acquisitione non mutari speciem, nec in anima, nec in toto homine. Atque ita est Christus eiusdem speciei nobiscum, vere homo. PET. Unitatem hanc in omnibus facit, et sustinet Deus. MICH. Solus Deus est unitas, cuius rei in una idea dans, ut unum sit. Alioqui velut in puluerem et nihilum partes sine unitate conciderent, nisi inde sustinerentur. PET. Omnia ergo sunt composita, nihil simplex, nihil in se ens. MICH. Uniuersali quadam ratione omnia componuntur ex Deo, seu ex ipso constant. Omnia ex Deo. Omnia ex ipso, per ipsum, et in ipso. Solus Deus est per se ens. Solus Deus est, ipsa simplicitas, forma et essentia: a qua reliqua compositionem.

tionem, constitutionem, formationem et dependentiam habent. Solus ipse est vita reliqua viuificans, et suis modis constituens, etiam angelos et animas. Hinc Trismegistus ad Tatium ait, Deum esse comprehensionem et constitutionem rerum omnium. Hinc reliqui post ipsum, solas ideas esse simplices aiunt, ex quibus alia constent. Apud Ieremiam capite decimo, Deus dicitur vita omnium, formator omnium, et essentiator omnium etiam cœlestium, ut dicebamus in Iehovah Zebaoth. Ergo et cœlestia in ipso essentiam et constitutionem habent. Angeli et animæ ex eius substantia constant. PET. Carnis Christi constitutio mirabilis est, et exemplar constitutionis aliorum. Unde et eam de cœlo descendisse, manifeste sequitur. MICH. Caro Christi substantiam habens verbi corporaliter, substantialem ipsum vitalem spiritum diuinum, et lucis Dei formam substantialem, est vere cœlestis de cœlo et de substantia Dei. Illa est caro verbi, ^{Caro}
_{verbi} caro Dei, existentiam habens æternam. Verba Christi sunt manifesta, quibus se et carnem suam de cœlo descendisse clamat. Ioan. 6. Typus manna e cœlo dati id ipsum probat. Descensus manna carni Christi est tribuendus, quia illa est cibus per illum cibum figuratus. Item secundus homo Christus venit de cœlo cœlestis 1. Corin. 15. Ipse quem ascendentem vidimus, est ille, qui prius descenderat, Ephes. 4. Corpus ipsum Christi et Caro ipsa, habuit initio illam gloriam in cœlo, ad quam nunc glorificatur. Ioan. 17. Caro ipsa Christi est cibus, quem cibum Deus pater consignauit dicto capi. 6. Ibi ostenditur Deus esse pater huius cibi, a se consignati, et signati, tota Deitatis plenitudine in eum impressa. Deus est pater huius cibi, pater huius carnis, quod negant sophistæ. Caro ipsa est vitis, et pater eius agricola, Ioan. 15. Ergo Deus pater huius vitis, est pater huius carnis, pater veri hominis. Nisi caro
ipsa

ipsa Christi esset cœlestis de substantia Dei, et corporalis deitas, non esset ex Deo genita, et ita non esset filius Dei. Nisi res ita haberet, non diceretur caro illa habere incorruptibilem formam et corruptionem pati non potuisse. Nisi res ita haberet, non posset ab ipsa Christi carne tanti ecclesiæ corporis structura fieri in carnem vnam. Nisi diuina esset, non esset multis in vna cœna communicabilis, nec Dei membra nos faceret. Nec caro illa poenam pro nobis luens, homines Deo reconciliare sufficeret, nec ea, quæ in cœlis et in terra sunt, instaurare. Sed nulla clarior probatio, quam si perpendas, esse ex Deo genitam et natam. Nam si ex Deo genita est, a naturali origine habuit substantiam diuinam. Magnum haud dubie est in carne Christi mysterium, si in ea carne videtur Deus, et est corporalis Deitas. Qui non concedunt, carnem Christi esse consubstantialem Deo, inaniter se Christi diuinitatem defendere nugantur. Chimeras enim impossibiles defendunt, non Christum. Nulla alia commodiore via potuit satan in regno Antichristi delitatem Christi obscurare, quam prætextu inuisibilis filii hominem Christum puram creaturam facere: quod a Christiano quouis Deus auerat. PET. Non est igitur concedendum, hominem Christum esse creaturam? MICH. Verus ille Messias Iesus crucifixus, Dei et hominis participationem habet, ut non potuerit dici creatura, sed particeps creaturarum. Id pulchre docet apostolus. Heb. 1. 2. et 3. et psal. 44. Nam ille vñetus est præ aliis participibus suis, omnibus creaturis, et ipse earum particeps est factus. Ipse Christus qui sanctificat, et nos qui sanctificamur, ex eodem plasmate participamus et ex eodem Deo sumus: ideo nos fratres ibidem vocat. Etenim decuit, si ipse tanquam princeps, et pontifex salutis nostræ nos saluos facturus erat, ut ipse sicut et nos, carnis et fanguinis esset particeps, ut ibidem ait Paulus. Præterea, creaturarum particeps esse notatur, in eo quod dicitur

citur primogenitus earum Colos. 1. et initium creaturarum Dei apoc. 3. Participationem habet Dei et hominis, sicut tu patris et matris. Participationem habet creatoris et creaturæ. PET. Videtur etiam in spiritu sancto esse participatio creaturæ. MICH. Eares Macedonium, Eunomium et metaphysicos alios se-fellit, qui spiritum sanctum esse dixerunt puram creaturam. Dispensationem tantorum mysteriorum suis sophismatibus illi ignorarunt, et humani spiritus per Christum factam glorificationem, ut unus sit cum Deo nouus spiritus. Sicut verbum Dei est hypostatico homo, ita spiritus Dei est hypostatico spiritus hominis. Sicut nomen verbi communicatur homini, ita nomen spiritus sancti communicatur spiritui hominis. In substantia spiritus sancti continetur Christi halitus incorruptibilis. Spiritus ipse Christi, qui erat Deus, dicitur in resurrectione innouatus: quia erat ex divino et humano spiritu unus spiritus: qui ob nouam gloriam dicitur innouatus, et ob nouam incorruptibilis halitus creaturam, quam in se substantialiter continet spiritus Christi sanctus. Non spirat nunc Christus corruptibilem aërem, ut ante passionem spirabat. Incorruptibilem spirat in cordibus nostris, et deitatem ipsam in una hypostasi, id totum suo halitu nobis communicans. PET. Alia hinc dicitur persona patris, alia persona filii, alia persona spiritus sancti. MICH. Visus manifestatione, locutionis modo, actionis proprietate, modis quibusdam, seu dispensatione multiplici, dicitur alia persona patris, alia persona filii, alia persona spiritus sancti. Reialis quoque est distinctio ratione adiunctæ creaturæ. Quanquam spiritus sanctus pura Deitas intelligatur, semper peculiaris est deitatis modus, cuius ad creatum Christi halitum adiunctio non mutat speciem, ut dixi, nec nomen mutat spiritus sancti. Unde totam nunc collige trinitatis rationem. Pater est Deus, filius est

s.

Deus

Deus, spiritus sanctus est Deus. Pater non est filius, nec filius est spiritus sanctus, nec spiritus sanctus est Pater. Iuxta personæ proprietatem in filio videtur a nobis pater, et in spiritu sancto intus a nobis videtur filius. Realiter differt filius a patre, et a filio spiritus sanctus, non essentialiter, quia est eadem deitatis essentia. Pater est totius dispensationis, et deitatis origo, simpliciter Deus, sine creature admixtione vel participatione aliqua, in se consideratus incomprehensibilis. Filius deitatem habet patris, cum corporali participatione creaturae. Spiritus sanctus deitatem habet patris et filii, creature quoque participationem a filio accipiens, per quem procedit et in nos proficietur. Est itaque concedendum, in spiritu sancto esse creature participationem, seu essentiali communicationem. Communicationem hypostaticam habet cum halitu ipso aereo non corruptibili, sed incorruptibili, qualis est substantialiter in Christo, et in vere regenitis, quorum spiritus est per potentiam resurrectionis Christi, vere innuatus et incorruptibilis factus. Miro artificio ex re corruptibili facit Deus incorruptibilem in resurrectione et regeneratione. Magno gratiae mysterio hoc fit a Deo per Christum mediatorem, ut intelligamus, nihil eorum, que in se sunt Christum nobis denegare, imo se ipsum totum, secundum spiritum et corpus nobis donare. Hinc intelligimus, nos secundum carnem resuscitandos, qui secundum spiritum nunc resurgimus resuscitati Christi vere participes facti, iam intus incorruptibles et communicationem veram habentes incorruptibilis substantiæ carnis Christi. Ut spiritu nunc incorruptibiliter glorificamur, quando spiritu in baptismo resurgimus: ita secundum carnem resurgentem secundum carnem glorificabimur,

mur, instar Christi gloriose resurgentis. PET. Tertium esse dixisti, quod iam hic patet, admirandum resurrectionis Christi mysterium. MICH. Post incarnationem et mortem est admiranda et gloria Christi resurrectio sequuta: per quam illud esse creaturæ, illud esse humanitatis, seu passibilis et mortalis hominis, ac si esset res accidentalis, est totum omnissimum. Nihil est in Christo, quod sit animale, sed est totum corpus spirituale. Per resurrectionem est caro Christi glorificata ad eam gloriam, quam habuit verbum apud Deum, Ioan. 17. Ut per incarnationem verbum effici carnem et creaturam, quis dixerit, ita contra, carnem per resurrectionem definere esse creaturam, sit eadem ratione dicturus. PET. Quoniam modo, illud esse creaturæ potest deponi? MICH. Hoc esse creaturæ nos in resurrectione corporis nostri deponemus, sicut nunc in spirituali regeneratione, internus noster homo fit Deus. In futuro seculo forma substantialis corporis nostri non erit creatæ lucis forma. Ideo illud esse creaturæ ea ratione deponemus. Quia ipsum esse, ab ipsa denominatur forma, sicut forma est, quæ dat esse rei. Atque ita deposito esse creatæ formæ, illud esse creaturæ deponetur. Forma substantialis corporis Christi nullum creatæ solaris lucis participationem nunc habet: quam tamen ante resurrectionem habuit Christus, non solum in carne, sed in anima, quemadmodum et nos habemus. Sicut in finali resurrectione abolebitur corruptibilis hæc lux solis et lunæ, nec alia lux supererit, quam ipsa essentia Dei claritas. Esa. 60. apoc. 21. et 22. ita quod ad Christum adtinet, in eius resurrectione id factum est, ut corpus Christi resuscitatum solam habeat increatae lucis Dei substantialiem formam,

qualis ab æterno erat substantialis lux verbi diuinæ. Sicut in rebus his inferioribus maius lumen tollit minus, ita tunc siet, vt sola ibi lux Christi superfit, sicut illa sola erat in archetypo, antequam solis lux crearetur. Fragilis est hæc lux, quæ facile destruitur, et fragilis mundus hic, in ea formatus. Nihil facilius destrui videmus, quam lucem candelæ et spiritum soni. Ideo lux hæc tunc non supererit, nec spiritus soni creati. Sicut ea, quæ in futuro seculo sunt permanens, permanentem iam nunc habent substantiam, vt clementorum materiæ cum ipsa anima: ita et quæ sunt anhilanda, iam nunc anhilantur, vt formæ lucis creatæ, et spiritus soni creati. Nec id, quod nunc videmus, nec id, quod audimus, nec id, quod gustamus, tangimus, aut olfacimus, tunc supererit: sed Deum videbimus, audiemus, olfaciemus, gustabimus, et tangemus. Exuenda itaque nobis est mortalitatis forma. Ac nihilominus dicetur idem indiuiduum, quia eadem cum anima manet idea diuina, tametsi reliqua mutentur, vt diximus de puer et fene. Caro ipsa Christi non erat talis ante resurrectionem, qualis nunc est. Etiam viuens fuisset immutata et transmutata, sicut corpora viuentia hora finalis resurrectionis immutabuntur et transformabuntur, vt ait Paulus. Transmutatio vera carnis erit in diuinam formam translatio. PET. Non est igitur eadem caro, si non est eadem creata forma. MICH. Eadem caro est, et eadem increata forma. Positio deitatis loco cuiusvis formæ, nec speciem mutat rei, nec indiuiduum destruit, imo a destructione seruat. Identitas principaliter est ab idea diuina manente et ab anima. Forma illa lucis erat ab idea diuina, in ea consistebat, velut eius vices ad tempus agens. Sola ideæ diuinæ manifestatione tam lucida euanescet fragilis illa creata lux. Sicut itaque maior lux nunc exinanit minorrem, ita in resurrectione siet, ob magnam vim lucis diuinæ, opnia transformantis et glorificantis. Non

sup

supererit minor lux, in præsentia maioris. Ratio est cum experientia et scripturæ auctoritate. Experiencia nos nunc docet Deus, quæ permaneant, vel non permaneant, anhilentur, vel non anhilentur. Si quis nullis horum mouetur, dicat creatam lucem simul cum increata mansuram. Nos dicimus non mansuram, tum quia fragilis, tum quia frustra, tum etiam quia lucis create fons sol ipse non manebit. Id quod anhilatur, non est resurrectionis capax. Imo non diceatur tunc resurrectio, sed iterum ex nihilo creatio. Denique scripturis nos credimus, quæ aperte docent, non mansuram aliquam solis aut lunæ lucem. Non est porro valde contendendum, an sit eadem caro, cum Paulus dicat, non fore singulis in resurrectione corpus idem, quod prius fuit, sed Deus dabit corpus, vt volet. 1. Cor. 15. PET. Magna est gloria resurrectionis Christi, ad cuius analogiam erit resurrectione nostra. Transformabitur caro nostra, et conformis fiet corpori Christi glorioso. Phil. 3. MICH. Iam aperte cernis illam Christi in Deo consummatam et ab esse creature separatam gloriam. Seclusa deitate non potest in Christo homo aliquis intelligi, quem esse humanitatem, seu purum hominem, in eo sophistæ tradunt. Si deitatem tollas, soluitur in eo hominis unitas et essentia. Quando igitur hominem dicimus et carnem Christi dicimus, ibi et diuinitatem comprehendimus. PET. Christus est genitus ex semine Dauidis secundum Carnem: ergo erat caro creata? MICH. Carnis Christi diuinitatem vidisti vere substantialem. Quia vero caro dicitur id quod a spiritu fecernitur, carnis nomine licet aliquando intelligere carnis materiam creatam. Dicitur Christus factus ex semine Dauidis secundum carnem, id est, creaturem carnem, aut humanam materiam. Aut secundum carnem, quia in carne continetur id totum, quod est humanæ propagationis, et a carne spiritui aliquid communicatur. Vere tamen

s. 3.

non est

non est Christi caro pura creatura. Non est in Christo illa sophistarum humanitas, quæ eis est purus homo, pura creatura. Quia non est in eo hominis forma creata, sicut nec in nobis erit post resurrectionem. Esto, esset nunc in eo forma lucis creatæ, vt erat, quando in terris agebat; adhuc non est in eo talis purus homo. Seclusa enim deitate anima non est anima, caro non est caro, homo non est homo. Seclusa ergo Deitate non est in Christo aliquis purus homo. Si in rebus aliis ideam diuinam excludas, nihil dicitur lapis, nihil aurum, nihil caro, nihil anima, nihil homo: cum idea diuina sit, quæ dat esse specificum et individualiter, et quæ ipsi formæ creatæ dat esse formæ. Ergo in Christo, si deitatem excludas, nec est forma, nec homo. Christus ipse est idealium pelagus æternum, qui in rebus omnibus, per ideas adumbrari fecit, et secundaria quadam ratione præstítit id quod in ipso solo originalis deitas primo realiter ac substantialiter præstat. Nunquam Christum cognoscet, qui rerum creatarum analogias despicit, et discursus varios a creaturis ad creatorem: cum præfertim ipse Christus, principium, primogenitus et caput creaturarum, se habeat ad creaturas, vt caput ad membra. Inseparabilis a re quavis est idea, vt a filio Dei deitas. Inseparabilis est, sicut quibusdam dicitur inseparabilis quantitas a re quanta, et figura a re figurata. Imo idea ipsa est quantitas rei, idea est figura, idea est unitas. Hanc ab idea imaginem, seu munus hoc, ad tempus accipit cuiusvis rei forma, ab idea ipsa formata. Temporalis ergo lucis forma non habet æternitatem illam, post resurrectionem futuram. PET. Resurrectionis Christi gloriam ea res facit illustriorem. MICH. Tanta est resurrectionis Christi gloria et potentia, usque adeo est ipse in Deum assumptus, vt nihil maius possit quis in Deo excogitare. Sublimius quam ante est ipse tunc

factus

factus filius patri magis similis, omni ex parte incorruptibilis, glriosus et potens. Talis per resurrectionem factus est regressus de homine in Deum, qualis per incarnationem fuit exitus de verbo in carnem. Quod ipsem Christus abunde testatur. Nam filium hominis ait ascensurum eo, vbi erat prius. Ioan. 6. et eodem, vnde exierat, redditum. Ioan. 16. et ad eandem gloriam. Ioan. 17. Sicut a summo celo egressio eius, ita recursus eius ad summum eius psal. 18. Diuina descendenterunt ad humana, vt humana ascenderent ad diuina. Ille ipse homo Christus Iesus est in tantam gloriam et potentiam electus, vt nihil maius dicere possis. Ille ipse Iesus crucifixus est aequalis Deo. Non est alia Dei potentia, quam ipse, qui ideo dicitur esse potentia, virtus, et fortitudo Dei. Imo ad maiorem gloriam, quam fuerit verbi gloria, est nunc Christus glorificatus, ratione maiorum donorum. Gloria illa spiritus regenerationis sancti, nunquam antea talis fuit. Vnde et exeli facti sunt noui, incorruptibles, qui antea erant corruptibles. Nouum quoque et celeste in nobis regnum. Plus artificii habet ipsa Christi resurrectio et noui hominis in nobis creatio, quam tota illa prior mundi creatio: cum ibi fuerint facta corruptibilia, hic incorruptibilia: ibi umbra, hic veritas. PET. Si totam habet Christus Dei potentiam, non est res finita. MICH. Ille, qui omnem habet Dei potentiam, cuius sunt omnia, quae habet Deus, non est res finita: imo infinita, et intellectu et potentia, et duratione et loci ratione. Non est certi loci capacitate finitus Christus, sed est, ubique vult, sine locali motu. Extra omne quantitatis corpus est spirituale corpus in novo celo, superiora, et inferiora sui plenitudine implens, Ephes. 4. Ipse est ille, qui se celum et terram implere dixit. Iere. 23. Imo illud fuit huius umbra. Christus omnia im-

plens, etiam illam prophetiam implet, omni plenitudinis generc. Propter hunc hominem fecit Deus mundum, et ab ipso mundus repletur, ait Petrus lib. 8. Clementis. Hic descendit ad inferiora inferni, et ascendit ad superiorum suprema, vt impleret omnia teste Paulo. Ipse ambulat super pennas ventorum psal. 103. equitat per aethera, loca angelis inhabitata, יְרֵבָות araboth, psal. 67. sedet in circuitu terræ, cælum palmo suo, et manu aquas maris metitur. Esa. 40. Aequa est nunc prope nos Christus Phil. 4. sicut olim, quando dixit, Deus de propinquo ego sum, Iere. 23. Aequa proprie sicut olim, est nunc cælum sedes eius, et terra scabellum pedum eius. Imo ibi velut figurali signo, ostenduntur ea, quæ nunc sunt, et in ipso vere implentur. Aequa proprie ambulat nunc Christus in medio nostri, sicut olim ambulabat per medium castrorum Israël. Deut. 23. Ambulat nunc Christus in medio candelabrorum, id est, in medio ecclesiarum, vt aperte docet apocalypsis. Ecce nunc tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Atrium nostrum interius est locus, in quo vere habitat Christus inter filios Israël, Ezech. 43. Ponam, inquit, sanctuarium meum in medio eorum, et erit habitaculum meum in eis, Ezech. 37. Non est Christus in certa parte cæli, vt quidam putant. Locus eius non est querendus inter elementa, nec inter stellas, nec in tertio cælo. Non mansit Christus in certa parte cæli, sed supra omnes cælos, et intra nos est. Carnalem habent sensum, qui argumento situs dexteræ patris Christum a nobis eripiunt. Quæ res potius probaret, ipsum non esse ad dexteram patris. Sed ipsi putant, Christum esse animalem hominem, et dextram dei esse affixum aliquod. Aut certe putant, carnem Christi esse in cælo positam, vt sit spectaculum volatilibus cæli. Nos autem dicimus, quod sit Christus in eo cælo, ad quod angeli non pertingunt. Est in tertio cælo, vbi et unde omnia implet. Extra omnem locum

locum, et extra omne quantitatis corpus, est spirituale corpus, in nouo celo, quod intra nos est. In solo Christo est Deus, et in eo est omnis deitatis origo. Nullibi spirat Deus, nisi per spiritum Christi: nemini loquitur, nisi voce Christi: neminem illuminat, nisi lumine Christi. Corpus Christi est multis in cena communicabile, mirabili nexu nos in unum connectens, ut simus membra corporis eius ex carne eius, et ex ossibus eius. Corpus Christi, et corpus ecclesiae sunt una caro, sicut caro viri et caro vxoris sunt una caro. Sicut Ena constabat ex carne et ossibus Adæ, ita ecclesia constat ex carne et ossibus Christi. In qua re mysterium magnum exclamat Paulus. Ephes. 5. Aliud simile mysterium est manifestatio Dei in carne 1. Timot. 3. Ecce tria similia mysteria, Adam et Ena sunt una caro, Christus et ecclesia sunt una caro, Deus et homo sunt una caro. Tria haec simul notauit Paulus dicens, Caput vxoris vir, caput viri Christus, caput Christi Deus, 1. Cor. 11. idque semper per realem capitum cum corpore coniunctionem, alioqui monstrum erit, si corpus a capite separe. Animaduerte quæsio trium hortum posteriorum similem rationem. Ut Deus cum homine una caro efficitur per incarnationem, ita vxor cum viro in unam prolis carnem coalescit, et Christus cum ecclesia unam carnem vere facit in cena. Manifestus est igitur error illorum, qui Christum manducari negant, et eum in solo uno cœli loco conclusum contineri volunt. Deum ubi sit, nesciunt, qui Christum ignorant. Nunquam aliquid de Deo in mundo habuimus, nisi Christum, nec aliud unquam habituri sumus usque ad diem iudicii, in quo nos Christus coram Deo patre presentabit. Haec omnia tibi abunde suppeditabit ipse Christus Joan. 14. si eius verba non oscitanter legas. Nam sicut ad quæstionem de visione, ita ad quæstionem de via et loco, illatio sequitur ex illis Christi verbis, Nonne credis, quod pater in me est? Pater in me

manens ipse facit opera. Quod verum non esset, si alicubi aliqua opera extra ipsum ficeret pater. Sicut per ipsum omnia facta sunt, ita per ipsum omnia nunc sunt, et sine ipso fit nihil. Nec in celo, nec in terra, aliquid sine ipso existit, Ioan. 1. Ipse est rerum omnium essentia, ut de Iehouah dicebamus. Ipse est Iehouah, et rerum naturalium principium. Splendor ille, qui est forma rei cuiusvis, a Christo est, et Christo inest. Omnia in ipso consistunt, Colos. 1. Ipse fert et sustinet et portat omnia verbo virtutis suae. Hebr. 1. ipse fecit nos, sustinet nos, et portat nos, Esa. 46. et 63. In ipso vivimus, movemur et sumus, acto. 17. Ipse vivificat omnia. 1. Timot. 6. Ipse suo spiritu vitam omnium fouet, creat et recreat psal. 103. Ipse est vita nostra, et longitudo dierum nostrorum, Deut. 30. Sine Christo denique nihil fieri potest, nihil videri, nihil audiiri. Lux haec, quam oculis vides, splendor est Christi, seu eius lucis similitudo quedam et ei insita. Sonus quem audis, spiritus est Christi. Nihil est in mundo creatum, in quo non reluceat et agat creator. Omnibus mundi rebus immixtus est ipse Deus, ipsa splendoris Christi forma et vivificans ipse Christi spiritus. PET. Videndo ergo rem quamvis, non solum videtur Deus, sed et videtur Christus? MICH. Quodam modo et creditibus: quia in rem quamvis diffunditur lux Christi. Primario tamen in Christo ipso videtur Deus. In re quamvis pene palpatur Deus, acto. 17. sed primario in Christo. In creaturis omnibus sentitur odor quidam virtutis Dei, sed primario in Christo. Deus est in omnibus, sed primario in Christo: in quo solo vera et naturalis unio deifica, hypostatica, admirabilis. In rebus omnibus est symbolum deitatis Christi, dispensatio deitatis secundaria et lux secundaria creata. In Christo vero est substancialis tota deitas, et lux ipsa prima increata. In eo sunt rerum ideae prime scilicet in

et in eius intellectu, deinde in rebus ipsis. Idem primae, ut ante creationem erant in sapientia dei, velut in anima quadam, ita nunc sunt in intellectu Christi infinito, in ipsa anima Christi. In anima Christi est rerum omnium notitia, etiam capillorum capitum, in eo est omnium tota plenitudo. In eo est omnium exemplaris cognitio, et re ipsa in eo sunt rerum omnium principia, ab ipso Christo in creaturas omnes fluunt essentiae: instar secundae solaris lucis ab eo varie radiat deitas ac ideales ipsae formae. Innumeris sunt gradus in corporalibus et spiritualibus, sicut solaris huius lucis sunt multi gradus. Imo et post resurrectionem, licet nulla erit lux solis, nihilominus erunt varii claritatis Dei et glorie gradus, sicut stella a stella differt in claritate. Christus semper erit ut sol, et alii postea suis ordinibus siti. Vnusquisque in proprio ordine, sed primitiae Christus 1. Cor. 15. Ut nunc est in Christo tota deitatis plenitudo, ita illa eadem erat ab aeterno in forma hominis. PET. Solam simplicem praedestinationem hominis Christi Sophistæ cogitant, ut de nobis fuisse dicunt parem in Deo præfinitionem. MICH. Quam grauitter errant, ex nobis ipsis facile nunc percipies. Si membra a se inuidem discernas, capitum summam discretionem colliges. Ut quisque nostrum habet varium donum, ita est ab aeterno varie praedestinatus. Substantialis lucis, et gloriae sedes, alia est huic, alia illi ab aeterno parata. Ergo non est de nobis sola simplex et par praedestinatio. Quid iam de capite ipso dices? In eo sumus nos praedestinati, in eo omnes continemur, et ab eo omnes pendemus. Ut nunc sunt diuersi rerum ordines in Deo, ita ab aeterno erant in eo, et princeps omnium ordinum Christus. Hunc ordinem in Deo aeternum cogita, et Christum ipsum super omnia constitutum. Nos vere, quid fuerit λόγος in Deo, intelligere a priori non possumus.

possimus, nisi a posteriori exordiamur, intrando per ostium, per Christum ipsum. In qua re est a Sophistis omnibus erratum. Hoc dico oportere nos Christum intelligere, fuisse primam Dei cogitationem seu idealem rationem. In Christo nos cogitare debemus ipsam lucis Dei plenitudinem, et eandem olim in eadem forma dicere logon et Elohim. Christum unicum scopum tenere debemus, ut totum verbi arcanum fuerit olim futuri hominibus gloria. Sine sui mutatione se ab aeterno Deus talim exhibere voluit et potuit. Sine sui mutatione Deus hos magis diligit, illos minus, et omnium maxime Christum. Sine sui mutatione Deus his magis vnitur, illis minus, et omnium maxime Christo. Non est mutatio in Deo, sed in rebus ipsis, quae suis ordinibus Deo approxinant. Ineffabiles sunt modi, quibus Deus omnia sustinet, omnibus vnitur, et in rebus omnibus agit. Imo Christus ipse est, qui omnia in omnibus operatur, et Deus per ipsum. Quis neget, Deum hoc posse per Christum, cum et per Deitatem, quae est in re quauis, possit nouum mundum creare, et rem ipsam in omnibus operantem facere? Quanto magis Christus nunc omnia in omnibus operatur, cum sit in eo tota deitatis plenitudo? PET. Operatur ergo ille opus peccati, peccatum ipsum, in diabolo et in homine? MICH. Stoici et magi cum suo seruo arbitrio id fateri cogerentur. Non bene concluditur seruum arbitrium ex eo, quod Deus agit in nobis. Nam Deus agit in nobis hoc ipsum, ut libere agamus. Artificium est mirabile, et actionis diuinæ varii sunt modi, sicut est multiplex virtus et spiritus eius. Ac si actio non esset declarata peccatum, ipse virtute naturali sustentat et agit ad efficiam facti: nihilominus bonus spiritus occurrit, dictans ne agatur. Factum Deus odit, et naturalem faciendi open non denegat. Tale vult esse artificium facultatis liberæ, cui adscribitur ratio peccandi. Sicut Deus liber est, ita liberam illam

filam facultatem, ut vult, varie communicat. Seruum in ipso creatore esse arbitrium, nos concluderemus, si in creaturis nihil nisi seruum arbitrium relucere videremus; in iis præsertim, quæ sunt vera Dei imago, et in quibus mens diuina relucet. Si Christus habet plene liberum arbitrium, et nos aliquid habemus, eius spiritu et libertate donati, eiusque in omnibus vere participes. Sed de his alibi. Hoc nunc, ne gloriæ Christi aliquid desit, firmiter afferimus, ipsum Christum habere liberum arbitrium, sicut libere ipse omnia potest, ita libere potest eos, qui a seruo arbitrio hodie fascinantur, ad sanam mentem reducere. PET. Hac ratione illi mouentur, Quæ Deus antea cognovit, et ordinavit, non possunt nunc aliter habere. MICH. Falsa suppositione tempus illi in Deo supponunt, vnde et falsum inferunt. Quæ nunc sunt, non solum ab æterno cognoscit Deus, sed videt sibi præsentia: libere fieri videt, et ita ordinat. Alioqui nec Christus ipse liber est in factis suis, quia Deus iuxta eorum rationem antea cognovit et ordinavit. Ex eo ipso, quod Deo nihil est futurum, concludit Philo in lib. de mundo, cum prouidentia stare liberum arbitrium in homine, in quo mens diuina relucet. PET. Quomodo gloriam et potentiam accepit filius in resurrectione, si naturalis sibi erat? MICH. Non est naturale, quod filius omnia, quæ patris sunt, mox possideat. Sed naturaliter debetur filio omnis hæreditas et gloria patris: idque post testamentum morte confirmatum. Eam totam patris gloriam et potentiam dispensatione diuina non plene obtinuit Christus, donec testamentum est sui ipsius morte confirmatum, et ipse per passionem glorificatus. Post eam vero glorificationem omnia ita possidet Christus, ut nullum nomen, nulla gloria, nulla potentia, nullus honor, Deo tribui possit, quin sibi etiam conueniat. Quanquam dare possit aliquod peculiare nomen, quod soli patri Deo conueniat,

niam, sicut solus ille dicitur ingenitus, et pater Christi: nomen tamen aliud, quod gloriae sit aut potentiae erga nos, filio conuenit, sicut patri: immo patri tribuitur per filium. Num est necessario eorum nomen, sicut ipsi unum sunt. Verus ipse est Deus creator omnipotens, et vere Iehovah. Cui foli cum Deo Patre in substantiae et spiritus unitate regnanti, sit in aeternum gloria, imperium et omnis potestas. Amen.

De Fide

D E F I D E E T I V -
 STITIA REGNI CHRISTI
 legis iustitiam superantis
 et de charitate,
 LIBRI TRES.

PROOEMIVM.

Ostium iam est nobis apertum, vt per illud ingressi, omnia bene semper intelligamus. Nunc ostium idem fidei Christianæ est nobis aperiendum, vt per illud ingressi, omnia bene semper agamus. Nec enim bene intelligere, nec bene agere, est ha-
 ctenus nobis datum. Quis hic non lachrymetur tan-
 tam Christianissimi iacturam, quod Christianos nos
 omnes esse dicamus, cum nec Christianam fidem scia-
 mus, nec secundum Christianam fidem operemur? Non in fide solum iam dudum erratur, sed in chari-
 tate quoque et operibus. Christianus item a Iudeo
 non bene discernitur, regnum Christi nescitur, et
 iustificationis vis ignoratur. Iacto vero fidei Chri-
 stianæ primo fundamento, non erit difficilis aliorum
 explicatio, quam ego tribus libris perstringere cona-
 bor. In primo, iustificantem fidem, et regnum Chri-
 sti annunciarbo. In secundo, legem cum euangelio
 conseram, et Christianum a Iudeo discernam. In
 tertio, charitatis cum fide collatae viam et opera com-
 mendabo. Faxit Iesus Christus, vt bene nobis hæc
 omnia cedant.

Liber

LIBER PRIMVS, DE FI- DE ET IVSTITIA regni Christi.

CAP. I. DE FIDE.

Hoc primo libro, in quatuor capita dissec̄to, Christianam fidem primo loco enunciabimus, secundo eius essentiam inquiremus, tertio, Christianos esse in ea iustificatos et iam saluatos, dicemus, quarto, regnum Christi iam venisse, euangelizabimus. Circa fidem Christianam sunt nostro seculo quedam ortæ quæstiones. Prima, quæ et qualis sit fides illa. Secunda, an sola iustificet. Tertia, an sit operum adiectione aliqua. Plerique hodie fidem solam iustificare, merito affirmant: at quæ sit illa fides, plane ignorant. Quod magnum est erroris indicium, quisque eorum sibi nouam fidem excogitat, quisque fidem suo novo modo definit, et alter ab altero dissidet: nec per credendi verbum aliquis eam definire vult. Parem illam Iudeis olim fuisse contendunt, et fuisse eos nobis æquales, quasi aduentus, et regeneratio Christi nihil noui orbi contulerit, nec foedus nouum, nec nouas creaturas. Fidem quandam varie compositam pingunt, hinc et inde se mutuo contorquentes, ut charitatem cum operibus concilcent, et baptismum cum cæna pessundent. Quæ omnia nunc omittens, simpliciore via cum eis agendum duco, et catholicam veram fidem ita facile ostendo. Profero eis sexcentos, imo omnes scripturæ euangelicæ locos, in quibus de credendo fit mentio: Resipiscite et credite: Credis, crede, credo: Si toto corde credas: Qui crediderit, si credideris, ut credatis, Dicant nunc, quid tibi toto corde credendum

dum præcipitur? Quid credendo saluabimur? Videant, quid ad hæc passim responderit Christus. Videant, quid responderint Paulus et Silas. Roganti enim cuidam, quid illi faciendum, ut saluaretur, Respondebunt, crede in dominum Iesum, et saluus eris. aëto. 16. Ergo in credendo consistit salus. In credendo consistit iustitia, si corde creditur ad iustitiam. Quod a credendo dicatur fides, docet ipsa vocis etymologia. Nam fides in euangelicis literis dicitur πίστις, a verbo πιστέω, quod est credo. Hebraice a credendo dicitur fides. Vera autem vis et proprietas verbi credo, iuxta vim Hebraicæ dictionis יֶתְעֵן heemin est non solum assentiri, sed cum firma fiducia se ibi stabilem facere. Latine item a fidendo dicitur fides. Vere igitur credere est, firmum et fidentem credere. In quo sensu monemus accipiendum esse credendi vocabulum, vbi de vera fide agitur. Exemplo Abrahæ, hæc fidei et credendi ratio probatur. Nam Abraham, pater credentium, quia cum firma fiducia credidit, iustificatus est Gene. 15. Idem ibi notat dictio illa heemin. In nouo testamento quotquot iustificati sunt, ideo iustificati sunt, quia firmiter crediderunt, vere crediderunt, fidendo crediderunt. Sed quid apostoli crediderunt? Quæ fuit illa Pauli tanta πληροφορεις? Quid Petrus firmiter credidit? Credidit Iesum illum esse Christum filium Dei viui Matth. 16. et Io. 6. Hoc credendum semper Christus docuit, et ea fiducia sibi credentibus regnum suum dedit. Hoc credendum docuit Deus ipse de cælo, id repetens in Iordanæ, et in monte, ut esset firma magis fides. Deus ipse ita nobis de cælo euangelium prædicauit, Hic est filius meus, in quo mihi placent credentes. Crede, et Deo places. Hoc ita credendum semper docuerunt apostoli, et discipuli omnes. In hac fide sunt ipsi iustificati, sicut ait Paulus, Nos in Christum Iesum credidimus, ut iustificaremur. Galat. 2. Per hunc omnis qui credit, iustificatur aëto. 13. Hæc est fides de Christo, per quam

iustificati sunt sancti acto. 26. Hæc est Christus fides, purificans iustificans, et saluans, vt cum Paulo, et aliis omnibus apostolis affirmat Petrus in concilio acto. 15. Hæc fides est fundamentum ecclesiæ, ob quam dictus est Petrus beatus: quia credidit, hunc Iesum esse Christum filium Dei. Nullibi in euangelicis literis credendi verbum inuenias, vbi hoc credendum non præcipiatur. Nullibi de fide sit mentio, vbi hæc fides non intelligatur. Magnum igitur facinus est, velle fidem aliter pingere. Considera, lector, qua efficacia, quo verborum impetu, dixit Ioannes, Quisquis crediderit, quod Iesus est filius Dei, in Deo manet, et Deus in eo. Omnis qui credit, Iesum esse Christum, ex Deo natus est, Quis est, qui vicit mundum, nisi qui credit, Iesum esse filium Dei. Credentes, quod Iesus ille est filius Dei, vitam æternam habetis in nomine eius. Ipsum Christum audi, qui semper docet, opus Dei esse, et vitam æternam iam præsentem esse, si credamus, eum esse filium Dei. Ioan. 3. 4. 5. 6. et alibi passim. Nunquam aliud egit, quam vt credamus, ipsum esse filium Dei, hoc mihi est perpetuum fundamentum. Christus est mihi unicus euangelista. Christus ipse prædicauit euangelium regni, usque ad mortem semper se filium Dei clamans, et id credentibus fausta omnia annuncians. Pro hoc articulo mortuus est, quia filium Dei se dicebat. Omnes apostolorum prædicationes hoc ipsum agunt, vt hunc Iesum persuaderent omnibus esse Christum filium Dei, saluatorem mundi. Ad huius fidei Christi prædicationem destinatus est apostolatus Pauli, acto. 26. Ro. 1. et 16. Pro hac fide oravit Christus pro Petro, ne deficeret fides eius, scilicet, qua ipsum esse filium Dei fuerat confessus. Pro nobis id credentibus patrem rogat Christus Ioan. 17. Hæc fides nos facit filios Dei, Dedit ipse potestatem, vt filii Dei fierent, qui crederent in nomen ipsius Io. 1. Filii Dei estis, eo quod credidistis Christo Iesu, Gal. 3. Ex hac fide est donum spiritus sancti. Spiritum sanctum accepimus, eo quod credidimus Christo Iesu, Io. 7.

Eph-

Ephes. 1. Gala. 3. acto. 11. et 19. Quos locos denuo
 vide lector omnino attendens, quid illi crediderunt,
 quando ibi dicitur, Postquam credidimus, et postquam
 credidistis. Hæc de Christo fides fecit primos Antio-
 chiaë Christianos acto. 11. Vnde enim quis dici pot-
 est Christianus, nisi a fide Christi? An non fides
 Christianorum est, vere credere, hunc esse Christum?
 ex Deo genitum? Si tu Christianus es, quare te vere
 Christianum putas? Quæ est fides Christianorum?
 Illud insuper rogo, quid intelligis per testamentum no-
 rum? Quid per euangelium Christi? Quid prædicandum,
 quando apostolis dicitur, Prædicate euangelium?
 Quid credendum, quando nobis dicitur, Credite euan-
 gelio? Mihi non satisfacis, librum hunc ab euan-
 gelitis conscriptum demonstrans. Nam antequam hæc
 scriberentur, iam erat a Christo prædicatum euange-
 lium. In scriptis his, vt ait Lucas, est enarratio qua-
 dam, est enarratio actorum Christi, ad hoc solum ten-
 dens, vt credamus, Iesum illum esse Christum, filium
 Dei, saluatorem. Ita Ioannes testatur: Hæc scripta
 sunt, vt credaris, quod Iesus est Christus filius Dei, vt
 que ita credentes vitam habeatis per nomen eius Ioan.
 20. Ecce totum Christi euangelium annuntiatio salu-
 tis iis, qui ita credunt. Ob eam causam scripta esse
 euangelia, testatur Ioannes. Ob eam causam scriptas
 esse epistolas, et prophetarum vaticinia, docet Petrus,
 vt credamus Iesum esse filium Dei 2. Pet. 1. Epistolæ
 omnes Pauli et aliorum, aliud nihil sunt, quam docu-
 menta ad ædificandum super hoc fundamento Chri-
 sti. Iam enim eis, ad quos scribebant, Iesum illum
 esse Christum filium Dei prædicauerant. Antequam
 apostoli et euangelistæ quicquam scriberent, iam erat
 a Christo prædicatum euangelium, quando fausta et
 regnum Dei, sibi creditibus annunciatbat. Iam erat
 super hoc solo fidei articulo fundata ecclesia, vt su-
 per petra solidissima. Iam erat per Christum pro-
 mulgata doctrina fidei, et testamentum nouum eius
 sanguine firmatum. Si ergo nescias, quod religio

et fides Christianorum est credere in Iesum Christum filium Dei, dico te non esse Christianum, nec cum Christo habere foedus aliquod. Hoc est foedus salutis nostræ, et in signum huius foederis arra datur spiritus sancti, de hoc dictum est, Qui non crediderit, condemnabitur. Hoc est verbum euangelii corda purificans. Hoc est omnibus apostolis praedicandum commissum. Praecepit nobis, inquit Petrus, ut praedicaremus, quod ipse est a Deo unctus iudex viuorum et mortuorum: et quod remissionem accipit per nomen eius, quisquis credit in eum acto. 10. Sola haec Petri praedicatio Gentes conuertebat ad fidem Christi. Cui similis est apud Iudeos, prima Pauli praedicatio acto. 9. id solum contendens, quod hic Iesus sit Christus filius Dei. Quicunque ergo non ita credit, hunc Iesum esse Christum filium Dei, nescit, quid sit euangelium, nec Christianus est, nec Christi praedicationem unquam audivit. Non est nobis mirandum, si praedicare Iesum esse Christum filium Dei, videretur olim Iudeis scandalum, et Gentibus stultitia: cum et hodie scandalizentur et stultum putent, qui se Christianos arbitrantur. Imo eum esse filium Dei, nec audire, nec credere volunt. Sed cum Caiapha exclamant, Blasphemauit: quia dixit, Filius Dei sum. Reus est mortis, quia filium Dei se facit. Crucifige, crucifige, quia homo cum sit, filium Dei se facit. Planissime prosector, se esse filium Dei annunciabat, et planissime ut filius Dei agnitus est piscatoribus, centurionibus, mulieribus et rudi populo, reclamantibus semper phariseis et sophistis. Perditissima est haec natio, qua sublimius quid se scire putans, minus seit, quam idiotæ. Nec Deo, nec Christo sophistæ credunt. Nam ut ait Ioannes, credere Deo est credere verum esse testimonium eius, quod testatus est de filio suo 1. Ioan. 5. Testatus est autem voco de caelo facta, Hic est filius meus, Vides fidem Christi scripturis semper concludi. Qui creditis in Deum,

inquit

inquit Christus, in me creditis: sicut qui videt me, videt Deum. Vide igitur et crede, lector, et noli mirari, si hanc fidem vrgeo. Semper dixi, et dico, et dicam, esse omnia scripta, ut credamus, hunc Iesum esse filium Dei. Hoc mandatum accipit Christus a patre, ut se esse Messiam declararet. Ad hoc euangelizandum missus est ipsemet Christus. Ob id mortuus, quod filium Dei se dicebat. Ipse est apostolus confessionis nostræ, eius videlicet, quam testatam fecit coram pontificibus et coram Pilato: qua ingenue confessus est, se esse filium Dei, regem Iudeorum. Paulus deinde hanc fidem semper prædicauit. Si quando de fide indefinite loquitur, mox Christi determinacionem addit, ut ea fides sit fides Christi. Ex prædicationibus eius, et ex mandato de prædicando semper colligitur, cum hanc solam fidem prædicasse: licet in disputando vetera exempla ad comprobationem adducat. Apostolatus Pauli situs est in illis Christi verbis: Mitto te ad gentes, ut aperias oculos cæcorum, ut conuertantur a tenebris ad lucem, et a potestate satanæ ad Deum: ut accipiant remissionem peccatorum, et fortè inter eos, qui sanctificati sunt per fidem, quæ est erga me. Vides hic fidem, qua iustificati sunt sancti. Hinc Paulus continuo ingressus synagogam, illum prædicabat, quod is esset filius Dei, semper affirmans, quod is esset Christus, acto. 9. Hic inquit, est Christus, quem ego annuncio vobis. acto. 17. Per omne sabbatum disputans, suadebat Iudeis, Iesum esse Christum, acto. 18. Fidem eandem predicauit Præfuli Felici acto. 24. Viua voce testatur, se semper hanc fidem prædicasse, acto. 20. Ad hanc fidem iuxta præscriptum mandatum prædicandam se missum, scribit Romanis, Corinthis, Galatis et aliis. Vellem cogitares, qualis tunc esset Ethniconrum et Iudeorum populus, et qualis fides ex his prædicationibus acquirebatur. Claræ sunt confessiones et ostensiones fidei Ioannis baptistæ, Natanaël,

Marthæ, Samaritanæ, Centurionis, Eunuchi, surdorum audientium, cæcorum illuminatorum, et reliquorum, qui omnes de hac fide laudantur, quod fidentes crediderunt, hunc esse Messiam filium Dei. Vtinam in fide et simplicitate ipsorum, Iesum esse filium Dei crederent nunc sophistæ, absque versutis illis technis, et idiomatum cauillis.

Non est hæc historia fabula, si firma fiducia tu eredas, hunc esse illum Messiam, a Deo genitum, salvatorem tuum. Per eam fiduciam a Christo ipso nunc iustificaris, etiam si fuisses nequissimus latro, Luke 23. Etiam si nihil fuisses operatus, sicut ille latro: et sicut Paulus ait, Ei qui non operatur Rom. 4. Non ex operibus est hæc Christi salus, ne quis glorietur Ephes. 2. 2. Tim. 1. Si gratia est, non ex operibus Rom. 11. Mera gratia est, ut Christo credentes iustificemur, Galat. 2. Per hunc Iesum omnis, qui credit, iustificatur acto. 13. Omnia inquit, a quibus non potuisti per legem iustificari, vobis nunc in Christum credentibus remittuntur. Iustitia Dei effunditur, in omnes et super omnes eos, qui credunt in Christum. Rom. 3. Iustificatio est Christus omni credenti Ro. 10. Perfecta res est iustificatio hæc, et perfectum donum, quod nunc nobis datur. Credentibus in Christum non futura promittitur salus, sed præsens donatur. Hinc ipse ait, Fides tua te saluum fecit. Saluos ille fecit nos, eripuit a potestate tenebrarum, transtulit in cœlestie regnum suum, quia credidimus. Promissiones olim factæ per eam fidem tibi nunc donantur: tanta adeo vis est simplicis illius in Christum consensus, idque per gratiam. Ita placuit cœlesti patri eam in filium fidem gratam habere, et nouo spiritu vivificare.

Fidem solius promissionis plerique sibi hodie fingunt, non intelligentes, quod dare sit plus, quam promittere: et quasi Christus euangelio solum promittat, non potius

potius donet. Hebræi credebant olim promissionibus, quas vere non sunt tunc assequuti, sed futuras sperabant. Nostrum autem est cr̄dere in eum, qui promissa implet, et maiora pr̄estat, quam fuerint promissa. Credentibus in Christum datur nunc regnum cælorum, vita ipsa æterna, iam nunc præsens, et transitus de morte ad vitam. Ita Christus ait, Qui credit mihi, habet vitam æternam, transiit de morte ad vitam, et ad æternam vitam, ut cælestia iam nunc gustet. Plura et sublimiora, quam fuerint promissa, dat credentibus Christus, naturam suam diuinam, corpus suum, spiritum suum, regnum suum, seipsum totum: ut efficiamur eius participes, amici cohæredes, et conregantes in cælis.

Historicam illi, et inutilem aiunt hanc Christi fidem: quia etiam dæmones credunt, Iesum esse filium Dei. Respondeo, Dæmones credunt et contremiscunt: nos autem fidentes credimus, et credentes accipimus. Nos credimus in filium Dei, dæmones non credunt. Dæmones formidando credunt, ipsum esse filium Dei, qui venit ad eos perditiones. Nos fidendo credimus, ipsum esse filium Dei, qui venit ad nos seruandos, et a dæmonis potestate eripiendos. Dico ego me credere, ipsum esse filium Dei pro salute mea mortuum, et resuscitatum, qui mihi omnia donat, etiam cælestia, et seipsum totum. Hæc vera fides est, firma fiducia, ac viua persuasio de Iesu filio Dei, saluatore meo, qui me sibi fidentem gratis saluat, et regno cælorum nunc donat, non tantum promittit.

Imo simpliciter credere ipsum esse filium Dei, homini facit ad salutem, et dæmoni ad penam. Nam modica ab initio fides postea in nobis crescit, velut ex grano exiguo facta arbor magna. Ex eo solo, quod credis, hunc esse filium Dei, reliqua consequuntur, et pro nobis, et contra dæmones. Nam si filius est Dei,

hæres est æterni regni Dei: ergo in æternum est vn-
 ëtus rex, ergo Messias, ergo suorum participum et
 amicorum saluator, liberator et benefactor, non ad-
 uersariorum dæmonum. Poenitentiam, ac peccatorum
 displicentiam hæc fides præ se fert. Non potes tu
 vere credere, hunc esse filium Dei, pro diluendis tuis
 peccatis mortuum, nisi et oderis illa pro quibus ipse
 tanta passus est. Spem item, atque charitatem, hæc
 viua fides necessario comites habet, et alia subsequen-
 tia facta, vt liber tertius mox docebit. Quæ de pro-
 missionibus insuper dicere tu potes, ex fide omnia
 sequuntur, vt accessoria ex suo principali. Nam si
 credis, ipsum esse filium Dei, credis, ipsum esse in pro-
 missis veracem, et promissa omnia completere. Si cre-
 dis, quod filius est Dei, credis, quod potentiam habet
 et bonitatem Dei, qui vt mala odit, ita bona docet.
 Si filius est Dei, dona Dei veniens secum adtulit rex,
 orbis regenerationem ipse regenitus, mortis abolitio-
 nem per mortem suam, et nouam vitam per resurrec-
 tionem suam. Regnum Dei ad homines rex ipse
 veniens secum adtulit, cælum nouum, et spiritum no-
 uum, qui nouas faceret creaturas, omnia noua. Qui
 de his omnibus non est certo persuasus, nescit, quid
 sit esse filium Dei: et ita non bene credit, quod male
 intelligit, quanquam credere se dicat. Qui ergo fa-
 ciunt Iudæos nobis æquales, nec probe credunt, nec
 intelligunt, ad nos venisse regem, et regnum cælestis
 ad nos attulisse. Innouationem per Christum ipsi
 nullam cognoscunt. At nos in filio Dei longe plura
 cognoscimus et firma esse credimus. Qui vere credit,
 hunc esse filium Dei, in eo omnem plenitudinem cre-
 dit. Filius Dei est nobis omnia, et continet omnia, Ipse
 est nobis pater, frater, dominus, et amicus, Ipse
 est sacerdos, templum, altare, et viætima, Ipse est iu-
 stificatio, redemptio, et reliqua omnia. Ad ipsum esse
 filium Dei, plura sequuntur, quam hic possint referri:
 præsertim quæ de homousio, de potentia, et gloria,
 de vi-

de visione, cultu, et adoratione Dei alibi diximus. Quae nunc ad rem faciunt, ex hac fide manifeste sequuntur, remissio peccatorum, amicitia cum Deo, reconciliatio, iustificatio, donum spiritus, et petitiones omnes, quas in fide petimus, etiam miracula, si spiritus sanctus eo usque fidem vivificet. Multi enim sunt gradus virtutis fidei. Illa dicitur fides, ut granum sinapis, quae cum spiritu habet virtutem incendentem. Quanquam vero eo usque non proficerimus, semper est nobis credendum, hunc Iesum esse filium Dei salvatorem credentium. Haec est fides catholica, a tantis doctoribus praedicata, a Deo ipso de celo loquente, a spiritu sancto visibiliter descendente, a Ioanne baptista, ab angelis, a Christo ipso, ab apostolis omnibus, discipulis omnibus, et olim a Prophetis omnibus.

CAPVT SECUNDVM.

De Fidei essentia.

Praedicationem fidei, qualis vere fuit, aper tam enunciauimus, ut ita aperte omnes credamus. Nunc vero penitiora fidei requiremus, ne a sophistis rudes arguamur, qui popularia tantum docuerimus. Dicamus ergo, quae sit ipsa fidei substantia, ubi sita fit, quae ipsius causa, quomodo in nobis formetur, quatenus sit spontanea, et an sit actus vel habitus. Fidem essentia sua nos dicimus esse fiduciam, actum quendam, per quem certo cordis impulsu credimus Christo, et ita credendo, eius spiritu vivificamur. Voluntarius est hic actus credendi in corde situs, aliud intelligendi actum adiunctum babens. Antequam vero singula prosequamur, quedam de hac re aliorum dicta referemus. Quibusdam fides est cognoscere Dei erga nos benevolentiam. Aliis fides est apprehendere iustitiam. Aliis est ipsa persuasio de remissis peccatis. Aliis est quedam pro-

missionum stipulatio. Illi omnes sine capite sive singunt membra, aut secluso principali, querunt accessoria. Primis ita respondendum: Nos fide cognoscimus, imo quod maius est, vere experimur Dei erga nos benevolentiam: fides vero in se est credere. Fidei essentia male diffinitur esse ipsius intellectus cognitionis, cum fides nec in intellectu sit, nec cognitionis, licet cognitioni sit adiuncta. Ita fidei ipsi cognitionem adiungi, docuit Barnabas a Clemente Alexandrino cito tatus lib. 2. Stromatum. Secundis similiter dicendum: Nos fide apprehendimus, quia credendo apprehendimus et iustitiam, et reliqua Christi dona; Fides vero in se est credere. Tertis item, Fide nobis vere remitti peccata, fidem vero in se esse de Iesu Christo filio Dei. Quartis negamus esse stipulationem. Fides non agit contra Deum, ut contra debitorem obstrictum. Fide ipsa Christi nos accipimus promissiones: ac fides ipsa est de Iesu illo crucifixo, fides vera recta tendit in ipsum Christum, ut in scopum. Ipse vero huic fidei maxime gratificans, superaddit omnia dona predicta, ut cognoscamus apprehendamus, remissionem peccatorum et promissiones accipiamus, imo cum ipso in caelestibus nunc regnemus. Si dictis aduerfariorum diffinitionibus sit locus, eadem ratione, Fidem diffiniemus esse audaciam, quia per fidem habemus audaciam Ephes. 3. Fidem esse fortitudinem, continentiam, castitatem, et alia. Imo fidem ipsam esse charitatem.

Obiiciunt alii, Fidem esse substantiam rerum sperandarum. Heb. 11. Respondeo, substantiam seu fundamentum omnium esse Christi fiduciam. Sed quare ad res tantum futuras dixit apostolus tendere fidem? Respondeo, Ad Hebreos ille scribens, et veterum Hebreorum fidem commendans fidem describit, ut Hebreis potius congruebat. Non erat eis falsus praesens, ut nobis est, sed solum sperabatur futura. Ideo fides eis optime dicebatur substantia rerum sperandarum.

rum. Nobis vero fides resuscitati Christi est substantia rerum sperandarum ac etiam præsentium, sed magis sperandarum, vt et nobis definitio illa conueniat. Fides est substantia spiritualis, per quam spiritualiter subfistimus et substancialiter in Deo viuimus.

Obiliunt deinde: Fidem non esse actum, sed habitum, vt charitatem, iustitiam, et alias animæ virtutes morales. Respondeo, Anima ipsa nostra est actus, vera *σύνθετικα*, actio continua. Substantia lucis est, quæ lux semper est actus, agitatio continuus, et iugis energia. Eius modi viuens energia est fides vera, et de substantia lucis. Tam animæ cognitiones, quam morales ipsæ virtutes, sunt omnes luminosæ formæ. Sunt actus actui, quanquam habitus dicantur, quoniam radicantur et firmiter hærent. Eadem est substantia, et essentialis species eadem, actus et habitus. Non aliter differunt, quam lux transiens, et lux manens. Actus durans fit habitus, et actus aliis superueniens, cum eo copulatur, vt lux cum luce, calor cum calore. Vixque adeo fides est actus, vt etiam in dormiente agat, et crescat, teste Christo. Concedentes ergo, fidem primam ex actu fieri habitum, eam quoque postea actum dici affirmamus, ne sub illo habitus nomine sopita videatur.

Iam exploditur illud argumentum, Fidei non congruere, vt iustificet, cum fides sit in intellectu, et iustitia in voluntate. Hoc contra illos facit, qui fidem aiunt esse cognitionem. Nos cum sacris omnibus scripturis, fidem in voluntate, seu in corde esse dicimus. Ita scribitur, Tardi corde ad credendum, Lucæ 24. Corde creditur Rom. 10. Si ex toto corde acto, 8. Cor incredulum Hebr. 3. Fides in corde est, sicut a corde sunt iustitiae, vel iniustitiae, Matth. 15. Euangelicus sermo in corde seminatur, vbi fides nascitur, Matth. 13. Assentiri mendacio, cordis error dicitur, psal. 94. et Heb. 3.

Si fi-

Si fidei ortum verum cupis habere, animaduerte similitudinem, seu comparationem inter fidem Christi, et alios actus internos. Nam est analogia quædam. Actus voluntatis morales, virtute innatae nobis deitatis, aut doctrina, aut visu ipso in corde produciti, ibi radicantur in anima. Fides item de rebus mundanis, ut apud logicos et physicos accipitur fides, ab argumento aliquo et nostro erga dicentem, vel rem dicetam affectu, in nobis formatur. Ad eorum omnium in corde formationem, concurrunt et iuvant notitia intellectus, cum voluntas non feratur in incognita. At in fide Christi formatione ultra praedicta omnia, nouo superueniente spiritus auxilio semper est opus. Ipse fidei Christi actus, mouente spiritu sancto, in corde substantialiter productus, ipsi animæ formaliter hæret, a qua productus est. Christum fides hæc in nobis format, ideam, seu formam eius reservat, sicut illa prior de Christo in intellectu habita notitia, quæ ad fidei formationem concurrebat. Non est falsa Christi visio, nec falsa imago, quam nobis infundit spiritus ipse Christi, qui veram in nobis imprimit ideam filii, cum luce diuina creatam notitiam. Est enim in luce Dei referens idea.

Vt clarius adhuc rem totam explicem, fidei Christi prima formatio ad hunc habet modum. Obiectum eius primum et verum, est Iesus ille Nazarenus, qui fuit a Iudeis crucifixus. Intellectus ex auditu prædicationis format de obiecto illo suas notitias, conceptus varios, et propositiones: Quod ille fit missus a Deo, verus Messias, filius Dei, qui sibi credentes recipit, iustificat, eis remissionem peccatorum donans, regnum cælorum, et vitam ipsam æternam. Qui pro nobis mortuus est, et ad Deum surrexit, ut nos ad Deum assumat. Qui in lege promissus, omnia legis promissa in nobis implet, et qui legem ipsam pro nobis implens, ab eo nos onera liberat. Cordis iam ad hæc proposta su-

ta superest applicatio, mouente spiritu, seu trahente patre. Hinc est a corde vera fidei ratio sumenda. Nam ea, quæ proponuntur, interim cor respuit, interim recipit, et interim recepta male seruat, vt in parabola seminantis docet Christus Matth. 13. Quod non ideo est, vt aiunt Magi et Manichæi, quod sint animæ nostræ ita necessario adstricte. Sed quia donatis quedam sponte abutuntur, quedam sponte seu libere bene vtuntur. Quare hic a nobis aliquid exigit Deus? Quare punit non facientes? Quia ipse dedid, vt possimus. Insanum esset a quoquam id exigere, quod ipse nullatenus potest. Et multo insanius, cum ob id acrius punire, quam Sodomam et Gomorram. Miro artificio agit nobiscum Deus. Ipse aperit corda nostra acto. 16. Ipse potestatem dat Joan. 1. Aliud est adstringere, aliud potestatem dare, Potestatem, optionem, et electionem liberam nobis dat Deus. Deut. 11. et 30. Iosue. 24. et Iere. 21. et Ecclesiastici. 15. Ipse pulsans non necessario cogit. Sic enim ait, Ecce sto ad ostium et pulso, si quis audierit vocem meam, et aperuerit Ianuam, intrabo ad illum apoc. 3. Ipse dat nobis, vt penitere possimus, et nos nolumus Matth. 23. et apoc. 2. Ipse iuuans manum porrigit, et nos renuimus prouer. 1. Ab eo probe illuminati, et ingressi, adhuc aliquando retrocedimus, ob id merito acrius puniendi, quia in gratia data manere facilius poteramus. Exemplum aliud libertatis clarum habes in peccato primi angeli et primi hominis, quod mere liberum fuit. Nos vero quanquam simus oppressi aliquam tamen habemus superstitem deitatis, et libertatis scintillam. Eam oppressionem opportune subleuat Deus, obicem satanae tollendo, et nos illuminando, vt id intelligere et velle possimus, atque ita corde credere. Cor ergo liberum est, quod credit, fudit, sperat, et diligit Christum. Cor est incredulum, diffidit, desperat et odit. Fides a corde radicem originis ducens, transiit per intellectum et terminat

minatur ad obiectum, quod est ipse Christus. Ecce qualiter est fides cognitioni coniuncta, fides ex auditu, donum Dei et in corde.

Supereft quædam obiectio physica, quam contra Chrysippum prosequitur Galenus, in libris de placitis Hippocratis, et Platonis. Origo motus voluntarii videatur esse in cerebro, a quo procedunt nerui, et animales spiritus, in quibus est illa muscularum motrix, et spontanea facultas. Ibi etiam est mens et vis rationalis, vt multis ibi ostenditur: ergo non in corde. Respondeo, Externo ministerio et speculationi præficitur cerebrum. Expectatur tamen semper cordis imperium et consensus: cuius voluntas, vt per cerebri ministerium post ratio[n]ationes intellectus suum velle concludit, ita per cerebri ministerium se foras exerit. Animales illi spiritus originem habent, a vitalibus ex corde prodeuntibus, in quo est prima vitæ, et animæ origo. In maximis apprehensionibus, timoribus et doloribus, in corde maxime sentitur affectus, velut in principe loco. Ibi est animæ et spiritus capacior locus, quam in cerebri vasculis. Illud verum est, quod cordis voluntas non ita imperat, ipsi intellectus rationi, quin ab ea etiam reprimatur.

Princeps una animæ facultas est in cerebro, ratio[n]atio intellectus, ad quam veluti difficilem, in sublimi specula sitam, magno ingenio sunt varia organa facta. Alia est in corde simplex facultas, deliberatio voluntatis. Non potest cor velle, nisi obiectum ei intellectus ministret, quia voluntas non fertur in incognitum, sicut et de incognitis nulla est fides. Imperat cor intellectui, quia ad cordis imperium intellectus se operi accingit, et intellectus ratio voluntatem cordis refrenat. Intellectus ea, quæ sunt, vel apparent vera, persequitur: voluntas vero ea, quæ bona. Voluntas per intellectum et sensum in res ipsas eadem via extrorsum tendit, qua res illæ per sensum et intellectum ad se introrsum venerunt. Qua ratione dicitur vis illa volendi,

lendi, et in intellectu esse, et in libero ipso singulorum sensuum motu: cum præsertim sit anima una, volens, intelligens, et sentiens. Sensus proprius non est ipsa organi passio, sed passionis dignitudo, quæ est in anima: ob idque eius postea recordatur anima. Ad eundem modum velle et intelligere est proprio in anima, non in organis cordis aut cerebri: sed est in eis coniunctus quidam motus: sunt prima instrumenta, agentem ibi animam continentia, ob idque eis actio tribuitur. Sunt qui cordi solam tribuunt concupiscentiam malam et iracundiam. Sed illa est a serpente carni intruso, alliciente cor et voluntatem. Alioqui cor est natura sua deitatis particeps, et bene vult. Ex his omnibus, hoc in summa colligimus, a corde esse liberam voluntatem. Idem in corde esse aut non simpliciter liberam, cum ad eam ratiocinatio vera intellectus exigatur, et spiritus sancti motus. Nunquam tamen datur fides, nisi volenti libero.

CAPVT TERTIVM, de Iustificatione.

Christiana fide iam ostensa, ea que firmo corde retenta, ostendendum nobis est, Christianos veros esse omnes in ea, et per eam iustificatos. Id quod ex locis capite primo citatis aperte deducitur. Quibus nunc pauca adiungere sufficiet, præsertim ex Paulo. Ad iustifications legis alludens apostolus declarat ubique, nos ex sola gratia esse iustificatos, i. e. factos iustos, quia credidimus Christo Iesu. Hoc in omnibus epistolis docet, signanter in prima ad Romanos in qua et mortem, quæ per Adam, et iniustias, quæ per legem intrarunt, adnectit, ut magnam ostendat iustificantis Christi gratiam, quæ nos a morte illa, iniustitiis et delictis omnibus liberauit, Deo in gratiam reconciliando, quia ei credidimus. Proinde capi. 3. conclusis Iudeis et gentibus sub peccato, addit, inquiens: Nunc vero, tempore isto aduentus Christi, exclusa lege, iustitia Dei est per fidem

fidem Iesu Christi omni credenti ad remissionem præteriorum peccatorum. Ergo sumus iustificati, quibus sunt remissa peccata, a tempore, quo Christo credidimus. Nunc inquit, in præsenti tempore hæc sublimis gratia facta est, quæ ex impio facit pium, iustum, et sanctum. Adducit capite quarto exemplum Abraham, ad hunc modum iustificati. Sicut imputatum est ei ad iustitiam, quia credidit: ita et nobis est imputatum, quia credidimus. Sicut Abraham propter unicum illum fidei actum factus est amicus Dei, ita nos propter unicum illam Iesu Christi fidem sumus Deo reconciliati, facti amici, qui eramus inimici, et de filiis iræ facti filii Dei. Capite deinde quinto, cum nos esse iam iustificatos ostendisset, illusionem pulchram facit dicens: Iustificati igitur ex fide pacem habemus. Iam habemus, et facti sumus diuinam pacem, per collatam iustificationis gratiam. Ibidem ait nos fide perductos, siue aditum habuisse ad gratiam istam, in qua stamus, et in qua stetimus a tempore, quo Christo credidimus. De eadem gratia, in qua stamus et stetimus a tempore datae fidei, facit mentionem Petrus in fine epistolæ prioris, et Paulus ipse Ro. 8. et 2. Cor. 11. Verba etiam illa non excidant, quæ repetit Paulus, Nunc reconciliati, in præsenti tempore, nunc reconciliationem assequuti, per Christi scilicet aduentum. Nam antea non erat talis reconciliationis. Ad Galatas etiam, ad Ephesios, et in reliquis epistolis, gratiam hanc veram, ad præsens aduentus Christi tempus semper refert. Capite sexto subiungit, Eos omnes, qui per baptismum sunt cum Christo mortui, esse iustificatos, a peccato. Item liberati a peccato, facti sumus serui iustitiae. Capite octavo illatio alia sequitur. Si ita iustificati sumus, nulla nunc est condemnatio in iis, qui insiti sunt Christo Iesu. Lex spiritus vitæ liberos nos reddidit a iure peccati et mortis. Quod lex præstare non poterat operantibus, Deus per Christum præstítit credentibus, et copio

opiosius. Praestitit veram iustitiam, nos omnes iustos faciens, ut iustificatio legis impleretur in nobis. Nos prae Iudeis glorificauit Deus per gratiam Iesu Christi. Reliqua capita et epistolas persequi non est opus, quia res est manifestior, quam ut egeat probatione. Cum præsertim dicat Christus, Vos iam mundi estis. Translati estis de morte ad vitam, et fides, qua in me creditis, vos filios fecit. Omnes Christo credentes, sunt ab eo induiti vestimento salutis et vestimento iustitiae, ut ait Esaias. Qui Christum induerunt, certe vestimentum induerunt iustitiae. Omnes autem rite baptizati, Christum induerunt Galat. 3. Ergo omnes habent vestimentum iustitiae. Populus tuus omnes ipse iusti, omnes arbores iustitiae. Esa. 60. et 61. Christus sponsauit nos sibi in iustitia, Hosea. 2. Iustificauit nos, iniurias nostras portando, Esa. 63. Fundauit nos in iustitia super fundamento petrae, Esa. 54. id est, super iustificante Christi fide, que petra est.

Adde prædictis generalem regulam, Omnes legi promissiones esse in nobis, qui Christo credidimus, impletas. Loquor de promissionibus iuxta spiritum. Nam iuxta literam et secundum carnem, naeti sunt Israëlitæ suas promissiones: terram Chanaan adepti lacteque et melle satiati. Promissa est Abrahæ seminis benedictio, multiplicatio, et hereditas. Quæ omnia nobis, sibi credentibus contulit Christus. Nos enim sumus semen benedictionis Christi, requiem spiritus, et cœlestem regni eius hereditatem, per eius fidem adepti acto. 3. Rom. 4. et 9. Galat. 3. et Heb. 6. Sumus in requiem domini introduci nos, qui Christo credidimus. Heb. 4. Sunt et alia prædicta, Quod ablaturus esset Deus peccata nostra, et impietas a Iacob, legem suam in cordibus nostris daturus, nobis inhabitaturus, se fore nobis placatum, et nos fore populum eius, omnes theodidaeos. Quæ omnia impleta sunt, licet iniuria temporum plerisque non

apparuerint impleta. Prædictum et impletum est, quod iustus ex fide viueret: quod sanandus esset omnis, qui serpentem aspiceret. Impletum est, quod visura esset omnis caro salutare Dei. Quod daturus esset nobis Deus panem de cælo verum. Quod effundendus in nos esset spiritus Dei. In Christi persona impletæ sunt omnes legis figuræ et omnia ceremoniarum mysteria: de quo in libro de circuncisione dicemus. Ad id vero, quod nobis de iustificatione propositum est, hoc vnum inferamus, quod insert Paulus Rom. 8. Omnes legis iustificationes esse in nobis, qui Christo credidimus, impletas per Christum ipsum, qui solus est legis scopus et complementum. Omnes legis iustificationes, purificationes, ablutiones, et sanctificationes, sunt in nobis impletæ, vt ait Paulus, abluti estis, iustificati estis, sanctificati estis, purificati estis in nomine domini Iesu Christi et spiritu Dei nostri 1. Cor. 6. Impletæ sunt etiam omnes de vocatione gentium promissiones: quanquam hæ non proprie dicuntur promissiones, sed prophetæ, vt discernit Paulus. Rom. 15. Promissio in sacris literis proprie dicitur, quando præsentí, in gratiam ipsius et suorum, quid dandum vel faciendum dicit Deus. In promissione etiam nondum datur, quod promittitur, sed futurum speratur: alioqui non esset promissio, sed donatio. Futura promittuntur, præsentia donantur.

Ex dictis iam declaratur, quid sit saluare, et quomodo nos Christus saluauit. Saluare est remissis peccatis, in statu salutis reponere. Est saluum reddere eum, qui peribat, sanum facere eum, qui infirmabatur. Ita in euangelio saepe legitur, Fides tua te saluauit, seruauit, sive saluum reddidit. Sicut a corporis, ita ab animæ morbis sanabat et saluabat Christus remittendo peccata. Hoc continet angeli prophetia. Matth. 1. Is saluum faciet populum suum a peccatis suis. Ergo saluauit, qui abstulit peccata. Ad idem Zacha. 8.

cha. 8. Saluabo vos, et eritis benedictio, postquam fuistis maledictio. Israël saluatus est in domino salute aeterna. Esa. 45. et Paulus 2. Timot. 1. et ad Titum. 3. Saluauit nos, saluos fecit nos, et Ephes. 2. saluati estis. Non solum spe futuræ gloriae, sed ad praesens sumus vere saluati, quia a morte et inferno liberati. Nec solum ab eis crepti, sed et in cælum euecti, spiritus noui donum, et aeternam vitam iam adepti, per solam Christi fidem, ex mera ipsius gratia, sine nostris operibus.

CAPVT QVARTVM, de regno Christi.

Dicendum iam de regno Christi, in quod iustitia hæc per fidem nobis data nos introducit. Ratio efficax, quare nos iam saluatos, iustificatos et glorificatos dicimus, nascitur ex cognitione regni Christi, quod scriptura vocat regnum Dei, et regnum cælorum, idipsum intra nos esse dicens. Non solum post mortem ab inferno defensi, in hoc regnum seruamur, sed et nunc viuentes in illud assumimur. Hoc regnum Dei in nobis, et gloriam eius in nobis experiemur certissime in libris de regeneratione. Quicumque in Christo sumus regeniti, in hoc regnum sumus ingressi, et substantialem communicationem habet noster internus homo cum ipso Christo, in cælis regnante. Translati nos sumus in celeste Iesu Christi Regnum, in cælestibus cum eo sedentes, ut ait Paulus. Eripuit nos Deus a potestate tenebrarum, et transstulit in regnum filii sibi dilecti, Colos. 1. Coniuicauit nos cum Christo, et conresuscitauit, et confedere nos fecit inter cælestes Ephes. 2. Hinc sanctos altissimos nos vocat Daniel, ca. 7. Ioannes et Esaias vocant aues per medium cæli volantes. apoc. 19. et Esa. 60. Hoc ideo, quia conuersatio nostra in cælis est, Philip. 3. Delatum est ad nos regnum illud, quod est regnum spiritus, quo erat Christus

in sanctis suis, accensis in eorum cordibus illius æternæ gloriæ scintillis, vt dicat apostolus, eos futuri seculi virtutes iam degustare, Heb. 6. et gloriæ æternæ esse vere participes, vt iam sit opulenta gloria hæreditatis Christi in sanctis suis, Ephes. 1. Aeterna illa beatitudine iam spiritu fruimur, visione illius æternæ lucis, ac eius gloria donati per Iesum Christum. Aeternam illam vitam iam habemus, in nobis manentem, vt post Christum ait Iohannes. Societatem habemus cum patre, et cum filio eius Iesu Christo. Aeterna illa vita, qua viæturi sumus in carne, nunc spiritu viuimus. Arra, seu arrabo gloriæ nobis datae hoc manifestat. Nam arra est pars pretii. Arra gloriæ æternæ, et æterni illius regni, nobis iam data, æternæ illius gloriæ, et æterni regni nos iam facit participes 2. Cor. 1. et 5. Ephes. 1. Qui hoc in seipso non experitur, et in seipso Christum non agnoscit, non est Christo regenitus. Qui hoc in seipso non agnoscit, non intelligit, quid sit regnum Dei, et qualiter Christus nunc regnet in sanctis suis. Vnum et idem est regnum Christi, quod est, et futurum est: nunc latens in spiritu, postea manifestabitur in gloria. Colos. 3. Prophetæ, quæ futuram resurrectionis gloriam spectant, etiam nunc sunt in regenitis impletæ, per gloriam spiritus dati, illi enim iam cum Christo resurrexerunt, in cœlestibus cum eo sedentes, congregantes, cohæredes, et fratres. Hæc est potentia resurrectionis Christi, et beneficium eius. Id quod nos vere facit huius gloriæ et regni participes, et resurrectione Christi, quæ veram facit nostri spiritus resurrectionem. Hoc aperte docet Paulus Ephes. 1. et 2. Hinc dicitur Christus resurrexisse propter iustificationem et glorificationem nostram. Rom. 4. et. 8. Quia iustificationis efficacia aliorumque omnium in nobis virtus et potentia inde robur habet. Sicut in resurrectione firmatum est regnum Christi, ita iustificatio in resurrectione nostra fortitur verum regni esse.

effectum: ut iustificati cum Christo resurgent, regnum illud assumentes, quod concuti non potest. Heb. 12. Per potentiam resurrectionis Christi donatum est iustificatis, ut una cum ipso resuscitati, in regno eius sedeant et regnent. In regnum hoc nemo ingredi potest, nisi iustificatus, cum Regnum ipsum sit iustitia Rom. 14. Regnum hoc nunc nobis tribuit Christus dicens, Quærите primo Regnum Dei et iustitiam eius, ac deinde acquisito regno adiicientur vobis reliqua. Matth. 6. Regnum et iustitia nunc queritur credendo filio Dei regi cœlesti. Regnum hoc cœleste acquiri nequit, nisi ab iis, qui per baptismum surrexerunt cum Christo. Ro. 6. Colos. 2. et 3. et Ioan. 3: De regno isto ibi dicitur, renatos ex aqua et spiritu sancto intrare in regnum cœlorum. De regno eodem iam nunc præsenti, pulchrum Christi dictum Lucæ 22. Sicut disposuit mihi pater meus regnum, ita ego dispono vobis regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam, in regno meo. Id quod post resurrectionem ipsius est impletum. Eodem loco ait Christus, se non editurum, donec completeretur regnum Dei, id est, usque post resurrectionem suam. Apud eundem Lucam cap. 9. et Marci 9. dixit Christus, non gustaturos discipulos mortem, donec viderint, venisse regnum Dei cum virtute. Donec viderint filium hominis in regno suo, Matth. 16. Nec perambulaturos omnes ciuitates Israëliticas donec iam venerit filius hominis. Matth. 10. id est, usque post resurrectionem. De eodem regno pulcre loquutus est Ioannes, eum nunc super terram esse docens, Fecisti nos Deo nostro reges, et sacerdotes, et regnabimus super terram apoc. 5. Excellentissima est hæc regnandi ratio. Nec abs re a Prophetis tam sublimis decantatur gloria nostra. Maxima ac pretiosa gloriæ diuinæ dona, ut inquit Petrus, sunt nobis donata, et naturæ diuina: dona, quæ ita nobis gloriose donanda præ-

dixerunt prophetæ, 1. Pet. 1. et 2. Pet. 1. Per Ezechielem ait Deus, se nobis hic daturum plura dona, quam dederit vñquam, adeo, vt paradisum hic habeamus Ezech. 36. Eadem nobis donanda prædicta Ieremias, et animam nostram fore paradisum, Iere. 31. In qua re prophetæ ipsi non sibi ipfis, sed nobis propheta tando ministrabant: non ipfis donata, sed nobis donanda prædicebant, vt ibidem ait Petrus. Hinc dicitur ecclesia Christi esse paradisus, Cantic. 4. Hortus conclusus, foror mea sponsa, Propagines tuae paradisus pomorum, fons aquarum viventium. Mira de hac gloria nostra canit Esaias. Paradisum ipsum nobis restitutum prædictit cœlestis regnum, et cœlestem ciuitatem gloriam cap. 51. 52. 58. 60. 61. 62. 65. et plerisque aliis. Paucis cum Ioanne dico, Qui vere sumus in Christo, tales sumus nunc in mundo hoc, qualis est Christus ipse in cœlis regnans. 1. Ioan. 4. Quia ipse Christus in nobis est, qui nos tales esse facit. Qualis est cœlestis ille, tales et hi, qui cœlestes sunt, teste Paulo.

Ex his declaratur, quod in euangelio sëpe legitur, Ioannem baptistam primum. Matth. 3. deinde Christum ipsum Matth. 4. et Mar. 1. deinde apostolos omnes Matth. 10. et Lucæ 9. deinde septuaginta alios discipulos Lucæ 10. Hos omnes inquam, euangelizare regnum Dei, et quod prædicabant euangelium regni. Instare et appropinquare dicebant regnum cœlorum, quod post Christi resurrectionem erat mox futurum. De codem regno Dei iam præsente loquutus est postea eunicho Philippus, acto. 8. et Paulus acto. 19. 20. et 28. Ecce verum euangelium regni cœlorum. Ego euangelizo vobis regnum Dei. Annuncio vobis Iesum Christum filium Dei in cœlis regnare, et sibi credentibus, regnum illud, et seipsum donare. Vtinam in hoc sensu regnum Dei concionatores omnes nunc euangelizarent. Euangelium est nunc bonum de filio Dei: sicut Græci εὐαγγέλιον vocarunt nuncia et præconia de rebus bene gestis. Hoc euangelium ipsem et verus euangelista prædicauit, et deinde reli-

de reliqui omnes. Vulgus totum in spiritu Dei clama-
bat. Benedictum regnum, quod venit in nomine domini,
Marci 11. Quicunque dona Christi cælestia per eius ad-
uentum et spiritum orbi collata annunciat, is dicitur ve-
re regnum Dei euangelizare. Id ipsum Christus exte-
nis factis exprimebat, infirmos sanando, daemonia pel-
lendo, et cæcos, intus et extra illuminando. Vnde in-
fert, peruenisse ad eos regnum Dei, Matth. 12. et Lu-
cæ 11. Etiam quia subdit, se potentem superuenisse, fa-
tanæ regnum destruxisse, atque adeo regnum Dei ad nos
attulisse. Euangelium igitur Christi est euangelium gra-
tiae, euangelium regni Dei, quando hæc venisse quis an-
nunciat. Vnde merito Paulus vocat nuncium gratie Dei,
acto. 20. Hoc esse verum regni euangelium, testis est
Efaias cap. 52. quam pulchri pedes euangelizantis pa-
cem, euangelizantis bonum, annunciantis salutem, et di-
centis ad Sion, Regnauit Deus tuus, id est, Christus.
Eodem modo gaudium magnum euangelizat angelus,
quia natus est salvator Christus, Lucæ 2.

Errant turpisssime, qui euangelium definiunt, esse
solam promissionem rei futuræ; quasi a remotis quid
euangelio promittatur, non potius donetur. Quæ olim
promittebantur, nunc per euangelium annunciantur im-
pleta, vt aperte docet Paulus acto. 13. Euangelium
quod promissionem implet, aliud maius est, quam ipsa
promissio. Euangelium Paulo dicitur olim promis-
sum Rom. 1. Tunc non erat, sed promittebatur futu-
rum. Futura enim promittuntur, præsentia donantur.
Aeternam ipsam vitam, iam nunc præsentem, euange-
lio nos dicimus annunciari et credentibus vere præ-
sentem dari, non tantum promitti. Si intelligerent
isti, ante aduentum Christi fuisse regnum inferorum,
intelligerent plane, esse nunc regnum cælorum. Ante
aduentum Christi omnes in infernum ducebantur, non
obstantibus promissionibus illis, nunc vero in cælum
assumuntur. Iterum dico, regnum Dei intra nos esse,
per Christum esse carum ad nos allatum, per ipsum esse
cælum nobis apertum, nosque cælum ipsum intrasse,

imo per ipsum nos factos esse cælum templum Dei, et regnum Dei. Christus in finali resurrectione tradet patri regnum, id est, sanctos, qui sunt regnum ipsius, patri tradet. Per ipsum nos sumus regnum, et sacerdotium sanctum, olim in umbra, nunc in veritate. Nos sumus templum Dei 1. Cor. 3. et 6. et 2. Cor. 6. Nos sumus lapides viui, domus spirituialis 1. Pet. 2. et Heb. 3. Nos sumus cælum sedes eius. Nouas creaturas regenerans Christus, facit cælos nouos. Nos sumus cæli illi, quos ipse plantat. Esa. 51. 65. et 66. Cæli illi enarrant gloriam Dei, erant apostoli prædicantes psal. 18. et Rom. 10. Ipsi sancti sunt cæli enarrantes cælestem Christi iustitiam, psal. 49. Qui in pugna contra Antichristum docent veram iustitiam, sunt ut stellæ, et splendor firmamenti Dani. 12. Thesaurum suum optimum et cælum suum nobis aperuit Deus, ut rore cælestis pluiae per spiritum sanctum in nos effuso, omnes cum Christo in cælo regnemus. Cælestis illa ciuitas Ierusalem intra nos est, teste apostolo Heb. 12. alias non sumus Christiani, et regnum Dei non est in nobis. Magna adeo res est cum Christo regnare, ut ob id omnes vere dicamus reges. Vere regnamus, quia a potestate tenebrarum erepti translati sumus in cælestis Iesu Christi regnum Colos. 1. Vocavit nos Deus in suum regnum et gloriam 1. Theff. 2. et quos vocavit, glorificauit, Rom. 8. Vocati sumus in consortium et participationem Iesu Christi filii Dei 1. Cor. 1. Participationem eius naturalem habemus, facti participes diuinæ naturæ 2. Pet. 1. Futuræ gloriæ iam sumus facti participes, et magna est gloria hereditatis Christi in sanctis eius, Heb. 6. et Ephes. 1.

Ex his quorundam errorem perpende, qui ex huius regni cælestis introitu nobis impossibili, seruum arbitrium finistre concludunt, cum potius sublimitas regni erat concludenda. Nam cum regnum Christi sit regnum spiritus, et nos si-

et nos sumus animales homines, transitus iste de carne ad spiritum, qui est introitus in regnum Christi, per eius cognitionem et fidem, non est in humanis viribus situs. Sed fieri debet patre trahente, illuminante, et ex gratia vocante: quia non est voluntatis neque currentis, sed Dei miserationis. Ex hoc tamen inserre seruum arbitrium perinde est, ac si dicas: non possum volare, ergo habeo seruum arbitrium. Imo ut sublimitas gratiae Christi dignoscatur, oportet aliquas ab origine nobis esse vires ad ea tamen Christi dona impotentes. Ea siquidem est vera gratia, cum dono tu confers ea, quæ nostris viribus adipisci non poteramus. Quod autem hunc lapidem extollas, quæ gloria est, aut quod artificium? Sed de his alibi. Haec nunc dixisse sufficiat, quæ ad regni Christi, et sublimitatis eius cognitionem attinent: ut te non tuis viribus, sed vocatione et gratia huc accersitum intelligas, eo solo quod credis in Iesum Christum filium Dei. Debes enim cogitare, certum esse, et singulare tempus, quo te mentis compotem Christus sua misericordia ad se vocat, docens, ut resipiscas et credas. Te ex iniusto tunc iustum facit, conferens remissionem peccatorum, regnum cælorum, et vitam æternam. Antea enim peccator eras, filius iræ, et sub regno satanae. Est verum hoc tempus vocationis tuæ, quando fide Christum apprehendis, et regenerationis spiritu sancto donaris, a quo in cælestia euectus, incipis cum Christo regnare. Oportet ergo te tempora discerne, quando fueris sub Adam, et quando sub Christo: quando a peccato transis ad iustitiam, et quando Christum induis, nouus homo factus: qui et deinceps magis et magis adhuc iunquaris.

LIBER SECUNDVS DE LEGIS ET EVANGE-

lii ac Iudei et Christiani
differentiis.

C A P V T . P R I M V M , Q V O D Iudæum excellat Christianus.

Oportet hic quoque tempora discernere, quando fueris sub lege, et quando sub gratia, et quomodo ex Iudeo officiaris Christianus, ut intelligas, quantum intersit. Quia tamen plerique hoc non intelligunt, fusius de hac re nos hic differemus, ne quis Iudeos faciat nobis æquales. Hoc primo capite differentias aliquot annotabimus. Secundo, in lege ostendemus, fuisse iustitiam carnis, cum in euangelio sit iustitia spiritus. Tertio, in lege fuisse iustitiam operum, cum in euangelio sit iustitia fidei. Ad primum ergo perpendendum est bene, quantam inter legem et euangelium differentiam notet Ioannes cap. 1. dicens, Lex per Mosen, gratia per Christum. Vmbra per Mosen, veritas per Christum. Lex et vmbra est per Mosen tantum demonstrata, at gratia et veritas per Christum est facta, ad effectum perducta et completa. Sed qualis lex, et qualis gratia? Les Mosis lex mortis, virtus peccati. Gratia vero Christi est pura misericordia. Et dicitur *χάρις*, gratuitus fauor, benevolentia, quædam beneficia conferentis, dona donantis, ad omnia fauientis, illuminantis, dirigentis, et glorificantis. Est gratia a peccato liberans, et a seruitute legis. Est gratia gratis iustificans, spiritum sanctum infundens, regnum celorum et vitam æternam iam conferens. Iudeorum seculo non fuit lauacrum regenerationis, ad cœlestia tunc resurgere faciens. Ratio clara est, quia Christus non erat tunc

rat tunc resuscitatus. Illi nec in vita, nec post mortem assumi poterant in paradisum, qui nondum erat apertus: nos autem contra. Nunquam fuit aliquis Iudeorum in regno cælorum, quia nondum venerat regnum Dei, quod veniente Christo ad nos venit: sicut ipse ait, Lex et prophetæ usque ad Ioannem, et deinde regnum Dei euangelizatur. Matth. 11. et Lucæ 16. Nunquam fuit in eis regenerans ille spiritus ~~υειθεσιας~~, sed puerorum filiationem habuerunt carnalem, ut nihil differret a seruis Galat. 4. Illis datus est spiritus servitutis in timore, nobis autem spiritus filiationis Rom. 8. Hinc nos præ illis clamamus abba pater, ut ait ibi Paulus. Aduentus Christi hæc operatus est, ut ipse docet. Nam postquam venit fides, non amplius sumus sub prædagogo: sed sumus facti vere filii Dei, eo quod credimus Christo Iesu. Antea, inquit, eramus pueri, sub prædagogo et veluti serui. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum sub lege, ut ab omni legis servitute nos liberaret, et adoptionem filiorum veram nobis daret. Illi Deo seruiebant in vetustate literæ, nos in nouitate spiritus. Ro. 7. Vbi duplex est notanda differentia, literæ et spiritus, vetustatis et nouitatis. Nouitas est ibi testamentum nouum. Nouum testamentum facit omnia noua, et nouas creaturas. 2 Cor. 5. et Gal. 6. Nunquam fuit aliquis Iudeorum electus, aut prædestinatus ea electione, qua nos prædestinavit Deus, ut liberam filiorum adoptionem reciperemus, et essemus fratres Christi. Ephes. 1. et Rom. 8. Et Moses et prophetæ sub lege erant, non sub gratia, legis servituti et observationi erant obnoxii. Aduerte autem quid locis citatis dicatur Paulo esse prædestinatum, aut quæ sit illa gratia, quam ante secula donaram, iam acquisivimus. Vere regnum Dei est, quod iuxta dispensationem plenitudinis temporum et Iudæis et gentibus in apparitione Christi donandum, a condito mundo destinauit Deus, Ephes. 3. et Colos. 1. Quod prædestinationis mysterium, sicut et reliqua omnia, impletæ esse docet Paulus. Christus etiam ait, impletum esse tempus iuxta dispen-

dispensationem prædestinationis huius. Marci 1. Item ad praedicta differentia est, quod olim per prophetas, nunc per filium fit Deus loquutus. Heb. 1. Nunc visus, olim non visus. Nunc primum vere adoratur pater. Nam antea sola erat veræ adorationis vmbra, vt in primo dialogo iam ostendi. Nunc vere diluit peccata, quibus obnoxii lege tenebamur, legem ipsam tollens. Non eam dedit Deus Iudeis requiem conscientiae, quam nobis, nec sui veram cognitionem, sed sub illo terrore et vmbra habuerunt cor velatum. At Christi manifestatio omnia manifestat et magnam secum assert gloriam, magnamque tranquillitatem internam.

Adde pulcrum locum, in quo differentiam inter nos et illos multiplicem notat Paulus 2. Cor. 3. Primo, quia Moysica decalogi lex erat scripta in tabulis lapideis, Lex vero Christi est Ieremiac lex cordis, lex fidei. Cuius ratione, eo ipso quod Christum agnoscimus, efficiuntur omnes ~~θεοδικητοι~~, quia patre trahente Christum discimus. Hec Christi lex non indiget externo illo modo scribi, nec per Papæ decreta. Imo etiam si apostoli et euangelistæ nihil scripissent, (si tamen durasset in nobis Christi cognitio et fides) stare posset haec noua Christi lex, scripta interno atramento, quod est efficacia spiritus Dei, qui legem illam in tabulis cordis imprimit. Hic sermo fidei Christi Paulo et Esaie dicitur sermo abbreviatus in iustitia, quia summa breuitate continet iustitiam et salutem nostram. Ait praeterea apostolus, illam decalogi legem fuisse administrationem mortis et damnationis, propter transgressionem: hanc vero administrationem vite, nullis decretis adstrictam. Illam administrationem seruitutis, hanc libertatis: illam administrationem literæ, hanc spiritus. Comparat deinde gloriam faciei Mosis, ad gloriam spiritus nostri. Sicut facies Mosis ex confortio externo, quod habuit cum Deo, ad tempus splen-

splenduit, ita spiritus noster ex interno cum filio Dei confortio, interne et perpetuo splendet. Illa Mosis fuit superficialis gloria, et quæ ad tempus duravit. Nostra vero est gloria spiritus, plenior et perpetuo durans, sicut facies Christi in monte transformata, perpetuo nunc in celo relucet. Cum qua sicut Moses habuit temporale, et adumbratum, ita nos perpetuum habemus confortium, idque secluso velamine et umbra. Velamen eis inerat, ne quis eorum posset splendorem faciei Christi videre. Elias operuit vultum pallio, ne faciem Christi videret. 3. reg. 19. Ita et Moses fecit Exod. 3. qui et postea per obturatum foramen non potuit faciem, sed posteriora Christi videre. Exod. 33. Eadem deinceps ratione Moses ipse ponebat velamen super faciem suam, ne filii Israël splendorem illum Christi in eius facie viderent, sicut erat velamen literæ, ne intelligerent abdita intus mysteria spiritus. Imo nec ipse Moses erat sui splendoris conscientius: ignorabat enim Exod. 34. Spiritus sub litera erat tunc velatus, donec per Christum est reuelatus, ut ait Paulus. Non clare nouit Moses mysteria legis suæ, quamquam prophetico spiritu futurum Messiam sub umbra quadam viderit: sicut a longe vidit terram promissionis, in quam non est ingressus. Soli Christo habenti clauem Dauid, et soli illi vero magistro datum est scripturas aperire, et regnum celorum, in legis mysteriis sub literali cælatura clausum, nobis patefacere. Non est ingressus tunc Moses in terram promissam, seu in requiem domini: sed eam procul videns et aliis demonstrans, mortuus est. Deut. 3. 4. et 34. Ipsi Iesu Christo homines in requiem introducendos reliquit Moses, cum ipse id præstare non posset. Typus Iosue hoc olim indicauit in umbra Christi: nam nec Iosue ipse homines in requiem veram introduxit, ut ait apostolus Heb. 4. Pro suis ignorantias oblationem illi faciebant, Leuit. 4. illud significante spiritu sancto, quan-

diu con-

diu constitit ritus ille, non esse illis manifestatam fan-
torum viam Heb. 9. Illos vocat Christus seruos, ne-
scientes domini voluntatem: nos vero amicos et fra-
tres, eam ex ore magistri ad plenum edoces, Ioan. 15.
Desiderarunt illi, ut ait Christus, magistrum audire, et
ab eo doceri: quod illis non contigit. Sed nobis ea,
quæ erant a seculis abscondita, esse per Christum reue-
lata, docet saepe Paulus et Christus ipse. Matth. 13.
Alias inaniter Christus se tantum magistrum iactaret, et
sermones suos tanti faceret, supra prophetas dicens
nos beatos, quia eos audiimus, dicto cap. 13. et Lucas
10. Ratio huius est ipsa Dei voluntas: quia illi pla-
cuit per aduentum filii ea reuelare, quæ aliis fuerant
abscondita. Matth. 11. et Ephes. 3.

Oblicies forsitan, Nonne prophetæ futura hæc omnia
viderunt? Respondeo, Sub velamine visiones adum-
bratas habuerunt. Quæ ipsi prædicebant, non ita clা-
re, ut nos intelligebant. Sicut ait Daniel, Audiui et
non intellexi: sicut Abacuc pro ignoratis orabat. Ad
idem Ierem. 23. et 30. in nouissimo dierum intellige-
tis hoc. Ea quæ prophetis sunt reuelata, non propter
ipatos, sed propter nos sunt eis reuelata, et in ea re non
sibi ipsis, sed nobis prophetando ministrabant 1. Pet. 1.
Id ipsum docet magister ille incomparabilis Ioan. 4. di-
cens, nos in labores eorum intrasse, et ex eorum labore
fructum colligere, quem ipsi talem non colligerunt: quan-
quam nec ipsi fuerint fructus expertes, ut mox dicemus.
Visio ænigmatica futurorum non talis tunc erat, nec tam
excellens, ut est visio rei præsentis et cum visione posseffio.

Sed ad Paulum reuertor, qui iam citato loco 2. Cor.
3. ad prædictorum comprobationem adduxit, quod do-
minus spiritus est. Ergo vera ministeria debent esse
ministeria spiritus: non carnis, ut apud Iudeos. Ex
eodem antecedente probat Christus, quod adoratio
vera debet esse adoratio spiritus, quia Deus spiritus
est, Ioan. 4. Ex eodem antecedente cum Paulo infer-
tur,

tur, nos præ illis esse liberos, quia vbi spiritus domini, ibi libertas. Concluditur ergo, spiritum hunc, et gloriam eius non fuisse in eis, nec libertatem veram, nec veram adorationem, nos postquam scismum est velum, reuelata facie gloriam domini, id est, faciem Christi, illuminato spiritus speculo, in nobis ipsis speculamur, et repræsentamus, in spiritus gloria videntes et habentes ipsum Christum. Spiritu transformamur ad eandem imaginem, i. e. ad similitudinem gloriæ filii Dei. Per illuminationem Christi transformatur spiritus noster simili modo, sicut facies Christi in monte transformata, nunc in cœlo relucet. Et transformamur, inquit, a gloria in gloriam, a Iudaismo ad Christianismum, a gloria illa faciei ad gloriam hanc spiritus, a gloria velata ad gloriam reuelatam, a gloria temporali, ad gloriam perpetuam.

Vides aperte, quemlibet nostrum, etiam minimum, qui est in regno Christi, esse maiorem, quam fuerint Abraham, Moys, Daud, et reliqui legis prophetæ. Quod etiam eos omnes præcellamus, a fortiori colligitur ex argumento Christi, Matth. 11. Nam post Ioannem baptistam venit ad nos regnum Dei, et qui minor est in regno Dei, est maior Ioanne ipso, qui fuit maior aliis legis prophetis. Ergo nos, qui maiores sumus Ioanne ipso, maiores sumus aliis, qui fuerunt eo minores. Ioannes baptista fuit totus sub lege, non fuit baptismus Christi ad cœlestia regenitus, cum obierit ante resurrectionem: ideo in terris fuit inferior eius conditio, quam eorum, qui ad regnum cœlorum regenerantur. Per resurrectionem vero Christi est ipse Ioannes cœlestia assequutus. Per resurrectionem admittuntur etiam patriarcharum et prophetarum animæ ad gloriam regni Christi, quia fidem eius illi omnes habuerunt. Resurrexerunt tunc illi cum Christo, Matth. 27. At cum in humanis agerent, non fuerunt eius regni ita participes, vt nos sumus: quia regnum cœlorum nondum ad homines venerat. Hinc ait Christus Ioan. 12.

Ego si

Ego si exaltatus fuero, omnes traham ad me ipsum. Ergo ante exaltationem illam non erant animæ ad gloriam regni eius assumptæ. Viuentium quoque, nemo gloriam regni præsentis gustauit, quia Christus nondum erat resuscitatus. Si statum populi Iudaici, qualis tunc fuerit, quis animaduertat, facile omnia intellicit. In Nicodemi legis periti persona, et in plerisque aliis, facile docet Christus, quantum hic de cœlestibus sermo legis capacitatem supereret. Ioan. 3. Terrestria illis maximæ curæ erant, quia præcepta, nobis vero cœlestia, quia cum Christo resurreximus, Colos. 2. et 3. De nobis melius quam de illis dispossuit Deus, ne sine nobis illi consummarentur. Heb. 11. Multiplices ibi inter nos et illos differentias ponit apostolus. cap 12. Ex baptismo, et cœna domini, tot et tanta colliguntur mysteria, tot et tantæ Christianorum et Iudæorum differentiae, ut nequeant hic referri: sed in libris de baptismo commode omnia traduntur.

Illud hic addam, quod hæc tanta per Christum nobis data dona, cum sint æterna, efficient etiam, ut in resurrectione finali præcellamus alios salvandos, sive Iudeos, sive gentes. Nam postquam per Christum omnes viviscabuntur, vnuquisque in suo ordine collocabitur, ut ait Paulus. Sed quis erit ordo? Primitæ, inquit Christus. Deinde ii, qui sunt Christi in aduentu ipsius. 1. Cor. 15. Qui Christi aduentum sequuti sunt, in regeneratione hac, super thronos, cum ipso sedebunt, ut iudices apoc. 3. Matth. 12. 19. Lucæ 22. et 1. Cor. 6. Ipsi non venient ad Iudicium, ut iudicentur, teste Christo, sed sedebunt iudicantes. Mortui in Christo resurgent primi, et fideles viui tunc inuenti assumentur 1. Thess. 4. Atque ita illis velut iudicibus constitutis, iudicabuntur tribus Israël, ac gentes omnes et inter eas fiet segregatio ouium ab hoedis. Matth. 19. et 25. Hinc post Christum ait Paulus, sanctos de aliis iudicaturos. Sicut ergo in

go in peculium nos hic habet Christus, ita et in futuro seculo habebit, extra aleam constitutos. Reliquos vero omnes, sive Iudeos, sive Gentes, non simpliciter damnabit Christus, sed iuxta facta sua iudicabit. Rom. 2. Christus salvator est omnis generis hominum, sed maxime fidelium. 1. Timoth. 4. Non pariter erunt Iudei haeredes nobiscum, quia non pariter erit haeres filius ancillæ cum filio liberæ. Galat. 4. Sua seorsim habebit munera, sicut Abraham filiis aliis largitus est diuina munera. Nemini vñquam inuidens Deus, et Græcos, et barbaros omnes vocauit, omnibus retribuens: iis autem, qui eximie crediderunt, honores tribuit eximios, inquit Clemens libro septimo Stromatum. Concludendum est igitur, veram Dei in omnes suas creaturas esse iustitiam et misericordiam: at in pusillum gregem suum, solum sibi peculiariter prædestinatum, insignem gratiæ sublimitatem.

**CAPVT SECUNDVM, QVOD
in lege fuerit iustitia carnis, cum
in euangelio sit iustitia
spiritus.**

Sequitur iam differentia alia, ab initio proposita, quod in lege fuerit iustitia carnis, cum in euangelio sit iustitia spiritus. Populi iudeorum mundana iustitia tunc erat, vt ad tempus in terra illa bene viueret fauore diuino. Nostra vero, vt æternam vitam iam viuamus. Pro rudi hominum ingenio solet dari lex, et instructio rudis: atque ita rudibus illis coram Deo tandem profutura. Omnes quotquot fuerunt sub lege, fuerunt carnales, comparatione ad nouam spiritus regenerationem facta. Quamvis spiritus sanctus loquutus fuerit per eos prophetias, quamvis futura viderint: tamen suis gestis carnale quid, seu animale sapientibant

bant. Omnes sub umbra gerebantur, et carnalia erant umbra spiritualium, sicut terrestria cœlestium. Eos fuisse carnales, ostendit Paulus 1. Cor. 10. Videte, inquit, Israël secundum carnem, et Rom 4. Quid dicemus Abraham patrem nostrum inuenisse secundum carnem. Nota verbum, inuenisse secundum carnem. Nam ex iis, quæ in ipso Abrahamo, secundum carnem gesta sunt, relucet spiritualium typus. Sacerdotium Aaron carnale, et præceptum carnale Heb. 7. Iustificationes legis iustificationes carnis. Heb. 9. Iustitia tota legis dicitur Iustitia carnis Phil. 3. Eramus tunc in carne, nunc non sumus in carne, sed in spiritu. Rom. 7. et 8. Spiritualis homo iuxta Pauli sententiam non est sub lege; ergo nemo eorum fuit spiritualis. Paulus in epistola ad Galatas cap. 4. in allegoria duorum filiorum intelligit duos populos, Iudeorum et Christianorum, alterum secundum carnem, alterum secundum spiritum: totum illum populum carnalem ostendens. Præmia, quæ lex promittebat, erant eis omnia carnalia: nec ipsi solent, nisi carnalia, a Deo petere. Ratio, quare carnalia tantum lex tunc promittebat, et donabat, hæc est, quia paradiſus non erat tunc apertus. Soli Christo id seruabatur. Pœnæ et maledictiones legis, omnes erant carnales et mundanae Leuit. 26. et Deut. 28. In lege erat remissio peccatorum carnalis et mundana. Quærebant ipsi remitti sibi peccata, quasi a rege condonari delicta, ne absolveret eos furor domini, et ne carnales illæ legis vindictæ in eos venirent. De pœna damnationis æternæ non erat ibi apertus fermo. Ratiocinationes de hac re seorsim colligebantur. At Christus, qui solus æternam vitam intulit, solus æternas damnatis fore pœnas, aperire mundo declarauit, magnus vnde magister. Nemo igitur intelligat, illos olim ideo dici carnales, quia futuram gloriam non sperarent, vt de solis Saduceis dicitur. Iudei eam hodie sperant ac etiam Mahometani, et nihilominus sunt maxime carnales. Carnales vocamus homines, qui spiritum regenerationis non asse-
quuti

quuti carnales habent iustificationis ritus. Pro carnali expiatione erant in Leuitico statuta hostiae, et sanguinis effusiones, in quibus nulla erat peccatorum remissio vera, ut ait apostolus Heb. 9. et 10. Erat quidem ibi remissio peccati, ut docet Deus Leuit. 5. 6. et alibi passim. At non erat vera, si ad hanc conferratur. Nec peccatum Adæ illa tollebat, nec pacatam conscientiam reddebat. Adhæc, ostensum iam est, carnalem et mundanam fuisse olim adorationem, in tabernaculo ligneo, et lapideo templo. Nunc autem spiritualiter adoratur Deus, in solo viuente Christo. In eo solo videtur Deus, in spiritu, et interno homine.

Non desunt tamen hodie, qui Aegyptiacos Israëlitas (omnes scilicet, exceptis duobus, reprobatis) dicant fuisse omnes spirituales, quia omnes eandem escam spiritualem comedenterunt, et omnes eundem potum spiritualem biberunt 1. Cor. 10. sed cum Paulus ibidem vocet Israëlem carnalem, et dicat, fuisse sub nube figuram : differentiam facit manifestam inter carnem et spiritum, inter numbum et lucem, inter figuram et veritatem. Erat ibi non spiritualis populus, sed cibus et potus ideo ibi spiritualiter dicitur : quia spirituale mysterium figurabat in manna et petra adumbratum. Petra ipsa Oreb erat spiritualiter Christus, quia Christum adumbrabat. Exemplum est, si dicas eundem spiritualem Christum in æneo serpente olim fuisse visum, eundem in manna manducatum, et in Abel ab origine mundi spiritualiter occisum, apoc. 13. in umbra scilicet et figura. Filius Isaac dicitur natus secundum spiritum, secundum promissionem, et quia spiritualem Christum allegorice significabat. Ille tamen in se carnalis erat. Si ex historia elicias allegoriam, quicquid est in legi, ea consideratione dicetur spirituale, et figura spiritualiter erit idem cum re, quam figurat. Lex item dicitur spiritualis, quia internum spiritus motum exigebat, quem ipsi carnales non satis præstabant. Rom. 7. Sola testamenti mutatio, si aduertas, alios homines eos fuisse docet. Aliud testamentum, aliam heredis institutionem, et alias eius qualitates notat. Adeo fuit rufis et carnalis populus, et duro corde, ut ob id, præceptis eorum sublati,

cor nouum et spiritum nouum nobis per Christum dare voluerit Deus, et in totum nos innouare.

Fidem eos habuisse, quis nobis obiiciet. Quanquam fidem habuerint, carnales erant. Fides, quam habuerunt, fuit mundana quedam fides, Deo tunc grata. Quæ per eam fidem obuentura sperabant, erant fere carnalia et mundana, ut seminis multiplicatio et hæreditas, quam credidit Abraham Genes. 15. Quanquam propheticò spiritu sub ænigmate et umbra quædam Christum viderit, cœlestem futuram vitam, et æternitatem in eo crediderit: non tamen fuit in eo tunc regenitus: temporalia tunc exposcebat. Atque ita non obstante futurorum spe, dicitur præsens tunc iustitia fuisse carnalis, sicut acta alia carnalia. Abraham credidit verbo Dei, in promissione veteri et carnali. Nos credimus verbo Dei in euangelio novo et spirituali, promissiones omnes compleente. Dicitur fides eadem, ut figura est idem cum figurato. Abraham in umbra credidit promittenti: nos in veritate credimus adimplenti et vberius donanti. Fides illa Abrahæ fuit fides Christi, seu umbra fidei Christi: et ille, qui secum loquebatur, Christum præfigurabat. Non fuit ibi completa veritas. Nec veras promissiones est Abraham assequutus, nec eius posteri ante aduentum Christi: quia Deus de nobis melius quiddam prouiderat, ne sine nobis illi consummarentur Heb. 11. Fidem veterum Hebræorum varie ipsis Hebræorum filiis commendat ibi apostolus, ut eos ita ad fidem inducat, et a minori ad maius nostram in Christum fidem concludat. Nam si illi fide Deo placuerunt, etiam carnales homines, ut ibi apparet in Gedeone, Iephœ, Barac, et Samson: quanto magis nos, quibus fides tam insigniter est commendata, et ultra illam eorum fidem donis cœlestibus ornata? Qua, quæso, fide sunt Israëlite promissionem Abrahæ assequunti? Quando Moses et Iosue populum armatum ad inuadendam terram ani-

ram animabant, eam esse illis a Deo promissam, comminiscabantur. Huius promissionis fiducia illis animum addebat. Alioqui non credentes potuissent in Aegyptum reuerti. Et qui increduli fuerunt, in deferto perierunt. Sed an propterea non erant carnales homines? Carnalis fuit promissio, quam ipsi sunt carnaliter assequuti: et credendo hi iustificabantur: illi non credendo repellebantur. Ita placuit Deo populum disponi. Concludamus ergo, placuisse Deo fidem Abrahæ, sicut et fidem aliorum, et multa eos per eam fidem adeptos. Placebant et opera legis, quæ ipsem Deus fieri præceperat: et ob id multa illis Deus bona faciebat, in futuro etiam seculo mercedem daturus. Quoquo tamen modo siue credentes, siue operantes, carnales erant, si ad spiritualia regenerationis Christi conferantur. Carnalis ita erat Abraham, nec propterea non dilectus a Deo. Quia ita Deus pro eo tempore statuit. Quoquo modo Deus velit, eius voluntati siue credendo, siue faciendo, obtemperare, est iustificatio vitæ, et vita ipsa: siue Deus quid promittat, siue non.

Promissio non necessario exigitur, ut quis iustificeatur: quanquam eam semper exigi plerique hodie contendant. Asylum habent ipsum Abraham: ut vero Abraham ipse non ideo iustificatus est, quia de promissionibus erat sermo, sed quia Deus loquebatur, cui credidit. Credidit Abraham Deo, et Deus imputauit hoc ei ad iustitiam. Quæ ratione et nos hodie iustificamur, credentes voci cœlesti, *Hic est filius meus.* Aliud loquutus est Deus ad Noë, aliud ad Abimelech, aliud ad Loth, aliud ad Iob, aliud ad Niniuitas, et ad alios alia: quæ singuli credentes iustificabantur, etiam ubi de nullis promissionibus erat sermo. Quia non in vi promissionis, sed in voluntate Dei acceptum ferentis consistit iustificatio. Haec est voluntas Dei nobis declarata, ut hunc filium videntes, in eum credamus, *Iean. 6.* Ut

se ergo manifestauit Deus, ita credere oportet: vt faciendum præcipit, ita facere oportet, semper ad iustitiam. Quis tam blasphemus dicat, se Deo non crediturum, nisi Deus quid sibi promittat. Promissiones ipsi Abrahæ et posteris eius fecit Deus, adiiciens quoque beneficia, vt facilius ad credendum aliceret, et vt futura designaret, in nobis sublimius complenda. Eas vero carnaliter obtinuerunt illi ante aduentum Christi: postea vero spiritualiter. In ea fide secundum voluntatem Dei illi viuebant in terra, in qua nos nunc viuimus in cœlo, vt ex hoc supereminentem erga nos Christi gratiam deprehendamus, in seculis his, quæ superuenerunt. Ephes. 2. Hoc tecum perpende, lector, Quare hodie non armis carnalibus accipimus promissionem, vt illi acceperunt? Quare Christus hodie non dat seruis suis electis camelos, asinos, seruos, agros, et diuitias, vt Abrahæ, et posteris eius dedit: sed crucem et persecutiones? Nisi aliunde hoc nobis compensetur, omnium miserrimi sumus, et præstaret fuisse Iudeum, quam Christianum. Item singularia gesta considera. Quare illi pro inimicis non orabant, sed erant viri sanguinis vindictæ: que audi, oculum pro oculo requirentes? Quare tot vxores et tot concubinæ? Et libelles repudii? Nec in hoc ipsis conscientiam criminis habebant, sed iustificationes domini se seruasse, passim affirmabant. Alia ipsis erat, quam nobis mens, nec tanta data ipsis cognitio. Ea propter ea ipsis licebant, quæ nobis non licent, Matth. 5. et 19. quia vult ibi Christus nos esse illis præstantiores. Libellus ille repudii significabat, carnalem illum populum et carnale cum coinitum fœdus, esse a Deo repudianda. Nobis vero est fœdus spiritus, et testamentum æternum.

CAPVT TERTIVM, QVOD
 in lege fuerit iustitia factorum,
 cum in euangelio sit iu-
 stitia fidei.

Aliud initio propositum, quod in lege fuerit iustitia factorum, docet evidenter Paulus ad Galat. 3. Lex non est ex fide, sed qui fecerit ea homo, viuet per illa. Idem docet ad Ro. 10. et Philip. 3. Quæ verba ex ipsa lege Paulus sumpsit. Nam opertum legis iustitia olim declarauit Deus, ut qui faceret ea homo viueret per illa, Leuit. 18. Hoc ex ipso Dei instituto per se constat: quia Iudeis data est lex operum, et quia opera legis dicuntur iustificationes. Ratio autem, quare iustificationes dicantur, hæc est. Quia cum Deus iustus sit, nihil potest nisi secundum iustitiam statuere: eius statuta et mandata non modo sint in se iusta: sed et iustum faciant seftatorem. Ideo statuta illa recte vocantur iustificationes, Lucæ 1. Rom. 2. et psal. 118. Necessario ambulat secundum iustitiam, qui operatur, quod Deus operandum præcipit. Cum data esset populo lex operum, licebat ipsis per opera iustitiam querere. Semper eis promittit Deus suum fauorem, si eius legem, ceremonias et iudicia seruent. Proinde solent ipsi sua benefacta coram Deo referre, ut eorum votis satisfaciatur. Hoc apparet in Nehemia, suas iusticias coram Deo narrante. 2. Esdræ. 5. et 13. In Ezechia, Esaiæ 38. et 4. reg. 20. Hoc per legem licere, constat Deut. 26. David etiam plures iactat se, quod custodierit mandata, et iustificationes domini, ut 2. reg. 22. psal. 7. 16. 17. 43. et 118. Nobis autem solum licet facta Christi narrare, qui omnia illa opera pro nobis operatus est, legem implendo pro nobis, cum nos id non possemus præstare. Carnali populo licebat in suis

factis gloriari: nobis autem solum licet gloriari in cruce domini nostri Iesu Christi. Hanc operum iactationem aperte improbat Christus in exemplo serui Lucæ 17. et in parabola iusti Lucæ 18. Tanta pro nobis operatus est Christus, tot et tanta in nos perpetua beneficia contulit, vt simus in perpetuum eius facti debitores et serui. Hac ratione ei tam obnoxii, quicquid postea faciamus, dicere debemus, Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, facimus. Tanta sunt nobis, absque nostris operibus per Christum collata dona, vt sit demens, qui operibus eis satisfacere, aut propter opera se talia mereri putat. Eo magis, quia cum essemus impii, et nihil boni operaremur, ipse in nobis operatus est, nos ad se trahendo. Præuenit Christus omnia opera nostra solus ipse propter se peccata nostra diluens. Esa. 45. et 48. In gratia Christi nos gratis iustificantis sita est vis iustificationis nostræ, non in excellentia actus nostri. Nam si ex debito fidei esset, iam non esset gratia. Christus ob id solum, quod ei credimus, nobis tam multa donans debitores nos sibi constituit. Imo id ipsum, quod credimus, ipse donat, vt omni via et modo simus semper eius debitores. Atqui non propterea quod debentes operemur, inutiliter operamur, vt sequens liber docebit. Opera nostra, quæ iustificationem sequuntur, non relinquit Christus inania, sed mercedem vtrum vult superaddere, et in hoc ipso nos sibi magis deuincit.

Sed ad iustitiae legis comprobationem redeuntes, profuisse opera legis, fateri penitus cogimur. Alioqui populo rudi imposuisset Deus, tam enixe ipsa facta præcipiendo, et ea seruantibus fauorem suum promittendo. Titulus vanus esset iustificationes legis vocare, si in operibus legis nulla fuit iustitia. Imo nisi hoc aliquid esset, superuacula esset Pauli disputatio, et ipse de non quæstione fecisset sibi quæstionem. Igitur hoc præmissum esse oportet, quod iustifi-

justificationis respectus erat per legem in factis situs. Verba legis sunt manifesta, quibus eos monet dominus, ut faciant, quod iustum est. Facere autem, quod iustum est, quid aliud est, quam iustitia, et iustificatio legis? Facere iudicium et iustitiam, quod passim in lege legitur, quid aliud est, quam iustificatio? Quid est, quod Moses iubet reddere pignus, ut habeas iustitiam tuam coram Deo? Deu. 24. Repetita voce ait Moses, Iustitia, iustitiam sequeris, et per eam viues Deut. 16. Immolabant illi sacrificia iustitiae et faciebant iustitiam Domini Deut. 33. Quis negare potest Zachariam et Elizabet ante cognitum Christum dici iustos, quia versabantur in omnibus mandatis et iustificationibus domini Lucæ 1. Hoc solum perpende, quare iustifications vocentur. Quare vocant Christus et Paulus iustitiam legis, si nulla erat iustitia?

Ex Davidicis psalmis et aliis prophetis iustitiam legis fuisse iustitiam factorum, aperte conuincimus. Nam psal. 10. iustum vocat eum, qui facit iustitiam. Iustus est qui operatur iustitiam, psal. 14. Iustitiam meam, puritatem manuum mearum, psal. 17. Iudicia Dei iustificata, in quibus custodiendis retributio multa. psal. 18. Oculi domini super iustos declinantes a malo et facientes bonum, Psal. 33. Beati qui faciunt iustitiam omni tempore psal. 105. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi, psal. 111. Similes alii sunt psalmi, in quibus fit mentio de faciendo iustitiam, et iustitiae vocabulum cum operibus coniungitur, ut latissime habetur psal. 118. In plerisque vero aliis psalmis, visa transgressorum, et præuaricatorum hominum turba, iustitiam domini postulat David, Christum desiderans cum iustitias operum nostrorum insufficientes esse videat. Serino de Christo, ob sui excellentiam obscurat legis iustitiam: nihilominus erat ibi aliqua iustitia.

Post Dauidem in Esaia quoque, ex factis esse iustitiam, ha-

betur cap. 3. 5. 26. 32. 58. et 64. Et omnium clarissime apud Ezechiem. cap. 18. 20. et 33. vbi Iudaicæ iustificationis vim totam patefacit ostendens, quod bene operari, facere Dei mandata et iudicia, sit facere iustitiam. Idem docet Michæas cap. 6. et reliqui omnes prophetæ. Hoc ipsum habet tota lex. Hæc est mandatorum legis iustitia, ut faciens ea homo viuat in eis, dicto cap. Leuit. 18. cui concordat Deut. 4. 5. 6. 7. et 2. Esdræ 9. Non in cassum ait dominus, hæc præcepta sunt vobis: sed ut in eis viuatis, et ea facientes longo tempore perseveretis in terra vestra Deut. 32. Non est ea ratio præcipiendi cassa aut inanis, sed ad vitam facit, ergo non est impossibilis. Super impossibili enim non viuitur: sed in ipsis factis iustitiae. Ita simpliciter ipsi accipiebant dicentes, In factis his erit iustitia nostra, et in eis viuemus. Deut. 6. Deus ipse ait de homine iustitiam faciente, Propter iustitiam, quam fecit, viuet, Ezech. 18. illud viuere, quod lex dabit, non erat super aliquo fidei articulo fundatum, sed super factis, ut ait Paulus, Lex non est ex fide, sed qui fecerit ea homo viuet in eis. Comprobat hoc ipse veritatis magister Lucæ 10. dicens, Hoc fac et viues, etiam vita beata. Item Matth. 23. Hæc oportuit facere. Iustitiam ibi vocat Christus dicens, Venit Ioannes per viam iustitiae, id est, seruans legem. Ergo via illa obseruationis legalis non est penitus impossibilis, si per eam venit Ioannes. Iustitia aliqua erat, si iustitiam vocat Christus. Eidem Ioanni dixit Christus, Sine ut compleamus omnem iustitiam, et Matth. 5. nisi excelluerit et abundauerit iustitia vestra, plusquam scribarum et phariseorum. Quanquam excellentia iustitiae nostræ, sit ex gratia et fide Christi: tamen etiam in factis iustitiae vult ibi Christus nos excellere et abundare. Iustitiam factorum vocat Matth. 6. dicens, Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Iustitiam factorum, per quam estis in cælo mercedem habituri. Nemo, nisi a Simone mago fascinatus, hic negaret, esse in factis iustitiam, et ei certam in cælo respondere gloriæ

gloriæ mercedem. Iustitiam factorum docet Ioannes in epistola, Qui facit iustitiam, qui exercet iustitiam, iustus est, ex Deo est, sicut Deus iustus est, iuste omnia faciens.

Quia vero ex Paulo male intellecto quidam hodie facta omnia vituperant, ex ipso Paulo ostendamus, non solum iustitiam legis, sed et iustitiam naturæ, esse iustitiam factorum, quæ et Christianis plurimum possit. Naturalis iustitia est reddere vni cuique, quod suum est: est omnibus prodesse et nemini nocere: est facere, quod conscientia et naturalis ratio apud omnes dictat, ut quemadmodum tibi fieri velles, ita alteri tu facias. In hac iustitia docet Paulus gentes iustificari, et faluari, sicut Iudeos Ro. 2. Opera legis vocat iustitias, sive iustificationes. Factores legis ait iusti efficientur. Qui legem factis exprimunt, iusti habebuntur. Circumcisio prodest, si legem obserues. Dei iustitia est, ut qui male faciunt, male accipiant: et qui bene faciunt, bene accipiant. Qui male faciunt, obtemperant iniustitiæ. Operantibus bonum erit gloria, honor et pax. Redditurus est Deus unicuique iuxta facta ipsius, scilicet iis, qui in benefaciendo perseverant, vitam eternam. Imo ait, quod benefactis queritur gloria, honor, et immortalitas. Item quod ipsa bene facta, aut male facta, cum eorum regula sit naturæ lege descripta, tam Iudeo, quam Graeco proderunt. Ait item, Si præputium iustificationes legis seruauerit, erit iustitia. Si gentes opera fecerint iustificationibus legis similia, ipse quoque iustificabuntur. Gentes a natura doctæ, ob innatam deitatem passim obseruabant iustificationes legalibus similes, opera, quæ naturalis ratio dictat. Ea ipsa vocat Paulus opera legis scripta in cordibus gentium. Quibus seruatis iustificabuntur per opera gentes. Quibus seruatis æquiparatur Iudeo Gentilis. Imo præcellit in hoc, quod Iudeus a suamet lege reus transgressionis arguitur. Vnde infert Paulus, Et iudicabit Ethnicus te Iudeum,

qui per

qui per literam, et circuncisionem transgressor es legis. Vides hic modum iustificandi Iudeos et Gentes, a nostro distinctum, per opera, quæ lex vel naturalis ratio dicitat. Nobis data est certa regula fidei, vt in ea sola iustificemur: at ipsis non talis est data. Ideo natura supplet in eis, per conscientiæ regulam, docens opera naturaliter bona. Ea vero cum sint naturaliter bona, omnibus in futuro seculo proderunt, cum sint omnes ex factis suis iuste iudicandi. Hanc naturæ regulam ad nos spectare, docet Christus, dicens, Omnia, quæcunque volueritis, vt faciant vobis homines, et vos facite illis: hæc est lex et prophetæ Matt. 7. Qui exerceat misericordiam in proximum suum, et iam Samaritanus ille iustus est, et Iudeo iustior, Lucas 10. Aduersarii quidam hodie nolunt concedere, Samaritanum illum esse ob misericordiam iustificatum: sed suis promissionibus aliter ludunt, quas ubique requirunt. Non solum Samaritanus ille eos conuincit, sed et publicanus, qui nec promissiones, nec Christum sciens, cum oraret, Deum sibi fore propitium, iustificatus est Lucas 18.

Ex singularibus aliis gestis ostendere possumus, etiam omissis promissionibus, in factis suis legi iustitiam et naturæ iustitiam. Phinees perfodiendo fornicarios iustificatus est, Num. 25. et psal. 105. Quæ licet fuerit tunc carnalis hominis iustitia, et carnalis sacerdotii ei data remuneratio; fuit tamen Deo grata, et in futuro seculo profutura. Obstetricibus Aegyptiorum simili iustitia domos fecit Deus, quia pueros abscondebant. Exod. 1. Rahab hospitilitate sua ex factis iustificata est. Iaco. 2. et tamen promissiones non habebat. Factum Rechabitarum iustitia fuit, et remuneratio mox sequuta, Iere 35. Factum hic intellige, non vt in homine dormiente: sed quod operatur quis Deum timens, misericordia motus, vt Samaritanus, zelo bono, vt Phinees, conscientia id dicitante, Rechabitæ patri suo obedien-

ediendo fecerunt. Ieiunium Niniuitarum iustitia fuit, licet nullas ibi haberent promissiones, sicut nec pro facto obſtetricum fuerat quicquam promissum. Sed timebant obſtetrices Deum, et credebant Niniuite, posse Deum ruinam vrbis auertere. Abimelech rex Gerar, iustus dicitur et integro corde Genes. 20. et promissiones nullas habebat. Niniuite credentes Deo Ionæ prophetæ iustificati sunt, qui nec promissiones ab eo factas, nec legem sciebant. Agar promissiones non habebat, sicut nec Rahab, nec Thamar, nec Ruth, nec regina Saba, nec Job, nec Cyrus, nec Naaman Syrus, nec Cornelius: et tamen eorum iustitiam legimus. Promissio ergo non in quauis iustificatione requiritur, vt quidam hodie clamant. Qualisunque de Deo fides in insulis nouis, sufficere potest, modo quis secundum conscientiam recte operetur, Rom. 2. et acto. 10. Nam parcit misericors dominus super hominibus illis, qui quasi iumenta, nesciunt inter dextram suam et sinistram Ionæ 4. et psal. 35. Factum Loth recipientis angelos hospitio, iustitia fuit, etiamsi nulla ibi essent promissiones. Abstinentia Danielis a vino et pollutis cibis, iustitia fuit. Factum viduae Sidonæ, recipientis Eliam, iustitia fuit. Factum viduae mittentis in gazophylacium iustitia fuit, teste Christo. Eleemosynæ, quas Nabuchodonosori indixit Daniel, iustitia erant, etiam in Ethnico, nec promissiones, nec legem habente. Ut paucis dicam, Ipsa vis vocabuli iustitia factum esse docet, cum sit reddere vnicuique, quod suum est. Originalis et naturalis ipsa iustitiae vis in facto est, est animi motus ad factum, ad reddendum vnicuique quod suum est. Iustitia naturalis et diuina est, aliis facere quemadmodum tibi fieri velles. Haec est naturalis regula, doctore ipso Christo, qui vice legis et prophetarum hanc naturæ regulam dedit, mandata legis abrogans.

Abraham item ex factis iustificatus est, offerens filium suum

sum super altare, teste ipso Deo : Per memetipsum iuraui, quia fecisti rem hanc. Gen. 22. et Iac. 2. Eum antea et ca. 15. sola fide iustificatum docet Paulus Rom. 4. Quia nullo penitus existente ibi factum dictum est, Credidit Abraham Deo, et Deus reputauit hoc illi ad iustitiam, scilicet, sicut si iustitiam fecisset. Hac est vis Hebraicæ dictionis חסן hassab, cogitans reputauit. Reputatum est ei, sicut si princeps apud se animum sui militis cogitans, ex gratia et privilegio reputet ei conatum bonum pro re consecrā. Secundum naturam rei hoc non debebatur fidei Abrahæ, nec nostræ : sed ex gratia id ibi factum est. Figura fuit rei futuræ, vt Christi in nos gratiam magnam intelligamus. Nos ita Deo placemus Christo credendo, et ita hunc affectum ille nobis reputat iustitiam, ac si omnes legis iusticias fecissimus. Imo plus, cum sit hæc sublimior regni cælorum iustitia : et eo magis, quia illæ legis iustitiae male seruabantur. Hæc est causa mutati foederis, et hanc prauam observationem Iudæis siépe obiicit Christus. Hinc rationes efficaces sumit Paulus contra literalem illam legis iustitiam.

Primo, quia carnis erat iustitia, insufficiens, imperfecta, non veritas, sed umbra, quæ nec peccatum Adæ, nec infernum tollebat, nec paradisum aperiebat mortuis, nec in regnum cælorum viuos inducebat. Secundo, quia non erat constans, eam non assequebamur. Ea quæ debebat, nemo est integre operatus, quin transgrederetur. Nam rebellis caro tendit semper ad malum, insita nobis lege membrorum contraria legi Dei, vt in vetitum semper nitamus. Tertio, quia lex peccatum indicabat, et cognitio peccati, quæ per legem erat, delictum maius faciebat. Vnde concludimus, verum esse dictum Pauli, Carnalem hominem non potuisse ex operibus legis coram Deo iustificari, quin transgrederetur. Singula verba suum pondus habent. Coram Deo ait, quia plerique hominibus iusti videbantur, at non co-

non coram Deo, qui cor nouerat, ut Christus declarat. Ecce legis difficultatem, imo impossibilitatem, si iugem obseruationem velis. Impossibile fuit legem iugiter obseruare. Nihilominus dabatur plerisque eamens, ad certa saltem momenta, ut legem cum affectu tenentes nullam tunc transgressionem facerent. Faciam, inquit, ut in præceptis meis ambuletis, legem meam custodiatis et faciatis Ezech. 36. 37. et Deut. 30. Observatio legis erat, quando quis operabatur, quod poterat, confidens, misericordem dominum defectus condonaturum: qui ob id expiationes dedit, quibus, quoquo modo reconciliarentur: ab Adæ tamen peccato, et infernali morte, per legem nunquam liberati.

Cum itaque legalis, et naturalis ipsa iustitiae vis sit in facto, sit animi motus ad factum, Abrahæ et nostram reputans Deus fidem ad iustitiam, ex mera sua gratia, non propterea naturalem totam iustitiam et operum omnium bonitatem deleuit: cum eorum sit coram Deo habenda ratio, non solum in Iudeis et Gentibus, sed et in nobis fide iustificatis. Ad huius item iustitiae robur et confirmationem, facta ipsa plurimum faciunt, instar Abrahæ, ex factis quoque iustificati, Genes. 22. et Iaco. 2. Aliquid gratiae, et maioris fauoris Dei, peperit factum illud ipsi Abrahæ, cum tunc copiosorem, quam antea, fecerit Deus promissionem, et tunc iurauerit Deus, quod antea non fecerat, quando Abraham crediderat. Tunc est firma-ta, roborata, et aucta eius iustitia. Ex illo ergo cap. Genes. 15. est cum Paulo primo dicendum, Abrahamum esse sola fide iustificatum, sine aliquo tunc facto. Rursus ex cap. 22. cum Iacobo dicimus, Abrahamum ex factis quoque postea iustificatum, accessione ad priorem iustitiam facta firmataque tunc, et perfectiore reddita priore iustitia. Hoc Iacobus ipse docet apertissime, dicens, emori iustitiam fide par-

fide partam, si consequentia facta eam non fulciant: dicens etiam, ex operibus esse fidem Abrahæ perfectam redditam et consummatam. In pauca rem totam contrahentes, dicimus, homines olim in lege naturæ, et lege scripta, variis rationibus, et varie iustificari. Erant iustificationes plures, quas ob id plurali numero iustificationes vocat scriptura: ut pro quoque dicto, vel facto, vel cum affectu cogitato, iuxta Dei voluntatem iustificaretur homo. In Abraham autem, patre et veritatis typo, iustificatio una describitur, quæ fide est parta, et facto locupletata. Christiani ergo fide iustificati, possunt adhuc per opera iustificari, accessione ad priorem fidei iustitiam facta. Quam operum accessionem, et factorum in animam impressionem, sequens nunc liber docebit.

Liber

LIBER TERTIVS, DE CHARITATE CVM

fide collata et operibus
bonis.

CAPVT PRIMVM, DE MER- cede, et gloriæ differentia.

DE Charitate nunc et operibus dicturi, præludii vice argumentum vnum in eos proferemus, qui nec charitati nec operibus quicquam tribuere volunt. Ponamus, quod cuiquam in Christum credenti dicat ipse salvator, Fides tua te saluum fecit, vade in pacem. Aut si quam aliam fidem volunt, ponamus quod aliqui eam reputet Christus ad iustitiam. Hic sola fide iustificatus dicetur, sine operibus. An propterea opera omnia, quæ hanc fidem in Christiano iustificato consequentur, erunt inutilia? Absit. Quare pro talibus Christus præmium et mercedem fore prædicit? Hoc alia res est, quam prior iustificatio. Fidei iustificatio, tamquam legis iustitiae complementum, præsentem statum respicit: futuri quoque seculi gloriam inducens. In ea vero gloria poterit augeri merces et rependi, sicut rependitur gentibus omnibus. Rependetur, inquam, ad certam futurorum symmetriam, et mensuram, ut ea mensura, qua aliis metimur, remetiatur nobis. Non ludebat Christus, sed serio loquutus dixit, patrem redditum mercedem in propatulo, pro cleemosyna, oratione, et iejunio, quæ sunt in occulto. Matth. 6. Inimicos diligens, præmium maius habebit, quam diligens amicos. Matth. 5. et Lucæ 6. Plus diligentι plus condona-

tur, Lucæ 7. Vocanti pauperes ad mēnsam rependetur in resurrectione iustorum. Lucæ 14. Etiam pro potu aquæ frigidæ certam mercedem dabit Christus. Matth. 10. Aiunt isti, iustificatis fore omnibus æqualem gloriam, et reprobis æquales poenas. Hinc sit, ut Iudas Christi proditor, non grauius puniatur, quam quiqvis aliis, qui Christum non nouit. Nugabatur igitur Christus, tam graue dicens esse Iudæ crimen, esse maius Iudæ quam Pilati peccatum? Res profecto stupenda. Eo magis, quia sacræ literis aperte docemur, futurum, ut unus alterum præcedat, unus maior, alter minor. Quibusdam tolerabilius erit in die Iudicii, quam aliis. Quidam grauius punientur, et erunt filii geennæ duplo plus quam alii. Duplo maius accipient iudicium, et damnationem maiorem ob mala opera. Matth. 5. 10. 11. 23. et Marci 12. Alii plagi vapulabunt multis, alii paucis, iuxta delicti rationem, Lucæ 20. pro mensura peccati erit plagarum modus, Deut. 25. ex seminato fidei grano nos crescimus et augemus ad triginta, sexaginta, et centum: super talento dato lucramur ad duplum, quintuplum, et decuplum. Sicut stella a stella differt in claritate, sic et resurrectione mortuorum. 1. Cor. 15. Quia opera illorum consequuntur illos, et quia iudicabitur de singulis secundum opera ipsorum, apoc. 14. et 20. Item apocal. 18. Duplicate duplicita secundum opera eius: quantum glorificauit se in deliciis tantum date illi tormentorum. Hæcne videtur eis vera iustitia, ut maiori criminis non maior poena infligatur? Nonne de omni facto, et verbo ocioso, reddenda est ratio in die iudicii? Quorsum attinet tam altum de dictis et factis scrutinium usque ad ultimum quadrantem, si nec dicta, nec facta prodeesse ibi possunt, vel obesse? Supremus equidem ille iudex iuxta cuiusque opera vel facta poenas vel præmia rependet. Filius hominis venturus est in gloria, et tunc rependet uniuersique iuxta facta ipsius, Matth. 16. Super recitatione

tatione factorum sententiam latus est, dicens, Esurienti et sitiensi tu dedisti, ob id benedictus. Tu non dedisti, ideo peribis. Item quia tu nudum vestisti, tu nos vestisti, et reliqua, Matth. 25. Pro his quae benefecimus, mercedem accipiemus, et qui peccauerit, peccatum suum reportabit, nec erit personarum respectus, Colos. 3. Apud istos, qui opera omnia vilipendunt, ridicula est hec ex factis iudicandi ratio, cum solam fidem ibi spectandam dicant. At veritas tota contradicit. Nam qui fidem veram sunt adepti, ibi non iudicabuntur, ut iam est ostensum: sed erunt ipsi iudices. De factis vero aliorum erit iudiciorum alteratio, de singulis eleemosynis, et aliis operibus. Observa lector, aliud esse fidei quem iustificatum, nunc in regno celorum viuere, et aliud ex operibus bonis mercedem in futuro seculo accipere. Perpende quaeſo, iustificanti fidei, et homini iustificato, aliquid ex operibus accedere, siue illud sit iustitiae incrementum, siue futuræ gloriæ aliqua merces. Perpende adhuc, quod fidei iustificatio animam nunc glorificat et totius hominis glorificationem superesse. Si ergo est totius hominis aliqua felicitas, ad eam actus totius erunt accommodi. Alioqui frustra essent homini dati sensus et membra, si per ea nec potest iuuari ad salutem, nec laedi ad damnationem. Demum hoc cogita, etiam ipsi Christo in deitatis plenitudine, et in omnibus iustissimo, adhuc opera profuisse ad gloriam perficiendam, ut in summam sit sublimitatem exaltatus, quia se sponte ita deiecit et morti obiecit, Phil. 2. Ergo qui pro eius fide propaganda, martyrium sponte patiuntur, peculiaris gloriæ palmas habebunt, apoc. 7. Sicut aetibus malis, quibus non est data remissio, respondebit peculiaris poenæ remorsus: ita aetibus bonis, si perduraueris, respondebit peculiaris gloriæ gaudium.

CAPVT SECUNDVM, DE
Charitatis illustribus
epithetis.

His præmissis latius est nunc de charitate dicendum. Cuius supremam laudem satis nobis indicant duo hæc apostoli præconia, Maxima omnium est charitas. Excellentiorem viam vobis ostendo. Sed fusius de ipsa loquamur, ne quis solis titulis eam nobis extollat. Nam maxima dici non potest sine maximis proprietatibus, et excellentiis maximis. Hoc præmium est notandum, charitati semper tribui perfectionis epitheta. Ut quando venerit, quod perfectum est, scilicet charitas, abolebitur quod ex parte est, scilicet fides. Varias fidei acceptiones hoc loco plerique sibi singunt, quasi ratio Pauli non generaliter doceat: Fides iustificans excidet, imperfector est igitur charitate. Annon fides vera est quam ait apostolus, esse iudicem non apparentium? Vbi igitur apparebunt omnia, non erit tunc fides, sicut nec spes. In futuro perfectissimo seculo erit charitas, non fides aliqua. Christus charitatem habuit, non fidem, sed quid aliud maius fide, scilicet scientiam omnem. Nostra igitur in Christum perfectio est charitas. Charitas nos Deo magis assimilat, quia Deus ipse charitas est. Perfectio et plenitudo legis est charitas: et qui diligit, legem impleuit Rom 13. Charitatis nomine tota lex summatim continetur. Consummatio legis est dilectio. Christus in dilectione totam legem confistere dixit. Nam qui diligit, non furatur, non occidit, et reliqua. Vestis nuptialis, quam semper debet induitam habere, quisquis ad nuptias Christi per fidem intrarit, charitas est cum reliquis, quæ fidem ornant operum vestimentis. Matth. 22. Charitas est oleum, quod semper in lampadibus suis habere debent, qui lampades il-

las

las in regno cælorum per fidem accenderunt, Matth. 25. Sublimis et eximia est charitatis via, 1. Cor. 12. Maxima omnium est charitas, 1. Cor. 13. Charitas ædificat, charitas permanet, charitas patiens est, benigna est: non inuidet, non est petulans, non inflatur, nihil fastidit, non querit, quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet de iniustitia, sed congaudet veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Præterea Galat. 5. complementum legis unico verbo docet Paulus in charitate. Et Ephes. 3. Si iactis in charitate radicibus, cognoscere valeas illam omniscientię præminentem dilectionem Christi, impleberis in omnem plenitudinem Dei. Et ibidem cap. 4. Corpus Christi in nobis facit incrementum per charitatem. Item Galat. 3. super omnia charitatem, quæ perfectionis est vinculum, commendat. Et 1. Timot. 1. Finis præcepti est charitas ex corde puro. Et Iaco. 2. legem regiam vocat vere liberam, quæ dilectione consummatur absque seruitutis timore. Et 1. Pet. 4. ante omnia charitatem, quæ multitudinem operit peccatorum, eos vehementer habere monet. Demum, duo esse Christianorum præcepta, ex ipsis Christi verbis infert Ioannes. Primum, ut credamus nomini Iesu Christi filii Dei. Secundum, ut diligamus nos mutuo, Ioan. 13. et 1. Ioan. 3. Charitatis status post adeptam Christi iustitiam, est exiinia quedam, et cœlestis via in cœlesti regno, ut in cena domini ostenditur. Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromatum, citat Clementem, Petri discipulum, cuius haec ait esse verba, Charitas extollit in altitudinem, quæ non potest explicari, Charitas operit multitudinem peccatorum, Charitas nos Deo conglutinat, in charitate consummati sunt omnes electi, absque charitate nihil est Deo gratum, eius denique perfectionis non est explicatio. Opus hominis maximum ait esse Deum diligere, et maius quam Deo credere.

CAPVT TERTIVM, QVID
fides efficiat, quid chari-
tas, et opera.

VI fidei peculiarem vim nunc intelligas lector, hoc aduerte primo, Adæ mortem infernalem, qua detinebaris. Huius mortis cognitionem te habere oportet, vt iustificationis vim perspectam habeas. Idcirco Paulus eam mortem in epistola ad Romanos admisit iustificationis tractatu. De qua re nos scripsimus satis in libro de peccato Adæ. Haec sola ratio peccati, etiam barbaras fateri cogit mediatorum aut propitiatorem aliquem. Euidens res est, si se mole peccati oppressum quis intelligat, et liberari cupiat. Secundo aduerte iustificationes legis non potuisse te ab illa infernali Adæ morte liberare. Imo abundauit delictum propter transgressionem. Tertio aduerte, te non modo per fidei Christi iustitiam ab illa Adæ morte, inferno, et a legis iniustitiis liberatum, sed etiam alia adeptum eximia spiritus et corporis Christi cælestia dona, et cæleste regnum. Ut autem gratia ista, per Christum tibi prædicatum debite fruaris, oportet primo, vt malorum pœnitentia ductus, ita resipiscens te totum Christo credas, certo persuasus ipsum esse a Deo genitum salvatorem tuum, qui magna sua gratia te id credentem salvat: qui ob hanc fidem te ita iustum reputat, ac si totam mundi iustitiam esses operatus. Quod ille redemtionis tuæ precium suo sanguine perfoluit, et pro te omnia redemtionis tuæ mysteria operatus est: sicut et pro te omnia legis opera operatus est, et compleuit, si forte te ad ea ex genere Abrahæ teneri putabas. Quod sola eius misericordia et gratia, sine tuis meritis, tibi sunt condonata peccata, et vita restituta.

Hic sen

Hic sensus vitæ Christi debet in te necessario acquiri, vt cum hanc gratiæ ipsius dulcedinem olficeris, iustificantis fidei, et redemtionis gustum percipias. Fides igitur Christi sola viuificat, iustificat, saluum reddit, et redimit. Viuificat a morte, iustificat a peccato, saluat ab infirmitate et damnatione, redimit a captiuitate. Vna sola est perfecta iustitia, constans, ab inferno liberans, quæ est ex sola fide Iesu Christi. Nemo vñquam ex operibus est hanc iustitiam adeptus, atque ita nemo vñquam est per legem iustificatus. Adam nos captiuos diabolo fecit, Christus nos ab ea captiuitate redemit, per solam hanc fidem, quia ei credidimus. Adam nos interfecit, Christus nos viuificauit, per solam hanc fidem. Adam nos fecit peccatores, Christus nos a peccato iustificauit, per solam hanc fidem. Adam nos in inferni damnationem præcipitauit, Christus nos ab inferni præcipitio et omni damnatione seruat, per solam hanc fidem. Similiter lex nos tanquam seruos sub iugo tenebat, Christus nos ab ea seruitute eripiens, liberos reddidit, per solam hanc fidem. Lex nos accusabat, Christus nobis propitiatur, per solam hanc fidem. Lex nobis male dicit, Christus nobis bene dicit, per solam hanc fidem. Iege peccatum augebatur propter transgressionem, Christus et peccatum deleuit, et transgressionis occasionem sustulit, per solam hanc fidem. Denique Christus per solam hanc fidem nos ab omni Adæ et legis maledictione liberauit et iustificauit. Imo et alia ipsi fidei velut ex abundanti adiecit lauaci spiritus et cœlestis cibi cœlestia dona, et cœlestè regnum. Hæc omnia gratis semel contulit Christus a tempore, quo ei credere cœpimus. Nec solum collata fuit semel gratia, quando credidimus: sed per fidem Christi in ea gratia seruatur et sustinetur iustus, qui ex fide viuit. Per fidem Christi est iam data vita æterna, in cuius possessione, certa, et cœlesti possessione per fidem Christi nos regeniti seruamus: consequente

semper mandatione ligni vitæ, vt postea dicemus.

Prædicta omnia ob fidem data, nec charitatem, nec opera bona mercede sua priuant. Iis non obstantibus, imo iuuantibus, charitatis opera si beatitudinem in futuro seculo reuelandam spectes, mercedis suæ, seu augmenti gloriæ, rationem habent. Hoc primum illa præstant maximum fructum, futuræ gloriæ auctam mercedem. Secundo, fidem ipsam vesciendo seruant, sine quibus nudata moritur. Tertio, opera spiritus carnem mortificant, et spiritum magis vivificando, fidem magis augent, ac iustitiam augent, firmant, et corroborant. Quarto, peccatis singulis respondet certa pena, quam paßim tollit charitas, et tollunt opera bona. Quinto, in ædificando corpus Christi in nobis, Charitas habet energiam supremam, in cœna domini declaratam. Sicut nos per officia charitatis, unius membra in alterum, magis, et magis in unum corpus ædificamur: ita corpus Christi magis in nobis per eandem charitatem facit incrementum. Ephes. 4. Tunc Christus ultro ad nos venit, sese nobis aperit, nobis se magis insinuat, et mansionem in nobis facit, Ioan. 14. Hoc est in cœna verum charitatis symbolum, vt sicut nos ex charitate panem nostrum frangentes Christianis communicamus, ita Christus ipse se nobis communicat, et perfectius tunc in nobis est. Hanc charitatis vim in tractatu de cœna domini cognosces adeo efficacem, vt substantialiter ob id nobis adiungatur Christus, secundum carnem et ossa. Nec hoc solo dono nos his donat Christus, sed et pro ea cœna charitate in resurrectione rependet certam gloriæ mercedem Lucæ 14. Mirandum sane de illis, qui hoc augmentum agnoscere nolunt: nolunt intelligere, quid sit superlucrari et thesaurizare. Nos scripturæ morem, signanter doctrinam verborum Christi in omnibus sequi volumus, dicentes primo, quod credentibus in filium Dei, ex gratia datur nunc iustitia, et æternæ illius vitæ

vitæ fruitio, Ioan. 3. 4. 5. 6. et 17. Secundo dici-
 mus, quod in ea vita, gloriæ mercedem augemus per
 charitatem et opera bona, Mat. 5. 6. et 25. præfer-
 tim in vocando pauperes ad mensam, dicto cap. Lu-
 cæ 14. Imo dare calicem aquæ frigidæ, certam mer-
 cedem habet Matth. 10. Fœneratur domino, qui mi-
 seretur pauperi, et retributionem eius reddet ei Deus,
 prouer. 19 Nec minimam tu facis eleemosynam, quin
 tibi reposita maneat, nec ab æruginæ, nec a tineis
 perdenda, vt ait Christus. Eam eleemosynam tibi re-
 positam postea tu inuenies, Ecclesiastes, 11. Qui fe-
 mentem facit parce, is parce messurus est: qui semen-
 tem facit copiose, liberaliter, ac benigne largiendo,
 is copiose messurus est, 2. Cor. 9. Diuina pecunia,
 non iumentis habentibus seruum arbitrium, sed homi-
 nibus negotiatoribus ad mensam data est, vt eam ve-
 lit Christus cum fœnore exigere. Matth. 25. et Lucæ
 19. Nondum se nouit factum Christianum, qui cha-
 ritatis vim in coena domini non nouit, et qui merce-
 dem istam totis viribus sibi non comparat et thesauri-
 zat. Infelix erit seruus, qui talento fidei dato nihil
 superlucrabitur, et qui super fundamento iacto, nihil
 superædificabit. Pro hoc omni opere, quod superæ-
 dificamus aut mercedem certam accipiemus, aut cer-
 tam poenam. 1. Cor. 3. et 9. Momentanea hæc affli-
 ctionis lenitas, et modicus pro Christo labor, mirum,
 et supra modum magnum, et æternum gloriae pondus
 nobis parit. 2. Cor. 4. Hæc omnia nobis hic relin-
 quere voluit Christus, vt interim negociemur, sicut
 ipse nobis negociandum præcipit: alioqui frustra in
 mundo viuimus. Quod enim ad fidem, et internum
 hominem adtinet, translati sumus in aliud cælestè re-
 gnum, et non sumus de hoc mundo. Quia tamen
 adhuc corpus adest, oportet eum in dies ad pietatem
 exerceri: vt in omnibus fructificemus et fiamus
 abundantiores: vt ex mammona nobis multos ami-
 eos faciamus, ac magis et magis Christus in no-
 bis

bis formetur. Si charitatis vis esset omnibus nota, non mirarentur quidam quod mulieri dixit Christus, Remitti ei peccata multa, quia dilexit multum. Lucæ 7. Nam tametsi illud sit fidei proprium, sicut ibidem ait Christus, quod fides eam saluam fecit, tamen qui diligit, plus est, quam qui credit. Vbi fidei additur insignis aliqua dilectio, aut insigne aliquod opus, multo fortius condonantur peccata, confirmatur iustitia, et gloriæ merces diligentí supra non ita diligenter vitro parata est. Ac dici tunc posset, Quia fecisti rem hanc, tibi condonantur peccata: quia hoc fecisti, iustificaris, Genes. 22. et Iaco. 2. perfecta scilicet, et consummata magis iustitia. Tale bonis operibus testimonium dat Deus, vt Cornelii eleemosynas et orationes in conspectum Dei ascendisse, dicat angelus, antequam Christo ille crederet, acto. 10. Idem de vidua paupercula docet Christus Lucæ 21. et de Samaritano Lucæ 10. Martyres quoque virginés, et alii, qui post adeptam Christi fidem, magno operati sunt, peculiarem ob id habent gloriam, ultra alias credentes, vt docet apocalypsis.

CAPVT QVARTVM, DE factorum origine et ef- ficacia.

Non abs re iam fuerit, operum naturales causas perquirere, quanquam præstaret ea factis potius exprimere. Quia tamen plerique de ipsis finestre philosophantur, volo et ego meam philosophiam in medium proferre. Quanquam fides, charitas, et alii interni habitus ad operandum promoueant, tamen alia princeps est operum causa, cuius illi habitus sunt instrumenta. Motus spiritus est, qui sponte et libere in opera prorumpit, ultra omnem volitionem, seu qualitatem internam. Imperatur actus exterior ex solo ani-
mi du-

mi ductu, motrices spiritus ad externa membra mittentis. Et hic motus, seu prosequutio spontanea, supra omnem volitionem est. Maior est difficultas in prosequendo, quam in volendo. Nos multa dicimus, volumus, et cognoscimus, sed paucum facimus rebellante carne. Ultra omnem volitionem oportet ipso motu membra rebellia vincere, ac contrarios actus superare. Et hoc, quod difficilius in actu superest, est summe Deo gratum. Christus quia in omnibus vincebat humanum affectum, ut ficeret semper voluntatem patris, ideo fuit semper gratus patri. Egregium est nobis exemplum. Quanquam in Christo non est rebellio peccati, tamen caro semper actum mortis exhorrescebat. At Christus ut patri complaceret, et quia nos amabat, non solum libero animo interne consensit: sed et externum actum libere prosequutus est, etiam cum lachrymis, sudore sanguinis, clamore valido, carnis multiplici dolore, et cruciatu maximo. Hoc non faciebat Christus ex seruo arbitrio, sed mere libere, ex dilectione erga patris voluntatem, et erga nos miseros. Actus ergo ipse pluris fuit quam ipsa volitio, quam semper habuit Christus: quia in executione sibi ipse vim maximam fecit, adeo ut ex ipso conatu erumperet sudor ut guttae sanguinis concreti. Luc. 22. Eius instar oportet, ut nos nobis ipsis vim faciamus violentia quadam regnum illud possessuri. Matth. 11. Violentia est in resistendo carni, et contraria faciendo. Ultra priorem fidem, vim sibi maximam fecit Abraham filium unicum dilectum suis manibus occidendo: ob factum illud magis iustificatus. Adde quod scriptura sancta prudenter opera respicit ea distincte commendans. Aliud est praeceptum de non furando, et de non appetendo res alterius: quia aliud est ibi delictum: sicut in concupiscendo vxorem alterius, et adulterium committendo. Sicut ergo in

actu ipso est nouum delictum, ita a contrario in bono opere est nouum præmium, ultra priorem volitionem. Qui sapientius philosophati sunt, experti sunt, in operibus virtutis fidam esse arduam illam felicitatis viam: et ultra omnem habitum internum superesse ipsam operationem tamquam finem ultimum. Experti sunt viri, ab operibus animum affici, ab illis bonum in animo habitum generari, et genitum roborari. Ab ipsa operatione animus afficitur, sicut ab obiecto afficitur sensus. Per actus difficiles animus probatur, et bona opera bonum animi motum secum trahunt. Difficilis virtus paupertas, difficile est bona dare et crucem tollere, At Deo est id tanto magis gratum. Ultra omnem volitionem, seu mentis internam qualitatem, nouus quidam requiritur ipso exequutionis tempore conatus, et spontanens membrorum rebellium motus, qui mirae est efficacie. Quaecunque sit præexistens fides, et qualitercunque sit arbor facta bona, adhuc tamen in nobis supersunt membra rebellia, ab omni bono opere retrahentia: contra quæ sonari nos iugitur oportet, et hic labor non erit inanis in domino. Quanquam anteueriens Christus a priori arborem fecerit bonam, ut facere possit fructus bonos: non tamen propterea eos semper facit, rebellante carne. Aliquid hic nobis relinquitur faciendum. Quanquam item a priori fecerit Christus arborem bonam: non tamen propterea sublatius est confirmatorius ille a posteriori processus, ab effectis ad causam. Fides adiumento est factis, et ad faciendum iuuat: sicut contra ex factis fides ipsa perficitur, Iac. 2. Ut ex bono habitu bonus actus generatur, ita contra a bonis actibus bonus habitus generatur, et genitus roboratur. Ab ipsa operatione animus afficitur, nec fiunt unquam bona opera, quin aliquid in animum imprimant. Visus operandi summos artifices facit, heroica facta fortis viros, et Christianos veros, quos fides fecerat Christianos, charitas consum

consummat. Sine actibus refrigerescit habitus, et fides emoritur, vt ait Iacobus. Non ita producitur ab habitu actus, nec a fide opus, vt ab igne calor: sed spontaneus cordis motus, et conatus liber accedit. Alioqui nunquam non operaremur, et vt iumenta duceremur, cum seruo nostro arbitrio. A bonis igitur operibus, bonus habitus in animo generatur, a bonis operibus animus efficitur bonus: et qui per fidem erat factus bonus, melior adhuc efficietur: eiusque bonitas operando firmatur, roboratur et augetur.

CAPVT QVINTVM, DE charitatis et fidei collatione, ipsiusque charitatis ex- cellentia.

Collationem nunc supereft faciamus inter fidem et charitatem, vt quibus rationibus fides fit maior et quibus charitas, ostendamus. Hoc præmitendum est, fidem veram persistere non posse, sine spe et charitate, licet eis dicatur esse prior. Non potest quis vere credere, hunc esse authorem vitæ æternæ, quin vitam illam mox speret. Non potest quis vere credere, rem aliquam sibi esse in omnibus vtilem, quin illam mox amet. Eo magis, quia spiritus ipse fidei author charitas est, ad charitatem excitans, et spem certam ita faciens, vt Christo credens nunquam pudefiat. Quanquam ergo iungantur haec virtutes, quia tamen vere differunt, collatio inter eas locum habet, vt sacris litteris exprimitur. Principio negari non potest, fidem esse primam, primum salutis principium, et ostium regni cælorum. Fides maior est, quia per eam habemus Christi gratiam, cui gratiæ nihil potest comparari. Fides maior est, quia est hypostasis, seu fundamentum æternæ salutis. Quia tamen excellentia ipsius

ipius fidei non est ipsius fidei propria, sed gratiae Dei non erit repugnantia, si iterum dicamus, charitatem esse maximam. Non propter nostrae fidei merita nos iustificat Deus, sed propter suam misericordiam et gratiam. Placuit Deo, eam in filium fidem acceptam habere: idque magis, quia in ea ipsa filii gloria patris gloria patesit. Quamuis in fide sit primum, et perpetuum nostrae salutis fundamentum, tamen si ea, quæ sequuntur, scruteris, charitatem inuenies esse maiorem. Hec sit prima ratio, quare ipsam charitatem voco maximam. Quia ea, quæ a nobis exiguntur, donata iam per fidem iustificationis gratia in charitate maxime sita sunt, et maximum allatura fructum. Secunda ratio. Quia charitas latius se diffundit. Fides est in Deum, charitas in Deum et in proximum, in caput et membra. Corpus Christi in nobis per charitatem ædificatur, per officia unius membra in alterum. Tertia ratio, Quia charitas efficaciam ipsi fidei tribuit, et eam vivificat. Charitas fidem vivificat, quia spiritus sanctus, qui charitas est, est vita ipsius fidei, et quia opera charitatis vivam fidem seruant. Quarta ratio, Quia ardua magis res est amare, quam credere. Ardua quæque charitas facile tolerat, omnia suffert, et facilia reddit, ut paupertatem, mortem et alia: qua etiam ob charitatem Christus pro nobis tulit, nos ita impense amando, Quinta ratio, Quia charitas permanentior est, Charitas naturaliter symbolizat, cum regno futuro, in quo nihil erit, nisi charitas. Sexta ratio. Quia fides est ostium, charitas est perfectio. Fides inchoat, charitas consummat, improbi plerique crediderunt in Christum, sed improbus nemo dilexit Christum, tanta est dilectionis perfectio. Regni Christi ostium est fides, et ejus perfectio charitas, ac media via tota charitas. Finis ultimus est charitas, mansura, sicut origo nostrae salutis est charitas, et amor Dei erga nos.

Septi

Septima et ultima ratio, Quia Deus charitas est. Nihil est quod nos Deo magis assimileat, quam charitas, quia Deus charitas est. Charitas ipsa Deus est per spiritum sanctum in nos diffusa, nos charitate inflamans. Quare potius dicitur Deus charitas, quam fides? et spiritus sanctus charitas? quia proprium naturae divinæ est amare, non credere. Semper igitur concluditur sublimis et eximia charitas, et Deo magis similis charitas.

Quanquam hæc sunt fatis ostensa, adhuc tamen ostenditur charitatis perfectio ex ordine doctrina Christi, a quo tanquam a vero magistro, omnem das veritatem. Nam regnum Dei ipse euangelizans semper nos fide vocabat. Postmodum autem in nouissimo dedit charitatis præceptum, eius vim mire commendans. Ioan. 13. 14. et 15. Nouum præceptum in regno cælorum est de charitate. Præceptum inquit nouum do vobis. Tunc est perfecte Christus in nobis, quando cum cum affectu diligimus: tunc se nobis insinuat, et facit in nobis mansionem. Fides nostra tyronibus est primo instituta, ut postea Christum magis et magis diligent, et roboretur etiam fides. Suos pusillos Christus pollicitationibus et miraculis in fide primo instituebat. Petri dilectionis non fuit initio requisita, quia nondum erat in eo, licet iam crediderat. In nouissimo autem dixit ei Christus, Petre amas me? Tunc inuenta est in eo dilectionis, scilicet in viro perfecto. Sicut Paulus charitate ait se factum virum, et aboleuisse puerilia 1. Corin. 13. Imo: (tanta est veræ dilectionis difficultas:) ter repetita est Petri dilectionis, ut nemo Christum vere diligere credatur, nisi fuerit pluries probatus interrogante tunc Christo: Diligis me, diligis me, amas me? Relinque omnia, et sequere me. Duo sunt hæc argumenta, charitatem esse nouissimam ostendentia, nouissimum Christi præceptum, et nouissima Petri dilectionis. Ecce quare scriptura fidem vocat hostium, et perfectionis prædicata chari

charitati tribuit. Hæc ratio perfectionis charitatem maxime arguit, quod maior de Christo cognitio requiritur, ut eum ames, quam ut ei credas. Tardius instar Petri eum amas, quando fueris cum eo diu conuersatus. Tunc nascitur vera charitas et amor Christi, cognita rei bonitate et excellentia, et cognitis tantis beneficiis eius in nos collatis. Prædicta omnia doctrinæ Christi vestigia in ipso discipulo Paulo licet intueri. Nam sicut ordinem fidei et charitatis, in præcipiendo seruauit Christus, ita et Paulus hunc ordinem seruans, in omnibus epistolis a fide semper inchoat, contra neophytes Iudaizantes, ut ratio temporis exigebat, multis de fide viriliter agens. Demum omnes in charitate semper concludit sua, charitati dans perfectionis epitheta. Quod primo apparet in epistola ad Romanos, ubi aperto Iudeis et gentibus ostio fidei, eos vult in charitate consummari et cap. 12. et 13. ad charitatem et bona opera se conuertit, charitatem dicens, esse omnium consummationem, et complementum: et per eam excellentiore quodam modo Christum nobis appropinquare. Propinquior inquit est nunc salus nobis diligentibus Christum, præfentem, quam tunc, quando credebamus eum futurum. Res enim absentes non aequa diligentur, ut præsentes, licet credantur. Qua ratione et nos excellimus Iudeos. Non fuit tunc tanta dilectio Christi futuri, quanta est nunc dilectio præsentis. Prædictum charitatis ordinem et eius perfectionem docet idem Paulus in epistola priore ad Corinthios cap. 13. charitatem miris modis supra fidem omnem extollens. Similis est scopus in epistola posteriore, cap. 6. ad Galat. 5. Ephes. 4. et in aliis epistolis. Hinc ait Ignatius, in epistola ad Ephesios, principium virtutis est fides, finis est dilectio. Ex lege id ipsum ostenditur. Nam dilectio Dei non initio præcipitur in dialogo. Sed in fine eam adiunxit Moses anno ultimo virtutis sua, idque in Deuteronomio, post tantorum

torum factorum repetitionem et beneficiorum Dei commemorationem. Antea enim vix rudis populus induci poterat miraculis ad Deo credendum.

Alia charitatis perfectio ex hoc colligitur. Quod fides de se quasi in contemplatione sola consistens in solum Deum tendit. Non est ita activa ut charitas, quae contemplativa est, simul et activa, in Deum tendens et proximum. Ideo dicitur quod fides per charitatem est efficax. Efficaciam accipit a charitate, ac etiam efficaciam dat charitati. Fides ad bene agendum nos vivificat, vivificante spiritu fidem illam, et nascente activa charitate, a qua fides accipit robur et efficaciam. Fides non tam multa saceret, nisi a spiritu sancto vivificaretur. Spiritus autem sanctus charitas est, et charitas ociosa non est. Ergo quod fidem vivificat et operationem excitat, charitas est.

Non solum in activis efficaciam tribuit charitas fidei, sed in contemplatione Christi et Dei. Nam postquam Christo credidisti, in eum dies noctesque meditans eiusque excellentiam ac tanta in te beneficia recolens: tunc cum amans fidem magis vivificabis. Ipse te tunc ita diligit, et amat, ut sis ei verus amicus. Quando ad amorem eius peruenis, tunc verum est Christo te penitus harrere, ab eo pendere, et in eum toto corde ferri, ut neque morte, neque villo terrore, queas ab eius mutua charitate diuelli, instar exercitati Pauli. Rom. 8. Si rem aliquam ego intense diligo, ei totus haereo, ab ea pendo, et me dicit quo vult, cum praesertim me mutuo amari sciam. Proprium charitatis est aperire viscera tua ei, quem diligis, omnes tuas voluntates in ipso esse fitas, et quod omnia sua tibi complaceant. Charitas est, quae nos in visceribus Iesu Christi reponit, complet et perficit. Aspice Christum, qui se tibi talem exhibet, ut eum possis diligere, tanquam amicum et fratrem, et tuum in omnibus propitiatorem, qui te ita amat, ut pro-

te mortem subiisse sibi complaceat. Super omnia te mihi reddit amabilem, o bone Iesu, calix, quem bibisti pro me, opus redemptionis meæ. Magna est vis huius dilectionis, et amoris: cui prævia fides, quasi rei perfectiori viam parat.

Fides itaque, vt iam concludam, si pure et nude eius proprietatem consideres, non tantam in se continet perfectionem, quantam charitas. Fides Christi alia ratione nos afficit, quia nos per eam Christus vivificat et spiritum sanctum donat, qui viuam eam reddit. Christus eam fidem acceptam habet, et quæ per eam nobis donat, per alium actum donare potuisset. Quia non natura fidei, sed gratia erga nos et amor Christi iustificationem efficit, vt in hoc ipso nos Christo magis adstrictos agnoscamus, et eum magis amemus. Christus ex sola sua misericordia, iustificat sibi credentes, non propter eorum fidei naturam. Illi ergo sunt hodie, qui magica quadam cognitione, quam vocant fidem, se solos iustos existimant: cum tamen eos veram Christi fidem ignorare, sit satis ostensum. Qualemque fidei excellentiam quis adipiscatur: ex hoc nunquam vere sequetur, quin charitatis actus et opera bona, suam mercedem habeant, quoquomodo ex tali fide ea nasci ipse contendat. Omnium eximia est ac maxima charitas, ardua, permanens, sublimis, Deo magis similis, et perfectioni futuri seculi magis propinquæ.

De Regen

DE R E G E N E R A-
T I O N E S V P E R N A , E T
D E R E G N O A N T I-
c h r i s t i ,

L I B R I Q V A T V O R .
P R O P O S I T I O .

Generationem filii Dei naturalem, de spiritu sancto, de substantia superna, prioribus septem libris, ut nobis datum est, diligenter explicuimus. Nunc generationem nostram supernam, quae et regeneratione dicitur, de eadem Christi substantia veram esse, superest ostendamus. Ipse est per sermonem Dei ex spiritu sancto naturaliter genitus, et nos per gratiam ipsius vere substantialiter. Generationem hanc in nobis esse vere cælestem, qua nouus homo desuper generatur, sacra doctrina certissime tradit. Generationis huius veram efficaciam per resurrectionis Christi sublimem potentiam tu nunc, Christiane lector, intelliges ex aqua et spiritu desuper genitus, simul et natus, ac cælestem substantiam nouus homo consequutus. Generationis nouæ supernæ in te ipso videbis magna mysteria, cum Christo ipso ad cælestia immortalis resurgens, nouus homo ex veteri factus et ex terreno cælestis. Ad hanc vero rem, ab ipsis principiis ordine deducendam, de Adamo et lege sunt nunc quedam præmittenda. Nosse prius oportet, qualem ob Adæ peccatum sit passus totus orbis iacturam, ut Christi restitutio integra plenius dignoscatur. Nosse insuper legalem vim, qua pec-

catum augebatur, esse per Christum sublatam, et legis typos esse per eum omnes impletos. Demum id quoque nosse est necessarium, instauratorem Christum, non solum utramque illam Adæ et legis iacturam fide resarcire, sed et cælestia alia ipsi fidei dona super largiri per cælestem ex aqua et spiritu sancto regenerationem, ac cælestis cibi exhibitionem. Hinc factum, ut nos hanc totam redemptionis Christi energiam nunc ostensuri, cogamur de originali peccato legis veteris circuncisione, et testamenti noui ministeriis, hic quoque differere. Quam nostri consiliationem postea latius aperiemus, omnia ad baptismi veri comprobationem adducendo. De regno item Antichristi, post sermones de Christo, pleraque suis locis adiiciemus, ut sint aperte nobis antitheses, et opposita iuxta se inuicem posita magis eluceant. De Adami itaque et Bestie perditione ac integra Christi reparacione, primo libro trademus. Deinde Iudaicæ circuncisionis mystica significata, et reliqua Christi et Antichristi mysteria, completa esse ostendemus. Tertio, tria esse docebimus, apostolatus efficacia ministeria, prædicationem, baptismum, et cænam domini. Quarto, mysteria omnia baptismi ordine recensebimus, pænitentiam et fidem prærequiri ostendentes. Erit itaque totius operis summa tractatio de baptismo, quem in iis, qui Christi fidem non norunt, esse nullum dicimus, ac perinde parvulis inutilem, et ad ultis necessarium. O Christe Iesu, domine Deus noster, adesto, veni, vide, et pugna pro nobis.

De Orbis

D E O R B I S
P E R D I T I O N E , E T
Christi reparacione.

L I B E R P R I M V S .

Circa primam illam Adæ perditionem, qua primus parens perdidit orbem, de originali peccato, et eius maculoſo reatu varia ſunt a plerisque prodiſta. Qualitates quasdam in infantibus quidam ponunt, alii qualitatum priuationes ob quas, in gehennam æternam illos coniiciendos omnes affirmant. At ego id tantum recipiam, quod euangelicus ferme, et ipsa mundi genesis, aperte nos docent. Paruulos in futuram gehennam damnare nequeo, cum nec Ifmaclitas ipſos, nec Niniuitas, nec Barbaros alios ita damnent scripturæ. Paruulis, non baptizatis, data eſt a Christo benedictio. Clemensſimus ille et misericors dominus, qui impiorum peccata gratis fustulit, quomodo eos, qui impietatem non commiferunt, tam rigide damnaret? An in paruulos non baptizatos ſententiam illam mortis laturus eſt, dicens, Ite maledicti in ignem æternum? Quomodo eis maledicet quibus ipfem et benedixit? Si ita reprobæ eſſent innocentissimæ illæ Dei imagines, non tanto amoris indicio paruulos non baptizatos in vlnas suas tam ſepe Christus ſumpsifſet. Non dixifſet, quod ipforum angeli vident faciem patris ſui. Nam hoc fauoris indicium indicat, eam ipfam faciem paruulos viſuros. Ludent mihi plane videntur, qui infantili ſalutem, ex mea voluntate pendere volunt, ex hoc quod ego cum inſciūm baptizem, vel non baptizem.

Eo magis quia baptismi mysteria longe alio tendunt, quam ut ei possint conuenire. Ludunt illi plane, qui in lege naturae olim nec infantes, nec eorum parentes damnabant, et nunc eos omnes damnant, quasi venerit Christus animas perdere.

Paruulos simpliciter damnandos affirmant, quia Paulus ait regnasse mortem ab Adam usque ad Mosen, in eos quoque, qui non peccauerunt Rom. 5. Sed quare dixit, Usque ad Mosen? Moses enim non sustulit originale peccatum.

Vt vero rem totam ostendamus, est nobis perpendendum, duplarem esse mortem, ut Ioannes in apocalypsi vocat mortem primam et mortem secundam: ambas ex Adæ delicto sequutus, licet varia ratione. Ex Adæ delicto est omnibus sequuta corporis mors, quam infernus comitatur usque ad Christi iudicium, in quo mors et infernus destruentur, ut docet idem Ioannes. Huius infernalis mortis causa est incorporatio satanæ, in hominem intrusio et potestas, ut mox declarabo. Vnde et paruuli ipsi, ex innato isto inquinamento subiciuntur corporali morti et inferno. Nec solum paruuli, sed et omnes, qui ante mortem Christi mortui sunt, ob unum illud Adæ peccatum. Inde quoque est postea sequuta gehennæ æternæ mors secunda, quæ post cognitionem boni et mali peccantibus iudicio finali decernetur. Ob delictum Adæ est facta quedam satanæ in homines potestas, ad malum cognitionem stimulans: vnde in finali iudicio sequetur corporis et anime mors: quæ dicitur mors secunda irremissibilis. Vtraque hæc mors habet suum actum, vnde nascitur, qui et mors dicitur. Primæ mortis actus fuit manducatio Adæ. Secundæ mortis actus variii sunt peccatorum nostrorum post cognitionem, in quibus est spiritualis mors. Ex Adæ peccato est nunc in hominibus quedam peccati mors, quæ et mors prima est, cum inferno tendens ad mortem secundam. Vasa sunt iræ, parata ad interitum. Omnis, qui non venit ad Christum, manet in mor-

in morte. Viuentes nunc mortui sunt, qui in serpentis cognitione viuunt, sicut qui ad Christum veniunt, transiunt de morte ad vitam, Ioan. 5. Iam fatis constat, mortem secundam, seu actus peccati eius, non esse in parvulis, licet dicantur esse in eis peccatum primum, mors et infernus. Hæc vero in finali iudicio destruentur. Adæ peccatum omnibus condonabit Christus, omnes a morte et inferno resuscitando. Atque ita ob primum Adæ peccatum non erit tunc damnatio. Tatianorum heresis esset dicere peccatum Adæ nunquam tollendum, nec ipso, nec infantibus remittendum.

Quæramus iam, de qua morte Paulus loquatur? Quæ est illa mors, quæ regnauit usque ad Mosen? An prima, an secunda? Profectio vtraque prima tendens ad secundam: cum viuerent tunc omnes fere in errore, et ignorantia oraculorum Dei. Ro. 8. et acto. 17. Cognitio oraculorum Dei mentem illuminat psal. 18. Qua ratione dicuntur Iudei præ aliis gentibus esse beati, quia quæ Deo placent manifesta erant illis, Baruch. 4. et psal. 147. Regnauit ergo peccatum incognitum et ignorantiae mors, usque ad Mosen, id est, usque ad legem. Per legem enim eatenus illa mors tollitur, quatenus Deus, qui vita est, reuelatur, et cognoscitur: licet iterum occasione accepta per præceptum, reuixit peccatum et mors, propter transgressionem. Regnauit mors, ait, in eos, qui non peccauerunt instar transgressionis Adæ. Legem transgrediendo peccauit Adam: at gentes non sunt legem ita transgreßæ, cum legem non haberent. Nihilominus omnes in Adam peccauerunt. Omnes habuerunt peccatum mortis primæ et inferni, etiam parvuli. Peccatum aliud erat cognitionis, adulteros ducens ad mortem secundam. Nam in gentibus legem non habentibus peccati rationem faciebat insita boni et mali cognitio conscientia accusans vel excusans Rom. 8. Damnantur ergo infantes morte inferni, non ita morte futuræ gehennæ. Iram Dei non est fas nobis extendere ultra quam ipse indicauit.

Iterum hic perpendamus, quantam vim habet illud, Quod per vnum hominem peccatum omne et mors vtraque intrarit, et regnarit in mundo. Insufficiens est ratio eorum, qui peccatum siunt intrasse per Adam, sicut per Ieroboam intravit idolatria per Israël, in qua et eius successores perierunt. Hæc non est apta similitudo, cum longe plura effecerit Adam. Nam mortem ille in nobis causauit, reos nos nasci fecit, et in nobis impressit, ut adulti amplius peccemus. Causa huius est, quod serpentem diabolum nobis intrusit, serpenti potestatem sui faciens. Ita ab oppreso et leproso nascuntur oppressi et leprosi. Deum ille a nobis retraxit, et serpentem induxit, duo maxima mala. Faciem Dei a nobis fecit abscondi, ut in tenebris ambulantes, sine fide, et sine timore Dei, quisque in suam viam declinaret, semper in errore, idque magis usque ad Mosen. Faetum illud, preoccupante cognitionem nostram serpente, causauit in nobis naturalem carnis apostasiam, inobedientiam, rebellionem, a iudicio Dei horrorem, et fugam: sicut ipse Adam a facie Dei fugiens, voluit se abscondere. Post peccatum non amplius vidit Adam faciem Dei. Statim ortus est turbo venti, et territus Adam a facie Dei latitabat. Est tamen post illam boni et mali cognitionem ab innata deitate in eo excitatus pudor, velut initium poenitentiae, mali detestatio, et animi repressio. Pudor ille quamuis precedentem malam causam arguit, in se tamen bonus est, Hinc nos in adolescentibus pudorem laudamus. Sed paenitentia paulisper omissa, eius peccati mala nunc prosequamur.

Cum primum serpentis scientia mala in nobis ab infantia se exerit, tunc visa quæque pulchra concupiscimus, per ea crescere ambientes. Si non obtainemus concupita, mox cum impatientia sequitur iracundia in alium, inuidia, et maior superbia. Hæc omnia in nobis sunt dæmonis stigmata, ipsi dæmoni insita. Maxime omnium cupidus est dæmon

mon gloriam nostram affectans, et ab homine adorari cupiens. Quia vedit ab initio tam multa homini data, impatienser est perculsus. Ira magna contranos ille rugit. Inuidet homini, Euam ita compellens, quasi Deus homini inuidet. Superbia inprimis est dæmoni propria, quando quis sua pulcritudine elatus, quasi alter Deus, recusat Dei voluntati subiici: sed tumens, de se magna præsumit, quasi alter lucifer. Quid alia innumera dæmonis mala commemorem? In nobis, ut dixi, est quidam a iudicio Dei horror et fuga, ut cum ipso Adam nos a facie Dei abscondamus, ad humana præfidia confugentes: idque instar dæmonis, lucem fugientis. Ingratitudo instar ingratii dæmonis est, quasi non admodum Deo teneri videamur. Negligentia est a dæmone in nobis remissio quædam, et auersio, qua Deum facile obliuioni tradimus, instar Adæ, qui sui creatoris est facile oblitus, sicut et dæmon ipse. Luxuria et gula leges membrorum sunt et concupiscentiæ ipsius proles. Avaritia concupiscentia quædam est: et avaritia fuit in Adam, quando plusquam illi sufficere debuit, concupiuit. Avari Deum non videntes, hæc amant, quæ carnis pariunt securitatem. Rerum præsentium magnam fiduciam habent, sicut dæmon præsentia maxime concupiscit, quasi futurum ei nihil immineat, quod ipse excæcatus cogitare non vult. Confusus et turbatus est dæmonis intellectus in cogitanda sua damnatione: excæcantे eum semper malitia et cupiditate nobis nocendi. Cuius rei typum in hominibus videnmus. Transgressio inde ab initio nata est. In Adam fuit transgressio, et Legis Dei præuaricatio, instar præuaricatoris diaboli. Prima præuaricatio, et legis Dei transgressio, fuit a Diabolo. Nam Dei voluntas angelis cognita, est ipsis lex Dei. Cum Dei voluntatem, erga homines perpenderet dæmon, ea non obstante, ut præ homine glorificaretur, et hominem sibi subiiceret, in hominem semper præuaricatus est, hominem

ad prævaricationem semper stimulans. Serpens ipse ad transgressionem stimulans, efficit, vt lege augeatur delictum, quanquam lex bona sit. Rom. 7. Naturaliter ita omnes nitiuntur in vetitum, vt quanto plura monachis vetueris, et plures eis leges condideris, tanto eos feceris magis peccatores, instar Adæ et Iudæorum Hostæ 6. Decalogum ipsum fere et dæmon et Adam sunt primi transgressi. Deficiente vnius Dei fide ac dilectione est nomen eius falso a dæmone assumptum, cum mendacio, et testimonio falso: et dæmoni assensit homo. Sabbatum ibi violatum. Nam in quiete tunc cogitauit dæmon suam calumniam. Adulterium item, vnde generatio sequuta dicitur generatio adultera, vipare progenies, coitus quidam ibi fuit carnis cum dæmone, seu copulatio quedam cum sit ibi dæmon in carnem intrusus, et deinde posteri ex patre diaboli geniti, vt ait Christus. Carnali copula delectatur dæmon, et carnem nostram amat. Furtum ibi fuit pomi, et futrum maius, quo voluit homo se facere Deum: Furtum maximum diaboli usurpare ea, quæ Dei sunt: sicut furtum maximum Antichristi, qui se facit Deum in terris, supra fratres suos se extollens.

Omne itaque mali genus a serpente et Adam ducit originem: et incipit in nobis, quando scientiam boni et mali habere incipimus, stimulante nos doctore serpente, idque a puer. Adam est causa efficientis nostræ perditionis: quia ob eius delictum satra est serpenti potestas, vt corporis et animi corruptionem in nobis causet, et inordinatas reddat omnes partes animæ nostræ, quando nos suam scientiam docere incipit. Tunc nos mori incipimus, tunc etiam pœnitentia et fide indigere incipientes, vt resipiscamus, postquam lapsi sumus. Mori dico incipimus, quia non repente, sed sensim morimur, per eum modum, quem Iacobus tradit, qui et in primis parentibus seruatus est. Nam Eua primo rem visu pulcram concupiuit, intelligens esse, et scire deside-

rans:

rans: deinde fragilitate muliebri temere comedit: demum consentiens illi vir, etiam comedit. Simili mysterio nos pueriliter primo concupiscimus res vi-
su pulchras, et cuiusuis rei scientiam affectantes, mu-
liebri quadam fragilitate. Concupiscentia illa post-
quam adoleuit et concepit, parit peccatum mali ope-
ris, sed non ad mortem. Peccatum vero cum in
viro perfecto Adam, seu rationis iudicium habente,
consummatum fuerit, progignit mortem, quando to-
to consensu carni applaudimus, et mala quæque ex-
trinsecus operamur. Iaco. 1.

Quando autem consummata in aliquo fit ad se-
cundam mortem damnatio, filius Dei est Iudicium.
Hoc veruntamen dico, Deum tam multa Israëlitarum
scelera non imputasse ad mortem, nisi iis qui
vicesimum annum excesserant. Num. 14. et 32. Cui
concordat Exo. 30. et 38. Pulchra est ibi allegoria
de corporali morte ad spiritualem: pulcrum item
mysterium, quo solum post vicesimum annum exigi-
tur oblatio propitiacionis peccati. Circa vicesimum
annum incipit vera peccatorum remissio, sicut tunc
incipiunt vera, et actualia secundæ mortis peccata.
Non ergo in infantibus, nec in paedobaptismo. Aliud
mysterium, quod soli illi, qui vicesimum annum
excedunt, accipiunt sortem in terra promissionis, id
est, regno cælorum, aliis omissis, nondum huius
vocationibus capacibus. Num. 26. Non est sine
mysterio toties repetitus annus ille vicesimus. Soli
illi, qui vicesimum annum excedunt, dicuntur nu-
merati, et in sortem asciti, Num. 1. et sequenti-
bus. Naturali etiam ratione non censentur Deum
ad mortem offendere, qui ad homines ita offenden-
dos, habentur imbelles. Efficacem de hac re nota ratio-
nem in Deuteronomio. Quare non fuit in parvulis pecca-
tum ante vicesimum annum? Quia inquit, non habue-
runt scientiam boni et mali, Deut. 1. Peccatum ergo mor-
tale non committitur ante vicesimum annum, sicut nec
crimen

crimen corporali iustitia capitale. Nota ibi verbum de scientia boni et mali, correspondens verbo de scientia boni et mali in peccato Adæ: et quod scientia boni et mali non dicitur ante vicesimum annum sufficiens ad mortis punitionem. Similitudo est inter politicam et cœlestem iustitiam, Deo ipso indice, ut extremo supplicio nemo afficiatur ante vicesimum annum. Ex verbis ipsius Dei colligimus, quod tunc incipit nostrum peccatum, quando scientia incipit: et quod tunc est ad damnationem sufficiens, quando est scientia sufficiens. Idque totum iustissima ratione, quia scientia ipsa est comes peccati, ac etiam eius causa. Vnde et noua per bonum spiritum scientia tunc superuenit, qui priorem cohibet.

Quia vero scientia prior a puerō sensim incipit, et mala, teste Deo Genes. 8. ideo nos oportet diuinum omnibus a puerō terrorem sensim incutere, ut resipiscant: ac sensim etiam Christum docere. Hic verus est catechismus, ante baptismum, quo et Ioannes viii. est, viperarum progenies vocans carnales homines: eos quasi pueros penarum metu deterrens, ad pénitentiam vocans, et ad Christum inducens.

Confirmat insuper hanc mortalis peccati ætatem succedens baptisimi peccatum ipsum remittentis actas, quam postea dicemus. Tempus remissionis peccatorum tempus nouæ scientiæ, et doni spiritus sancti, id ipsum confirmant. Adde, quod tempore, quo præualere incipit illa satanæ mala scientia, præualere etiam incipit in homine luxuriæ stimulus, angelus satanæ, circa annum vicesimum. Hoc naturæ experimentum monere nos debet, vt cum summa ratione dictum a Deo credamus, de peccato anni vicesimi, et eius deinde expiatione. Ob id spiritus domini, qui insitus est et superuenit, exinde se magis exferit, vt malo dæmoni occurratur. Omnibus a creatione insitus est spiritus deitatis, Genes. 2. et 6. Et quando ventum est ad capacem ætatem, ille nos interne docet, et in spiritus libertate passim constituit, vt

tuit, vt a malo discedamus. Propter ipsum enim est sub potestate nostra virtus peccati, vt ad Cain ait ipse Deus Genes. 4. In ea ætate luxuriæ maxime vigere Adæ peccatum, vel hinc ostenditur, quod circa pudenda maxime erubuit Adam, et ea membra præ aliis tegere curauit. Quia enim a muliere venerat peccatum, in eo membro stimulus maxime apparuit, quo vir mulierem contingit. Eum ob id maceratione quadam reprimere curauit Adam: ob pudorem item eum contegit, a peccato oculos auertendo. Infantuli vero nullius horum sunt capaces, nec pudoris, nec repressionis. Antequam a serpente doceantur, nullius horum sunt consciæ: nec catechismum, nec pœnitentiam, nec fidem admittunt. Typum et ordinem Adæ omnes ita seruamus, vt prior ille nostræ infantiae sit similis innocentissimo illi primo Adæ statui: ac deinde incipiat omnis ad malum cogitatio, per serpentinam sapientiam a puero pullulare incipientem dicto cap. Genes. 8. Sicut Adam non erubescet nudus, ita nec infantes. Per serpentinam sapientiam cœpit ille apertis oculis pudore affici, et malum cognoscere, sicut et nos. Sicut in ipso non cœpit peccatum ante transgressionem, ita nec in nobis vere incipit antequam transgrediamur, seu malum cognoscentes committamus.

Similitudine alia nos gerimus typum Adæ, et primorum parentum instar, in peccatum maxime prorumpimus, accidente extrinsecus rei visæ et concupisibilis scandalo, vt fuit pulchrum pomum. Extrinsecus adueniente per visum, re concupisibili, et per auditum falsa Euæ doctrina, simul et intrinsecus nos sugillante serpente cum ipso Adam labimur. Et dicimur tunc eius imaginem in peccatis gestasse, vt postea de novo nati, et a secundo serpente Christo, aliam externo sermone, et interno spiritu sapientiam edoceti, eius imaginem noui homines gestemus, priorem Adamum cum serpentis concupiscentiis mortificando. Non

intelli

intelligas, Adamum intrinsecus a serpente ita suggilatum, ut fuerit in eo lex membrorum, quemadmodum in nobis. Nobis enim vere inest serpentis aculeus, et satanæ stimulus. 2. Cor. 12. In membris nostris et carne nostra est verus serpentis nidus, Rom. 7. Quanquam vero nihil horum habuit Adam, ante peccatum, potuit tamen non solum externo sermone, sed et mentis imaginatione, interne a serpente stimulari. Nam sola aëris inspiratione spiritus ille interiora nostra penetrat, ratiocinationes falsas intellecētui obiciens et eorū impellens: idque magis in nobis.

Ecce quam misere nos malus dæmon vndique obſideat et opprimat. Nam corporis nostri molem occupat, animam inde inficit, et membra singula mire stimulat. Meritem nostram intus exagitat, imaginationibus falsis decipiens. Sensibus delectabilia obiicit, falsa audiri facit, et vndique nos concutit. Cor ebeat, cerebrum defraudat, et sensus inebriat. Nisi misericors dominus innatum nobis suæ diuinitatis spiritum ex gratia illustraret, ut aliquando bene cogitemus: et nisi nobis etiam non cogitantibus, mali dæmonis conatus per bonum angelum retunderet, singulis momentis nos præcipites ageremur.

Quamuis autem vniuersitatem carni intrufus nunc sit serpens, et originalem habeat etiam in carne infantium nidum: hoc tamen nec ipsantes illos damnat, nec tollitur per baptismum, cum sanctis etiam insit. Non abiiciuntur carnis fortes in baptismo, nec tollitur lex membrorum, nec angelus satanæ. Perpetuo in nobis ipsis duos habemus pugnantes principes, Deum in spiritu et serpentem in carne. Vnde primo sequutum est, ut ad extinguendum eum serpentis aculeum, per Adamum carni inductum, omnes, originali sententia corporali morti et comiti inferno subiiciamus, siue parvuli, siue magni. Sequitur secundo, quod serpens sua boni et mali scientia nos omnes a puero inuadens, peccatores

tores nos sensim facere incipit, quando nos docere, incipit, ad mortem tunc secundam perducendo. Serpentina sapientia quando eam gustare incipiimus, nos in peccatum adigit, et in nouum quoddam mortis barathrum præcipitat, vt nouum mortis genus, nouam per Christum vitam requirat, spiritualis mors spiritualem vitam. Sequitur hinc per antithesim quandam vera pœnitentiae, fidei, et baptismi commoditas. Tunc enim prædicanda est pœnitentia, postquam lapsi sumus, vt resipiscamus. Tunc Christo nos oportet fide immiti, vt nobis peccata remittantur, et ab iniustitiis nostris iustificemur. Tunc oportet nos denuo nasci, vt de serpentis carnali vita transeamus ad caelestem illam spiritus vitam. Quemadmodum a serpente aperiatis nostris oculis, per illam rerum cognitionem quodammodo efficiuntur sicut dii, scientes bonum et malum, et ab eo tunc occidimur: ita per Christum postea denuo in baptismo morimur, vt vivificemur, id quod prius vixerat, mortificando. In quo mysterio, peccatis remissis nos iterum Christus scientia boni et mali per spiritum sanctum donat, et noua deitate deiicit, a serpentis nos vindicans deitate, quæ est mundi sapientia.

Hanc peccati rationem declarat Christus, veritatis magister. Ioan. 8. Nam Iudei, a peccati seruitute se liberos existimantes, libertatem allegabant, quia semen erant Abraham. Quibus Christus respondit, Qui facit peccatum, seruus est peccati, ergo qui peccatum non facit, non est seruus peccati. Seruitus enim peccati est facere peccatum. Ab hac seruitute ait Christus nos indigere, vt ipse nos liberet, qui haec tenus fecimus opera patris nostri diaboli et serpentis, cuius desideriis obsequuti sumus, vt ibi ait. Ergo qui opera diaboli, et desideria nondum fecerunt, nondum indigent a seruitute liberari. Ex sententia ipsius Christi, hac præsenti a peccato liberatione nondum

indi

indigent infantes, qui nondum sunt a serpente facti sicut dii, scientes bonum et malum. Qui serpentis scientiae deitatem nondum habet, nondum est capax nouae Christi deitatis.

Qualiter ergo inquires, a Christo paruuli iuuantur? Respondeo; paruuli a Christo iuuantur in eo, in quo ab Adamo et serpente sunt laesi, nempe ut corporaliter resurgent, a corporali morte et inferno, cui per Adamum et serpentem, facti erant obnoxii. Infernus dabit mortuos suos, et pusillos et magnos, apoc. 20. In conspectum Dei ibi venient pusilli, et inferno destructo ipsis euident, ut ait Ioannes. Benedictio Christi, parualis hic data, vertetur eis in gloriam, quando a Christo resuscitabuntur. Haec est dispositio Christi mirabilis, cum ratione maxima. Alieno solo facto infantes illi pereentes alieno solo facto iuuabuntur, nos alieno et nostro. Solo Adae facto illi pereentes, solo Christi facto iuuabuntur, sine paedobaptismo. Certe resuscitabuntur, et id, quod eos damnabat, tolletur. In inferno nunc infantium animae detinentur, ob Adae peccatum, ob quod etiam corporaliter sunt mortui. Spirituali tamen morte nondum sunt illi mortui: ergo ab ea non opus est eos nunc in spiritu resurgere. Haec est ratio fortissima, si quis intelligat, actionem spiritualem esse regenerationem. Infantibus non congruit lauacrum regenerationis, et renouationis spiritus. Non eis congruit iustificatio Christi, quae est ex fide. Redemptionem redemptoris omnium Christi in futuro seculo illi perpetuam nanciscentur, sublato omni corporalis mortis et inferni aculeo. Nos vero, qui sapientiam habemus huius mundi, qui a serpente diabolo iam sumus per scientiam illam malam in peccati seruitutem adacti, et fidei Christi redemptione iam nunc indigemus, ut spiritualiter iam mortui, spiritualiter per Christum iam resurgamus, lauacro regenerationis tinti. In alio etiam paruulos

culos iuvit Christus. Nam eius ad inferos descendens plurimum contulit parvulis, sicut et aliis ibi detentis, ut dixi in primo dialogo. Lux aduentus Christi illum tenebrosum horrorem innocentissimis illis, sine propria culpa detentis, leniuit. Eis quoque assistunt boni angeli cum diuinæ faciei splendore, ab illa dæmonum iniuria quodammodo vindicantes. Imbecillior est nunc inferni virtus, quam ante. Aduentus Christi omnia innouauit, et omnibus operem tulit, etiam parvulis, et eorum angelis. Cælestia, terrestria, et infernalia, aduentum Christi senserunt, et per eum sunt immutata.

Aliam prædictis de exquisita ratione peccati potes addere rationem. Quod peccatum in nobis, sicut in Adam, sit inordinatus gustus immaturi fructus, declaratur per mysterium arboris scientiæ boni et mali. Nam arbor illa Christum præfigurabat. Per Christum erat lignum scientiæ cum ligno vitæ coniungendum, sicut reliqua omnia ipse recapitulat. Soli Christo datum est, ut vera scientia boni et mali homines donet, per spiritum sanctum suum in baptismo, sicut ligno vitæ, id est, corpore suo, in cena dominica. Nec solum scientiam boni et mali, sed adiutorium validum, ad bonum prosequendum, et malum vitandum, ipse donat. Illa diaboli usurpatione præmissa clarius nunc manifestantur dona Christi. Cognito ad quid carnis scientia valeat, clarius cognoscitur, quantum prospicit, et possit Christi spiritus. Carnem voco totum hominem cum omnibus Adami viribus a serpente occupatis, vix aliud quam peccati opera facere valentibus, præsertim in adolescentia. Quanquam ipsi hominis animæ sit insitus ab initio spiritus delitatis, tamen a superueniente carni serpente est ita in nobis sepultus, ut vix illi licet respirare. Imo hoc fugiter in adultis conatur dæmon, ut scintillam illam spiritus Dei nobis infestam, magis et magis semper obruat, et se magis et

A.

magis

indigent infantes, qui nondum sunt a serpente facti sicut dii, scientes bonum et malum. Qui serpentis scientiae deitatem nondum habet, nondum est capax houe Christi deitatis.

Qualiter ergo inquies, a Christo paruuli iuuantur? Respondeo; paruuli a Christo iuuantur in eo, in quo ab Adamo et serpente sunt laesi, nempe ut corporaliter resurgant, a corporali morte et inferno, cui per Adamum et serpentem facti erant obnoxii. Infernus dabit mortuos suos, et pusillos et magnos, apoc. 20. In conspectum Dei ibi venient pusilli, et inferno destructo ipsis euident, ut ait Ioannes. Benedictio Christi, paruulis hic data, vertetur eis in gloriam, quando a Christo resuscitabuntur. Hec est dispositio Christi mirabilis, cum ratione maxima. Alieno solo facto infantes illi pereuentes alieno solo facto iuuabuntur, nos alieno et nostro. Solo Adae facto illi pereuentes, solo Christi facto iuuabuntur, sine paedobaptismo. Certe resuscitabuntur, et id, quod eos damnabat, tollitur. In inferno nunc infantium animae detinentur, ob Adae peccatum, ob quod etiam corporaliter sunt mortui. Spirituali tamen morte nondum sunt illi mortui: ergo ab ea non opus est eos nunc in spiritu resurgere. Hec est ratio fortissima, si quis intelligat, actionem spiritualem esse regenerationem. Infantibus non congruit lauacrum regenerationis, et renouationis spiritus. Non eis congruit iustificatio Christi, quae est ex fide. Redemptionem redemptoris omnium Christi in futuro seculo illi perpetuam nanciscentur, sublato omni corporalis mortis et inferni aculeo. Nos vero, qui sapientiam habemus huius mundi, qui a serpente diabolo iam sumus per scientiam illam malam in peccati seruitutem adacti, et fidei Christi redemptione iam nunc indigemus, ut spiritualiter iam mortui, spiritualiter per Christum iam resurgamus, lauacro regenerationis tineti. In alio etiam par-

culos

uulos iuuit Christus. Nam eius ad inferos descensus plurimum contulit parvulis, sicut et aliis ibi detentis, ut dixi in primo dialogo. Lux aduentus Christi illum tenebrosum horrorem innocentissimis illis, sine propria culpa detentis, leniuit. Eis quoque assistunt boni angeli cum diuinæ faciei splendore, ab illa dæmonum iniuria quodammodo vindicantes. Imbecillior est nunc inferni virtus, quam ante. Aduentus Christi omnia innouauit, et omnibus operi tulit, etiam parvulis, et eorum angelis. Cœlestia, terrestria, et infernalia, aduentum Christi senserunt, et per eum sunt immutata.

Aliam prædictis de exquisita ratione peccati potes addere rationem. Quod peccatum in nobis, sicut in Adam, sit inordinatus gustus immaturi fructus, declaratur per mysterium arboris scientiæ boni et mali. Nam arbor illa Christum præfigurabat. Per Christum erat lignum scientiæ cum ligno vitæ coniungendum, sicut reliqua omnia ipse recapitulat. Soli Christo datum est, ut vera scientia boni et mali homines donet, per spiritum sanctum suum in baptismo, sicut ligno vitæ, id est, corpore suo, in cœna dominica. Nec solum scientiam boni et mali, sed adiutorium validum, ad bonum prosequendum, et malum vitandum, ipse donat. Illa diaboli usurpatione præmissa clarius nunc manifestantur dona Christi. Cognito ad quid carnis scientia valeat, clarius cognoscitur, quantum profit, et possit Christi spiritus. Carnem voco totum hominem cum omnibus Adami viribus a serpente occupatis, vix aliud quam peccati opera facere valentibus, præsertim in adolescentia. Quanquam ipsi hominis animæ sit insitus ab initio spiritus deitatis, tamen a superueniente carni serpente est ita in nobis sepultus, ut vix illi licet respirare. Imo hoc iugiter in adultis conatur dæmon, ut scintillam illam spiritus Dei nobis inficiat, magis et magis semper obruat, et se magis et

A.

magis

magis in animam intrudat. Huic rei divinam opem fert nouus regenerationis Christi spiritus, qui ab anima dæmonem seiungit, animam ipsam incorruptibiliter innouans. In eo quoque spiritu firmam contra carnis impetus habemus ancoram, vt vigentibus carnis procellis spiritu firmi ambulemus, et spiritu faeta carnis mortificemus, ne regnet peccatum in mortali corpore nostro. Tunc iterum efficiemur prudentes sicut serpentes, donata sapientia a secundo serpente Christo, qui nos a primi percussione sanat, vt est in æneo serpente figuratum. Bona igitur erat arbor scientiæ boni et mali: quia in Paradiso Dei nulla mala nasci potuit arbor. Imo tanquam preciosissima, erat vna cum arbore vitæ, in medio paradisi. Erat tunc Adamo vetita, et soli Christo reseruata, vt per eum veram sine fraude scientiam adepti, efficeremur sicut dii. Ille enim fuse deitatis communicatione deos eos vocat, ad quos sermo Dei factus est, Ioan. 10. In lege dicebantur homines dii, in umbra nostræ veritatis: quia veritas per Christum facta est, cuius umbra per Mosen est demonstrata. Ad ipsius ergo veritatem spectabat arbor scientiæ, et soli ipsi erat reseruata. Tunc erat immaturus fructus, vt non posset usq[ue]i esse. Item furtum eius, et ante tempus occupatio, efficitur mors, ob præcepti transgressionem.

Voluit itaque diuina sapientia, a preciosissima illa arbore Iesu Christo, qui est arbor vitæ, vitalem fructum ipsi Adæ primum impartiri, vt cum Deo ita viueret animalis et terrenus homo. Ut innocentem in ignorantia illa statum seruaret, donec per Christum alterius arboris scientiæ ad eum et nos veniret fructus. Ecce hic magna gratiæ Christi mysteria, vt etiam si Adam non peccasset, Christus qui iam erat verbum apud Deum, illam scientiam mundo imparatus postea suisset, statu Adæ tunc meliorato, sicut status noster, quod ad spiritum attinet, factus est melior, statu Adæ. Cæterum serpens ille

anti

antiquus, qui est diabolus et satanas, totum hunc ordinem inuertens, curauit sua scientia carnis scientiam spiritus præuenire, vt immaturum inde fructum omnes comedamus. Qua ratione et Christus nos a serpente liberans, maturam scientiæ arborem nobis donat, per spiritum suum, et eam alteri præmittit, vt prius spiritu sancto baptizemur, quam lignum vite in cena domini manducemus. Vult enim nos Christus cum spirituali diiudicatione manducare, ne temere cum Adam manducantes pereamus.

Naturali igitur regula (præcedente eo, quod est animale, et sequente eo, quod est spirituale, vt ait Paulus) antequam Christi cognitio per eius fidem ad nos veniat, præoccupamur a serpente, omne malitiæ genus ab eo docti. Tunc a puero omnis ad malum cogitatio tendit, per serpentinam sapientiam, quæ rei concupisibilis est, et carnis sapientiam, id est, naturalis error, mors et ignorantia Dei. Ceci omnes nascimur, et serpens ipse a puero nobis oculos aperiens peruerit, vt rectum nihil videamus. Hic vides, quid homo possit per suum ingenium. Nam scientia nostra est contra naturam, naturaliter inimica Dei et veritatis: quia a serpente diabolo, qui est pater mendacii, scientiam boni et mali ab initio sumus cdocti: progenies viperarum, generatio præraua, adultera, peruersa, et peccatrix. Discipuli sumus serpentis, qui verissimilia pro veris obtrudit, et falsa multa veris immiscet, vt est in exemplo primæ matris, quam tali commixtione decepit. Nam vera quedam ipsi Euæ dixit serpens. Et quando loquitur mendacium, a seipso loquitur: vt quando Euæ dixit, Nequaquam moriemini. Quando autem verum loquitur, fraude id facit, idque coniectruris colligit, aut audiuit: sicut audiuit ibi arborem scientiæ boni et mali a Deo vocari. Vnde colligit calidus serpens futurum, vt adepta ea scientia aperiantur oculi manducantium, et efficiantur veluti dij scientiæ.

tes bonum et malum. Eadem ratione colligimus, philosophos vera multa scripsisse: aut quia illa sunt fraude serpentis falsis admixta, aut quia ab illa deitatis scintilla, que animis inest, verum lumen siepe producitur. Nemini tamen possunt haec in prima adolescentia bene contingere, cum sit ibi a virentis carnis procellis submersus ille diuinitatis spiritus, et occultus ille ignis ob multum humorem se exercere nequeat. Sicut adolescentulus non est idoneus apprehensor moralis discipline, ita nec euangelice, tametsi vicunque tunc instruatur. Non est vere idoneus apprehensor, usque ad integrum aetatem. Hinc post instructionis aetatem priorem, integrum baptismi aetatem annorum triginta nobis Christus indicauit, non infantiam unius diei. Qui enim fieri potest, ut renatus ex aqua et spiritu sancto videat quis regnum caelorum, id est, eius mysteria intelligat, nisi aetatem habeat scientiae regni capacem? Ad scientiam enim regni caelorum adipiscendam matura aetas requiritur, ad quam etiam auditus, lectio, exercitatio, et carnis cum ieiunio et oratione mortificatio plurimum conferunt. Vnde merito dixit Christus, semen regni iactum, primo herbam producere, deinde teneram spicam, demum plenum granum in spica: et tunc esse tempus aptum, ad adultum hominem metendum, Marci, 4. Ex his conclude primo, Adultam in baptismo aetatem requiri, ut fiat ibi peccatorum remissio, ut milites Christo siant, qui militare valeant. Conclude secundo, parvulos maturum scientiae Christi fructum nondum posse gustare, cum immaturum scientiae serpentis fructum nondum gustarint.

Ad hanc rem facit mysterium paradisi per Christum nobis restituti, qui est illo Adami longe excellentior: nempe regnum ipsum caelorum, quod intra nos est: in quo soli viri perfecti maturos spiritus sancti et corporis Christi fructus manduant. Plantauerat olim Deus hortum in Eden
ed ecce
a par

a parte orientis. Eden vero erat Syriæ locus amoenus, ut colligitur 4. reg. 19. Esa. 37. Ezech. 27. et 31. Vnde et domus regum Damasci a propheta vocatur domus Eden. Amos. 1. Usurpauerunt illi sibi terræ promissionis partem et nomen. Ex hac terra ad orientalem plagam ipsius Eden perrexit pro fugus Cain versus Babylonem, Genes. 4. In eo ergo loco fuit primo paradisus terrestris, in quo fuit terra promissionis. Dicitur vero plantatus a patre orientis, et terra illa dicitur ad orientem vergere, eo quod ad occidentem sit mare. Vnde et occidentem Hebrei vocant mare ~~C~~. In huius horti medio plantatae erant arbores vitae et scientiae, duæ vnum Christum figurantes, seu duplia eius dona, corporis et spiritus. Erant item in medio horti, instar Iesu Christi, qui est arbor vitae et scientiae in medio mundi plantata, sicut est vere natus Christus in medio habitabilis terræ loco. Hinc dicitur Ierusalem posita in medio terrarum et gentium, Ezech. 5. Medium terræ, et medium populorum dicitur, Esa. 24. et psal. 73. Cui concordat geographicæ veritas, quanquam terræ facies deformis vix medium locum admittat. Non solum vero est locus ille in medio terrarum, et gentium, in medio et temperato solo, sed et in medio marium, oceani et mediterranei. In circuitu eius sunt maria, Cyprium, Aegyptum, Arabicum, Persicum, Hircanum seu Caspium, ac etiam Euxinum. Non est in aliis regionibus locus talis, ad quem sit ab omnibus terris tam facilis accessus, in quem maria omnia tendant, et magnis in terram factis sinuum excursionibus, illi loco appropinquent. Locum etiam illum terrestris paradisi esse locum terræ promissionis, probat Ioël, qui eam terram ait fuisse paradisum Dei, antequam hostis eam inuaderet, Ioëlis 2. Probat id ipsum Esaias cap. 51. 58. et 61. et Ezechiel cap. 36. Nam Sion arx, et locus paradisi, ab Adamo factus squalidus, desolatus, et sterilis, iterum per

Christum sit delitiarum hortus, et paradisus Dei. Effusis baptismi aquis nos in paradisum restitui, docet ibi Ezechiel. Ea ipsa est cœlestis Sion, a cuius introitu nos vsque ad Christi restitutionem vetuit Deus per cherubim, cum acie gladii versatilis, Genes. 3. Figura illa indicat, non esse amplius in terris inueniendum paradisi locum, donec Christus restituat.

Quod si quis dicat, non fuisse illum locum paradisi, quia inde non egreditur sons, et quatuor flumina: nos dicimus, ob peccatum hominis, et superueniens diluvium, esse ruptos fontes, et immutatos fluuiorum ordines, ut docet Moses. Facta item montium et vallium deformitates variae. Imo pro nobis facit, quod illa flumina circa locum illum vtrinque commemorantur. De Tigri et Eufrate manifestum est. Gihon ibi esse legitur. 3. reg. 1. et 2. para. 32. Hic ipse in Esaiā et in Euangēlio dicitur postea Silohe: et Chaldaeus interpres vocat Gihon שִׁלְוָה Siluha, sive Silohe, locis iam citatis. Pison vero quartus fluvius est, in vicina terra Havila, quæ est Arabiæ pars, Genes. 2. 25. et 1. Samu. 15. Quid de cherubim? In nube sunt ipsi postea visi: unde et paradisum eo translatum, quidam retulerunt. In nube eos Deus collocavit, hortum totum propter peccata destruens, sicut destruxit templum, in quo erant Cherubim, Christum adumbrantes. Indicabat Deus, se velle omnia in melius reformare, per Christum ibi adumbratum: id quod manifeste docet in reprobatione lapidei templi, Esa. 66. Ad tempus reliquit ibi Deus hortum, si forte eius rei cognitio vicina homines prouocaret ad peccati cognitionem et paenitentiam. Paradisus ergo ille carnalis fuit ipsam promissionis terra, quæ per peccatum primam illam amisit pulchritudinem, sicut et reliqua tota terra per peccatum est alterata, ut tribulos proserat et spinas. Perire debuit hortus ille pollutus, et propter hominem factus, cum deesset homo cultor horti

et cu

et custos. Opera enim et cultura hominis indigebat hortus, ut docet ibi Deus. Quanquam porro terram illam primam amiserit paradisi pulchritudinem, adhuc tamen postea lacte et melle manare dicitur, et aliis dotibus ornatur, Num. 13. ut vestigium quoddam, et paradisi umbram illa contineat, in Iudaica restitutione. Ille idem locus, a quo est primo eieetus Adam, est Abrahæ postea promissus, et filiis Israël iuxta literam restitutus. Quæ figura fuit veræ restitutionis nobis ibidem factæ : quibus id totum quod a seculis perierat, est iam spiritualiter restitutum. Restituta est nobis terra promissionis, cælestis paradisus, vera domini requies, et spiritus sancti summa voluptas : maximæ piis animis delitiae. Christum vere possidere, et cum eo iam regnare in æternum. Ibi fuit paradisus, et ibi natus Christus, ei soli loco paradisum primo restituit, eum deinde vniuerso orbi communicans. Cælestis illa Jerusalem et Sion, cælestis paradisus, regnum ipsum celorum, intra nos est : huiusque gloria longe maior, quam terrestris illius Adæ paradisi. Gloria maior, et latius diffusa. In anima ipsa est nunc paradisus, ut ex Efais, et Ezechiele est iam citatum, et docet Ieremias cap. 31. In nobis est fons ille paradisi, unde flumina aquæ viuae orbem irrigant, Ioán. 7. Erat Iudeis, sicut ipsi Adæ, paradisus carnis, nobis autem paradisus spiritus. Data est ipsi Adæ lex, per quam in delitiarum horto secundum carnem perpetuo viueret. Data est Iudeis lex, per quam in terra promissionis secundum carnem ad tempus bene viuerent. Nobis vero, sublatis legibus, quas sunt illi transgressi, restituta est gratis cælestis paradisi iustitia, in qua secundum spiritum perpetuo viuimus. Immortalem illam futuram vitam nos iam in interno homine viuimus. Corporalem requiem habuit Adam, Iudei in requiem domini, quæ carnis erat requies, ut quiete viuerent, ingressi sunt. Nos vero in requiem

A. 4.

cæle

cœlestem et perpetuam, magna spiritus tranquillitate: nemine nos accusante, sed Christo propitiante. Christus ea, quæ a seculis erant deserta, reædificat, paradisum ipsum Esa. 58. Desolatum et desertum ibi docet propheta paradisi locum, quem Christus restituit. Idque facit cum foenore multiplici. Nam altera tantum arbore in paradiſo vesci poterat Adam, nos vtraque. Nos vera scientia boni et mali in fidei baptismo per spiritum sanctum donamur, et lignum vitæ in cœna domini verum cibum habemus. Vere sunt nobis baptismus spiritus, et cœna corporis Christi, plus quam duæ illæ arbores paradisi, cum illud fuerit umbra huius veritatis. Altera postquam fuerimus e supernis nati, iugiter vti nos oportet, ut cœlesti illa paradisi vita vivamus. Hæc est arbor vitæ in cœna domini, qua et iugiter suo modo vtebatur Adam: Alteram nos semel insigni spiritus dono per regenerationis lauacrum accipimus, sicut eam semel Adam male accepit. Hic itaque paradisus, et eius dona infantibus non competit. Non possunt hæc restituiri, nisi lapsis ob comedionem immaturam et maturum fructum per Christum iterum comedentibus. Hæc est siquidem perfecta medicina, vt contraria contrariis curentur.

Ex diétis hoc inferas: cum Christus per spiritum sanctum suum in cælum nos erigat, regni cælorum cognitionem et fruitionem donans, ac viuum illius immortalitatis gustum: manifeste sequitur, eos in Christum blasphemare, qui carnalem illum Adæ paradisum huic regno cælorum præferunt: quasi potentior fuerit Adam in lœdendo, quam Christus in sanando. Eos etiam Paulus manifeste damnat, ostendens, gratiam hanc Christi multis nominibus casum illum Adæ vincere, et superabundare, Rom. 5. Si vnius inquit delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, et donum, per vnum Iesum Christum exuberauit: Et iterum, Si vnius delicto mors regnauit, per vnum, multo

multo magis qui exuberantiam gratiae et exuberantiam doni iustitiae accipiunt, in vitam regnabunt, authore uno Iesu Christo. Tertio ait, Vbi abundauit delictum, ibi superabundauit gratia. Et Christus ipse ait, Ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant loan. 10. Nihil unquam habuit Adam, quod cum gloria resurrectionis Christi, et spiritu regenerationis eius nobis datis, possit conferri. Nam spiritus est hic nouus, gloria noua, et cælum nouum, in quo nos cum Christo noua ratione regnamus. Nos soli vere comedimus de fructu illo paradisi, non carnaliter, ut Adam, sed spiritualiter. Nos soli vera Christi carne nutrimur, et eius sanguine potamur. Nos soli per Christum spiritu sancto et salubri illa boni et mali scientia donamur. Nos soli vere Deum in Christo videmus, quem in angeli umbra, et tantum carnaliter vidiit Adam. Differunt haec ab illis, sicut cælum a terra, spiritus a litera, veritas ab umbra. Primus Adam de terra terrenus, et animalis homo: secundus de cælo cœlestis et spiritualis Iesus Christus, et qualis est cœlestis ille, tales et hi, qui cœlestes sunt. 1. Cor. 15. Regnum Christi est regnum spiritus, et cœlestis. Ea quæ per Adam erant mortua, nunc Christus spiritu vivificat, usque ad cælum meliora reddens, et se totum ad nostrum usum accommodans.

Obiciunt illi, imperfectam esse Christi redemptions, quia non id totum, quod perdidit Adam, restituit Christus. Respondeo perfectissimam esse Christi redemptions, in eo quod ipse voluit esse redemptum. Maxima ac perfecta eius in nobis dona dicuntur. In Christo nos non solum habemus λύτρωσιν redemptions, sed ἀπολύτρωσιν, perfectam et consummatam redemptions, Colos. 1. Perfecte nos Christus ab inferno eripuit et in cælum transtulit: nunc secundum animam, postea secundum carnem. Satanæ scopus erat, animam perdere. Ob id est in carnem intrusus, ut

A. 5.

animam

animam lacescat. Animas etiam ad se post mortem omni diligentia trahit. Ob id quoque sapienter Christus, quod nobilis erat, prius sanauit: contra carnis item aculeos opem tulit eximiam. Imo immortalem verum hominem ex carne et ossibus, nunc facit Christus, ut ostendemus libro quarto. Serpentis iactyram nunc perfecte reparat Christus in anima, et superaddit. Corporalis namque externi hominis mors, quam ipse met Christus sua sententia intulit, vitari non potest, nisi ipse contra seipsum agat. Peccati morte per serpentem primo mortuus est Adam: mox factus serpentis seruus, et satanas in eius carnem intrusus. Ob quam rem ipsi Adæ iam pœnitenti, medicinali sententia est decreta in puluerem reuersio, ut hac via possit caro polluta mundari, et munda resurgere. Quanquam in solam peccatum hoc ei fecisse videtur Deus, tamen et formam liberationis spectauit, per Christum futuram: qui pro nobis mori voluit in carne munda, ut spem alterius mundandæ daret. Si iterum obiicias, Quod plures perdidit Adam, quam sanauit Christus: respondeo, Eximii doni esse proprium, ut paucis conferatur. Multi sunt vocati, pauci electi. Omnes etiam, quos lætit Adam, sanat Christus, in eo in quo læsi sunt: omnibus enim mortem primam et infernum tollit. Omnes in Adam mortui, omnes in Christo resurgent 1. Cor. 15. Ad mortem secundam non ex facto Adæ, sed ex factis propriis damnabuntur, qui bona et mala cognoscentes mala fecerunt. Ecce verum iudicium Dei.

Quæstiones hic non nullæ supersunt, quibus explicatis omnia magis illustrantur. Prima quæstio, Quare illum serpentis aculeum non penitus in nobis extinxit Christus, suo spiritu nos vivificando? Respondeo, Quia voluit Christus nos sibi militare, ideo hostem dimisit. Arma spiritus contra carnis procellas sufficientia nobis dedit, ut serpentis caput iugiter conteramus, et hostem ipsum, qui nos semel interfecit, nos

cit, nos pluries mori faciamus, carnem cum serpente mortificando. Ad maiorem glorie victoriam ea res nobis cedit, si tam siveum hostem iugiter vincamus, aut de iam vieto in dies magis et magis triumphemus. Non tantum suisset Dei artificium, si ipsum Adamum impeccabilem fecisset. Sicut cum voluit initio examinare et probare, ita nos redemptos probare vult: sicut et filios Israël, reliquo inter eos Chananeo. Quod infirmitates carnis, et labores alios nos patiamur, auget in nobis potius gloriam regni Christi, quam diminuat. Nam in hac carnis infirmitate voluit Deus suam potentiam et gloriam manifestare, ut singularis in hac re virtutis Dei eminentia dignoscatur. 2. Cor. 4. Carnis frides, et stimuli serpentis, in nobis adhuc manentes, non faciunt nos inferiores, sed per gratiam Christi maiores: et gloriamur in infirmitatibus nostris, ut inhabitet in nobis virtus Christi. Nam virtus in infirmitate perficitur, ut responsum est Paulo, cum angelum satanæ a se abigi rogabat 2. Cor. 12. Eo magis, quia ab hac pugna, qui legitime certauerit, reportabit glorie coronam.

Secunda quæstio, Quare illa passionis via nos salvare voluit Christus? Quia ita pater volebat, quia ita docebat, et quia nos ipse amabat. Ut tante victorice nobis daret exemplum, et ut mortuam carnem carnis morte liberaret. Sicut peccatum superbie fuit, quod homo se faceret Deum: ita medicina fuit, quod Deus verbum se faceret humilem hominem. Dignus erat homo infinita pœna, qui maiestatem offenderat infinitam. Nec lege naturæ, nec lege scripta, se instaurare homo poterat. Homo satisfacere non sufficiebat, et de reatu mortis agebatur. Oportuit ergo homine maiorem ibi satisfacere, et morte satisfactionem mortis fieri: quæ mors iustum esset illius a morte redemptionis precium. Haec autem fuit mors preciosissima filii Dei, precium alterius mortis dignissimum, grata Deo redemptio, immensi-

mensi sceleris immensa compensatio. Vniuersalis hostia, pro vniuersali delicto, hostia gratissima, cuius nidore delimitus pater iram remisit. Obtinuit mors innocentissimi filii Dei, ab ipso satana inique procurata, prioris mortis captiuorum liberationem, ipsamque deinceps infernalis mortis erga credentes sublationem. Magnum est hoc mortis Christi mysterium, quod in ipsis mortem baptizatos, quasi secum mortuos, et resuscitatos assumit ad cælestia, infernum nunquam visuros. Magnum vndeque beneficium, magna gratia, et magnus erga nos amor, quod omnia omnium peccata et miseras in se transtulit. Se ante Deum pro omnibus reum constituit, penam nobis debitam sustinens, quasi flagitia, et scelera nostra ipse commisisset: sicut ait, Quæ non rapui, tunc persoluebam, psal. 68. Ipse erat illa maestata victima legis, in quam coniectis manibus coniiciebantur aliorum peccata, et maledicta. Singulari item ratione hominem esse oportuit, qui liberaret: sicut homo erat, qui captiuitatem fecerat. Iniuriam sibi factam quereretur dæmon, si Deus ipse aut angelus quispiam, ab inferis eriperet hominem, iusta Dei sententia, in prædam datum hosti, cui se subiecerat. Si homo non vicisset inimicum hominis, non iuste victus esset inimicus. Sed quare mortem Christi procurauit dæmon? Quia graue illi semper fuit in terris iustum aliquem videre, qui alias doceret. Hinc iustos ipse occidi perpetuo curauit, et ut eos sibi ad inferna raperet. Execratus dæmon Christum quoque cogitabat, per mortem in infernum tradere, etiamsi viuentis illius fuisset maximam conta se virtutem expertus. Cogitabat ideo, quia insignes alias omnes ab origine mundi, eo deductos, velut sibi subditos detinebat. Et hunc magis appetebat, quia sibi magis nocebat. At in huius morte fecellit dæmonem regula sua. Cum in hunc, qui mortem nullo modo merebatur, ius mortis dæmon inique habere voluerit, ius

ius mortis tunc merito perdidit. Et eo magis id meruit dæmon, quia semper antea in homines fuerat iniquus, contra Deum agens hominemque Deo carum decipiens. Serpens ipse, qui ab initio lignum confonderat, ut homini imponeret, serpere deinde humi iussus est, demittendæ suæ potestatis indicio. Serpens ille astutus, qui in lignum se exaltans, per lignum vicerat: a serpente illo astutiore in lignum exaltato iuste vietus est, ipsem et id contra se procurans. Christum in inferno ligatum tenere putans, per Christum eo descendenter est ipse legatus, et carceres ipsius confracti. Hinc dicitur Christus spoliatos dæmones in confusione maxima reliquisse; Colos. 2. Nimirum, si per discipulos Simonis magi, ut ait Ignatius, prædicabant dæmones, non fuisse veram mortem Christi, ne in eorum confusione crederetur vera resurreccio, potestatem inferni tollens. In laqueo itaque, quem Christo tetenderat dæmon, ipsem et captus est, cum in morte esset Christi virtus abscondita. Captiuam inde duxit Christus captiuitatem, captiuitatem captiuauit, et dedit dona hominibus. Sicut tridui fuit tentatio serpentis in paradyso, a sexta die, qua creatus est homo, per sabbatum, usque ad primam sabbati, qua fuit eius in hominem infernalis victoria: ita triduo Christus in inferno manens, partem diei sextæ, et totum sabbatum, prima sabbati de inferno viator resurrexit. Per omnia mortis et inferni mysteria transiuit Christus, ut nos a morte et inferno liberaret, ac omnia mysteria compleret. Decens ergo et necessaria nobis fuit mors Christi, quamvis in ipso non esset moriendi necessitas. Decuit perfectum doctorem facere, quæ decebat. Passus est ille, et patiendo vicit, qui homines in passiōibus decebat fore victores. Si in sola Dei forma veniens, docuisset homines Christus, non tam commoda videretur doctrina, solo verba data, sicut quæ verbo et exemplo: cum præsertim sit eius virtus nobis ad

bis ad faciendum communicata. Eorum doctrina facile contemnitur, qui dicunt, et non faciunt: nam loqui est semper facile, præstare autem difficile. Carnem pati oportuit, cum in carne esset peccati omnis origo: et artificium malus est in imbecilla carne tantam gloriam et potentiam manifestare. Bene igitur omnia fecit, et magno sibi nos amore deuinxit, ita pro nobis tanta humilitate se offerens.

Ipsum Adæ peccatum, quod fuit interna causa proprieæ ipsius mortis, fuit etiam externa causa mortis Christi. Christus in se non habebat necessitatem moriendi, sicut nec Adam ante peccatum. Nisi fuisset interfecitus, Christus perpetuo vixisset. At genus humanum non fuisset tunc redemptum, nisi ipse pro nobis mori sponte et libere voluisse, magno suæ erga nos dilectionis beneficio. Christus ipse antequam Adam peccaret, iam in verbo erat apud Deum, futurus verus homo. Si Adam non peccasset, citram mortem fuisset Christus incarnatus nos ad gloriam cœlestem viuentes, immutaturus absque aliqua morte. Cum autem per peccatum, sit caro tota corrupta, quam oportebat mortem obire: voluit pater misericors, vt Christus in carne veniens, morte sua mortem nostram tolleret, nunc in spiritu eam tollens, dénum in tota carne.

Tertia quæstio, Quæ est illa æterna mors, quam sibi et suis prömeruit Adam? Non enim videtur æterna. Respondeo, Adam ipse æternam mortem promeruit, cum æternis animæ doloribus: et morte æterna omnes cum æternis doloribus, quod in se erat, similiiter interfecit. Id est, quod nisi Christus subuenisset omnes in Adam moriebamur, nunquam resuscitandi. Hac ratione dicitur Christus resurrectio, quia sine eo nihil unquam resurgit. Resurrectio omnis per Christum est, Ioan. 6. 11. et 1. Corint. 15. Vere est ipse resurrectio, quia eius opera non solum omnes resurgimus, sed etiam ad ipsius immortalitatem. Non esset nobis immortali-

talitas sine Christo, cum ille sua morte immortalitatem nobis peperit. 2. Timot. 1. et 1. Pet. 1. Homo, quod in se est, moriebatur nunquam amplius futurus Iob. 14. et Ecclesiastes. 12. Spiritus vadens et non rediens, psal. 77. Sola Christi misericordia datur haec resurrectionis vita ipsi homini, qui alicui quasi puluis, et arida herba peribat, non amplius cognoscendus psal. 102. Habemus ergo, quauis exceptione seclusa, generalem regulam, Filios Adam et parvulos et magnos, omnes natura filios irae, omnes in ipso esse mortuos, morte infernali, quæ in se erat æterna: nisi ex mera gratia, et liberali misericordia succurrisset Christus.

Magi tamen nostro seculo nati, ob seruum suum arbitrium, negant, hanc esse gratiam Christi liberam, sed necessariam: quia Christus non potuit contradicere voluntati patris. Mirum diaboli præstigium. An non potuit Deus aliud velle? An non potuit Christum a morte seruare? An non potuit Christus patrem rogare? Potuit Deus Christum a morte seruare, Marci 14. et Heb. 5. Potuit Christus proposito sibi gaudio frui, sine morte et ignominia. Heb. 12. Hallucinantur miseri, quid id, quod ex suppositione necessarium dicitur, faciunt simpliciter necessarium: ut nec Deus, nec Christus aliud possint. Prudentiam Dei, et prædestinationem Dei, insano ore iactant, quasi inde sequatur illa in omnibus adstringens necessitas. Illud verum est, quod Christus non potuit contradicere voluntati patris. At voluntas patris ab omni tempore et necessitate est mere libera, ac etiam voluntas Christi. Sicut vero ipse libere in omnibus potest, ita facit, ut nos in aliquibus libere possimus, ipse potestatem dans.

Quarta quæstio, Quare tam seuere egit Deus, toti orbì haec tanta mala mox inducens, ob unius hominis peccatum, non ita magnum, sicut pleraque alia a posteris commissa, quæ ipse tolerat? Respondeo, Deus ita in originali iustitia omnia creavit, pura, et immaculata, ut pec-

Cante

cante homine et seipsum maculante, necessè fuerit, eum ab immaculata vita pelli, cum se talia non compatiantur. Nunc vero nobis ab origine maculatis ea punitionis ratio cessat. Nouum peccatum non est nobis incompatibile, sed coquinata cum conquinatis se compatiuntur. Ob insirmitatem conceptionis nostræ inquinamenta nostra tolerat Deus, ne totiens oporteat nos omnes repente perdere. Hoc apparet in orationibus Mosis pro populo. Hinc orat Dauid, Ecce in iniquitatibus conceptus sum. Et alibi, Tu nosti figmentum meum, et stultitiam meam. Ad remissionem nobis ea insirmitas facit, si ad propitiatorem confugiamus. Quanquam vero ad tempus multa tolerat Deus, tamen ubi consummatum fuerit peccatum, mortem secundam non poenitentibus tandem insert. Hanc autem poenitenti Adæ, et morte prima punito, non intulit Deus pro peccato primo. Qua ratione est grauior peccati nostri secundi, quam primi Adæ peccati punitio: sicut grauior est mors secunda, quam prima. Idque tanto magis, quanto maior est in nobis boni et mali scientia. Secundum statuum mutationem, mutatur ratio poenarum, sicut ratio delictorum iustissimo iudicio.

Quinta et ultima quæstio, An vera ipsa substantia diaboli sit in homine? Qualis facta est per peccatum in ipso Adam mutatio? Facta siquidem fuit ibi mutatio, et in oculis, et in reliquo corpore, et in anima, quæ mox in cognitionis vitium est transmutata, cum insigni pudore. Hinc homicidarum, flagitosorum, et a dæmonibus occupatorum solent facies mutari. Hanc totam rem plenijs cognoscemus, si conferamus hominem terreum cum ipsa terra, quæ per ipsius peccatum est immutata, ita infecta, ut nisi culta, vietum non proferat: et adhuc tribulos proferat et spinas. Non terram modo et fructus eius, et animalia, sed et mundum totum infecit dæmon, et obscurauit. Fumus quidam

quidam immensus vniuersam huius mundi domum, per peccatum repleuit, et hominibus intuendi conditorem, liberum aspectum non permisit, nec ea, quae ei sunt placita, peruidendi, ut ait Petrus libro primo Clementis. Multam in nobis esse a malo spiritu, calliginem, in ipsomet rationalis animæ loco, experientia docet, et modos varios ego iam indicaui. Oculos Adæ externe velut aperiens dæmon, mentem intus obseurauit. Quanta sit hominum cæcitas, nos in aliorum factis iudicamus. Ipsi quoque de nobis iudicant, et nemo se trabem in oculo gestare videt. Dæmonis est hoc præstigium, ex primo peccato cœptum, et deinceps auëtum.

Ea quoque, quæ in cælis sunt, infecit, turbauit dæmon, et tanquam nostræ captiuitati condolentia captiuauit, solitudine quadam, qua de nostra salute erant boni angeli solliciti. Hinc de Christi aduentu gaudent angeli. Lucæ 2. Hinc quæ in cælis, et quæ in terra sunt, instaurasse dicitur Christus. Ephes. 1. et Colos. 1. Corporalis cælorum ruinæ est ipse instaurator. Nam corpus ipsum cælorum est a serpente pollutum. Stellæ, quæ erant creatæ mundæ, sunt nunc immundæ coram Deo, Iob. 25. et noxiæ inde nunc fluxiones ob peccatum. Potestate in hominem accepta, potestatem accepit dæmon in ea, quæ erant ad usum hominum facta: sicut et in animalia, in quæ erat initio soli homini data potestas. In animalia se extendit maledictio: a serpente sunt infecta, et nobis noxia facta, cum præfertim sint de ipsa terra maledicta, sicut et fructus. Ob dæmonis infectionem, est in animalibus pollutio, et pudor, in cibisque noxiæ nutritio. Hinc benedictione mensæ docet Paulus cibos a nobis sanctificari per sermonem Dei, et orationem, quasi esset antea in eis immundities aliqua. Etiam metalla et res alias docet lex ab immunditia purificari, antequam ad usum diuinum admoueantur, Num. 31.

An propterea dicemus, in singulis hominibus, animalibus, fructibus, metallis, in singulis cibis, in singulisque cœli et terræ particulis, esse substantialiter singulos dæmones? Non ita res habet, sed est facta potestas dæmoni, substantialiter intrandi. Sicut anima et angelus vim habent, quasdam luminosas formas producendi: ita et dæmon producit quasi luminosas, aut cum Petro caliginosas: id quod fortilegiis et incantationibus quoque fit. Deo se ob peccatum velut retrahente, licuit dæmoni omnia, quæ erant ad usum hominis condita, velut occupare, et suo nido insicere, tam cœlestia, quam terrestria. Ad huius similitudinem dicitur fumus inferni solem obscurare, apoc. 9.

Se ipsum quoque dæmon obscurauit et deformatum. Insignis et tenebrosa per peccatum facta est deformatio, in angelo, in Adamo, et in nobis. Insignis et lucida per regenerationem sit reformatio ad diuinam imaginem Christi. Angelus serpentis formam accipiens, a priore diuina forma ita degenerauit, ut eam accipere non amplius possit sine deformitate, quoquo modo se lucis angelum fingat. Adam per peccatum est subito momento secundum corpus et animam deformatus, ac fœdatus, flatu draconis totus insectus. Nos miseri ita deformes nati, adhuc quotidie peccantes, ideam diaboli impressius accipimus, externe facientes quæ ipsum in nobis interne facientem videmus. Illud ergo in nobis stigma dæmonis, aculeum, infestationem, quia est vere impressio dæmonis, cuius ratio ne dæmon ingreditur, et egreditur, ac substantialiter inest: nos dæmonem vocamus angelum satanæ. Ipse diabolus est omni carni potenter intrusus. Ipse satanas est peccatum in nobis habitans. Ipsomet est nobis morsbus et mors. In carne nostra et membris nostris, est serpentis nidus, stimulus peccati, aculeus mortis, lex membrorum, angelus satanæ. In nobis est radix germinans iniquitatem, genimen viperæ, et serpentis. Serpens terra vescitur, id est, carne nostra, cuius illecebris afficitur maxime. Carne nostra ipse ita vescitur, ut pingue pabulum serpem

serpentī paret, qui carnis curam gerit. Contra vero, qui carnem mortificat, serpentem contabescere facit.

Peccatum ergo originale in nobis, vt iam definitam, est serpentis occupatio, inhabitatio, et potestas, ab ipso Adam ducens originem. Peccatum hoc in paruu-lis est substantialiter, mors prima et infernus. Sub maledicta carne, et a serpente occupata, in libidine concepti sunt. Non solum partus, sed et conceptio ipsa est maledicta, Genes. 3. In voluptate et libidine concipiuntur ab immundis immundi, Leuit. 12. Job. 14. 15. 25. et psal. 50 Venenum serpentis et errorem habent ab vtero psal. 57. Ex patre diabolo ge- niti, Ioan. 8. Semen diaboli, inimicum semini Dei, di- cito cap. Gen. 3. Arbor mala faciens fructus malos, est a diaboli radice mala. Progenies viperarum, gene- ratio peccatrix, adultera, prava, et filii rebellis matris, quæ præ viro lapsa est. Hinc fit etiam, vt matrem hu- ius concupiscentiæ causam, proles potius torqueant, de vulva egrediantur cum fletu, inquieti sint, inobedientiam quandam insitam habeant, et rebellis carnis signa præ se ferant. Sed quum desit scientia boni et mali, haec non arguunt eorum culpam, nec innocentiam laedunt, teste ipso Deo. Nullum est penitus nec in cælesti, nec in ter- restri iustitia, crimen, sine scientia boni et mali: quan- quam sine ea sint nunc infantium animæ sub tenebras in infernum deductæ. Ob Adæ peccatum non solum in eo- rum carnem est intrusus serpens, sed et in animam sunt inductæ tenebræ. Sub potestate sunt tenebrarum, et te- nebras ob id iam in infantia perhorrescunt. Cum innata luce Dei sunt in nobis et tenebræ. In anima nostra esse lucem et tenebras, docet Christus, dicens, Si lumen, quod est in te, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ? Hinc pugna nascitur, vt quis per illuminationem Christi ab ea tenebrarum potestate liberetur. At infantuli nec pu- gnant, nec illuminantur, sed manent adhuc sub infer- nali regno.

SECVNDA LIBRI PARS,
de cœlesti, terrestri, ac infernali fa-
tanæ et Antichristi potestate,
et de nostra viætoria.

Infernale diaboli regnum, quod ipse a condito mundo habuit, et habet, sicut nunc magis perspicuum, si magni Antichristi regnum coram exponamus. Non solum infernale dixeris regnum, sed totius huius mundi regnum. Princeps huius mundi Christo dicitur diabolus, qui et Paulo dicitur Deus huius seculi. Antichristus quoque est rex mundi, Deus huius seculi, Deus in terris. Magnam ipsius in cœlestibus, terrestribus, et infernalibus potestatem nunc aperiemus, de dæmonibus pauca præmittendo. Non solum ex hominis delicto, carnis dominium habent infernales illæ et potentes furiaæ, sed et in cœlestibus potestatem habent. Dicuntur de cœlo cecidisse, quia ceciderunt a beatitudine, pulchritudine, et verbi visione, ad imam respicientes, atque ideo super peccatum gradientes. Nihilominus inter cœlestes oblique incedunt. Spiritus nequam inter bonos angelos in cœlestibus agunt, et cum eis ibi pugnant. 3. reg. 22. Iob. 1. et 2. Dani. 10. et 12. apoc. 12. Zacha. 3. et in epistola Iudæ. Cœlestes illi principatus, potestas et dominationes, de quibus loquuntur apostoli, tam boni, quam mali angelii, intelliguntur in cœlis. Rom. 8. 1. Cor. 15. Ephes. 1. 3. 6. Colof. 1. et 2. et 1. Pet. 3. In cœlestibus illi agunt, unde est nobis pugna contra spiritus nequam in cœlestibus, ut ait Paulus. Sicut regnis, principatibus, potestatibus et dominationibus aliis præsunt in cœlo angeli: ita et Papatui præsunt angeli. Hinc in cœlo erit nunc prælium magnum contra

contra draconem et angelos eius, qui bestiæ regnum sustinet, ut post Danielem est a Ioanne prædictum. Cœlestes angelos bonos ab initio sere vicit diabolus, in Adæ ministerio, eos inde excludens. Primos parentes vincens draco, angelos etiam bonos grauiter affecit, qui pro eo pugnabant, sicut pro nobis pugnant. Antequam Christus opem ferret, malorum angelorum erat regnum et victoria. Desideratissimus ideo fuit angelis bonis aduentus Christi, qui eorum iacturam instauraret. Nobis instauratis, illi instaurantur, et maxime gaudent. Gaudium magnum est angelis cœli, nobis resipiscientibus, sicut fletus magnus, nobis pereuntibus. Nobis victis, illi vincuntur, spoliati munere et potestate nobis rite ministrandi. Illi pro nobis pugnant, quasi ministri, et nobis vincentibus illi vincunt. Imo illæ angelorum pugna nostras pugnas designant, et figurant, ac in nobis illæ complentur, ut manente appareat Dani. 10. 12. et apoc. 12. Propter nos in ministerium missi illi pugnant, nobis ministrando, Heb. 1.

Hoc meminisse oportet, hominis a Christo regenti conditionem esse angelo sublimorem, ut ipsa fraternitas Christi manente docet: qua non angelos, sed nos vocat Christus fratres, angelos vere ministros. Nostræ pugnæ angelorum pugnis præualent, ut ipse pugna Israëlis angelo bono præualentis est nobis ostensum Genes. 32. et Hoseæ 12. Imo ob id, quod angelo præualuit, est dictus **ישראל**, Israël, id est, præualens Deo, siue angelo, ut ibi manente exponitur. Idque propter nos, qui veri sumus Israëlitæ, angelis præualentes. Nos angelos iudicabimus, ut ait Paulus. Nos regni Christi participes facti, si viriliter stemus, angelis præualebimus, angelos iudicabimus, angelis imperabimus, ut Christus imperat. Ea, quæ ipse facit, nos faciemus, Ioan. 14. Nos faciemus stellam satanæ de caelo cadere, castra Asytiorum nos nunc perdemus, sicut et urbem.

B. 3.

Ieri-

Iericho: id quod olim per angelos factum est in umbra huius veritatis. Christus dedit nobis hanc potestatem, et authoritatem, ut spiritus nobis subiiciantur, in illos nos vere pugnemus, et de cælo cadere faciamus Luck 9. et 10. et apo. 12. Potestatem, quam accipit Christus a patre, non angelis, sed nobis ipse communicat. apoc. 2. sicut nec angelos assumit Heb. 2.

Nemo igitur improbus queratur, quasi non satis liberarit nos Christus a morte, et dæmonum subiectio. Liberauit nos vere Christus a morte, immortalem nouum hominem faciens. Liberauit a dæmonum subiectione, cum eos ipsos dæmones fecerit nobis subditos, ut nos calcaneo conteramus caput serpentis, quasi rei abiecit. Iugis tamen nobis adhuc superest pugna aduersus angelos illos nequam in cælestibus. Nam regnum cælestis nunc turbant transformati illi spiritus, sicut olim terrestre turbarunt, in forma terrestris animalis, ipso Adamo segniter resistente. Ex hominis primi delicto est facta magna serpentis potestas, quæ hominis secundi beneficio tollitur.

Pollutio magna facta est per serpentem in cælo, in terra et in paradiſo ipso. Ex confortio spiritus immundi est cælum factum immundum, sicut terra, et terrenus paradiſus. Cælum factum est immundum inuenta in angelis Dei prauitate, ut ait Iob. Adeo sunt cæli, sol, luna, et astra, a serpente omnia contaminata et polluta, ut eadem ratione, qua nos oportet in cinerem reuerti, oporteat etiam cælos ipsos, cum sole, luna, et stellis, ignea vi in die iudicii dissolui. Alioqui sine tanta deflagratione fuissent omnia innouata. Ignis repurgatio ob peccatum est sequuta, ut a peccato nos per ignem saluamur. Ut per peccatum cuperunt calidum et frigidum esse nobis noxia, ita et ignis. Alioqui non fuisset ignis hic ita vorax. Deus ipse non fuisset nobis ignis consumens. Non tam potentem ignem spiritus misisset Christus in terram, si Adam non peccasset: sed simpliciore via nos

via nos glorificasset, citra combustionem vel mortem. Ad tollendum vero illum diaboli ignem, qui nos ita in libidinem calfacit, misit Christus potentiores alium ignem, qui carnem vrit, debilitat et mortificat. Est itaque clementaris huius ignis pollutio quedam per diabolum facta, sicut et caloris natuui. Aërem quoque et aquam ille turbauit. Nullæ, si Adam non peccasset, fuissent tenebrose nubes, nec horrenda fulgurum tonitrua, sed simplici rore irrorasset Deus terram, ex ascendentे puro vapore, ut habet litera Genesios. Propter peccatum est orta venti tempestas, in ipso paradiſo, Genes. 3. Dicitur enim ibi רוח אלהים rush halom, ventus eius diei, eo die scilicet ortus. Ionas quoque, qui primo gerit typum hominis peccatoris, deinde Christi saluatoris, fatur, propter peccatum esse ortam venti tempeſtatem. Habes ergo naturalia elementa cum cælo ipso esse a serpente omnia polluta, et terrestrem ipsum paradiſum. Omnia sunt polluta, excepta arbore vitæ, carne vera Iesu Christi. Substantia ipsa lucis huius est a dæmonie violata et polluta. Aliam lucem, seu altera videbat Adam, antequam ei dæmon oculos aperiret. Lux tunc erat, in qua ipsæ naturæ rerum patetiebant, quas primo cognouit Adam. Lux ergo ista non est vera et pura illa lux prior. Atque ita est necessario deſtruenda. Præstigium est quod hodie videamus, sicut in præstigiis aliis folet dæmon aciem oculorum nobis præstringere. Lux a nobis inquiritur, non hæc polluta et mundana, sed alia lucidior, in facie Iesu Christi relucens, et intus in nobis. Influxus quoque astrorum ex dæmonis pollutione est nobis factus noxius et mortifer. Si Adam non peccasset, nulla in nos de cælo mortis ratio deflueret, nec morbus aliquis, nec aliqua pestilens aura. Morborum causas, medicamentorum et venenorum vires, non penitus colligunt medici ex solis illis quatuor qualitatibus primis, que et ipsæ sunt pollutæ.

B. 4.

Si Adam

Si Adam non peccasset, adhuc fuissent caliditas, frigiditas, humiditas et siccitas, non tantum morbi, nec venena, nec medicamenta, sed fuissent omnia sine noctumento in vita paradisi.

Ex dæmonis igitur actione sunt morbi. In morbis esse dæmonium, Hippocrates docet. Est in morbis a dæmone quippiam, est spiritus infirmitatis. Sicut mors ipsa est dæmon, teste Ioanne, ita et morbus ipse mortem inducens, dæmon est. Operatione dæmonis turbata est humani corporis harmonia, saætæ viarum obstrunctiones, putredines, flatus, excrementa noxia, fluxiones, febrilis æstus, et rigor. Hinc Christus quasi dæmonem quandam increpauit febrem, et spiritum infirmitatis abire iussit. Non abs re Lucas medicus vocat spiritum infirmitatis cap. 13. Contractionem nervorum vocat ibi Christus vinculum satanæ: sicut Paulus infirmitatem suam dicit esse angelum satanæ. 2. Cor. 12. Hinc oratione nostra aliquando fugatur malus spiritus, et pellitur morbus. Naturali quoque medicamento pellitur, pulsa materia, quam spiritus inficiebat, et alterata forma noxia. Imperfætior tamen est haec medendi ratio, et passim altera parte nocet, venenum veneno pellens.

Obiiciet fortasse quiquam, Si corruptio omnis est a peccato, sequitur, rem nullam fore destruendam, si Adam non peccasset. Non sequitur. Nam fructibus vescebatur homo, qui in substantiam eius per nutrimentum fuissent conuersi, et destrœcta creatæ lucis forma. Lux creata in Dei lucem increatam erat per Christum commutanda, et Adam ipse ita fuisse ad gloriam immutatus. Humidi consumptio a calido, semper in terris fuisse, resarcita tamen per lignum vitæ. In ligno ipso sita erat immortalitas, non in homine, principia corruptionis, seu destrœctionis intus in se continent. Dicebatur immortalis Adam, quia immortalitate seruare se poterat, præceptum ligni seruando. At postea miser pollutus est, et cum eo mundus totus. Ob quam rem sunt

sunt omnia igne diuino conflagranda, et repurganda, ad tollendam tantam dæmonum pollutionem, et destruendam tantam potentiam, quæ mundum totum tam potenter infecit. Dæmones Paulo merito dicuntur rectores tenebrarum seculi huius, principes potestatis aëris, illi huius seculi κοσμοκρατορες, domini mundi. 2. Cor. 4. Ephes. 2. et 6. Frustra Manichæi Deum alium quærebant, tanquam mali principium, cum princeps iste omnis nequitie abunde sufficiat, qui et a Christo dicitur princeps huius mundi Ioan. 12. 14. et 16. Audisti, lector, quanta sit dæmonis in totum mundum potestas, quanta mutatio, et quanta pollutio. Audi nunc longe maiora.

Alia maior est serpentis in cælum et regnum Christi ad nos defatum, potestas, abominabilis desolatio, et contaminatio. Sicut carni intrusus per mulierem serpens, deceptione quadam corporalem orbem olim perdidit: ita nunc in Romanæ meretricis spiritum factò impetu, nouum a Christo regenitum mundum, per similem deceptionem denuo perfundedit, cum denuo ambirent carnales homines effici papæ et dij. Ipse met est draco ille magnus, serpens antiquus, qui est diabolus et satanas, seductor orbis terrarum, qui potestatem suam Babylonice bestiæ, id est papæ, dedit apoc. 12. 13. et 20. Quem nunc pugnantibus contra ipsum angelis Christi, videbimus sicut fulgur de cælo cadentem: et quem Deus conteret sub pedes nostros, ut Christus et apostolus nobis prædixerunt. Contra draconem hunc Papatus fautorem nunc pugnabunt angeli, apoc. 12. et Dani. 12. Hic ipse serpens est angelus abyssi abaddon, id est, perditio, qui haec tenus regnauit apoc. 9. Ut merito sit hic filius perditionis 2. Thes. 2. et authori sectæ perditionis. 2. Pet. 2. Verus nanque rex, filius perditionis, et author sectæ perditionis est papa, qui veneni calicem nobis immiscuit, et omnia profanauit, ex pietatis initio ad impietatem maximam degenerans. Sacra profanis hic miscuit, tempora

lis regni coronam Papatui commiscaens. Hinc papali concilio statute tritoitarum in Deum vnum blasphemiae, idola, Babylonica sacra, ceremoniarum leges, et sacrificiorum seictæ. Vetiuit ille pomum comedid, vt naſcerentur in terra noui dii, et noui reges, cum regnum Christi non effet de hoc mundo. Vetiuit regnum usurpanit, et deitatem ipsam, supra fratres se extollens, et se deum in terris vocari faciens.

2. Theſs. 2. Maius proſecto ſcelus, quam fuerit in Adam, et grauius in die iudicii animaduertendum, ſicut grauior ob id eft nunc ſerpentis maledictio, quam olim, non ad terram comedendam, ſed ad ignem æternum, non cum ipfo Adam, ſed cum Babylonica illa bestia tolerandum, apoc. 19. et 20. Spirituali Christi regno plus intulit incommodi hæc spiritualis Papæ impoſtura, quam carnali mundo intulerit olim carnalis adam. Ob id data fuit Adæ poena corporalis mortis. Bestie vero cum suis miniftriſ datur in apocalypſi poena ignis æterni, apoc. 14. 18. et 19. Legant ibi, qui accipiunt, characterem eius. Vx illis, qui in propria conſcientia ſunt conuicti, et defiſtere nolunt, ob culinarum pinguedinem, lucrum et ambitionem. In ſpiritum ſanctum eft ſcelus hoc. Sed præſtabit de his omnibus hic latius differere, cum hæc ipſa bestiæ perditio ab eodem perditionis angelō, et abyſſi ſerpente ducat originem ob deitatis ambitionem.

Tanta eft draconis et angelorum cius in cœleſtibus et terreſtribus poteftas, vt in angelos et homines iugiter pugnent. Vsque adeo a malignis ſpiritibus violatur cœleſtium nobis miniftrantium maiestas, vt caeli et ſtellæ dicantur denigrari, perdere lumen ſuum, triftari, et condolere, Iere. 4. Angeli etiam ob id commoueri ſeu flere dicuntur. Eſai. 33. et Matth. 24. Deſtent vere, triftantur, doleant nunc, et grauiter doluerunt angeli Dei, durante inſigni hac deſolationis abominatione per tempus et tempora et dimidium temporis annos mille ducentos et ſexaginta, vt ex prophetis aperte colligitur. Inſignem hanc fore in cœleſtibus

lestibūs mutationem, prædixit Christus, prædixerunt Daniel et Ioannes, prædixerunt et alii prophetæ. Confer dicta Esa. 13. Iere. 4. et Ezech. 32. cum dictis Matth. 24. Lucæ 21. apoc. 6. et 9. Sol Christus in captiuitate hac Babylonica obscuratus illis omnibus dicitur. Luna ecclesia non dedit lumen suum, sed in sanguinem versa est, cruenta tyrannide. Stellæ cœli, id est veri euangelii et veritatis ministri, deciderunt. Interfecti sunt a Babylonica bestia duo illi Christi testes, Moses et Elias, lex et prophetæ, apoc. 11. et Matth. 17. Interfecti sunt nec amplius testantur Iesum esse filium Dei, quia eorum testimonium nemo accipit. Atque ita, irato nobis Christo, et clauso libro, clausum est cælum. Imo recessit a nobis liber scripturarum Dei, sicut volumen inuolutum, liber complicatus, et clausus, quem nemo nouit legere, apoc. 5. et 6. Esa. 29. 34. Ezech. 2. et Zacha. 5. Denique, (vt ait Ieremias dicto ca. 4. et Ioannes dicto cap. apoc. 6.) montes, id est, mundi monarchæ ab imperiis suis sunt deturbati, et nos grauiter afflicti. Exercitus cælorum, teste Christo, siue angeli ipsi consternati et commotæ hanc tantam Christianismi iacturam, hanc tanteam statutus nostri miseriam, lachrymantur, et deflent. Duravit lachrymabilis nostra conditio ad tempus, quo in templo Dei sedit homo peccator, quasi Deus in terris. 2. Thes. 2. Cuius mysterium iniquitatis iam apostolorum tempore agebatur, vt ait ibi Paulus. Verum nanque fuit mysterium iniquitatis, cum se apostolatus munus in Papatus dignitatem et regnum sensim transformauit, idque magis post Sylvestrum et Constantimum. Annos mille ducentos sexaginta durauit regnum Antichristi, quibus finitis erit nunc cœlestis pugna.

Cogita, lector, quid apud Danielem et Ioannem significet ille Michaëlis futurus aduentus, et pugna post annos desolationis mille ducentos sexaginta, Dani. 12. et apoc. 12. Obserua bene, quam certa sit ibi de hac re prophetia, qua nos docet Ioannes, a tempore, quo eruptus est a nobis filius Dei, et a quo eius ecclesia in solitudinem fugata

fugata fecessit, iam transisse tempus, tempora, et di-
midium temporis, annum vnum, annos duos, et se-
miannum. Hi declarantur ibi esse tres anni cum dimi-
dio, quos et Ioannes vocat menses quadraginta duos,
dies mille ducentos sexaginta. Diem vero propheti-
co more pro anno esse sumendum, passim nos docent
prophetæ, ut a Constantini, et Syluestri tempore iam
annos mille ducentos sexaginta regnauerit Papa, verus
Antichristus. Ab eo tempore est in tres res triparti-
tus Deus, fugatus omnino Christus, pessundata omni-
no ecclesia, præualuerunt tunc idola, innumeræ ortæ
perditionis sectæ, et abominabiles regni Christi deso-
lationes. Ab ipsa perpetui euersione usque ad resti-
tutionem cum Ioanne dixit primo Daniel, fore annos
mille ducentos sexaginta. Postea aliquot annos adie-
cit, usque ad perfectam restitutionem: quia sensim
cecepit abominationem, sicut sensim tolli nunc incipit, et
breui erit tota sublata. Danieli dixit angelus, Clau-
de sermones et signa librum, quia post multos dies
erit visio Dani. 8. et 12. Ioanni vero dixit, Ne
signaueris verba prophetæ libri huius, quia tempus
prope est apoc. 1. et 22. Inter Danielis et Ioannis
reuelationes fuerunt anni circiter quingenti, et post
Danielem dicitur tempus longum, post Ioannem bre-
ue; ergo post Ioannem erat breui futurum. Prope
erat Pau o defecatio ecclesiæ, et mysterium iniquitatis,
quod in Papatu iam agebatur. 2. Thse. 2. Ab apo-
stolorum enim tempore, et in ipsa apostolorum per-
sona, originem sibi fecit Papatus: et mysterio magno
ex Papatu factum est regnum duos habens gladios ad
effundendum sanguinem. Mysterium iniquitatis Ro-
mæ semper fuit principatus ambitio, et verorum
Christianorum persequutio. Iude est publice semi-
per edictum, ut Christiani interficiantur, quæ ve-
rissima est Antichristi nota: adeo ut Sibyllæ, teste
Laetantio, ob id Romam interitiram dixerint. Ob
id ipsum eam Ioannes maledicit, et peritiram
ait.

ait, apoc. 18. Hanc Papatus eruptionem, quid initio detinuerit, ait Paulus, se Thessalonicensibus dixisse. Eam initio retinuit virtus spiritus sancti in Ecclesia, et imperii sedes: quibus deficientibus erupit Antichristus. Defectione ecclesiae maxima fuit, seu discessio, ut Paulus defectionem vocat, seu discessionem. Quæso te, lector, hoc ibi cogita, De quo iniquitatis mysterio iam præsente loquitur Paulus. Et quis est ille filius perditionis, qui in templo Dei sedens, se ab eo tempore, ut Deum nobis ostentat. Rem ipsam ob oculos vides et dubitas? Sexaginta evidenter signa tibi postea producam. Qui papisticos ritus vere intelligit, non esse secundum Christum, vere intelligit, Papam esse Antichristum, qui Christi regnum occupans, Christo contraria statuat, et Christo contraria faciat. In exercitu Romanorum contra Jerusalem aperte significauit Christus exercitum ethnieorum, qui ecclesiam occuparet, et desolaret, usque ad dicta tempora. De tanta abominatione non sine mysterio dixit Christus, Qui legit, intelligat. Mat. 24. et Mar. 13. Legimus nos, et non intelligimus. Sermo ille est gladius virinque scindens. Ex Christo ipso Lucæ 21. et Ioanne apoc. 11. evidenter docemur, fore quedam tempora gentium, et calcandam a gentibus ciuitatem sanctam ad annos 1260. Quando ea prædicebat Ioannes in Pathmo, iam erat destruēta Jerusalem: ergo aliam fore destructionem, ipse notat adiecio certo tempore, quo ethnici calcabunt ecclesiam. Paulos quoque docet, fore quedam tempora plenitudinis gentium, post quæ Israël totus ad Deum conuertetur Rom. 11. Destruēta bestia cantant sancti, omnes gentes venturas, et adoraturas in conspectu Christi apoc. 15. Vtnam id cito fiat. Futurum ait Christus, ut in consummatione prædicetur euangelium regni in vniuerso orbe, Matth. 24. Hoc ultra factam prædicationem expectandum est, in consummatione mundi destruccióne Antichristo. Ex

Danie-

Danielis item cap. 7. apertissime constat, cornu quod-dam mirabile, potestatem quandam mirabilem de ferreto illo Romanorum regno egressuram, mutaturam tempora et leges, in Deum loquuturam mirabilia, et sanctos afflicturam, duraturamque ad annos 1260. eis vero finitis esse destruendam, et sanctos præualituros. Quod totum plane a Constantini et Sylvestri tempore factum videmus, a quo iam anni illi 1260. transferunt, quibus horrenda abominatio regnauit. Constantino imperatore facto tunc monacho, et Sylvestro in Papam regem conuerso, necesse fuit faciem orbis inuerti. Occupante ecclesiam regno carnis, necesse fuit regnum spiritus desolari. Conuolantibus Ecclesiæ ministris ad mundi dignitates, necesse fuit ministeria spiritus deturbari: quia duobus his nemo potest seruire. Subigente nos omnes ipso dracone, bestiam, et idola nos adorare faciente, necesse fuit Christum in cælum rapi, et nos cum bestiæ charætere negotiatores fieri. Quæ omnia mox futura docet Ioannes, et tempus prope esse. Eandem regni sui discessionem prædixit nobis ipsemet rex. Lucæ 19. Nam post ipsius discessum coniurauerunt in eum tritoitæ, dicentes, nolumus hunc regnare. Imo statutum ab eis est, esse incorporeum quendam, et inuisibilem realem Dei filium. Iesum ipsum hominem non esse verum filium Dei, nec verum Christum, nec regem Iudæorum, sed humanitatem. Regni quoque gubernationem Antichristus hic usurpauit. Atque ita mansit Christus regno et dignitate spoliatus a Sylvestri et Constantini tempore ad annos 1260. Docet nos Zacharias cap. 11. Babylonico pastore confractam esse Christi elegantiam, et iritum factum pactum eius cum gentibus initum. Ad idem Daniel cap. 9. Occidetur, inquit, Christus, et erit in nihilum, dissipante omnia venturo illo Romano duce, vere Babylonico. Babylonicus ille fuit, et in Babylone factus est Babyloniorum rex tempora

poralis : qui et Babylonicas statuit ceremonias, matrimonium interdixit, legales fecit tonsuratorum regulas, vnguenta consecrationis, Iudaicos ritus, Iudaica et Babylonica sacrificia. Hic trinitarias ibidem in Deum blasphemias induxit, et monarchiam Romanam migrare Constantinopolim fecit, gloriatus confessor. Idola et imagines, vt dixi, sub hoc Syluestro ceperunt, ad Helenæ mulieris suggestionem. Varia tum mortuorum cadavera primus Constantinus Constantinopolim retulit, vt ibi adorarentur, et darentur spiritus imaginibus, apoca. 13. et Ezech. 14. Mahometani ipsi et Hebrei affirmant, immutatam fuisse Christi religionem temporibus Constantini, vt ex Alchorano iam alibi citauit, et affirmat Aben Ezra Genes. 27. vbi et Constantini et Sylvestri meminit. Ipsimet Papistæ omnes fatentur, canones conciliorum, et Papisticas leges, tunc statui cœpisse temporibus Constantini et Sylvestri, vt habeatur in eorum decretis distinct. 15. cap. canones. Tunc venenum in ecclesia effusum esse, voce de cælo missa, publice auditum est. Vera sunt hæc Antichristi signa. Vera Christi ecclesia tunc in solitudine fugata secessit, apoc. 12. Quanquam ante hunc Sylvestrum aliqui seruarentur Iudaismi, hic tamen plenam vndique colligens induxit abominationem, se ecclesiæ caput esse dicens, et regem faciens quasi alterum Christum, imo vero Antichristum. Ante hunc Sylvestrum Romani episcopi fuerunt fere martyres. Hic vero rex potens, dupli gladio accinctus, cepit alios martyres facere, Papæ et Pontificis summi nomen fibi tribuens, se Deum in terris declarans, sanctissimum et beatissimum.

Obiicies nobis fortasse, ante Papatum fuisse spiritum Antichristi, vt docet nos Ioannes. Id prorsus concedimus, simul cum spiritum Christi agere cœpit spiritus Antichristi. 1. Ioan. 4. Sed in Papatu regnum occupauit. Per discipulos Simonis magi per agere prius solebat spiritus Antichristi, sed non præualebat, do-

bat, donec bestia est a spiritu ipso draconis in pontificali sede collocata. Tunc est apostasia consummata.

Ad idem apostasie mysterium, vt intelligas, in lege olim delituisse omnia Christi mystetia, aduerte, quod post tantam Aegypti de seruitute liberationem solos tres dies pie in Christo Israëlitæ vixerunt, in eum deinde murmurantes. Exo. 15. Post triduum etiam accepta lege murmurarunt Num. 10. et 11. Post mortem Iosuæ, qui eos in terram promissam introduxit, mox est apostasia sequuta, Iudicum. 2. Post prius item reges, qui typum Christi gerebant mox est sequuta abominatio. Quae omnia umbræ fuerunt rerum futurarum. Cum primum transferunt Israëlitæ illos duodecim fontes aquarum, et septuaginta palmas, id est duodecim apostolos, et septuaginta Christi discipulos, acriter murmurarunt, Christianam illam et arctam vitam exosí, Exo. 15. et 16. et Num. 33. Ibi ostenditur apostasia nostra post apostolos et discipulos mox futura. Adeo suimus nos variis erroribus per Babylonis deserta circumacti, vt fuerimus multo grauius quam Israëlitæ, afflicti, ad idola declinantes, fame et siti verbi Dei sebidi, contabescentes, a serpentibus, scorpionibus et locustis percussi, a bestiis passim interfecti, et a fornacis igne viui concremati. Quanquam iudicio sensus nostri nihil videatur nobis deesse, vere tamen caruimus fide et promissione Dei. Non habentes Dei scientiam, iudicauimus dulce amarum, et amarum dulce. Esa. 5. Accepta Mosis lege, et audita Christi prædicatione, postquam ascendit in montem Moses, et in celum Christus, descivit denuo omnis populus a Christo, Deo suo. Sicut confractæ sunt primæ testamenti tabulae, ita confractum Christi euangellum est denuo reparandum. Bono igitur animo sumus, nam completus est fere iam interficiendorum numerus, vt dicatur apoc. 6. Completum est tempus trium annorum cum dimidio, quibus, regnante bestia, erat ciuitas san-

tes sanæa calcanda, Lucæ. 21. apoc. 11. 12. et 13. Sicut ad tres annos cum dimidio Christus in terris prædicauit et regnum caelorum nobis prædicans aperuit, ita bestia ad tres annos cum dimidio regnans, cum nobis clausit, tot annos illa complens, quot Christus dies. Regnante impia Iezabel, sicut regnante impia bestia, clausum est celum ad tres annos cum dimidio: ut illud fuerit umbra huius veritatis. Post eos tres annos cum dimidio missus Elias, celum aperuit, et fæcilius Baal cum suis idolis exterminauit. Hoc totum denuo futurum Christus et Ioannes nos docent, post Ioannem baptistam esse denuo mittendum Eliam, dicitur Matth. 17. Mar. 9. et apoc. 11. Itaque post tres annos cum dimidio Lucæ 4. post tempus et tempora et dimidium temporis, dicto cap. apoc. 11. Spirituale docet ibi Ioannes esse factam a bestia interfectionem Mosis et Eliæ, interfectionem spiritus legis et prophetiæ: et spiritualiter post annos 1260. esse omnia nunc restituenda. Necessario debet nunc fieri eorum omnium restitutio, cum nunc sit reuelatus homo ille peccati, et illusor qui præualebat. 2. Theſſal. 2. et Eliæ. 29. Ipse est ille pastor idoli, pastor vanitatis, duplice gladio accinctus, qui post alios legis pastores, futurus prædicetur, qui oues infirmas non sanabit, sed instar lupi deuorabit Zacha. 11. In sancto, tuto et excelsa loco nidum suum collocatum ille putat, apostolicam benedictionem sibi tribuit et clamat, pax, pax. Iere. 6. 8. et 1. Theſſ. 5. Vere tamen non est pax, sed ruet Babylon impetu magno apoc. 18. Eſa. 21. et Iere. 51. Quod enim antique illæ Babylonis prophetiæ sunt denuo nunc implenda, hinc manifeste colligitur, quod illa prior Babylon fuit umbra huius secundæ, quod Roma est dicta Babylon, et quia in noua Ioannis de Babylone prophetia sunt priorum prophetarum verba repetita. Sed omnia melius comprobemus. Babylonis et bestiæ mysteria sunt hic fusius exponenda.

C.

Baby-

Babylonem esse Romanam, non est quod dubitetur, cum a Petro iam dudum hoc sit declaratum capite ultimo prioris epistolæ, vbi Romanam expresse vocat Babylonem. Ioannes quoque hoc docet aperte cum Babylon nunc dicatur ciuitas magna habens regnum super reges terræ, apoc. 17. Ea ipsa est, quæ sedet super aquas multas, et populos multos, ut ibi dicitur, sicut in figura olim de altera Babylone dicebatur. Isa. 47. et Iere. 51. Ad idem facit, quod in Babylonis excidio ait idem Ieremias de gloria et eleuatione aquarum Iordanis in baptismo ascensurum populum fortem, quasi leonem, ad perdendam Babylonem Iere. 50. et cap. 51. draconi confertur rex ille Babylonicus, qui delicias paradisi Dei a nobis abstulit, eis ventrem suum replendo. Certe abstulit a nobis cælestem paradisi regenerationem, abstulit eucharistiam, vt mensam suam impinguaret. Eodem cap. apoc. 17. illa est Babylon, in qua sedet coronata meretrix purpurata et auro plena. Evidenter res est. Non datur alicubi ciuitas alia, quæ regnum habeat super reges, in qua sit bestia talis, et tam sublimis negotiatio. Item apoc. 18. illa declaratur esse Babylon, cuius præstigiis, beneficiis et erroribus, seducuntur gentes: in qua etiam inuentus est sanguis omnium sanctorum, qui interfecti sunt in terra. Iustinus, Irenæus, et alii veteres, Romanam ibi intelligunt Babylonem, vt docet aperte Tertullianus, et citat Eusebius in historia ecclesiastica, libro secundo, capite decimo quinto. Pulchrum est huius secundæ Babylonis dictum apud Zachariam capite quinto: vbi destruxta iam priore Babylone, adhuc ostenditur ædificanda impietatis domus in terra Sennaar, quæ est Babylon. Plerisque aliis rationibus Romanam esse Babylonem, ostendit Paulus Orosius libro secundo, et comprobant socii ipsius Hieronymus et Augustinus, qui etiam imprudentes coguntur

vera

vera fateri. Et Babylonem et purpuratam meretrem, vocat Hieronymus Romanam, præfatione in libro Didymi.

Cognita Babylone, bestiæ mysterium nunc supererit exponendum. Bestia babylonica fuit, et non est, et ascensura est de abyssio, vt ait Ioannes apoca. 17. Cuius rei hic est intellectus. Fuit legis tempore in terris summus pontifex, nunc autem non: quia solus est in cælo pontifex Christus, qui si in terris adhuc esset, ne pontifex quidem esset, vt ait apostolus Hebr. 8. Fuit ergo, et nunc non est pontificatus terrenus. Id etiam docet Zacharias capi. 11. vocans pastorem vanitatis, rem quæ non est, paritem dealbatum vocat Paulus. Quod etiam Michaël angelus increpato satana, sit eidem mundam a Babylonis detraictam, Christo restituturus, colliges ex Zacharia cap. 3. Mira res est, quod Petrum fuisse Papam nos dicamus, cum ille de suo Papatu nihil unquam cogitarit. Imo plane norit, Papatum non esse in rerum natura, vt videbis libro sequenti. Imo nec se aliis apostolis dignitate maiorem unquam cogitauit Petrus, sed tantum compresbyterum. 1. Pet. 5. et 2. Pet. 3. et acto. 8. Sciebat ipse, eam maioritatem contraire præcepto Christi, qui inter ministros verbi, neminem vult in ecclesia alio dici maiorem, nec aliis dominari, nec in alios potestatem exercere. Matth. 20. Eo magis, quia quod ad ministerium attinet, excellentius in Paulo apostolatus organum Petrus ipse agnoscebat, vt appareat 2. Corinth. 11. et 12. Galat. 2. acto. 9. et 2. Pet. 3. Nec in Petro, nec in aliis, etiam accepto spiritu sancto, erat tanta sapientia, quanta in Paulo, vt appareat acto. 10. et 11. Ab initio suæ vocationis perficte nouit Paulus mysteria Christi, vocandas gentes, et tollendos omnino Iudaismos, id quod alii tunc neſciebant. Quædam peculia-

ria iuxta fidei suæ rationem habuit Petrus, sicut Ioannes, et alii, sed hoc nihil ad papatum istum.

Rogabit hic quispiam, Si pontificale illud terræ sacerdotium fuit, et non est, vnde nobis prodiit hic Romanus Pontificatus? Ad hoc eodem cap. 17. respondet Ioannes, de abyssō ipsum ascensurum, inquiens. Post diluuium est malorum spirituum cancer in abyssō, vt alibi ostendimus, et comprobatur Lucæ 8. apoc. 20. et 2. pet. 2. De eo maris abyssō ascendens draco, et in Bestiæ corpus intrusus, dicitur de abyssō bestiam ipsam educere, eam super populorum aquas multas, inter superum et infernum mare, in Exquino monte, antiqua idolorum sede collocando, in qua iam olim in satanæ pontificatu sedere solebat idolorum pontifex. Dedit ibi satanas ipsi bestiæ clauem putei abyssi, dedit ille pontificiam sedem suam, et potestatem magnam, apoc. 9. 11. 13. et 17. De maris potestate in terræ montes ascendit bestia, vt terræ marique dominetur. Super montem etiam inter māria, ait Daniel, esse ab Antiocho fixa tentoria sacri palatii, idque in figura futuri Antichristi. Daniel. 11.

Hæc satanæ antiqua sedes, dicta nunc sedes apostolica, (nomina enim nihil moror: nam et sacræ nominibus Ieroboam, et alii olim idololatriæ, suos lucos decorabant) hæc inquam sanctissima sedes, sita est in monte exquilarum, qui septiceps dicitur. Sunt et bestiæ ipsi capita septem, montes septem, et monarchias septem referentia, quas et reges septem Ioannes vocat, apoc. 13. et 17. Septem vere fuerunt regna, siue septem monarchiæ, in quas captiuus migrauit populus Dei. Earum quatuor notauit futuras Daniel capi. 7. Iam vna tunc præcesserat Assyriorum. Tempore Zachariæ præcesserant quatuor, Assyriorum, Chaldæorum, Medorum, et Persarum, quas ipse vocat quatuor cornua, quæ ventillauerunt Iudam et Israëlem, Zacha. 1. Sequuntur eas

tur eas monarchiæ Græcorum et Romanorum. Vnde quarta Danieli, est Ioanni sexta, nempe Romana: quam solam superesse ait Ioannes, cum aliæ quinque ipsius tempore iam cecidissent. Quinque inquit ceciderunt. Sexta nunc est Romana. Septima veniet Constantinopolitana, quæ non diu durabit, dicto cap. 17. Super hos omnes montes, imperium et potestatem sibi vendicat bestia, quasi totius terræ Deus: ut videatur ejus esse octaua monarchia. Vere tamen in illis septem continetur, præserendum in Romana. Et ita ait Ioannes: Bestia, quæ fuit et non est, octaua est, et de septem est, et in interitum vadit. Pulcherrime profecto de hac re loquutus est Ioannes, si bene intelligatur. Hinc etiam intelligitur plaga illa, quasi ad mortem bestiæ illata, apoc. 13. Nam præcipuum illorum septem capitum caput, nempe monarchia Romana, est aliquando cum ipso papatu fere deleta. Reuixit tamen Papa, multo quam antea potentior. Imo ob id solet gloriari, quod a vulnere reuiuat, ob id se magis ab hominibus adorari faciens, vt ibi refertur.

Iam assequutus es, lector, omnia fere coronatæ illius bestiæ mysteria. Quod fuerit et non sit, quod de abyssو Romam ascenderit, cum potestate magna se adorari faciens, quod septem fuerint eius capita, septem montes, septem monarchiæ. Paucis nunc accipe, quæ sint illius bestiæ cornua decem: id quod eodem cap. 17. nobis declarat Ioannes dicens, Decem bestiæ cornua decem reges sunt, qui uno consensu virtutem et potestatem suam Bestiæ tradent. Hos nunc plane vides in Christianismo reges Bestiæ subditos, quorum potestate Bestia, quasi cornibus fulcitur, eis omnibus ad lasciuiam abutens. Hos omnes simul cum Bestiæ regiam potestatem accepisse, ait angelus. Quia cum primum facti sunt hi, qui nunc sunt Christiani reges, simul et papistica potestas in eos regnare cœpit, vt virtutem suam hi omnes reges consenserent uno Bestiæ ipsi tradiderint. Imo regiam po-

testatem a Bestia recognoscunt, eam genibus flexis et pedis osculo adorando. At nunc eam odio prosequuntur, et desolatam facient dicto cap. 17. Quod etiam cornua hæc Antichristi sint ad Romanum regnum referenda, docet evidenter iam citata Danielis visio cap. 7. Nam ferreo illi Romanorum regno tribuuntur cornua decem, ex eodem regno ait Daniel oriturum mirabile quoddam supra illa decem cornua cornu, in quo erit os loquens ingentia, in quo erit tanta potestas, ut reges humiliet, sanctos conterat, mutet tempora et leges, per tempus, tempora, et diuidium temporis annos mille ducentos sexaginta. Horrendum est huius cornu potestas, quod ab initio erat parvulum, ut ait Daniel. Postea adeo crevit, ut contra principem principum consurgens, et Iesum Christum conculcans, in Deum loquatur magnifica: montes, id est monarchas, migrare faciat, reges humiliet, sanctos conterat, leges et tempora mutet, stellas cælo detrahat, et infernum ascendere faciat. In infernum potestatem habet, ut animas a purgatorio liberare possit. Apostolis non in inferno, sed in terra datum est ligare et soluere, Matth. 16. et 18. Antichristo vero datum est, in inferno ligare et soluere, quia claves habet putei abyssi, infernalis dæmonis potestatem habet, apoca. 9. et 13. Adde quod in vrbe ipsa fuit insignis pontificatus ad idololatriam. Pontifex ipse satanas, parentalia, iusta funebria, placando manes, inferias, exequias, et alia pro mortuis suffragia, ab Aenea seculo Romæ docuerat. Quos omnes ritus, ab ipsomet satana instructa bestia, ad vnguem nunc feruat, sicut ritus terræ Chanaan feruarunt Israëlitæ. Sicut ibi colebatur Hecate τρικέφαλος, ita nunc a tritoitis colitur triiceps cerberus, tres in uno numine ranarum spiritus, ut ait Ioannes. Sicut habebat Hecate capita tria, apri, equi, et canis: ita Bestia habet imaginem pardi, vrsi et leonis, apoc. 13. Nam immanior est bestiis aliis omnibus,

vt ait

vt ait Daniel. Ab æterno non est visum monstrum tale, nec tanta diaboli impostura.

Bestiæ imaginem supereft nunc paucis exponere, et Bestiam aliam secundam de terra, quæ dicitur pseudopropheta. Bestiæ imaginem esse papisticum quodus idolum, non est difficile intelligere. Nam in universum dicitur, quodus idolum esse bestialis imago: cui qui se flectunt, et incurvant, sunt plusquam bestiæ, sine sensu et intellectu, vt clamant omnes scripturæ.

Bestiam secundam bicornem, quæ dicitur pseudopropheta de terra, esse Sorbonicum magistrum (qui malo draconis spiritu imbutus, et terrena quadam sapientia præditus, esse in terris papatum, dupli cornu et gladio prodigiose defendit, et quasi in verbo domini loquens cum nos adorare cogit) res ipsa, si oculos habeamus, satis nos docet, bene perspectis Ioannis verbis apoca. 13. 16. et 19. vnde completa est trium malorum spirituum trinitas, qui sunt tres spiritus nequam in ore draconis bestiæ et pseudoprophetæ, vt ait Ioannes. Pseudoprophetæ isti dicuntur habere duo cornua similia agno, et loquuntur sicut draco, teste Ioanne. Loquuntur, inquam, sicut draco, ad roborandam bestiæ potentiam, a dracone sumtam. Ita discipuli loquuntur, sicut pater ille mendacii, a quo docti sunt. Duo vero agni, id est, Christi vera cornua, sunt duæ eius cœlestes dignitates, regnum et sacerdotium. Ad cuius accumulationem pseudoprophetæ isti, falsi verorum imitatores, homines mere terreni et infernales, duo fibi usurpant cornua, cis a dracone data, duas dignitates et potestates, duos gladios ad nos interficiendos et anathematizandos. Temporalem gladium habent in dextra ad percutiendum et occidendum, spiritualem habent speculatorum in oculo, ad insidiandum et

fulminandum, ut manifeste docet Zacharias iam citato capite vndeclimo. Habent quoque in suis episcopaliis temporales et spirituales potestates, regalia dominica et spiritualia iura, quae eis sunt regnum et sacerdotium, cornua duo. Bicornes sunt etiam inferioris gradus administrationes, habentes temporalem præbendam, et spiritualem canonicatum: terrenos census, et spirituales ceremoniarum usus. Hinc et bicornia gestant caputia, et bicornes cucullas. Spiritualitas corum est tota in vestibus, et ceremoniis, spiritualitas Babylonica, vere Antichristiana, piæta et fabulosa.

Sigilla libri nunc interpretemur, de quibus scribit Ioannes apoc. 6. Sex priora sigilla, sex tubæ, sex phialæ, sunt sex in hebdomada dies, afflictionis, laboris, et persequutionis, citra septimi requiem. Sex erant anni seruitutis, septimus libertatis. Senarius numerus in sacris litteris mala significat, quæ septenarius tollit. Numerus senarius est mundi huius sex diebus creati. Senarius est numerus hominis, sexta die formati, et sex diebus laborantis. Sex sunt modi afflictionis dæmonum. Hinc ait Iob, in sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum. Post sex plagas Gog, septimi est requies: et post sex vastatores viros septimum liberatorem vidit Ezechiel. Hinc numerus bestiæ apoc. 13. est sexcentorum sexaginta sex, ex senariis vndique cumulatus, cumulus omnium malorum. Quia in ea est omnis malitia, et prauitatis cumulus. Numerus hominis malus est, ut ait Ioannes. Post sex igitur Babylonice vastitatis modos, quos in sex sigillis mox referemus in septimo mysterio, quod iam appropinquavit, donante nobis Christo Iesu veram sabbati requiem, destruitur Babylon, et libro aperto manifestatur Christus viui fontes baptismi, cæna agni, et regnum Dei. In perditionem tunc mittitur rex Abaddon, cum omnibus filiis perditionis, qui terram perdiderunt, apoc. 9. et 11. Huius rei figura olim in

Iosue

Iosue præcessit, vrbe Iericho Romam adumbrante. Nam Michaële archangelo euaginatum gladium ibi tenente, post sex dierum circuitum, clamantibus verbi Dei tubis, concidit Iericho die septima.

Particularius vero ita exponuntur sigilla. Qui in primo sigillo super equum album primus sedet, est papa æmulus Christi, super equum album sedentis, apoc. 19. Sed integra audiamus Ioannis verba dicto cap. 6. Cum aperuisset, inquit, sigillum primum, Ecce equus albus, et qui sedebat super eum, habebat arcum, et data est ei corona, et exiuit vincens, ut vinceret. Primam habuit Papa draconis spiritualem potestatem, arcum ad eiacula nuda anathematum fulmina. Data est ei deinceps regia corona. Data est ei a Constantino Imperatore, aut aliunde addita, corona regni temporalis. Et ita exiuit vincens, ut vinceret, dupli ratione. Nam temporali gladio cum regibus dimicat et spirituali gladio eos excommunicat. Post Papam succedunt alii, qui ad papatum aspirare solent militantium ordines. In secundo sigillo est rubeus et aureus cardinalium equitatus, presbyteria et episcopia secum habens, missus cum gladio legatus, ad bellum regibus indicendum, et eos anathematizandos, ut pax de terra tollatur. His a latere legatis datur gladius magnus, magna Papistica potestas, ut possint, quoquo vergant, a dextris et sinistris percutere. Succedit in tertio sigillo tertius ordo nigrorum monachorum, in amoenis locis degentium, cum omni fructuum terræ vertute: quorum cura est ventri indulgere, vino, frumento, oleo, et aliis pinguis abundare. Imo cibaria omnia, sibi indies ad stateram pendit faciunt, quasi ea nullius sint apud eos aestimationis. In quarto sigillo est quartus et infimus ordo pallidorum mendicantium, qui in quatuor ordines distributi, quartam terræ partem pessundant, sicut quatuor illa genera locustarum, quæ apud Ioëlem paradisum Dei

perdiderunt, vt ostendemus libro tertio. Horum omnium pseudopropheticō consilio sequitur in quinto sigillo interfectorum martyrum ingens numerus. Ad quæ deinde in sexto sigillo sequitur solis Christi iam exposita obtenebratio: et hæc est mors, qua nos Antichristus spiritualiter interfecit: a qua nos nunc oportet ad mille annos resurgere, et erit hæc resurrectio prima apoc. 20. Resurgere a morte dicuntur, qui a Babylone liberantur, Ezech. 37. Dani. 12. Esa. 26. 59. et Ephes. 5. Eo magis, quia nunc per regenerationem in Christo ad cœlestia resurgentus. Precamur igitur, o domine Christe Iesu, adueniat regnum tuum. Regnet in terra veritas tua. Circuncide, domine, cor nostrum, ne a serpente amplius superemur. Da seruo tuo, militi tuo, vt contra draconem serpentem diabolum, qui potestatem Bestiæ, id est, Papæ dedit, potentia tua magna viriliter pugnet, et sequentia circuncisionis mysteria ita aperiat, vt liber tuus omnibus aperiatur. Tu enim ipse, qui mentiri nescis, Danieli reuelasti, vtriusque testamenti libros, stante Romano imperio, destruxisti bestia, esse aperiendos, vt nunc aperiuntur. Et quod tunc iudicium tuum in cœlo sedebit, et pugnantibus ministris tuis cornu Antichristi perdatur, et regnum tuum sanctis tuis restituatur, Dani. 7. Lege hæc omnia, lector, et fidem adhibe scripturis sanctis. Aut saltem patientiam habe, donec sequentia melius intelligas.

De Cir-

D E C I R C V N C I-

SIONE VERA, CVM RE-

liquis Christi et Antichri-
sti mysteriis, omni-
bus iam com-
pletis.

LIBER SECUNDVS.

Circuncisionem Christi veram esse totam spiritualem, priori mystice respondentem, profani homines ignorant, qui eius argumento paedobaptis-
mum inducunt, ex carne carnem inferentes. To-
tum mysterium Christi ordinem ita illi confundunt,
ut dicas, eos nihil intellectus aut iudicii habere:
imo nec naturæ ordinem intelligere, quæ nos per
ætatem ipsam a carnalibus dicit ad spiritualia. Quem-
admodum naturæ mutatio, ita temporis, legis et
euangelii mutatio, ex parvulis facit viros, ex carna-
libus spirituales. Carnales erant olim actiones, car-
nalia ministeria: nunc spirituales actiones, spiritua-
lia ministeria. Christianos omnes oportet a spiritu
incipere, teste Paulo, sicut in lege a carne incipieba-
tur. Hoc paedobaptiste non cogitant, nec vere in-
telligunt ea, quæ secundum carnem in lege siebant,
suisse typos spiritualium. Circuncisio illa carnalis
fuit typus secundæ circumcisionis spiritualis, quæ per
Christum sit, Roma. 2. et Colossem. 2. ut duos
homines, veterem et nouum, ita duas veterem
et nouam euangelio docemur esse nativitates, et
suam cuique circumcisionem. Primus homo est
typus secundi, prima nativitas est typus secun-
dæ, prima

dæ, prima circuncisio est typus secundæ. Prima nativitas est secundum priorem Adam, quæ est carnis: secunda nativitas est secundum Christum, qua nascimur e supernis. Prima circuncisio, quæ est carnis, in carnalibus fit paruulis: secunda, quæ spiritu constat, in his, qui efficiuntur paruuli spiritus. Hi vere circunciduntur, circuncisione per Christum facta, exuentes corpus peccatorum, præputium carnis, et eius delicta resecando. Ex carne carnem inferunt paedobaptistæ, cum ex re gesta in pueri carnis inferrunt aliam in pueri carnis gerendam. Circuncisio spiritus conuenit paruulis spiritus, cum præsertim nulla in paruulis carnis sint peccata, a quibus circuncidi tunc debeant, nec possit secundus homo, siue nouus homo in eis incipere. Euangelica circuncisio est, per qua circuncidimur, peccatorum corpus resecando, ut nos ipsi dicamus circuncisio, Phil. 3.

Obiiciunt paedobaptistæ, circuncisionem per Christum vñiri baptismō. Respondeo primo, Christum esse parvulum circuncisum, non tamen esse parvulum baptizatum, sed cum esset annorum triginta, Lucie 3. Mysterium magnum est. Triginta annorum Christus baptismum accepit, exemplum nobis dans, ac nos ita docens, ante eam ætatem non esse quem fatis aptum ad mysteria regni cælorum. Qui igitur Christianus imaginem Christi sequi vult, instar eius debet ad lauacrum regenerationis accedere. Ex superiore libro constat, post ætatem commissorum peccatorum sequi debere lauacrum peccata diluens. Ex Adamo quoque et lege probatur hæc ætas. Sicut primus Adam tricesimo anno nascitur, ita cum secundo nos tricesimo anno renascimur. Sicut adulta ætate paradisum perdidit Adam, sponte inobediens: ita adulta ætate paradisum restituit Christus, sponte obedientibus. Idipsum in figura ostensum est. Num. 4. ut solum post tricesimum annum assumantur, quibus liceat ingredi sanctuarium, id est, regnum cælorum: in quod

quod per lauacrum illud ingredimur, facti veri sacerdotes. Item non solum vñctione illa sacerdotali nos in baptismo vngimur, sed et vñctione Dauidis in regnum et sacerdotium sanctum, Zacha. 12. Dauid vero anno tricesimo in regem est vñctus, 2. Samu. 5. Joseph ab Aegypti carcere in regnum translatus est anno trigesimo Genes. 41. Ministros Dei solum a trigesimo anno recipit Dauid, 1. Para. 23. licet ad catechismi ministeria a vicecimo anno habeatur idoneus. Veri igitur Christi ministri, qui per baptismum sunt omnes reges et sacerdotes, et sanctuarium ipsum, id est, regnum cælorum ingrediuntur, non pueri carnis, sed viri spiritus esse debent. Hæc triginta annorum ætas est, ætas viri perfecti, ætas adulta Christi, in qua docet Paulus perueniri ad veram cognitionem filii Dei: antea vero esse puerilem cognitionem, Ephes. 4. In ea ætate siet finalis resurrectionis corporum, in qua nos nunc spiritu resurgimus, quæ dicitur resurrectionis prima. Mysterium est magnum, et similitudo utriusque resurrectionis: sicut et similitudo ætatis, qua perditus est paradisus, et ætatis, qua restituitur. Ea ætate dicitur nobis, sicut dictum est Christo. Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quia dies baptismi assimilatur diei resurrectionis. Tunc nos cælesti dignitate ac sacerdotiali decore ornamus, cælestium potestatem adepti, instar Christi resurgentis, cui data est tunc omnis potestas. Non est Christianis abbatum, antistitutum, aut cardinalium dignitas alia, quam baptismus. Per quem sacerdotes effecti, in ministeria, et episcopatus opera mitti possunt, qui communi testimonio fuerint comprobati, et ad docendum idonei. Non est consecratio aliqua, characteris bestiæ, sed per manuum impositionem benedictio, ut ostendemus. Quemadmodum Christus statim a baptismo prædicare cœpit et apostoli omnes: ita nos statim a baptismo prædicare debemus, et aliis manifestare fidem, quam sumus ibi professi.

Si quis

Si quis obiiciat, Timotheum in priore ad ipsum epistola vocari a Paulo adolescentem, seu potius iuuenem: facile ibi colligitur, eum satis excessisse annum tricesimum, cum multo antea fuerit discipulus, omnium testimonio probatus, acto. 16. Iuuentus dici poterat respectu tanti oneris senem exigentis, imo seniorem, ob id dictum presbyterum. Puer et iuuenis dicitur Iosue, quadragesimum excedens annum, Num. 11. sicut et Roboam. 2. para. 13. Prophe-tia item ad hoc de ipso Timotheo præcesserat, 1. Ti-moth. 1. Ideo id in consequentiam non trahitur.

Hanc insuper inter nos et Iudeos differentiam nota. Nam erat Iudeis pactum carnale et carnalibus hominibus accommodum. Nobis vero est spirituale pactum, et testamentum morte confirmatum, vt non possit cum Christo in baptismo mori, qui non habet liberam testamenti factiōnem. Hoc est enim in baptismo, testamentum tuum, vt relictis omnibus Christum sequaris, cum eo moriturus. Non potest in Christo baptisari, qui non potest baptisate, quo Christus baptizatus est, baptizari, id est, pro eo sponte mori, Matth. 20. Item erat Iudeis matrimonium carnale, et libellus repudii. Nobis vero non potest esse matrimonium spiritus, et sine repudio aeternum, nisi sit nouus homo, aetatis adultae Christi, et Christo insitus, qui ei fidem despondens, cum eo perpetuo viuat. Item, adolescentulus non solum non est vere capax regenerationis caelestis, sed et periculum esset, ne temere relaberetur. Quod est irreparabile, vt postea videbis.

Ad argumentum igitur de baptismo et circuncisionis coniunctione dico secundo, Circuncisionem per Christum vñiri baptismō, non carnaliter ad mentem paedobaptistarum. Vnitur certe, non in prima car-nali, sed in secunda hominis caelesti natuitate. Ibi nascimur e supernis, denuo paruuli facti, ibi cir-cuncidimur, morimur item cum Christo, intra aquas

aquas ibi sepelimus, resurgimus, et paracleti noui spiritus ope in cælum ascendimus, regnantes cum Christo, sponsus, sponsa, frater et soror Christi. Mystice hæc omnia coniungit ibi Christus et omnia vnum in ipso sunt. Quod inferunt paedobaptistæ, baptismum esse post carnalem nativitatem necessarium, quia post carnalem nativitatem pueri circuncidebantur, est, ut dixi, ex carne carnem inferre, et carnalem actum alterius actus carnis gerere typum: est Christum cum Mose, spiritum cum litera, et cælum cum terra confundere. Nam illa omnia Iudeorum carnalia gestarum spiritualem præfigurabant, in secundo novo homine implendam. Sicut varix figuræ legis, in vnum in uno Christo concurrunt, implentur, et recapitulan-
tur, ita una et eadem est in homine nova hora generationis, nativitatis, mortis, et resurrectionis. Tunc generamur, nascimur, et a corpore peccatorum circuncidimur. Tunc morimur et viviscamur. Tunc Christo conseplimus, et resuscitamus, noui regni cœlestis inchoatione. Plura sunt in baptismo mysteria, quam cogitent paedobaptistæ: qui aliud nihil norunt, quam baptismi typum dicere circumcisionem, et in hoc ipso a veritate aberrantes. Nam apostoli cum baptismi typum ex lege citant, non nominant circumcisionem, etiam si illa ibi includatur. Sed typum baptismi nobis ostendunt in transitu maris ad Iordanis, et nauigio Noë per arcam. 1. Corin. 10. et 1. Pet. 3. In quibus etiam fides prærequisita ostenditur. Circuncisio igitur non proptie dicitur baptismi typus, sed circunsio illa carnis, typus erat alterius circumcisionis spiritualis, in regeneratione factæ, quæ non ab omnibus fit, sed a Deo. Si circuncisio, ut aiunt, tan-
tum valebat, quantum baptismus, quare tollit ipse circumcisionem? Quare solis masculis illa dabatur? Possunt hic adduci plurima, quæ contra paedobaptistarum obiectionem faciunt, eaque certissima. Primo, quia Christus est parvulus circumcisus, et non est

non est parvulus baptizatus. Quorsum differentia haec? Vtrunque tempus, et legis et euangelii, in corpore suo tulit Christus, vt omnia in seipso recapitularet, et compleret: et vt vetera complens, ad aliam nos vitam innouaret, Secundo, in lege sub paedagogis, tutoribus et curatoribus agebamus, quia eramus parvuli. At ea, quae sunt Christi, viros exigunt, et nouas creaturas, ex foedere nouo. Tertio, carnali genti datum est signum, in pueri carnis, Erit, inquit, foedus meum in carne vestra, Genes. 17. Foedus autem nostrum est foedus spiritus. Quarto, circuncisio id tunc conferebat, vt a corporali morte, quam masculis in circuncisis Deus indixerat, quis seruaretur: et vt in terra illa sub Dei protectione viueret: quorum vtrunque parvulo carnis conferebat, et ei vitam tribuebat. Exo. 4. Baptismus vero seruat a spirituali morte, et per eum in regno celorum spiritu iam viuimus: quorum neutrum potest parvulo carnis conuenire. Ab inferno non magis liberabat masculam circuncisio, quam foeminam non circuncisam: quorum vtrumque facit baptismus. Quinto, non lex, sed Abraham est nostræ fidei regula, vt Paulus docet. Abraham vero postquam credidit, est circuncisus, sicut nos credentes baptizamur. Sexto, vt argumento alio Pauli ad Galatas vtar, id quod de circuncisione in carnalibus parvulis sequutum est, non abrogat precedentia, in Abraham persona gesta, cum nos non per legem, sed per Abrahamum, cui salus nostra erat promissa, hereditatem queramus. Imo non solum non abrogatur factum Abraham, sed per legis circuncisionem firmatur, iuxta veram eius signaculi significationem, quam mox exponam. Nam ad significandum futurum mysterium in parvulis spiritus, sicut ita in carnalibus parvulis præfiguratum: sicut reliqua legalia sunt ita per Christum mystice impleta, et in nobis per ipsum mystice implentur.

Iterum atque iterum te precor, o lector Christiane, vt possis

possis mecum in bestiam valide pugnare, hunc modum implendi legem in animo tuo firmum reponere, modum spiritualem. Christus est impletio legis. Ipse solus omnia in seipso impleuit, et implet in nobis eius imaginem sequutis. Prophetiae quædam possunt in nobis seorsim impleri, ut in Roma implentur prophetæ Babylonis, in Iuda Iscariote prophetæ Achitophelis, in Ioanne baptista prophetæ Eliæ. Legis tamen ipsi Moysi datæ mysteria omnia ipsum Christum respiciunt, et in eo est omnium plenitudo, Colos. 1. et 2.

Dirigamus iam in bestiam illam bellicam tormenta, ineptissimasque predobaptistarum, et sacrificiorum rationes in eos conuertamus. Si ipsi ratione valida ex carnali circuncisione suum carnis baptismum inferrent, eum esse volentes circuncisionis puerile complementum: pariter inferrent, quod nostrorum pontificum et sacrificiorum rasuræ, tonsuræ, stolæ, vnguentæ, et mitræ typos legis implet, et quod implementum legis est Papa, bestia quæ fuit, et non est. Similiter, quod vota, et Nazareatus legis, non in baptismo per Christum, sed per cucullas implentur, et quod implementum legis Nazareorum est cuculla: cum tamen cucullæ sint illæ de abyssῳ egressæ locustæ, ut postea videbis. Item ex eodem fundamento sequeretur, quod Romæ sit iubileus, similis Iudaico, quod nos aqua falsa et hyssopo Iudaica spiritualitate rite aspergamus, quod campanas sacras habeamus pro tubis synagogæ, lampades pro lampadibus, et pro lapideo templo lapideum templum, idolis et abominationibus plenum. Velum etiam quadragesimale pro velo templi synagogæ ut simus cum illis plane excecati, ne faciem Christi videamus. Dedicationes item templi, parietum sanctificationes, vnguentæ, altaria, incensa, thuribula, et alia eiusmodi, quæ Paulus vocat Iudaicas fabulas, superstitiones, *ἀστραγανία*, et præcepta hominum auersantium veritatem

ritatem. Reête etiam probarent, quod instar sabbati Iudaici succedens illi seria ex Paparum decreto ociani nos cogat: et quod carnalis ille sabbatismus fuerit alterius carnalis typus, sicut circuncisio pueri carnalis typus est baptismi pueri carnalis. Sed cæci et surdi, qui per Christum videre iam incipiunt, et audire verba libri. Iudaismos hos spiritu carere apertissime norunt, ut eos omnes aetatum improbabimus. Eset enim hoc de carne in carnem transire, et Iudaicæ servitutis iugo rursus implicari. Mera est haec *κακοζηλία* piæ quædam legis deriso, seu ridicula imitatio, ut mimos quosdam, et Iudeorum simias nos potius dixeris, quam Christianos. Simili *κακοζηλίᾳ* Mahometus diem veneris voluit suis esse solennem, in quo penitus otientur. Nec defunt Turcarum religiosis et monachis suæ rationes, quibus a libro Dei traditiones varias, sicut et nostri pharisei, suffurati sunt, ut prædictum Zacharias. Quicunque, inquit, a libro Dei traditionem aliquam suffuratur, pius et innocens habetur: et quicunque iurat et vouet inuentiones suas ab eo libro detortas, pius et innocens habetur, Zacharius. Ob hanc causam ibi docet, maledictione magna receperisse a nobis librum Dei, et impietatem Babyloniam regnare: quia in pharisaicis illis votis mendaciter iuratur. Contra præceptum Christi ibi iuratur, qui vouendo iurare vetuit, Matth. 5. Sacrilegium ibi committitur, furtum sacrum monachalium eucullarum, Papisticorum rituum, et legalium ceremoniarum. Sacrilegi illi sunt, traditiones a libro Dei furando, sicut furatus est Mahometus, et veteres pharisei. Videns Mahometus, Iudeos habere tubas, et nos campanas, statuit in suis Mesquitis siue templis, ut ore humano clametur: quia dignior est hominis vox, quam tuba vel campana: et quia legis tubæ erant umbra humanæ vocis. Vino ille suis interdixit, sicut Papa carnis et matrimonio. Ad quam rem probabiliores Mahometus habuit rationes, ut apparet Leuit. 10. et Num. 6. Videns Iudeos

ðæos ter in die preculas instituisse, mane, meridie, et vespere, exemplo Danielis et Davidis: nostris vero esse septem horas canonicas: ille quasi inter utrumque volans, quinquies in die orandum esse docuit. Videns Iudeos orare ad occidentem, et nos ad orientem, statuit, ut sui versus meridiem orient, ad domum Mecha. Ita docet Mahometus ca. de domo Abraham, quod est pars Azoaræ secundæ. Supereft igitur, ut ab aquilone veniant Gog, et Magog, qui versus aquilonem orare docebunt. Pro peregrinationibus Papisticis ille ad Mecham peregrinationes instituit, quam esse domum Abrahæ, ab Adamo conditam, illi affirmant, a diluio seruatam, et in æternum duraturam: ut multis nominibus illa templo Salomonis apud eos preferatur. Si reliquias traditiones persequaris, et sacrilega furta, inuenies pleraque Mahometanis deteriora, a nostris Sacerdotibus obseruari. In hoc sunt Papistis Mahometani præferendi, quod idola abhorrent, et idolatriam Papisticam maxime detestantur. Quanquam Deus nec in manufactis templis habitet, nec manibus humanis colatur, sed solo spiritu: Sacerdotes tamen Papistici varia templa variorum sanctorum cultibus dedicant, et cadauera multa super altaria recondunt. Statuas, idola, et simulachra, aurea, argentea, ærea, ferrea, lignea, lapidea, variis picturis pulchre adornata, illis fabricant, cadauerum reliquias intra idola repnnunt, super humeros portant, hunc orantes pro peste, illum pro tonitruis, et pro aliis morbis alios. Ad hunc pro bobus, ad illum pro ouibus, ad alios pro equis et asinis, peregrinationes instituunt, et vota vouent, imo tot sunt diui, quot oppida et pagi: sicut Israëlite olim pro numero ciuitatum multiplicabant Deos Iere. 2. et 11. id ipsum Affyrios in terra Israël fecisse legimus 4. reg. 17. Deum illi, sicut et nostri, se ibi colere dicebant, alias quoque diuorum adorationes admittendo. Quanto plures sunt libertatis terræ fructus, tanto plura ibi

eriguntur diuorum altaria, et statuae. Hoseæ 10.
Vnumquodque artificum genus, fabrorum, futorum,
tonforum, et reliquorum suos habet peculiares diuos,
quibus festa colit, et bachanalia conuiuia. Membra
cerea illis diis offerunt, quando similis membra lan-
guore corripiuntur, sicut Phelistim anos fecerunt au-
reos propter hæmorroydas. Oportere etiam dicunt
nostrí Sacerdotes, nos ad eorum diuorum altaria pa-
nem, vinum, et alias oblationes offerre, et altaria ipsa
de nostra supellecțile ornare. Candelas ad cadauera
illuminanda circum idola deberet nos accendere, eis
vota vouere, coram eis aperto capite nos incuruare,
genua flectere, et eorum pedes religiose osculari: imo
cæcos clausos oculos sacra illa pictura deuote obli-
nire. Defunctorum item manes, quos ea idola re-
ferunt, orandos esse docent. Datis insuper quibus-
dam a Bestia sigillatis bullis, non solum nos delicto-
rum indulgentias consequi, sed et mortuos a pœnis
aiunt liberari. Mortuorum quoque nostrorum et ma-
iorum animas, suis missis, meritis et sacrificiis, a tar-
taris aiunt eripiendas, et purgatorio bursam purgan-
dam. O stantem in loco sancto abominabilem desola-
tionem. Obstupecite cæli super hoc, pauete et de-
folamini. Clament contra hos Iudæi, vt relictis ad-
inuentiōnibus humanis vnum Deum colant. Clament
Mahometani, vt idola reilicent, clamemus et nos cum
Paulo, vt cælestia querant, non terrestria. Sed ipsi
nec querere, nec intelligere cælestia possunt, quia non-
dum cum Christo resurrexerunt. Si regenerationis
vim cognoscerent, viderent in seipsis Christum præ-
sentem et propitium, vt non opus sit alios diuos
longius petere: cum nec sit aliis positus pro signo,
nec opem ferre valens. Cum renati fuerint, intelli-
gent vere in lege fuisse futurorum umbras, et signa,
esseque omnia per Christum impleta, vt nulla nunc
post effusam Christi lucem umbra supersit, nec
carnalis sabbatismus, nec aliquod inter diem et
diem

diem discrimen.

Obiiciunt ipsi, Ioannem in apocalypsi meminisse diei dominici. Respondeo. Qui ibi dicitur dies dominicus, aliis dicitur dies domini, in quo reuelatur abominatio Bestiae, filii perditionis, vt dies domini, quem bestia colit, in eius caput retorqueatur. Dies dominicus dicitur apud Ioëlem dies ille magnus Asyriacæ perditionis. Diem illum dominicum Babylonicae destructionis legimus apud Esaiam, capite 13. et 28. Amos. 5. Sopho. 1. et alibi passim. Quiunque dies, in quo res insignis est gesta, scripturis dicitur dies dominicus, dies domini, sicut nox domini. Exo. 12. Sopor magnus, quo nunc sunt sopiti Papistæ, dicitur sopor domini, sopor dominicus. Insigne bellum, bellum domini, bellum dominicum, contra dominicos hostes. Cæna domini dicitur, et cæna dominica. Hebraica phraſi res omnes insignes habent titulos illos dominicos, vt arbor magna, arbor dominus: exercitus magnus, exercitus domini, siue dominicus: terror domini, terror dominicus. Solennem itaque vocavit Ioannes diem, in quo facta est fibi reuelatio de Babylonica perditione, et hic est dies dominicus, in quo perire bestiam oportet.

Vrgent adhuc, apostolos diem pentecostes obſeruasse. Respondeo, Ex lege conſtat, festum illud hebdomadarum, festum diei quinquagesimi, seu diei pentecostes, post septem hebdomadas ab initio primitiæ frugis, ſuiſſe festum Iudeorum. Exo. 23. 34. Leuit. 23. Num. 28. et Deut. 16. Hinc Paulus ad id Ierosolymam properabat ad diem pentecostes, vt in eo Iudeorum conuentu posset Christum prædicare. Ita Christus ipfe pro Iudeorum conſuetudine, ad diem festum Ierosolymam ſæpius ascendebat. Quid hinc Iudaizabunt Papistæ? Dierum azimorum fit mentio actorum 12. et 20. quod a Iudeis illi obſeruabantur, non a Christianis, niſi quis adhuc Iudaizaret. Quod ad mysterium at-

tinet, et mysticum verum sensum, dies nouæ frugis est dies resurrectionis Christi, a quo post quinquaginta dies datæ sunt primitæ spiritus sancti. Ut quinquagesimo die, ab Aegyptiaca liberatione est data Iudeis lex, ita quinquagesimo liberationis nostræ die datus est docto[r] spiritus sanctus, qui multo sublimius nos docet, quam lex: atque ita non est nobis alia lex, quam lex spiritus. Impletum est ergo mysterium illud. Instar Iubilei est hic quinquagesimi restitutio in hereditatem nostram, non terrestrem, sed celestem: iugis nobis est iubileus, iugisque azimorum synceritas. In die Iudeis celebri voluit Christus effundere spiritum sanctum in apostolos, ut res tanta publice innotesceret, coram tot nationibus, acto. 2. Ut loci sunt Iudei legem accepturi Exo. 19. ita nobis baptizatis datur spiritus sanctus. Beneficia haec commemorare licet. Laudamus maxime in ecclesiis, seu concionibus fieri sive ipsius commemorationem diei nativitatis Christi, mortis eius, resurrectionis, spiritus sancti missionis: ac etiam diei dominici, in quo concidet Babylon, qui erit dies nostræ resurrectionis, ut fuit vere dies dominicus dies resurrectionis Christi. Nunc a Papistica morte ad annos mille resurgemus, quæ Iohanni dicitur resurrectio prima. Erit ergo hic dies dominicus, dies resurrectionis. Dies item finalis resurrectionis dicitur dies domini, magnus et illustris. Licebit igitur horum dierum commemorationem postea facere. Ex decreto tamen Papistico, ad simulationem legis otiani, nefas est: cum ocium illud, et Sabbathum illud fuerit carnalis umbra mysterii per Christum impleti. Col. 2. Cum aspirauit nobis dies, fugierunt umbras, Cantic. 2. Paulus omnino vetat, nos a quoquam iudicari super sabbati aut alterius festi obseruatione. Sabbathum illud, quod sanctificauit Deus, Genes. 2. fuit signum sanctificationis nostræ, Exo. 31. et Ezech. 20. id significans, ut nos, qui sanctificatione æterna sumus sanctifica-

ificati, non amplius seruilia opera faciamus, quæ nos in peccati seruitutem adigant: sed perpetuas ferias, mortificato veteri, noster nouus homo colat, et sabbatum ex sabbato. Tota vita nostra, imo nos ipsi sumus sabbatum sanctum, Esa. 58. Sicut carnalia legis non habent typum alterius actus carnalis, ita non est nobis querendum sabbatum carnale, sed spirituale, per requiem spiritus, in qua est cessatio ab operibus carnis dicto capite 58. in requiem illam æternam Christi nos iam sumus introduci, Heb. 4. ut nullo interpellante Die habeamus sabbatum ex sabbato, Esa. 66.

Carnalem habent sensum, qui eo argumento nos volunt sabbatizare, quod iugem laborem vernacula; serui ferre non possunt. Quasi euangelium nostrum de iis iudicandis se intromittat: id quod Christus aperte recusavit. Civilia iudicia seorsim permittit Christus, secundum quæ liberum est, de labore corporis pacisci. Non obest, quod diei septimæ ab exordio mundi benedixit Deus, in ea quiescens, et postea per legem quiescere iubens. Nam illud fuit figura, ut in primo dialogo dixi. Iuxta literam fuit carnali populo huius legis, sicut aliarum carnis legum, carnalis et literalis instrucción. Sabbatum illud fuit cum Christo sepultum, et ibi ab omnibus, quæ pro nobis passus est, quieuit Christus, omnibus finem imponens. Sabbatum illud carnale fuit sepultum, sicut velum templi scissum, ut omnia noua sequerentur. Observa in hac re artificium Christi mirandum. Nam legis præcepta sœpius in euangelio recitans, sabbati observationem perpetuo tacuit. Imo reclamantibus iudicis sabbatho semper operabatur, nolens nos ad illam sabbati observationem cogi. Docens item, Christianorum opera debere semper sabbato fieri, in perpetua sabbati requie. Pater meus, inquit, huc usque iugiter operatur, etiam sabbato, et ego iugiter operor,

Ioan. 5. Argumentum aliud Ioan. 7. est notandum, Venerabilior erat circuncisio sabbato, quæ sabbatum soluebat, et a sabbato non soluebatur. Cum ergo circuncisio ipsa soluta nunc sit, et sublata, multo magis sabbatum. Si pro otio sabbati illius nobis ocium alterius diei inducat Papa, eadem ratione deberet, pro abscisso præputio aliud membrum abscindere, cum fuerit circuncisio fortior sabbato. Præterea, ut habetur Mar. 2. dominus est homo, cum aliorum, tum etiam sabbathi: et dominos nos fecit sicut dominus est ipse Christus, etiam sabbati: et sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatum. Liber ergo homo potest sabbato libere vti, licet seruili populo sint ad tempus correctionis quedam imposita iuga. Docet item ibi Christus, pueros Dauidis esse mundatos, ut liceat eis veluti fæcibus, panes propositionis comedere, sabbato spicas vellere, et ad vitæ usum omnia facere: quia dominus nos fecit fæcibus, et sabbati dominos. Adde hic, quæ de bove et asino adaquandis, de asino et oue a fouca die sabbathi extrahendis, dominus tam siue loquitus est. Nullum Iudaismum pluribus dictis et factis sustulit Christus, quam sabbatum, ut admiranda hic dignoscatur Papistarum cœcitas, quam vane nos velint decretis teneri, et probabilitate sermonis nobis imponere, ut pulcre docet apostolus in epistola ad Colossenses, quam utinam omnes Papistæ bene intellegent. Hac ratione mutauit Bestia tempora et leges, ut ait Daniel: quia dies festos mutauit, et suas leges pro diuinis posuit.

Quod illa Iudeorum festa, et paschalis agni, et pentecostes, et tabernaculorum, omnia simul in nobis hodie compleantur, omnia in nobis unum sint, baptismi et cœna mysterium omnia simul habeant annexum, paucis nunc collige, ut baptisnum esse cum cœna coniungendum intelligas. Nam in mortem Christi baptizatus, te ipsum ibi immolas, et ab

Aegy

Aegypti opprobrio liberatus festum primum celebras in azimorum sinceritate, omisso fermento veteri, et paschalem agnum cum Christo in cæna manducas. Festum item ibi agis primitæ frugis et tabernaculorum. Nam primitias accipiens cælestis spiritus sancti fructus, de area et torculari tuo panem et vinum colligis, et spontanea missa, id est, offertorio ad cœnam domini, eum communicans, cum ecclesiæ pauperibus epularis, in regni cælorum tabernacula receptus, Deut. 16.

De templi machina nunc supereft dicamus. Graue id videbitur multis, quod tam puleras structuras nos nihil faciamus. Sed nos nihil horum miramur. Graue impiis videbatur, quando propheta lapideum templum improbabat. Esa. 66. Imo Deum ipsum ob id dicebant esse grauem et molestum. Nihilominus rationes improbationis sunt ibi efficaces, vt docet Deus. Quia locus ille non est capax Dei, nec conueniens eius habitatio. Quia Deus in spiritu habitat. Quia lapides iidem erant, antequam facerent templum. Quia templum Dei iam antea erat homo, ante lapideam domum. Quia in lapidea domo cultus Dei erat carnalis. Et quia abominationes multæ ibi committebantur. Adde, quod Christus est verum Dei templum, et quod excelsus Deus non in manu factis templis habitat. Recedere gloriam Dei a lapideo templo docet Ezechiel. ca. 3. 9. 10. et 11. Olim exigebatur lapideum templum, ad offerenda carnalia sacrificia: nunc autem secus. Nunc solus homo dicitur templum Dei, et ibi est Deus spiritu adorandus. Ad quam rem latius est nobis de templi dedicatione dicendum, et quod ab initio fuerit homo Dei templum. De templi dedicatione habetur Num. 7. et 3. reg. 8. et 2. Ezræ. 12. cui mysterio adiungitur ille Deo dicatus Henoch. Nam ὥπε hanach, est initiare, instituere, dedicare. Vnde dicitur Henoch, institutus, sacris iniciatus, Deo dictatus et consecratus. Omisso il-

lo tertio Henoch, filio Cain, qui fuit sacris serpentis initiatus, de illo nos Henoch, in cælum translato, loquimur, qui fuit septimus ab Adam, sicut est nunc septima dies Deo sacra, in qua nos cum ipso Henoch requiem cœlestem habemus. Ille fuit in figura translatus, in signum mysterii Christi. Christus mysterium illud vere in se ipso compleuit, in nobis item faciens spirituale complementum. Nos in veritate sumus in cælum translati, sicut Henoch in umbra. Nos per Christum sumus veri Henoch, theodidaeti, a Deo instituti, Deo dicati, et consecrati. Nos sumus in cælum translati, Colof. 1. et Ephes. 2. Nos sumus templum Dei, et templum spiritus sancti, 1. Cor. 3. et 6. et 2. Cor. 6. Nos sumus domus habitationis Dei, Heb. 3. Nos sumus viui lapides domus spirituialis. 1. Pet. 3. Ante diluvium non habitavit Deus in lapideo templo, aut ligneo tabernaculo, sed in Abel, et Henoch, quasi esset Christus in altero moriens, in altero resurgens, et in cælum ascendens. Post diluvium templum Dei fuit Melchisedech, rex Salem, et sacerdos Dei, Genes. 14. Propter quem ait propheta, fuisse olim tabernaculum Dei in Salem, psal. 75. Omitto hic mysterium salutis gentium in Melchisedech designatum. Nam Salem fuit ciuitas gentium in terra Sichem, Genes. 33. Hic ipse fuit templum Dei, rex, et sacerdos, vero Christi regis, sacerdotis, et Dei templi typo. Lapideum igitur templum ab initio non fuit, sed ad tempus est rudi populo datum. Nunc templo maior est Christus, Matth. 12. Christus est verum Dei templum, Ioan. 2. Excelssissimus non in manufactis templis habitat, acto. 7. et 17. Vnde merito, tanquam rem abolendam, destrui voluit Christus lapideum templum, cum iustis rationibus improbans, dicto cap. Esa. 66. Atque ita nos destructa rursus ædificantes prævaricatores nos ipsos fecimus, Gal. 2. Quare tabernaculum ligneum non similiter redificamus? Si Deus in manufactis templis non habitat, sequitur in Papistrorum templis aliud nihil habitare, quam idola.

Si ut

Si, vt testantur regum libri, soli filio Dauidis Christo datum est, deo templum ædificare, sequitur, Papistas aliud nihil ædificare, quam turrim Babel. Si in cœlesti illa Ierusalem, quæ intra nos est, nullum teste Ioanne conspicitur lapideum templum, sequitur, Papisticas abominationes, ad cœlestem Ierusalem non pertinere, sed carnalium hominum esse pietatem corruptam. Verum templum Dei Christus est, et nos per ipsum. Verum item tabernaculum. Ipse est rex et Sacerdos Melchisedech, et nos per ipsum. Ipse est lapis viuus, et nos per ipsum. Ipse est paradisus Dei, et nos per ipsum. Ipse est sabbatum sanctum, et nos per ipsum. Ipse est circuncisio, et nos per ipsum. Ipse est verus Nazareus, et nos per ipsum. Christus est omnium complementum, omnia in se ipso et in nobis comprehens. Cum ipse sit caput, et nos membra, facit nos sui participes, suam gloriam nobis communicando, sicut se ipsum nobis communicat.

Hinc et velum Papisticum tollitur. Velum templi et faciei Mosis, eius temporis infirmitatem notabat, ac veri mysterii occultationem. 2. Cor. 3. et Heb. 9. quod velum per Christum est scissum et ablatum, facta vera Dei reuelatione. Vnde et in eius passione scissum est velum templi, Matth. 27. Non superest nunc aliud velum, quam ipsa Christi caro, quæ ipsi patris deitati, pro vero est, Heb. 10. ipsa est velum, tabernaculum, arca, vrna, manna, et reliqua.

Similis est ratio salis victimarum Leuit. 2. vt ipsi met Christo tribuatur. Idem de sale mortiferas et amaras aquas sanante. 4. reg. 2. quanquam Papista nescio, quas hinc traditiones de aqua falsa furati sint sacrilegio illis peculiari. Ipse Christus est verus sal, nos fibi in victimam oblatos condiens: cuius ratione nos dicimur sal terræ. Aquæ nobis amaræ, et mortiferae sunt illæ, in quas est immixtum Babylonicum absynthium, apoc. 8. aquas mortiferas, quas haec tenus in Iericho potauimus, reddemus nunc dulces, sale sapientiae eas condiendo per spiritum sanctum. In vase nouo contentus nunc sal immoia

immolatam victimam condit, ne sine sal infatuata putrefascat. Aquis baptismi dulcorantur aquæ omnes, siue sint marinæ, siue falsæ, siue amaræ: et per eas vivificantur omnia animantia, Ezech. 47. Hoc salis mysterium in nobis completum docet Christus, salem nos habere monens, et dicens, vos estis sal terræ. Christus ipse primaria ratione dicitur sal dans nobis sapientiæ condimentum: vt deinde per ipsum nos sciimus aliis sal, eis condimentum nostrum communicantes, vt sapienter gustent, et ab insatuatione, corruptione, seu putrefactione seruentur. Nihil enim magis a corruptione seruat, quam sal. Vnde et foedus Dei dicitur fiedns salis, incorruptibile Num. 18. et 2. para. 13. Dicitur item foedus salis, quia in foedere domini erat, vt in omni oblatione offerretur sal, dicto cap. Leuit. 2.

Hyssopus non est nobis alia, quam ipse met Christus, proprii sanguinis aspersione nos expians, et mundans: per quem nos dicimur esse hyssopo mundati. Ipse nos expiat, et ipse met est hyssopus expiationis nostræ: sicut ipse met est sal et victima a seipso obligata. Ratio, quare iussit Deus hyssopo ut, est multiplex: cum ex naturali proprietate hyssopi, pectus expiantis, seu mundantis, cum ex vitandis contrariis Aegyptiorum superstitionibus: tum maxime, vt Christum ita præfiguraret, verum expiatorem.

De lampadibus et lucerhis dicendum, quod Dei lucem exspectantes, candelis utimur in noctis umbra. Populo in nocturnis tenebris constituto, cui et lux verbi Dei sub umbra et nube abscondebatur, institutæ merito sunt lucernæ, circa oraculum illud velamine obumbratum, ad significandum, maiorem aliam ibi desiderari lucem. Nunquam enim candelis utimur, nisi quando solis lucem desideramus. Exorto ergo nobis iam die et vero sole lucente, reuelata nobis verbi Dei luce, sublata nube, umbra, et tenebris, nullæ sunt eiusmodi lampades necessarie. Frustra enim

enim eorum solis luce candelam quis accenderit. Ipse met Christus est nobis vera lucerna, totum cælum illuminans, et in futuro seculo illuminaturus. Ipse est lampas, splendor gloriæ, et lux mundi. In cœlesti illa Ierusalem, quæ intra nos est, nullam aliam ait Ioannes esse lucernam, quam ipsam agni claritatem et splendorem. Seclusis igitur Papisticis imposturis, danda nobis est opera, ut nos ipsi dici semper possimus lux, et filii lucis, postquam ipse lux vera nos lucem esse fecit, qui antea eramus tenebrae. Id siet, si charitatis oleum habeamus, qui lampades nostras in regno cælorum per fidem accendimus. Duo candelabra seu duæ oliuæ, varia ratione apud Zachariam et Ioannem leguntur, ratione variæ mysterii tunc ostensi. Apud Zachariam sunt duo filii olei, duo vnti, Iehosua in sacerdotem, et Zerubabel in principem: ad tempus ita vnti, ut domum Dei erigerent, Zacha. 4. Apud Ioannem vero duo candelabra, et duæ oliuæ, declarantur esse duo Christi testes, Moses et Elias, lex et prophetæ, apoc. 11. ut vere sit lucerna ardens, et lucens super mensam, qui palam facit Iesum esse filium Dei: sicut Ecclesiæ hanc fidem tenentes, et docentes, dicuntur esse candelabra aurea, coram Deo perpetuo lucentia, apoc. 1. Impletæ igitur in Christo, et in nobis per Christum sunt illæ omnes legis figuræ, absque Babylonicis figmentis. Externa illa obseruatio arguebat eius temporis infirmitatem, nondum propalata sanctorum via, Heb. 9. Candelarum accessio arguebat veræ solaris lucis absentiam. Per quem modum Iudæi diminuto illo lumine utentes, veram postea exorituram lucem indicabant, quod et factum est.

De votis monachalibus iam ostendimus, esse traditionum sacrilegia, vere mimica. Ostendimus ex Zacharia, ob iuramenta illa regnare Papisticam impietatem, et maledictione magna librum Dei a nobis recessisse. Perfectionis regulam

regulam esse in votis suis, iactant monachi, multa iurantes, et se variis legibus adstringentes: cum tamen ipse Christus in ipsis perfectionis documentis iuramenta illa vetuerit, Matth. 5. Nihil ad perfectum duxit lex, et ipsa libertatis ablato est imperfectio, teste Paulo: ac etiam teste Iacobo, qui perfectiōnem ponit in libertate. Scriptum est antiquis, Vouete, et reddite Deo iuramenta vestra. At ego dico vobis, o monachi, ait Christus, nolite vouere, nolite iurare, nolite vobis iugum imponere. In testimonium veritatis nobis iurare licet de rebus præteritis vel præsentibus. At in futurum te aliquid facturum nec vouebis, nec iurabis, sed si Deus voluerit, ita facies, vt Iacobus docet. De futuris iurare proprium est Dei, qui futura præstare solus potest. Nos autem nec capillum album, nec nigrum facere valemus. Adde, quod per Christum sublata lege sunt in nobis vota legis impleta. Ipsem Christus est in nobis unicum votum, qui se pro nobis morti deuouit, vota omnia complens. Ob id nos ei in baptismo vouemus, ei commorientes, et votorum omnium complementum accipientes. Perenne id nobis superest votum, vt semper in votis nostris sit, gratias Christo agere de tot acceptis beneficiis: id quod Paulus post Dauidem passim docet. Cælibem vitam non improbo, quam ipse mihi elegi, quam et Paulus supra coniugalem commendat: ita tamen, si ea libere agatur, citra necessitatem. 1. Cor. 7. Ad hunc modum et eremitas et monachos laudabo, si larua illa, et voti necessitas tollatur. Arguunt vero laruati monachi, viduas vouisse, 1. Timot. 5. ergo ipsi quoque vouere possunt. Non agitur ibi de voto. Suam esse viduitati fidem, docet Paulus, instar fidelitatis, quam in dispensatore quouis exigit Deus. In fide viduez ponit ibi, vt suis prospiciat et contineat. Quod quæ non facit, infideliter vtitur ministerio suo, fidem Deo debitam irritam faciens. Votum ergo nullibi in Christianismo legitur, nisi ubi Iudaismus simulatur,

vt acto.

vt acto. 18. et 21. quo modo nunc monachi Iudaizant.

De Papatus sacerdotio nunc superest dicendum. In qua re nemo esse potest adeo stupidus, qui non videat, sacerdotium legis esse per Christum impletum. Quis non videt, legis pontificatum, non Romanam illam et Babyloniam mitram, sed spirituale Christi pontificatum præfigurasse? Christus solus est et erit pontifex, perpetuum secum habens sacerdotium, et manens sacerdos in æternum. Nihil de hac re dici potest evidenter, quam quod in epistola ad Hebreos tradit apostolus, de vero solius Christi sacerdotio. Imo addit quod si Christus in terris adhuc esset, ne pontifex quidem esset. In eum enim est translatum sacerdotium per resurrectionem. Est et alia ratio, quare non diceretur pontifex in terris. Nam regnum et sacerdotium Christi est cœlestis, non terrestre: spirituali et interna spiritus sancti vocatione constat, non externis oleis, aut coronalibus rasuris. Pontifex noster Christus, in cœlis existens, nobis erit in cœlum secum translatis, omnia quæ pontificis sunt, vere et interne ministrat, oblatione sui facta pro nobis orans. Heb. 8. Talis, inquit, est nobis pontifex, sanctorum administrator, et veri tabernaculi, in quo nemo in terra factus pontifex ministrare potest. Terrenus pontifex non potest, nisi externe, Iudaice, aut Babylonice sacrificare. nostrorum vero sacrificiorum longe alia est ratio, cum spirituales tantum hostias nos offeramus. Nulla sunt nobis corporalia, sed spiritualia sacrificia. Sacrificium Deo spiritus. Nos omnes Christi participes effecti, veri sumus sacerdotes, vocatione spiritus sancti instar Christi interne facta: non instar Bestiarum, quæ tantum est paries dealbus, et externe inunctus. Romanum Papatum, seu principatum hunc, esse rem surreptitiam, vel hinc manifeste constat, quod longa fuit in primitiva ecclesia concratio, antequam Romanus episcopus Pape aut pontificis summi nomen usurparet. Frigidissimum est argumentum ex Petri vel Pauli institutione. Nam illi
et Ro

et Romæ, et alibi episcopos instituebant, sicut reliqui apostoli in Asia, India, et Aethiopia, nullis a Roma petitis bullis. Antiochena ecclesia, teste Ignatio, est a Petro, Paulo, et aliis fundata, prior est quam Romana, et primi sunt ibi dicti Christiani, ut ait Lucas. An propterea dicetur ibi Papatus iste? Quod Romæ sint sancti illi, et alii plurimi occisi, arguit eam esse tanto magis maledictam, teste Ioanne, sicut et ob id est Ierosolyma maledicta. Alio argumento nos impetunt, quod iuxta Paulum, oportet omnem animam potestatibus subditam esse, Rom. 13. quasi ipsi sint tales potestates, quod negat ibi Paulus, et negat Christus Matth. 20. differt plurimum virtus doctrinæ et spiritus, a bullata illa, et laruata Papistica potestate, meras imposturas et tyrannidem continent, virtutem spiritus nullam. Quando facta fuit contentio inter apostolos, quis eorum futurus esset maior: non respondit Christus, Petrum eis fore Papam. Imo veruit quem ministrorum in ecclesia dominari, aliis maiorem dici, aut in alios potestatem exercere, pro singulari personæ ratione onus varie iniungebatur. Petro qui tunc erat in fide robustior, iussit Christus, ut alios in fide confirmaret, Lucæ 22. Sed hoc nihil ad Papatum, si Papatum pro principatu isto pontificio sumas: alioqui episcopos concedam Papas, siue patres vocari. Petro prius credenti prius claves pollicetur Christus, nondum donat Matth. 16. Postea omnibus in fide firmis pariter donat Ioan. 20. Peculiaria excellentiæ munera, et Ioannes et alii habuerunt, præsertim Paulus, cuius amplior fuit apostolatus, quam Petri. Fides et industria in apostolis varie commendatur, non Papatus iste. Quis vñquam audiuit, Petrum vel Paulum Papam pontificem vocatum? tanquam blasphemus, pseudo Iudeus, et antichristus, suis est ab eis relectus, qui talis dignitatis imposturam ausus fuisset nominare. Soli filio perditionis datum est, Christi Pontificatum in terris vñfūr

vñspare, esse sacerdotum principem, facere, vt in templo
Dei quasi Deus federet Antichristus. 2. Thess. 2. Illi so-
li licuit miscere sacra profanis, regnum spiritus cum
temporali confundere, sacrilega furta et Babylonica
sacra superinducere. Nos vero scimus, Christianis
non esse terrenum pontificatum ad Iudaizandum, sed
cælestem, sicut est spirituale sacerdotium. Non est
Christus nunc mortuus, vt successore indigeat: nec
absens, vt vicarium seu vices gerentem desideret.
Ille viuit, ille nobis sufficit, ille nobis præsens est,
ille nobis vere vt pontifex ministrat, vt melius post-
ea videbis in interno homine. Ille in nobis vere
regnat, nos cum illo regnamus, et regnum bestiæ
detestamur. Quæ igitur, inquiet, erit ratio mini-
strandi in ecclesia Christi, si nullum sit caput? Re-
spondeo, Liber tertius mox sequens indicabit, quæ
et qualia sunt ministeria ecclesiæ Christi. Caput Ec-
clesiæ aliud nullum est, quam Christus, vere præiens,
et in interno homine vere ministrans. In ciuilibus
et externis actionibus, nos magistratum habemus ex-
ternum, in spiritualibus internum. Si cum Christo ad
cælestia resurreximus, a legalibus liberati sumus. Ex-
ternum hominem, quasi externam monetæ effigiem,
nos cum Christo dicimus, temporalis potestatis legi-
bus regulari. Internus vero non subiicitur mundo,
qui non est de mundo. Hoc sane modo nos redde-
mus ea, quæ sunt Cæfaris, Cæfari, et ea, quæ sunt
Dei, Deo, et Papam ipsum reddemus satanæ, qui de-
dit illum.

Omnis Christiani, veri fratres, æqua ratione di-
cuntur reges et sacerdotes, quatenus æque preciosam
fortiti sunt fidem, vt ait Petrus, peculiariter se supra
alios in sacerdotum principem nemo extollit, nisi An-
tichristus, vt ait Paulus. Imo est ad hanc rem effi-
cax ratio, si quis mysteria legis intelligat. Nam
iuxta legem nemo sacerdotio consecratur, nisi per
baptismum, Exo. 29. et 40. Leui. 8. et Num.

8. Nullum penitus priscis illis ceremoniis adumbra-tur mysterium, quod in baptismo vere non complea-tur, sicut est per mortem et resurrectionem Christi comple-tum, in quibus verus consistit eius baptismus, vera in facerdotem constitutio, et veteris facerdotii innouatio. Expressus in praedictis legis locis est ser-mo de baptismo, in quo sicut tunc facerdotes, ita nos nunc abluimur, et instar immolati Christi immolatio-nem nostri ibi facimus, in azymorum synceritate. Pro ostio tabernaculi, quod ibi lotis aperiebatur, no-bis lotis aperitur ostium regni caelorum, sicut et Chri-stus est post suum baptismum in cælesti tabernaculum ingressus. O paedobaptistæ, qualem cæli apertio[n]em vos in baptismo cogitatis? Quorsum in Iordanè sunt aperti cæli? Vestimentis item salutis, confirmatæ, ac cælestis nouæ iustitiae, nos ibi ornamus, ut olim fa-cerdotes: iure iurando facerdotium nostrum ibi fir-matur, regiam coronam ibi accipimus, et pro Aaro-nis oleo spiritus sancti inunctionem. Internus noster homo in baptismo genitus, habet incorruptibile spi-ritus ornamentum. 1. Pet. 3. vestimentum iustitiae ve-re facerdotale, apoc. 19. Ornamento, inquit, iustitiae, et facerdotali decore ornauit me. Esa. 61. Sicut igitur illa omnia in baptismo vere impletur mysteria, ita verum, in lege figuratum, nobis in baptismo datur facerdotium: non ad corporalia, sed ad spiritualia fa-cificia, ad offerendas spirituales hostias, et fructum labiorum. 1. Pet. 2. et Hebr. 13. Ipsamet corpora no-stra, tanquam hostiam viuentem, nos instar Christi of-ferimus, Rom. 12. et 15. Totum hominem in baptis-mo offerimus Christo solenni voto et sacramento, ut nulla alia nobis nunc vota supersint, nisi hoc, ut sem-per in votis nostris fit, gratias Christo agere, de tot acceptis beneficiis, psal. 55. 115. et Colos. 2. cui con-cordat psal. 49. vbi haec ipsa vocat propheta sacrificia et oblationes. Vituli labiorum hi dicuntur, Hosea. 14. Oratio ieunio adiuncta est sacrificium, acto, 13. et psal.

psal. 140. Dicitur immolatio sacrificium et hostia fidei. Phil. 2. In voce laudis immolabo tibi, Iona. 2. Nos spiritu orantes vera adeo offerimus sacrificia, laudes, et gratiarum actiones, vt nulla alia sint nunc incensi thuris odoramenta, et suffitus, quam orationes ipsæ sanctorum, apoc. 5. et 8. psal. 140. et Esa. 56. Carnem nostram mortificare est hepar, renes et adipem Deo in holocaustum offerre. Verum denique sacrificium Deo, vt ait Dauid, est sacrificium spiritus, cuius motus sursum, preciosum est ei suffumigium. Abominabilia videns Deus carnalia illa sacrificia, iussit nos baptismo lauari, et mundari, Esa. 1. An non magis erunt Babylonia rum abominabilia, si ea, quæ ipsem Deus statuit, vt abominabilia respuit? Si in nobis vere completur totum legis sacerdotium, vnde Papisticum illud? Res admiratione digna, quod Deus manibus humanis coli nolit, et Papistæ verum Dei cultum esse putent illud suis manibus factum ceremoniale sacrificium. Non intelligunt, ministros noui Testamenti esse ministros spiritus, non externarum ceremoniarum. Non intelligunt, nullum esse nobis externum pontificatum ad Iudaizandum, cum solo nos spiritu oporteat ambulare, et sit regnum Christi regnum spiritus. Nullus est nobis alias a Christo princeps sacerdotum. Omnes per Christum unum sumus, sicut maior, ita et minor, omnes ministri. Hæreditas domini non patitur, vt quis in eius gregem dominetur, quia ipse viuit, dominus et magister. Vinea domini non fert diuersorum generum semina et palmites, sed unicum tantum, quod est semen Dei. Non patitur aues diuersorum colorum, aut sectas aliquas, vt hi sint purpura cardinales, illi monachi nigri, illi albi, illi aliter commixti, Leuit. 19. Deut. 22. et Jerem. 12. Christus et apostoli communibus vestibus utebantur: quare ergo in tot laruas sunt defigurati monachi? quare tot sibi leges condiderunt?

E. 2.

Omit-

Omitto hic referre locos, quibus nos passim monet apostolus, ne iugo aliquo seruitutis nos a quoquam implicari permittamus: sed Christi a vinculis legis factam liberationem integrum seruemus, non in ceremoniis aliquibus, sed in sola fidei Christi iustitia salutem nostram constituentes. Quis Antichristi leges sustineat, videns, leges sanctissimas ab ipso Deo datas, esse sublatas? Data a Deo lex ipsi Adae sublata est. Data ipsi Noe lex sublata est. Data ipsi Abraham lex sublata est. Data ipsi Moysi leges sublatæ sunt. Ab Antichristo nos accipiemus Babylonicas leges? Sacrilegæ sunt ceremoniarum leges, furta, et mendacia. Quis Papæ imposturis fidem adhibeat, cum ipsemet non credit verum esse, quod facit? Clanculum ridet stultitiam nostram: ridet quoque tota Romana curia.

Obiiciet fortasse quispiam, esse adhuc papatum, et rasorum peculiare sacerdotium, cum peculiari papæ charactere: quia peculiare fuit olim Leuitarum sacerdotium, a communi populo longe diuersum. Respondeo, Leuiticum illud sacerdotium per Christum esse translatum: imo per Christum omnia nunc unum esse. Ipse ex Iudeis et gentibus unum populum facit, sicut ex Leuitis et aliis unum sacerdotium, coniungendo omnia per fidem, in viuis baptismi unitate. Leuitas vice primogenitorum sibi ad tempus summis Dgus, Num. 3. et 8. Nunc vero nos sumus illa primogenitorum ecclesia, Heb. 12. Ephraim nunc primogenitus, sicut Iuda, Iere. 31. Nos omnes per Christum sumus primogenitus Israël et primitiæ quedam suarum creaturarum, omnes sacerdotes et Leuitæ. Ob hanc causam multiplicandos ait Ieremias Leuitas ministros Christi, ut arenam maris, Iere. 33. Sicut a communi populo secernebantur, qui sacerdotio consecrabantur, ita per baptismum a carnali mundo secernuntur veri Christiani, omnes Leuitæ, et Sacerdotes effecti.

Vt au-

Vt autem veram sacerdotii in Christum translationem, per mortis eius baptismum esse factam intelligas, sicut et in nos fit, et veram ibi esse noui sacerdotii constitutionem: aduertere, quod sine victimâ non efficitur quis secundum legem facerdos. Victimâ autem Christi in passione fuit. Citatè etiam omnes ceremoniæ, per quas quis sacerdotio consecrabatur, typum habent Christi baptismi, mortis, et resurrectionis. Tunc vero pontificem egit Christus, quando se ipsum victimam offerens, est mox in sancta sanctorum a sacrificio resurgens ingressus, sicut nos in baptismo. Tunc est Christus gloria et honore coronatus, tunc est eius sacerdotium iure iurando firmatum in æternum, quando regenitus est, quando dictum est ei, Ego hodie genui te. Ad eius similitudinem nobis dicitur in die nostri baptismi, filius meus es tu, hodie genui te. In die baptismi nobis in Iordanе dicitur, Tu es filius meus dilectus. Sicut in torrente nobis dicitur, Tu es sacerdos in æternum. Illud insuper animaduerte, quod ante passionem Christi adhuc dicebatur esse Caiaphas legis pontifex, et ob id prophetauit, Ioan. 11. et 18. post resurrectionem vero translato iam sacerdotio erat tantum paries dealbatus, acto, 23. Postquam sedidit Christus a dextris Dei dicitur esse sacerdos in æternum, secundum rationem sacerdotii Melchisedech. Tum quia sicut Melchisedech simul erat rex et sacerdos, ita et Christus, et nos per ipsum. Tum quia sicut Melchisedech panem et vinum suum educens, militibus Abrahæ protulit, largitus est, et donans benedixit, idque post partam de hoste victoriam: ita sacerdos noster Christus, post partem de hoste victoriam proprium sui corporis cibum et potum, nobis in sui militiam baptismō conscriptis, profert, largitur et donans benedixit. Id quod nos etiam in cœna faciemus, vt videbis. Hoc autem, antequam a dextris Dei federet, non fecit Christus, cum nec nos tunc essemus in eius militiam.

litiam conscripti per baptismum. Ante missum enim paracletum non est consummatum cænæ mysterium: vt in ipsa cæna apostolis testatur Christus, dicens se nouum eis postea daturum cibum et potum. Discipulis frangens et porrigenas panem, euanuit Christus, nondum ab eis vere introsumtus, Luce. 24. Nondum erat natus cælestis homo, qui erat cælesti pane nutriendus. In cænæ sermone hoc intelliges, et qualiter noster cælestis pontifex, lex et fæcerdos, nobis interne ibi ministret: quod si in terris adhuc esset, facere non posset. Solus ergo est nobis cælestis pontifex, qui omnia pontificatus mysteria solus compleuit, sine Babylonicas figmentis.

Confirmari demum potest vniuersale in nobis omnium complementum, ex ipsis Christi verbis. Nam legem destrueret, si non compleret ea omnia, que lex designabat. Ea propter dixit Christus, Non vt destruam, sed vt compleam. Sed quomodo compleam? Quia donec transibit cælum et terra, iota vnum, aut apex vnum, non præteribit ex lege, quoad omnia facta fuerint Matth. 5. Ergo id, quod Pontificatus legis significabat, per Christum est impletum, id quod circuncisio significabat, id quod sabbatum significabat, per Christum est impletum et factum, quotidieque impletur, et in nobis mystice fit. In nobis impletum est, et impletur, per fidem in baptismo: factis ibi nobis omnibus sacerdotibus, data nobis perpetua sabbati requie, nobis omnibus per Christum spiritu circuncisio.

Sed omnes et generales et speciales circumcisionis significationes hic fusius excutiamus, quid sit fædus, siue pactum, et vetus et nouum, prius inquirendo, vt omnia in Christo completa videamus. Pactum est duorum vel plurium in idem placidum et consensus. Necessario in omni conuentione debent ad minimum esse duo pacientes, et pactum ipsum fidem requirit. Inter Deum et Abraham initum est eius-

eiusmodi fœdus, seu paëtum, quod legis peritis nostris diceretur vna de quatuor speciebus contractus innominati, illa scilicet, quam vocant, facio ut facias. Nam ex parte Dei fuit promissio hæc. Patrem multarum gentium faciam te, daboque tibi et semini tuo terram Chanaan, vt sim Deus tuus, et feminis tui post te, Genes. 17. Ex parte Abrahæ et feminis eius fuit paëtum, vt in omni masculo circumcidetur præputii caro, adiuncto eo, quod ei dixit Deus, Ambula coram me, et esto perfectus, dicto cap. 17. Hæc circuncisio dicitur ibi fœdus, et signum fœderis. Nam parte altera paëtum id exigit, et id, ad quod vi paëti Abraham Deo tenetur, est vt circuncidat. Et hoc vocat ibi Deus paëtum suum, quo secum pacifcens sibi tenetur. Est etiam signum fœderis, seu promissionis Dei, eo paëto firmatae. Nam sunt in eo contractu duo pacta, alterum alterius signum. Est contractus correlatius, vt iuxta vim paëti respondeat Dei promissio obseruanti signum illud, promissionem dandam significans. Supponitur ibi, quod pacifcentem cum Deo credere oportet Deo, et coram eo ambulare. Nemo enim cum eo pacifcatur, cui fidem non adhibet. Paëtum vero ipsum infere continebat factorum expressionem, sicut et lex ipsa: præsupposita fide, quam de Deo illi habebant, mundanum quid continentem.

In novo vero testamento est cælestis fides de Iesu filio Dei, in cælestibus nunc regnante, et cælestia credentibus donante. Novi testamenti fœdus, seu pactum nouum, ex parte nostra est lex cordis, quæ est sola lex fidei, vt firmi credamus. Fœdere novo est nobis cum fiducia credendum, Iesum illum crucifixum esse Messiam filium Dei, in cælestibus regnante, et id credentibus cælestia donantem. Ex parte vero Dei paëtum nouum continet plusquam promissiones. Continet dona cælestia, iam nunc præsentia,

que non tantum promittuntur, sed donantur. Quæ olim promittebantur, dat nunc Deus credentibus in Christum, et modo alio longe sublimiore. Pro terrestribus dat nunc Christus cælestia. Credentibus in Christum datur nunc remissio omnium peccatorum, datur regnum cælorum, vita immortalis, Christus ipse totus. In hoc nouo fœdere vetus continetur et impletur. Hic pro terra illa datur nobis cælum. Hic data est hæreditas et requies. Hic seruatur egregie circumcisio, in iis, quos ipse circuncidit. Impletum est, quod dixerat, se fore Deum nostrum et nobis inhabitaturum. Quemadmodum vetus illud non est iuxta literam impletum in incredulis, qui prostrati sunt in deserto, sed in credentibus; ita et iuxta spiritum, pactum novum non in paedobaptismo, sed in solis credentibus impletur. In paedobaptismo vero non est fœdus aliquod, nec efficiuntur Christiani, nec Deus efficitur Deus eorum, magis quam ante: quia non possunt patre consentire.

Prima igitur hæc fuit circumcisionis significatio, signaculum fœderis, et dandæ promissionis signum. Quod si circumcisio fuit signum dandæ promissionis, qui circumcidabantur, indicabant nondum esse vere datam. Atque ideo illi circumcidabantur, nos vero fœcūs. Impleta enim re ipsa, cessat signum rei futuræ.

Secunda ex eodem fœdere colligitur circumcisionis significatio, ut colligit Paulus, qui circumcisionem Abraham ait fuisse signaculum iustitiae fidei ipsius, iam præcedentis, ut deinde esset pater credentium. Nam ablato proprii præputii significat, eum seipsum abnegasse, Deo credendo, et pacto eius fidem adhibendo. Ideo merito fuit hominis iustificati indicium, signum, et signaculum. Hoc vero iustificationis fidei signaculum non potest in paedobaptismo impleri, nec est ibi præcedens fides, nec aliqua sui ipsius abnegatio, nec fœderis consensus. Qui vero se ipsos abnegantes,

gantes, se totos Christo credunt, ei in baptismo commorientes, cum concupiscentiae præputii resecatione: tales habent iustitiae per circuncisionem significatiæ complementum. Cum itaque nullius talis mysterii complementum sit in paedobaptismo, quis fanæ mentis ludum illum non rideat? Rem tam inefficacem, et omnis veritatis prorsus expertem? Non est quod circuncisionem baptismo carnaliter æquiparando, hic ludant paedobaptistæ. Eiusmodi enim carnalibus æquiperationibus Iudaizat hodie Christianismus, quibus Galatarum pseudapostoli Paulum molestabant. Imo puerilius isti ludunt. Quos omnes ipse manifester damnat, argumento sumpto ab Abraham patre nostro, qui non per circuncisionem, sed per fidem vocatus est. Ergo gentes in eo promissæ, per fidem sunt ad ecclesiam Christi vocandæ, non per circuncisionalem illum, imo Iudaicum paedobaptismum: cum præser-tim in eo nihil agatur, nisi carnale mimicum et ridiculum.

Specialis alia circuncisionis significatio, et consideratio nunc sequitur, Quare præputii circuncisio pro signo data est, et quid significet. Prima fronte Dei verbum videri solet hominibus stultitia. Stultum quis hodie facile iudicaret, si res circuncisione similiis, et hominum iudicio tam turpis, et absurdæ, cuiquam præcipieretur, et tam solemniter. Sed oportet, ut quoquo modo Dei verbo parere, dicamus esse sapientiam. Fides et iustitia Abrahæ fuit, credere promissioni feminis. Hanc autem fidem feminis signata esse voluit Deus in ea parte corporis, per quam trajicitur semen. Hoc insuper dicimus, quod signum illud, quod vitiorum abscissionem significat, decenter datum est. Sicut eo signo futura Israëlitis bona per pactum firmauerat Deus, ita voluit eo signo ad vitia resecanda illos moneri, ut si volentes cum Deo expostulare, circuncisionem, ut promissionis signum, allegarent, illico argumentum retorquere

tur, quod circuncisionem non feruarunt, et circuncisionem ipsam respicientes, a se ipsis confunderentur, vnde merito Israëlitæ monentur, vt corda circumcidant, si in circuncisione viuere volunt, Deut. 10. et Iere. 4. Simili arguento confunduntur Romani proceres, qui arguunt Christum pollicitum, se cum eis mansurum, tamen ipsi non præstant ea, quæ ipse præcepit, quando pollicitus est, ite, inquit, prædicate, docete, baptizate, seruate, quæ vobis præcepi, et ecce ego vobiscum sum. Imo ridiculum cum scotis illis et beluis Christum manere, etiam si cum eis se mansurum iurasset, vt ex Iosue cap. 5. aperte colligitur. Item ex 1. Samu. 2. et 3. Iere. 7. et 18. et Ezech. 33. Ad idem psal. 88. 131. et Ioa. 15. vt Christus nobiscum sit, si nos in eius præceptis maneamus, non confidentes in verbis mendacii Babyloniorum instar, qui clamant, Sedes apostolica, sedes Romana, sedes Papalis, templum domini est. Iere. 7. Datum itaque signum hoc abscissionem vitiorum significat. Et maxime in præputio data est circuncisio, vt concupiscentias carnis, quæ ibi maxime vigent, circumcidamus. Ibi enim Adam et Eua carnis stimulum et pudorem primo senserunt, et eas corporis partes præ cæteris occultare voluerunt, sicut peccatum originale a fœmina venit in virum, ita in illis partibus mox apparuit, quibus fœmina iungitur viro. Soli viro data est circuncisio, quia in eo fuit consummatio peccati: item ob viri excellentiam, sub cuius dicta protectione intelligitur protegi fœmina. Ob id item, ne ille tam facile alliciatur in muliebrem perniciem. Ad quam rem nota, quod præputii circuncisio non solum abscissionem concupiscentiae significabat, sed abscissionem illam re ipsa efficiebat, concupiscentiae stimulum diminuens. Membrum enim debilitatur, cum vulneratur et naturali tegumento spoliatur: sicut auditus fit imbecillior abscissa aure, et visus abscissa palpebra. Euidens hæc

hæc res est intelligentibus naturalem usum et utilitatem cuiusvis partis. Pruritus item spermatis circunquaque sub preputio solet abundare, et calore quodam ibi conclusus souetur. Absciso vero preputio frigescit, et quodam modo mortificatur. Eam vero mortificationem validiorem nobis dat spiritus fidei, et circuncisio ipsa Christi, non in paedobaptismo, in quo nulla est efficacia. Maioris igitur erat efficacia, et plus operabatur circuncisio Iudaica, quam paedobaptismus Papisticus. Praestaret nos a Iudeis circuncidi, quam a Papistis paedobaptizari in Antichristi regno.

Circuncisio item erat redēptionis signum: sanguine fuso fiebat ibi quodammodo redēctio, et dicebatur sponsus sanguinis. Exo. 4. Quæ omnia vides per Christum impleta. Redēptionem per sanguinem ipsius, imolationem et reliqua omnia, vides nostra fieri per fidem in baptismo. Vides, legem stabiliri per fidem, et omnem circuncisionis significacionem impleri per fidem. Non quod nos impleamus, sed Christus implet in nobis auferendo preputium, et carnis mortificationem suo spiritu donando, non parvulis carnis, sed parvulis spiritus. Quanquam carbō nobis magis et magis mortificanda relinquatur, et carnis aculei a baptismo superstites instar Chanaeī, in dies reprimendi: per baptisū tamen caro sepulta, et mortificata dicitur, et opprobrium Aegypti vno momento a nobis ablatum. Iosue. 5. Quia ablatum est ibi omne peccatum, et spiritus ibi datus, omnes ad prædicta efficacias ipsi fidei tribuit. In baptismo nos vere circuncidimur, non superficialiter, sed toti facti circuncisio, corpus peccatorum destrūctum, nos toti Christo consepulti, resuscitati, et in cælum euecti, Colos. 2. et 3. At in paedobaptismo nullum opus efficitur, quod a Christi spiritu procēdat, sed est execrabilis derisio, extinguis Christi mysteria. Omnia quæ paedobaptisti ibi

stæ ibi agunt, sunt mortua, sine spiritu, et sine efficacia.

Alia circuncisionis significatio ex eius die colligitur. Nam sicut olim circuncisio siebat octauo die, id est, prima die sequentis hebdomadæ: ita in nobis dies resurrectionis Christi, quæ est nouæ hebdomadæ initium, circuncisionis parit efficaciam, per potentiam resurrectionis eius, per quam in baptismo resurgimus. Mors Christi primam hebdomadam finit, et resurrectione aliam inchoat, et est dies unus baptismi, sicut est vespere et mane dies unus: ut hodie moriens, hodie quis cum Christo resurgat, et hodie secum sit in paradyso. Prima sabbati diluculo resurrexit Christus, celestem aliam nobis hebdomadam inchoans: quanquam nos ad medium huius hebdomadæ ad tres dies cum dimidio, tempus, tempora et dimidium temporis, a Deo nostro desciuimus, Dani. 9. et apoc. 11. Cælestem hebdomadam nobis Christi resurrectione inchoauit, ut reiecta primæ hebdomadæ immunditia, hodie, id est, in die resurrectionis, baptizatus quasi octauo die totus homo circuncidatur, et toties circuncisi oblatio munda Deo offeratur, cuius odor suavis cum Christo ascendat in cælum. Octaui igitur diei in eo sita vis est, quod dicitur nouæ hebdomadæ initium, sicut fuit in resurrectione Christi nouæ hebdomadæ initium, nouos homines et noua tempora faciens.

Allegoriam unam nunc audi, qua aperte docemur, nouum hominem in secunda circuncisione requiri. Celebrata est a Iosue secunda circuncisio capite quinto, ubi postquam ventum est in Galgala, Israëliticus populus secunda circuncisione circunciditur, ut opprobrium Aegypti, et peccati veteritas ibi auferatur per Iosue, qui gerit typum Christi, fit haec circuncisio, in transitu Iordanis, id est, in baptismo. Solus hic est nouus populus, qui promissionem obtinet, in quietem domini introductus. Mysterium est plenum, ostendens, neminem posse in hereditatem domini in-

ni introire, nisi innouetur, et vetustate dimissa Iordanem transiens a Iesu Christo circuncidatur. Ratione mysterii, et translationis peccati ibi factæ, est loco nomen impositum Gilgal, seu Galgala, id est, translatio. Certus locus datur, et certum tempus, in quo et peccati Adæ, et aliorum peccatorum fit tibi remissio, vetustatis ablacio, et in cælesti regnum translatio. Certa iustitiae imputatio, certum spiritus donum, et initiatio celestis. Similis est fere Galilææ, sicut Galgala, significatio, et uterque ad Iordanem locus translationis. Adde quod Christi catechismus prius est discipulis in Galilæa factus, quam spiritu sancto baptizarentur. Atque ita nos cum apostolis prius oportet esse catechumenos, quam per Iordanem in cælestem ciuitatem transferamur.

Aliud in Iosue ibidem nota mysterium, ut intelligas, baptismo iungi cænam. Nam post Iordanis transitum sequitur mox nouus terræ promissæ cibus, sequitur ibi mox manducatio paschalis agni, qui die ipso, quolordanem transferunt, est eis ad cænandum paratus. Iuxta legem paruuli carnis circuncidabantur, et paruuli carnis cænabant, et simul utraque licebant præcedente circuncisione, Exo. 12. Ergo et in nobis, quando efficiuntur paruuli spiritus, simul utraque licebunt, præcedente baptismo: sicut in Iosue post Iordanis baptismum sequitur mox cibus nouus et cæna. In paedobaptismo vero est monstrum horrendum ingens. Nam hominem nouum in suo baptismo generant, cui nihil dant ad manducandum: Imo est res monstruosa, homo genitus, qui neque manducare queat, neque bibere. Eiusmodi enim nouus homo in baptismo nascitur, qui nouo cibo in cæna domini pascitur. Necessario enim indiget nouus homo nouo cibo. Magna est vis Christi donorum, per quæ ipse nos generat et nutrit. Ipse est nobis vice patris et matris. Ipse est nobis omnia, pater, mater, frater, sponsus, amicus,

amicus, dominus, magister, rex, Pontifex, et reliqua. Ipse in regno cælorum est omnia in omnibus, et omnia in nobis complet.

SECVNDA LIBRI PARS,
de Antichristi mysteriis, omni-
bus iam completis.

Postquam de mysteriorum Christi, et circuncisionis eius complemento, sermonem compleuimus, non abs re fuerit, de mysteriorum Antichristi complemento, et coronali illa rasi capitis circuncisione, hic quoque differere. Magna sunt enim et multiplicia mysteria bestiæ, et circuncisionis illius coronalis, per quam se reges, et sacerdotes sanctos Papistæ dicunt, et Christos domini. Quemadmodum præputii circuncisio facit Iudeos, et cordis circuncisio Christianos, ita et capitis circuncisio facit pseudoiudeos, Papisticos sacrificulos, et Antichristianos. Quemadmodum pietatis mysteria ostendimus ad Christum relata, et in eo esse completa: ita et nunc impietatis mysteria ad Antichristum relata, et in eo esse completa, ostendamus, ut reuelatum nunc omnes melius intelligant hominem peccati, filium perditionis. Nihil enim de Babylone, Sodoma, Aegypto, et aliis similibus locis, nihil de gigantibus, nihil de Antiocho, Ieroboam, Achab, et aliis improbis, nihil de pseudoprophetis et falsis sacerdotibus, lex unquam adumbravit, quod verum non habeat in coronata illa bestia et sacrificulis eius complementum. Regnum et sacerdotium illa sibi instar Christi Antichristus recapitulat, et consecratorum habet turbam sibi ministrantem.

Primo, quod carnalis illius primæ Babylonis mysteria sint in

sint in secunda hac spirituali Babylone completa, sa-
tis ostendimus libro præcedenti, et in sequentibus
non nihil adhuc addemus. Quod Sodomæ et Aegy-
pti mysteria sint in ea spiritualiter completa, docet
manifeste Ioannes, qui Romanum ait esse spiritualem
Sodomam, et spiritualem Aegyptum. Propter for-
nicationes est illa vocata meretrix, magna meretrix.
Sodomiticæ meretrix, apoc. 11. et 17. Sodomiticum
scelus esse Romanis peculiare, docet Paulus Rom.
1. quod et præsens seculum testatur, et Sibyllæ præ-
dixerunt. Peculiare Romanis esse meretrices colere,
multis docet Laëtantius Lib. 1. cap. 20. Mysterium
est Joanni, Roma dicta meretrix prophetis קְדֵשָׁה
Kedessa, sancta fornicatrix. Mysterium est, quod
cum nomine sanctitatis misceatur ibi fornicatio: eo
magis quia idolorum cultus fornicatio semper dicitur.
Sacerdotes ipsi vocantur קְדֵשָׁה Kedessim,
scorta mascula consecrata: quia ad scortandum a Papa
consecrantur. Sunt vere, quales olim fuerunt, cinædi
religiosi, capite circuncisi, sicut Babylonici fæcere
caput olim radebant, Baruch. 6. Sodomiticum
hoc scelus, tria sunt, quæ nostris religiosis, cælibem
vitæ agentibus, induxerunt, ut ait Ezechiel: fastus
vitæ, opiparus vietus, et abundantia otii, Ezech. 16.

Propter Aegyptiacas et idolorum et sacrificiorum
abominationes est illa a Ioanne vocata Aegyptus, di-
cto capite apoca. 11. confirmat hoc idem Ioannes, qui
liberationem ab Aegypto ad nos ait referri: et ob id
nos denuo cantatuos canticum illud Mosis, quod ipse
cecinit, quando est populus ab Aegypto liberatus,
Exo. 15. et apoc. 15. Idem ibi canticum eandem li-
berationem notat nunc, sicut tunc ab Aegyptiaca ser-
uitute: ob idque a Ioanne repetitur, ut de Babylonis
repetitione diximus. Eodem tendit Esaiæ canticum
post Antichristi destruētionem, cap. 12. Aegyptio-
rum fluuij et mari minatur Esaias ca. 11. et
19. ne Aegyptii pescatores suis retibus amplius

vtan

vtantur. Percutiendum dixit fluum in septem suis riuis, septem ceremonialibus bestiæ sacramentis. Septenario hoc numero gaudet bestia, vt septies in eam effundatur calix, iræ indignationis omnipotentis Dei, teste Ioanne. Aegyptiacas has bestias, thesauris, et diuiniis onustas, videre licet Esa. 30. vt merito in tot exactiōnum, nobis ab eis factarum, compensatiōnem, eas simus nunc suis beneficiis spoliaturi, vt olim factum est, Exo. 11. et 12 Tenebræ sunt nunc horribiles et palpabiles, quales fuerunt in Aegypto, in umbra huius veritatis, vt Pharaō paruulos in flumen coniici, et necari præcipiebat, ita bestia nos omnes in paedobaptismi flumen coniicendo necat, illa quoque Aegyptiorum et magorum Pharaonis mysteria hic licet intueri. Ut verbum Dei, virga Aaron, est vere incarnatum: ita et magorum opera factum est simile in papatu, in spirituali Aegypto. Incarnatus est ibi Satanás, vt bestia, de maris abyssō ascendens fieret in terris Papa, sicut verbum Dei de cœlis descendens, factum est in terris homo, hic Christus, ille Antichristus. De abyssō ascendisse bestiam, ex Ioanne euidenter ostendimus, quasi spiritus draconis, de abyssō ascendens, Papisticum corpus indueret, ad faciendum signa et prodigia. Ut aquæ fluminis sunt olim in fanguinem versæ, ita et Papistica potestate idem in apocalypsi factum est. Nam aquæ baptismi sunt veræ in martyrum sanguinem. A tempore Papatus, non vero aquæ baptismo, sed sanguine baptizati sunt, qui vere baptizati sunt. Nuno potuit veri fluminis aquam bibere, sed foderunt sibi Aegyptii putres cisternas, et traditionum lacunas. De ranis, quas ex paedobaptismi flumine, cum fide quadam satyrica trium ranarum, tribus qualitatibus infusis, educunt Papistici et magi, dicemus paulo post. Reliqua insuper, quæ magi Pharaonis facere nequinerunt, (vt bestias noxias nobis immittere, fornacis fauillam, lucem, grandinem, fulgura, lo-

ra, locustas, et tenebras) a Babylonica bestia admiringo præstigio esse in Christianismo facta, ex Ioannis apocalypsi abunde doceberis: vt nec iota vnum, nec apex vnum fit derelictus, quin sint omnia facta, sicut et legis maledictiones omnes sunt in nos mystice latæ.

Gigantum quoque mysteria hoc referuntur, vt docet Christus in euangelio, et in secundo de trinitate ego iam exposui. Sicut Romæ Sodomitice viuitur, ita et gigantes ibi faciunt vxores esse communes. Filiæ Deorum, diis consecrati, coëunt ibi cum filiis hominum. Sicut, inquit, factum est in diebus Noë et Loth, de gigantibus et Sodomitis, ita fiet in diebus filii hominis, Matth. 24. et Lucæ. 17. Mali angeli sunt nobis de abyssῳ suscitati, vt in expositione locustarum de abyssῳ ascendentium, ex Ioanne declarabimus. Babylonica potestate denuo suscitando gigantes prædixit Esaïas cap. 14. Nam in abyssum illi fuerunt diluuiō præcipitati: et de abyssῳ nunc ascendens bestia gigantum manes genios inde secum eduxit, cum claves habeat putei abyssi, vt a purgatorio illo tartarorum cruciatu manes educat. Res ipsa quoque docet, repletam nunc esse terram ea ipsa gigantea chamas, qua fuit tunc totus orbis repletus, Genes. 6. Nam οὐδὲν chamas ibi dicitur rapacitas, oppressio, iniqua exactio, nostris seculis omnia peculatoria. Nunquam apud Aegyptios et Babylonios est populus Dei, tot passus exactores. Si beneficiale hodie mercaturas, et forenseſ in eis negociaziones, resignationes, ac deuolutiones quis bene cogitet nunquam a creatione mundi tot et tanta inueniet fuisse latrocinia, cum coloratis titulis. Meretricio iure, certis rapinis, et celeritate cursus, omnia nunc deuoluuntur. Quid cum apostolis vicarius isti? regressus, insinuationes, annatae, paruae datæ, reseruationes? Ad solam pomparam et opulentiam spectat hodie totus Papismus. Lege iam citatum caput Ezechiellis 16. et intelligi

ges ibi describi meretricem hanc, quæ postquam Christi baptismo fuit lota, et in magna gloria constituta, fecit sibi excelsa prostibula, in cunctis plateis, preciosas vestes multicolores, et imagines varias. Filios suos parvulos cœpit falsis diis tradere, et dominicum panem coram idolis offerre. Fornicata est cum Sodomitis, Aegyptiis, Chananeis, Chaldeis, Palæstinis, et aliis. Hæc sola contra aliarum meretricum morem fornicatur, vt ait ibi Ezechiel. Nam aliae meretrices accipiunt munera: hæc vero suis amatoribus dat ecclesiastica beneficia. Quæ nunc a suis met amatoribus, vt adultera iudicabitur, sicut olim synagoga.

Summa summarum. Omnia, quæ lex vñquam adumbrauit, iniquitatis mysteria, huc spiritualiter tendunt, hic omnia implentur, et fuerunt vmbra huius veritatis. Quia a seculis non est audita, nec visa, talis et tanta abominatio, quæ tot monstra peperit, quæ tantum Christi regnum desolare potuerit, tantam Christi lucem obscurare, et Deum ipsum in tres Chimæras conuertere. Hæc denuo potuit totum Christi populum in Iudaismum retrudere, et Christum fugare. Hæc in Aegypti et Babylonis captiuitatem nos denuo reduxit, et omnia ab origine mundi nobis mala suscitauit. Specta, qualis apud bestiam sit Romæ vivendi ritus. Ibi purpura et bysso Babylonice vestitur. Ibi Sodomitice viuitur. Ibi Tyri et Sidonis negociaciones. Ibi Aegyptiorum abominationes. Ibi Chananaeorum illæ dolosæ mercaturæ, quibus in servitutem homines ipsos subigunt Romani, negotiatores animarum hominum. Ibi Aedomæi, id est purpuriati, fratres suos in captiuitate coartant, adeo, vt ob effusum sanguinem rubescat Aedom. Ibi Philistinorum satrapæ populum Dei dilacerantes, et arcum Dei surripientes. Ibi Moabitico ritu pro mortuis offeruntur sacrificia, quod est lege vetitum. Denique ibi est

Chri-

Christus iterum crucifixus, apoca. 11. Ideo Tyro, Sidoni, Sodomæ et Gomorrei tolerabilius erit in die iudicii, quam ciuitati illi magna.

Quod in bestia sit completa Antiochi prophetia, abominabilis desolatio, et contaminatio, est res apud Danielem manifesta: cui et Christus attestatur, dicens abominationem illam denuo futuram, et temporibus certis a Ioanne repetitis. Vnde constat, priorem illum Antiochum fuisse umbram huius veritatis, sicut et reliqua omnia priora gesta res post Christum gestas adumbrarunt. Hic est ille Antiochus, rex feuerus et ferox, τυ αζ, qui idola בְּנֵי יִשְׂרָאֵל mauzim, id est, ferocia, nos tanta feueritate et ferocitate cogit adorare, ut renuentes trucidet. Hic est ille Antiochus, qui Deum patrum suorum non intelliget, sed intelliget sophismata. Qui loquetur verba, ex parte Dei, quasi sit Dei vicarius, et in Deum ipsum loquetur mirabilia. Qui Deum, quem ignorauerunt patres eius, colet in auro, argento, et aliis idotis. Qui veritatem prosternet, et sanctos conteret, qui mutabit tempora et leges. Qui terram diuidet in prouincias, et ecclesiastica beneficia, eam distribuens mercede בְּנֵי יִשְׂרָאֵל bimchir. Qui nec Deos, nec mulierum connubia curauit, sed gloriam et magnificentiam. Qui fortis erit viribus sibi aliunde a Romano imperio mutuatis: cui potestas Romana concessa erit, ad inuadendum regnum populi Dei. Qui tempore, quo quies sperabatur, interficiet plurimos. Qui ducem ipsum fœderis Iesum Christum conculebit. Qui sacrum palatum in summo fastigio collocauit. Qui tandem, nemine ipsum iuuante, sine manibus conteretur, post tempus et tempora, et dimidium temporis, annos mille ducentos sexaginta. Quia eum nunc dominus cognoscet spiritu oris sui, et claritate aduentus

sui, ipso cælorum regno sanctis Dei restituto. Huic mile de rege Assyriorum dicitur Esa. 31. Cadet Assyrius in gladio, non viri, et gladius non hominis devorabit eum. Hoc est Christi bellum, ut tantum bestiæ regnum, quod tot monarchas contrivit, conteratur nunc sola Gedeonis tuba, et lucerna, id est, solo verbo Dei, et iustificatione spiritus eius. Duobus his gladiis conterendi sunt duo bestiæ gladii. Hunc Antiochum, caput nequitiae, nos præmisimus, velut ipsissimam nostri Antichristi imaginem. Alii deinceps impietate memorabiles suis imaginibus sequuntur.

Hic ipse Antichristus, bestia cum decem cornibus, est ille Ieroboam, qui decem tribus adduxit, idololatriarum pater in Israël: qui Dauidis Christi regnum proscindens, et excelsa varia ædificans, idololatriam usque ad captiuitatem Babyloniam nos perducentem inuexit. Ille fuit olim umbra huius veritatis. Nam multo est ille isto deterior. Ille regnum carnis tantum euertit, hic regnum spiritus, et tanti regis cælestis regnum. Verisimilius potuit ille in Bethel, loco Dei nomine nominato, et in monte Samariæ, in quo Patriarchæ adorauerant, et in aliis similibus locis, qui in star terrenæ illius Ierusalem sacri videbantur, sacra sua constituere, quam Bestia haec, in Babylonis illo Exquilino monte, sede satanæ, et Diana luco: cum præsertim non sint nobis corporalia, sed spiritualia sacra. Verisimilitudinem hanc comprobat argumentum Samaritanæ mulieris, Ioan. 4. Verisimilius potuit Ieroboam autoritatem ad haec facienda usurpare, cum esset Dei voce et mandato, uictus, et consecratus. Bestia vero solam habet satanæ consecrationem et potestatem, ad sacerdotii et regni Christi destrunctionem. Verisimilius ille potuit in monte hoc aut illo adorare, quam nos, quibus non licet dicere, ecce hic, aut ecce illic. Probabilius ibi dicebatur domus Dei, et sanctuarium re-

gni,

gni, Amos. 7. Verisimilius potuit Ieroboam ex primogenitura Ioseph, et benedictione prælati Ephraim, sumere argumentum principatus sui, cum esset de ea familia. Bestia vero est de familia diaboli, et progenie draconis, ineptissimis rationibus sibi principatum usurpans. Cum esset tunc externa adoratio, et in Aegypto ille didicisset, Apis sub specie bouis apparuisse, in cherubim esse vitulum, et vitulo oblatum Deum delectari: hinc in imagine vituli fixit diuinum numen, certis locis adorandum. At bestia bacca babylonica, nisi esset bestia, omnis sensus et rationis expers, scire debuit, Deum in solo Christo esse spiritu adorandum: idque nec in monte Samarie, nec in monte Exquillino, nec Ierosolymis, nec Romæ, Ioan. 4. In viuo corporis Iesu Christi templo est Deus spiritu adorandus, non in Babylonicis illis ædibus, mortuorum cadaueribus, aut aliis picturis. Non est tantum flagitium, in vitulo aureo, aut æneo serpente, Deum colere, quantum est, in statua quavis adorare creatum numen, et dissolutos illos mortuorum manes. Deterius est cum Iezabel fornicari in Baal, id quod fecit Babylonica meretrix, quam cum Ieroboam colere aureos vitulos. 4. reg. 10. Si illis nec in æneo serpente, qui erat verus Iesu Christi typus, nec in aureo immolationis Christi vitulo, licuit Deum colere, quanto minus in imagine bestiæ id licebit? Si eis non licuit altaria erigere, nec in memoriam immolationis Isaac, nec instar altarium, quæ in Beerseba, Bethel et Galgala, patres erexerant, vt ait Amos, multo minus debent talia bestiæ licere. Rationes suæ traditionis probabiliores illi habebant, si quis eorum locorum antiquam venerationem perpendat. Deinde ipsum illi omnes se ibi colere dicebant, sicut papistæ dulias quasdam et hyperdulias adorationes excogitarunt, quod iam olim fuit antiquum commentum. 4. reg. 17. Quoquo tamen modo in illis nunquam licuit: ergo multo minus debet id in

spirituali regno licere. Si inuito satana, Mosis cadauer sepeluit et abscondidit angelus, ne a quoquam adoraretur, multo fortius est nobis fugienda cadauerum, aut imaginum adoratio, cum solo spiritu sit nobis adorandum. Quod aiunt Papistæ, simulacronos prouocari ad zelum, seu vitæ talis æmulationem, improbat Ezechiel, ca. 8. Nec in monumentum, nec ad rusticorum eruditionem licet idolum habere, Iere. 10. eruditio enim et doctrina vanitatis est, quam ab idolo illi causantur, vt docet ibi Jeremias. Doctrinam mendacii in statuis esse, et in imaginibus pictis, ait Habacuc. cap. 2. Nulla penitus est convenientia templo Dei spirituali, et idolis illis corporalibus 2. Cor. 6. tunc expiabitur iniquitas nostra, quando ponemus idola, vt lapides calcis conteritos, ita vt nunquam amplius extent statuae, aut imagines Esa. 27.

Aliam adhuc in Ieroboam nota similitudinem, quæ ponitur, 3. reg. 13. Nam quicunque erat extremus in populo, ineptus, mancus, et mutilus, siebat ab ipso Ieroboam sacerdos, modo manum oblatu munere impleret. Qui mos est nobis hodie perpetuus, vt in quacunque familia filium, quem viderint parentes ineptum, sacerdotio papistico consecrari iubeant, et oppleta manu pecuniis ei pinguia sacerdotia a Papa impetrant. Nos Papæ ipsi manus implemus, vt ipse nostras impleat, et mercenario illo sacerdotio consecret. Vnde vocat istos Christus mercenarios, non pastores Ioan. 10. Eorum sacerdotium sicut Antiochi et Ieroboam, in mercede constitit, sicut iam olim confisiebat, Iudicum 17. et 18. quæ fuit ibi causa perditionis populi.

Præterea, sicut pro mense septimo statuit Ieroboam solemnitatem mensis octauui, et reliqua sacra immutauit, ne Iudaizare videretur: ita bestia nobis Iudaica festa transposuit, et suos ritus immutauit. Sequitur ex

tur ex his, quod quemadmodum brachium Ieroboam exaruit, 3. reg. 13. ita et nunc brachium ipsius bestiae siccabitur, ablata eius potestate, Zacha. 11. Sicut apud Ieroboam pseudopropheticus ille oculus obtenebratus est, ita oculus bestiae, et omnium eius sacerdotum, ac pseudoprophetarum, obtenebratus est, vt veritatem intelligere nunquam potuerint, teste ibidem Zacharia, et teste Michæa capite 3. Sed alia exempla sequamur.

Hic ipse sanctissimus Papa Babylonicus est ille, qui Dei populum pessundedit, Babylonicus Nabuchodonozor, qui ciuitatem sanctam destruxit, qui imagines aureas et sublimes nos adorare cogit, qui legatos mittit ad reges terræ, vt sibi subditi fiant, alioqui eos anathematizaturus, qui miris blasphemias Dei potestatem sibi tribuit, contra populum sanctum: bos, bestia, qui foenum comedit et comedet, donec restituatur illi mens, et intelligat, Christum esse solum pontificem. Hic est Pharao induratus, qui magos et sapientes contra populum, quem liberare vult Christus, sedulo congregat, vt ita possit nos in Aegyptiaca seruitute detinere. Hic est ille Absalon, qui furto surripuit corda virorum Israël, eis per hypocrisim imponendo: qui pseudopropheticus Achitophelis confilio Dauidis Christi regnum usurpauit: qui triumphales currus, mulas equitantes equites, et purpuratos viros sibi cardinales elegit: nepharius in patrem suum scortator, qui lachrymantem Christum a suo regno fugauit. Hic imitatus est omnium iniquitates. In malefactis imitatus est ipsum Salomonem. Nam sicut ille suis concubinis peculiares fecit diuos, 3. reg. 11. ita hic suis scortis, Iacobinis, Celestinis, Benedictinis, et aliis, peculiares diuos adorandos canonizat. Imitatus est etiam in malefactis ipsum Aaron. Nam quasi Aaron, ex dato a nobis auro, aurea simulachra nobis facit,

coram eis altaria ædificans: oblationes et holocausta,
et alias dierum solennitates instituens: vt diebus se-
stis statutum nobis sit, sicut olim factum est, mane
Festa Pa. primum ad idolatriam conuenire, et coram Papisti-
pistica, eis idolis sacrificare, deinde opipare comedere, et bi-
bere, et post prandium ad ludendum surgere. Exo.
32. Obserua, lector, aduerte quæso, pulchrum ibi
nostrarum festiuitatum ordinem, a spiritu sancto iam
olim descriptum, vt intelligas, hanc esse potissimum
causam confractioñis tabularum testamenti Christi.
Imo in honorem Dei haec festa se colere, nostri dicunt,
sicut illi solennitatem domini illam vocabant. Hos
Deos nos cum illis putamus, de Aegypto nos educere,
et remissionem peccatorum nobis impetrare.

Hic præterea est ille Achán, qui tulit de anathe-
mate gentium, et Babylonico furto totam Dei ecclesiam
profanauit, miscens sacra profanis: Babylonici
vestimentis, et gentium thesauris locupletari cu-
piens. Hic cum Simone mago, et magis Aegyptiis,
veritati Christi et Mosis simul reluçtatur. Hic est
vere Simoniacus, qui instar Simonis et Giezi, dona
Dei pecuniis commutat. Hic est Balaam, qui vt ma-
ledicat populo Dei, copiosam pecunia mercedem
accipit: cuius consilio missum est scortationis scan-
dalum in Israël, concubinas offerendo pro legitimis
vxoribus: cuius consilio ad idolorum sacrificia décli-
nauimus. Hic est Achitophel, consiliarius falsus,
cuius tamen consilium reputatur diuinum. Hic est
Iudas Ischariotes, Christi pro argento venditor. Iu-
das pro nummis argenteis, hic pro aureis Christum
vendit. Hic est pontifex Caiaphas Christi abolitio-
nem semper procurans, ne regnum ipsius Romani
tollant. Hic est Cain, Christi homicida. Hic est
Nemrod, Babylonice turris erector. Hic est deni-
que quicquid malorum cogitare potes. Haec me-
retrix est illa Iezabel, quæ homines docuit forni-
cari in Baal. Haec est illa Athalia impia, quæ stir-
pem re

pem regiam domus Iuda, et verum Christi semen interfecit. Hæc est illa Ahola et Aholiba, fornicatrix, et idololatra. Sed ad reges reuertor, vt impius Achab narrationi coronidem imponat.

Hic ipse rex Abaddon est ille Achab, cuius seculo reædificata est Iericho, cuius seculo sunt serui Dei occisi et profligati, cuius seculo clausum est cælum ad tres annos, cum dimidio, donec missus Elias, omnes sacerdotes Baal, paucis exceptis, qui interfecti sunt, aut delituerunt. Hic est ille Achab, cuius ministri malo sunt draconis spiritu imbuti, in quibus ei adulantibus pseudopropheticus ille spiritus mendacii potenter agit, eos in secundam bestiam transformans. Illi olim pseudopropheœ suo principi tribuebant duo ferrea cornua, duos ferreos gladios, ad ventilandum Ramoth, vt hic ventilat excelfas Romanorum arces. Per quem iterum in Roma, sed in excelsa Roma, auditur v lulatus et fletus Rachel, id est, ecclesiæ plorantis filios suos, qui non sunt.

Ne mireris, lector, quod spiritualiter in bestia hæc omnia cumulentur, et spiritualiter hoc referatur ploratus Rachel, quasi tertio repetitus. Repe-tita vidisti Babylonis, Aegypti, Gigantum, et aliorum mysteria. Omnes mundi generationes, et omnia mundi acta post Christi regenerationem inueniuntur, sicut post primam generationem. Triplex est differentia mysteriorum Christi, ante incarnationem in umbra, per incarnationem in corporis infirmitate, post resurrectionem in gloria et potentia. In huius triplicis dispensationis analogia consistunt omnia mundi mysteria. Alius apud Ieremiam in captiuitate priore fuit iuxta literam ploratus Rachel in umbra. Idque iuxta historiam ideo dictum est, quia erat sepulchrum Rachel in Bethleem, qua via filii ipsius captiui ducebantur: et ibi transundo

est facta magna commotio, et ploratus multus. Alius apud Matthæum fuit ibidem in Bethleem ploratus maternus, in corporis puerorum imbecillitate, quando ab Herodis satellitibus pueri coram matribus interficiebantur. Tertius est nunc in spiritu ploratus, filiorum Dei, ploratus orbæ ecclesie, quæ filios suos, qui non sunt, iugiter plorat, idque in excelso: ploratus angelorum in cælo ipso, propter magnam bestię et draconis potentiam. Imo ploratus ille, quem fecit Herodes, vmbra quodammodo fuit huius, quem fecit bestia: sicut et reliqua omnia, quæ Christo in terris agente gesta sunt, vmbram quandam, seu ænigma continebant, vt appareat in baptismo, et cæna, ante et postea ministratis. Omnia enim sunt postea sublimius et nouo modo ministrata, vt in ipsis cænæ sermonibus nos docuit Christus, dicens, se nouum poculum postea nobis propinaturum, et mysterium esse postea complendum in regno Dei. Deriso quoque corporaliter facta ipsi Christo purpura induito, aliam maiorem ei a purpura meretrice factam irrisiōnem designat, vt etiam in ipsis Christi mysteriis fuerint prænotata Antichristi mysteria; id quod Antichristi exigit ratio, vt sit similitudinum contrarietas in eorum mysteriis. Quam rem vt melius assequaris, statue tibi ob oculos crucifigendum Christum, purpureo vestimento a Romanis indutum, spineam coronam eius capiti superadditam, et eius manu arundinem, qua percutiatur, hominibus coram eo genua flecentibus Matth. 27. Vide iam successorem, seu vicarium eius Papam, cuius regnum est de hoc mundo, alios crucifigent, indutum etiam purpura, quæ intersectorum sanguine tingitur, sicut Christi vestimentum erat sanguine tinetum, Esa. 14. et 63. apoc. 17. 18. et 19. Pro spinea corona gestat hic mitram gemmis refertam. Pro arundine habet pedum, seu baculum pastoralem, quo nos constringit, et coram

coram se genua flectere facit. Est ne vera hæc imitatione vitæ Christi? Potest esse alia maior Christi derisio? Potest Christo maior alapa impingi, quam eius vice Antichristum salutando?

Eandem mysteriorum legis et Christi spiritualem tertio saeculam repetitionem ex Eliæ tertio aduentu licet comprobare. Nam repetitus est post Ioannem baptistam Elias, et denuo ante finalem resurrectionem venturus dicitur, ut restituat omnia, Mala. 4. Matth. 17. et apoc. 11. Conuertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres: simile reddet cor nostrum cordi, eç menti apostolorum, et recordari nos faciet illius primæ ecclesiæ. Adde quod Christi mors ter est in scripturis repetita, et Christus ter est occisus, in umbra, corpore, et spiritu. In umbra est in Abel et aliis Christus occisus ab origine mundi, apoc. 13. In corpore est occisus a Iudeis, Matth. 27. In spiritu mysterio est occisus a Papistis, apoc. 11. Ter est Christus solus quodammodo relictus. Primo in umbra, vt ait Elias, relictus sum solus. 3. reg. 19. Secundo in corpore, vt ipsem ait, me solum relinquetis, Ioan. 16. Tertio est nunc spiritu derelictus solus Christus, ecclesia in solitudinem fugiente, apoc. 12. Ter aduersus Christum astiterunt reges et principes terræ. Primo in umbra, vt cum Absalom, psal. 2. Secundo cum Caiapha corporaliter acto. 4. Tertio cum Papa spiritualiter, apo. 17. Ter est sancta domus Dei spelunca latronum et domus negociacionis, Iere. 7. Matth. 21. et apoc. 18. Triplex est ab Aegypto filii Dei vocatio. Primo ab Aegypto vocatus est Israëliticus populus in umbra, Hos. 11. Secundo ab Aegypto vocatus est corpore Christus. Mat. 2. Tertio nos nunc ab Aegypto spiritu vocamus, apoc. 11. et 15. Triplex est vox clamantis in deserto. Nam secundum historiam ad Cyri regis imperium fuit præconis vox per omnes deserti vias, vt pateret iter Israëlitis a Babylone redeuntibus. Secunda fuit vox Ioannis baptistæ clamantis in deserto.

Tertia

Tertia erit nunc vox liberatorum ab horribili et vasta hac Babylonis et Antichristi captiuitate, vt nulla deserti vastitas impedire posse, quo minus viæ nostræ dirigantur, et Papistici illi montes, ac Babylonici colles humilientur. Sodomiticum etiam scelus, gygantum et aliorum mysteria, ante Iudaismum in Iudaismo, et in Christianismo licet intueri: sicut tria sunt genera hominum, Gentes, Iudei et Christiani, quorum nulli suis mysteriis sunt destituti. Tria enim farinæ fata fermentauit regnum cælorum. Alia exempla hic omitto referre, de spiritu sancto aliquid addens, de spiritus sancti noua tertia missione, et nouo Christi aduentu.

Triplex est spiritus sancti missio, instar triplicis illius missionis columbae ex arca Noë. Primo in prima mundi genesi, missus est spiritus Dei, qui ibi super aquas, nondum siccatas, instar columbae volitans, et non habens ubi integre requiesceret, reuersus est, seu in caelo se continuuit, sicut columba in arca. In nullo patriarcharum aut prophetarum requieuit spiritus Christi, Esa. 11. at in nobis per eum requiescit, et permanet Ioan. 14. Nemo ante aduentum Christi fuit donatus vero regenerationis spiritu sancto, Ioan. 7. Secundo mittitur columba post septem dies in noua Christi hebdomada, seu post hebdomadam hebdomadarum in die pentecostes, quæ etiam non dici permansit. Sed de monte oliuarum ramum oliuæ, quasi primitias quafdam primæ frugis colligens, et solis apostolis ac paucis aliis primitias spiritus impartiens, in cælum secundo reuertitur, sicut columba in arcam cum ramo oliuæ. Tertio nunc repetito post Christum nouæ hebdomadæ mysterio, denuo mittitur columba, et spiritus paracletus, qui nobiscum perpetuo manebit, et nos docebit omnia. Prima fuit missio spiritus in umbra. Secunda fuit corporalis missio, quando corporaliter visi sunt aperiri cæli et corporali specie

li specie descendere spiritus sanctus. Tertia erit nunc spiritualis et interna missio admodum necessaria. Necessarium est Christum denuo regnum assumere, ut ipse ait. Necessaria est per Paracletum noua consolatio, post nouam desolationem. Post Antichristi glorificationem necessaria est noua Christi glorificatio. Repetendum esse Christi aduentum, et regni spiritualis fore reassumptionem, docet ipse in parabola regni, Lucae. 19. Nam impii haecenus noluerunt eum super ipsos regnare in terris, Papam regem petendo. Simile fecerunt olim filii Israël, 1. Sam. 8. Ob quam rem dicuntur Papistæ Christum a regno expulisse, sicut Israëlitæ Deum. Christus tamen denuo regnum assumit, impios illos perdens. Venturus ita dicitur Christus, et non inuenturus fidem in terra, Lucæ 18. Tria tempora rogarunt apostoli a Christo, tempus destruotionis templi, tempus aduentus sui, et tempus consummationis seculi, Matth. 24. Vbi aduentus iste notatur, ante consummationem seculi: id quod apertissime docet Paulus, 2. Thess. 2. et Ioannes in apocalypsi: vbi ait Christus, se cito in Antichristum venturum. Vere docet Esaias capite vndeclimo, futurum, ut destruotio Antichristo dominus secundo manum adiiciat populo suo, cum ex omnibus-orbis prouinciis sibi denuo colligens. Ibi propheta secundi mystici aduentus meminit, sicut cap. 56. et 66. et Zacharias cap. 14. Eiusdem meminit ipse Christus Ioan. 14. et 16. Hic est ille aduentus, de quo dixit, Veniam ad vos, ne videamini orphani derelicti. Venturum denuo, ait Christus, regnum Dei, et tempus nostræ redemptionis, Lucæ. 21. Futurum ait Paulus, ut cum aduenerit plenitudo gentium, Israël totus ad Christum conuertatur, Rom. 11. Ita in aduentu Eliæ futurum, ibi omnes intelligunt. Si Christus est a Papistis spiritualiter occisus, ut ait Ioannes, sequitur inde futura spiritualis resurrectio. Spiritus Moses et Eliæ, spiritus legis et spiritus prophetarum nunc resur-

resurget, qui per tres dies cum dimidio fuit extintus, apoca. 11. Corpora Mosis et Eliæ, literam ipsam, cadauer legis et Prophetarum habent Papistæ, non verum spiritum, nec verum intellectum, teste ibi Ioanne.

Vidimus iam insigniora iniquitatis mysteria, in impiis hominibus designata: nunc abominationes alias, et Deos bestiæ videamus, vt omnibus appareat, quam admirabilis sit bestia hæc, quæ Danielem et Ioannem vertebat in stuporem. Mirabilis est bestia, quæ omnes illas regum et sacerdotum abominationes duplici illo gladio in se recapitulet, et suos habeat, quales olim fuerunt, adulatores, et pseudoprophetas. Vt Christus rex et sacerdos, suos habet ministros: ita vicarius eius, rex et sacerdos, suos habet sacrificulos. Vt de Christo diëtum est, in manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum: ita Papa ob hanc causam ab aliis portari se facit. Terram pedibus ille tangere non audet, ne eius sanctitas polluatur. Super humeros hominum portari, et vt Deum in terris adorari se facit: quod nemo vñquam impius a condito mundo ita tentare ausus est. Hisce oculis nos vidimus, eum super principum ceruices cum pompa gestari, crucis sua manu minando, et in mediis plateis a cuncto populo genibus flexis adorari. Vsque adeo, vt qui pedes seu calceos ipsius osculari possent, se supra alios existimarent felices: indulgentias plurimas esse lucratos dicerent, et inferni poenas ad multos annos ob id esse remissas. O bestiam bestiarum sceleratissimam, meretricum impudentissimam. Pulchre meretricem hanc sacram describit Esaias, cap. 47. Super montem excelsum et eleuatum, o meretrix, posuisti stratum tuum, et super illud ascendisti ad offerendum sacrificium. In conclauibus posuisti stratum tuum. Cantasti regibus cum Chrismate, multiplicasti pigmenta tua, misisti legatos tuos procul, vsque ad infernum homines humiliari faciens. Quemadmodum spiritus

ritus sancti inunctione nos Christus ad regnum celorum in baptismo vngit, ita bestia Babylonico christate nobis characterem imprimit, et vnguentariam quandam qualitatem, fronti impressam, ad negocianendum in ecclesia satanæ, simul et scortandum. Christus vñctione sua facit homines קְדוֹשָׁה Kedoshim, sanctos: Papa fecit קְדֵשָׁה Kedesim, scorta sacra. Pulchra metamorphosi vertitur ibi consecratio spiritus vera in Babyloniam execrationem et vñctionem illam Papisticam, ad scortandum factam. Quemadmodum item קָדוֹשָׁה Kados, sanctus ille sanctorum rex et pontifex Christus, filius Dei, sedet in throno Dei patris sui: ita קָדֵשָׁה Kades, consecratus ille cinedus, filius perditionis, pontifex et rex Babylonius, sedet in templo Dei, ostentans, se ipsum esse Deum. Papa est Deus, in Papatu est trinitas, draconis bestiæ et pseudopropheœ. Trinitatem Papistica faciunt tres realiter distincti spiritus, qui Ioanni dicuntur tres immundi spiritus ranarum, multis rationibus. Quia sunt de abyssi aquis immundis, sicut ranæ: amphibia animalia, sicut ranæ: quia ranarum glocitatione tres illi trinitatem concise balbucinant: quia eorum trium immunda virtute cum tribus qualitatibus infusis ranae Papa baptizat in immunditia. Aqua est ranarum immunda, et lingua earum est impedita. Vnde vitium linguæ βατράχος rana dicitur. Rana est, qui lingua sonans nequit fidem suam exprimere. Ranas ita baptizant Papistæ, falsa trinitatis fide. Ranarum instar paruulos ibi videoes calcitrantes, et ranarum clangore clamantes in paedobaptismo. Sicut cœlesti reformatione Christus mundum reformat nouos homines generans; ita Papa monachali reformatione mundo abutitur, nouas generans bestias cum nouis cucullis. Sicut olim erant factio[n]es dicentium, Ego sum Pauli, ego Cephae, ego Apollo: ita nunc sunt factio[n]es dicentium,

tiūm, Ego sum Francisci, ego Dominici, ego Augustini. Sicut legis sacerdotes, et Nazarei, nec caput radunt, nec barbam, nec mortuorum exequis interfunt, Leuit. 21. et Nn. 6. ita Babylonici sacerdotes habent caput rasum, et barbam rasam, et mortuorum cadauera in funeralibus deuorant, Baruch. 6. Romani sacrificuli comedunt sacrificia mortuorum, vt olim Moabitæ, psal. 105. Immolant super hostiæ albedinem, obseruant sepulchra, super singula exequias celebrando, et aquam falsam aspergendo. Esa. 65. Sicut olim Pythones mūfitationibus, et cantationibus quibusdam, mortuorum animas ab inferno excitabant, ita isti nunc submurmurationibus, adiurbationibus, et aquæ falso aspersionibus, mortuorum manes excitant. Totum illis negocium est cum mortuis, licet vetitum sit, pro mortuo quicquam offerre, aut pro mortuo solicitum esse. Pythonis plane, id est, serpentis, est hoc opus, et infernalis potestas. Sicut responsa olim dabantur a vestitis diuorum statuis, Massecha et Tephrahim, et ab earum vestitis lino sacerdotibus: ita et nunc passim dantur, transformato satana in angelum lucis. Per idola, ad impiorum vindictam, permittebat Deus dari responsa, Ezech. 14. et spiritum dari imagini bestiæ, apoc. 13. Certo id quoque vestitu et capillatura siebat, vt nunc sit; cum tamen nulla sit Christianis vestimenti aut capilli religio. Per Christum nec rasura quicquam valet, nec capillus, nec cuculla, nec circuncisio, nec præputium, sed noua creatura, Gal. 6. Sicut olim iurabant homines per numina Dan, per sacramenta Samariæ et per peregrinationem, quæ est ad Beerseba, Amos. 8. ita apud nos hodie eiusmodi numina, locorum iuramenta, et peregrinationes passim vides. Sicut impii Israëlitæ olim adorabant ad ortum solis, Ezech. 8. ita in Romanis templis homines nunc ad ortum solis adorantes, ubique vides. Nam templorum fornices ita semper construi volunt Papistæ, vt magnum altare sit

tare sit in occidentali templi latere. Vnde eos ait Ezechiel, Deo terga vertisse et templo eius. Salomonis enim templum ad occidentem spectabat, sicut tabernaculum Mosis: quia in occidentali parte erat sanctum sanctorum. Ideo dicuntur Iudei ad occidentem adorare. Babylonii vero Papistæ, ne Iudaizare viderentur, ad orientem adorare maluerunt, sicut Mahometani ad meridiem. Christiani vero neutro modo, sed in spiritu. Causam adorationis Iudeorum ad occidentem, refert Moses Aegyptius, lib. I. ca. 46. quia idololatriæ ad orientem solebant adorare, credentes solem esse Deum. Aegyptii item ad orientem adorabunt, vt docet Trismegistus in Asclepio. Quæ omnia lege voluit Deus immutare. Papa vero nos a Iudeis, ad Aegyptios, et ad priores gentium abominationes reducit, vt ad orientem adoremus. In Romanis quoque ecclesiis plorant mulieres mortuum Adonidem, anniuersaria celebrando, vt siebat olim in mense Tammuz, teste ibidem Ezechiele. Nemo enim in Papistica ecclesia moritur, qui suum non habeat anniuersarium, encenniorum instar. Ibi sunt septuaginta illi presbyteri, vrbis Romanae parochi, cum thuribulis adolescentes incensum ante picturas, dicto cap. 8. Septuaginta in vrbe ipsa Roma fecit Papa parochos, presbyters cardinales, instar septuaginta Christi discipulorum, vt similia habeat Antichristus Christo mysteria. Stupenda hæc tibi, lector, videbuntur, sicut Babylonis excidium homines in stuporem adducet, apoc. 18. Mirabile hoc opus operatus est Deus in diebus nostris, quod nemo haec tenus credidit, quod possederint Chaldaei tabernacula non sua, Habacuc. 1. Quod impietatis hæc omnia mysteria fuerint ita in bestia complenda, docet aperte Ioannes apoc. 10. dicens esse consummandum bestiæ mysterium, sicut euangelizauit Deus per seruos suos prophetas. Vbi autem hos prophetas inuenias, et ubi alia mysteria? Unico item verbo

G

hæc

hæc omnia docet Ioannes capite sequenti dicens, Christum in ciuitate illa magna iterum crucifixum. Ergo repetita ibi spiritualiter Christi morte, necesse est, omnia homicidarum mysteria esse ibi spiritualiter repetita. Necesse est, Antichristum similia habere Christo mysteria. Eo magis, quia dicitur ibi Sodoma Aegyptus et Babylon. Si omnes mundi generationes persequaris, omnia de inquis propheticis scripta, in bestia inuenies esse completa. Si omnes legis maledictiones perpendas, eas omnes in nos mystice latae videbis. Si omnes gentium Deos fueris scrutatus, eos omnes Romæ comperies. Quidquid vñquam ante Christi aduentum in mysterio scriptum fuit, vmbra fuit: ergo alicubi esse debet eius rei veritas. Cum præsertim bestia ritus gentium seruarit sicut Israëlitæ seruarunt ritus terræ Chanaan. Sed de gentium diis, et Romanorum simulachris aliqua recolamus.

Perpendendum nobis est, quid sibi olim voluerint, Bel, Baal, Baalpehor, Astarot, Dagon, Regina cœli, Theraphim, Elilim, Moloch et reliqua. Bel dicitur confusio: qua ratione congruit, vt in Babel colatur Bel, in confusione confusio. Omnia hie promiscue coluntur, et ex quacunque occasione quisque sua sibi idola facit. Iuxta historiam fuit Belus, vt Berosus refert, filius Nemrod, sanctus canonizatus, qui in regno Babylonis claruit: deinde in idolo adoratus. Hic ipse forsitan aut quis aliis, a certa dominandi ratione dictus est Baal, qui colebatur in monte Pehor, vt apud nos passim sunt in montibus facella, quæ scripturis dicuntur excelsa. Post linguarum confusionem idem Bel, ab aliis facile dici potuit Baal, et ratione loci Pehor, Baal-pehor. Apud alios dicebatur Baalberith, apud alios Baalzebub, Baalzaphom. Prophetæ vocarunt בָּעֵל פֶּחֹר Baal Pehor, quod est coiens palam, publicus scotator, vt colliges Hosea, 9. et Num. 25. Non maritum aut dominum proprie significat Baal, sed subatorem concubinarium, vt docet ipse Deus Hosea 2.

sex o. Huius Dei sacris licet initiari Romæ, quæ est mater scortationum, quæ et in Baal docet forniciari, apoc. 2. et 17. Ut rem autem melius noris, lector, oportet te perpendere, nullam suisse gentem adeo stupidam, quæ idola coleret, sine deitatis aut numinis aliquo prætextu. Deus tamen nullis eiusmodi prætextibus coli vult, nec iota vnum vult libro suo addi, aut detrahi. Illi itaque omnes deitatis prætextum in suo numine ponebant, et religiose loquebantur: sed fornicationes, et alia turpia sibi permittebant, ut faciunt nunc Papistæ. Hinc sumpto a turpitudine nomine vocata sunt gentium idola, ut pulchre idolis Romanis ea nomina conueniant, cum sit ibi omne turpitudinis genus. Hac ratione dicitur esse Romæ idolum zeli, typus inuidiæ inter pastores, ad possidendum ecclesiæ gregem, ut ait Ezechiel, citato cap. 8.

Quod Romæ colatur Deus אֱלֹהִים Astoreth, ouilis Deus, iam ostendimus, in pastore idoli super humeros portato. Erant olim תְּהָרִים Astaroth, imagines ouium, quæ certo quodam dæmonis prætextu adorabantur, quasi greges protegerent: sicut plerosque eiusmodi Astaroth nos hodie eolimus, ut armenta nostra, et greges, a lupis et morbis defendant. Talibus hodie diuis peregrinationes instituimus, et vota vouemus. Eiusmodi erat olim picis Dagon, na utarum Deus, eiusmodi sunt apud nos diui varii, quibus nauigantes homines se comendant.

Quod Romæ etiam reginæ cœli, duodecim signis cœli, et reliquæ militiae cœli, libamina offerantur, cuidens cuique res est. Nam Papistica institutione, Mariæ idolum reginam cœli refert, sicut alia idola alios referunt duodecim apostolorum et defunctorum sanctorum manes. Tales proprie dicuntur Elilim, non simpliciter dili, ut aiunt, sed diui, numina canonizata et a Romano Papa statuis post mortem donata. Vnde et coli ibi dicuntur Theraphim. Sunt תְּרָפִים dissoluti morbo humani corporis languida simulachra: a quibus nos varia precamur, et ab eis, quasi a somno

excitatis mortuis, responsa petimus. Hinc Michol statuam Theraphim posuit in lecto, quasi esset persona Dauidis, 1. Sam. 19. Quod vero eiusmodi Theraphim fuerint olim Babylonii in vsu, apparat Genes. 31. et Ezech. 21. Iam olim erant Babylonii statuae mortuorum in veneratione, sicut nunc sunt in noua Babylone, quae illi priori successit, et tempore eodem, quo illa destruebatur, haec ædificabatur.

De Moloch, seu Molech dicimus, quod erat Regium idolum ipsius Baal, cui per ignem siebat oblationis, et pueri ei offerebantur, Leuit. 18. et 20. Deut. 12. et 18. Ammonitarum hic quoque fuit Deus. 3. reg. 11. cui Israëlitæ offerebant, in loco Tophet, sive Gehinnom, qui in Euangelio dicitur gehenna ignis. Ibi olim illi per ignem offerabant in memoriam illius magnæ combustionis Affyriorum ibi factæ, quasi Baal cius combustionis fuerit author. Ita solent idololatræ, miracula Dei suis idolis attribuere. De hoc idolo lege 4. reg. 23. Esaiæ 30. Iere. 7. 19. et 32. Huic idolo illi pueros offerebant, ut ab incendio seruarentur: nos ei a pueru sacrificat bestia, ut perpetuo Gehennæ igne deuoremur. A pueru nos omnes occidit in paedobaptismo, ut nulla sit amplius spes regenerationis: sed igni perpetuo ibi destinamur, quasi dæmonio ipsius Baal in holocaustum oblati. Ibi Papistico candelarum igne lustramus, ut vere dicantur nobis esse ignea Babyloniorum sacrificia, quia sine accenso igne non fiunt. Paruulos ciulantes magno aplausu offerunt in paedobaptismo, sicut olim ipsi Molech offerebantur cum tympanis. Ibi immolant paruulos in torrentibus. Esa. 57.

Vere etiam homines concremat Bestia, ut in Ur Chaldaeorum. Ignea hominum facit sacrificia, viuos eos in ignem mittens, ut adoretur Bel, et sustineantur excelsa, regni Molech. Ac in eo ipso cultum se illa putat praestare Deo, Ioan. 16. Ita debuit execrata bestia prophetiam Tophet et Gehirnom cum suis Chemarim adimplere, 4. reg. 23. et tabernacula

nacula Dei in terra comburere , psal. 73. Ita de Antichristo prædictis Daniel , cap. 11. quod flamma quoque sanctos conficeret, idque diebus multis. Adeo quod fornacis ardoris pœna erat olim Babylonis peculiaris: ut sine ea impleri hic non possint Babylonica mysteria.

Admirabilis iterum atque iterum Bestia , quæ sola potuerit illa omnia gentium mysteria completere. Flamines illa sibi consecrat, Salios Lupercios, et alios sacerdotes: ad conscienda liberi patris, Eleusinæ Cereris, Orphica, Baccanalia, et alia diis manibus sacra. In summa, nihil scriptum inuenias, in gentilium Deorum sacris mysteriis, quod hic non compleatur. Nam ita debuit Bestia seruare ritus Gentium, sicut Israëlitæ seruarunt ritus terræ Chanaan: alioqui in ea non completerentur omnia, quæ lex adumbravit, iniuriantis mysteria. Mortuorum sacrificia a Gentibus didicit Bestia, sicut et idolorum cultum: nam Iudei haec omnia detestantur. Sicut apud Gentes in diuorum numerum relatos legimus Iouem, Iunonem, Herculem, et alios: ita Bestia, cacodæmonum suggerente cuculla, ex mortuis hominibus nobis deos facit, ab eorum statuis nos docens varia precati. Denique, sicut Christus ex Iudeis et Gentibus vnum facit, ita Antichristus Iudeorum et Gentium abominationes in vnum coaceruat. Cuius rei typus in Antiocho præcessit. Nam statuit ille, ut esset ex Iudeis et gentibus populus unus, ipsius statuta, et ceremonias obseruans, reiecit libris testamenti Dei. O vos omnes Christiani principes, nolite amplius cunctari: desolatam facite meretricem, et Bestiam, quæ Christi religionem desolauit, ut compleatur in vobis Ioannis prophetia apoc. 17. Beatos vos dicunt prophetæ, si hoc facitis, psal. 136. Esa. 13. Iere. 50. et apoc. 18.

D E M I N I S T E R I I S
ECCLESIAE CHRISTI,
et eorum efficacia.

LIBER TERTIVS.

Ministeria noui testamenti efficaciam nouam habere, est nobis nunc post vetera dicendum. Propter nouum hominem instituta esse omnia, eique modo singula seruire, manifeste nunc cognoscet, qui noui hominis generationem veram cognoverit. Euangelica vero ministeria, ut Christus ipse nos docuit, sunt prædicatio, baptismus, et fractio panis. Hæc tria, quia vere sunt ministeria spiritus, sub ministerii appellatione libet tractare, ut agnoscas esse in omnibus arcanam vim, esse internam, volente ita Deo, spiritus efficaciam, et singularem gratiam.

DE PRAEDICATIONIS
euangelii efficacia.

Dicamus igitur primo de prædicationis euangelii efficacia, et de clavium potestate. Omnibus receptum est, eos qui nobis poenitentiam et Christi fidem prædicant, esse ministros spiritus: quia eis externe prædicantibus, spiritus interne operatur. Non quod sit coactus spiritus domini, aut ministerio alicui necessario alligatus, sed quia placet ita agere. Ministri illi sunt, per quos credimus: ergo si per eos credidimus, spiritus est in eorum prædicatione, cum fides sit donum spiritus. Non est sine spiritus actione prædicatio, si ad poenitentiae prædicationem sequitur cordis compun-

punctio; Lucæ. 3. et actorum. 2. Prædicante Paulo aperiebat dominus cor mulieris, vt animum auditis intenderet, acto. 16. Hinc dat Christus spiritum sanctum apostolis, quando eos ad prædicandum mittit, Ioan. 20. Ad id datus est, vt eos loqui doceat, eorum sermonibus insit, et eis loquentibus in auditores agat. Comprobat hoc ipse Christus dicens suis ministris, Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri Dei in vobis loquitur, qui et audientes trahet, dicta vestra in eorum animos imprimendo. Si spiritus sermoni non inesset, quomodo diceretur, quod sermo ille, quem a ministro accipis, agit in te, vt credas? 1. Thess. 2. Quomodo verbum prædicationis diceretur gladius spiritus? Ephe. 6. Quomodo esset fides ex auditu? Rom. 10. Magna vis est prædicationis, si per eam mittit Deus gladium et ignem in terram, Lucæ. 12. Sermoni huic adeo inest sancti spiritus efficacia, vt per sermonem euangelii renatos nos dicat Petrus, 1. Pet. 1. Et Paulus per euangelium, inquit, ego vos genui, 1. Cor. 4. Est internus noster homo de spiritu sancto per euangelii prædicationem vere genitus, instar Christi per Dei sermonem de spiritu sancto geniti. Nos ex aqua et spiritu renati, dicimus mundati lauacro aquæ per verbum, sicut tex auditu genita fides est, donum spiritus. Ille euangelii sermo Petro dicitur semen immortale, quia per eum generatur internus homo immortalis, secundum veram, quam postea trademus, generationem interni immortalis hominis: qui per prædicationem plantatur et seminatur, per baptismum rigatur, et viuiscatur, per cænam domini nutritur, spiritu sancto internam efficaciam his omnibus tribuente. Ad quem modum subdit Petrus, absconditum nostrum et nouum cordis hominem, esse per euangelii sermonem a spiritu sancto incorruptibilem genitum. Nec mirandum, quod ab externa illa voce interne generetur nouus homo incorruptibilis. Nam ex-

terno illi sermoni ineft spiritus, ad interna penetrans, et intus in nobis agens. In sermone est spiritus, et ab imo viscere cum voce prodiens spiritus, ad ima etiam per aures interne penetrat. Ingressus est, inquit, in me spiritus, quando vir ille loquutus est mihi, Ezech. 2. Imo sermo ipse doctoris ejus spiritum quodammodo in auditore resert. Ille ipse ore ministri prolatus sermo, interne in nobis agit, et plurimum habet latenter energiae viua vox, maxime euangelii vox. Ille ipse euangelii sermo scripturis dicitur semen seminantis, id est, sermo euangelizantis: et sermo ille regni cœlestis dicitur esse semen, quod seminatur in corde, Matth. 13. Simul atque sermo est auditus, suo spiritu Deus inspirat, trahit, quos vult, et efficit, ut cadat semen in terram bonam. Hinc factum, ut Pauli prædicatio esset tantæ potentie per potentiam spiritus Dei, Rom. 15. Nam prædicationis euangelii ministerium præbet spiritus sanctus, Phili. j. Prædicatio crucis Christi potentia Dei est, cum sit sermonibus, quos docet spiritus sanctus. 1. Cor. 1. et 2. Illud autem nota, quod ait ibi Paulus, se missum ad euangelizandum, non in eloquentia sermonis, ne inanis reddatur crux Christi. Docet Paulus per eloquentiam sermonis exinaniri vim crucis Christi, ut in affectatis quibusdam hodie videamus. Vim crucis Christi illi inaniunt, qui elocutionis vi præualere certant, quasi vis crucis Christi eam vivaciam non pariat, sed suæ orationis lenocinium. Vim tolerandæ crucis in suis exigit Christus: sermonem vero non feco aliquo aliunde quæsitus, sed quem efficacem ipse potentibus dat, ut se daturum pollicitus est Matth. 10. et Lucæ 21. In hoc sermone est efficacia spiritus sancti, qui loquitur in nobis. Qui sermonem nostrum contemnit, non homines contemnit, sed Deum, qui dedit spiritum suum sanctum in nobis, 1. Thefl. 4. Deus dat in ore ministri verba, tanquam ignem et gladium, per ea Ieremias ædificet et destruat, per ea apostolus liget et sol

et soluat, credentes vel non credentes, vt super petram ædificantur, vel non ædificantur. Denique cum potentia erat sermo coniunctus. Sicut Dei sermoni annexa est spiritus virtus, quia ipse loquens spirat et agit, ita et in ministris, qui hac ratione dicuntur Dei cooperarii: et prædicabant, Domino cooperante, et sermonem signis confirmante. Quomodo non erit ministerium spiritus, si prædicando ipsi nos generant? Quomodo diceret apostolus, Opus meum vos effis in domino? Quomodo diceretur, quod spiritualia sua illi nobis communicant? An spiritualia haec sint Romanæ bullæ, rescripta, vel præbendæ? Quicunque fidelis, a quo aliquam Christi cognitionem accipis, dici tibi potest apostolus, et spiritualis minister, sicut ait Paulus: Si aliis non sum apostolus, vobis tamen sum, quia Christi fidem per me habetis, quæ sigillum est apostolatus mei. Hæc sunt ministrorum Christi vera sigilla, non characteres bestiae. Magna vis est prædicationis, si per eam generatur Christus in corde credentium. Imo tanta vis est prædicationis de Christo, vt etiam si fiat per inuidiam, vel inanem gloriam, adhuc dicat Paulus, eam cedere ad salutem, propter subministrationem spiritus Iesu Christi Philip. 1.

De prædicatione euangeli hæc sint pauca præmissa, quia hoc potissimum est ministerium, per quod mira Christus operatur. Mirabili efficacia, sine strepitu armorum, mundum per prædicationem suæ ditioni subiecit, et nunc subiicit. Per illam fructuam prædicationis de Christo crucifixo, mentes dicuntur captiæ in obsequium fidei. Vnde argumentum colligimus, externo dicto aut facto spiritum cooperari, vt baptismo et cænæ cooperatur. Qua etiam ratione dicuntur Ministri esse Dei cooperarii, et dispensatores mysteriorum Dei. Niſi ipse cooperaretur, inaniter præciperet, dicendo: Ite, prædicate, in spiritu sancto baptizate, et in veram communicationem corporis mei panem

frangite. Qui sapienter antecedentia disponit, consequentia non deserit. Christus hæc dixit, et ita fieri instituit, cum insigni efficacia. Quanquam externum verbum, ab externo alio factò differentiam habeat, quia auditus est sensus disciplinæ, et ex auditu fides: tamen ex Dei voluntate argumentum est æquale. Auditus in rebus aliis non talia faceret, qualia facit prædicatio euangelii, quia Deus ita fieri vult. Leuare festucam si Deus vellet, miram haberet energiam. Energiam habent baptismus et cæna, quia ita Christus voluit. Quot et in aliis dictis et factis apparet. Nam voluit ipse, ut dicentibus apostolis, pax huic domui, pax sequeretur, ubi quis in ea esset pacis capax. Voluit morbi sanationem ad eorum manuum impositionem esse annexam. Quia Christus id dixit. Dicere, prædicate remissionem peccatorum, perinde illi est, ac si dixisset, remittite peccata, ligate, soluite, virtute spiritus vobis data. Per potentiam spiritus Dei ab ipso euangelii prædicatore soluuntur vel ligantur, credentes, vel non credentes. Prædicatio euangeli Iesu Christi, ab hac spiritus virtute prodiens, est clavis aperiens ostium regni celorum, quod est ostium fidei, acto. 14. Hac clave donatus est ibi Paulus, non clave putei abyssi. Clave illa apostolica non potest bestia donari, cum sit clavis potestas in fide per spiritum fundata. Quam rem dator ipse clavum aperte nos docet. Nam Petro, cum esset aliis apostolis in fide robuster, et prior credidisset, prius claves Christus pollicetur, non tamen donat, Matth. 16. Postea omnibus firmiter credentibus data est eadem clavum potestas, dato spiritu sancto, et apertis scripturis, ut intelligerent, quid essent prædicaturi, Ioan. 20. Hinc et clavis scientiæ dicitur: quam scientiam bestia non habet, sicut nec spiritum fidei: quomodo igitur clavem habebit? Hac scientiæ ratione superueniens Paulus, priores apo-

res apostolos excelluit in eo clauium munere: quia potentior illi fuit gladius spiritus, id est, verbum Dei. Peritior ille erat in figuris legis, earumque mysteriis dignoscendis, et Iudaismis improbandis. Excellentiore post effusum paracletum est Paulus apostolatu donatus: ob quam rem Iudaismos ille acrius persequitur, et regnum cælorum nobis clarius patefacit. Non enim a tempore aduentus Christi fugantur omnino Iudaismi, sed a tempore missi paracleti: et eousque vmbrae adhuc vigebant, Christo ipso adhuc legem seruante, ut eam seruans impleret. Vnde ratio colligitur, quare noluerit Christus apostolos ad gentes initio transire, sed in ciuitatibus Israëliticis se continere, Matth. 10. Tum quia Christo super omnes gentes data est in resurrectione plena potestas: tum ne Iudei immature scandalizentur: tum maxime, quia nolebat Christus, per Iudaizantes adhuc apostolos, legis vmbras et ceremonias gentibus inculcare. Imo tunc vetuit eos declarare sublimem illam visionem Matth. 17. Cum nondum essent apostoli spiritu sancto et igne per paracletum baptizati, nondum ad eos venerat nouum illud Dei regnum, cuius ostium erant gentibus aperturi. Ideo appropinquasse regnum illi tunc prædicabant, nondum plene venisse. Imo nesciebant apostoli, quid rei hoc esset, sed Iudaicum quoddam regnum ipsis deferendum cogitabant, acto. 1. Matth. 20. et Marc. 10. Postea vero misso paracleto in regnum illud cælesti sunt vere ingressi, facti noui cælestes homines, et spiritu cælestia gustantes. Missus tunc ad gentes Paulus, cum vera clave, et scientia regni cælorum, euangelizans, adesse cælesti regnum, per Christi resurrectionem nobis e cælo datum, in quod Christo credentes affumuntur. Qui regnum cælorum potest hominibus aperire, ille dicetur habere claves regni cælorum. Eo magis, quia cum hac ipsa clave scientia regni cælorum coniuncta est efficax quedam gladii spiritus poterit

potestas, in fidei certa virtute consistens. Hac virtute, et spiritus potestate vtebantur aliquando apostoli, etiam usque ad corporalem hominis mortem, et eius in potestatem satanae deditioem, ad aliorum ædificationem, et aliquando ad ipsorummet, qui tradebantur. Potestatem magnam habebant apostoli, et habent veri ministri, gladium duplum, sermonis et spiritus. Gladium iussit Christus apostolos emere, instante passione, Lucæ 22. gladium fortitudinis fidei. Alibi dicitur gladius spiritus sermo Dei, Ephes. 6. Idem gladius est, et eadem fortitudo. Nam a spiritu Dei est fidei fortitudo, et in sermone Dei est spiritus fidem roborans. Sermonis et spiritus gladius unus est duo gladii; est gladius utrinque scindens; qui non solum duplia sensa referat, sed et dupli virtute externe et interne auditorem immutat. Hic ipse sermonis et spiritus gladius, utrinque scindens, de ore Christi egreditur, apocali. 1. 2. et 19. Vniversa euangelii armatura duos habet fortissimos gladios, verbum Dei et spiritum eius. Duæ istæ manus erant, per quas formauit Deus mundum, et per quas eum reformat. Duobus his gladiis destruentur duo bestiæ gladii. Gladio utrinque scindente, de ore Christi egresso, percutiet nunc Deus Antichristum, et gentes ei adhaerentes 2. Thess. 2. apo. 17. et 19. His duobus gladiis in prælium armati prodeunt Christiani. Hi duo verbi et spiritus gladii sunt in euangelii defensore necessarii, vt sermone doceat, et spiritu sit fortis, ne ob persecutiones vñquam vacillet, vt Petro dixit Christus dicto capite. 22. Vnum fortitudinis gladium petenti domino, duos ferreos gladios ostendunt ignorantes apostoli. Quos sufficere, mystice respondit Christus, quoniam id tunc apostoli non intellexerint. Sicut rudes apostoli duos illos gladios carnaliter intelligebant, ita bestia id solum, quod carnale est, ex eorum dictis usurpat, duos inde sibi tribuens ferreos

ferreos gladios. Similis est eius ratio rationi eorum, qui ignito ferro signaculum fronti imprimunt, ita credentes, nos igne fore baptizandos. Sacrilegium est, quod duos sibi tribuit bestia gladios, quia dictum est, ecce duo gladii. Adeo est bona mentis expers, ut quidvis in sui pompa sibi persuadeat. Nec id solum, sed et gladiis illis ad necem per carnifices vtitur, quod apostoli non fecerunt. Vides, lector, qualis sit bestie sensus carnalis, et facinorosus, non solum in gladiis, sed et in clavum bullata potestate. Pro clavibus thesaurorum regni habet claves mammonæ. Sicut unus est gladius vtrinque scindens, qui est duo gladii: ita est una clavis scientiae, quæ est duæ claves, cum duabus capitum incisuris. Est clavis biceps, vtrinque arcana sensa referans, iuxta literam et spiritum. Quod vero clavis regni cælorum sit clavis scientiae, docet Christus Matth. 23. et Luke 11. Hæc ipsa est clavis David, aperiens thesauros eius, id est, sanctas scripturas, Esa. 22. et apoc. 3. Hæc clavis scientiae cælestis omnes legis clausuras viua intelligentia referat. Hæc Iudæis et gentibus aperit ostium fidei Christi, et regni eius. Bestia autem illa Babylonica non habet scientiam, vt ostium hoc fidei, et regni Christi, prædicando aperire possit: ergo clauem non habet. Si scientiam Dei haberet, non diceretur bestia. Non potest illa de regno Dei verba facere, cum nesciat, quale sit regnum hoc cælestis, quod intra nos est, et qualiter regnet nunc Christus in sanctis suis. Qui per Christum tot theodidaati, sunt veri Christi ministri, habentes clauem David, quæ aperit scripturas, bestiæ illi clausas. apoc. 3. et 5. Qui per regenerationem ex aqua et spiritu sancto viderunt et ingressi sunt in regnum cælorum, illi possunt de regno cælorum verba facere, cum regnum ipsum in seipfis videant et contineant, ac cælestem illam vitam iam vivant. Sine hac clave scientiae regni cælestis nemo potest sacerdotis munere fungi, Hosea. 4. Sine hac ne-

mo po-

mo potest episcopum agere, cum oporteat episcopum esse ad docendum idoneum. 1. Timoth. 3. et 2. Timoth. 2. ad Titum. 1. Esa. 66. et Iere. 3.

Hac tanta potestate donati apostoli, et veri Christi ministri, habuerunt potestatem ligandi, soluendi, et alia faciendi iuxta mensuram fortitudinis fidei, et doni spiritus. Hinc excommunicatio, et in potestatem satanæ, usque ad corporalem mortem traditio, ad aliorum terrorem consurgebat: non per carnices, ut facit bestia, sed virtute spiritus. Excommunicationis vis in tractatu de cœna cognoscetur. Nam quando reus quis persistens deprehendebatur, a cœnæ communione arcebatur. Haec erat excommunicationis efficacia, ob magnam vim manducationis ligni vitæ, sine qua quis efficitur aridum lignum. Bestia vero Babylonica imaginariam habet excommunicationem, qua indefinite excommunicat, etiam non deprehensos, et ubi nulla est cœna. Non solum homines excommunicat, sed et irrationalia pecora, sicut nos a Papistis locustas agri solennitate magna excommunicari vidimus. Id quod rationem quandam Babylonicam habet, ut ex potestate clauium bestiæ licet colligere, qua ipsa cum locustis agit, apoca. 9. Cogor hic in locustas has inuchi, quia eas nobis repetit Ioannes, si te prius lector orauerero, ne molestia afficiaris ob digressiones has, quæ nostro seculo sunt necessariae.

Vice apostolicarum, et celestium clauium, habet Papa claves putei abyssi, ut magnam inde locustarum vim, ad homines excruciantos in terram emittat, dicto cap. 9. Claves habet, quibus librum claudat, et abyssi puteum aperiat, ut a putei et fornacis fumo denigretur Christus, teste ibi Ioanne. Magna est clavium bestiæ potestas, qua ignem anathematum ita facit de celo in terram fulminando descendere, ut homines in terra viui concrementur, apoc. 13. Magna adeo

gna adeo est clauium bestiæ potestas, vt homines possit
 in bestias conuertere, plumbum in aurum commutare,
 et idolis numinum virtutes donare, vt in auro et ar-
 gento ab hominibus adorentur. Similes illis fiant, qui
 faciunt ea, et qui confidunt in eis, vt oculos habeant,
 et non videant, aures habeant, et non audiant. Bestia
 non potest nisi bestias generare, et locusta locustas:
 vt siator locustarum nunc dicatur, qualem olim vidit
Amos cap. 7. Loquitur Amos de locustis Ieroboam,
 has nostras adumbras, quæ ferotinam herbam deuora-
 runt post Christi messem. Homines vero pro terræ fru-
 gibus, et ibi et in Exodi locustis intelligendos, exponit
 nobis Ioannes in apocalypsi, et passim alii prophetæ, qui
 locustas has ita vocant. Aperta est earundem locustarum
 prophetia, et naturalis similitudo, apud Naum. ca. 3.
 vbi monachos vocat מְנַזָּרִים minzarim, pseudonaza-
 ræos, sacræ coronatos. Erunt, inquit, pseudonazaræi,
 quasi locustæ, et apostatarum priores quasi locustæ locu-
 starum, castrametantes in septis locis tempore frigoris,
 et orto postea sole volantes. Ea est locustarum, et reli-
 quorum ex putredine genitorum animalium natura, vt
 calidum et humidum ament tempus et locum, putredini-
 sis sive somitem. In apricis quibusdam, sepibus et fo-
 ueis generantur, nocturno seu nubilo tempore coacer-
 uantur, et orto postea sole vojant: sicut eas nunc solis
 Christi splendor a suis culinis et hypocauftis auolare
 faciet, vt earum ne vestigium quidem superfit, nec lo-
 cus mansionis earum amplius dignoscatur, vt ait ibi
 Naum. Sicut putredinis fomes, orientalis ventus, Aegyptiacas locustas super faciem terræ produxit: ita con-
 tra occidentalis venti spiritus eas in orientalem aby-
 sum præcipitabit, vt olim factum est in Aegypto. Exo.
 10. Adde hic quatuor illa locustarum genera, quæ
 apud Ioelem paradisum Dei perdiderunt, instar qua-
 tuor ordinum mendicantium, de quibus in quarto fi-
 gillo diximus. Si locustam, cui a natura est indita
 cuculla, induas lorica, seu monachali facco, habebis
 inte

integrum monachum, laruatum dæmonem. Admiratur merito Ioël horridum aspectum populi huius cucullati, cui nunquam similis visus est, nec videbitur. Admiratione ducerentur apostoli, si nunc resurgentes hæc monstra viderent. Admiratione nos duceremur, nisi essemus laruis assuefacti. Potestas caudæ harum locustarum est falsa doctrina quasi scorpionis caudæ venenum. Ita caudam Ioannes expavit cum Eſaia, apoc. 9. et Eſa. 9. Horrendæ sunt bestiæ, quæ cum leoninis dentibus habent muliebres fallacias: et sunt velut equi ad bellum sanctis inferendum expediti. Vnde merito et concorditer inferunt Ioannes et Ioël, solis obscurationem ad locustas consequitam, vt in fine primi libri iam exposui. Vbi etiam cum Ioanne dixi, bestiam de abyfso ascendisse, sicut de abyfso quoque ascendunt locustæ, apoc. 9. et 17. Cuius rei mysticam ex toto nunc audi rationem.

Cacerem spiritus nequam esse diximus in illo tartarorum abyfso cum gigantibus, Lucæ 8. apoc. 20. 2. Pet. 2. et Iob. 26. Ab eo maris abyfso ascendens spiritus draconis, et in Papisticum corpus intrusus, facit, vt dicatur bestia de abyfso ascendere, apoc. 13. Huius clauium potestate et fumo ascendunt inde locustæ, habentes regem Papam, qui est nuncius abyfli, dicto cap. apo. 9.

Alla ratione locustarum vita de abyfso nunc ascendit. Nam postquam credidit mundus, posse Papam de abyfso, et purgatorio illo fornace manes eruere, creditum etiam est, ob sacrificiorum ignea sacrificia, merita, et missas, quando panis et vinum locustis deuoranda offeruntur, liberari tunc animas a purgatorio illo tartarorum cruciatu. Vnde magni adeo sunt locustarum orti prouentus, vt tota eorum essentia et vietus de abyfli fornace nunc veniat. Omnes enim missarum et benificiorum fundationes propter purgatorii animas sunt. Pernitiosum satanae commentum,

vt vi

vt viuentes homines benefacta sua post mortem differant, omittentes, quae profunt, et expectantes, quae non proderunt. Pinguia itaque de abyssio venerunt locustarum sacerdotia. Locustis solis licet panes propositionis in mensa domini comedere, et Christi messem deuorare. Solis illis licet in ecclesia negotiari, beneficia obtinere, permutare, resignare, emere, vendere, apoc. 13. Idque per rescripta, seu bullas, Papæ nomine, numero charactere seu sigillo signatas, vt ait ibi Ioannes. Characterem bestie ait in fronte et manibus imprimi, quia hæc loca in Papistica consecratione inunguntur, et tunc datur vñctis licentia negotiandi in suis ecclesiis.

Aliud hic adiunge mysterium, ne forsan quis putet, hos bestie ministros scripturis vocari tantum locustas. Imo suis coloribus ita eos olim depinxerunt prophete, ac si præsentes vidissent, apoc. 18. Esa. 13. 34. Iere. 50. et Sopho. 2. Primo eos in apocalypsi vocat Ioannes harpyias, seu volucres immundas, dæmonum larvas, scortatores, negotiatores animarum hominum, poma desiderii, ad spirituale mercaturam a longinquis Romam nauigantes. Ab Eſaia cap. 13. varijs nominibus vocantur habitatores Babyloniorum locorum, vt sint variae domus, nempe eremitarum, mendicantium, monialium, monachorum, et antistitum cathedralia templo. Primi horum dicuntur ibi צְדִים zidim, solitudinarii, eremiti. Deinde cultores alii dicuntur צְבָתָן צְבָתָן ochim bebethim, fraterculi in monasteriis. Deinde בְּנוֹת יַעֲזֵנָה benoth iaænah, filie vlukæ, puellæ moniales vlulantes. Post eas שִׁירִים רַוקְדִּים sefrim rokedim, hirci prurientes, monialium œconomi. Pulcher est ordo Prophetæ ascendendo. Primi Babyloniorum fuerunt eremiti, deinde urbani, deinde puellæ moniales, et caprarum custodes hirci. Sequuntur iam prioratus et abbatiae in amoenis et insularibus pratis: deinde magni alii.

H. prælati

prælati, antitiflites et cardinales in delitiosis urbium palatiis, ut aperte docet propheta. Ibi, inquit, habitabit cœtus ☼*** ijm, conuentus insularium bestiarum. Demum in delitiosis palatiis erunt ☼*** thanim, magnæ beluae, magni prælati in delubris voluptatis. Ad nostram Babylonem hæc referri docet Iohannes, verba Esaiae fere repetens, ac dicens, eam esse factam custodiam et habitationem talium bestiarum, apoc. 13. Quod et Sybilla palam exprimit libro quinto, Romam dicens esse Babylonem, sanctorum interfectorum, idolorum, bestiarum, et Antichristi domicilium.

Capite insuper trigesimo quarto, pleraque alia docet Esaias esse nomina bestiarum, in ciuimodi Babyloniorum et Aedomæorum ruderibus habitantium: quæ variis linguis varie exponuntur. Habitare ibi ait noctuas, vñulas, vespertiliones, lamias, coruos ad cadauera, lupos circa gregem, accipitres, et gryphones: pingues porcos, cæcas talpas, onagros, onocrotalos, et onocentauros. Denique miluorum collegium, quando aliquis moritur, ad cadauera denoranda. Hosque miluos cum coruis, vulturibus, et aliis bestiis, per multuos concentus, et sine intellectu submurmuratos odarum versiculos, alternatim ad prædam sibi acclamantes. Imo, inquit, nidos, foueas et domos sibi facient, vbi viderint esse pinguium carnes, et pingua fæcerdotia. Ne putas, lector, te hic fabulas audire, cum hæc omnia nunc ita esse, plane conspicias. Vera hæc sunt, et olim prædicta, spiritus sancti mysteria. Ipsum Esaiam audi, qui eodem capite 34. hæc tibi ibi inquirere præcipit, magnum in his latere affirmans spiritus sancti artificium. Illa omnia in figura contingebant illis, et propter nos scripta sunt. Non de bobus ea cura est Deo, ut ait Paulus, nec propter bestias agri dictæ sunt prophetæ, sed propter nos. Nos enim sumus bestiis assimilati, quia verbum Dei non obseruauimus, psal. 48. ut vere dicatur propheta in ænigmate de nobis loqui, et na-

qui et naturali similitudine nos iumentis comparare. Petrus quoque et Iudas bruta animantia hæc vocant, quæ se a communi ecclesia segregarunt. Bestiæ hæc Babylonicae se ipsas excommunicauerunt, nobiscum in cæna non communicantes. Indignum illæ iudicant, si nobiscum in ecclesia misceantur, sicut ait Daniel, ferrum non misceri luto. Quod prædictæ bestiæ esse homines ipsi Esaïæ intelligantur, apertissime docet idem Esaïas cap. 43. vbi eisdem vocibus vtitur, et tam thanim, quam benoth iaænah, ad Christum reducendos affirmat, foreque tam monachos, quam moniales, nouas creaturas Christum glorificantes. Imo post prædictum caput 34. mox capite sequenti 35. omnia prædictarum bestiarum loca ad Christum reducit Esaïas. Et cap. 11. omnes illas bestias ait esse a Christo cicurandas, quas et bestias gentium vocat Sophonias, feras bestias Ezechiel, et ploraturas iaæturam suam ait Michæas. Bene igitur est illis precandum, vt illuminentur, ne fint perpetuo bestiæ. Prædicandum est illis Iesu Christi euangelium, vt prædicationis efficaciam agnoscentes, et vere credentes, baptismi etiam vim agnoscere possint, quam nos nunc trademus.

DE BAPTISMI efficacia.

Dicamus igitur de secundo ecclesiæ ministerio, nempe de baptismō, et cœlestem in eo, ac regenerantem energiam, nunc ostendamus, verba Christi cum primis obseruando. Nihil de hac re dici potest sublimius, quam quod ipsius ore prolatum est: Nisi quis genitus fuerit e supernis, nisi quis denuo natus fuerit, ex aqua et spiritu sancto, non potest cœlestia cognoscere, non potest intrare in regnum

H. 2.

cœlo

cælorum. Non fruole est a Christo dictum, denuo nasci, vt fias nouus homo: ex aqua nasci, ex aqua et spiritu nasci. Ex aqua ait, sicut dicimur mundati lauacro aquæ, lauacro regenerationis. Ea ipsa est-e cælo generatio, in cælum nos introducens. Nemo enim e cælo nascitur, nisi cœlestis homo. Ad huius autem rei perfectam cognitionem est nobis sciendum, quid sit regnare Christum in sanctis suis, et quale sit illud regnum, in quod facti nouæ creaturæ intramus. Sciendum item, huius regni ostium esse fidem, ne quis pædobaptismo det ingressum sine fide. Qui in fide Christi ex aqua et spiritu regenerantur, de serpentis infernali regno transferuntur in cœleste Iesu Christi regnum, Ephes. 2. Colos. 1. et 2. Insigni dono aliquando incipit in nobis credentibus regenerationis spiritus, illuminatio, et in cœleste regnum translatio: quanquam deinceps magis et magis innouamur, et ad cœlestia perficiamur. Insigni dono, et certo tempore, dicitur quis eripi ab inferni ditione, cui erat ab origine subditus, atque tunc in cœleste nouum regnum assumi. Contraria hæc duo sunt, career inferorum, et regnum calorum: fitque aliquando ab altero transitus ad alterum, vt antea moriens in infernum ducereris, postea vero in cælum. Manifesta sunt hæc omnia, quibus adiungere potes Petrum et Paulum, qui baptismum aiunt nos salvare, Baptismus nos salvos facit, ad Titum. 3. et 1. Pet. 3. Lauacrum regenerationis et renouationis spiritus vocat ibi Paulus, quia de cælo ibi regeneramur, et innouamur: nouus spiritus nobis datur, et nouum cœleste regnum. Non solum symbolum ablutionis, sed peccata in baptismo vere ablui, docet Ananias acto. 22. et Petrus acto. 2.

Familiaribus item exemplis efficaciam baptismi ostendamus, et externa quedam facta notemus, quæ baptismi similitudinem referunt. Cæcum illuminandum ad piscinam mittit Christus, vt lauetur, Ioan. 9. Naamam Syrus ad Iordanem

danem mittitur, ut lauando ibi curetur a lepra. 4. reg. 5. Dicto ibi credentes, sanati non fuissent, si sequutum lauacrum non fuisset. Nec sanati sunt tempore, quo crediderunt, sed tempore, quo loti sunt, et in loco illo. Nota verbum hoc, quod tempore lotionis, et in loco illo datur salus, ultra præcedentem fidem. Perperam igitur faciunt, qui baptismum vilipendunt, ut solam externam lotionem. Quid si Deus vult, ad opus illud sequi munus internum? An non voluit Christus, ad externam manuum impositionem sequi spiritus sancti dationem? Quare effusis aquis super Christum sunt aperti caeli, et descendit spiritus sanctus? loco eodem et tempore? An non est verum iam recitatum mysterium loci, qui ob peccati translationem dictus est Galgala? Clamat ipsi, spiritum sanctum non debere externis hic esse alligatum. Nos nec alligatum dicimus, nec coactum, cum nec semper ita cuius detur. Sed quod Deus modis aliquibus fieri vult, nos credimus ita fieri. Quare per impositionem pallii Eliæ fuit Eliseus spiritu diuino afflatus? etiam nihil cogitans, 3. reg. 19. Quare pallii eiusdem percussio scidit aquas Iordanis. Ut quid cum cæsarie Samsonis veniebat fortitudo? Quare per saltem, per farinam, per lignum, faciebat Eliseus operationes spiritus? Quanquam esset præexistens fides, adhuc externis aliis utri placuit, ut actio aliqua sequeatur. Factum igitur, quod ultra fidem exigit Deus, nos quoque exigimus, cum sine eo non fuisset data salus illis, quibus præcipiebatur, ut est res euidens in Naaman Syro, in cæco illuminando, et plerisque aliis. Noë quoque Deo credens, non fuisset a diluvio servatus, nisi per arcam, cui respondet baptismus, nos instar nauis ab abyssi eruens perditione, et nos super aquas in cælum eleuans. Non fuissent filii Israël in terram promissionis, et requiem domini ingressi, nisi facta per aquas via in mari et Iordane. Eodem die regenerationis nostre, velut in maris baptif-

mo, vocatur Iesus salus nostra, quzm nobis tunc sa-
cit, Exo. 15. Eodem die in Iordanis baptismo est
Iosue magnificatus, Iesus Christus in nobis glorifica-
tus, Iosue. 4. Obserua, quid sibi velint voces
illæ, hac die, hac die, hac die. Hac die transitus
Iordanis factus es populus domino Deo tuo, Deut.
27. Hac die abstuli a te opprobrium Aegypti, Iosue.
5. Hac die te genui, et mihi sacerdotem constitui:
die scilicet baptismi. Insignia sunt hæc opera Dei.
Sicut Chananaeorum corda sunt ibi dissoluta, audito
baptismi miraculo, ita nunc quoque dissoluentur, et in
Christi ditionem ducentur. Sicut Iudeis ibi per
Iordanis transitum datur noua terra, et nouus cibus:
ita nobis per baptismum datur nouum regnum, et no-
uus Christi panis. Imo nouum quid intra nos vere
creatur, vt postea videbis. Alioqui non innouasset Chri-
stus mundum in sui regeneratione, nec cælos nouos
fecisset, nec nouas creaturas. Eho pædobaptistæ,
quales nunc cælos nouos, quale regnum nouum, vos
hic cogitatis? Ite ad aquas Siloë, et videbitis: soli
enim, qui regeniti sunt, vident, Ioan. 3. Mittit vos
Christus ad aquas Siloë, vt lauemini, et visum reci-
piatis. Vos autem ire negligitis, sed parvulos mittitis,
qui talia videre non possunt, nec lotione indigent.
Nondum intelligitis, neminem posse in Siloë lauari, nisi
a Christo missum? Mittitur vero ille, cuius oculi sunt
per Christi contactum fide prius obliniti, Ioan. 9.
In Bethesda etiam non lauantur, nisi qui actuali morbo
sunt correpti, vt sanentur. Dicitur enim ab ΤΟΝ esda,
et beth esda, domus baptismi, locus effusionis aquæ:
quinque habens porticus, quia per quinque illos pen-
tateuci libros est in eam comprobatus ingressus. Imo
quia vera pentateuci mysteria, et eorum complementum,
in se continet baptismus, quinque sensuum portas in no-
bis aperiens. Quinque portas habet Ezechielis templum,
quod baptismi aquis irrigatur, Ezech. 47. Templum hoc
est ipsem homo, cuius omnes quinque sensus in baptismis
aperi

aperiuntur, et viuificantur. Ibi incipimus Christum tangere, vero cordis contactu. Ibi cælestia olfacimus, gustamus, videmus, et spiritus sancti sonum audimus, Joan. 3. Efficaciam lotionis hinc colligite, quod angelus de cælo descendens, aquam ibi agitat, ut vos a quocunque detenti fueritis morbo, sanemini, dicto cap. 5. plusquam triginta annorum languidus ibi sanatur, non infans viiūs diei: sicut et ille, qui ad piscinam Siloe missus est, ætatem habebat, ut pro se ipso loqueretur. Quanquam fide ille ierat ad aquas, tamen nondum erat integra luce donatus: sed eius fides lotione est postea illustrata: quia spiritus sanctus fidem in baptismo viuiscat, et illustrat. Vos paedobaptistæ, fidem habetis de Christo confusam, et visionem obscuram: quia nondum ille in cordibus vestris illuxit, ut videatis ibi claritatem Dei in facie Iesu Christi. Lutum vobis illeuit Christus, oculos vestros nondum lauans. Si sciretis, quanta in baptismō ipsi fidei accessio fiat, non cunctaremini. Si intelligeretis, quis sit ille internus nouus homo, cælesti ille nativitate natus, qui solus viuum Christi corpus manducat, curreteris utique. Vos enim manducare nondum potestis, quia nondum estis nati. An non estis stupidi, qui velitis, Christi corpus adesse cœnæ, et nolitis, eius spiritum adesse baptismō? An nescitis, fide plerosque iustificatos, qui tamen baptismi defectu in regnum cælorum non sunt ingressi? Nondum intelligitis, quid inter catechumenum et Christianum intersit? Nescitis, quod sine cælesti nativitate fides non regenerat? Cælestem autem nativitatem, visionemque regni cælestis, ex aqua esse et spiritu sancto, quis est, qui nesciat? Addamus his pulchrum dictum Matthei, relatum in recognitionibus Clementis lib. 1. Si quis, inquit, Iesu Christi baptismus non fuerit consequutus, non solum regno cælorum hic fraudabitur, verum et in resurrectione mortuorum non absque periculo erit, et si bona vita et rectæ mentis prærogativa muniatur. Hic ergo, in hoc seculo

est ingressus in regnum cælorum per baptismum. Beati sunt, inquit ibi Petrus, qui regnum Christi fuerint adepti: quia non solum inferni penas effugient, sed et incorruptibles manebunt, primi Deum videbunt, et primum honoris ordinem consequentur. Apud eundem Clementem libro septimo docet Petrus, esse in baptismo magnum munus, et per ipsum dari vitam æternam, quæ nunc in nobis est vita immortalis. Clemens alter Alexandrinus, lib. j. paedagogi, cap. 6. baptismi perfectionem aperte docet, eo lauacro nos perfici, et spiritu sanctificari. Tincti, inquit, illuminamur, in filios adoptamur, perficimur, immortales redimur, facti Dii, et filii excelsi omnes.

Obiicit quispiam, Fidem esse ostium regni cælorum, per quam videmus, intramus, et cum Christo in cælestibus regnamus. Respondeo, Fidem Christi esse omnium fundamentum: et euangelicae fidei cœlestia tribui epitheta, qualia lege non tribuebantur, quia fides tunc non regenerabat, sicut nunc in baptismo regenerat, per potentiam regenerationis Christi, qua est resurrectio eius. Fides ergo omnia facit, sed per baptismum illustrata. Sequitur fidem baptismus, in quo per spiritum sanctum vivificatur fides, et formatur Christus in nobis. Esto, per fidem sis iustificatus, sicut Abraham, in regnum tamen Christi cœleste nondum es ingressus, sicut nec Abraham ipse est tunc ingressus, donec accessit Christi regeneratio. Esto per fidem fundamenta feceris firma et solida, ædificium tamen nondum est consummatum: imo nec consummari, nec compleri potest, nisi per charitatem in cœna domini, vt videbis postea in interni nostri hominis formatione. Si hoc nondum assequeris, saltem intellige, et animo perpende, quare ministerium spiritus dicatur illi aquæ baptismus: An non propterea, quia est in eo spiritualis dispensatio? Magna adeo, volente ita Deo, est illius mysterii vis, vt baptismo externe ministra-

nistrato, aperientur cœli. Magna vis est instituti Christi, eo ministerio spiritum sanctum dari volentis. Magna vis est, si ibi denuo nascimur, morimur, resurgimus, et in cælum ascendimus. Tanto miraculo operatur Deus in baptismo, quanto in mari, et Iordanie. Ille fuit umbra huius veritatis. Non in solis aquis, ut ibi, sed in ipso cælo viam aperit baptismus, ut tunc descendat de cælo spiritus, et nos ascendamus in cælum. Per baptismum tanta nunc dabitur populo Dei fortitudo, ut quasi leo de Iordanie ascendat, ad Babylonem cum suo pastore perdendam, Iere. 50. Idem ait Ieremias cap. 49. contra pastorem eundem, et contra Aedom, per quem significantur impii, fratrum suorum persecutores. Hostes omnes destruit virtus, quæ de Iordanie fuscitatur, ut ait Ieremias. In cælorum regnum nos introducens baptisinus, de Aedomæis, et Babylonis nos facit victores: ut olim contra Aegyptios et Chananæos baptismo maris et Iordanis nos fecit victores. Per baptismi aquas nos in Ierusalem reducimus, perdita Babylone, Iere. 31. Baptismi aquæ sunt amoenissimi illi paradisi fluuii, per quos nauigare nequit nauis Papistice ecclesiæ, Esa. 33. Per baptismi aquas nos, perdita Babylone, restituimus, in terram promissionis, et in paradisum ipsum, Ezech. 36. Earundem aquarum baptismi, post perditam Babylonem, futura mysteria prædictit Esaïas, cap. 42. 43. et 49. et Zacharias capi. 14. Ut baptizato Christo sunt aperti cœli, et descendit spiritus sanctus: ita et in nobis sit, quia membra sumus corporis eiusdem, cuius ipse est caput. Hoc interest, quod in nobis id sit occulte, sicut vita nostra est abscondita cum Christo in Deo. Ut ipsi Christo, ita et nobis in die regenerationis dicit Deus: Filius meus es tu, ego hodie genui te, tibi dans cœlestem hæreditatem et regnum. Tanta vis est aquarum baptismi, ut nec vir eas transeat, nisi ab angelo manuductus, tantum abeat, ut infantulus per eas transeat,

H. 5.

Eze-

Ezech. 47. In illis aquis, ait Ezechielem, situm esse terminum hæreditatis nostræ, vt cum ad eas venerimus, hæreditatem nostram possidere incipiamus. Eodem modo dixit Moses, Israëlitas hæreditatem accepturos, cum transferint Iordanem, Deut. 12. et 32. Quæ omnia in figura sunt dicta. Moses non transiuit Iordanem, nec est ipse in requiem domini veram introductus, nec aliquis eorum, qui fuerunt sub lege. Ipse Christus solus est, qui populum vere per Iordanem inducit in requiem domini: id quod olim in figura Iosue ostensum est.

Hac sola ratio valida est contra eos, qui ministeria vilipendunt: Si ministerio nostro non vteretur Deus in donis effundendis, frustra tot sibi et tales ministros eligeret. Frustra nos diceremur ministri spiritus, Dei cooperarii, et dispensatores mysteriorum. Vere tamen sumus dispensatores spiritualium donorum, quæ in mysterio per ministerium nostrum dispensat Deus. Vere sumus Dei cooperarii, tametsi nihil sumus, quia ministerium nostrum aliquid est. Ego plantavi prædicando, Apollos rigauit baptizando: et Deus ministerio nostro internum dat incrementum et efficaciam. Petrus nihil est, Paulus nihil est, tamen eorum ministerium aliquid est. Quanquam autem Petrus nihil sit, Papa tamen aliquid est, et eius ministerium nihil est. Papa aliquid est. Quia potestatem habet huius mundi. Charakteres et qualitates suis sigillis in fronte et manibus potest imprimere, plumbeum in aurum commutare, homines in bestias conuertere, dupli gladio sanguinem potenter effundere, et multa millia martyrum canonizare. Nonne hoc aliquid est? Papa igitur aliquid est. Et eius ministerium nihil est. Quia non vt ministret, sed vt sibi ministretur, Matth. 20. et Luc. 10. Ut pinguium carnes comedat, gentibus dominetur, a regibus et imperatoribus coram ipso incuruatis, aperto capite

pite, flexis genibus, et pedis osculo, terræ Deus adoratur, Pastor et idolum, 2. Thess. 2. et Zacha. 11.

Sed Antichristo cum suis ministeriis omisso, baptismi efficaciam alia via ostendamus. Baptismo aliquid inesse gratiæ, ultra prædicta possimus ad hunc modum vrgere. Nam pædobaptistæ non possunt inutilē eis Christi baptismum a Ioannis baptismo discernere. Cum ergo scriptura inter eos discernat, vt a Ioanne baptizati, iterum in nomine Christi baptizarentur: sequitur, eos non recte tenere Christi baptismum. Si a Ioanne ipso post pœnitentiam et fidem baptizati, iterum in nomine Christi baptizantur, acto. 19. multo fortius a pædobaptistis, sine fide, sine intellectu, extra Ecclesiam Christi baptizati, sunt iterum in fide Christi et eius ecclesia baptizandi. Præterea, Ioanne ipso baptista nos sumus præstantiores, non alia, quam baptismi ratione. Sicut ait Christus, Qui minor est in regno cælorum, maior est Ioanne baptista, Matth. 11. Hoc autem esse in regno cælorum, per baptismum datur, Ioan. 3. et Colos. 2. Magnus fuit Ioannes baptista, plusquam propheta, fidem habuit Christi, ad quam prædicandam fuit in utero sanctificatus. Fuit tamen totus sub lege, et Christi baptismus non fuit regenitus, nec nouo regenerationis Christi spiritu donatus: quia non peruenit ad Christi resurrectionem, et paracleti missionem. Per potentiam resurrectionis Christi, quæ est regenerationis eius, et per quam peruenit ad nos cælestis regnum, efficaciam habet regenerationis, quæ est resurrectio nostra. Antequam Christus regeneratur, nemo fuit in ipso regenitus. Antequam ipse resurgeret, nemo potuit cum ipso resurgere, nec in regnum illud, quod nondum venerat, ingredi. Quicunque vere baptizati sunt, in mortem Christi baptizati sunt, cum eo sepulti, et resuscitati, Rom. 6. Non potuit ergo in baptismo impleri mystrium passionis, Christo nondum passo. Spiritus ille

regene-

regenerationis sanctus, hominem glorificans, Christo nondum gloriificato, nondum tunc erat, ut baptizatis conferri posset, Ioan. 7. Vnde semper colligimus, esse totam vim baptismi, per potentiam resurrectionis Christi.

Ne quis igitur, duos nobis superesse baptismos putet, aut Ioannis baptismum cum Christi baptismō confundat, aduertendum, Ioannis baptismum simul cum lege euanuisse, completo eo, quod ipse significabat. Euanuit umbra, adueniente veritate, et adueniente ipsiusmet Christi de pœnitentia prædicatione, et præsente vera fide, quam ille futuram designabat, et dato spiritu sancto, quem ille dandum significabat. Proinde acto. 13. dicitur: cum completeret Ioannes cursum suum. Et cap. 10. rem præteritam tunc Petrus significat, dicens, Post baptismū illud, quod prædicabat Ioannes: Ipse quoque Ioannes ait, Gaudium meum impletum est. Perperam igitur Pædobaptistæ quidam suum baptismum, tanquam Christi baptismum, cum Ioannis baptismō confundunt, vtrumque facientes in signum rei, quæ non est. Tot enim sunt differentiæ, quot sunt in baptismō Christi mysteria. Nam Ioannis baptismus, quasi præparatio quædam, Christum regem venturum significabat, cuius regnum in propinquuo esse, ille prædicabat, dicens, appropinquauit regnum cælorum. At Christi baptismus, non solum regnum illud iam venisse, significat, sed re ipsa id nos facit experiri, et regnum ipsum intra nos ponit. Baptismus Ioannis non regenerabat, sed carnali lege populo erat vice cuiusdam legis purificationis, et ablutionis, plebem tamen Christo præparans per pœnitentiam et propinquui regni spem. Et in baptismo erat differentia, et in doctrina, ut a Ioanne baptista ad pœnitentiam instituti, adhuc indigerent institutione alia via Christi, acto. 18. Illa erat institutio futuri, hæc institutio præsentis. Hinc finita Ioannis prædicatione, cœpit Christus prædicare, Matth. 4. In doctrina

Ioannis

Ioannis baptistæ non ostendebatur gloria resurrectionis Christi iam præsens. Hæc est maxima differentia, quod a Ioanne baptifati adhuc in infernum ducebantur, sicut et Ioannes ipse. Baptisinus Ioannis erat professio poenitentiae cum expectatione futuri regni. Baptizabat Ioannes in remissionem peccatorum, per Christum perfecte conferendam. Baptizabat item, ut per occasionem baptismatis, filium Dei venientibus annunciat. Ita ipse testatur, dicens, Ut manifestus fiat Israëli, propterea veni ego aqua baptizans. Vnde colligitur, non fuisse verum baptismum, qui gratiam non conferens, eam solum indicabat futuram. Si verus ille fuisset baptismus, repeti non potuisset. At post resurrectionem sunt illi denuo baptizati, et datus nouus spiritus, dicto cap. acto. 19. Hinc se Christus continebat, in terris non baptizans, Ioan. 4. tum quia præclarum magis erat docere, tum ne quis putaret, eum esse baptismum, quem Ioannes baptista Christo tribuit, quo nos erat ipse ad cælestè regnum baptizaturus spiritu sancto et igne. Vnus nunc est aquæ et spiritus sancti baptismus, per potentiam resurrectionis Christi. Baptismus verus est post resurrectionem a Christo institutus, et tunc est ei data omnis potestas. Matth. 28. Ita nos post ipsius resurrectionem fore sui regni participes in regeneratione, aperte docuit Luca. 22. Vnde Paulus ad Ephesios, nos Christo conregnantes in cælestibus sedere, cum eius et nostra resurrectione coniungit, scilicet quæ fit per baptismum, in quo est resurrectione nostra, Coloff. 2. et 3.

Ex his colligimus, nos esse præstantiores, quam fuerint Iudæi et legis prophetæ, ob magnam baptismi excellentiam, quæ nos in cælestè regnum introducit, per potentiam resurrectionis Christi. Si maiores sumus Ioanne baptista, maiores sumus aliis, qui fuerunt eo minores. Illud verum est, quod per Christi resurrectionem in cælestè regnum assumpti

sumpti sunt Ioannes baptista, Abraham, et alii prophetæ, qui fidem Christi olim habuerunt. Atque ita sunt regenerationis donum assequuti, cum resurgente Christo resurgentibus, Matth. 27. Reliqui vero inferiores semper manent, et manebunt. Ob donum regenerationis baptismi non solum nunc, sed et in finali resurrectione eos præcellemus: quia non erit haeres filius ancillæ cum filio liberæ, sed sua seorsim habebit munera. In resurrectione quisque in suo ordine collocabitur, ut ait Paulus. Sed quis erit ordo? Primitiæ, inquit Christus, deinde hi, qui sunt Christi in aduentu ipsius, 1. Cor. 15. Qui mortui in Christo sunt, resurgent primi, 1. Thess. 4. Iis solis, qui Christi aduentum sequuti sunt in regeneratione hac cœlesti, disponit ipse tale regnum, et edant et bibant super mensum eius in regno eius, et sedeant super thronos, iudicantes duodecim tribus Israël, Matth. 19. et Lucæ. 22. Eandem ordinis prioritatem nostram, ex Petro apud Clementem nuper citavimus.

Adde hic schema finalis iudicii, ut intelligas, nos a Iudeis in ea re differre. Locus finalis iudicii figuratur per vallem Ichosaphat, ut ait Ioël. Vnde et יתבָשֵׂר Ichosaphat, Dei iudicium interpretatur. Sita est ea vallis ad orientalem partem vrbis Ierusalem, inter eam et Sodomiticum ignis et sulphuris lacum, Ioëlis 3. et 2. para. 20. prope etiam ad stercorarium, seu orientalem vrbis portam, est vallis Tophet, quæ dicitur gehenna, sive géhinnom. 4. reg. 23. Iere. 7. 19. et Marc. 9. Quæ vallis usque ad lacum ignis et sulphuris tunc dilatabitur, Esa. 30. Eadem est vallis Gog, ab oriente vrbis usque ad lacum, Ezech. 39. In eo itaque iudicio, relatis nobis in ciuitatem Ierusalem, et pristinum paradisi locum, mittentur Babylon bestia et locustæ in lacum iræ Dei, in stagnum ignis et ardoris sulphuris, una cum Gog et draco

dracone ipso, apocali. 14. 19. et 20. Infantes vero, qui antequam fecirent bonum vel malum, ab Herode et serpente quasi in Bethleem sunt interfecti, in eos sere limites ibi recipientur, vicino cœlestis ciuitatis loco. Martyres fere dici possunt, qui occisione ipsa testantur, se sine proprio delicto ob aliena crimina pati. De infantibus ergo non erit iudicium, nec disceptatio aliqua, qualis de adultis scribitur Matth. 25. Israëlitarum vulgus, aut in peccatum ibit, aut pingui terra, velut laete et melle, satiabitur, ut carnalem ibi transactam vitam quodammodo illi redoleant. Erunt quidem participes regni, quanquam non pariter sint in cœlestem ciuitatem ingressi. Ex gentibus quoque eis similes erunt fere, qui benedictionem aliquam sunt assequunti. Generales hæc sunt differentiae, ultra peculiares alias et varias mansiones.

Modis aliis ex Ioannis apocalypsi, Iudeorum a nobis differentia probatur. Nam in cœlesti illa Ierusalem post finalem resurrectionem filii Israël pro fortibus stabunt, cum angelis, qui fuerunt ipsorum dei Christiani vero, angelis ipsis præstantiores effecti, agno affidebunt, apoca. 21. et 22. Duodecim etiam margaritæ, quibus duodecim filii Israël ibi conseruntur, minores sunt lapidibus illis duodecim preciosis, quibus apostoli ibidem comparantur, qui etiam dicuntur fundamenta muri ciuitatis. Ipsi ibi dicuntur habere flumen aquæ viuae baptisimi, et lignum vitæ cœnæ domini. Vnde magna infertur baptisimi, et cœnæ excellentia, si eorum fruitionis in beatitudine illa erit adhuc recordatio felix.

Alia siue notata est baptismi dignitas, per quam fit regenitus homo angelo excellentior, frater Christi, in angelos ipsos potestatem habens. Angelos sibi quodam

quodammodo subditos habet ecclesia, si est vera Ecclesia.

Supereft alia iam relata baptismi efficacia, nunc iterum explicanda. Nam eorum, qui sine baptismo dedunt, animæ sentiunt inferni dolores, ob Adæ peccatum. Post baptismum autem, et veram Christi regenerationem non magis in eas potest infernus, quam in Christum resuscitatum. Ergo, inquies, si sint duo credentes, seu duo in Christo catechumeni, et alter baptizatus decebat, alter non baptizatus, inter eos plurimum intererit? Respondeo. Si inter gentes sint duo, pietate pares, aut inter Iudeos, et alter ad fidem Christi postea vocetur, nonne intererit? Voluntas Dei est. Cui vult, miseretur. Inter propositos catechumenos certe intererit, cum ex parte baptismi, et eius cœlesti efficacia, tum ex parte fidei. Nam fides ipsa in baptismo per spiritum illustratur. Ante baptismum non est fides ita viua, sicut postea, nec ita vera poenitentia, ut videbis. Atque ita non erat inter eos æqualitas fidei, si sequentia consideres. Catechumini tamen decadentis fides non erit irrita: cum præsertim aqua non baptizatum contingat morte, vel martyrio regenerari. Baptismi commendatio abditis Dei iudiciis nihil contradicit.

Ex legis quoque figuris magna baptismi mysteria licet colligere. Nam baptismo, ut dixi, consecrabantur sacerdotes, Exo. 29. 40. Leuit. 8. et Num. 8. Ecclesiæ tabernaculum et sanctuarium ingressuri lauabantur, Exo. 30. et Leuit. 16. Leprosi mundandi baptizabantur, Leuit. 14. Denique a feminis, vel menstrui, vel mortui, vel alterius rei immunditia, baptismo lauabantur, Leuit. 15. et Num. 19. Adde locos. 3. reg. 7. et 2. para. 4. in quibus figuratur baptismi mysterium, si tibi ob oculos ponas vasa illa, in quibus lauabantur sacerdotes et holocausta, super quatuor rotas, et animalia: ut lotione illa cœlestem super Cherubim quadrigam ascendas.

Ex dictis iam sequitur, quod Christi regnum ignorant esse

esse cælestis, et potentiam resurrectionis eius nesciunt, qui non amplius baptismos hodie tribuant, quam olim circuncisionem: quæ solum erat signum, nullam habens spiritus dispensationem. De circuncisione si quidem illud verum est, quia erat ibi regnum carnis, et umbra futurorum. Hic vero est spiritualis actio presentium, et veritas ipsa. Ministeria legis erant in significando: ministeria vero noui testamenti in gratiam conferendo. Quia lex per Mosen data est, gratia et veritas per Christum facta est. Umbra per Mosen demonstrata est: veritas autem est, quod per Christum factum est. Quia vere inest Christi symbolis id, quod inesse significatur. Cænæ vero adest Christus, sicut baptismus vere adest spiritus. Alioqui quid prodeisset mundo ipsa Christi praesentia? Datus est, et venit Christus, ut sit nobis vere praesens, non in umbra, ut erat Iudeis. Item ministeria spiritus nobis Christus instituit, a ministeriis legis infinito intervallo diffita. 2. Cor. 3. Per operationem spiritus habet baptismus eam efficaciam, ut vere dicamus, baptismum nos saluare, ad Titum. 3. et 1. Pet. 3. Per solam enim fidem sine baptismo non complentur omnia salutis Christi mysteria. Baptismus nos saluat, et lauat, sicut panis cænæ corpore Christi nos cibat, interno mysterio. Fides interne per spiritum sanctum hanc efficaciam suscipit: quam externus ille dare dicitur baptismus, quia Deo sic volente eo symbolo datur. Sicut concedimus, quod externus hic sermo auditus nos interne viuiscat per spiritum: ita etiam concedemus, quod haec aqua nos interne per actionem spiritus regenerat, ut coniunctim nascamur ex aqua et spiritu sancto. Per aquas ipsas in nos agit spiritus, qui aquas ipsas viuiscat et agitat. Quando ex aqua et spiritu nascimur, aquas ipsas agitat spiritus in regeneratione hac, sicut in prima mundi generatione spiritus Dei agitationem faciebat super aquas. Aquas ipsis spiritus Dei vivificabat

uificabat, ut illæ iterum terram vivificant, ad rerum generationem, sicut hic ad regenerationem. Hinc apud Clementem libro sexto iubet nos Petrus perpendere, qualiter omnia generentur ex aquis, terræ scilicet admotis, ut eodem modo ex aquis regenerari nos intelligamus. In eandem sententiam Irenæus lib. 3. cap. 19. ait, Sicut de arido tritico mastia una, vel panis unus, fieri nequit sine humore: ita nos in Christo unum fieri non possumus sine aqua, quæ de caelo est. Sicut arida terra, si non percipiat humorem, non fructificat, ita nec nos. Corpora nostra per externam aquam accipiunt unitatem, spiritus per internam. Vtraque sunt necessaria, et vtraque proficiunt ad vitam Dei. Haec ille. Imo ait, quod Christus potestate regenerationis dedit discipulis, dicens, Euntes baptizate. Quemadmodum concedimus, quod Petrus vel Paulus nos ligat, vel soluit, cum solum sit minister: ita concedemus, quod haec aqua nos intus lauat, et hic panis nos intus nutrit: cum præsertim ab eisdem spiritus ministris haec dispensentur. Baptismus nos saluat salute eadem, qua fides saluat: et ea fidei salus per baptismum redditur perfecta. Sicut iustitiae fidei Abrahæ per sacrum Dei iuriandum accessit confirmatio in suæ carnis, id est, filii immolatione, Genes. 22. et Iaco. 2. ita quando postquam credidisti, te Deo immolas, et mortis symbolo carnem tuam in baptismo sacrificas, sacramento solenni tibi Deus tunc iustitiam confirmat, et resurrectionis typo te ab aquis reducit, sicut resurrectionis typo est Isaac ab immolatione reductus. Sicut est Christi testamentum morte confirmatum, et sicut eius sacerdotium, una cum regno, est Dei iuramento firmatum, quando se ipsum victimam offerens est mox in sancta sanctorum resurrectio ingressus: ita tibi victimæ facto, et in sancta sanctorum per regenerationem nunc ingresso, regnum et sa-

et sacerdotium hoc sacramento firmantur, et velut testamento morte firmato hodie donantur, quando dictum tibi est, filius meus es tu, ego hodie genui te. Vera autem tu victimam per baptismum efficeris, carnem tuam immolas, corpus tuum crucifigis, moreris, et particeps fis Christi passionum, cum eo quoque sepultus, Rom. 6. et Colos. 2. Tunc efficeris noua creatura, ad regnum Christi regenita, et tunc in celum resurgis. Nec baptisimus sine fide, nec fides sine baptismo, haec omnia facere potest. Ideo simul haec coniunxit Christus, dicens, Qui crediderit, et baptizatus fuerit, saluus erit, Marci. 16. Fides nos facit filios Dei, sequente fidem baptismo, per quem Christum induimus, et spiritum filiationis accipimus, Gal. 3. et 4. Fide datur hereditas regni caelestis, in quod per baptismum intramus, Ioan. 3. Denique omnia passionis et resurrectionis Christi mysteria vere resert baptisimus, eorum efficacias viuas in nobis imprimit, et veram ipsam filii Dei filiationem. Esse filium Dei non est res de solo titulo, nec potest quis dici filius Dei, nisi ex substanciali Dei semine generationem habeat. Generationem, inquam, qualem habent omnia, que viuificantur, ex aqua et spiritu, substanciali, innata interno homini substancia divina, ut effectus sit homo particeps diuinæ naturæ. Est itaque generatio haec vere substancialis, ac regni caelestis participatio, incipitque in nobis, et sit, per Iauacrum regenerationis, per aquam et spiritum, qui in baptismo fidem viuificant, nos in veram regni caelestis possessionem inducit.

Si fidei et baptismi proprias vires seorsim consideres, inuenies, quod fidei proprium sit iustificare instar Abrahæ, qui iustificatus est, non regenitus, nec ab inferno penitus tunc liberatus. Regnum autem celorum confert nativitas e supernis, per spiritum sanctum, spiritum nouum, quem in baptismo dari vult.

Christus. Cœlesti dono neminem donat fides, nisi adsit cœlestis natiuitas. Nec fides ipsa dicitur cœlestis, nisi aliunde fiat cœlestis. Possimus fidei iustificari, absque hoc quod regnum cœlorum intremus. Catechumeni, sicut apostoli, ante datum paracletum, iustificari dicuntur: in regnum tamen cœlorum nondum ingressi. Nec videbant tunc, nec intelligebant, quid fibi vellet regnum hoc, sed aliud terrestre meditabantur, acto. 1. Postea vero a paracleto sunt omnia edoceti, intellexerunt, viderunt, et intrarunt in regnum Christi cœlestis. Baptismus est, qui nos regenerat, et in cœlestis Christi regnum introducit, ab inferno tunc penitus liberans. Per baptismum nos Christum induimus. Per baptismum, ut ad Romanos ait Paulus, non efficiamur Christo σύμφυτοι, inserti, infititii, et in eum transplantati, tanquam palpitantes in noua vite, idque substantialiter. Per baptismum nos efficiamur magni illius regis in regno participes, in celis cum ipso regnantes, supra angelos, et alias omnes cœli et terræ potestates. Per baptismum virtutes futuri seculi iam gustamus, Heb. 6. Experimur tunc, quod sana conscientia bene respondet apud Deum, per resurrectionem Iesu Christi.

Familiari adhuc exemplo tibi ostendo, qualiter fide, et qualiter baptismum, fiat remissio peccatorum, etiam si tempora separare. Detur quis vere credens filio Dei, et baptizantem querens. Hic iam est a peccatis iustificatus, iuxta praesens donum Dei, et iustitiae imputationem, ut si tunc moriatur, sit tandem salvandus. Ab inferno tamen non est omnino tutus. Nondum est plene insitus ecclesiæ, contra quam nihil possunt inferorum portæ. Conscientia item eius nondum quiescit, et peccati adhuc superest inquietudo, donec regeneratis spiritus dono cœlesti sit penitus pacata et illustrata. Verum ergo est, peccata fide remitti, et in baptismio remitti. Non enim erat perfecta remissio, cum fides suam

dès suam nondum haberet perfectionem. Baptismus igitur non est res ita friuola, et inefficax, ut quidem hodie contendunt. A tempore, quo cœpit Christianismus, efficacia baptismi nemo sustulit, exceptis paucis quibusdam tropistis nuper natis. Non habet rationem, quod baptismo fidem illi opponunt. Imo fides efficit, baptismum esse salutarem: et contra baptismus fidem consummat. Fides intus gratiam recipit: instrumentum, quo confertur, est baptismus. Peccata, a quibus fide iustificamur, per baptismum abluntur. Fides sine baptismo non est viua, nec instar grani synapis: nam efficacia spiritus eam in baptismo viuificat, et in cælum magis erigit. Baptismus et cæna domini sunt vita et somentum ipsius fidei: sunt vita, somentum, et nutrimentum interni hominis, per fidem ex Deo geniti. Per prædicationem euangeli plantatur fides, quod nec sine operatione spiritus fieri potest. Varia tamen est spiritus dispensatio. Alius est spiritus, quem peperit Christi prædicatio, alius, quem peperit resurrectio. Apostoli omnes, antequam, misso paracleto, spiritu sancto et igne baptizarentur, solum erant catechumini, ut nunc sunt prædobaptistæ, qui se iam summam tenere putant doctrinæ Christianæ. Decipiuntur plane, qui sine fidei baptismo se putant a spiritu sancto regenitos. In baptismo namque, per potentiam regenerationis, seu resurrectionis Christi, datur nouus spiritus, nascitur nouus homo, resurgens cum Christo, in viuam illam et nouam celorum vitam.

Imo adhuc ultra fidem et baptismum quid aliud requiritur, nempe, ut nouum ibi genitum hominem, nouo cibo nutrias, idque in cæna domini. Per cænam domini, quæ baptismum consequitur, nutritur, adolescit et incrementa vitae suscipit, ille in baptismo genitus nouus homo. Magis et magis tunc in dies in nobis Christus formatur, et nos magis et magis in unum Christi corpus cum aliis membris

edificamur per charitatem. Quemadmodum nos in unitatem corporis per mutuam charitatem magis edificamur, ita Christi corpus in nobis tunc facit incrementum, per charitatis illud in cœna symbolum, Ephe. 4. Charitatis symbolum est cœna, ut in ipso cœnæ sermone nos docuit Christus, qui et tunc charitatis preceptum dedit, Ioan. 13. et sequentibus. Ita se habet cœna ad charitatem: sicut baptismus ad fidem. Cœna igitur et charitate neglectis, recedit a nobis Christus, arescit fides, euanescit spiritus, fame contabescit, et moritur homo Christianus. Nisi enim manducaueritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, vita, quam ex fide acceperitis, non permanebit in vobis, Ioan. 6. Quasi dicat, fame peribitis, nisi hoc alimento foueamini, quantumcunque credideritis, et fueritis e supernis natati. Nam cœlesti nato debetur cœlestis alimentum, quo vtens viuat in æternum. Sicut immortalitas Adæ ex ligno vitæ seruabatur, ita nouum hominem nouus hic cibus in immortalitate seruat.

DE COENA DOMINI.

Sermo iam nos de sacrosancta illa fractione panis hic interserere monet, ut eius cum aliis facta collatione, internam et arcanam in omnibus efficaciam melius agnoscamus. Nam et in hac dominica cœna manducatio vera corporis Christi interna est, et spiritualis. Demonstratur tamen ea manducatio interna per hanc externam, et spiritualis per corporalem. Quia ratione hic panis est nobis corpus Christi, sicut hic aquæ baptismus est latauacrum spiritus: quia sicut per hunc interne nascimur, ita per illum interne pascimur. Hic panis est corpus

corpus Christi, quia hic panis in externa manduca-
tione est id ipsum, quod Christi corpus in interna:
et quia ad huius panis manducationem, ille se nobis
vere communicat, et nos sui participes facit. Ali-
qua ergo per Christi voluntatem et institutum, est
vis huius mystici symboli. Vim aliquam indicauit
Christus, cum est ex illa panis fractione miraculo
cognitus, Lucæ, 24. Magnam in mysterio effici-
ciam significasse intelligendus est, panem vocans
corpus suum. Hoc, inquit, est corpus meum, hoc
manducate: quia hunc panem manducantes, cor-
pus meum manducatis. Non solet scriptura res va-
rias ita connectere, nisi vbi est arcana quedam,
et mystica connexio. Ad hunc sere modum dicitur,
Petra fuit Christus. 1. Corin. 10. quia dixit
Christus, Stabo super petram, Exo. 17. Ioannes
baptista est Elias, quia venit cum spiritu et vir-
tute Eliæ, Lucæ. 1. Ille igitur panis est caro
Christi, ipsa Christi carne nos vere pascens. Per
mysticam et arcanam rationem idem tribuitur externo
et interno pani munus, et proprietas, ut non solum
dicas, hunc panem esse corpus Christi, sed et cor-
pus ipsum Christi dicas esse vere panem. Quia et
per hunc panem se nobis vere praesentem facit, et
ille tanquam verus panis internum nostrum homi-
nem cibat et nutrit. Caro ipsa Christi vere dicitur
cibus, et talis cibus per quem nos efficimur mem-
bra, ab ipsa Christi carne in unum corpus interne
compacta. Membra, inquit, sumus corporis eius,
ex carne eius, et ex ossibus eius. Ut Eua ex
carne et ossibus Adæ constabat, ita ecclesia tota,
nos ipsi ex carne et ossibus Christi constamus, E-
phes. 5. Mysterium magnum est, non res imagina-
ria, sed substantialis. Ecclesia est vere corpus Chri-
sti, veram membrorum Christi in se continens com-
pagem et structuram. Christus carnem suam mul-
tis membris communicans, ex illis omnibus fa-
cit unum ecclesiae corpus, quod est corpus

I. 4.

Chri-

Christi, ex carne eius, et ex offibus eius. Vnde hic externus panis constat substantialiter ex multis granis, in unitatem corporis unius. Ad eundem modum nos participatione Christi in unum corpus substantialiter coalescimus. Hanc carnis Christi participationem et alibi docuit Paulus, qui luculentam verborum Christi nobis fecit expositionem. Hic panis est corpus Christi, quia huius panis fractio est corporis Christi participatio. 1. Cor. 10.

Imaginariam esse hanc Christi carnis participationem, plerique hodie contendunt ex Paulo ipso, qui eodem loco docet, esse in hac mensa participationem Christi, sicut in mensa idolorum est participatio demoniorum. Esto vero, concedamus, valere similitudinem. Sicut ecclesia nostra est substantialiter unum cum Christo, ita idololatrarum ecclesia est substantialiter unum cum demone. Verum ibi esse demonis participationem, ex scripturis superius docuimus. Spiritum immundum exire ab homine, quando ad fidem conuertitur, post Christum docet Petrus apud Clementem in fine libri secundi, et circa medium libri quarti. Si substantialiter idololatris iungitur diabolus, et per varios actus malos, eis se substantialiter magis et magis in animam insinuat, quare non et nobis Christus? In progenie illa viperarum, imo et in carne nostra, esse substantialiter ipsum serpentem, seu angelum satanæ, fatis iam ostendimus: et docet Christus, eos, qui ex patre diabolo sunt, in seipsis habere diabolum facientem. Est igitur in nobis vera corporis Christi participatio. Verus est cibus, qui vere nutrit. Per illam in memoriam eius factam inter nos panis et vini participationem et communicationem, ille se nobis vere participat, et communicat, internum hominem cibo et potu resciens. Præsertim Christum ibi spiritu colimus, et adoramus, ut ex hoc velit Paulus idolorum cultum, et eorum altaria explodere, solam istam volens obseruari mensam,

quæ

quæ nos Christi vere participes facit. Non intelligas in externo pane adorando idololatrandum: non instituit Christus externa adorandi symbola, sed solo spiritu adorandum esse docuit. Ipsummet Christum nos spiritu adoramus, qui est nobis lignum vitæ, panis viuus, et mensa ipsa. Ipsemet et nobis altare, sacrificium et hostia, a seipso oblata. Tale nos habemus altare, de quo non licet manducare eis, qui lapideo templo, aut ligneo tabernaculo deseruiunt, Heb. 13.

Vere itaque dixit Christus, hunc panem esse corpus suum, quia est manducationis similitudo, et quia per hunc panem nobis corpus suum vere communicat. Usque adeo vult in hoc pane corpus suum præsens diiudicari, ut hunc panem indigne sumens, reus sit corporis domini. Et in cibum est nobis instituta cæna, et in charitatis symbolum, et ad passionis recordationem, ut beneficia Christi quotidie commemorando, ei iugiter gratias agamus. Cæna certo signo nobis ostendit, corpus Christi ita esse pro nobis immolatum et traditum, ut eo nunc vescamur, atque ita vescendo, sacrificii illius efficaciam, et corporis eius veram participationem sentiamus. Sanguinem quoque eius sic esse nouo testamento in remissionem peccatorum pro nobis effusum, ut sit nobis perpetuus potus, datique beneficij iugis memoria et applicatio. Exercitum plane diuinum, et incomparabile, quo iugiter vti debemus, tanti beneficij iugiter memores: et passionis domini memoriam ibi recolentes, ei gratias agamus pro salute nobis in cruce impetrata.

Videamus iam, quantum a cænæ veritate hodie aberrant impanatores, tropistæ, et transubstantiatores. Impanatores sensu peruerso corpus Christi cum pane coniungunt. Per arcanam mysterii efficaciam est ibi mystica coniunctio, non per impanationem. Quia spiritualis cibus non potest carnali ore manducari. Ipsi tamen vo-

lunt, carnem Christi impanatam comedunt: et intra panem, quasi nuces intra siccus dentibus mandi, et deinde per gulam in ventrem deglutiri. Quae manducatio animalis est, non spiritualis. Non norunt isti externum hominem ab interno discernere. Non intelligunt, qualia habeat internus homo ad manducandum instrumenta, nempe fidem et charitatem. Ea ipsa manducatio, quæ in cœna fit, per fidem fit, et charitate perficitur, ut apud Ioannem cap. 6. et in cœnæ sermone nos docuit Christus, et Paulus ad Ephesios. Miror, eos non intelligere, Christi corpus esse spirituale, cum et corpora omnia nostra futura sint post resurrectionem spiritualia. 1. Cor. 15. et mensura hominis, quæ mensura angeli, apoc. 22. Impanatio illa, cum sit res externa, nihil facit ad propositum sacri mysterii, quod est spirituale et internum. Mystica manducatio ibi dicitur, non profana, non carnalis, non animalis. Spiritus est, qui manducat, non caro, Ioan. 6. Repugnaret sane carneis instrumentis corpus spirituale manducari: nec est illa manducatio magis, quam si quis aërem se manducare dicat. Imo quid aliud absurdius est, quod isti, sicut et Papistæ, cogitant. Imaginantur, carnem Christi in ventriculum solum demitti, deinde reuomi, seu abire. Cum primum assumptæ sunt in stomacho species panis, aiunt migrare Christum, nec ibi manere. Quæ non est ratio veri cibi. Si enim caro Christi est verus cibus, est verum alimentum. Si est verum alimentum, in unam substantiam coalescit, ut qui nutritur, fiat substantialiter unum cum Christo. Christus nos vere ibi nutrit, et substantialiter, non ita, ut ipse mutetur in nos, sed nos mutemur in ipsum. Ergo si nutrit, non a stomacho reuomitur. Substantiam suam nutriendo largitur, et cum anima nostra substantialiter unum facit. Alia ratione migrationem illam damnat Christus, qui testatur, se manere in eo, qui carnem suam mandu-

manducat, eumque iugiter vivificare vita perenni. Præterea, quod in stomachum non ita demittatur caro illa, vel hinc constat, quod Christi sedes in corde est, non in stomacho. In corde sunt instrumenta huius manductionis, fides et charitas. In corde sit illius cibi elaboratio, per spiritum sanctum in cor effusum, qui sedem domino preparat. Sicut dicitur internus noster homo absconditus in corde homo, teste Petro, ita et manna absconditum ibi manducat, teste Christo. Adde Christi dictum, Quod intrat in ventrem, nec coquinare potest, nec mundare, sed quod intrat in cor, Marci 7. Non solum carnale istud os, sed nec cœli ipsi sunt glorificati illius corporis contactu digni, quia immundi sunt, donec in die iudicii a calore dissoluti siant cœlum nouum. Nec spiritus noster potest eum nunc contingere, nisi per regenerationem innouatus. Simili figuræ ratione non licebat olim filii Chaat, manu tangere vasa sancta. Num. 4. Solus sacerdotum princeps Christus haec tangit, et videt, qui interne ministrat. Ille nobis haec sancta ministrat, seipsum exhibendo, non quod sacrificuli manibus tangatur. Ipse Christus dicens Mariæ, Noli me tangere, quia nondum ascendi ad patrem meum: indicat nobis, corpus suum non esse in sua gloria ita tangendum. Sed cum ad patrem ascenderit, licebit eos, qui interne renati fuerint, eius corpus glorificatum interne tangere, vero cordis contactu, non manibus externis. Solus princeps Christus aperit, et ingreditur portam cordis nostri, ibique dicitur panis manducatio coram Deo, Ezechiel. 44. et 46.

Tropistæ iam, si essent sensum hunc assequuti, Tropi-dicere vere possent, panem esse corporis Christi symbolum, absque hoc quod sophisticis tropis Christum a nobis eriperent, eum in carcерem quandam relegando. Non enim absentis rei sunt haec symbola, ut in vmbbris legis: sed est visibile signum

signum rei inuisibilis, et externum symbolum rei internæ. Exemplum habes in aqua baptismi, quæ est symbolum internæ ablutionis, et renouationis spiritus. Item externa hæc manus impositio dicitur spiritus sancti datio: sicut columba et linguae igneæ dicuntur signa effusæ diuinitatis, non absentis, sed præsentis. Pro signo sunt hæc nobis ita obseruanda, ac si semper fiat, quod significatur. Inde nos rei efficimur, ipsum præsentem ostendendo. Ad hoc datum est mundo Christi corpus, ad hoc venit Christus, ut nobiscum sit vere præsens: alioqui perinde esset, ac si essemus Iudei. Imo deteriores nos nunc essemus. Illi enim Deum ipsum in illa oraculi nube personaliter præsentem habuerunt, in medio castrorum Iraæl. Quod ipsum veram hanc Christi præsentiam in medio nostri figurabat. Nam atrium cordis nostri est, quod nunc inhabitat Christus, estque verum eius tabernaculum in hominibus. Pleraque alia ad hanc rem facientia diximus circa finem dialogi secundi. Adeo familiaris est nobis Christus, ut ad nos veniat, ad nos intret, mansionem in nobis faciat, et nobiscum cænet, ut ipsemet testatur. An non monstrum erit, Christum vocari caput, si suis membris non iungitur? Res mortua est corpus totum, si ab eo caput separes. Pernitiosus admodum est error, et ipsissima regni Christi destruccióne, negare præsentiam eius in nobis.

Sicut igitur hic aquæ baptismus est lauacrum spiritus, quia est demonstratio quedam eius, quod spiritualiter fit: ita de pane illo dicendum, ut demonstratione quadam sit corpus Christi, sit nobis pro corpore Christi, sit in externa manducatione id ipsum, quod Christi corpus in interna. Et demonstrando dixit, hoc est, hoc manducate: volens ea demonstratione et manducatione panis, demonstrationem et manducationem corporis sui exprimi et dijudicari. Aduerte, quid ibi demonstretur. Hoc, id est, panis iste, in memoriam passionis meæ congregacioni fractus, et fidelibus

fidelibus communicatus per charitatem. Hoc, inquam, est corpus meum, quod volo deinceps vobis communicari, quoties in mei memoriam feceritis, sicut ego feci, vos mutuo diligentes, sicut ego vos dilexi, et panem meum pro vobis tradidi. Haec est exactissima veritas, ut iuxta vim pronominis demonstratiui, hoc sit demonstratio corporis Christi, et manducationis eius. Nam cum sit manducatio illa, et communicatio inuisibilis, aliter demonstrari non potuit, quam per hanc vitibilem, spiritualis per corporalem, et interna per externam. Qua ratione hic panis vere dicitur symbolum corporis Christi, et corpus ipsum Christi vere dicitur mysticus panis. Et est institutum hoc Christi tantæ efficaciaz, ut sine eo non possit internus homo in Christo nutriti, magis quam externus homo sine externo pane. Nam ita Christo haeret internus homo, sicut palmae viti, in unam Christi substantiam. Quod sola externa apparitione recesserit a nobis Christus, usque ad diem iudicii non videndus, probant illa verba, quibus de videndo fit mentio. Non videbitis me, quia ad patrem vado. Sicut vidistis euntem, ita videbitis venientem ad iudicium. Non dixit, non ero vobiscum; sed non videbitis me, et ego vobiscum sum.

Ex his generalem in ecclesiæ Christi ministeriis inferas regulam, quod in eis semper oporteat spiritualiter dijudicare. Sicut in pane illo dijudicatur corpus domini, ut rei efficiantur indigne fumentes, ita in prædicatione euangelii dijudicatur et agit spiritus sanctus, ut Sodomæ et Gomorræ tolerabilis sit futurum in die iudicii, quam illis, qui resistunt, credere nolentes. In baptismo quoque maxime dijudicatur et agit spiritus sanctus, ut magna poena sint afficiendi paedobaptistæ, qui baptismum sine spirituali dijudicatione tractant. Sicut alii rei sunt corporis domini, ita ipsi rei sunt spiritus domini, quem ibi adesse non permittunt.

tunt.* Viuas spiritus operationes obscurant, et ipsif-
sum spiritum extinguunt, cum baptismum ita ibi
extinguunt, ut nihil agatur. Imo in spiritum et cor-
pus domini simul peccant, quia sine baptismo nulla
est cæna. Ridiculæ sunt et infipidæ omnes paedoba-
ptistarum cænæ, cum nondum sit natus ille, qui ibi
debet cænare. Magnum est facinus, inuidere orbis
spiritum sanctum, et panem vitae. Sine his enim non
habet esse Christus in nobis. Sine his tu non dice-
ris Christianus, etiam si Christum prædicaueris, et ca-
techumenos feceris. Hæc sola ratio tropistas cum
frigidis suis symbolis destruit. Nam si symbola ibi
sunt rerum verarum, alicubi sunt res illæ veræ. Ali-
cubi est vera noui hominis generatio, alicubi est vera
corporis Christi manducatio: alioqui symbola hæc
essent symbola nihili.

**Trans-
substan-
tiatores.** De Papistica transubstantiatione, in albedinem fo-
lam transelementatione, et panis annihilatione, hic
inuitus loquor. Magis miror, an sensus communes
in cerebris illis circuncisio reliquerit satanas, ut de
pane faciant nobis non panem, vtque pro pane albe-
dinem habeant venalen. Nam pro albedinis bucella,
sine vino data, pecuniam nos numerare sacrificuli co-
gunt; ut vere dixerit propheta, nos pecuniam appen-
dere pro non pane, Esa. 55. et sacrificare super albe-
dines, Esa. 65. et hostias nobis a Babylonicis sacer-
dotibus vendi, Baruch. 6. Usque adeo sunt in repro-
bam mentem dati, ut carnem ipsam Christi dicant, a
brutis, canibus, et muribus, sub illa albedine come-
di. Et ob id Lombardum contradicentem damnarunt,
ut habetur in articulis Parisiensibus, et lib. 4. senten-
dist. 13. Pudet me amplius fanatica hæc monstrare
communisci. Sed has duas infero prophetarum regulas.
Prima, Papistica omnia dogmata esse doctrinas dæmonio-
rum, et meras illusiones. 2. Thess. 2. et 1. Timot. 4.
Secunda regula, Papistica omnia dogmata tracta esse
de libro signato, et septem sigillis clauso, ut ne verbum
quidem

quidem vnum in eo viderint. apoc. 5. et Esa. 29. Nunquam profecto tanta fuit cæcitas in populo Iudaico: et eo maior est cæcitas, quod dicunt, se errare non posse. Noli igitur, lector, mirari. Nam ita oportuit Babylonios inebriari, Sodomitas cæcitatem percuti, et Aegyptiis horribiles tenebras induci. Percussurus erat Deus legis suæ transgressores amentia, cæcitatem, et stupore cordis, ut palpent in meridie, sicut palpat cæcus in tenebris, Deute. 28. Consequens ex his sequitur, errare Papistas in eo, quod fingunt, transelementatiuam, annihilatiuam, sacramentatiuam, aut nescio quam aliam virtutem, in prolatione illorum verborum, Hoc est corpus meum. Quæ verba sui canonis Babylonica institutione a nobis legi prohibit; sed foli sacrificuli ea magno boatu super azymam hostiam sufflando proferunt. Veritas tamen ipsa nos docet, ea verba esse tantum enunciatiua, rem actam designantia, et a Christo postea prolata. Nec a nobis ita proferri est necessarium. Mentitur sacrificulus, dicens, hoc est corpus meum. Sed illi propopœia quadam fingunt, se esse Christos, cum sint Antichristi. Nihil eorum, quæ ipsi ibi agunt, præcepit Christus: sed gratias agens fregit, et distribuit panem. Quæ gratiarum actio dicitur benedictio: sicut Christus benedicens, et gratias agens, panem fregit Lucæ. 24. Matt. 14. et 15. Eam ipsam gratiarum actionem Marcus vocat benedictionem ca. 8. et Paulus, 1. Cor. 10. Ipsamet gratiarum actio est benedictio, seu laudatio Dei: sicut fidelis ille Abrahæ famulus gratias agendo benedicebat, et benedicendo gratias agebat, Genes. 24. Idem de Salomone et populo legitur 3. reg. 8. Formulas in hac re obseruandas scribere non licet, ne fiant Babylonica et ceremonia præcepta. Ipse Christi spiritus suis ministris abunde suppeditabit, modo fiant omnia ad eius et apostolorum imitationem hanc.

Conueniebat olim ecclesia, conueniebant apostoli, siue seniores,

seniores, cum reliquis Christianis, ad frangendum panem, a quouis sponte oblatum. Ibique historia cœnæ cum ipsis Christi verbis, ut a Paulo referuntur, pro concione recitatis: seu quo alio modo, Christi et mortis eius tunc instantis et beneficiorum eius commemoratione celebrata: gratias Christo agendo, ac eius benedictionem imprecando, et frangendus oblatus panis, et distribuendus, tanquam pluribus unus. Tunc si quis panem illum dicat esse corpus Christi, verum dicet. Nam propter illam charitatis vim in fide Christi radicatam, propter illam mortis eius, ac tantorum beneficiorum commemorationem, cum debita gratiarum actione, propter illam panis fractionem et communicationem, communicato ipsis Christi ecclesiæ pane nostro, se ipsum Christus novo homini fidi communitat, non propter verborum formulas. In ea autem benedictione gratiæ Christo sunt agendæ, de tot passionis sue beneficiis, de tanta in nos Charitate, et quod ad tale sui corporis conuiuium sola sua gratia nos admiserit. Oratio etiam dominica commode adhibetur, ut nobis tunc detur panis epiusios, panis quotidianæ sustentationis, de manu Christi sanctæ, magis ad nos adueniat regnum ipsius, et reliqua. Denique orandus Christus, ut interne compleat id, quod eo symbolo nobis indicavit. Hoc conuiuium vocarunt antiqui τὸν ἀγάπην σίναξιν. Epistola Iudæ charitates nostras vocat conuiua hæc ecclesiæ, pauperibus ob charitatem exhibita. Paulus beneficentiam vocat illam panis et vini largitionem. Beneficentia, inquit, et communicationis ne obliuiscamini, Heb. 13. Ob hoc dicta est εὐχαριστία, eucharistia, bona gratia, Christianorum inter se comitas, et charitas, cum gratiarum actione. Sicut charitate, qua nos dilexit Christus, se ipsum pro nobis tradidit, ita instantे passione, in sui commemorationem hoc sibi fieri præcepit, charitatem tunc in cœnæ sermone maxime commendans, per quam ecclesiæ

ecclesiae unitas seruatur. Quotiescumque, inquit, haec feceritis, facite in mei commemorationem. Commemoratio hic sit magnorum Dei mirabilium, Christo ipso escam Dei nobis dante. Memoriam facit mirabilem suorum misericors et miserator dominus, escam dedit timentibus se. Non solum igitur passionis Christi beneficia ibi commemorabimus, sed et in memoriam eius bona nostra trademus et communicabimus, sicut se Christus nobis et pro nobis tradidit et communicauit. Hanc charitatem nos Christo debemus, qui eam prior in nos exercuit. Nos omnes, si facultas adsit, panem et vinum nostrum, quantum sponte visum fuerit, tradere ecclesiae debemus, ut fiat communio. Idque quotidie faciendum. Nam sicut quotidie externus homo indiget alimento, ita et internus. Qua ratione panem quotidianum in oratione dominica precamur. Sicut quotidie visui datum est lignum vite ipsi Adam, ita et nobis quotidianus est eius visus, ut cælesti illa paradisi vita viuamus. Quotidie manna vescabantur Hebrei, quibus nos non sumus deteriores. Quotidie apostoli co pane vescabantur, acto. 2. et 6. Olim iussit Deus esse iugiter panem super mensam suam, coram facie sua, qui ob id panis faciei, sive panis præsentia Dei dicebatur, Exo. 25. Num. 4. et 1. Samu. 21. Errant igitur turpissime, qui aut semel in anno, aut post trimestre eucharistiam celebrandam docent. Tanto spiritus et charitatis seruore hic panis in prima ecclesia quotidie offerebatur, cum reliquis aliquando bonis, ut quotidie in ministrando mensis occuparentur apostoli, et cogerentur ad hoc opus alios ministros instituere. Tanta erat copia, ut desolatae viduae inde nutritur in ecclesia, acto. 6. et 1. Timothe. 5. Bona sua sponte communicabant ad inuicem illi primi Christiani, cænæ communioni aliam aut quorundam aut omnium bonorum communicacionem adiicientes, qui ita volebant, acto. 2. et 4.

K.

sicut

sicut olim plus quam necessarium esset, offerebat sponte populus ad huius corporis ecclesiae ædificationem, Exo. 36. et 1. paralip. 29. Non est illis credendum, qui aiunt, fuisse in ecclesiis Bachanalia coniuncta fine cæna domini. Paulus aperte docet, fuisse cænam domini. 1. Cor. 11. quæ et per singulas domos quotidie fiebat, acto. 2. Vbiunque fuerint duo vel tres congregati in nomine Christi, in memoria mortis eius communicantes, ibi est cæna domini, et Christus in medio eorum. Hoc modo intelligendum est in actis apostolorum, primos Christianos fuisse coniunctos, frequenti videlicet cænæ communicatione, et habuisse omnia communia, promulgatione ipsa communicandi: non desertis singulorum omnium domibus, ut monachi hodie fingunt. Constat ibi semper fuisse priuatas domos, quas passim vendebant, ob communicationis charitatem, non ex voto aliquo, aut necessitate.

Charitatis etiam est opus, pauperibus, peregrinis, et itinere fessis, pedes lauare, seu seruilia quævis ministeria exhibere, vt in ipsam cæna docet Christus. Et bona nostra, et operam nostram indigentibus debemus, instar Charitatis Christi. Ea locutione duo nos docuit Christus, charitatis opus humile, et debere nos mundos accedere.

Aliud ex cæna collige charitatis argumentum, vt sciás, qua ratione te oporteat fratrem tuum diligere, et ei communicare. Ipse tecum vnum est, sicut tu es vnum cum Christo, et sicut Christus est vnum cum patre, Ioan. 17. Vnus Christus substantiam interni tui hominis efficit, sicut substantiam illius. Vnum tecum est frater tuus substantialiter, vt vnum illum non diligens, qui vnum est cum Christo, Christum ipsum, qui in te est, et vnum tecum est, diligere nequeas. Substantialiter vnum tecum est frater tuus in vnam Christi substantiam, et maiori nexu tibi iungitur, quam alii fratres, ex eodem patre et matre naturaliter geniti. Nam eundem spiritum, eandem

dem carnem, eundem sanguinem, et eadem ossa tecum habet. Vnum corpus estis, et unus spiritus, ex eadem carne, et eisdem ossibus. Maior est haec nostra cum Christo sposo coniunctio, quam viri et uxoris, qui in carnem vnam sunt vnum. Plus communicationis cum ipsa Christi substantia habet noster internus homo, quam habuerit mater eum in utero gerens, in quantum carnalis mater. Matth. 10. Ille vere est pater et mater Christi, qui cum in credentium cordibus vere generat. Ille est vere frater et soror Christi, qui filiationis eius est vere particeps. Mundana haec omnia, fratres, matres, et patres, facile sunt propter Christum omisſuri, qui communicationem Christi gustarint. Atque ita vere centuplo plures fratres, matres, et patres, in hoc seculo per Christum lucrificaturi. Perspicua magis haec erunt libro sequenti, cognita interni nostri hominis substantiali formatione. Tunc denuo completam videbis Christi prophetiam, Ioan. 14. In illo die vos cognoscetis, quod ego sum in patre meo, et vos in me, et ego in vobis, substantialiter. Nam qui edit meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo maneo substantialiter.

Magna quoque huius charitatis vis ex lege colligitur. Nam complementum legis, quod est charitas, hic in nobis completur. Operum legis iustitia (quae erat, ut qui faceret ea homo viueret in eis) ex abundanti hic quoque completur: ut hoc nos faciendo, in Christo viuamus, ac in ea cœlesti Christi vita seruemur. Sicut filii Israël fide et baptismo Iordanis sunt in terram ingressi, adepta promissione: et postea, ut in terra illa seruarentur, leges alias acceperunt, quas faciens homo viueret in eis: ita nos fide et baptismo ad Christi regnum assumpti hoc charitatis Christi ministerium, velut legis complementum, seruare debemus, ut in cœlesti hac Christi vita seruemur. Seruamus ita, sicut in paradisi vita per lignum vitæ seruabatur Adam. Magna igitur est huius ministerii vis, quod ad omnium consummationem est

a Christo tam solenniter institutum.

Nunc de præparatione, quæ ad cœnam domini requiritur, et de confessione, id solum dicamus, quod est sacris literis proditum. Incircuncisis et immundis non licet hanc cœnam manducare, Exo. 12. et Num. 9, passim iubet lex eorum animas excindi, qui immundi accedebant ad esum sanctificatorum: id quod umbra fuit huius veritatis. Antequam igitur ad mensam domini accedas, te ipsum probabis, ne indigne sumas, sicut Paulus ait, Probet se ipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat: qui enim indigne sumit, reus est corporis et sanguinis domini. 1. Cor. 11. Probatio vero ea est, quam docet idem Paulus, dicens, Vos ipsis probate, num sitis in fide. 2. Cor. 13. Qui seipsum probans, in seipso Christi spiritum placatum non agnoscit, aut conscientiæ remorsum abstrahentem sentit, abstinere tunc debet. Peccabis, si hæsitans manducabis, non ex certa fide. Abstine igitur, iejuna, ora, Christo confitere delicta tua, et ab eo veniam pete. Vade, reconciliare fratri tuo, si habet aliquid aduersum te, delictum tuum, si eum offendisti, non negando, sed ingenuo id illi confitendo, ut post Christum Iacobus docet, Marci 5. et Iaco. 5. Ita debemus alterutrum delicta confiteri, et reconciliari. Si incidat inter aliquos iurgium, et quisque eorum se inde iustificet aduersarium reum faciens, rei ambo inuenientur. Si autem quisque eorum se coram alio reum faciat, tunc concordia diuina nascetur, et inde ambo ad cœnam domini proficiuntur. Si de re aliqua quis adhuc hæsitat, peritis se ministris ostendat, ecclesiæ presbyteros consulat: qui cum instruent, in fide firmabunt, et pro eo orabunt. Si quem in aliquo fraudauerit, restituet antequam ad iudicem veniatur. Confessio igitur hæsitantí prodest, ad extirpandam conscientiam malam. Potestas ministris est, remittendi peccata, et reconciliandi homines Deo. Qui contempserit iudicium, in cœna ill-

na illa malum accipiet, vt plerosque ibi iudicari docet Paulus. Est ergo ad cænam domini præparatio, quasi ante baptismum pœnitentia, vt fiat ibi remissio aliqua, et sanctificatio maior. Ut in lege quis tangendo carnem sanctam sanctificabatur, ita et nunc corde tangendo. Cæna domini mysterio quodam in se continet vetera sacrificia, tam expiatoria, quam eucharistica. Charitas cænæ peccata multa operit, ne accedenti imputentur. Sanguine in remissionem peccatorum effuso, nos tunc potans Christus, peccata remittit, fordes videlicet, et immundicias, quæ superuenerunt. Qui lotus est, indiget adhuc, vt pedes lauet, id est, fordes in via contraetas emundat. Non communicaret nobis Christus se ipsum, nisi vas nostrum mundaret, cum non cadant in vas immun-dum talia dona. At non omnes mundantur, sicut non omnes vere manducant. Quemadmodum non omnes, qui euangelii audiunt prædicationem, in terram bonam semen excipiunt: et non omnes, qui baptizantur, vere regenerantur: ita non omnes, qui mensie accumbunt, Christum vere manducant. Quin potius cum Iuda Iscariote satanam in pane illo deuorant, iudicium sibi manducantes, et ea ipsa iniqua manducatio iudicabit eos. Non sunt externis symbolis dona Dei ita alligata, vt cuiuis conferantur: sed sunt ecclesiæ Christi ministeria, internis donis decorata, in gratiam fidelium. Baptismum et cænam ita debemus nos ministrare, ac si semper sequatur effectus: quia ad id sunt instituta. Quod si non sequitur, culpa est indigne accedentium.

Circa cænæ œconomiam id dicimus obseruandum, ne diuites, qui panem offerunt, plus aliis sumant, aut priuatim cœnent. Schismatum hinc fuit origo varia, et vndique pernicioſa. Quemadmodum lex damnat priuatas oblationes, Leuit. 17. ita nobis damnantur priuatae cænæ, sine ecclesiæ communione factæ. Paulus merito arguit eos, qui

pauperibus esurientibus inebriabantur, aut priuatim cenabant. Non potest Christus esse diuisus: ergo non potest cena esse diuisa. Diuidetur vero, si isti sint seorsim membra, illi seorsim membra, et non faciant vnum corpus. Vnum corpus esse debet, per vnum consensum participans. Vnus panis in cena esse debet, non vna furni torta, sed in unitatem communionis a quibusvis oblatus. Panis a quo quis super mensam domini oblatus, non debet effici priuatus, sed eque omnibus communicari et frangi. Alioqui non seruaretur mysterium corporis domini, quod eque pro oinibus traditum est. Falsa tunc esset illa propositio, Hoc est corpus Christi: propter eius a corpore Christi dissonantiam.

De vino eadem est ratio, nempe oblatio spontanea gratiarum cum benedictione, actio, et communicatio. Fuit autem vini communicatio necessaria, et ob sanguinis mysterium, et quia ratio cœnandi id exigit. Ad iustam enim refectionem, si detur, et si egeas, licet tibi panem manducare, et bibere ad sobrietatem. Ita de esurientibus contra ebrios docet Paulus, et citat Tertullianus. Sicut ad iustam refectionem olim quisque yeseebatur carnibus agni, et cœlesti manna: ita et in cena domini, quæ ibi figurabatur. Eodem charitatis symbolo pauperes potamus, sicut cibamus. Præterea hoc addit vini symbolum, quia habemus ibi signum foederis noui, i. e. remissionis peccatorum: sicut dixit ibi Christus, esse sanguinem noui testamenti, pro remissione nostrorum peccatorum effusum. Oportet igitur, si ratum nobis esse volumus Christi pacrum, vt sicut sanguinem suum ille pro nobis effudit, ita nos in eius beneficii commemorationem, gratias agendo vinum nostrum effundamus, communicemus, remissionem peccatorum nobis preceatur, et nos ipsos probemus, ne indigne bibamus. Quanquam vero nulla ratio fuaderet, vinum esse communicandum, communicari tamen oporteret, virginibus Christi ver

verbis: a quibus non licet nobis vel latum vnguem discedere, nisi bestiae instar velimus euertere instituta Dei, et mutare leges altissimi.

Qui nec panem, nec vinum ad cœnam offerunt, nihilominus communicabunt, gratias Christo agentes, et orantes, vt Christus, qui seipsum pro ecclesia tradidit, eo eucharistiae symbolo se velit ecclesiæ communicare, omnes sui corporis et sanguinis participes facere, ac omnes in vnum corpus, per mutuam charitatem magis ac magis ædificare. Hæc charitas fidelibus omnibus sufficit, vt sint corporis Christi participes. Beatus tamen est dare, quam accipere. Beatus tibi erit, si Christum ipsum tu in tam multis membris nutrias, quam si te alius nutriat. Ecce quanta sit vis huius charitatis, vt Christum ipsum tu ibi substantialiter nutrias, et in multis crescere facias: ipse quoque te substantialiter nutriat, et crescere faciat mutua charitate. Peculiare hoc est signum, per quod voluit Christus cognosci, nos esse discipulos ipsius, si charitatem habuerimus mutuam: non verbis, sed factis ipsis expressam et auctam.

Alias escas præter panem et vinum ad cœnam domini non offerunt Christiani, quanquam in lege carnis agni cœnaretur, typo veræ carnis agni immaculati Iesu Christi, quæ nobis est vere cibus et vere cœnanda datur. Docuit nos hic Christus rem facilem, quæ iugiter in vsu esse possit. Poculum alterius rei sufficiet, in prouinciis vino carrentibus: idemque erit charitatis et communicationis symbolum. Sufficiet eadem ratione panis alterius grani, si frumento careamus. In eisdem duabus rebus, cibo et potu erit cœna Christi, in quibus esse solent aliœ cœnæ. Quanquam indignum sit, si quis deteriora offerat, grata tamen animo accipiendum est. Docuit nos hic Christus

et angelicam paupertatem, ut non solum parce temporalibus frustratur, sed et indigentias quasuis alacriter feramus: cum præsertim ille carnem suppeditet, nobis panem et vinum offerentibus.

Panem et vinum hic offerri dico, non ad eum modum, quo a Papistis in sacrificio Babylonico fit ceremonialis oblatio: sed quia Christiani panem et vinum offerebant et donabant. Vnde nomen sumptuare offeritorum et missa. A panis et vini offertorio, seu largitione illa dicitur missa. Vox illa est vulgaris Syriaea, seu Chaldaica. Chaldaeorum lingua, quæ apostolorum tempore apud Iudeos erat vulgaris, dicitur

Missa. **N**O^U missa, quasi largitio, oblatio, seu pensus quidam spontaneus. In eadem significatione Hebraice scribitur missah, cum finali aspiratione, quæ in prolatione omittitur. Eius missæ meminit Moses Deut. 16, ubi missam spontaneam vocat. Ibi dicitur ex collectis terræ frugibus de area, et torculari tuo, ad commune pauperum, viduarum, et peregrinorum conuiuium, missa spontanea, largitio spontanea, diffusio spontanea manus tuæ charitate liquefactæ: iuxta vim verbi **D**OMINUS mas, quod est liquefacere, diffundere, sicut se charitas diffundit. Missam, inquit, spontaneam, seu largitionem spontaneam manus tuæ, quam dabis iuxta benedictionem domini Dei tui, et epulaberis corum domino Deo tuo, cum paupere, peregrino, vidua. Nostrum igitur munus est missa ipsa, non Babylonici sacrificuli. Nos benedictionem nostram ipsi ecclesiæ largimur, non sacrificuli illi, qui aliena semper deuorant, et sua nunquam largiuntur. Ipsum donum est scripturis benedictio, sicut Deus nobis donans, nos benedicit. Quisque nostrum est sicut Melchisedech, rex et sacerdos, ipsi familiæ Abrahæ panem et vinum proferens, et benedictionem. Est itaque missa, donorum benedictionis Dei diffusio quædam, communicationis defluxus, largitio illa offertorii, quam nos liberali et diffu

et diffusa manu ipsi ecclesiæ sponte offerimus, et largimur, vt Deus nobis largitus est. Ita se ibi charitas Christiana diffundere debet, vt Deus suam in nobis diffundit, non solum nobis externum panem et vinum benedictione sua, et cœlesti pluvia donans, sed et corda nostra cœlesti alia irrigatione perfundens, vt alterius panis et vini internus prouentus in nobis fiat. Nimirum igitur, si tam frequens erat olim missa et frequens hoc ad mensam domini, panis et vini offertorium, vt apostoli ob id ipsum quotidie occuparentur in ministrando mensis acto. 6. Nota tunc erat hæc Christianæ Charitatis vis, quæ iamdudum nobis periit. Quoniam, inquit, abundauit iniquitas, refrigescet charitas. Vestigium tamen hoc de panis et vini offertorio in nostri seculi missis hodie videmus: quanquam Papistæ missam suam pro Babylonico quodam ceremoniali ritu nunc usurpent, mira illusionis efficacia. Petri traditionem iactant, et non vident, quam longe a Petri traditione recesserint. Nam Petrus in populi missis, seu panis et vini largitionibus, gratias Deo agens, orationem dominicam, et verba cœnæ domini referebat, quando panem singulis distribuendum frangebat. An propterea ceremonialis hic ritus Papisticus missa dicetur? Vnde missa? Admiratio profecto, et stupore duceretur nunc Petrus, si mimicum hunc ludum videret; a mitratis illis, cucullatis, et rafis, cum vestimentis illis ita celebrari, vniuerso populo tam insigniter idololatrante. Papisticæ huius missæ originem hinc licet colligere. Nam initio nascentis ecclesiæ antequam liceret publice congregari, in singulis domibus erant ecclesiæ, et per singulas domos, frangebatur panis. Ex quibus conuiuiis per singulas domos, vocato uno aut altero presbytero, factis, orta est occasio priuatæ Papisticæ missæ, ab uno sacrificulo factæ. In qua multis adhibitis histricinis pompis, et ceremonialibus picturis, solus ille comedit, aliis spectaculum

obseruantibus. Nulla igitur in Papistica missa ex panis et vini offertorio sit nunc eucharistia, nec communionio aliqua. Panis ille offertorii non in communione frangitur, sed a sacrificulis rapitur, ut oblata olim rapiebant Babyloniorum sacerdotes. Imo pecunias nunc videmus pro viuis offerri, panem et vinum pro mortuis, et candelas pro idolis. O facimus horrendum. Mortui mortuis offerunt panem et vinum ad caenandum, candelas idolis, et sacrificulis mammona. Nulla in Babylonica illa missa est eucharistia, nulla communionis cena, nulla charitas, nulla corporis Christi participatio. Sed velut in synagoga satanæ, sacrificulus sibi soli frangit rotulum azymæ hostiæ, et priuatim deuorat, dicens, corbam, hoc etiam vobis proderit. Ad hunc fane modum rudi plebeculæ imponebant olim pharisei, sua traditione inuertentes mandata Dei, Matth. 15. et Marc. 7. Detestanda est ibi abominatio, facere Christum priuatum, detestandus quoque azymi panis Iudaismus. Sed fermentati synceritas aliter est nobis seruanda, 1. Corin. 5. Prohibitionis fermenti mysterium impletum est per Christum. In signum tollendi fermenti veteris, a diemone indueti, quod erat fermentum malitiæ, prohibuit lex, fermentatum aliquod offerre, sed in azymis celebrare. Hinc contrario modo, nos fermento nouo regni celorum efficiunt noua conspersio azymi synceritatis, sublata dæmoni potestate, nos amplius suo modo fermentandi. Contra Papisticos azymos vide Originem in Matthæum, homilia 35. eius hæc sunt verba: Requirit imperitus aliquis cadens in Ebionismum, Si Iesus celebravit corporaliter paſcha mox Iudaico in azymis, conueniet nos imitatores Christi similiter facere. Non considerans, quoniam Iesus, cum venisset plenitudo temporis, factus est sub lege, non vt eos, qui sub lege erant, sub lege relinquenter, sed

vt cd.

vt éduceret eos ex lege. Si ergo ideo venit, vt éduceret eos, qui erant sub lege: quanto magis non conueniet, illos introire in legem, qui prius fuerunt extra legem? De litera ergo legem egredi, et intra virtutem spiritualem constituti, spiritualiter celebrantes implemus legalia omnia. Expellimus vetus fermentum malitiae et nequitiae, et in azymis sinceritatis et veritatis celebрамus pascha. Hæc ille manifeste docens, Ebjonitarum hæresim esse nunc Papisticam, que azymis et aliis Iudaismis abutitur. Nulla ratione potuit Antichristi p̄receptor satanas, diuinam hanc communionem turpius maculare, quam Iudaismos commiscendo, et sacrificulis illis permittendo priuata illa sacrificia, ad priuatum lucrum facta. Qua ratione eiusmodi omnes a Petro et Iuda vocantur maculæ, seorsim conuiuantes in erroribus suis, et semet ipsos paſſentes: qui in sua perditione peribunt, cum suo Antichristo, perditionis filio. 2. Pet. 2. Multis illi ornamentiſ et aureiſ vestimentiſ, suam missam, ſicut et reliqua omnia depingunt. Sed quod excelfum eſt hominibus, abominandum eſt coram Deo. Luke. 16. Fuauerunt, inquit, sermones falſos coram domino Deo ſuo. 4. reg. 17. Scientiam Dei amat Deus, plus quam omnia illa sacrificia, Hosea. 6. et psalm. 39. Verbo ſuo ſimplieiter obedire vult Deus, non diuinationibus, et adiumentionibus noſtris, quantuncunque pulchriſ, et religioſe excogitatiſ: vt vere dicatur theraphifticum ſeclus, vanitas, et diuinationis augurium, quoquomođo tergiuersari, et glossis circa Dei verbum augurari, 1. Samu. 15. An non vanitatis eſt diuinatio, dæmonum figurentum, et Antichristi p̄eludens augurium, ex quibusdam fidei Petri teſtimoniis regium Papatum inferre? Theraphifticum ſeclus eſt, ex detortis quibusdam scripturae locis idola et cucullas inducere, et tradi

traditiones varias tanto sacrilegio de libro Dei suffusari. Ne igitur diuinatores dici possimus, faciendum pure nobis est, quod Deus præcipit, non quod reærum nobis videtur. Deut. 12. quanquam id bono zelo nos facere videamur, vt faciebat Saul, dicto cap. 15. Sicut nos delaetamur in adinventionibus nostris, ita Deus delectatur in illusione sensus nostri, Esa. 66. In vanum colitur Deus a Papistis per Papæ doctrinas, et mandata hominum, Matth. 15. et Marci. 7. Abstulit dilectus Deo Christus a Papistica ecclesia carnem sanctam suam, propter illius maleficia, Iere. 11. vt ita delusi super albedines sacrificient, Esa. 65. Comedent, inquit, de fructu vite sue, et adinventionibus suis saturabuntur, prouer. 1. Nemo igitur miretur, ablatam a nobis esse cænam, cum præsertim sine baptismo non possit esse cæna. Hic ipse iugis et perpetuus panis est, Τόπο thamid, iuge illud, quod Antiochus suis decretis nobis eripuit, vt ait Daniel. Nam iugis est huius panis oblatio, et ingiter esse voluit Deus panem hunc coram facie sua. Aliud item erat, iuge sacrificium, de quo Exo. 29. et Nu. 28. quod per Antiochum est sublatum. Iugis erat ignis coram domino, et alienus interdicebatur, Leui. 6. 10. et 24. Per Antiochum vere extinctus est ignis spiritus sancti in ecclesia, et ignis alienus inductus. Nihil ille integrum reliquit.

Ex hoc toto tertio libro inferas, ministeria noui testamenti esse ministeria spiritus, propter spiritus arcam et internam efficaciam. 1. Cor. 4. et 2. Cor. 3. Spiritus ratione est interna euangeli prædicatio, interna generatio, et interna manducatio, sicut per spiritum data est nobis lex interna, scripta atramento, et tabulis internis. Externa vero data sunt ministeria, vt tesseræ, et indicia certa internæ actionis, vere præsentis. Det nobis Iesus Christus ministeria hæc ita seruare, vt sit ipse semper in medio ecclesiæ. Amen.

De Or-

D E O R D I N E
MYSTERIORVM RE-
generationis.

LIBER QVARTVS.

Proprius iam ad peculiaria baptismi mysteria accedentes, ut doctrinam, pœnitentiam, et fidem, prærequiri ostendamus, Christi sermones nobis vnicce obseruandos in animo primos reponemus, ut quemadmodum ab eo præceptum est, verorum discipulorum instar nos exequamur. Obseruandum item, quid egerit ipse, quid apostoli, ut ex eorum dictis et factis discamus sapientiam.

Quod doctrina Christi prima requiratur, ipsius doctoris verba manifeste nos docent. Matth. ultimo. **D**octrina. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos. Concedemus cuiquam mortalium, ut ordinem, vim verborum, ipsaque Christi verba nobis suffuretur? Imo nec spicem vnum de verbis Christi nobis inuerti permettemus. Christus ait, Docete baptizantes. Paedobaptistæ aiunt, Baptizate non docentes. Omitto verbum, Euntes: quod indicat, missum a Christo esse debere ministrum. Doctrinæ nunc ordinem et in eo dicto, et in aliis obseruo. Primum omnium, quæ Christus egit aut præcepit, sicut docere. Dociebat autem pœnitentiam, et fidem, dicens, Resipiscite, et credite. Quanquam vero nullus verborum Christi sit ordo, quanquam prius et posterius te non moueant: tamen ea verba esse coniuncta, negare non potes. Ergo qui baptizat, non potest Christi præceptum exequi, nisi doceat baptizans. Iuxta vim relatiui eos, intelligi oportet, Docete omnes gentes, baptizantes eos, scilicet,

cet, quos docuistis. Quid hic vos dicetis paedobaptistæ? Baptizate eos, quos docuistis, ut Christus præcepit. Græca vox *μαθητεύσατε*, proprio significat, discipulos facite, baptizando eos. Adde, quod Christus in eo præcepto bis meminit doctrinæ, ante baptismum, et post. Primo dixit *μαθητεύσατε* baptizandos. Secundo dixit *διδάσκωντες* baptizatos. Primo in pœnitentia et fide initiandos omnes præcipit. Postea addit, dicens, docentes eos seruare omnia, quæ præcepi vobis, nempe charitatem, et cænam. Quæ omnia esto sint semper docenda, tamen ante baptismum non est necessarium ita docere, sicut pœnitentiam et fidem. Ex Marco etiam habemus verba Christi, quæ nolim accipias, ut verba libri signati, sed ut verba viua: Qui crediderit, et baptizatus fuerit, saluus erit. Qui crediderit, me esse Messiam filium Dei, et in hac fide baptizatus fuerit, saluus erit. Ecce regulam Christianismi, credere et baptizari. Non solum ordo verborum Christi prius credendum docet, sed quia prædicandum antea præceperat. Ite, inquit, prædicate euangelium. Prædicate, me esse filium Dei, qui in cælis regno, et mihi credentibus omnia dono. Qui ex audiens id crediderit, et credendo baptizatus fuerit, saluus erit. Videant paedobaptistæ, quod totis euangeliiis Christus egerit, ut eius imitentur vestigia. Primum quod Christus egit, fuit, pœnitentiam et euangelium regni prædicare, ut resipiscerent et crederent. Nouissimum autem, quod præcepit, fuit baptismus. Vbi iterum præceptum de prædicando et docendo, quod prius dederat, repetens, præmisit dicens, Docete, ut credant, et credentes baptizate. Itqm ut omnis Christi actio sit nostra instructio, Christus tricessimum agens annum baptizatus est; Lucæ. 3. Idque magna mysterii et perfectionis ratione: cum illa sit ætas viri perfecti, et plane adulta Christi, in qua quis efficitur capax mysteriorum regni, in qua fit vera hominis innovatio et resurrectio. Christus insuper orans baptizatus est, ut ait Lucas: er-

cas: ergo nos orantes debemus baptizari. Christus et apostoli statim post baptismum prædicare cœperunt: quod paedobaptizati facere nequéunt. Rogo te per Deum, lector, an temere factum putas, quod sit Christus anno tricesimo baptizatus? Et an debeat homo Christianus ad imaginem Christi baptizari? Conferamus iam et coniungamus euangelistarum verba. In Marco dicitur, Itc, prædicate euangeliū. In Luca vero prædicandam ait pœnitentiam, et remissionem peccatorum in nomine Christi. Ergo si prædicare Christi euangeliū, sit primo pœnitentiam prædicare, sit hanc in Christi remissionem peccatorum crēdētibus annūciasre: manifeste sequitur, apud paedobaptistas non posse Christi euangeliū secundum hanc rationem prædicari. Nam antequam pœnitentiam alicui prædicent, saetam ei iam dudum esse dicunt remissionem peccatorum in paedobaptismo. An non certo tempore quis incipit doceri? An non est aliquod initium pœnitentiae ex ipsa doctrina? Constat igitur verus ordo missiſteriorum ecclesie Christi, ut primum omnium sit docere. Christianus omnis a spiritu incipit, et a doctrina incipit. Est vero pœnitentiae et fidei prima doctrina, eaque tam priuatis catechismis, quam publicis concionibus, ut Christus ipſe docebat.

Quod autem pœnitentia baptismum præcedat, ultra dicta potest ex ipsis Christi et apostolorum actis demonstrari. Nam primum verbum prædicationis Christi fuit, Resipisci, Vitam emendate, Pœnitentiam agite. Mat. 3. et Marc. 1. Idem in prima sua prædicatione prædicarunt omnes apostoli, Marc. 6. Et post resurrectionem Petrus Christi præceptum primus exequens, ad pœnitentiam primo exhortatur, acto. 2. Idem facit ca. 3. et 5. Et Paulus. cap. 20. et 26. Sed nihil apertius, quam Ioannis baptista ad Christum præparatio. Totus ipſe Joannes baptista, et vita tota ipsius, typus est pœnitentiae, fidem Christi precedentis, sicut Ioannes ipſe prior missus est. Christi baptismum præcessit Ioannis baptistus, qui erat professio pœnitentiae: ad quem venientes confitebantur peccata

sua, id est,

sua, id est, profitebantur se peccatores, et malorum pœnitentes. Baptisimi ipsius doctrina erat ad pœnitentiam exhortatio, et rigida, ut terrore perculsi auditores contererentur, et resipiscerent. Rigide increpabant Christus et Ioannes phariseos. Rigide ita bestiam et bestie ministros increpare debemus, si forte aperiat Deus eorum oculos, et dormientes euigilet, ut corde compuncti resipiscant, et impleatur in eis Danielis prophetia, de iis, qui in terra puluere dormiunt. Hoc proprium est predicationis pœnitentia, terrorem incutere, ut faciebat Ioannes, ac etiam Christus, Matth. 11. et Lucæ. 13. Pœnitentia ergo non solum a malo conuertit, sed et intus conterit: malum ibi displicet, ubi bonum placet: quod et verbum ~~¶~~ nacham aperte nobis indicat. Aduerte autem, quod resipientiae primus motus, fidem Christi præcedens, erat quedam ad Deum conuersio cum malorum discentia. Hinc Paulus prædicabat pœnitentiam erga Deum, et fidem erga dominum Iesum Christum, acto. 20. Ioannes quoque antequam Christum indicaret hominibus, erga Deum ipsos a malefactis resipiscere docebat, Matth. 3. Hanc pœnitentiam et reliquum baptismi ordinem notauit Ezechiel cap. 36. eripiendos nos esse, dicens, a viis gentium ad fidem saluatoris, effundendam super nos aquam mundam, et dandum nobis spiritum sanctum. Eodem ordine ea tradit Petrus acto. 2. Pœnitentiam primo agite; deinde baptizabimini in remissionem peccatorum, in fide et nomine Iesu Christi, et accipietis donum spiritus sancti. Idem docuerat Christus, Resipiscite, et credite: deinde, credite et baptizamini, Marci. 1. et 16. Resipiscant igitur paedobaptistarum infantes, ut baptizari possint.

Aliud rursus pœnitentia argumentum colligimus ex verbis apostoli, Heb. 6. Fundamentum nostræ salutis post opera mortua pœnitentiam vocat et fidem. At paedobaptista huic fundamento non innituntur, nec sunt ipsi unquam

quam ab operibus mortuis ad pœnitentiaæ, fidei et baptismi sacramentum perdueti. Opera mortua idem docet esse, quæ ante patrabamus delicta. Purgabit, inquit, conscientias nostras a mortuis operibus, ad seruiendum Deo, Heb. 9. Et cum essemus mortui per delicta et peccata, Epbes. 2. Ait deinde apostolus dicto cap. 6. fieri non posse eos, qui semel fuerint illuminati, si prolabantur, renouari denuo per pœnitentiam et baptismum. Nec ultra pro peccatis reliqua est hostia, quia unica est tantum pro omnibus oblata. Ut non est possibile, Christum iterum crucifigi, ita non est possibile hunc ab eius gratia prolapsum, iterum baptizari, cum baptismus fiat in mortem Christi. Quod enim nos fide iustificemur, credentibus peccata remittantur, ac cælestia donentur, id totum non nostræ fidei meritis, sed passioni Christi adscribendum est. Christus sua passione eam gratiam nobis obtinuit, sicut sua resurrectione in cælum nos euexit per baptismum, nos regeneratione innouando, ipse per regenerationem factus nouus homo. Vnde merito colligit Paulus, applicata nobis debite ea passionis et resurrectionis Christi beneficia, si ea postea perdamus, non posse amplius recuperari, sicuti nec potest Christus denuo mori pro nobis, vt iterum in mortem eius baptizemur. Relapsus hic hominem non intellige, qui post baptismum Christi peccatum quodvis commisit. Sed relapsus, seu a gratia Christi prolapsum intelligit Paulus eum hominem, qui semel a Christo per baptismum regenitus et illuminatus, eius postea fidem abnegauit, ad Paganismum vel Iudaismum reuersus. Talis nunquam amplius baptismi gratiam, sancti spiritus ac regni cælestis donum recuperare poterit. Peccatum maximum est in spiritum sanctum, si quis illuminatus, postquam cælestia spiritus sancti dona gustauit, Ethnicus denuo fiat. Hoc est peccatum, pro quo Ioannes ait, non esse orandum. Quid si talis pœniteat?

L.

Respon-

Respondeo, Id Dei est iudicium, elusmodi scienter relapsos esse ita indurandos in reprobam mentem, ut nec poenitente possint, nec carent, et quamvis carent, in regnum tamen caelorum non ingrediantur: sicut nec Adam est per poenitentiam in voluptatis paradisum reuersus, nec Esau per poenitentiam primogenita recuperavit. Eandem sententiam repeatit apostolus cap. 10. Si is, qui iustificatus est, se post adeptam cognitionem veritatis subduxerit, non probabitur animo meo, nec ei pro peccatis reliqua est hostia. Subducunt autem se in perditionem, qui a fide Christi ad Iudaismum vel Paganismum deciscunt. Idem tradit cap. 12. Curam, inquit, agentes, ne quis sit, qui deficiat a gratia Dei. Nam tunc arguemento Esau probat non esse locum poenitentiae, quamquam ea postea cum lachrymis petatur. Monet apostolus Hebreos, ne in Iudaismum relabantur, Christum abnegando, vt olim solebant post Deos alienos saepius ire et redire. Nam puerorum instar carnales homines ferebantur quoquis vento doctrinæ. Illi etiam pluries soliti lege baptizari (vt hodie Iudeos et Muhametanos pluries seipso baptizantes videmus) pluries etiam soliti offerre hostias, et sanguinis effusiones, arbitrabantur, nostrum quoque baptismum repeti posse, vt Mahometus arbitratus est, ex legis et Ioannis baptismi repetitione deceptus. Non intelligens, quod nihil ad perfectionem duxit lex: Christi vero acta sunt ad perfectionem consummata. Vanas ergo esse illas repetitiones, docet merito Paulus. Nam cum sit nexus quidem baptismi cum veris ipsis Christi mysteriis, semel tantum peractis, quæ omnia vere in nobis imprimuit baptismus, non potest ille denuo repeti, sicut nec Christus potest denuo mori et resurgere. Cum baptismus sit viuum Dei opus, non potest ad mortua opera denuo reduci. Non rursum, inquit, fundatum iaciamus poenitentiae ab operibus mortuis, rursus

rursus fundamentum fidei. Non eos imitemur, qui ad opera mortua relapsi, repetunt denuo pœnitentiam, denuo fidem, et doctrinam baptismatum, catechismum baptismorum, quasi sint multa baptisata, ut erant Iudeis. Improbans hic Paulus multa baptismata, docet, coniunctam esse baptismum doctrinam, sicut ait Christus, docete baptizando. Videamus iam, quem sensum faciant paedobaptistis hæc verba. Nam impossibile est ipsos relabi, cum nondum sint erecti: sed iacent adhuc in veteribus peccatis, et mortuis operibus. Nondum euangelicam illam primam pœnitentiam, nec remissionem illam peccatorum nouerunt, qui in baptissimi regeneratione continetur, cum ibi sit veræ pœnitentiae et fidei complementum. Antea enim resipiscere vere nemo potest, nec in nouam vitam transferri, nisi novo spiritu donatus. Pœnitentia, quæ præcessit, est quasi ex prædicatione Ioannis, præparatio quædam. Quæ vero coniuncta est baptismum pœnitentia, est ex prædicatione ipsius Christi vera resipiscientia, quam et Christus ipse agere dat. Non est vera pœnitentia ante baptismum, sicut nec fides viua, antequam datur spiritus viuificans. Sed est tantum præparatio quædam, eo modo, quo Ioannes baptista plebem domino præparabat.

Ex dictis vero nascitur quæstio, Nouatianos exagitare solita, An relapsos illos ecclesia respuet? Nulla ratione. Nescimus nos, quis plene fuerit illuminatus. Nescimus, quis ex animo Christum negarit. Duo sunt interna iudicia seruata. Nos quod nostrum est, faciemus, amplectendo venientes, etiam si intus singant. In ecclesiæ fagena sunt pisces boni et mali, semen bonum et zizania, Matthæi 13. Pœnitentia ergo semper dicit ad ecclesiam, ante et post baptismum.

Quod vero post pœnitentiam, et simul cum ipsa
Fides. pœnitentia fides ante baptismum, et in ipso baptismo
 requiratur, ultra iam relata Christi verba plerosque
 alios habemus scripturarum locos, et apostolorum
 præxim, quæ omnia fidem præcedere docent. Ut
 acto. 8. si ex toto corde credas, baptizari licet. Spe-
 cta ibi, qualis sit fides illa ad baptismum requisita.
Credo, inquit, filium Dei esse Iesum Christum. Hæc
 est fides catholica, ad baptismum requisita, quæ tri-
 nitarios sophistas in regno bestiæ perpetuo latuit, ut
 nec crediderint vñquam, nec credere nunc possint, Iesum
 illum crucifixum esse verum filium Dei: et in eius nomi-
 ne baptizari. Eodem cap. 8. dicitur, Samaritanos, cum
 credidissent, fuisse baptizatos. Crediderunt Philippo
 euangelizanti de regno Dei, et de nomine Iesu Christi.
 Regnum Dei euangelizabat ibi Philippus, id est, iam
 venisse annunciabat: id quod Samaritani adhuc hodie
 non intelligunt: sicut de aliis refert Christus, qui
 sermonem regni audiebant, et non intelligebant. Ite-
 rum ibi dicitur, quod Simon ille magus credidit, et
 baptizatus est. Item acto. 16. prius iussus est custos
 carceris credere in dominum Iesum, et postmodum
 baptizatus est. Et acto. 18. multi Corinthiorum au-
 dientes credebant, et baptizabantur. Archisynago-
 gus prius credidit domino cum tota domo sua, et
 deinde omnes baptizati sunt. Ad idem acto. 11.
 19. et Ephes. 1. dicitur, Cum credidissimus in do-
 minum Iesum, et postquam credidistis. Idem or-
 do præcedentis fidei probatur Ephe. 4. et Heb. 6.
 Efficaciter idipsum ostendit Paulus Rom. 6. si eius
 verba quis acutius scrutetur. Nam Christianos o-
 mnes ait per baptismum cum Christo esse mortuos,
 et omnes, qui sunt per baptismum cum Christo
 mortui, esse iustificatos a peccato. Ergo si omnes
 rite baptizati sunt iustificati, necesse est, omnes cre-
 dentes fuisse baptizatos, cum iustificatio sit ex fide.
 Omnes baptizatos ait Christum induere, Gal. 3. Indue-
 re quis

re quis non potest Christum sine fide: ergo baptizari non potest sine fide. Præceptum Christi, in actis Paulo datum, necessario probat, omnes a Paulo vocatos debuisse per fidem vocari, cum non ad baptizandum miserit eum dominus, sed ad euangelizandum. Non hoc in baptisini contemptum, sed quia euangelii prædicatio præcedere debet, quia maior in euangelizando, quam in baptizando, peritia requiritur, et quia Paulus alios comites habebat, qui baptizabant, ipse quoque aliquando baptizans. Mandatum est Paulo, ut prædicatione aperiat oculos cæcos, ut fide conuertantur acto. 26. In paedobaptismo nulla est ad Deum conuersio, nec oculorum mentis apertio. Mandati Christi exequutionem candide seruauit Paulus, fidem prædicando. Multa ideo de fide semper loquitur, Iudæorum cæcitate id exigente, qui spiritualem fidei Christi iustitiam esse carnali iustitiae operum legis subrogatam, non agnoscebant. Sciebat Paulus, ad fidem prædicandam se esse missum, et primam esse per fidem vocationem. Paedobaptistæ tamen neminem ita vocant, quia non a Christo, sed a bestia illa, quæ fuit, et non est, præceptum suæ vocationis acceperunt. Aut ostendant nobis, ubi sit domini præceptum de prius baptizando, quam docendo. Nam certum in re tanta præceptum requiritur. Certius est, quod dixit Paulus, Dogmata omnia bestiæ esse efficaces illusiones, et dæmoniorum doctrinas.

Frustra igitur est paedobaptistarum defensio, quæ dicunt, Christum et apostolos in prædictis locis, de illis tantum loqui, qui sunt adulti baptizati. Ecquidem, verum dicunt. Ideo nos adulti baptizamur, ut Christus et apostoli de nobis loquantur. Sed paedobaptistæ cum non sint Christiani, fat habent, si de ipsis Antichristus loquatur. Ne unus quidem est in scripturis locus, de baptismo loquens, qui infantibus conueniat. Nec de adultis, nec de infantibus

est specialis sermo, sed generalis regula, Docendos esse qui baptizentur, et credere debere. An non generalis est, regenerationique propria, cælestis illa spiritus innouatio? Quid est baptizari in nomine Christi? Quomodo baptizantur in nomine Christi, qui Christum nesciunt? Nam illa verba, in nomine Christi, mentis motum in Christum designant: vt id ipsum sit baptizari, inuocato nomine Christi, acto. 22. Ergo si hæc adulorum baptismo duntaxat conueniunt, iam sequitur, paruulos non baptizari in nomine Christi. Si in adultis efficaciam habet baptismus ob præcedente[m] fidem, iam sequitur, in paedobaptismo non esse talem efficaciam. Si filii iræ sunt omnes, quotquot iustificationem fidei Christi non sunt assequuti, sequitur, paedobaptizatos esse filios iræ. Generalis regula ex nuper citatis Pauli locis ad Rom. 6. et ad Galat. 3. aperte colligitur, Omnes vere baptizatos esse iustificatos, et omnes baptismo Christum induere: ergo paruuli, qui nec credere, nec iustificari, nec Christum induere possunt, nec baptizari etiam possunt. Baptizatos omnes ait Paulus spiritum vnum haurire, et vnum corpus effici. 1. Cor. 12. Ergo infantes non possunt ita baptizari. Verbum vitæ et lauacrum aquæ simul connectit apostolus Ephes. 5. Sine verbo vite nulla est baptismi efficacia: ergo qui non est capax verbi, non est capax baptismi. Omnis, qui natus est ex spiritu, vocem spiritus audit, Ioan. 3. ergo infantes non nascuntur ex spiritu.

Procuratoris in baptismo fidem paruulo sufficere, ipsi contendunt: quasi sub tutoribus et curatoribus simus nos, quemadmodum Iudei. Nulla vera ratione potest dictum illud constare, imo maximum est satanæ figmentum, omnia destruens baptisimi mysteria: quia ex fide sua viuet ipse iustus, et qui crediderit, ipse saluabitur. Fingamus tamen, alienam fidem sufficere, et videamus, qualem in tuo paedobaptismo fidem trium spirituum ranarum habuerunt patroni

patroni tui. Ostensum est in libris de trinitate, eos veram Christi fidem ignorasse, et adhuc ignorare. Ergo paedobaptizatus non potest dici in fide Christi baptizatus, nec a Christi ministris, nec in Ecclesia Dei: sed in Babylonica et satanæ synagoga. Denuo igitur nos oportet innouari, sicut denuo efficietur regnum hujus mundi domini nostri Iesu Christi, postquam projectus fuerit accusator iste Babylonicus, qui ob preceptorum suorum transgressionem nos semper accusat, apo. 12. Denuo cantantes halleluja, ad viuos fontes aquarum, et cænam agni vocabimur, postquam impetu magno ceciderit Babylon, apo. 6. et 19. Si fidem habentes sunt denuo baptizati, acto. 19. quanto magis qui nullam habuerunt? Obserua doctrinam, ut intelligas, quæ fides in baptismo requiratur. Nam quidam ante passionem baptizati, iterum postea baptizabantur, quidam vero non. Qui a Ioanne baptizabantur, de futuro Christo loquente: ii postea iterum docebantur, ut præsenti Christo crederent, acto. 18. et tunc iterum baptizabantur, act. 19. Nam Christi baptismus fidem requirit, ipsius Christi iam præsentis, ut Pauli ratio ibi docet. Qui vero ab apostolis baptizati, vel apostoli ipsi ante passionem baptizati, Christo in præsenti credebant, ii vere dicebantur in fide Christi aqua baptizati, nec alio doctrinæ aut aquæ baptismo indigebant, sed solo spiritus complemento. Baptismus itaque Ioannis non erat vere baptismus Christi, sed præparatio ad futurum, ut Paulus docet, et superiore libro ego fatis exposui. Non solum in baptismo requiritur fides Christi, sed fides Christi tibi iam præsentis, et iam propitiæ.

Quod fides item ante baptismum requiratur, docet ordo et via perueniendi ad ecclesiam Dei. Nonne oportet accidentem credere? Nonne Christus est via? Nonne fides est ostium? Hoc nos quærimus, Qui sint filii Dei? Illi quidem, in quibus est spiritus *υἱοθεσίας*, Gal. 4. et Röm. 8. qui et per fidem filii Dei, Ioan. 1. et Gal. 3. Quod si hæc infantibus non possunt conuenire, ad quid eis confertur baptismus? Quæ est ratio ministeriorum ecclesiæ Dei, nisi ut filii Dei sint ipsi, discipulis Christi et fi-

delibus Christianis? Sed quis discipulus Christi, qui eius doctrinam nescit? Quis fidelis Christianus, qui Christi fidem ignorat? Doctrina Christi? fides Christi, regnum Christi, regeneratio Christi, omnia sunt ultima perfectione consummata, et solis viris perfectis conuenire possunt.

Cælestis hæc perfecta Christi doctrina nos monet,
Catechismus vt de catechismo hic cum poenitentia et fide iterum dicamus, cum catechismus ipse poenitentiam doceat et fidem. Nihil in hac re excogitari potest infanius, quam infantorum eo ipso die, quo natus est, a pædobaptistis catechizari. Puellum ipsum interrogant, ac si ille respondere posset. Ridiculus sane Catechismus, qualem ridet Esaias cap. 28. Ipsum infantulum ibi vocant, Heus, audi, aperi oculos, Ego te baptizo. Cæcorum et surdorum est ibi cum cæcis et surdis nego- cium, vt cæci et surdi omnes perpetuo remaneant. Innumeratas ibi cum adiurationibus super recalcitrantem rectas lineas, ad rectos angulos se mutuo secantes, sacrificuli manibus ducunt, quas vocant cruces. Vix sunt postea credituri, qui ludum illum non viderunt. Est sane ridiculum, facere eum catechumenum, qui a catechizante nihil accipit. Nam audienti sermonem debet fieri catechismus. Et qui catechisatur sermone, ei, qui ipsum catechisat, debet communicare bona sua, vt nos docet Paulus Galat. 6. Ipsa etiam vocabuli ratio nos monet, catechismum non posse nisi ad ultis conuenire. Nam κατηχεῖν est voce quem erudi- re, seu viuo sermone instituere. Per quem modum Apollos erat catechumenus, acto. 18. Confirmatur catechisinus ex facto Corinthiorum. Nam cum catechismus a puerō inciperet, nec dum ille baptizaretur, si catechumenus quis ante baptismum moriebatur, defuncti nomine quis baptizabatur, 1. Cor. 15. Cuius facti rationem mox subiungam. Hoc nunc perpende, non solere ibi baptizari pueros, sed expectari tempus facti catechismi, et verae fidei. Perpende, ibi non

non esse quem temere baptizandum, etiam moribundum: quia non est tunc capax donorum baptismi. Qui enim fieri potest, ut spiritu regeneretur in nouam illam et cœlestem vitam, qui nec spiritu nec corpore sibi constat? Fides Christi catechumeno ad iustificationem sufficiet, quanquam cœlestibus aliis spiritus et corporis Christi donis ille tunc non donetur. Instituendus pluries, et præparandus est quis, antequam baptizetur, sicut Ioannes baptista dicitur missus, ut pararet domino plebem apparatam, seu perfecte dispositam. Semel et iterum oportet præparare, sicut ait Deus, præpara eos hodie et cras, et laubunt vestimenta sua, tertia die resurgentem, Exo. 19. Quanquam vero apostoli propter temporis augustiam intam copiosa messe, et propter abundans eorum virtutis donum, post unam aut alteram prædicationem baptizarent, nobis tamen id non facile licet. Multis diebus debere eos instrui, et doceri ante baptismum, docet Petrus libro septimo Clementis. Multis sunt exhortandi, ut resipiscant. Monendi, quam solenni voto et sacramento ibi in nouam vitam transferantur. Nullum aliud est Christianis sacrum religionis votum, aut iuramentum, quam istud, quod solum merito dixeris sacramentum, quasi sacrum iuriandum etiam si non per iurandi verba adhibeatur. Eo ipsis tamen, quod quis credens et volens baptizatur, perinde illi est, ac si in verba Christi iuraret, solenni sacramento. Ipsa insuper Christi prædicatio docet, vocatos esse diligenter et siepius instituendos, repetita siepius Christi doctrina. Nam totum Christi euangelium usque ad paracleti missionem, catechismus fuit, et verbalis instruacio, nondum dato novo illo regenerationis Christi spiritu. Imo per ænigmata et parabolas mysteria regni tunc tradebat Christus. Non poterat tunc cœlestem illam suam regni celorum doctrinam patefacere, cum non haberet auditores capaces, sicut nec nunc habet, usque ad

noui paraleti missionem. Rudes igitur apostoli eo
vsque fuerunt catechumeni, et innouato Christo est
tunc in eis vere genitus nouus homo. Tunc fuit
eis vera cæna corporis Christi nouus cibus noui ho-
minis, ex Deo geniti. Ibi fuit Christi prima cælestis
ecclesia, et regnum cælorum inter homines.

Aduerte autem, qua ratione moti fuere, qui
pro mortuis baptizabantur. Imo et mortuos ipsos
aliqui baptizabant, simul et vngebant, vt refert Ire-
neus. lib. j. cap. 18. Aut cadauer ita ad resurre-
ctionem mundantes, et sanctificantes: aut animam
mortui ita redimentes, vt arbitrabantur. Argumen-
to illis erat Iudaicus ritus, mortuos vngendi et la-
uandi, et de vnguento sepulturae suæ docet Christus,
et de mortui lotione legimus in actis apostolorum,
capite nono. Ritum hunc esse circa mortuos ser-
uandum, creditit Dionysius ille Hierarchieus. Non
leuis apud Corinthios erat hæc opinio, quam ideo
citat eis Paulus. Redemptionis mortui, seu baptismi
illius, hæc erat ratio: Qui baptismio vere regeniti
decedunt, inferni dolores non sentiunt, sicut alii.
Hinc arbitrabantur illi, catechumenum mortuum posse
baptismo redimi ab inferno: cum videretur iniquum,
si ex duobus credentibus unus, ob baptismi defe-
ctum, plus alio patiatur. Hæc apud Valentinianos
erat mortui redemptio, quæ apud alios erat cadaue-
ris ad resurrectionem purificatio, et consecratio hie-
rarchica. Nos vana dicimus hæc omnia. Iniquitas
nulla est apud Deum, qui hunc voluit ad baptismum
accedere, illum vero non. Solus ipse fidem culus-
que nouit, et occulto nobis iudicio iuste iudicat.
Non facit Christus catechumeno decedenti aliquam
iniuriam, sicut nec aliis, qui ante resurrec-
tionem Christi crediderunt, et in regnum cælorum
non sunt tunc ingressi. Fides catechumi non
erit irrita, peccata sunt ei remissa. Est ve-
ro ali-

ro aliqua differentia, nisi catechumeno accedat in morte regeneratio. Dictum iam est, non esse parem fidem ante et post baptismi regenerationem, cum fides ibi nouo modo vivificetur, ubi spiritus sanctus datur. Varia sunt dona celestia. Mortuo autem non potest prodefesse baptismus, quia venit nox, in qua nemo potest operari, ut ait Christus. Legislatoris iusta voluntas alio tendit. Christi praeceptum ipsorum met baptizari vult, non alios pro ipsis: sicut ipsi met credere debent, qui baptizantur, non alii pro ipsis. Non omnes Corinthii id faciebant, sed eorum aliqui: quos ob id ab aliis obiurgatos omittit tunc Paulus, solam facti rationem, in qua omnes consentiebant, pro argumento resurrectionis assumens. Spe enim resurrectionis hoc faciebant Corinthii.

Qui autem baptismum mortuo prodefesse contebant, et cenan ei prodefesse dicebant. Vnde sequuntur est, ut pro mortuo quis eucharistiam sumat, etiam plures. Qui error est priore longe deterior. Nam hic non suppletur sacramenti defectus, sed scelera inferni se sensim pro sua libidine tollere dicunt sacrificuli. Quae scelera et bulla quadam passim tolli affirman: quasi Papæ sit data in infernum potestas, quam apostolis non dedit Christus. Insigni fraude Papistis suggerit diabolus illa pro mortuis suffragia, ut viuentes homines negligant benefacere, dum tempus habent, et benefacta post mortem differant, ferendi postea subsidii spem vanam habentes. Non ex copia Papisticorum suffragiorum, sed ex propriis dictis et factis sunt omnes iudicandi, ut geslit quisque in corpore suo. Opera ipsorum sequuntur ipsis. Beati illi, qui in domino moriuntur, non illi, quos Papistæ post mortem beant. Nunc quoque esse tempus bene agendi, non postea, docet ipse Christus, Ioan. 9. et 12. Antichristus est, iudicandi et saluandi munus Christo præripit, et in infernum potestatem apostolis non datam usurpat,

pat, qui hominem ante iudicium inde se eximere putat, non amplius iudicandum. Quis mentis compos diceret, esse secundum iustitiam Dei, ut hominis in inferno siti salus et redemptio ex mea vel tua voluntate pendeat? Quisque suum quadrantem, ad nouissimum usque persoluet, suamque sarcinam portabit. Filius non potest animam patris inde redimere, nec frater animam fratris, psal. 48. Nullam talem esse ab inferno redemptionem, docent vere Iob, Ezechias et alii. Nullum post mortem posse dari subsidium, docet Ecclesiasticus cap. 14. Veritum est pro mortuo quicquam offerre. Deut. 26. et psalm. 105. Moabiticus ille fuit ritus sacrificandi pro mortuis, ut ibi colligitur. Deus ille Basz Pehor in sacrificiis mortuorum homines et sœminas scortari docebat, Num. 25. Id passim nunc faciunt sacrificuli cum mulieribus, missarum pro mortuis praetextu viuos generando. Ob hanc Moabiticam et Medianiticam imposturam veruit in Deuteronomio Moses, pro mortuo quicquam offerre, dicto capit. 26. Pro mortuis se alii incidebant, et caluitio deformabant, quod vetuit Deus, Leuit. 19. et Deut. 14. Cæna pro mortuo est sicut clamor ad idolum, ut ait epistola Ieremias. Pro mortuis non debere nos esse ita sollicitos, docuit satis Christus Matth. 8. et Paulus 1. Thes. 4. Haec sola ratio efficacissime destruit hanc pro mortuis oblationem. Nam qui vere baptizatus et regenitus dedit, nullum inferni dolorem sentiet, sed cum Christo iam regnat. Ergo talis nullo post discessum indiget suffragio. Qui regenerationis gratiam perdidit, est Ethnicus, extra ecclesiam in inferno usque ad Christi iudicium detinendus. Sola de catechumenis erat Corinthiorum difficultas. Sed catechumeni fidem dixi non esse irritam, cum præsertim in morte regeneratione vera contingat. Soli itaque Deo sunt de mortuis iudicia relinquenda, et catechumeni a nobis diligenter instituendi in fide Iesu Christi.

Mortis

Mortis in baptismo mysterium, paedobaptistis inco-
gnitum, sequitur nunc tradendum. Morimur in ba- Mors.
ptismo, et in mortem Christi baptizamur, vt veter-
rem hominem quasi mortuum deinde geramus, eum-
que magis mortificemus. Morimur autem ibi ad hunc
modum. Nam mori Adamum oportet, vt corpus
peccatorum deponat. Nec potest granum frumenti
in terram lapsum viuiscari, nisi prius moriatur. Ecce
iam in baptismo mysterium magnum, et magnam
Christi gratiam, vt eo vno pro nobis mortuo omnes
ibi pro mortuis habeamur, quod ad peccati ex-
tinctio nem adtinet. Pro mortuis ita habemur,
vt nemo audeat dicere, se sibi viuere, cum soli
Christo omnes viuamus, Rom. 14. et 2. Cor. 5.
Qui enim sibi viuit, corpus peccatorum adhuc su-
stinet, quod a conceptione dedit illi serpens. Qui
autem Christo viuere vult, debet corpus illud pec-
cati, ibi moriturum, sub aquas in baptismo mergere,
et ibi eum sepelire: vt depositis ibi, velut in se-
pulchro, peccatis, et eo lauacro mundatis, denuo ab
aquis nouus homo resurgens ascendat, et super aquas,
id est, caelos, a spiritu sancto eleuetur. Hinc in-
telligitur, vitam nostram esse cum Christo in Deo
absconditam, et nos per Adam mortuos, et per le-
gem legi mortuos, vt soli Christo viuamus, Colos.
3. et Galat. 2. Solus Christus viuit, solus ille vi-
uit, in carne et spiritu. Nos vero omnes peccati
morte per Adam et per legem sumus varie occisi,
in infernum et futuram gehennam. Moriens iam ob
id pro nobis Christus, peccati omnis et inferni
mortem aboleuit, et vitam spiritus nouam in lucem
nobis produxit: in quam nihil potest mors nec in-
fernus. Hoc Christi mysterio vetus noster homo pec-
cati, qui secundum carnem viuebat, hic moritur et
sub aquas sepelitur: vt qui super aquas resurgens ascen-
dit nouus homo, solam illam habeat internam Chri-
sti vi

stī vitam absconditam. Sola igitur cælestis illa, quæ intus latet, Christo infinita vita, est Christiano cuius requirenda: nec carni, vt viuat, permittendum. Aut si viuat, ne dominetur, sed mortificata viuat: vt verum in nobis compleatur mortificationis Christi symbolum. Alioqui mendacem Christum in suis symbolis faciemus, et rei erimus sinistre dijudicantes.

At quomodo, inquies, cum Christo est abscondita, et cum Christo est hæc vita manifestanda? Respondeo, Christus, qui a mundo nunc non videtur, dicitur in Deo absconditus, et in resurrectione manifestandus. In Deo est absconditus Christus, non sursum in loco aliquo carceris. Et ita absconditus vt est, in nobis est, vitam nostram sibi insitam abscondens in Deo, in quo ille absconditus est. Hæc itaque vita, qua spiritu in Deo et Christo, et in Deo per Christum interne viuimus, est abscondita: quia de externa est facta interna. Nam qui externus secundum carnem serpentis vita viuebat homo peccati, sublato peccato intelligitur mortuus, et sub aquis in baptismo sepultus. Cui internus alius solo spiritu in Christo viuens succedit, cælestem illam æternam vitam viuens, quam solus Christus in cælo nunc viuit, et in nobis interne viuit. Abscondita est etiam hæc vita nostra, quia mundus eam nescit, nosque ideo tanquam amentes ridet et persegitur: vt pulchre hac ratione absconditos nos vocarit propheta psal. 82. Regnum cælorum, quod intra nos est, simile est fermento abscondito, et thesauro abscondito. Matth. 13. Abscondito, inquam, in testaceis vasculis, vt ait Paulus. Internus noster homo est absconditus in corde homo, 1. Pet. 3. Hunc hominem non nouit mundus. Nam, vt ait Ioannes, mundus non nouit nos, sicut nec nouit Christum, qui in nobis est. Quanquam igitur nos rideat mundus, nihilominus absconditam illam cælestem immortalem vitam in Chri-

Christo nunc viuimus, cum ipso resuscitati, vt finalis resurreccio aliud nihil sit nobis futura, quam eius vita manifestatio in gloria. Vita haec interna externe ibi apparebit in gloria. Vita haec spiritus sicut ibi vita totius in gloria. Colof. 3. Manifestabitur, inquit, in gloria, quando Christus mundo ad indicium manifestabitur: et tunc eos, qui nos rident, indicabimus. Immortalis est vita nostra, vt nos nunquam moriamur, nostra ista vita semper nobis seruata in Christo ipso, qui vere est vita nostra, vt ait ibi Paulus. Qui in hoc mundo sine hac vita vixerunt, in infernum moriuntur in resurrectione transituri de morte ad vitam. Nos vero, qui Christo credentes semel iam transiuiimus de morte ad vitam, solam ibi accipiemus vitæ manifestationem. Apostolorum animæ ita nunc in Deo viuunt. Internus noster incorruptibilis homo in Christo iam viuit. Interna est haec vita incorruptibilis, vt dicamus perpetuo victori, et sepulchrum nunquam visuri. psal. 40.

Hanc porro internam perpetuam vitam turbare solet externa carnis victoria. Ideo ad eam tutandam terrestria membra mortificare oportet, vt mox subdit Paulus, dicto cap. Coloff. 3. Hac ratione Christus nos instruens, statim a baptismo ieunauit in solitudine orans. Quibus duobus, oratione et ieunio, caro maxime mortificatur, serpentis caput magis et magis in nobis conteritur, et temptationibus omnibus potenter resistitur, vt est ibi Christus in temptatione factus victor oratione et ieunio. Fides nostra baptismo viuificata, viuens non permanebit, nisi nos carnem mortificemus. Daemonia pellere, morbos sanare, et alias virtutes operari, nemo potest nisi per orationem et ieunium, Matth. 17. id est carne mortificata, et spiritu viuificato. Quanto caro magis mortificatur, si ex fide fiat, tanto spiritus magis viuificatur. Quorum utrumque oratione fit, et ieunio. Per orationem erigitur spiritus in Deum

in Deum gemitibus inenarrabilibus: et per abstinentiam ipsi appetitus carnis imbellis redduntur, ut spiritui resistere nequeant. Concupiscentias carnis mortificare, est hepar, renes et adipem Deo in holocaustum offerre. Nam concupisibilis, quæ est in hepate, per renes in libidinem prorumpit, et per adipem roboratur. Talem itaque voluit misericordia diuina in Christo mortificationem consummari, per eius baptismum, id est, corporalem mortem, ut hoc nostro baptismo, tanquam eius rei symbolo, omnes mortificemur et moriamur. Cum tamen non sit nobis mors, sed vita ipsa, et peccati mortis destrucción. Moritur ibi vetustas, et peccatum ipsum, quod nobis erat mors, ut mortem ipsam hic mori dicas, et nos vivificari. Nam ad eundem modum, destructa peccati morte, nos hic resurgimus ad æternam spiritus vitam, ad quem in finali resurrectione, destructa corporali morte, resurgentemus secundum carnem ad æternam vitam. Omnia illa futura mysteria sunt hic spiritualiter impleta: quia hæc est resurrection spiritus, sicut illa resurrection carnis: hæc resurrection prima, illa resurrection secunda. Hanc mortis Christi similitudinem esse baptismum, per quem nos morimur cum Christo, probat apostolus. Ro. 6. et colos. 2. Vnde mors, qua Christus pro nobis mortuus est, dicitur baptismus, quo ipse pro nobis baptizatus est, Matth. 20. Marc. 10. et Lucæ 12. Aquæ eius baptismi fuerunt Christi afflictiones et angustiæ. 2. Samu. 22. psal. 17. 68. et 143. Has aquas gustauit Christus, non sui causa, sed pro nobis, aquarum signum nobis reliquens, tanquam mortificationis symbolum, cum velut morituri, aquis mergimur, et ibi sepelimur, qui abyssi sepultura eramus cum gigantibus digni.

Non ita intelligas, ut ob id oporteat te totum in aquas a baptizante præcipitari. Sed cum in aquas descendis, effusæ ipsæ in caput et corpus tuum aquæ te totum tingere, mergere, et lauare dicuntur. *Baptismus* est proprio tingere, sicut tinctor

cut tinctor, qui et baptistes dicitur, pannum in aqua ponit, et aquam defuper fundit. Ad quem modum nos cum baptizamur, in aquam ipsam descendimus, et defuper aqua nobis a baptizante funditur. Ita defuper renouamur et abluimur, in cælum postea super aquas ascendendo. Ad hunc modum descendit Christus ad aquas Matth. 3. et Eunuchus acto. 8. Inde postea ascendentes.

Ex his inferas primo, Esse in paedobaptismo ridiculum ad aquas descensum vel ascensum, cum infantulus nec descendere possit, nec ascendere. Inferas secundo, non posse eum Christi baptismo baptizari, qui non est mortificationis capax: nec posse in baptismo sequi mysterium resurrectionis, nisi praecedat mysterium passionis. Hoc modo voluit Christus pro nobis mori, et nos pro mortuis haberi, ut pro eo nos mortem obire simus deinde parati, in eisdem baptismi eius aquis stolas nostras dealbando, apoc. 6. et 7. Qui cum Petro eum tam cito negaturus est, nondum est Christi baptismi capax, tantum abest, ut paedobaptistæ sint eius capaces. Quid tu par reddere posses amico, qui se pro te morti obiecit? Nonne te pro illo morti offerre? Nihil gratius nos Christo reddere possumus, nec quod proprius ad debiti solutionem accedat. Quanquam adhuc differentia sit infinita, sicut sua mors differt a nostris: ob personæ, quæ patitur, excellentiam, et quæ non merendo patitur: et pro iis, qui mortem merebantur. Quando tu crucem et mortem pro Christo pateris, memento primo, te talia Christo debere, qui pro te talia passus est. Memento secundo, non esse tibi mortem, sed vitam ipsam, et mortis destructionem. Non est tibi pro Christo mors formidanda, quæ tam debita est, et tam preciosa in conspectu eius. Eo magis, quia non est tibi mors, sed careeris satanæ dissoluio, et in libertatem gloriae collocatio, vita ipsa semper in Christo viua manente. Vitam illam æternam sci-

M.

mus

mus, gustamus, et iam habemus vere præsentem, a qua per mortem non separamur, quin semper viuat internus noster homo. Hoc nos scimus, et resuscitatum Christum in nobis ipsis experimur. Hoc experimento scimus, nos eius instar resuscitandos, qui eius instar iam sumus in interno homine vere resuscitati, vt visa sepultura resurrectionem mox videbis.

Post mortem sequitur sepultura: de qua dictum est, **Sepultu-** nos esse cum Christo sepultos. Vt liceat plane ex dictis inferre, quod quanquam Iudeis, in cælum non assumptis, magni momenti fuerit sepulturæ ius, nobis tamen eam cadaueris sepulturam esse rem exiguum, docet in Euangeliō Christus, Matth. 8. et Lucæ. 9. Sumus iam omnes cum Christo per baptismum sepulti, Roman. 6. et Colos. 2. vt quod superest post corporalem mortem cadauer, sit ad vitandam putredinem ciuiliter abigendum. Idque maiori pietate faciendum propter imaginem Dei, in cadauere ipso sitam, et propter Christi donum, quod ibi placuit inhabitare. Verrus christianus, qui est nouus internus homo, et noua in Christo creatura incorruptibilis, in æternum cum ipso Christo iam viuens in cælestibus, nec mori potest, nec sepeliri, testante etiam ipso Davide. Magni, inquit, pretii erit redemptio animæ eorum, et quiescet quis in seculum, et viuet usque in perpetuum, sepulchrum nunquam visurus, psal. 48. qui est Hebreis 49. Idque eo magis verum est, quia sepulchri nomine infernus simul ibi intelligitur: in quod non ingrediuntur, qui sunt a Christo regeniti. Magna quoque est vis verborum Christi, Qui credit mihi, habet vitam æternam, in æternum non moritur, nunquam amplius moritur, sed transiuit iam de morte ad vitam, et ad æternam vitam. Est vere internus noster homo incorruptibilis, et immortalis, vt mox videbis. Qui vero non moritur, sepultura non indiget. Vere est Christus pro nobis mortuus, et sepultus, ad inferos usque de-

que descendens: vt nos postea ei insiti, et consepti, nunquam amplius moriamur, nec in inferni limbis sepeliamur, sicut sepulti sunt olim Iudæi, in regnum hoc tunc non assumpti. Polluebantur illi, cum aderant sepulturis: et ipso contactu cadauer aut sepulchrum, velut infernus, tangentes polluebat. Num. 19. Si teneas, quæ diximus in primo dialogo, facile intelliges, nos non sepeliri, vt sepeliebantur olim Iudæi. Eorum animæ ad sepulchrum ducebantur, sicut et corpora: nostræ vero in cælum assumuntur a Christo. Sicut Adam postquam peccauit, si de ligno vite denuo comedisset, vixisset in æternum, vt ait Deus, ita nos pane illo vitæ, et potu illo incorruptibili nutriti, mori nunquam amplius poterimus, nec esurire, nec fitire. Ioan. 4. et 6. ergo nec sepeliri. Sicut ergo, inquit, ita qui edit me. Ego autem immortalem et incorruptibilem vitam viuo, ita qui edit me. Ex incorruptibili cibo non potest, nisi incorruptibilis homo nutriri. Fortissima est ratio, si vera sit manducatio.

Ex morte igitur et sepultura hæc duo inferuntur. Primum, quod nos mortua opera reddunt immundos, sicut Iudæi ex contactu mortui polluebantur. Polluta eis erat mors et pollutionis peccati mors infernalis. Secundum, quod sicut magna erat olim Iudæis maledictio, si post mortem ob sepulturæ desecatum, a bestiis cadauer deuoraretur: ita est nobis res execranda, postquam sumus Christo consepulti, denuo a concupiscentiis inescari. Sicut olim non licebat sacerdotibus et nazareis adesse sepulturæ, quæ erat infernus ipse: ita nobis sunt cauenda infernalia sepulchra, quæ sunt sepulchra concupiscentiæ. Post mortem et sepulturam sequitur resurrectio. Nam aquis mergimur mortis, et sepulturæ Christi symbolo, vt iterum ab aquis ascendentis, quod est resurrectio, ex nouo aquæ elemento na-

M. 2.

scamur,

Resurrec-

tio.

scamur, qui antea eramus ex terra nati. - Magnum mysterium, quod ex terreo maledicto elemento carna-liter antea nati, ex aliis cœlestibus poslea nascamur: vt ita secunda natuitas primam superet, sicut anima corpus. Nascimur in baptismo ex aqua, spiritu, et igne, Matth. 3. Lucæ 3. Ioan. 3. Simul hic intelliguntur creata et increata, vt simul erant in Christi generatione. Ex illis omnibus ostendemus, animam essentialiter constare atque ita nunc innouari. Ea omnia in Christi generatione fuisse diuina et humana vnum facientia elementa, in libris de trinitate docui-mus: in eius regeneratione esse ea omnia innouata, eiusque instar in nobis desuper innouari. Ex supernis nos denuo nascimur, vt ab eis maledicta terra transformetur, abluatur, et viuiscetur. Aqua et su-periora illa spiritum sanctum in scripturis designant, sicut cœlum: vt ex illis nascentes, dicamur e cœlo nasci. Illis nos in diuinitatem interne nunc transfor-mamur, et glorificamur, externe postea corpore trans-formandi et glorificandi. Solius corporis Christi præmissa est nunc resurrectio, innouatio, transforma-tio, et glorificatio tanquam specimen quoddam nobis gustandum exhibitum, vt eam nos spiritu nunc Christi innouationem intus percipientes, futuram nostri cor-poris innouationem certius cognoscamus. Qui in se ipso Christum viuere non cognoscit, non est regenitus. Qui in se ipso Christum cognoscit, resuscitatum eum vere percipit, et se eius instar resuscitandum. In re-generatione nostra spiritus noster instar Christi nunc resurgit, ad eius imaginem transformatur, et glori-ficatur. 2. Cor. 3. Ex facta iam spiritus nostri glo-riificatione instar Christi, futuram instar Christi, nostræ carnis glorificationem efficaciter colligimus. Spir-itus resurrectio arguit corporis resurrectionem, ac-cidente experimento resuscitati corporis Christi, quod in nobis experimur. Aequa facile est, carnem, sicut spiritum transformare, et glorificare, cum ea omnia di-uinæ

uinæ lucis immixtione pariter siant. Ergo æque facile est, corporis resurrectionem credere, sicut resurrectionem spiritus. Proprium lucis est, terream materiam in splendentes margaritas, et preciosos lapides, lucide transformare, vt spiritum transformat. Sicut a lucis splendore est Christi corpus in monte transformatum, et in resurrectione glorificatum: sicut a lucis splendore spiritus noster ad eius imaginem et gloriam nunc transformatur, et glorificatur, dicto capite 2. Corin. 3. ita ad eius imaginem corpus nostrum transformabitur et glorificabitur, Phil. 3. Magna est vis resurrectionis Christi, vt eam agnoscentes, nostram etiam euidenter agnoscant, in interno homine iam gustent, et experiantur. Cuius rei verum gustum et experimentum nobis præbet baptismus, in quo vera fit et dignoscitur nostri spiritus resurrectionis, regeneratio vera, et noui hominis formatio, instar Christi, qui nouus homo resurrexit.

Vt vero cælestem hanc noui hominis substantiam dittinam generationem penitus affequaris, lector Christiane, repetenda tibi sunt, quæ sepius diximus, Creatoris substantiam esse creature in unum plasma varie unitam et mixtam, tam in anima, quam in corpore, quorum omnium specimen est Christus. Diximus, vitalem Christi spiritum esse halitum quendam, qui elementorum horum substantiam veram continet, sed incorruptibilem et nouam. Sicut verbum Dei est hypostatico homo, ita spiritus Dei est hypostatico spiritus hominis: et ita se totum nobis communicat. In gratiam nostri est spiritus Christi Deo adglutinatus, vt ita se nobis communicet, et Deo nos adglutinet. Spiritus ipse Christi humanus Deo in unum adglutinatus, per resurrectionis gloriam et potentiam est innouatus, sicut et caro ipsa. Anima eius hinc dicitur innouata, ob nouam deitatem, et nouam incorruptibilem vitalis spiri-

tus substantiam. Ab eo item animæ nostræ, fide restitutæ, substantialiter innouantur, cum Christum totum ordine quodam nanciscuntur. Constat potissimum hic ordo, prædicatione, baptismo, et cœna. Priora sunt generalia quedam dona spiritus Dei etiam in gentibus, per quæ bene quis agit, ipso conscientiæ testimonio, antequam specie Christum cognoscat. Deinde specialis alius est spiritus, quem ex Christi doctrina accipit catechumenus, et iterum alius excellentior, quem baptismo accipit Christianus: sicut alius est spiritus, quem peperit Christi prædicatio, alius, quem peperit resurrectio. Quando in Christo quis ex aqua et flatu generatur, fit in eo status Christi impressio, quedam substantialis insertio, Christi vestimentum: simulque accedit carnis cibus, et sanguinis potus. Ita ex aqua et flatu nascimur, ac si Christus flatu oris sui in nobis flaret, mox in cœna nos nutriens. Horum ministeriorum est in dispensationis modis differentia, varia fruitio, et concomitantia certa. Spiritus Christi humanati, baptismo nobis datus, iam propinqua quadam aptitudine, id quod in Christo reliquum est, tribui nobis indicat. Proprium baptismi est ita regenerare, vt Christo substantialiter inseraris, et Christum induas. Proprium eius est dare spiritum sanctum, sed ita humanis elementis iunctum, vt reliqua consequantur, consequente quoque cœna. Eo magis, quia cum ex elementis illis desuper renouamur, et illa in nobis renouari sequitur, et nobis ea, quæ Christi sunt, communicari. Atque ita datur nobis in baptismo integer spiritus Christi, sicut in cœna datur integra caro. Cum elementari flatu datum cernimus spiritum sanctum apostolis Ioan. 20. et acto. 2. Cum elementari flatu est anima data in generatione, genef. 2. Cum eo igitur fit regeneratio, instar primæ generationis: et nos ex flatu renascimur, sicut ex aqua, creatis simul et increatis. Cogita, in solo Christo esse

sto esse originaliter spiritum sanctum, spiritu humano vestitum, in gratiam nostri, et ita nobis communicari. Cum ipso spiritu Christi diuino, nouam vitalis ipsius spiritus substantiam accipiunt animæ nostræ, ita vestite, sicut verum sanguinem, et veram carnem: esto, sine illis dari possit spiritus sanctus.

Sed ipsam animæ iacturam, et reparationem, hic paucis audire consert. Agimæ essentiam, corruptilibus carnis elementis in unum alligatam, ita per Adam occidit satanas, ut sit quodam modo anima redditæ mortalis. Mortalitas dicitur animæ quibusdam rationibus: ut quando pars corporis tollitur, dolet ibi, et velut moritur anima: et quando spiritus eius absimitur. Insigniore alia ratione est per peccatum anima redditæ mortalis, sicut caro mortalis. Non quod in nihil anima redeat, sicut nec caro. Sed moritur, quando cum dolore vitalibus actionibus priuatur, et in inferno languens detinetur, quasi non amplius viatura. Contra vero per Christum sunt animæ redditæ immortales, sicut caro immortalis. Christus immortalitatem attulit mundo, 2. Timot. 1. et 1. Pet. 1. Adam totius hominis immortalitatem servare potuisset, et peccando eam totam perdidit, quasi moreretur, nunquam amplius futurus. Ad hanc vero immortalitatem nobis iam presentem intus restituendam, Christus reparator animas nostras reddidit immortales, et vitalem eorum spiritum incorruptibilem, instar vitalis sui incorruptibilis spiritus, quem nobis communicat, seipsum totum concommunicando. Aërem illum, seu spiritum, quem nunc spirat Christus, in nobis spirat in cordibus nostris, sive totius naturæ communicatione. Non sine mysterio ex celestibus elementis nos nascimur e supernis, et de uno generamus, idque per potentiam resurrectionis Christi: communicata nobis integra substantia spiritus sui, quem regeneratione est ipse totum incorruptibilem natus. Hanc incorruptibilitatem ita

animæ nostræ substantialiter coniungit Christus, vt aliam dicas esse regenitis animam, quam ante, propter substantiam innouatam, et nouam deitatem adiumentam. Sicut ergo vere est in nobis integra caro Christi, ita vere est in nobis integer spiritus eius. Sicut anima nostra sanguine ipso Christi vere reficitur, ita et vitali ipso spiritu in sanguine sito. Vere et realiter sunt in nobis cælestia incorruptibilia, qualia Christus in cælo nunc substantialiter habet, superiora clementa, per quæ ipsi animæ nostræ substantialiter iungitur corpus ipsum Christi in interno homine. Nouam diximus cælestem illam halitus Christi substantiam, per resurrectionem eius innouatam, sicut est terreum elementum in glorificata eius carne innouatum. Cælum factum est nouum, sicut et terra noua, in die resurrectionis Christi. Spiritus nouus, regnum nouum, nouæ in Christo creaturæ, omnia denique noua, feedere nouo. Et omnia nobis communicata. Admirabilis est in nobis noua generatio, ex aqua et spiritu, clementari simul et superelementari. Per natuitatem hanc cælum ipsum nobis datur, sicut e cælo sibi nascimur. Talia nobis dantur, qualia Christus in cælo habet elementa, cælum nouum facientia. Ea dat Christus, dans se ipsum totum. Hæc est vera regeneratione, non ita fruola, vt vulgo creditur, sed substantialis et integra noui hominis productio. Substantialis in nobis est innouatio, postquam Christus est substantialiter innouatus, et se talem nobis communicat. Modus innouationis est facilis ab ipsa Christi luce. Ab eximio illo increatæ lucis fulgore iminutatur in spiritu nostro prior creatæ lucis forma, ipseque tunc Christi integer spiritus adiungitur, sicut integra caro. Innouatio est ibi necessaria, cum esset ibi prior dæmonis pollutio, in elementis ipsis animæ. Cui tantæ pollutioni nefas esset Christum totum inuolui. Non posset corpus Christi incorruptibile substantialiter iungi animæ nostræ,

nisi es

nisi esset in ea participatio illius spiritualis substantiae incorruptibilis. Id enim est commune vinculum. Per corruptibile vinculum alligatur anima nostra corpori nostro corruptibili, et per incorruptibile vinculum alligatur illa corpori Christi incorruptibili. Nisi illius incorruptibilis substantiae esset in nobis vera communicatio, aliquid spiraret Christus, quod nobis non communicaretur. Quod nefas est dicere, cum ille se totum nobis communicet. Priora illa creationis mundi elementa, sunt insigni mutatione in finali resurrectione innouanda, sicut et cœli ipsi: cum sint omnia polluta, et ob id vi caloris in die iudicij dissoluenda. Quæ vero sunt noui hominis elementa, impolluta sunt, innouata, ab omni mutatione et alteratione immunia, ut sit vere internus noster homo instar Christi incorruptibilis. Ex incorruptibili semine est vere genitus, incorruptibilis est in Christo conditus, et ex incorruptibili cibo vere nutritus. Quomodo non erit immortalis nouus homo, si vetus ille Adam in prima generatione erat immortalis? An non est iste multo nobilior, quam fuerit ille? Incorruptibles illi sunt homines, qui, ut ait Ioannes, non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo, geniti sunt: qui ob id nec peccant, nec peccare possunt, cum sint verum Dei semen, Ioan. 1. et 1. Ioan. 3. Ex incorruptibili carnis et sanguinis Christi cibo et potu, non potest nisi homo incorruptibilis nutriti, cum nutritio sit naturalis assimilatio. Eo magis, quia homo ille ex ipsa carne et ossibus Christi essentialiter constat. Ephes. 5.

Illi itaque spiritali animæ nostræ substantiæ, modo, quo diximus, innouatæ, illisque nouis resurrectionis Christi elementis incorruptilibus, per regenerationem veram adiunctis, adiuncta in cœna domini ipsa Christi incorruptibilis caro, efficit verum, et incorruptibilem internum nostrum hominem, ex carne et ossibus Christi eiusque et no-

stro spiritu compactum. Quæ vera est Christi in nobis formatio, et interni nostri hominis integra generatio, prius vitam tribuens, quam corpus, instar Christi, non instar Adæ. Nam in Adæ formatione præcessit animam corpus, et arbor vitæ arborem scientię. Christus vero prius habuit in mundo vitam et spiritum, quam carnis corpus; prius spiritum suum nobis dat, quam corpus, prius scientiam, quam nutrimentum. Magna sunt hæc mysteria, quæ docent, post lauacrum mox sequi cœnam domini, ad complementum et nutrimentum noui interni hominis. Hac ratione nos dicimur esse per unum spiritum in unum corpus baptizati. 1. Cor. 12. et Ephes. 4. Omnia mysteria Christi in unum ita concurrunt, ut simul fide, baptismo, et cœna domini idem effici dicas, et peccata remitti, et nouum hominem digni. Magna hic arguitur potentia resurrectionis Christi, per quam fides, baptismus, et cœna suam habent efficaciam. Tanta molis fuit, Christum resuscitare ad immortalitatem, et nouam illam gloriam, quancæ erit postea finalis tota resurrectione, et totius orbis innovatio. Sicut ibi fiet, ita hic factum est vere calum nouum et terra noua. Plus artificii habet hæc Christi resurrectione, quam prima tota mundi creatio. Illa omnia sunt corruptionem perpetua, hæc vero incorruptibilita semper et glorioſa. Maioris est artificii, ex re facta corruptibili facere incorruptibilem, quam rem totam ab initio facere. Creatio hic facta est, noua mundi productio, et nouæ creature factæ incorruptibles. Radem illa finalis resurrectionis futura innovatione sunt iam in Christi corpore, per eius resurrectionem, omnia innovata et terreæ carnis, et spiritus elementa, quæ diuina et humana Christus habuit, unum facientia: et ea omnia ille nobis communicat, seipsum communicando. Perpende, lector, ex quibus elementis in cœlo nunc substantialiter constet ipsum Christi cor-

stī corpus, et vitalis spiritus eius. Inde intelliges, qualem ex spiritu et carne ipsius, compositionem habeat nouus homo, Christo infitus, ut palmes viti, in vnam Christi substantiam.

Fortasse hic nobis obiicies, Si impeccabilis et incorruptibilis sit in nobis homo, sequitur, nullum post baptismum et cænam, posse a quoquam committi peccatum. Respondeo. Internus homo non potest vñquam peccare. Nos vero siepius et varie peccamus. Tunc internus homo non mox corrumpitur, sed in Christo seruatus quodammodo delitescit, Christo ipso longanimiter sustinente. Multa enim peccata operit charitas et gratia Christi.

Non igitur, inquies, mortalia peccata omnia tollunt gratiam. Respondeo. Peccata varia in lege erant ad mortem mox inferendam, quæ nunc, præponderante gratia Christi, non sunt ad mortem, Christo tegente, et operiente peccatum illud, ne tunc imputetur: quod maximum est dilectionis et gratiae Christi argumentum. Peccatum insigne, quod tollit gratiam Christi, peccatum ad mortem, pro quo non est orandum, est peccatum in spiritum sanctum. Qui ita peccauit, ille vere in seipso Christum necauit. Ita Christus hodie interficitur in nobis, impietate nostra ipsum necante, cum ab infidelitate et vitiis carnis penitus obruiamur.

Non est igitur, dices, immortalis internus homo. Nam tale in spiritum sanctum si ab illuminato committatur peccatum, tunc dicitur in eo mori internus homo, et in eius spiritu Christus extingui. Respondeo. Immortalis et incorruptibilis dicitur in nobis internus homo, sicut Adam ante peccatum: quia in immortalitate seruare se potest, sicut poterat Adam, libero hic et ibi arbitrio, seu libera potens facultate. Facta autem in arborem scientiae hic et ibi transgressione, simul perditur et arbor

et arbor vitæ. Quæ nunquam deinceps recuperatur, nec potest amplius cum Christo cœnari. Ex suppositione ergo dicitur hic homo, sicut ille immortalis et incorruptibilis. Iugiter contra hunc hominem pugnat serpens, sicut contra Adamum, et eius posteros pugnasset, si primo occursu Adam vietus non fuisset. Corruptio in nobis interni hominis nunc sit, resolutione quadam per disceplum Christi facta: tuncque prava anima hominis a paradiſo, seu regno cælorum, pellitur, et cacodæmoni traditur.

Iterum obiicies, Sicut ipsum Adam ob primum peccatum mox expulit Deus a paradiſo, quare Christus peccantes non mox expellit a Regno cælorum? Respondeo. Sublimitas gratiæ Christi erga nos ostenditur. Differentia item est manifesta, vt dixi libro primo. Nam Adam immaculatus totus creatus non potuit in paradiſo Dei cum macula tolerari. Nos vero in carne maculata iam fitos Christus secundum spiritum glorificans, peccata maculatæ carnis adhuc tolerat, sed non peccata in spiritum sanctum.

Iam sequi tu contendes, hominem Christianum non posse damnari, nisi ob unum peccatum in spiritum sanctum. Non sequitur, nisi peccatum in spiritum sanctum latius extendas. Peccata omnia per Christum potentibus remittuntur. Impenitentia vero durante, sensim recedit a nobis Christus, suis momentis, ad penitentiam excitans. Tunc peccatum, quod non erat ad mortem, perducit ad mortem, vincente semper carne excitatum spiritum. Longa pugna sensim nos ad mortem ducimus, vt primo libro dicebamus. Multis nos hortatur Christus, et expectat, vt penitentiam agamus, antequam candelabrum nostrum tollat, et deleat nos de libro vitæ, apoc. 2. et 3.

Vehementer igitur errant Papistæ, qui mortalium peccatorum magno facto catalogo, a quo quis eorum aiunt, uno momento hominem necari, baptismi gratiam tolli, ac pluries

pluries eam reproduci: quasi sint nobis plura baptisata, instar Iudeorum et Mahometanorum. Imo et apud Iudeos peccatum idem erat huic ad mortem, et non illi, præponderantibus in eo aliis bonis, vt 2. para. 12. et 19. Vbi penitus quis auertebatur a iustitia, omnia erant ad mortem, nec prioris iustitiae erat tunc aliqua utilitas, Ezech. 18. imo acrior punitio, post cognitam veritatem deficere: quod et Christus nos docet, ac etiam apostoli. Hoc insuper est nobis certissimum, contra Papistas omnes, Internum nostrum hominem esse in Christi iustitia conditum. Ephes. 4. vt quamdiu ille intus permaneat, permaneat iustitia et gratia Christi, sintque tunc peccata commissa omnia venialia. Quamdiu manet in nobis vera fides Christi, manet et iustitia, quæ est ex fide, daturque per eam delictis omnibus venia. Iustitia hæc Christi in nobis perfecta est permanens, in sola ipsius fide consistens, iustitiis omnibus legis præponderans, in interno incorruptibili homine sita, vt sit ipsa incorruptibilis. Omnia apud Iudeos erant iterabilia, et facile corruptibilia: nobis autem contra. Iudeos maxime intelligo vulgus ipsum. Nam prophetas viventes, et in Christum credentes, fides hæc stabilius iustificabat: quanquam et ipsi nobis fuerint inferiores. Artificio vario in singulis agebat Deus.

Argumentaberis adhuc, Si illa eadem Christi corporis et spiritus in nobis est substantia incorruptibilis, erimus nos æquales Christo. Imo internus noster homo aliud nihil erit, quam ipsemet Christus. Ad hoc primum dico, quod in regno cælorum Christus est omnia in omnibus, Colos. 3. Christus se nobis communicans, facit ex nobis unum ecclesiæ corpus, quod est corpus Christi, complementum sumens ab ipso corpore Christi, qui omnia in nobis implet, Ephes. 1. Dico secundo, non propterea sequi, nos esse pares Christo, nec in futuro seculo erimus ei pares

pares. Imo nec inter nos erimus inuicem pares. Nam sicut stella a stella differt in claritate, ita resurrectio mortuorum. Ab ipso Christo semper gloriam nostram esse, et eam nos illi debere agnoscamus. Generatio nostra est de creatura, generatio Christi de substantia Dei. Christus sua gratia se ipsum nobis donans, omnia nobis donat, et suam gloriam nobis communicat. Gloriam, inquit, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sim ego in eis, sicut tu, pater, in me, Ioan. 17. Tales nos sumus nunc in mundo hoc, qualis Christus ipse est in calvis. 1. Ioan. 4. Et hoc propterea, quia ipse in nobis est, qui nos tales esse facit. Qualis est caelestis ille, tales et ii, qui caelestes sunt, ut ait Paulus. Non tamen propterea simpliciter dicitur Christus esse noster internus homo: sed quatenus innato nobis spiritui seipsum communicat, eum in dies renouando. 2. Cor. 4. et Ephes. 4. Ignis spiritus Christi carnem nostram ad dissolutionem usque mortificat, sicut moriebantur olim carnales Israëlitæ, quos ignis gloriae domini contingebat. Quanto magis spiritum nostrum suo igneo spiritu Christus innouat, et magis secundum corpus se nobis insinuat, tanto magis dicitur noster internus homo in Christo adolescere, et Christus ipse magis in nobis formari, et externus homo magis aboleri, ut generatio unius sit corruptio alterius. Constat itaque internus noster homo ex diuina Christi, et humana spiritus nostri natura, ut ob id nos merito dicemur participes diuine naturæ, et dicatur vita nostra cum Christo ibi abscondita. O gloriam incomparabilem, et incomparabilia dona caelestia. Quomodo non erit regnum Dei in nobis, si Christus ipse, qualis in caelis regnat, in nobis est, nos tales esse faciens, qualis ille est? Internus noster homo est vere caelestis, de celo descendit, de substantia Dei, de substantia Christi diuina. Non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis genitus, sed ex Deo. Internus noster homo iustus est, iustus natus est, si

est, sicut Christus natus est iustus, et in iustitia semper habitat. Internus noster homo Deus est, sicut Christus est Deus, et spiritus sanctus est Deus. In umbra huius veritatis olim dictum est, Ego dixi, dum estis: quam deitatem et Zacharias nobis praedicit cap. 12. Sicut unus Deus est in multis, ob id Deos dici faciens: ita unus Christus est in multis, nos esse faciens Christos et Deos.

Quia vero substantiam interni noui hominis non satis nouerunt paedobaptistæ, sicut nec substantiam integrum vitalis spiritus noui, familiari alia via de spiritus sancti dono in baptismō, cum eis disceptemus. Sciscitemur ab eis, quare dicitur baptismus spiritus? Ego, cum omnia spiritus sancti effecta, per omnes scripturas discurro, inuenio spiritum sanctum nunquam alicui tribui, nisi ubi aliquid in eo effecisse apparet. Vni per spiritum datus sermo sapientiarum, alii prophetia, alii dona linguarum. Spiritus sanctus est spiritus consilii, timoris, pietatis, et similium. Esa. 11. et 1. Corin. 12. Hæc omnia vocat ibi Paulus manifestationes spiritus. Unicuique, inquit, datur manifestatio spiritus ad id, quod expedit. Vanum est igitur, quod paedobaptistæ singunt, esse in parvulis dationem spiritus sancti, instar Ioannis baptistæ, cum non sit in parvulis, ut in Ioanne baptista ea spiritus manifestatio. Imo, quod insanius est, spiritum sanctum vocant infusas quasdam qualitates. Ioanni præcursori ad Christi manifestationem ex privilegio datum est in utero, ut de eo testimonium ferret, etiam si non esset baptizatus. Hoc vero in aliis parvulis non reperiass. Nec etiam si reperiretur, ad paedobaptismum quicquam ficeret. Quomodo ex non baptismo probant ipsi baptisum? Si baptisum inde deducere volunt, baptizent in utero matris, sicut Ioannes erat in utero. Spiritus sancti itaque manus fuit ibi manifestum, quia saliit infans in utero matris.

In paedobaptis-

In paedobaptismo vero aliud nihil manifestatur, quam clangor quidam, seu vagitus ranarum, aquis illis immatantium, et calcitrantium. Si in Ioanne baptista non fuit regeneratio, multo minus erit in paedobaptistarum infantibus. Confirmatur ratio praecedens, si a paedobaptistis rogemus, Quid sibi velit ignis spiritus? An non Christus baptizat nos spiritu sancto et igne? Putas, ignem hunc esse rem mortuam? Potest esse ignis, nisi vrat et luceat?

Dices tu nobis, Quemadmodum apostoli uno tempore aqua baptizati sunt, et alio tempore spiritum sanctum acceperunt: ita nihil prohibet parvulos carnis aqua baptizari, et adulto spiritum sanctum accipere. Sed quando nihil prohiberet, quorsum eis baptismus exhiberetur? quis esset effectus? quae utilitas? Vbi verbum domini, id facere iubens? Apostoli credentes sunt aqua baptizati. Spiritum regenerationis sanctum, ante resurrectionem accipere non potuerunt, cum spiritus ille nondum esset. Velut enigmata quodam Christus mysteria sua ante resurrectionem designauit, quo omnia postea vere noua in suo regno compleuit. Idem in mysterio nunc sunt baptismus Christi in Iordanie, et resurrectione eius, quamquam ille baptismus Iordanis verum regenerationis spiritum nondum integre habuit, cum Christus nondum esset glorificatus. Ioan. 7. Idem nunc sunt, aquæ et spiritus sancti baptismus, quod nunc fieri non poterat. Quamvis baptismum fides tempore praecedat, et aliquando baptismum spiritus praecedat aquæ baptismus, in fide semper factus: tamen operatione diuina sic denuo coniunguntur illa tempora, ut simul fide et baptismo idem effici dicas, cum in baptismo sit fidei complementum. Per baptismum datur remissio illa peccatorum, quam fides iustificando confert. Peccata, a quibus fide iustificamur, per baptismum abluiuntur. Nequit ego baptismus sine fide aliquo modo concludi. Necessario oportet, nos iuxta

iuxta Christi praeceptum, credentes baptizari, ut sic eo iauacro regeneremur. Impossibile autem est, paruulos iauacro regenerari. Non solum ergo prohibentur paruuli baptizari, sed et impossibile est, ipso baptizare, ut baptismi omnes definitiones ostendunt, quas mox trademus. Prohibuit Christus paruulos baptizari, iubens, ut apostoli baptizarent eos, quos docuissent: iubens prius credere, quam baptizari.

Si de manuum impositione loquamur, quid magis mimicum pingere possis, quam sacramentum illud <sup>Manuum
impositio-</sup> mitratorum, quod vocant confirmationem, vnum de septem illis bestiæ sacramentis? Non fuit possibile, de puteo abyssi ascendere pictos alios dæmonas, qui tot et tantis modis Christi euangelium ludibrio exponerent. Si, postquam credideris, baptizaris, nihil de hac manuum impositione, quæ baptismum consequitur, verius tibi dici potest, quam id, quod tu ipse leges acto. 6. 8. 13. 19. et 1. Timoth. 4. Non legitur illa manuum impositio ad dationem spiritus sancti a Christo peculiariter instituta, sed generaliter est ab eo probata, ad virtutes edendas et morbos sanandos. Sine ea vere dicitur baptismus spiritus iauacrum regenerationis, tinetio renouationis, spiritus regeneratio ex aqua et spiritu sancto. Illa manuum impositio superabundantem benedictionem continet, et certam virtutem, seu operationem, sicut per manus sunt operationes. Manum impositione et oratione vtebantur Israëlitici patres ad benedictionem imprecandam. Genes. 48. Num. 27. et Deut. 34. Re fieri solita ad benedictionem dandam usus est Christus, et post eum apostoli. Non est illa formula baptismi penitus necessaria, eo magis, quia sublime illud linguarum donum, quod per impositionem manuum tunc dabatur, ad ecclesiæ multiplicationem, non necessario oportet baptizatis omnibus dari: ied superabundans benedictio ibi ostenditur. Ma-

num impositio aliquando est baptismo præmissa, aliquando omissa, aliquando repetita, ac pueris non baptizatis adhibita. Paulo ipsi prius est manus imposta, quam aqua baptizaretur, acto. 9. Petrus datum Cornelio cernens spiritum sanctum, ei manus imponere non curauit, acto. 10. Illud obserua, quod quamvis post datum spiritum sanctum Cornelio, omiserit Petrus manuum impositionem, tamen aquæ baptismum non omisit: quia ille magis mysterio conueniebat, et erat a Christo omnibus institutus. Repetitam manuum impositionem vides acto. 6. et 13. Apostoli itaque illa benedicendi prisca ratione, a Christo probata, vtentes, super ægros manus imponebant, et orabant, vt sanarentur: sicut baptizatis manus imponentes, orabant, vt daretur eis spiritus sanctus. Id quod nos iuste faciemus, benedictionem semper Christi ac eius spiritus multiplicacionem imprecantes. Vocatis quoque ad ministeria ecclesiæ manus, apostolorum instar, imponemus, orantes, vt sit semper manus Christi in ecclesia: ne quando, vt irruerunt Papisticæ larvae, et Iudaicæ picturæ, adiunctione aliqua noua surrepant iterum Gog et Magog. Hanc vero manuum impositionem nemo accipere debet a ministro, quem videt idololatram, non missum a Deo, vt sunt hodie mitrati et bullati. Non abs re monet nos Christus, vt ministros et operarios a Deo ipso mitti oremus. Matt. 9. Operarios, inquam, non Papisticis bullis, pecunia emptis, ad pinguium carnes comedendas intrusos: sed populi suffragiis ad prædicandum, et ministrandum electos, acto. 6. Aut ab iis, in quibus conspicua erit spiritus sancti virtus, consensu ecclesiæ constitutos, ad Titum. 1. Aut forte et oratione discretos, quando inter aliquos videbitur æqua ratio, acto. 1. Haec est nobis seruanda triplex ratio constituendi ministros in ecclesia Dei, seclusa Papistica impostura.

Sed quid de illa in sanandis ægris olei unctione, qua vtebantur apostoli, qua nec lex, nec Christus usi leguntur? Respon-

spondeo. Quemadmodum Christus, dicens, Cum ie-
junas, vnge caput tuum, vnctionis viuum fuisse docet,
non vnctionis præceptum dat: ita apostoli vnctione
fieri solita vntentes, vnctionem illam non instituunt.
Hoc docent Iacobi et Marci verba, quæ sunt tantum
enunciatiua. Apostoli, inquit, vngabant oleo multos
ægros, et sanabant, Marci 6. Iacobus inter Iudeos
agens, in circuncisione et plerisque aliis Iudaizans,
docet presbyteros super infirmum orare, quando eum
vngunt, Iaco. 5. Orent, inquit, super infirmum, vng-
gentes eum oleo, et oratio fidei sanabit eum. Vnde
Pharisaica colligitur traditio, quæ in lege non ita scri-
bitur. Illud verum est, prophetas et apostolos ultra
sanationis donum, aliis remediis vsos. Vnde facilius
potuerunt remedium vstatum retinere, cum dono sa-
nationis vtebantur. Oleo se Iudei ad ornatum, et ad
salutem vngabant, et olei vnctio inter benedictiones
legis continebatur. Naturale est in morbis, ægros li-
nimentis aliquibus obliniri: et tunc oratio adiuncta
proderit. Aegyptiorum prisco seculo unus et commu-
nis erat olei usus ad morbos omnes sanandos, vt de
chamæmelino refert Galenus. Sacris item literis, oleo
inungere idem est, quod medicamento oblinire, Esa. 1.
sicut Samaritanus oleo inunxit vulnus proximi sui,
cum tamen purum oleum nulli vulneri conueniat.
Rudes itaque adhuc apostoli vnctionem illam tem-
pore, quo refert Marcus, vt euangelicam non ex-
cogitarunt, cum praesertim ipsi tunc omnes iudaiza-
rent. Fuit igitur Iudaica traditio. In rebus aliis
maioribus Iudaizare cogeabantur apostoli, praesertim
Iacobus, qui Ierosolymis in media sedebat Iudaizan-
tium turba, acto. 21. et Galat. 2. Circuncisionem
ille filii Iudeorum, ad Christianissimum conuersorum,
permittebat. Purificationes, rasuras, et legis vota, Pau-
lo seruanda consulebat, sicut et aliis vnctionem illam.
Cogebantur illi, vt liceret de Christo loqui, coram Ju-
dæis simulare, a suffocato et sanguine abstinere, et alios

Iudaismos obseruare, propter offendiculum et Iudeorum metum. Babylonios alios longe deteriores idololatrarum titus nos hodie seruare aut dissimulare cogimur, propter offendiculum et metum. Quia sciuimus multo in nos agunt bestiae ministri, quam egerint Iudei in apostolos. Sanguinem semper sitiunt, et cum Caipha et Pharisaeis exclamant, Non licet nobis interficere quenquam.

Completis iam et ordine traditis baptisimi myste-
riis, supereft nunc, ad totius nostri operis comple-
mentum, quasdam alias rationes et baptismi finitiones
adducere, ac obiecta quædam diluere, vt, paedobap-
tismo vndique improbato, nullus amplius supersit
ambiguitati locus. Primo ratio contrâ paedobaptismum.
Quia Christi symbola perfecta viros perfectos exigunt,
aut perfectionis capaces. Secunda ratio, Christi sym-
bola ad mémoriam etiam sunt instituta, vt possit homo
Christi beneficia recolere, et diem, quo fuit cum Christo sepultus, comminisci, sciens, se non posse renouari, si a tali gratia cadat. Magna res est, si cui penitus inhæserit. Cuius memorie defectu Christum facile tradimus obliuioni. Tertia ratio, qui iustificationis
fidei vim norunt, aperte etiam norunt, quemuis ante
adeptam Christi fidem iniustitiae seruisse, et fuisse filium
iræ. Si ergo filius iræ fuit, quid illi profuit paedobaptismus? Syllogismum hunc paedobaptistæ dissoluant, Omnis, qui non credit filio Dei, manet in mor-
te Adæ, et ira Dei manet super eum: Paedobaptizatus non credit filio Dei: Ergo paedobaptizatus manet in morte Adæ, et ira Dei manet super eum. Paedobaptizatos non credere, manifestum est: quia non audierunt prædicationem, quia fides est ex auditu. Quomodo enim credent ei, de quo non audierunt? Alios syllogismos ex supra dictis collige, Omnis, qui natus est ex spiritu, vocem spiritus audit, Ioan. 3. paedobaptizatus non audit: ergo non est natus ex spiritu. Vniuersalis prima vera est, et
a Chri-

a Christo tradita, vbi generaliter de baptismo docet. Omnes, quicunque baptizantur, Christum induunt, &c. syllogismus est euidentis, sicut ex vniuersali illa, Quicunque baptizati sumus, mortui et iustificati sumus. Quarta ratio, Iuxta Pauli sententiam nemo potest initio esse spiritualis, sed præcedit, quod animal est, deinde sequitur, quod spirituale. 1. Cor. 15. Ministeria autem noui testamenti sunt ministeria spiritus, et in eis spiritu incipimus 2. Cor. 3. et Gal. 3. ergo ea non possunt a puero carnis incipere. Quinta ratio, Ut docet historia Dauidis, qui ascensurus est arcem sion, nec cæcus, nec claudus esse debet, sed strenuus miles. Nemo sublime illud protectum attingere potest, nisi percusso Iebuseo, abstulerit idola omnia cæca et manca, quæ odit anima Dauidis, 2. Samu. 5. Sexta ratio, In fluminibus illis aquæ viuæ de cœlesti Ierusalem, vt ait Ezechiel, egredientibus pescatores hominum sunt apostoli, non pescatores parvulorum. Boni pescatoris est pesciculos nuper natos non attingere, sed alios maiores ab aquis tollere. Septima ratio, spiritualibus spiritualia, sicut carnalibus carnalia, teste Paulo, oportet conferre: nam hæc inter se, sicut et illa, suum ordinem seruant. Dispice iam, an paedobaptizatus fit ad dominicam cœnam admittendus? Si puero, secundum carnem nato, non dederis carnale alimentum, fame peribit. Ad eundem modum in spiritualibus nouus homo per baptismum ex cælo natus, nisi nouo cœlesti pane nutriatur, fame contabescet. Necessario enim indiget nouus homo nouo cibo. Eo magis, quia sine cœna non est completus nouus homo. Octauo ratio, Omnes suos Christianos ad cœnam suam Christus vocat, ergo qui cœnæ Christi non est capax, non est ad Christum vocandus. Nam portentum est magnum, si hominem generes, qui manducare non possit. Nona ratio, Fidelis dispensator dat familie domini cibum in tempore suo, Lucæ. 12. Sed paedobaptistæ ante tempus

N. 3.

omnia

omnia faciunt. Dant cibum non potentibus, nec indigentibus. Dominica ministeria dispensant iis, quibus nondum est agnitus Christus. De parvulis carnis faciunt regnum spiritus: cælum cum terra confundant, confusione Babylonica. Decima ratio, Christus iubet apostolos respicere ad regiones iam albas, et paratas ad messem. Sed paedobaptistæ omnes fructus immaturos colligunt, et eos immaturos perdunt. Ad veram enim messem, ut docet nos Christus, oportet expectare, primum, ut herba crescat, deinde tenera spica, deinde granum integrum in spica: et tunc est tempus aptum, ad adultum hominem metendum, Marc. 4. Pulcher est locus, cui contrarium facientes paedobaptistæ, teneram herbam, antequam fructum ferre possit, instar locustarum deuorant. Undecima ratio. Idem erant Christiani et discipuli, idem sonabat initio appellatio Christianorum, quod sonare solebat appellatio discipulorum, acto. 11. Ergo nemo Christianus, nisi discipulus. Ergo paedobaptizati non sunt Christiani, qui non sunt discipuli. Evidenter est haec ratio, nullos tunc esse vocatos ad baptismum infantes, cum solum vocarentur discipuli. Ita iussit Christus, ut apostoli discipulos facerent, quos baptizarent. Duodecima ratio, omnes Christiani fratres sunt. Si Christiani ac fratres sunt infantes illi, quare eos a fraterna Christianorum communione repellis? a cæna Christi? Hoc ipso iam fateris, non esse fratres nostros. Decima tertia ratio, Fratres nostri non sunt, qui non acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei. Spiritus iste nos facit fratres, qui nos facit eiusdem parentis filios. Hic autem spiritus, ex auditu fidei est: ergo in infantibus non est. Decima quarta ratio, Cornelius adhuc, accepto spiritu sancto, est baptizatus, ex symbolo accipiens maius stabilimentum, et certitudinem. Tam certi esse debemus, Deum non intus abluere, quam certo

certo videmus corpus nostrum ablui. Quæ certitudo infantibus dari non potest. Decima quinta ratio, Regeneratione efficiuntur homines dii. Sunt autem dii, ad quos sermo Dei factus est. Ergo paedobaptizati non sunt dii, qui sermonem Dei non audierunt. Decima sexta ratio, Non potest esse generatio noua in eo, in quo non potest esse homo nouus: in infante non potest esse homo nouus, qui est per sermonem Dei genitus: ergo in infante non potest esse generatio noua. Decima septima ratio, ex legis figuris paedobaptismum improbat, Bos siquidem, ovis, et capra, non possunt, cum primum nata fuerint, offerri, sed noua expectanda est hebdomada, Leuit. 22. Non licet primis annis arborum fructus colligere, sed velut incircuncisi censemur, donec per tempus erunt ad sanctificationem apti. Leuit. 19. Ipsos hominum primogenitos, quos maxime sibi elegit Deus, noluit sibi statim offerri, sed ad nouæ hebdomadæ initium, Exo. 22. Decima octaua ratio, Non potest ad Christum vocari, qui non potest a Ioanne preparari. Ut Christo præmittitur nuncius, viam parans, ita et Christiano cuius: vere catechizans erat Ioannes baptista. Decima nona ratio, Ex Trismegisto ipso in libro de regeneratione, et ex Sibyllinis oraculis, aperte docemur, baptismum non conuenire, nisi hominibus adultis.

Qui laticis culpas abluti fonte perennis
Præteritas, rursum geniti, planeque renaëti,
Iam non infandis parebunt moribus orbis.

Hæc docet Sibylla octauo libro, quæ et primo docuerat, baptizandos debere institui.

Vt rectos faciant calles, animosque repurgent
A vitiis, et aqua lustrentur corpora cuncta,
Vt nunquam deinceps peccent in iura, renati.
Vicesima ratio, Si infantes licet sine intellectu baptizari, licet quoque pueros, a pueris ludentibus, mimice et

pér locum baptizari, vt de Athanasio puero et baptizante fertur: res omnium maxime ridicula. Licet sit item nobis æreas campanas, argenteos calices, altaris lectos, aquæ vrceolos, et brandones paschales in ecclesia nostra baptizare: atque ita calicum vrceorum, æramentorum, et lectorum, cum phariseis baptismata facere, Marci. 7. Sed quid obsecro fibi volunt illa campanarum et brandonum nostra baptismata? O miseri pharisei, quoisque tandem eritis ebrii, et somno sopiti? O Christe, Deus noster, itane ad mille ducentos sexaginta annos iumentis nos assimilari passus es? Vbi sunt, domine, illæ tuæ antiquæ misericordiæ? Iustus tu es. Expectasti, vt completeretur Chananaeorum iniquitas, ne iniuste videreris illos expulisse. Istos quoque ad duplum tempus expectasti, qui Chananaeis sunt duplo peiores. Magnæ tibi curæ fuerunt pauci martyres, electi tui, et preciosa in conspectu tuo mors eorum, vt tot peritura bestiarum millia saeuire permiseris, ad complendum tuorum martyrum numerum, apoc. 6. Sæuæ illæ belue nihil in conspectu tuo habite sunt. In illis tu gloriam tuam ostendisti, omnes velut Aegyptiacam turbam præcipitans, vt gratiæ tuæ erga electos tuos magnitudo appareat. Iustus igitur tu es dominus, et illi omnes impii, qui Aegyptiorum, Babyloniorum, et Chananaeorum omnium impietas superarunt. Admiranda profecto in hac re Dei sapientia patescit, vt quos ille improbos nouit, in ea temporum momenta detrudat, in quibus gloriam suam, et in electos misericordiam patefaciat, et ea, quæ prædixit, compleat, in hoc ipsum malos indurans, propter impietatem suam. Non propter seruum arbitrium. Impietas nostra passim facit arbitrium nostrum ex libero seruum proposito ad certa momenta libertatis binio, et neglectio. Atque ita nemo in æternum ignem damnabitur, nisi qui malum cognoscens libere commiserit. Tametsi aliquando corporali morte iustum cum

stum cum impio, simul occidat Deus, et parvulum
 cum magno, Ezech. 21. et Lucæ. 13. tamen æternæ
 illius futuræ mortis non est simile iudicium. Ea enim
 nemo gratis damnatur. Si obicias, Deum gratis ad
 euangelium quosdam vocare, et quosdam gratis re-
 pellere: Respondeo, id verum esse, et dictis non con-
 tradicere. Euangelicæ vocationis, vel non vocatio-
 nis, vel non vocationis causam non ad pietatem, vel
 impietatem nostram, sed ad Dei voluntatem, simpli-
 citer referri vult Paulus, Rom. 9. Quod maxime
 verum est. Quia aliud est, ad euangelium non vo-
 cari, id quod gratis facit Deus: et aliud, ad æternum
 ignem damnari, id quod nunquam gratis facit Deus.
 In vocatione hac euangelica nec ipsius Mosis miser-
 tus est Deus, quia noluit, ut ex ipso Mose citat ibi
 Paulus. Ad regnum hoc per donum præsens non
 vocauit tunc Deus ipsum Abraham, nec Dauidem,
 nec alios legis prophetas. quia noluit. Non tamen
 propterea illos gratis damnat, nec facit eis iniuriam,
 sicut nec catechumenis, ante baptismum decedenti-
 bus. Non facit Deus aliis gentibus iniuriam, nos
 ad euangelicum, et cœlesti hoc regnum, gratis vo-
 cando: cum et eis sua merces respondeat, ut et fi-
 liis Cain respondere dixit ipse Deus. Genes. 4.
 Nam sunt illi omnes ex factis suis iuste iudicandi.
 Innatus omnibus a creatione est spiritus Dei, Genes.
 2. et 6. Conscientiae regulam ad salutem sufficientem
 docens, ut sint impii omnes inexcusabiles, Rom. 1.
 et 2. acto. 10. et 17. Propter hunc nobis insitum
 Dei spiritum est sub potestate nostra virtus peccati, ut
 ipsi Cain respondit Deus. Apud te, inquit, o Cain, et
 in carne tua, erit illecebra eius, scilicet peccati, et
 tu dominaberis ei. Propter delicta ergo datur quis
 in reprobam mentem, non propter seruum arbitrium.
 Sicut Christus in celo habet liberum arbitrium, ita
 ex parte nos ab eo illuminati habemus. Libertate,
 qua Christus liber est, nos liberi sumus, eius spiritu
 et libertate donati. Aliis alias est spiritus, et a-

lia libertas, quam paſſim serpens obſcurat. Sed de his fatis.

Proferamus nunc baptiſmi veras deſcriptiones, qui-
bus verbo Dei deſcribitur, et ex quibus veras diſſi-
nitiones conſicies, vt videas, quam longe abſint a
pædobaptiſmo.

1. Baptiſmus eſt tintio, cum doctrina, et manuum
impositione Heb. 6. At pædobaptizati doceri non
poſſunt.

2. Baptiſmus eſt viuum Dei opus, adiunctam ha-
bens poenitentiam, fidem, et ſpiritus faneti donum.
Ibidem. Mortua autem hæc omnia in pueris ſunt.

3. Baptiſmus eſt poſt opera mortua ita defuper na-
tum viuificari, illuminari, et futuri ſeculi virtutes ita
guftare, vt fit relapſo res irreparabilis. Ibi. Sed pueri
ſolum habent laetis gulfum, quem ſepiuſ repetunt.

4. Baptiſmus eſt abluere peccata, inuocato nomine
domini, acto. 22. pueri vero neminem inuocant, nec
nomen Christi norunt.

5. Baptiſmus eſt Christo credentem inſtar mortis
eius aquis ſepeliri, ibique circunciſione ſpiritus facta,
corpus peccatorum deponere, et deinde cum Christo
reſurgere, Colos. 2. Quæ res in pædobaptiſmo eſt
merum preſtigium.

6. Baptiſmus eſt, ſic cum Christo reſurgere, vt
quasi terrenis quis mortuus, ſola cœleſtia curet. Co-
los. 3. Pueri nil tale curant.

7. Baptiſmus eſt ablui, iuſtificari et ſanctificari in no-
mine Iefu Christi, et in ſpiritu Dei nostri. 1. Cor. 6. Exa-
mina ſingulas partes, et vide an infantibus conueniant.

8. Baptiſmus eſt ablutione noua Christum induere
tuncque filium Dei effici, Galat. 3. Quæ omnia pæ-
dobaptiſtiſ ſunt ſruiola et riſicula.

9. Baptiſmus eſt, audito Dei verbo, poeniten-
tiam agere, et tingi in nomine Iefu Chri-
ſti, in remiſſionem peccatorum, vt donum ſpi-
ritus ſancti accipiat. acto. 2. Pueri nec
audiunt

audiunt, nec pœnitent.

10. Baptismus est renasci ex incorruptibili semine per sermonem Dei, ut quis quasi tunc genitus infans omni dolo vacet, et gustet, quam suavis sit dominus, 1. Pet. 1. et 3. In pueros non seminatur sermo, nec gustare illi cælestia possunt.

11. Baptismus est nauicula Christi, ab aquarum abyssu nos eruens, idque efficiens, ut bona conscientia per resurrectionem Christi in cælum erecta, bene respondeat apud Deum, quanquam fortes in carne adhuc maneant. Ibi. Puerorum vero nulla est conscientia.

12. Baptismus est ἐπεργότημα stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, est declaratio fidelis animi erga Deum, quo fortes animæ abluntur. Ibidem. Stipulentur iam paedobaptistæ a suis paruulis, ut fidem erga Deum animum illi declarent.

13. Baptismus est accedendo in certitudine fidei, ac depulsa conscientia mala, ablui corpore aqua pura. Heb. 10. In paedobaptismo est sicut baptizare campanas.

14. Baptismus est Iauacrum regenerationis et renovationis spiritus, nos saluans, ut cælesti iustitia iustificati regnum Christi possideamus, ad Titum. 3. Pueros regnii, aut innouari, aut iustificari, est vnum purum nihil.

15. Baptismus est per operationem spiritus denuo ex aqua ita nasci, ut vocem spiritus audias, regnum Dei videoas, et in cælum ingrediaris. Ioan. 3. Paedobaptizati nec vident, nec audiunt.

16. Baptismus est iuxta veterem hominem vna cum Christo veluti mortuum sepeliri, et iuxta nouum sic cum illo resurgere, ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis, ita baptizatus in nouitate vitæ ambulet, Ro. 6. At paedobaptizati serpentis vitam in carne viuunt, veteribus peccatis adhuc conuoluti.

17. Baptismus est Christo sic inseri per hoc mortis eius symbolum, ut et resurrectionis eius participes fias. Ibidem. Pueri nullius horum sunt capaces.

18. Bapti

18. Baptismus est morte Christi sic fieri participantem, vt crucifixo veteri homine, aboleatur corpus peccati. Ibidem. Sed quid obsecro possunt infantes illi crucifigere?

19. Baptismus est a peccato sic ablui, vt quemadmodum antea seruiebamus iniustitiae, et iniquitati, ita nunc seruiamus iustitiae. Ibidem. Pueri nec iniustitiae seruire sunt apti.

20. Baptismus est scire et credere, quod quemadmodum tunc cum Christo morimur, ita deinceps cum illo viuemus. Ibidem. Pueri vero nec credunt, nec quicquam sciunt, nec viuendi rationem mutant.

21. Baptismus est sic orantem tingi, vt ei tunc cælum aperiatur, Lucæ. 3. Pueri clausis oculis plorant.

22. Baptismus est, audita poenitentiae et nominis Iesu Christi prædicatione, spiritu sancto, et igne cælitus afflari. Ibidem. In paedobaptismo solus auditur vagitus, et ranarum clangor.

23. Baptismus est fide Christi ad aquas descendere, et deinde ascendere, Acto. 8. Infantili nec descendere possunt, nec ascendere.

24. Baptismus est sic tingi, vt per vnum spiritum in vnum corpus coniungamur, vnius consensus unitate. 1. Cor. 12. Infantium nullus est consensus, aut spiritus, aut corporis unitas.

25. Baptismus est, auditio euangelii verbo, in unitate fidei, iauacro aquæ mundari, ad unitatem et confortium, immaculatæ cœlestis ecclesiae, Ephes. 4. et 5. In paedobaptismo nulla spiritualis ecclesia colligitur, sed chaos Babylonicum.

Ex prophetis definitionis aliæ colliguntur, quarum nulla paedobaptismo congruit. Quod baptismus sit effusio aquæ mundæ, de gentibus colligens in cœleste regnum, tollens iniquitates et dans spiritum nouum, Ezech. 36. Quod sit fons

fons datus domui Dauid, ad expiandum peccatum et immunditiam. Zacha. 13. et plerisque aliis locis.

Diluendæ nunc supersunt due aduersariorum rationes, quibus illi paedobaptismum inducere conantur. Prima sumitur ex illo Matth. 19. Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum cælorum. Sed nihil contra nos: quia non veniebant ibi paruuli, vt baptizarentur, sed vt manuum impositio-ne, et oratione benedicerentur. In ea re exemplum nobis datur, vt paruulis benedicamus, seu eis beneprecemur. Talium dixit Christus, esse regnum cælorum, id est, eorum, qui efficiuntur vt paruuli. Ipsomet Christus ita exponit, iubens apostolos effici tales, quales sunt paruuli. Verissima est ibi regula Christi, nobis obseruanda, Quicunque non acceperit regnum Dei, tanquam puer, haudquaquam ingreditur in illud Marci, 10. et Lue. 18. Quod si quis ipsorummet paruolorum carnis dicat esse regnum cælorum, et futuram gloriam intelligat, nos non contradicimus, qui paruulos ipsos carnis non baptizatos a futura gloria non penitus excludimus. Nunc vero, cum sit regnum spiritus, in illud ingrediuntur, qui efficiuntur paruuli spiritus. Duplicem ita vim nos admittimus, in illis Christi verbis, Talium est regnum cælorum: vt sit sermo eius gladius vtrinque scindens, Vnum ille agens aliud intendit, et vtrunque verum. Paruulos ad se lubens admittebat Christus, cum sciret saluum esse eorum statum: et vt nos eorum exemplo, et similitudine moneret, effici sine dolo, infantium simplicitate. Eis benedicebat, vt futura prospere succederent: nosque instruebat, vt paruulis futura cælestia dona benedicendo precemur. Plurimum illis potest hæc iusti oratio prodeesse, contra morbos, contra maleficia, ad omnem dæmonis in eos potestatem coercendam, vtque ad regnum cælorum sint postea magis preparati.

Secun-

Secundo argumento nobis obiciunt illud Ioan. 3. *Nisi quis natus fuerit ex supernis, ex aqua et spiritu, non videbit, non intrabit in regnum cælorum.* Profecto non viderunt ipsi unquam, nec intrarunt in regnum cælorum, quod intra nos est. Ideo eos moneo, ut denuo nasci velint, ut videant, et intrent. Nam sicut est nunc spiritualis nativitas, ita est spiritualis introitus, qui erit postea corporalis. Introitus in regnum cælorum fit nunc per fidem in spiritu, sicut fiet postea per gloriam in corpore. Ea ipsa hora, qua quis e cælo nascitur, cœlestis fit homo, et in cælum intrat. Quomodo enim potest quis e cælo nasci, nisi fiat cœlestis? At constat, paruulos carnis nec cœlestia curare, nec videre, nec intrare. Quid fit intrare in regnum cælorum, et quod nunc intretur, declarat nobis ipse met Christus, contra phariseos Matth. 23. *Vos non intratis in regnum cælorum, nec alios finitis intrare in regnum cælorum.* Intrari nunc, et a nobis nunc accipi regnum cælorum, docet Matth. 11. et Lucæ. 18. Quid fit videre regnum Dei, ipse etiam declarat Matth. 13. Marci. 12. Lucæ 17. et alibi passim, docens, regnum ipsum nunc a nobis videri, et certo mysterio intelligi. Mysterium magnum sue spiritualis regenerationis, et doctrinæ tam cœlestis, voluit Christus Nicodemo aperire: quod illi plane non intelligunt, qui regnum cælorum in hominibus non vident. Sermo item Christi perinde sonat, ac si dixisset, *Nisi quis ingrediatur per arctam portam, et angustam viam, non potest intrare in regnum cælorum,* *Nisi abundauerit iustitia vestra, plusquam scribarum et phariseorum,* nos intrabitis in regnum cælorum. Hoc vero quid ad paruulos? *Nisi conuersi fueritis, et efficiamini sicut paruuli,* non ingrediemini in regnum cælorum. An paruuli carnis possint conuerti, et effici sicut paruuli? Præterez

terea, sicut dictum est, nisi quis renatus fuerit: ita dictum est, Nisi manduaueritis carnem filii hominis. Ergo secundum hanc rationem deberent parvuli ad cœnam admitti. Ut igitur ad omnia uno verbo respondeam, dico primo, quod promulgata lex eos tantum ligat, quibus loquitur. Dico secundo, quod Christi sermo simpliciter verus est, etiam in parvulis: qui nec renascuntur, nec ingrediuntur, nec regnum cœlorum videre tunc possunt. Aliis etiam modis potest argumentum controverti, si ponderes verba, denuo gigni, desuper nasci, et ex spiritu. Si cognoscerent paedobaptistæ, quid sit per actionem spiritus gigni, nasci, aut renasci, erubescerent dicendo, parvulos carnis hoc modo nasci. Cum præsertim ex cœlesti substantia nasci non contingat, nisi per cœlestem fidem. Item quid est denuo nasci, nisi effici noua creatura? Quid est effici noua creatura, nisi, abolido corpore peccati, nouum hominem in nouitate vite ambulare? Item qui renascitur, et resurgit, prius debet mori, qui ex spiritu natus est, vocem spiritus audit, et videt regnum Dei, eius mysteria intelligendo. Quod natum est de spiritu, spiritus est, spiritualis homo est. Quæ omnia infantibus non conueniunt. Hoc est igitur vnicce detestanda paedobaptistarum abominatio, et regni Christi desolatio, quod nolunt Christum nunc regnare in sanctis suis. Nolunt nos cum Christo regnare, quia non permittunt nos cum eo resurgere. Væ vobis paedobaptistæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines, in quod nec vos intratis, nec alios finitis intrare. Væ vae.

Conclusio

CONCLUSIO.

PAedobaptismum esse dico detestandam abominationem, spiritus sancti extinctionem, ecclesiae Dei desolationem, totius professionis Christianae confusione, innouationis, per Christum factae, abolitionem, ac totius eius regni conculationem. O pater omnipotens, pater misericordie, eripe nos miseros ab his tenebris mortis, per nomen filii tui Iesu Christi, domini nostri. O fili Dei, Iesu Christe, qui pro nobis mortuus es, ne moreremur, succurre, ne moriamur. Hoc vnum, ut nos docuisti, te supplices oramus, Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, et tu ipse, domine, veni. In apocalypsi sponsa tua ecclesia orans dicit, veni: spiritus filiorum tuorum ibi orans dicit, veni. Omnis, qui haec audit, oret, clamet, et cum Ioanne dicat, veni. Venies certe tu, qui dixisti, venio cito, apoc. 22. Et Antichristum aduentu tuo certe destrues. 2. Thessa. 2. Fiat Amen.

E P I S T O L A E T R I G I N T A A D I O A N-

nem Caluinum Gebennen-
sium conciona-
torem.

EPISTOLA PRIMA.

IEsus illum Nazarenum, pro nobis misericordia crucifixum, fateris tu nomine dei filium Dei, sed re ipsa non esse filium. Nam rationem veram, quare hic homo sit filius Dei, non credis eam esse, quod hic homo sit vere genitus de substantia Dei: sed troppo quodam modo filium, quia est in eo inuisibilis aliis filius, quasi radius decisus. Monstro magno Deum discerpis, verum filium obliteras, et Deos nouos fingis. Te plane sefellit allegoricum dictum de sapientia genita, quae et creata dicitur, ut vel hinc colligas, esse figuratam loquutionem. Realitatibus illis nendum discerpitur Deus, sed et duo filii distincti miles aperte docentur, alter incorporeus inuisibilis, alter corporeus visibilis. Absurda haec te non mouent: id tantum obiciis, Si homo sit sermo, duos esse sermones, cur non et duos filios? Nihil tu ibi discernis, quasi utrumque promiscue liceat vocibus confusis. Ut absurditatem omnem et confusionem tollas, vnicice te rogo, ne vocibus abutaris. Si propriam significationem tu seruas, aliud proprio significat sermo, aliud proprio significat filius. Sermonis est proprio prolatione, et representatio, filii est substantialis generatio. In

O.

hoc est

hoc est realis distinctio, non in illo. Hic homo filius, quia prolatione Dei genitus est, dicitur sermo. Et sermo ille olim, quia ad filii generationem tendebat, et filium referebat, dicebatur filius. Erat sermo referens, personalis filius. Cogita, λογος esse rationem referentem, et filium esse ex Maria genitum. Si proprio significatu λογος est sermo referens, seu ratio referens, quis tecum dicere audeat, Ioannem esse abusum? Si duos sermones, aut duos filios ratione aliqua dicere lubet, alterum esse figuram alterius, dicendum est. Atque ita tandem conueniemus, dicentes, fuisse olim filii personam et figuram. Vobis potius dicuntur esse duo, cum sit vterque realis, nullaque inter illum et istum similitudo. Ego illum dico fuisse huius naturalem similitudinem et personam. De persona ita propriè loquebantur antiqui, ponentes in Deo personam filii, quæ est vna cum homine persona. In persona Christi dicitur sapientia olim formata. Nam Christus est vera sapientia, qui ab æterno suam formam habet in Deo. Sed realis illius, et inuisibilis filii, quem afferis, quam tu formationem das? Impostura diaboli est, et impossibile monstrum in Deo. Aduerte autem, quod apud Salomonem Hebraica vox היללה holalti, non propriè significat generationem, sed expressionem, et formationem, qualis fuit in mente diuina. In anima hominis est notitia, imaginis expressio, formæ conceptio, certæ rei figuratio. An propterea conceptus ille in anima nostra dicitur filius? Nequaquam profecto nisi metaphorice. Potiore vero ratione diceretur in anima nostra esse vera et realis generatio illius conceptus, quam in Deo. Quia animæ nostræ quid extrinsecus aduenit realiter distinctum, non autem Deo. Erat in Deo æternaliter mente concepta formata et expressa sapientia, figuratio Christi. Et in ea ipsa Christi figura relucebant res omnes, quæ futuræ erant in ipso. Hæc erat diuina sapientia cuncta componens ad gloriam Christi, et Christus in Deo. Illa non erat in Deo realis filius, sed persona Christi realis filii. Reluentia erat futuri filii, et ad filii generationem substantialiter tendebat. Similitudinem aliquam

vel hinc

Biblioteca Nacional de España

vel hinc potes accipere. Quando in patre futuri Petri est geniturae substantiale semen, est iam in eo substantia filii, nondum filius ipse. Nondum est tunc homo Petrus, sed est origo generationis eius. Ita erat in Deo substantia Christi, æternalis origo generationis ipsius, essentialis imago et persona. Ibi iam hic homo concipiebatur, exprimebatur, generabatur, et si velis, creabatur. In eius persona et figura ait sapientia, Concipiebar, formabar, generabar, creabar. Plura tibi concedo, quam petis, modo Christum intelligas creatum, quia participes creaturæ. Si omnium scripturarum scopum tibi Christum proponas, erunt tibi omnia facilia. Totum verbi arcanum erat huius hominis glorificatio, sicut ipse iam olim erat in Deo gloriosus. Ioan. 17. Memineris quæso, hominem hunc esse vere genitum de substantia Dei, atque ideo esse verum filium Dei. Per sermonem est hic homo ab æterno genitus, et in sapientia sermonis figurabatur filius. Vnde dicitur sapientia personaliter genita, personalis filius, in huius geniti sponsa. Relucebat iam ibi homo essentialiter futurus in Deo, propter quem omnia et per quem omnia. Nullum erat in Deo monstrum, nulla disjectio, nulla realis distinctio: sed gloria æterna hominis Iesu Christi, filii Dei, in eo ab æterno, et in aeternum, personaliter et substantialiter existentis. Sit tecum Iesus Christus, ut ipsum bene cognoscas. Amen.

EPISTOLA SECUNDA.

INcorporeum a patre distinctum realem illum invisibilem filium, et radium decisum tibi persuades ex Paulo, qui Christum ait esse genitum ex semine Dauidis secundum carnem Ro. 1. Vnde a pari tu infers: sicut Christus ratione naturæ humanæ filius Dauidis nominatur, ita etiam ratione naturæ diuinæ filius est Dei. Recte quidem infers. Et ego a pari quoque ita infero: Sicut natura ipsa humana non dicitur filius, ita nec natura ipsa diuina dicitur filius. Vides, qualiter in te vertitur argumentum. Tres alioqui

O. 2.

nobis

nobis filios facies. Natura humana est tibi filius, natura diuina est tibi filius, et totus ipse Christus filius. Si Pauli aequiparationem sequareis, *κατὰ σάρξ* et *κατὰ πνεῦμα*, dices, esse secundum carnem filium Davidis, et secundum spiritum filium Dei. At spiritus Christi non dicitur ibi filius, sed est per spiritum hic homo declaratus filius. Simili diuisione vtitur Petrus, Mortificatus est Christus carne, viuificatus spiritu. Spiritum Christi non vocat filium. Ad idem 2. Cor. 13. Crucifixus ex infirmitate viuit ex virtute Dei. Quam virtutem constat ibi non esse filium. Tota diuinitas Christi his locis vocatur spiritus, non filius. Ego itaque ingenue tibi fateor, Christum ipsum, ratione naturæ humanæ, esse filium Davidis, sed naturam ipsam humanam non esse filium. Christum quoque fateor, ratione naturæ diuinæ, esse filium Dei, sed naturam ipsam diuinam non esse filium. Tu es filius patris et matris, tamen id, quod habes a patre, non est seorsim filius, nec id, quod habes a matre, licet eorum ratione tu sis filius. Ratione animæ tu es homo, et anima ipsa non per se dicitur homo. Ratione Deitatis Christus est Dei filius, et deitas non est filius. Ab eo nobis datur spiritus, qui nos filios facit, et spiritus ille non est filius. Si separatam animam videns, ob similitudinem, et essentiale rationem, tu concedis, esse hominem, eadem ratione concedes, verbum esse filium: nec ob id proprie, esse in uno dices duos homines, nec duos filios. Ostende tu, alicubi dici, Deum esse patrem deitatis Christi, sicut est pater Christi. Christum esse hominis vocabulum, fateris: ergo Deus pater Christi est pater hominis, Deus genitor hominis. Naturalis homo natus est, naturalis homo filius, homo naturaliter genitus est naturaliter filius. Si ille ipse Deus meus et pater est Deus vester et pater: Deus hominis est pater hominis, Ioan. 20. In Christo est duplex natura, diuina et humana, neutra tamen eorum est filius, sed ipse ex utraque natura constans est Christus filius.

stus filius vnigenitus, filius patris et matris, vnicus filius. Similitudines aliae sunt remotiores, vt deitas vincit in omnibus. Ratione deitatis est hic lapis, hoc aurum, illud ferrum: at non solam deitatem, sed id totum proprie dicimus lapidem, aurum, vel ferrum. Doce nos, si potes, deitatem illam, quæ est in Christo, alicubi dici filium. In Christo non est vna illius ternarii portio, vt ais, sed tota deitatis plenitudo: ergo in eo non est aliquis filius, sed ipsem est filius. Ne vnum quidem est in scripturis locus, in quo dicatur sine homine filius. Quare ergo vos facitis sine homine filium? Error maximus est. Erroris causam si velis audire, paucis ego referam. Christum fuisse apud Deum, legentes, et æternam ei tribui generationem diuinam, audientes, metaphysici sophistæ inuisibilem alium filium imaginari coacti sunt. Hinc ad tertiam rem distinctam saltum fecerunt. Draconis fuit hæc triceps illusio, quæ in sophistas facile irrepsit, instantे regno Antichristi. An non legisti ibi spiritum draconis, spiritum bestiæ, et spiritum pseudopropheṭa tres spiritus? Tres sunt vere dæmoniorum spiritus, a quibus occupati tenentur, qui bestiæ trinitatem agnoscunt. Orbem hi tres spiritus concitant, contra agnum immaculatum Iesum Christum, filium Dei, apo. 16. Falsi ergo sunt trinitariorum inuisibiles dii, adeo falsi, sicut dii Babyloniorum: cum præsertim dii illi in Babylone colantur. Vale.

EPISTOLA TERTIA.

SAepius ego te monui, ne illud trium rerum monstrum tantum, et tam impossibile, in Deo tu admittas, nullis bene intellectis scripturis probatum. Hac tamen ratione tu moueris, quod Deus ab æterno dicitur pater: item quia patriarchæ dicebantur filii Dei, ratione incorporei illius iam tunc existentis filii. Leuissimæ sunt hæc rationes, ad tantum in Deo monstrum inducendum. Ad primam ego cla-

O. 3.

re do-

re docui, seclusa in Deo temporum ratione, cum semper dici patrem, et ab æterno filium hunc generare, in quo et patres antiqui spem habuerunt. Hinc secunda ratio diluitur, imo ut insuffissima reprobatur. Nam filatio illius secundæ inuisibilis rei nihil habet nobiscum commune, vt eius ratione dicamur filii. In homine Christo est vera filatio, hominibus communicata. Quod in patriarchis fuerit filatio Christi, sicut umbra Futurorum, sicut erat illis spes futuri Christi. Deus dicebat, se fore patrem, et nos fore filios, tunc in umbra, nunc in veritate. Deus erat pater personaliter, sicut erat in eo persona filii. Erat pater realiter, ratione ipsius hominis Iesu Christi, sine tempore sibi iam præsentis, et ab eo æternaliter geniti: sicut si tu ab æterno spirasses ad prolem aliquam, et mulier eam nunc pareret. Hinc dicitur Christus secundum spiritum esse filius Dei, quia est per spirationem Dei genitus, et spirituali diuina ratione productus. Graue tibi est concedere, hominem Christum esse ex Deo geritum. At nos sumus ex Deo geniti. Ioan. 1. An simili ratione, An sublimiore, est ille ex Deo genitus? Certe sublimiore, et ab æterno. Imponis mihi, quod sermonem ego dixerim in creatione cœpisse, quando Deus sententiam de creando mundo protulit, quasi tunc extiterit sermo prolationis ad Christi generationem. Ego æternitatem sermonis, seu rationis diuinæ, vbique doceo, Christi reluentiam æternam, futuri hominis personam, et substantiam, vt in ea facie videatur Deus. Extitit quidem sermo in creatione, et exiuit se manifestans, exiuit postea varie ad prophetas. In incarnatione latius exiuit, et generationem totam consummavit. Mysterium magnum est, et donum Dei est, bene nosse generationem hominis huius æternam, et egressiones eius varias, vt ait Michæas.

EPISTOLA QVARTA.

Crassam

CRassam iudicas hanc meam hæresim, quæ Iesum hominem credit esse verum et naturalem filium Dei, corpus ipsum, in verbo et angelis olim præfiguratum. Crassam ob id, quod visibile seu perceptibile quid verbo, spiritui, et angelis tribuam. Crassam hanc fidem amplectebantur olim rudes discipuli, et amplectuntur nunc veri Christiani, quamvis eam sublimes mathematici et metaphysici rideant. Tam vehemens est illusio, ut manifestationem ipsam Dei nemo agnoscat. Deus a mortalibus non intelligitur, nisi per speculum : nec tunc vere intelligitur, nisi ut se nobis exhibet, manifestatione quadam, et communicatione. Si Deus per verbum et spiritum se fecit perceptibilem, in verbo et spiritu erat quid perceptibile, ac perinde in angelis. Materiam quandam luminis diuini susceptibilem, et corpus quoddam substantiale, spiritibus et angelis tribuerunt antiqui theologi : cum quibus id affirmant magnus Basilius, et Augustinus, quem tibi patronum iactas. Lucem hanc solis ipse in Genesi dixit, esse substantiam et corpus, quod se intus penetrari finit. Tale est angeli corpus, aliunde penetrabile, corpus spirituale, substantia ætherea. Spiritus omnes etiam rationales, etiam subtilissimos, penetrat lux diuina, Sapien. 7. et Heb. 4. Omnia implet, omnia penetrat, in angelos intrat et animas. Non obest, si dicas, spiritus illos aliis corporibus vestiri. Nam id fieri potest. Nihilominus est ipsis propria substantia, quam nos aliquando sensibiliter percipiems, et nunc perciperemus, si sensus essent nobis tam exquisiti. Quicquid est in mundo, est specie aliqua perceptibile. In Deo quoque sermo et spiritus percipiuntur, per quos se ille manifestare voluit, et per quos perceptiles sunt omnia facta perceptibilia. Si verbum et spiritum concedis perceptibilia esse, quæ ex eis sequuta sunt effecta, perceptibilia dices : tametsi inuisibilia dicamus, quæ spirituali alio modo, quam per visum percipiuntur. Inuisibilem dicimus ærem, perceptibilem tamen. Inuisibilem, inquam, quia est acie nostri visus tenuior. Spiritus ipse diuinus, velut aura tenuis, in

animas nostras spirans, se nobis perceptibilem facit, licet sit inuisibilis. Cælestes creaturas sub specie angelii dicimus visibiles, sub specie spiritus inuisibiles nobis, vere tamen in se visibiles. Eas cum Davide dicimus esse aëreos fatus, et igneas flamas, superelementares scilicet: non habentes carnem et ossa terrea, ut ait Christus. Quemadmodum inter homines, ita inter spiritus illos, alii aliis imperant, sunt excellentiores, acutiores, habentes plus agilitatis, tenuitatis et splendoris. Alii habent plus crassitiei, et minus intellectus. Crassi adeo et materiales sunt inferiores spiritus, ut in mulierbrem lasciuiam moti, eam genii execuantur, velut satyri, et incubi. Imo ob id sunt diluvio in abyssi tartarum cum gigantibus deturbati, vbi ligati in finale iudicium seruantur puniendi. Ita ex antiquitatibus Iudaicis refert Iosephus. Ita et Henoch, ut a plerisque citatur. Ita Philo Iudeus in libro de gigantibus. Ita quoque septuaginta seniores Hebreorum interpretati sunt, et alii Hebrei. Ita cum apostolis ipsis, Petro, Iuda, et Ioanne intelligunt Iustinus, Irenæus, Clemens Romanus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Cyprianus, Origenes, Laetanius, Eusebius, et reliqui veteres. In aquam sunt dæmones merito præcipitati, sicut et per aquam peccabant. Nam velut aquæ corpora, pulchra specie filiorum Dei, mulieribus imponebant, et generabant, aqueum sperma, malis artibus paratum, immitterentes. Sine dæmonum opera non fuissent ita genitatem ingentia monstra. Ita filios Dei vocat Job, malos angelos cum gigantibus in diluvio ponens. Sicut Salomon et Efaias, ut explicui libro secundo de trinitate, loco decimoquarto. Non ergo te debuit hoc tantopere offendere, quod post prophetas et apostolos, maximi Hebraeorum ac Christianorum theologi docuerunt, ac etiam philosophi. Philosophos taceo, quia innumeri sunt, Chaldæi, Aegyptii, Græci, et Latini, qui dæmones esse aërea corpora,

dixe

dixerunt. Aërei dæmones, seu velut aërei, sunt initio per terreum cibum puniti, deinde in aquam submersi, demum in ignem æternum. Varii sunt modi, quibus a daemonibus generari potuerunt gigantes, ex propria et multiplici dæmonum virtute, ex obseruatione locorum in astris, magna corpora facientium, ex sumpto a magnis hominibus semine, et ex vjetus ratione, corpora roborante.

EPISTOLA QVINTA.

ILLud te pariter offendit, quod veluti naturalem verbo et angelis, dixerim humanam Christi formam ætheream, secundum quam erat ipse in forma Dei. Sed paulisper animum adtende, et te multis viis manuducam. Sicut nunc est vere reale, quod ibi erat in figura: ita nunc est homini Christo vere naturalis ea forma, quæ olim dispotione Dei figurabatur in verbo et angelis. Angelis hac ratione non est humana forma ita naturalis, vt nobis. Cum enim sint spiritualis ætherea substantia, terræ nihil communicans, quasuis formas facile accipiunt. Humana tamen, quæ potior erat in verbo, ipsorum formatore, fuit quoque semper ipsis potior. Imaginem hominis vocat angelum Daniel, ca. 10. Ad angelos dictum est, Faciamus hominem terreum, ad formam et figuram nostram ætheream. Terreus dictus Adam ab adama, vt homo ab humo, accepit vere supernam formam. Ipsi terræ data est tunc ea forma, quæ iam antea erat in æthere, omnium formarum speciosissima, quam reliquæ omnes mundi formæ venerantur, quam et filio suo Deus elegit. In verbo iam ea forma multis viis, seu multis inductionibus, ostenditur, si hoc bene prius teneas, me non dicere in verbo formam corpoream, sed prolationem, exhibitionem diuinam, instar formæ corporeæ. Audi nunc in-

ductiones meas, ut in verbo intelligas formalem aliquam rationem. Inductio prima est ex ipsa sapientiae omniformis cognitione. Si sapientiam credis omniformem, credes et in ea forma hominis principem formam. Inductio secunda est, ex proprio significatu vocis λέγεις, quod est, sermo referens, ratio referens, representans. Inductio tercua est ab ipsa luce. Si naturale et proprium creatae, et in creatae lucis semper fuit, rerum aliarum exprimere ideas, in ipsa Christi luce sitas: multo magis erit ei proprium, exprimere Christum, a quo omnia, et qui primus erat scriptus in capite libri. In luce animæ tuæ, quam ait inuisibilem, concedis, esse rerum visibilium formas: cur igitur offenderis, si in luce ipsa Dei dicam ego esse formas tales? An non inde deriuantur illæ, in animam tuam? Inductio quarta est, a visione et facie Dei. Non erat falsum, id quod videre cupiebat Moses. Lux erat Dei ibi abscondita, nobis manifestata. Inductio quinta est ab omni semine, sicut verbum erat semen, vere formale. Ad illius exemplaris instar, in semine tam animalis, quam stirpis cuiusque, est formalis virtus quedam, talis rei figuratiua: non solum talis iuxta certam speciem, sed iuxta certum individuum, quale est ipse Christus. Non solum erat in verbo naturalis virtus figuratiua Christi, sed figura ipsa visibilis, ob peccatum reddita inuisibilis. Inductio sexta est ab hominis formatione, qui ad formæ illius supernæ imaginem et similitudinem est corpore et anima formatus. Inductio septima est ab essentiali conformatione. Si essentialiter nunc est verbum in homine, et essentialiter est verbum homo, essentialiter conformatur et coaptatur formæ et figuræ hominis: atque ita ab æterno habuit aptitudinem et respectum formæ et figuræ hominis. Inductio octaua est a naturali potentia. Naturalis erat ibi potentia, actu nondum terreus homo: sicut in aliis generationibus omnibus naturalis potentia, antequam fit actus: prius potentia filius, quam actu filius. Hinc ab omni generatione inductionem nonam collige, contra mathematicam illam vestram, et realem inuisibilem generationem, hoc

hoc vnum et vniuersale axioma seruans: Omnis, qui generat, in seipso et ex seipso semen elicit, antequam sit filius, et ideale semen. Hoc dicimus verbi semen essentiale, a quo omnia, et in quo omnia relucebant, etiam angelii, qui in ipsa creatione sunt verbo assimilati. Vnde induc^{tio} decima consurgit, ab angelica visione et assimilatione. Angelii nihil vnam de Deo scire potuerunt, nisi quod eis in verbo ipso videre datum est, in quo ipsi videbant faciem Dei: tanta fuit verbi excellentia, manifestatio Dei, Christus facies Dei. Angelii et in actionibus, et in natura ipsa, sunt assimilati, conformati, et quodam modo vnitⁱ verbo. Ab omni naturali actione est vndecima induc^{tio}, si rerum analogias intelligas. Ut in naturilibus actionibus omne agens assimilat, conformat, et vnit sibi passum: ita in diuinis nos sibi, ac etiam angelos, Deus assimilat, conformat, et vnit, externa lucis visibili forma, et interno inuisibili spiritu. Imo communicatione suae externae lucis, ac ideae diuinae ratione, omnia initio sibi naturaliter similia et vnota fecit Deus, pulchra et bona: multo autem magis hominem, Deo multipliciter assimilatum et vnotum. Prima est in homine ex innato Dei halitu vno naturae, cum similitudine lucentis formae. Secunda est vno gratiae noui spiritus, cum maioris fulgoris renouata intus imagine. Tertia erit eximia vno finalis gloriae, in qua videbimus eum, sicuti est, in abditissima illa luce, nemini vnam visa, nec angelis ipsis, nec beatis animis, sed foli Christo. Adhuc sunt nobiscum magis beandi boni angelii, sicut mali magis puniendi. Ut nunc omittam angelorum similem et conformem Deo voluntatem, et ingentem erga nos charitatis ardorem: in hoc quoque se verbo Dei conformabant, quod sicut cius erat omniformis essentia, ita illi pro ipsis imperio, ut nobis ministrarent, in varias formas passim transibant, humanam semper reuerendo. Cuius odio satan, contra Dei imperium agens, et a beata vnione discedens, in serpentem degenerauit, relicta forma

forma Dei. Duodecima igitur a deformatione dæmonis sequitur inductio. Deformatio intus et extra, tanta fuit in dæmone, vt hominis formam assumere iam non possit, sine deformitate aliqua. Non potest nunc dæmon se hominem fingere, quin deformis appareat. Cecidit enim a priore pulcritudine. Honorabilis Deo et angelis bonis fuit semper humana forma, vt vera creatoris imago. Ad quam rem ab ipsis cadaueribus, et separatis animis, est inductio decima tertia. In cadaueribus mortuorum, ob huius formæ læsionem et iniuriam ei factam, afficiebantur angeli, et separatæ animæ, in ea forma creatæ, et essentialiter corpori conformatae. Ob id item iubentur lege puniri, qui hanc formam laeserint, eo quod sit imago Dei. Ex his iam aliquam in verbo illo formalem rationem facile est intelligere, si Christum ibi credis: quod utinam tibi detur. Amen.

EPISTOLA SEXTA.

Mutationem Dei nec in creatione, nec in incarnatione esse factam, et substantiam eius esse manifestatam ex iam dictis pauca repetens ostendam, vt totum pietatis mysterium intelligas, ad gloriam Iesu Christi domini nostri. Ante creationem erat verbum, iam præsidens æterna Dei ratio, verbum manifestatione nondum exhibitum. In creatione se Deus visibilem exhibuit, thesaurum suum aperuit, ostia æternitatis. Mutatus non ob id dicitur, quod hoc vel illo modo a nobis percipiatur: cum ille omnem percipiendi formam in seipso contineat, quam vult nobis offerens. Si intelligas, communicationes nobis diuinæ non esse in Deo mutationes, intelliges quoque, exhibitiones non esse mutationes. Nihil Deus creat, cui se modo aliquo non exhibeat et communicet. Deus ubique est, rerum omnium essentia plenus. Rerum omnium essentiam in se

In se ita continet, vt sola sua essentia, sine alia creatura, se hic nobis exhibere possit, vt ignem, vt auram, vt lapidem, vt ele^rrum, vt virgam, vt florem, vt aliud quiduis. Similitudinibus his te commodius excitat^obo. Nam si Deus non est mutatus, ob singula hæc patesc^ata, nec mutatus erit caput ipsum Christus patesc^aens. Exhibeat se iam nobis Deus, vt lapis ille Zachariæ ostensus: oculos nostros ita aperiat, vt lapidem ipsum videamus. Deus non est mutatus, et visus est lapis in Deo. Verus lapis? Deus in ligno est lignum, in lapide lapis, in se habens esse lapidis, formam lapidis, veram substantiam lapidis. Concedam igitur, hunc esse vere lapidem, quoad essentiam formæ, quanquam desit materia lapidis. Concedam quoque ignem illum esse verum ignem, et esse id ipsum, quod Deus. Est ne ob id mutatus Deus, formam occultam nobis patesc^aens? Ignis ille figuram hominis exhibeat, virtute Dei fiat homo, substantiale corpus ex virginē genitum. Quis queso, dicitur ibi esse filius Dei, a patre Deo realiter distinc^tus? Ignis ille formalis ratione, et personæ figuratione dicitur filius, non realiter distinctus a patre. At homo hic vere realiter, et corporaliter genitus est de substantia Dei patris, et virginis matris. Loco item mouetur ignis ille, aut aura diuini spiritus, aut lapis, aut flos: an mouetur tunc Deus? Deus ubique semper existens immobilis, nec loco mouetur, nec ob ostensam illam formam alteratur. Sed sunt illi modi dispensationis seu exhibitionis diuinæ, qua se nobis, vt vult, vere Deus exhibet, et in rebus agit. Moto homine Christo, non mouebatur substantia deitatis. Externe mouebatur, per aërem descendebat spiritus sanctus, in Deo immobili semper existens. Verbum suum Deus visibile patesc^ait, varie misit, et immobilis mansit. His modis verum est, quod scribitur Deus olim descendisse, iuuisse, venisse, pedes suos lauandos ipsi Abraham exhibuisse. Vera res erat, non præstigium, etiam

tiam secluso angeli ministerio : sicut vera res erat, quod descendit spiritus sanctus in Christum. Motus erat ratione adjunctæ creaturæ, non ratione deitatis : nisi motum dicas iuxta formæ exhibitæ modum , secundum quem locos mutabat, locis ita se exhibens. Quanquam esset ibi angelus, in angelo erat Deus. Visus Deus descendebat, et spiritus ipse sanctus, qui Deus est, descendebat: nec ob id est mutatus Deus, formam certainam exhibens, et patefaciens. In angelo, Abrahæ viso, erat forma Christi, forma lucens, et viso angelo simul Deus videbatur, verbum videbatur Christus, Elohim. At quomodo in Angelo relucebat Deus, relucebat Christus? Ipsam angeli et animæ nostræ substantiam penetrat intus, et implet lux verbi, sicut lux solis aërem penetrat et implet. Erat nomen Dei in medio angeli, Deus ipse in media angeli substantia. Exo. 23. Quid obest, quo minus in angelo videretur Dei lux verbum ? et angelus quasi transformatus, diceretur quis quasi Deus ? Si in aliis creaturis, luce informati, pene videtur, et palpatur Deus, multo fortius in angelo illo, et multo iterum fortius in Christo. Incarnatione ergo non est mutatum verbum, sed assumpta caro est in verbum transformata. Verbum illud erat substantialiter filius, quoad essentiam formæ, quamvis nondum esset adjuncta terrea carnis materia, quæ est vere de essentia filii. Verbum ipsum erat vere Christus homo, quoad essentiam formæ, et formam suam ab æterno retinet, formam hominis : nec confusam, nec imminutam, nec alteratam. Obscero te, id omnipotentiae Dei tribuas, vt idealem illam animæ tuæ rationem, quæ hominis alicuius formam tibi interne refert, possit Deus externe in aëre lucentem et visibilem exhibere. Hinc sine materiali corporatura cognoscas, idealem rationem exhibitam, hypostaticè subsistentem, formam hominis. Formam hominis fulgorem diuinum, qui vt homo conspiciendus, vt homo se olim exhibebat. Nihil horum in verbo tu agnoscis, sed procaciter vrges, suisce realem, distinctum, inuisibilem filium, actione reali genitum. Sed unde hoc probas ?

Nec

Nec iota vnum habes, quo filium alium ab homine deceas. Non substantialiter in Patre filium hominem fuisse dicimus, non tamen realibus tuis motibus et punctis. Naturalis erat Deo scientia, ut speculo reluentia, naturaliter referens, substantialiter et primario Christum continens. Naturalis illa reluentia, idea naturalis, et per se prima dici potest, ut Christo dicitur ἡδος, et sicut idea est mentis ratio λόγος. Si λόγος in Deo dici idealem rationem tibi non placet, dicatur sermo repräsentans, dicatur cum Paulo reluentia, fulgor, splendor, resplendentia. Nullibi sane dicitur esse λόγος, seu ratio, quin sit idealis ratio, reluentia rei alterius. Omnis quoque sapientia est naturalis reluentia. In æterna Dei luce relucebat Christus gloriose, ob id dictus reluentia gloriosa, Heb. 1. Erat Christus in Deo prima resplendentia, prima omnium potentia, omnia continens sapientia, omnibus in creatione suum ordinem præbens, velut ex seipso scriptum deponens. In verbo erant omnia per creationem ex inuisibilibus facta visibilia, et verbum ipsum, antea inuisibile, se exhibuit visibile: prius occulta ratio, deinde manifestus sermo. Extitit lumen de lumine, lumen apprens de lumine non apparente. Idea Christi antea imperceptibilis, se postea, ut corpus verbi, perceptibilem exhibuit, visibilem, et tangibilem. Spiritus quoque in archetypo diuinus, ut spiritus idea imperceptibilis existens, post creationem se perceptibilem exhibuit, et omnia impleuit. Ea res nullam Dei in seipsum arguit realem actionem, aut sufflationem, sed in creaturas. Quid igitur, inquires, ante creationem agebat Deus? Id ipsum, quod nunc agit. Sibi iam erant omnia præsentia, et creaturas suas iam tunc attingebat. Sine tempore Deus est ætus æternus, in creaturas semper agens. Seipsum autem non ita immutabat, ut tu cum sophistis illusus intrinsecas reales actiones, et deriuationes fingis. Si erat ibi actio, erat et passio. Ante creationem, si Deum in se ibi consideres, non erat eius in se

in seipsum actus aliquis, non actio aliqua realis. Non erat spiratio passiva, non res aliqua spirata. Non erat ibi actus realis intus generationis, non actio spiratio-nis, sed cum naturali cognitione et Dei constituto, erat propositum et potentia. Reluctantia filii non erat actu realis filius, sed potentia. Idem de spiritu sancto dicas, ut fuerit in archetypo potentia spirandi, non actus passiuus. Cum ibi nemo ageret, nemo patiebatur: nemo spirabat, nemo spirabatur. Ecce veram inter filium et spiritum equiparationem, ut ante creationem vere fuerint, non tamen actionibus vestris et passionibus realibus. In creatione quoque similis in hoc erat exhibitionis verbi et spiritus ratio, ut sine sui mutatione verbum et spiritum exhiberet Deus: verbum externe visum ostenderet, et spiritum interne communica-ret. Ita verbum et spiritum olim discernimus, ut angelum et spiritum ex hominis et status specie. Nunc vero in corpore Christi est omnis et integra verbi et spiritus plenitudo. Intelligis hanc Christi totam gloriam? Quod filius verbum et spiritum plene con-tineat? hypostatico? Intelligis insuper qualiter for-mali potentia fuerit olim filius, qui nunc est actu filius? In omni generatione prius est potentia filius, quam actu filius. Et ei, quod est poten-tia filius, aliquid additur, ut fiat actu filius. Haec sunt apertissima conformia diuinis scripturis, et omni-bus rerum naturis, sine monstro aliquo, et sine sophisme. In omni generatione, quod a patre solo prodit, non per se dicitur filius, sed per matrem. Vnde igitur vos tantam filii separati in diuina genera-tione deformitatem somniatis?

EPISTOLA SEPTIMA.

Mutationes varias et agitationes, vos Deo turpiter impingere, sum nunc offendens, si de accidentibus errorem prius indicauero. Accidentia nulla esse in Deo, et ei si-

ei nihil accidere, vulgo iactatur: quanquam sophistæ quidam relationes in trinitate sua ponant, res imaginarias, quæ non sunt in rerum natura. Accidentia quæ vocant, nos, esse formales substantias, diximus, sicut lux est vera substantia. Ne vero sit de nominibus contentio, quando accidentunt, accidentia vocentur. Nos in vniuersum accidentia omnia Deo accidere dicimus, id est, accidentia omnia, quæ vere sunt, in Deo esse, in quo omnia consistunt. Accidentia dixi, quæ vere sunt, id est, res omnes, entia naturalia. Peccatum non est in Deo, quia non est in eo ratio peccati. Peccatum non est ens, sed entis actio, creaturæ libere defientis actio prava. Siue actio illa sit interne velle, siue externe aut loqui, aut operari: quamuis mala sit operatio, si superest, opus illud in se creatura Dei est, et Deo insit. Omnia ergo quæ vere sunt, in Deo sunt, et bona sunt facta, quanquam actibus malis sint quedam postea depravata, vt diabolus ipse, et animus praus: qui etiam Deo insunt, cum insitis accidentibus, et a Deo ita sustinentur. Hanc rem indicauit Deus ipso creationis vocabulo, quod est *”ichi”*, quasi dixisset, insit mihi lux, insit mihi firmamentum, insit mihi luminaria. In Deo omnia consistunt, accidentia Deo insunt, atque ita Deo accidentunt. Quicquid in rerum natura accidit, Deo semper accedit, seu Deo incidit: non præter spem, sed ipso suscipiente. Deus non ob id mutatur, sed res, quæ accidentunt, mutantur. Non eam hoc continet absurditatem, quam intrinsecæ illæ rerum motiones, et agitationes, quas vos in Deo varie concluditis, in trinitate vestra. Mutationes varias in ipso Deo efficacius arguebant Arius et Macedonius contra vos omnes sophistas, qui stupenda illusione somniatis, Deum in se duas res distinctas iugi productione et emanatione quotidie dignere et spirare, idque intrinsecis motibus, actionibus diuersis. Incorporeo filio, vt aiunt omnes, idem est gigni, quod esse, et nascendo accipit esse. Non se-

P.

mcl.

mel, inquiunt, facta est illius cognatio, et postea desit: sed nec principium, nec finem habet, et semper est in fieri. An non hoc est iugiter mouere? iugiter producere? generari? spirare? mittere? An non haec sunt species motus? Emanationes sunt duæ reales, et non est motus realis? Si peculiariter haeresi tu neges, incorporeum filium nunc generari, ita facile ab ipsis omnibus argueris: Generatio, quæ nec principium, nec finem habet, semper est in fieri: sicut splendor, aiunt, semper nascitur ab igne, et lux a sole producitur, Alia ratione, Quemadmodum, inquiunt, spiritus sanctus semper intus procedit, ita filius semper ibi generatur? Quicquid ad haec respondeas? an non hoc tibi erit mouere? producere? generare? spirare? An non erant duæ reales emanationes? An non erat confusa rerum trium implicatio? huius ex illa generatio, et istius ex illis sufflatio? fluxio? deriuatio? processio? An in confusione hac, et motibus his, tu vere quiescis? Quid est motio, si producacio non est motio? si emanatio non est motio? Nasci non est moueri? Et spirari? Procedere quid est? Illos tam absurdos motus, et agitationes, in Deo intrinsecus non tolerantes Arrius et Macedonius, Deum dixerunt, non in se, sed extra se filium quendam olim creasse, et spiritum sanctum meram creaturam fecisse. Labyrinthos admodum varios, et tenebris vindique oblitos, eis omnes ingressi, filium veritatis non manuducentes, sed citra omnem Dei sensum vagantes. Simplex alia est veritatis via, non metaphysicis, sed idiotis et pescatoribus nota, quæ hominem docet esse filium Dei vere genitum, cuius generatio in Maria est vere consummata. In creaturas sunt reales omnes Dei actiones. In seipso Deus hac ratione ab aeterno egit, et genuit, quod apud se meditans constituit. Verbum princeps constituit et spiritum principem constituit, sine realibus vestris motibus. Atque ita constituens, per eos hunc hominem genuit. Generatio erat in Deo constitutio generationis, quæ ad generationem tendebat, et creationis, quæ ad creationem.

Epistola

EPISTOLA OCTAVA.

CVM ex nullis scripturis realem illam incorporei filii distincti generationem possis ostendere, ad allegoricam figuram confugis, et mordicus arripis vnicam de sapientia parabolam, proverb. 8. Demiror sane, quod homo mente bene composita, vt de iactas, tam tenui flatu in tam altum pelagus agiteris, in tot impingens scopulos et monstra. Plurimis ego, solidissimisque rationibus ostendo, nihil tibi locum illum suffragari, imo plane aduersari. Prius tamen cogites velim, quid proprie significet sermo, quid sapientia, ne tu sacris vocibus abutaris. Saepius iam dicta repetam et ex Paulo quedam addam, vt vel ipso duce, quid fuerit sapientia, tandem intelligas. Omnis sermo, et omnis sapientia aliquid naturaliter representat, seu est naturalis relucentia. Hæc ipsa est Salomoni data sapientia, rerum diuinorum et humanarum relucentia. Ioannis non est abusus proprietate vocabuli, sed apposite dixit λογον̄ sermonem referentem. Erat igitur sermo, et erat sapientia, relucentia vere representans. Nunc Christus ipse, qui ibi princeps representabatur, est vera relucentia, vera sapientia, omnem lucem in se substantialiter continens. Hinc Paulo dicitur Christus relucentia gloriæ, et substantialis figura, in Deo figurata. Heb. 1. Ex aliis eiusdem Pauli locis, sapientiam fuisse in Deo arcana Christi, aperte colligimus. Nam ad Eph. 3. sapientiam vocat præfinitionem seculorum, quam fecit Deus in Christo, in quo secula relucebant. Ibidem ca. 1. sapientiam vocat arcana Christi, quod proposuerat Deus in seipso. Sapientia igitur erat ipsa præfinitio et relucentia Christi, omnia in Deo continentis, et omnibus gentibus communicandi. Erat Paulo στοφα πελυποικιλος sapientia multiformis, sapientia vehementer varia, in qua Iudæi et gentes continebantur, suis temporum articulis. Hinc mysterium vocationis gentium in hac verbi sapientia merito Paulus concludit. Ipsa rerum in Christo diffinitio erat sapientia, vt apud Clementem et in epistola docet Petrus. Ipsum Ioannis λογον̄ declarans Paulus

ad Colos. 1. ait, Λόγος fuisse mysterium Christi reconditum, nunc manifestatum, et gentibus communicatum, in cuius imaginis luce omnia consistebant, et consistunt. Ipsam Salomonis sapientiam declarans, 1. Cor. 2. ait, sapientiam illam, ante secula præsinitam, in mysterio reconditam, et nunc manifestatam, esse ipsum Iesum Christum, dominum gloriae. Sapientiam ipsam ibi ait esse præsinitam ad gloriam hominis. Undique vides esse thesauros sapientiae omnes propter Christum, et in Christo reconditos. Pertinacia tua est, hic fingere sapientiam, rem distinctam, realiter genitam: cum præsertim sapientia creata dicatur, et formata, ut sapientissimi quique antiquorum exposuerunt, Hebrei, Græci, et Latini, etiam Iesus filius Sirach, et author libri sapientiae. Vtrunque ergo per se realiter dicetur, sapientia creata, et genita, quod est Arrianum: aut vtrunque figuratiue, sicut est figura loquutio, et sicut sapientia aliud figurabat, quod est vere Christianum. Ne igitur realem illam ibi probes generationem, haec tibi maxime occurront. Primum est, quod Hebraica vox הַוְלוֹלָה holalti, que ibi ponitur, non significat generationem. Nam est passuum, cuius actuum, si locos omnes inquiras, proprie et vniuoce, ubique significat premere. Passuum quoque ubique est premi, expressione formari, seu pressura quadam parturiri. Hoc longe aliud est, quam paterna generatio, quam vox illa nunquam significat, tametsi ad sciemneam pressuram extendatur. Hebrei ita sapientiam in mente formatam docent, et in lingua sancta aliud est peculiare verbum, quod proprie ubique significat generare, et Deo generanti tribuitur, scilicet רְוִלֵּי holid. Unde constat, non proprie in parabola illa dici generationem. Si enim spiritus sanctus proprie de generatione loqui voluisset, ea voce vius fuisset, quæ generationem proprie significat. Adde, quod verbum illud רְוִלֵּי holid, quod proprie significat gene-

rare

rare, et Deo generanti tribuitur, est transituum ad mulierem, in qua ille generat. Deus ergo vere et realiter in muliere genuit. Ille est vere filius Dei, quem in muliere genuit Deus, non ille, quem tu somniasti. Ex proprietate lingue sanctae, et vi Hebraicæ dictionis, non dicitur generatio sine matre, nec filius sine matre. Filius enim Hebraice dicitur ædificium in muliere factum, ben a verbo banah. Septuaginta quoque, et reliqui Græci interpretes, in Parabola illa Salomonis, per verbum κτιζω, quod est creo, condo, fabrico, Hebraicæ dictionis significatum aptius transtulerunt, quam per verbum γεννω, quod est impropre usurpatum. Ex latinis insuper versionibus tam Hieronymi, quam Pagnini et aliorum, non habetur ibi generatio, sed formatio, et iuxta mentis conceptionem expressio. Alterum tibi verissima ratione iam occurrit. Quamuis enim generatio eo vocabulo significaretur, constat esse id proverbialiter et figuratiue a Salomone prolatum: cum ex professo ibi tractet parabolas, similitudines, et figuræ. Quis sane mentis negaret, sapientia illa Salomonis personam Christi signari et figurari? Aequo ergo dicitur in persona Christi sapientia creata, genita, et formata. An non in persona Christi dicitur tibi sapientia creata? Aut creata pro constituta olim dicitur, aut in persona Christi creata, ut omnes semper intellexerunt, exceptis Arrianis. Ita exponit Augustinus in Ioannem, sermone quinquagesimo octauo. Ita Nicæna synodus exposuit, ut in eius decreto contra Eusebium resert Athanasius. Ita post Hilarium lib. 12. de trinit. aperte docet Cyrillus, Ephesini consilii præses, libro quinto Thesauri cap. 4. et sequentibus. Addens ibi, esse proverbialiter et figuratiue dictum, et aliquando impropre in sacris literis dicit quid creatum, vel genitum. Si impropre dicas creatam sapientiam, impropre dices et genitam, in figura alterius rei, sicut sapientia aliud figurabat. Omnes

denique fatentur, esse prouerbialiter et figurative dictum, vt ex eo nec creatio, nec generatio realis ibi probetur. Tertium, quod tibi occurrit, est proprie dicta in Deo ratio, proprie dicta sapientia, scientia res lucens, sine reali generatione, Deo insita, ac postea visibiliter expressa. Occurrit quoque Paulus, sapientiam docens arcanam Christi præfinitionem. Quartum occurrit, quod sicut apud Salomonem dicitur sapientia ante colles formata, ita apud Job, dicitur homo ante colles formatus, idque eisdem omnino distinctionibus Hebraicis Job. 15. Eamque formationem discernit Job a generatione, per aliam vocem ibi significata. Vnde constat per holalti, significari formationem. Quintum occurrit, quod de Christo olim ait Deus, Formauisti eum et faciam, Esa. 46. Et Petrus Christum ait ante creationem in Deo præformatum et posse manifestatum. 1. Pet. 1. Sextum tibi occurrit, quod dicitur spiritus sanctus genitus, sicut sapientia genita. Imo ipsamet sapientia erat spiritus sanctus, vt exponit Ireneus lib. 4. ca. 17. et 37. et Tertullianus, li. de carne Christi, aduersus Hermogenem et aduersus Praxeam. Erat vere sapientia, sine reali distinctione, simul verbum et spiritus sanctus, sicut Christus verbum et spiritum sanctum simul continet. Hebrei omnes verissime docent, sapientiam illam esse spiritum sapientibus datum, qui erant iam in Deo præfinitus, seu præformati. Salomo de sapientia loquens, sapientiam illam sibi datam testatur, id est, spiritum sanctum. Iesu Sirach, Baruch, et liber sapientiae, palam interpretantur, sapientiam illam esse spiritum in Israëlitis habitantem, et in animis sanctorum radicatum. Si sapientia erat spiritus sanctus, cogita iam, si erat spiritus sanctus genitus et realis filius. Ipsemet Chaldaeus Ionatas, qui genitam sapientiam ait, spiritum sanctum intelligit, absque aliqua in Deo reali distinctione. Septimum tibi occurrens est, quod eodem contextu prover. 8. et 9. quedam alia de ipsa sapientia profert Salomon, quæ metaphysicam illam generationem non sapiunt: Quod per vicos et plateas clamarit, quod domum ædificari, columnas exciderit, et mensam

mensam instruxerit. Parabolicum fuit ædificium, sicut parabolica generatio. Ait item, quod sapientia erat אִמָּנוֹן, multitudo, vniuersitas ipsa rerum, et שְׁאַלְמָנָה saasim, delectationes coram Deo, singula suis ideis producendo. Plurali numero dicitur ibi in Deo תְּהֻבָּה hachmoth, plures sapientiae. Quæ tibi plures essent reales filii, nobis multiplex sapientia, spiritus unus et multiplex. Vnde iam octauum occurrit, quod Valentinus, eius loci, de pluribus sapientiis, falsa reali interpretatione, ex Deo somniauit, realiter gigni multitudinem hachmoth, quæ apud Irenæum et Tertullianum dicuntur hachmoth. Simili tecum errore tenebatur, in eo, quod realem generationem interpretabatur. Sicut Salomon prouer. 3. in Deo discernit sapientiam, prudentiam et scientiam: ita realiter Valentinus, qui res distinctas, ex Deo genitas dixit, synecchin, enthymesin, demiurgum, syzigiam, et alios æonas, esseque matrem sophiam, sicut Salomoni dicitur sophia mater. Illi erat sophia mater, tibi filia realiter genita. Quia sacra literæ in Deo ponunt delectationes, penitudines, et consolationes, Valentinus æonas filios esse dixit, delectationes, lachrymas et mixturas. Quibus omnibus realitatibus et falsis interpretationibus explosis, animo pende, num sit quoque falsa, ad locum illum tua realis interpretatio. Nonum occurrit eiusdem Salomonis dictum, et loco eodem, Quod Deus sapientiam et intelligentiam acquisierit, suo ingenio inuenierit, figurate scripsierit, disposuerit, ordinari, et reliqua, que secundum præfinitionem dicuntur. Similia de sapientia profert Job. ca. 28. Quod eam Deus scripsierit, numerauerit, recentauerit, parauerit, peruestigauerit. Idipsum Ecclesiasticus, Baruch, et liber sapientiae comprobant, sapientiam vocantes, ut speculi reluentiam, imaginem claritatis. Hic decimum occurrit, quod Iesus Sirach post suos maiores, capite primo ait, eam sapientiam visu plerisque apparuisse, eiusque speciem ipsis olim vim, perspectamque fuisse. Eam ipsam ait Baruch, olim vim ab hominibus. Videri poterat, si

erat tam lucidum speculum, et imago claritatis, vt ait liber sapientie. Ea ipsa erat in sublimi sedens, cuius thronus, siue solium, erat in nube, in Mosis tabernaculo, et Salomonis templo, Eccles. 24. Undecimum occurrit, quod sicut apud Salomonem, ita apud Esaiam dicitur olim in Deo creatio et formatio, Christus ipse in Deo creatus et formatus. Es. 45. et 46. Mira verborum concordia. Adde rationem ultimam, que sumitur ab omnibus, qui Hebraice vñquam scripsierunt. Nam si realis illa ibi significabatur rei distinctae generatio, insigniter hoc fuisset ab eis notatum, ante et post Christi aduentum. Res tam insignis insigniter erat notanda. At nemo vñquam ibi talia cogitauit. Tantum hoc dixerunt veteres, In Dei sapientia, velut in anima hominis, res alias conspici. Fascinatis sophistis et linguae sancte imperitis debebatur vestra illusio, in regno Antichristi: vt Deum laceretis, impossibilia in eo singatis, et hominem esse naturalem filium, negetis.

EPISTOLA NONA.

Citavi tibi, et in vnum redactos ad te misi omnes euangelistarum, apostolorum, et discipulorum locos, in quibus de fide fit mentio, et in quibus de credendo fit mentio: vt bene videas, quid illi tunc crediderunt, et quid credendum docuerunt. Citaui tibi ex Ioanne, ea omnia ad hoc scripta esse, vt credas Iesum illum Nazarenum esse verum Messiam filium Dei, idque credens iustificeris, Ioan. 20. Hæc Christi fides ab ipsis apostolis est ita simpliciter prædicata, et hoc illi credentes iustificati sunt. Paulus ait, Nos in Christum Iesum credidimus, vt iustificaremur. Galat. 2. Per hunc Iesum omnis, qui credit, iustificatur, acto. 13. Si quis ergo aliam esse Christianorum iustificantem fidem, prædicauerit, sit anathema. Si angelus de cælo aliud docuerit,

Paulo

Paulo dicitur anathema. Quæ de promissionibus tu dicere potes, ex hac fide omnia sequuntur, vt accessoria ex suo principali. Nam si credis, ipsum esse filium Dei, credis ipsum esse in promissis veracem, et promissa omnia completere. Per hanc solam Iesu Christi fidem dantur nunc promissiones omnes. Omnes quotquot scriptæ olim sunt promissiones, per hanc fidem dantur nunc vera fiducia credentibus, hunc esse illum filium Dei promissum, qui promissa implet. Ea ipsa fides nos prioris nostræ inopiat, ac miseriæ, conscientias facit. Si enim credis, hunc esse filium Dei, mundi saluatorem, iam credis mundum, in peccato esse constitutum, unde saluari indigeat: cum item dicitur ipse redemptionem facere credentium prius captiuorum. Non est, quod aliam hic in paedobaptismo, aliam ibi in cœna, et alibi aliam fidem tu tibi dissimilem pingas. Nam ipse est filius Dei, rex cœlestis, qui sibi credentes ad cœlestia regenerat, et cœlesti cibo pascit. Vnum est omnium fides, vnum caput, vna fundamenti petra, qua creditur Iesus ille esse verus filius Dei salvator, et id credendo eius in nobis virtus cognoscitur. Hæc vna fides et in baptismo requiritur, et in cœna requiritur, et in reliquis omnibus Christianorum actibus semper requiritur, et ex ea sequuntur omnia. At tu fatis tibi fecisse videris, si per communicationem illam idiomatum sophisticam concedas, hunc hominem esse filium Dei: alioqui non esse vere filium. Sophistica ergo est fides tua, sicut sophistica est ratio tua, quod hic homo dicatur filius Dei, et quod sit in eo filius aliis inclusus: quasi nomine sit hic filius, non re ipsa. Eo magis, quia falsum tu supponis. Falsum est, quod singulis esse filium in filio; cum non filius in filio, sed pater in filio vere dicatur, Deus in Christo. Noui fane, quod tu non vere credis, hunc hominem esse filium Dei, quia non vere credis, hunc hominem esse genitum de substantia Dei. Sed quis te demon communicationem illam

Iam idiomatum ita de charætere bestiæ sumere docuit? Hoc ne cauillo dixit cœlestis pater, *Hic est filius meus?* Ecce puer meus? An non vides, communicationem illam rerum inuisibilium sumptam esse de Antichristi doctrina, in qua vigent illusores, tres dæmoniorum Spiritus? Per quam conceditur, Deum in asino mori? Ab Antichristo inuentum est sophisma illud, ad obliterandum verum filium Dei. *Filius Dei* ita vobis est homo, sicut spiritus sanctus est mulus. *Filius Dei* ita vobis est mortuus, sicut spiritus sanctus in mulo moreretur, aut angelus in asino. Hoc adde, quod antequam communicationem illam inducas, ostendere prius debes, esse in Deo inuisibilem alium ab hominé filium. Hoc vero nunquam ostensurus es. Vnum hoc item cogita. Esto per tropum aliquem, aut sophisma illud, hic homo nominetur *filius Dei*, quanquam reuera non sit naturalis filius Dei: est falso naturalis filius Mariæ, ut habetur Matth. 1. et Lucæ 1. Ibi enim dicitur, quod Maria peperit filium suum primogenitum, quem vocavit Iesum. Si ergo hic sine tropo est verus filius Mariæ, et ille sine tropo est verus filius Dei: iam sequitur, duos esse sine tropo veros filios, in vnum eumulum unitos. Papistæ schola tota nunc docet, hunc hominem dici filium, gratia unionis, non veritate generationis. Quod est Antichristi maxima blasphemia, et maxima duorum filiorum impostura.

EPISTOLA DECIMA.

Sine promissione neminem posse iustificari, pertinaciter defendis, et fidem Christi veram callide dissimulas. Ex solo aspectu Christi, miracula facientis, poterat mulier Chananea, vel Cesarianus aliquis illi credens iustifica-

stificari, etiam si de promissionibus nihil vñquam audiuerissem. Nam Christus factis quoque declarabat, se esse filium Dei, et id credentes homines saluabat, et iustificabat, etiam si essent Scythæ, nullam promissionem habentes. Imo ridiculum, si quis non sit Deo crediturus, nisi aliquid ipse promittat. Qui erant in naui cum Iona, et in Niniue, crediderunt Deo, nihil promittenti, sed eis mortem minanti. Fiducia certa se illi Deo commiserunt, credentes, eum posse mortem auertere, ob id iustificati, teste Christo. Euangelium Dei est annunciatio illa Dei patris, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, ipsum audite. Nihil hic promittit: tantum declarat, quid velit, et quid sibi placeat. Ita Christus docet, hanc esse voluntatem Dei, nobis declaratam, vt hunc filium videntes, in eum credamus Ioan. 6. Etiam si nullæ fuissent vñquam promissiones, nec lex, nec prophetæ, solus aduentus Christi justificaret sibi credentes, vel solo ipso patris testimonio. Sicut solus aspectus serpentis, ita solus fidei intuitus in Christum, saluabat etiam surdos, qui promissionem nullam audire poterant. Ex aspectu enim poterat in eis sufficiens haberi de Christo fides. Ex solo etiam apud absentes auditu. In Israële promissiones habente, non inuenit Christus tantam fidem, quantam in Centurione: in quo sine promissione, sine priore instructione, erat fiducia tam præsens, tam vehemens Matth. 8. Fiducia illius, quem videbat, et credebat, posse omnia. Possem ad hoc tuum dictum explodendum, testimonia alia, et exempla iustificatorum adducere innumera, tam ante tempus legis, quam tempore legis, et tempore gratiae. Iustificatum ais Cornelium, antequam Petrum audiret, acto. 10. et nullam sibi factam promissionem, ille tunc sciebat, sed credebat esse iustitiam in Deo. Idem scribitur de rege Abimelech, gen. 20. de Raab caupona, de Samaritano, et plerisque aliis. In insulis nouis, Solo

con-

conscientie testimonio inuenitur fidei et iustitiae ratio, in finali iudicio coram Deo profutura. Et tamen ibi nihil de promissionibus auditur. Libro secundo, de iustitia regni Christi, cap. 2. et 3. plerisque iustificatos ostendi, quibus nulla tunc succurrebat promissio. Promissiones quidem addebat olim Deus in lege, et promissiones addebat Christus, cum salubribus miraculis, ut ad se facilius nos alliceret. Scopus tamen fidei nostrae est ipse Christus, ut eum esse verum Messiam, filium Dei, salvatorem nostrum, fiducia certa credamus: ad idque promissionibus divinis, et aliis de celo testibus, magis firmemur.

EPISTOLA VNDECIMA.

Quia facta omnia, et actus quoscunque bonos vos omnes deluditis, vestro in Iacobum commento, Abrahamum dicentes esse factis iustificatum, id est, declaratum iustum: operæ premium me facturum puto, si errorem hunc eliminare tentauero. Fateor quidem, operibus declarari fidem, sed opera quid aliud efficere, multis rationibus ostendo. Primo, Malefacta aliud efficiunt, quam declarare. Furtum, adulterium, homicidium, et alia eiusmodi nonne sunt peccata? Si auctibus his, siue externe, siue interne sumptis, respondet aliqua poena, quare contraria non respondebit aliqua gloria? Saltem post ademptam gratiam, ne tu omnia antea fuisse prava cauilleris. Virtus gratiae æquatur virtuti peccati, ac etiam superabundat. Rom. 5. Ergo benefacta in gratia tantum valent, ad augendam gloriam, quantum malefacta in peccato valent ad augendam paenam. Secundo, Cognoscenda tibi est vis dictionis exclusiæ Iacobi, Non ex fide tantum iustificatus est Abraham, sed ex factis quoque. Ergo ad eandem iustitiam, quam fides effecrat, ali-

rat, aliquid adiecerunt facta. Tertio, Declaratio illa
 res inanis est; hypocrisis est, si sola declaratio quere-
 ratur. Solus erat Abraham cum Deo, qui declara-
 tione non indigebat, sed veram, et spontaneam
 operum accessionem adhuc exposcebat. Quarto, Mer-
 ces operum, doctore Christo, re ipsa aliquid est,
 quod rependetur. Intellige mercedem, ad certam
 mensuram factis singulis respondentem, ut ea men-
 sura, qua aliis metimur, remetiatur nobis. Quinto,
 Aliquando dicimus iustificari, id est, iusti declarari,
 ut in judiciali foro. Alioqui iustificari dicitur, qui
 ex iniusto fit iustus, et qui ex iusto fit iustior, seu
 cuius iustitiae aliquid accedit, ut accipit Iacobus.
 Sicut qui sordidus est, sordescit adhuc, et fit sor-
 didior: ita qui iustus est, iustificatur adhuc, et fit
 iustior, teste Ioanne. Paulus quoque per opera au-
 geri docet iustitiae prouentum. 2. Cor. 9. Sexto, Fa-
 cta externa agunt in animum, sicut actus in habitum:
 ab operibus bonis vel malis, bene vel male afficitur
 animus, sicut ab obiecto afficitur sensus: ergo aliquid
 efficiunt, augent, vel minuunt. Septimo, Verba
 sunt Dei Genes. 22. Quia fecisti rem hanc, iuro
 tibi. Aliquid fauoris peperit factum illud ipsi Abra-
 ham, ut tunc iuraret Deus, quod antea non fecerat:
 et vberiorem faceret promissionem, quam ante, quan-
 do Abraham crediderat. Octavo iustificatus dicitur
 Abraham, Genes. 15. eo solo, quod creditit Deo,
 promittenti numerosam progeniem. Mera fuit gratia.
 Iustificatus vero iam erat antea credens Deo, iubenti
 exire de terra propria, Genes. 12. et Heb. 11. Quo-
 nam modo est iterum cap. 15. iustificatus? accessione
 maioris iustitiae. Insignis ille de iustitia eius locus p̄
 aliis notatur capite decimo quinto: quia ibi Christus
 promittitur, creditur, et a propheta videtur, et quia fuit
 ibi intensior assensus. Sensim induitur fides, crescit fides,
 et crescit iustitia. Ad quem modum et in nobis debet ad
 certam metam esse intensa fides, ut dicatur viua, et vivifi-
 cante

cante spiritu magis ornetur. Nono, Fides est credere, credendi actus factum est. Ergo sicut ex facto illo incipit ad iustitiam imputatio, ita ex factis aliis, Deo gratis, crescere potest, cum sint omnia Dona Dei. Decimo, Factum Phinees imputatum est ei ad iustitiam, psal. 105. Non ait, fuisse solam declarationem, sed imputatum est ei, sicut Abraham imputatum est. Ipsa restitutio pignoris imputatur ad iustitiam coram Deo, Deut. 24. ut iam concludam, Data fide, quid est superlucrari? Quid est per bona opera recondere sibi thesauros, in futuro seculo inueniendos? Thesauros, ait Christus, multiplices, Matth. 6. Fidem solam Christi, seclusis operibus, gratis iustificare sibi credentes, docet merito Paulus. Sola fides Christi, quem ex impio facit pium, ex iniusto iustum, sine aliis operibus, ut latronem iustificauit. At nihilominus bonorum operum thesaurus suus cuique seruatur. In futuro seculo nihil magis obseruandum, quam singulorum operum examen: ut qui plus facit, sit ibi futurus maior, qui minus, minor. Atque ita augetur iustitia et gloria ex actibus innumeris, tam internis, quam externis, a Christo ipso praeceptis, pro quibus et ipse copiosam fore gloriae mercedem, nobis affirmat.

EPISTOLA DVODECIMA.

INFULSIS rationibus opera omnia semper damnas. Qualiacunque sint facta, ea semper, sis, esse peccata, fecibus admixta, ut omnia Deo foeteant, et mortem æternam promereantur. In opera spiritus blasphemas, et mortem primam a secunda non bene discernis. Opus nullum sis esse probum, nisi procedat ex perfecto amore: Hic autem nusquam tibi est. Perfectionem omnem a nobis procul abiicis, quia Caro concupiscit. Violenter tua sompna persequeris. Ex professo repugnas doctrinæ Christi et apostolorum

lorum eius, qui perfectionem nobis tribuunt, et nos perfectos docent, cum perfecta in nobis sint dona Christi, et eius perfectio sit nobis communicata. Hinc nos perfectos, post Christum paullum vocant apostoli. 1. Cor. 1. et 2. et 14. et 2. Cor. 3. Ephes. 6. Colos. 1. et 4. Heb. 5. 6. 7. 9. 10. et 12. Iaco. 1. et 3. et 1. Pet. 1. et 1. Ioan. 2. et 4. Loco vno Phil. 3. se perfectum et non perfectum docet Paulus. Non perfectum, si resurrectionis gloriam spectes: perfectum vero perfectione donorum Christi. Ex eo, quod charitas ipsa perfecta Deus est nobis communicata, concludit Ioannes, esse in nobis perfectum amorem, qui foras excludit timorem. Ex eo ergo, quod caro suis insultibus concupiscit, non sequitur, spiritum Christi non agere in nobis perfectum amorem. Perfectionem hanc cælestem turides, quam nondum gustasti, nondum e cælo genitus. Mentitus est tibi Christus, dicens, esse quosdam beatos, cor habentes mundum, honestum, et bonum, Matth. 5. et Lucæ 8. Mentitus est Paulus, sicut et Ignatius, vocans sanctos mundos, immaculatos, corda irreprochabilia in sanctimonia coram Deo. Secundum internum hominem ea omnia vere dicuntur. Non est in sanctorum operibus admixtio foetida, quam tu fingis. Seorsim a nobis prodeunt opera carnis, et seorsim prodeunt opera spiritus, carne tunc suppressa. Opera spiritus coram Deo et hominibus lucent, ictus Christo, proba sunt et bona. Tu improbus et blasphemus, qui opera spiritus calumniaris. Affiras, ea opera foedata esse, nec sine venia dici bona: quasi ipse Dei spiritus sibi ipsi veniam det. Imo Christus ipse, qui in nobis agit, sedum opus educit. Sed quam veniam ait? Vbi non est nouum peccatum, non opus est noua venia. Non opus est, vetera semper repetere, quæ iam sunt condonata, et eorum Deus non amplius recordatur. Cum dicebat Paulus, se nullius peccati esse conscientiam, non tunc peccabat. Non peccabant apostoli prædicando, et virtutes edendo. Bona opera scripturavocat, et tu negas, esse bona? In omni, inquit, bono opere

opere fructificate. Ex bonis vestris operibus glorificant patrem vestrum. Plena erat puella operibus bonis, et eleemosynis, acto. 10. Plema misericordia, et operibus bonis. Iaco. 3. Imo in lege naturæ et apud idololatras erant opera bona, vt vides in Job. et Correlio, in eleemosynis Nabuchodonosoris, in oratione, et ieiunio Niniuitarum. Sed concedamus tuo more opera illa cum venia dici bona. Cum venia poterunt ad gloriam augendam prodesse, cum venia erit eorum aliqua merces. Opera tu nobis ad vitam prodesse, negas, quia statum ac firmum est, Vitam æternam per fidem nobis dati: ergo non ex operibus. Ex operibus legis non esse hæreditatem, sed ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni credenti. Vitam et hæreditatem ita nobis per Christum dari, certe fatemur. Sed in ea vita quis negaret augeri gloriam; et operum esse certam mercedem? Filia, sis, insurgeret in matrem, si charitas quicquam efficeret, aut alia opera, cum sint fructus fidei. Magica est hæc Diaboli fascinatio. Opera bona esse fructus spiritus, scriptura docet, sicut fides est fructus spiritus, et charitas fructus spiritus. Galat. 5. sed esto, sint fructus fidei. An non filia vera auget effectum matris? An non et in rebus aliis effectus fouet suam causam, roborat, et auget? An non calor fouet, et facit ignem? An non actus roborat, et facit habitum? Nonne letio fouet et auget intellectum? Nonne exercitatio roborat artem? Nonne vestimentum fouet artificem? Ita a charitatis exercitiis, orationibus, ieiuniis, et aliis spiritus operibus, vestitur, souetur, roboratur, et augetur, cum sua iustitia fides, sine quibus nudata moritur. His modis ex grano exiguo fit arbor magna. Cum caro mortificatur, spiritus vivificatur, et fides augetur.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Erras

ERRAS TU PESSIME, errorem existimans, si quis dicat iustitiam augeri. Sola Dei imputatione ait confidere iustificationem, nulla in homine facta mutatione, ut iustus nihil differat ab iniusto. Quid audio? Per peccatum non immutatur spiritus hominis? Si mutatio est, quando peccas, mutatio est, quando tollitur peccatum. Qui sub tenebris est, nihil differt ab habente lucem? Qui liberatus est ab oppressione satanae, nihil differt ab eo, qui satanam habet opprimentem? Qui bonum spiritum nanciscitur, nihil differt ab eo, qui caret? Qui placatam conscientiam habet, non differt ab eo, cui rodetur? Regnum cælorum non differt ab inferno? Satanica est iustificatio tua, si talis intus est tibi conscientia, qualis erat antea, et si in te fidei vita non differt a priori morte. Paulus docet nos accipere donum iustitiae, Rom. 5. Vestimentum iustitiae passim dicitur. Iustificationes sanctorum, ait Ioannes, esse in eis byssinum purum, et splendidum, apoc. 19. Ergo est illustratio aliqua. Ipsa clara iustificatio per gratiam, est spiritus gratiae, ut ait Zacharias. Nam iustificatio non fit sine fide, nec fides sine spiritu. Sicut homini peccanti varie se insinuat spiritus malus, ita cum poenitens iustificatur, varie illi se insinuat spiritus bonus, et fecernitur malus. Sicut intrauit Satanus in cor Iudei, in cor Ananiæ et Saphiræ, quando peccarunt, ita in corda aliorum intrat magis vel minus. Atque ita cum iustificantur, egræditur ab eis spiritus immundus, ut ait Christus. Sed esto. Imaginemur, solam ita esse Dei imputationem, et offensio in ipso Deo remissionem, quasi Deus mutetur, non homo. Nonne et in his est dare magis et minus? Nonne huic magis remittitur, et illi minus? Ita Christus docet Lucæ 7. Hinc dicitur hic magnus, iste maior, ille maximus, in regno cælorum. Sicut imputatione hic dicitur iustus, reconciliatus et gratus: ita imputatione ille dicitur magis iustus, magis reconciliatus, et magis Deo gratus. Qui

Q.

negociant-

negociando est quinque talenta superlucratus, gratiō est, quam qui duo, et pluribus ciuitatibus præficitur. Omnia in nobis augeri, docet Paulus, magis et magis abundare, et iustitiam, et gratiam, et gloriam. Idipsum docuit Christus, dicens, Ei, qui habet, dabitur, et reddetur abundantior. Vitam habeant, et abundantius habeant. Faxis Deus, Caluine, vt deposito magico tuo fascino, in omnibus abundare satagas. Sola Petri disputatio contra Simonem magum te confundit, et operum iustitiam, etiam in Ethnico docet. Rogat Petrus, An Deus fit iustus? An benefacientibus bene faciat? et malefacientibus malefaciat? Si hæc est iustitia naturalis, ob ipsa benefacta ipse benefacit, sicut ob malefacta malefacit. Est ergo inter Ethnicos aliqua operum retributio, vt ipsem docet acto. 10. et Paulus Rom. 2. Hinc Petrus necessario sequi ait resurrectionem, quod benefacturus fit Deus iis, qui benefacientes sunt mala perpeſſi. Quam iustitiam tu cum Simone mago negas. Instar Simonis magi tu doces, iustificationem et fidem esse solam cognitionem. Observationem vero præceptorum esse penitus impossibilem. Contra docet Ieremias, Ipsam præceptorum observationem esse cognitionem Dei Iere. 22. Ioannes ipse ait, Per hoc scimus, quod cognoscimus eum, quia præcepta illius obseruamus. Qui dicit, noui cum, et præcepta eius non seruat, mendax est: præcepta enim eius grauiā non sunt. Ridicula hinc ostenditur cognitionis tua, imo magica fascinatio, et ementita iustificatio.

EPISTOLA DECIMA QVARTA.

NEc fidem Christi, nec opera bona probe tu intelligis, nec regnum eius cæleste. Ut rem imaginariam regnum hoc Christi deludis, quasi sit res de solo titulo, quod nos cum Christo iam nunc regnemus in cælestibus. Negas, internum

ternum hominem esse nouum hominem. An non ibi est nouus homo, vbi est innouatio? Intus in nobis est innouatio: ergo intus in nobis est nouus homo, absconditus in corde homo. Rides tu, quod elementarem Christi spiritum incorruptibilem ego dicam esse de substantia interni nostri hominis. Quæso te, Potest esse compositio viua ex carne, sanguine, et ossibus, sine elementari spiritu? Non est in nobis truncatus Christus, sed tota sua carnis et spiritus compositione se nobis substantialiter communicat. Spiritus Dei est hypostaticus spiritus hominis, et se nobis ita vere communicat: sicut verbum Dei est hypostaticus homo, et se nobis ita vere communicat. Sicut est in nobis elementaris eius caro, ita et elementaris spiritus. Ab illo increatae lucis fulgore immutatur in spiritu nostro prior creatæ lucis forma, ipseque tunc Christi integer spiritus adiungitur, sicut integra caro. Hoc tu plane non intelligis, nec qualiter anima nostra Christum substantialiter induat. Rogas, vbi doceat Ioannes, tales nos esse in mundo hoc, qualis est ipse Christus. Verba eius capite quarto prioris epistolæ sunt hæc, Fiduciam habeamus ad diem iudicij, quia sicut ille est, et nos sumus in mundo hoc. Hebraismus frequens est, et manifestus, ut hic dicatur sicut ille, quia est forte eadem, statu et conditione talis. Qualis est cœlestis ille, tales et hi, qui cœlestes sunt, 1. Cor. 15. Hæc est Paulo et Ioanni fiducia certissima, talem in se habere Christum, qualis ipse est in gloria. Veram regni eius gloriam et gaudium iam nunc in interno homine habemus: que res certissimam nobis facit de futuro regno fiduciam. In hoc, ait Ioannes, esse perfectam charitatem nobiscum, qualis non fuit temporibus patrum. Nobiscum, qui credidimus Iesu Christo, filio Dei, in eius aduentu. Ipse enim veniens fecit nouo nobis omnia noua. 2. Cor. 5. Testamento nouo initiauit nobis viam nouam et viuentem. Heb. 10. Ergo vita hæc non moriens, antea non erat, si noua est, et eam Christus nobis initianit. Tu vero Iudaico quodam

Q. 2.

zelo

zelo scandalizaris, et conultiis me obruis, quod cum Christo dicam, eum, qui minimus est in regno hoc, esse maiorem, quam fuerit Abraham: et quod cum Paulo dicam, Abrahānum ipsum fuisse carnalem. Verba Christi, a me iam alibi plene inducta, nunc omitto. Verba Pauli manifesta sunt Rom. 4. Quid igitur dicemus Abraham, patrem nostrum, inuenisse secundum carnem? Non ait Græcus codex, patrem secundum carnem, sed inuenisse secundum carnem. ἐν γραπτῷ κατὰ σάξην. Ex iis, quae in ipso Abrahāmo secundum carnem gesta sunt, ostenditur ibi spiritualium typus, sicut alibi in Israële carnali, et Aarone carnali, ostenditur figura spiritualium 1. Cor. 10. et Heb. 7. et 9. Carnalis dicitur tota illa vetus generatio, quia non erat ita, vt nos, nouo hoc gloriae spiritu regeniti, nec ad cælestem hanc vitam cum Christo resuscitati. Non nego, quin ad eandem hereditatem, et ad idem Dei regnum sint eorum plerique post resurrectionem assumendi: et non nulli etiam, Christo resurgente, cum patriarchis iam assumpti. Sed præsentem statum, et aduentus Christi dona cælestia, dico esse nobis potiora. Hoc velim ex Paulo bene tibi cognitum. Quomodo mortem Christus veniens aboleuit, vitam nobis in lucem produxit et immortalitatem. Quomodo per mortem destruxit eum, qui mortis habebat imperium, id est, diabolum, et liberos reddidit seruituti mortis obnoxios? Quomodo nos in suum cælestis regnum euexit, et in cælestibus sedere fecit? An non usque ad mortem Christi regnauit mors? An non patres omnes fuerunt antea in inferno? Sola mors Christi infernum confregit, et paradisum aperuit. Cupiebat Paulus dissolui, et esse mox cum Christo, in paradiſo, quod Patribus olim non dabatur. Si caro Christi est vere cibus, est vere alimentum. Si est vere alimentum, ille, qui ea nutritur, efficitur substantialiter unum cum Christo. Substantiali autem hoc carnis Christi cibo non est unus Abra-

fus Abraham: præstantiores igitur sumus nos. Illos emnes nos præcellimus: quia nondum ad eos venerat regnum Christi, nec gloria resurrectionis eius. Nunc, inquit, iudicio tolletur career satanae. Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ego exaltatus vos ad me in cælum traham. Post mortem sacerdotis magni nos sumus reuersi ad priorem paradisi possessionem, non ante. Per mortem eius est aperta via sanctorum in ipsum cælum.

EPISTOLA DECIMA QVINTA.

REgenerationem veram nondum es assequutus, sicut nec regnum Christi cælestis. Regenerationem fateor non momento perfici, incipere tamen certo tempore, idque in homine, verborum vitæ capace, fidei capace, cum fides sit ostium regni cælorum. An non certum est tempus, quo quis vocatur? quo ex iniusto sit iustus? ex non credente credens? Certum tempus est, quo quis conuertitur, quo a Christo fanatur, et quo remittuntur ei peccata, vt ait ipse Christus Matth. 13. et Marci. 4. Tempus certum mutationis, et translationis nostra, vide Ephes. 2. Colos. 1. et 2. et alibi paſſim. Certum est tempus, quo infirmus dimissa febre incipit renouari, qui et postea magis ad yaletudinem maiorem in dies renouatur. Regeneratio, et renouatio dicitur in baptismo, febre mortis dimissa, et accepta vitæ spiritu, ac regni cælestis introitu. Lege, quod ad hanc rem, de baptismi perfectione scribit Clemens Alexandrinus lib. 1. pædagogi ca. 6. Quanquam non semper hora baptisini et cœnæ sequatur effectus, a nobis tamen ita debent ministrari, quia ad id est eorum institutio, Ais, Christum de aqua ista nihil cogitasse, quando dixit nos renasci ex aqua. Quid igitur? Aqua non est aqua? An non aqua est, quan-

Q. 3.

do Pau-

do Paulus vocat lauacrum regenerationis? Quando ait, nos mundatos lauacro aquæ? Regenerari hominem ait, quando illuminatur. Contra de iam concedis paedobaptizatos tuos non regenerari, qui nec illuminantur, nec intelligunt. Rite eos baptizari contedis, regenerationem a baptismo longe separans, et tantum dicens. Baptismum esse signum adoptionis. Ex te ipso omnia componis, et in adoptionis vocabulo tibi falso illudis, dicens puerulos adoptatos. Adoptio sacræ scripturæ dicitur et fit, quando credenti datur spiritus *υιαστολας*, Rom. 8. Galat. 4. et Ephes. 1. Rectius nos cum Paulo diffinimus, Baptismus est lauacrum regenerationis, et renouationis spiritus, nos saluans. Si baptismus est lauacrum regenerans, ea ipsa lotio ex aqua et spiritu sancto est regeneratione. Si regeneratione est e celo, nonne per regenerationem est introitus in regnum cælorum? Ea hora, qua quis e celo nascitur, in celum intrat. Intramus nunc in regnum Christi, per fidem in spiritu, in quo est illius gloriæ participatio, et interna in nobis Christi regnantis fruitio. Intramus et per spem, scilicet spem maioris gloriæ postea reuelandæ. Per regenerationem est in nobis spes viua, ut ait Petrus. Spes autem viua est, quæ iam sentitur: sicut foetus, qui in utero sentitur, dat spem viuam. Spes viua est, et in nobis iam viuit, quod speramus. Hinc Paulus cum spe ista coniungit, præsentem fam esse eximiam gloriam, Ephes. 1. Quoquomodo nec per fidem, nec per spem possunt tui infantes intrare, nec regenerari. Et tu sur es, et latro, qui eos non introducis per ostium, videlicet per ostium fidei. Quomodo possunt ad Christum vocari, qui a Ioanne non potuerunt præparari? Baptismum Ioannis in hac parem tu facis baptismo Christi. At Ioannis baptismus erat lotio emendationis vitæ, ad peccatorum veniam, Marc. 3. et Lucæ 1. ad quem venientes confitebantur se peccatores. Matth. 3. Ergo infantibus ille conuenire non poterat. Iudei infantes nec baptizarunt unquam, nec ho-

nec hodie baptizant, sed adultos, quemadmodum et Ioannes. Promissionem, ait, factam nobis, et filiis nostris, et reliquis omnibus, qui longe sunt aucto. 2. Loquitur ibi Petrus de promissione spiritus, quam ex Ioele citat. Si in baptismino est promissio spiritus, iam tecum pugnas, parvulos carnales faciens participes promissionis spiritualis. Eo magis quia promissio spiritus datur credentibus Christo Ioan. 7. et Galat. 3. Filii tristissimo Hebraismo intelliguntur posteri. Promissio spiritus facta est semini Abrahæ. At nec filius, nec semen Abrahæ quis dicitur, nisi per fidem: nec promissio illa accipitur, nisi per fidem. Haec igitur dona non accipiunt infantes tui. De eisdem filiis loquitur Petrus, de quibus loquutus est Ioele, quem citat. Ait autem Ioele, accepta promissione spiritus filios Abrahæ prophetare, et cælestia videre. Quid hoc ad infantes tuos? Petrus priorem baptismino exigit poenitentiam, ut in baptismino detur spiritus promissus. Fac ergo, ut tui parvuli poeniteant. Denique vocatum esse oportet, qui donum hoc accipiat: vocatio autem per fidem est. Nobis igitur facta est promissio credentibus, et posteris nostris credentibus, et reliquis omnibus credentibus. At, inquis, differentiam facit Petrus inter Iudeos, qui iam vocati sunt cum filiis suis, et alios exteriores, qui aduocantur. Differentia est manifesta: quia Christus primo missus est ad oues perditas domus Israël. Hinc Petrus ibi subdit, Vobis primum Deus misit filium suum. Et Iudeis Paulus ait, Vobis primum oportebat loqui sermonem. Et alibi Iudeo primum et Græco. Iudeos ait Paulus fitos prope, et Gentes procul. Quoquo modo, siue prope, siue procul quis sit situs, fide est accedendum, et fide est accipienda illa spiritus in baptismino promisso, post delictorum poenitentiam. Poeniteat te igitur, et vera Iesu Christi fide ad baptismum accede, ut accipias donum spiritus sancti, tibi ita promissi. Tu vero illusionibus tibi places. Prædestinatos ait infantes illos ita mortuos, impudenter tuo more sacris vocibus abutens. Imo et iustificatos vocas. At in sacris literis prædestina-

tio non dicitur, nisi de credentibus. Ab æterno non vidit Deus quenquam iustum, nisi credentem. Si iusti iam sunt, Christus non venit ad vocandum eos, qui non venit ad vocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Res est de solo titulo, quod ait, ob-signatione illa paedobaptisimi tui facta, parvulos conferi filios Dei. Imo filii sunt iræ, donec crediderint. Nisi filii sint iræ, fides eos non faceret postea ex filiis iræ filius Dei: atque ita fides nihil efficieret. Paulus eos omnes, qui per baptismum sunt cum Christo mortui, ait esse iustificatos, idque ex propria fide. Baptizatos omnes ait Christum induere, idque ex propria fide. Filios Dei esse ait, qui crediderunt Christo Iesu. Horum filiorum proprium esse ait spiritum *πνεύματος*, qui spiritus in baptismo datur, et ex auditu fidei est. Si quam in parvulis vis esse ob-signationem, manuum impositione, et oratione cum Christo vtere. Ora pro eis, ut in suum cælestis regnum eos seruet Christus, qui pro eis ita orare voluit, eos Deo commendans. Arguis adhuc, circumcisionem fuisse olim signaculum fidei, sicut nunc est baptismus: ergo sicut infantibus illa conueniebat, ita et baptismus. Antecedens probans ex Paulo ad Rom. 4. At Paulus ibi aperte docet, Circumcisio in Abraham fuisse signaculum iustitiae fidei ipsius, quæ fuerat in præputio. Non ait, in infantibus esse signaculum præcedentis eorum fidei, quæ fuerit in eorum præputio. Longe melius conclusisses, Instar Abrahæ nos veros filios adultos debere accipere signaculum fidei et iustitiae. Quod de sacramento pœnitentiae ibi ludis, indignum est responsione, cum argumentum facias ex vocibus pro tua libidine confitis, quod ego detestor. Haec est vis argumenti tui: Circumcisio infantibus data, circuncidere corda viri deinde monebantur. Deut. 10. et Iere. 4. ergo baptismus infantibus conuenit, ut pariter moneantur. Inepte penitus infers, idque magis, quia non est integra similitudo. Baptismi vis non in eo consistit, ut

sistit, vt ab infante vir postea moneatur. Ab inferno non magis liberabat masculum circuncisio, quam foeminae non circuncisam: ergo non erat sacramentum, per quod salus illa daretur, vt in baptismo datur. Argumentum idem in teipsum torquetur: Cæna in azymis facta, in azymis synceritatis ambulare viri moneantur, infantibus azymi panes tunc dabuntur, teste ipso Deo, vt mysterii deinde monerentur: ergo infantibus nunc dabitur cæna, vt pariter moneantur. At tu cænam differs, idque in tempus ineptum, aut ab ethnicis præscriptum, aut tuo placito decretum. Vnde tibi authoritas constituendi tempora et leges?

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

PAedobaptismum aliis rationibus defendis, quia olim dixit Deus, se fore Deum Abrahæ, et carnalis feminis eius, in foedus suum pueros carnis accipiens, Genes. 17. Item, quia dixit, Israelitarum filios sibi nasci filios, Ezech. 16. Facilis est absolutio, sicut præcedentis de circuncisione argumenti, si probe tu intelligas, vetus et nouum testamentum, seu vetus et nouum foedus differre, sicut figuram et figuratum, sicut vimbram et veritatem. Nihil ad prefectum duxit vetus illa paetio, noua autem nos perfectos reddit, communicata nobis gratis ipsa Christi perfectione, vt ad Hebraeos, Colossenses et alibi passim docet apostolus. Ea igitur, per quæ communicatur Christi perfectione, virum exigunt perfectionis capacem, fidei capacem. Quare Christus est parvulus circuncisus, et adultus baptizatus? Quorum hoc differimen? An non hic discernuntur legis et euangelii tempora? De veteri foedere dixit Abrahæ Deus, Erit foedus meum in carne vestra. Deinde nobis per prophetam ait, Erit foedus meum in spiritu vestro. Olim in carnali foede-

dere paruuli carnis censabantur filii. Nunc illi soli sunt filii, qui per fidem fiunt filii Dei. Cum fœdus illud ab inferno non liberaret, et mundana tribueret, ad id admittebantur infantes, ut sub Dei protectione viuerent. Carnalis illa filatio olim figurabat sublimiorem aliam, quam attulit Christus. Quod in paruulis carnis olim gerebatur, figurabat sublimiora alia in paruulis spiritus per Christum futura. Expedita iam est responsio ad id, quod de carnali semine Abrahæ tu citas. Vice carnalis est nobis spirituale semen. Semen Abrahæ Christus est, et ii, qui ei credunt. Quod dictum illud Abrahæ, non ad filios carnis, sed ad filios spiritus, debeat hodie referri, manifeste docet Paulus, dicens, non filios carnis, sed eos, qui ex fide sunt, esse filios Abrahæ, et semen Abrahæ, Galat. 3. Rom. 4. et 9. Aperte ibi docet, Abrahamum esse patrem creditum, non aliorum: et filios carnis non esse filios Abrahæ, sed filios spiritus per fidem. Eos solos esse filios promissionis, docet, cum ad eos solos extendatur hodie promissio spiritualiter intellecta. De Ezechieliis dicto, similiter dicendum, fuisse tunc filios carnis. Deus dicebat, eos nasci sibi filios, quia erant sub ipsius paterna protectione, et quia futuri erant Deo sacri, umbra futurorum. Veri enim filii Deo nascuntur in baptismo, nativitate superna. Ex radice sancta eos ait nasci sanctos, cum vere nascantur filii iræ, ut ipse fateris. Quallscunque sit prædestinatio, filii iræ nascuntur cum Paulo, et fides postea eos vere facit filios Dei. Comparatione ad filios Ethnicorum facta, dicebantur ipsi potius nasci sancti, id est, Deo magis præparati, ad verbum eius suscipiendum. Sanctificare enim, si Hebraice nostri, idem est, quod Deo præparare. Ex matrimonii sanctificatione dicuntur Paulo nasci filii sancti, id est, non spurii, non immundi. 1. Cor. 7. Immundities dicitur in spuriis, et filiis ethnicorum, præparatio et pronitas ad immundos et obscenos parentum mores. In contrariis autem sanctificatio, ad sacram

cram viam maior præparatio. Nihilominus filii iræ
nascentur omnes. Longissime distat generatio ex san-
guinibus, aut ex carne, a generatione, quæ est ex Deo.
Ioan. 1. Sanctos vocat Paulus infantes non baptizatos,
et tu inde baptizatos infers? Constat ibi non baptiza-
ri, cum præsertim esset tunc infans in potestate pa-
tris ethnici. Quod in pii parentes gratiam filio Deus
benefaciat, aliquando non recipitur, vt Ezech. 14.
Aliquando in precibus impetratur. Proinde in oratio-
ne tua, si locos illos veteris testamenti parvulis carnis
accommodeare labet, quando eis manus imponis, Chri-
stum imitando, ita pro eis orabis, O Deus, pater cæ-
lestis, qui olim dixisti, te Abrahæ et filiorum eius fo-
re Deum, et Israëlitarum filios tibi nasci filios, eos in
tuam protectionem suscipiens, vt tibi deinceps seruir-
rent verbo, tuo credentes: protege nunc, et in cæle-
ste regnum tuum infantes hos tibi serua, vt tibi fide-
les seruant in regno tuo. O Iesu Clementissime, fili
Dei, qui tanto amoris indicio parvulos in vlnas tuas
benedicens assumpsisti, benedic nunc, et manu virtutis
tuae parvulos hos dirige, vt fide cælesti tua pos-
fint cælestis regni tui fieri vere participes. O mitis-
sime Iesu, fili Dei, qui ab vtero fuisti semper inno-
centissimus, da nobis infantium horum simplicitate si-
ne dolo versari, vt regnum cælorum, quod talium
esse dixisti, gratia tua nobis tale semper seruetur, in
eumque hi faeti parvuli spiritus, tua immensa pietate
assumantur. Amen.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Miraris tu, quod ego nullam corpori Christi ad-
hibeam certi loci circumscriptionem in parte qua-
piam cæli. Indeque a pari, quasi inconueniens
deducis, nobis nullum fore locum post fina-
lem resurrectionem. Sed responsio facilis est.
Neque nos erimus parcs Christo, neque in
nobis

nobilis erit aliqua loci circumscrip^{tio}. Simul cessabunt locus et tempus. Ea tunc erunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis tale quid ascendit. Cessabunt locus, tempus et motus, cælo et terra dissolutis. In firmamenti expansione consistit locus, et hoc cessabit. De Christo autem id sublimi mente cogites, oportet. Sicut variae huius temporis partes sunt Christo nunc æque præsentes, ita et variae huius globi partes. Nulla earum ipse circunscribitur, nec uno, vel pluribus locis conclusus continetur. Sola idea diuina nos post resurrectionem continebimur. Sola principe idea diuina ipse princeps continetur, et per eam est, ubique vult, sine locali motu. Extra omne quantitatis corpus est spirituale corpus, in nouo cælo. Non est Christus in aliqua horum cælorum parte, sed in tertio cælo: vbi omnia implet, est omnia in omnibus, et intra nos est. Christus est supra locum, est supra tempus. Si locum dicere lubet, locus eius est Deus. Non est moles carnis eius, vt aér hic, in orbem diffusa: sed est ipse homo ita in Deo, vt in cordibus istorum, et illorum, in quibus vult, simul sit sola sui exhibitione, sine saltu aliquo. Simul est in me, et te, et illo, sicut vox eadem in multorum auribus, cum eadem idea. In ea gloria erat olim verbum, et in ea est nunc homo. Ioan. 17. Nisi hoc Christo dedisset Deus: aliquid eius gloriæ decesset. Donare enim alicui potuit Deus hanc super-excellentem gloriam: ergo et Christo dedit. Consequentiam hanc menti tuæ commenda, si gloriæ Christi sis vere studiosus. Obiicies tu, hic non agi de eo, quod Deus potuit, sed de eo, quod Deus voluit. Et potuit, et voluit Deus, dare Christo totam suam plenitudinem, immensam omnem gloriam supercœlestem, supra omne, quod tu excogitare potes. Fateris tu, supra omnem mundi conditionem esse Christi corpus: quare igitur ad mundi conditionem cum nunc reducis?

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

INfernū nunc esse, Christum eo descendisse, sanctosque sēcum eduxisse, vos vt fabulam iuditis: cum tamen illustretur maxime redemptio Christi ex cognita eius de inferno victoria. Inferni locum dialogo primo ostendi, esse vt sepulchrū, aut sepulchro significari, quidquid subterraneum est. Apparet hoc ex gigantum, Sodomitarum et allorum sepulturis. Ex his, qui vivi ad infernum descenderunt. Ex diuite in inferno sepulto, et ex colloquiis, quae inter mortuos in ipsis sepulchris leguntur. Isa. 14. Ezech. 32. et Sapi. 5. Eos, qui in inferno sunt, ait Christus, esse omnes in monumentis. Ioan. 5. Hebraica vox ἡών seol, sepulchrum et infernum simul significat. Non caret mysterio ea significatio coniuncta, eo quod ad sepulchrum et ad infernum simul quis tenderet: eo item quod sepulchorum esset aliqua in inferis communicatio. Ultra communem sepulchri rationem, aliquid addere infernum, docent euangelicae litteræ, Christus Lucæ 16. Petrus in actis, et in epistolis, Ioannes in Apocalypsi, et Paulus quoque, ubi mortis et inferni destructionem tractat. Infernus et perditio continent plura, et magis abdita, quam sint in visceribus hominum. Prover. 15. et Iob. 26. Ergo non sunt sola sepulchra cadaverum, sed sunt ibi arcana iudicia. In profundis inferni, ait Salomon, esse scortatores cum gigantibus. Prover. 2. et 9. Res magna est, quod ait Christus apoc. 1. se habere claves inferni, quem ipse iam aperuerat, et clauferat. Hinc portas inferni dixit non præualituras ecclesiæ, a se in regeneratione fundandæ. Matth. 16. Maxima res ibi statuitur. Antea enim præualebant inferorum portæ sanctis omnibus. Ex originali item corruptione constat, Adamum esse factum seruum peccati, serpenti sui protestatem fecisse, animaque et corpore illi obnoxium.

xium. Vbi ergo erit anima post mortem, quæ tali principi subdita erat? Nonne clausus illi erat paradisus? In potestatem magni tyranni traditus est totus homo, quis eum liberabit? Nemo unquam, nisi Christus. Opera diaboli fuerunt peccatum, mors, et infernus, per Christum omnia destrœta in credentibus, in aliis adhuc remanentia. Ex veteribus scripturis aperte colligitur, infernum nunc esse pœnam eius, horrorem et caliginem Job. 10. 17. 24. 26. Esa. 5. 14. 38. et locis aliis iam citatis. Potestatem quoque ipsi inferno esse docet Dauid psal. 48. 85. et plerisque aliis. Pœnam inferni iam præsentem, in Gigantibus et Sodomitis docent Petrus, et Iudas. Hæc sola ratio infernum te fateri coget, quod semper dicebantur eo descendere, et animæ ipsæ inde ascendere, ut ait Samuel, et passim alii prophetæ. Quando ait Iacob, Descendam ad filium meum in infernum, non intelligit descensum ad locum cadaueris, sed ad locum animæ, cum crederet, cadauer esse a bestiis laceratum. Ad infernum hunc descendisse Christum, ultra commune apostolorum symbolum, docent Petrus et Paulus. Docent presbyteri, Irenæi preceptores, apostolorum discipuli, ut ipse citat lib. 4. cap. 39. 45. 50. et 56. Docet Ignatius ad Trallianos, Polycarpus ad Philippenses, et reliqui veteres. Verba Ignatii, quod ad infernum descenderit Christus solus, carcerem ruperit, et multitudinem magnam inde secum ad patrem extulerit, citat Eusebius in fine libri primi eccles. hist. ut vel hinc constet, Ignatium ita docuisse. Id apertius docet Nicodemus, ac etiam Sibyllæ. Id ipsum docent prophetæ. Nam Christus in sanguine testamenti sui eduxit vincitos de lacu, in quo non erat aqua. Ipse soluit carceris satanae vincula, et dixit ligatis, ut exirent. Zacha. 9. Esa. 42. et 49. Qualiter sustulit Christus iram Dei, patri nos reconciliavit, et in cælum assumpsit, si nos, ut antea, in inferno reliquit? An non ipse primus aperuit nobis viam intrandi in sancta, in cælum ipsum? Non dis-

soluisset Christus opera diaboli, si infernum non attingisset. Atque ita nec patres liberasset, nec fortis ligasset, ut ipsemet ait. Non impleuisset ipse omnia, nisi descendisset ad ima, iterum ab imis ascendens ad suprema, ut ait Paulus. Ob quam causam inferi ei genu flecent, et eum laudant, cognita eius apud inferos prædicatione cum tanta gloria et potentia. Omnis, qui credit, ipsum esse filium Dei, in ipso resurgentem regenitus, ab hoc inferno immunis erit, ad cælestia iam translatus. Hæc est propria vis cælestis regenerationis, contra priorem ex originali peccato infernalem generationem. Resurgens Christus de inferno victor, regenitos suos per potentiam resurrectionis ab inferno vere seruat, in cælestibus secum regnantes. In quibus tu utinam nobiscum regnes. Amen.

EPISTOLA DECIMA NONA.

QVoniam tu inter Ethnicum, Iudeum, et Christianum, non bene discernis, ego de hac re paucis te monebo. Alia sumpsius cognitio data est Ethnico, fine lege viuenti, et vix peccatum scienti. Alia Iudeo seruo carnali, qui peccatum bene sciens, ab eo se liberare non poterat. Alia Christiano filio spirituali peccatum melius scienti, per Christum liberato, et cælestia possidenti. Triplex quoque his inest Dei cognitio et religio. Gentium aliqua cognitio et religio fuit, ex naturali instinctu, seu innato Dei haliitu, et a creaturis ad Dei sapientiam sumpto argumento. Eorundem fuit certior de Deo et sapientia eius traditio per filios Noë diffusimata. Sapientum ipsam Dei sapientes homines tunc confessi sunt, nec cælauerunt a patribus suis acceptam. Iob. 15. et 32. Iudeorum cognitio et religio fuit

ex ora-

ex oraculo Dei sub velamine quodam prodito, Christianorum vero, ex Iesu Christi reuelatione, Deum patrem lucide reuelantis. Solis Christianis data est per Christum cælestis regeneratio, qualis antea non fuit. Regenerari in Deum homines, docent Trismegistus et Plato, quali quali diuinorum cognitione : apud Iudeos quoque aliqua erat semper in melius nouatio : non tamen per sublimen hanc ex aqua et spiritu sancto regenerationem, ac cælestis regni possessionem. Umbra ibi fuit huius veritatis, cum nondum esset resuscitatus Christus. In inferno illi omnes detinebantur, at non omnes iudicio finali damnabantur. Duo discernit Paulus, quæ ad finalem damnationem facient. Non nouisse Deum, non obedisse euangelio, 2. Theſſ. 1. Fuit aliqua cognitione Dei, vbi non erat euangelium, quale nunc est. Obiicies tu, candem esse omnium saluandorum fidem, nec saluari quem sine fide Christi, qui est unicus omnium salvator. Ad hoc dicimus, Christum saluare pios omnes, sed nos regenitos maxime. Dicimus insuper, in Iudeis fuisse umbram fidei Christi. Ille eis de nube loquutus, cui credebant, Christum præfigurabat. Atque ita est fides eadem, sicut figura est idem cum figurato. Simili ratione inter gentes, erat aliqua cognitione sapientiae Dei, fides diuinitatis, umbra quedam Christi. Quicquid unquam de Deo cognitum aut visum est, id erat Iesus Christus, filius Dei. Quicunque filius Adam saluatus unquam est, per passionem Christi saluatus est, per eamque ab inferno liberatus. Passionem, inquam, Christi, aut iam exhibitam, aut ad id a Deo præuisam. Iudeum facimus Gentili præstantiorem, quia habuit oracula Dei, quibus credens, potuit plus alio proficere. Rom. 3. et psal. 147. Iudeis primo offertur a Christo euangelium, quasi naturalibus haeredibus fidei Abraham. Ex radice sancta eos prægentibus vocat Paulos sanctos, id est præparatos magis Deo. Quamuis sint execrati, adhuc hodie erga

proge-

progeniem illam durat aliqua dilectio Dei, vt innuit Paulus Rom. 11. Non sine mysterio seruatur adhuc gens illa, cum scripturis sacris incorruptis. Mysterium hic subesse, docet Paulus, quod sit Israël totus ad Deum conuertendus. Vt cunque nunc excusantur, si non credunt peruersæ Antichristi et trinitariorum doctrinæ. Ita de incredulitatis peccato excusat Christus eos, quibus non est ipse loquutus. Ioan. 15. Eadem ratione excusantur aliquo modo in lege naturæ, qui ad regnum Christi non peruerterunt, sicut nec Iudei. Quanquam nec Iudei, nec gentes in regnum hoc cœlestis nunc ingrediantur, regenerationem ex aqua et spiritu sancto non assequuti: non tamen propterea ad gehennam ignis in finali resurrectione omnes damnabuntur. Nec Esau ita damnabitur Paulo, quia dictum est, Esau odio habui. Rom. 9. Agit ibi Paulus de vocatione euangelica, in Jacob minore figurata, quæ est res mere gratuita. De futura æternâ damnatione nihil diludicat Paulus, nec potest. Exosus dicitur Esau primogenitus, quia a primaria benedictione, a primogenitura, seu regia dignitate, pellitur, minore præelesto. Ita sunt Ruben, Simeon et Leui, maledicti, exos, et a primogenitura exclusi, non damnati. Exosus est iste, sicut dicitur pater odisse filium, quem minus alio diligit. Exosus quodammodo fuerunt Moses, et Aaron, ob incredulitatem exclusi, Num. 20. non damnati. Reprobatus est Esau, sicut reprobati sunt Eliab, et Abinadab, fratres maiores Dauidis, 1. Sam. 16. Reprobatus est, sicut Eli et Abiatar sacerdotes, quos damnari negat apostolica doctrina, vt citat Irenæus, lib. 4. cap. 45. et 50. Sua seorsim fuit ipsi Esau benedictio, et Ismaëli, et filiis Loth, et Iaphet, exemplo gentium, inter quas omnis, qui timet Deum, et operatur iustitiam, is acceptus est illi. Verum est Christi dictum, Nisi venissem et loquutus eis fuisset, peccatum non haberent. Peccatum hoc non imputat Christus, nisi quatenus est ipse loquutus.

R.

Varie

Varie autem est gentibus loquutus. Omnibus gentibus est ab initio data hæc sapientiæ regula: Timor domini est sapientia, et recedere a malo intelligentia. Ita regulam omnibus datam citat Job: cap. 28. Non solum ex innato halitu diuino gentibus omnibus internam viam iustitiae, sed et externum fœdus, et sacrificia sibi grata, ostendit sapientia diuina, Christus ipse. Sacrificia legimus in Abel, Noë, Job, et plerisque aliis. Ietro sacerdos Madian, sapientior visus est Moïse, credens Deo. Exo. 18. Iustus dicitur Abimelech, rex Gerar, Genes. 20. qui tamen nec promissiones, nec legem sciebat. Pontificem ad sacrificandum gentes haberunt Melchizedech. Fœdus omnium fuit arcus celestis, ut eum videntes, Dei recordarentur, Deum cœli et terræ possessorem cum Melchizedech crederent, diuina eius protectione seruandi. Opera item gentibus prodeesse poterant, ut Cornelio: atque ita erat inter gentes sacrificium Deo gratum, et oblatio mundæ. Malach. 1. et Ionæ 1. Si Nabuchodonozor, ethnicus idolorum cultor, poterat eleemosynis peccata aliquo modo redimere, quare gentibus non proderunt eleemosynæ? Annon Belisazar nepos eius appensus est in statu? Bona eius opera minoris erant ponderis, quam mala. Erant igitur aliqua bona opera, et suum in statu pondus habebant. At Christi vocatio est peculiare donum, in electo Iacob figurata, exhibitis ei Dei oraculis, et de futuro Christo visionibus. Vnde merito presertim ipsi Esau. Omnibus insitum est velle bonum in genere: sed velle Christum, est peculiare donum. Christum vidit, et desiderauit Iacob, non Esau. Et hoc est donum maximum. Quo dono qui priuantur, siue Iudei, siue gentes, dicuntur omnes exosi cum Adam, et perire cum Adam, in mortem et infernum. Attamen omnes resurgent, plerique vitam habituri. Ex inferis resurgent pusilli, et magni, iuxta propria facta iudicium accepturi, apoc. 20. Ex inferis resurgent, futuri iudicium formidantes. At nos iam resurreximus cum Chri-

Christo ad cælestia. Non ex inferis nos resurgemus nec futurum iudicium formidabimus, æterna vita iam donati. Ad quam nos omnes o utinam inducat clementissimus dominus noster Iesus Christus, filius Dei, æternæ huius vite nobis author et consummator. Amen.

EPISTOLA VICESIMA.

DE ecclesiæ potestate controuersiam facis, an sit eius, vel scripturæ, authoritas maior in dogmatum discussione? Et an perpetuo duret ecclesia? Ecclesiam autem accipi oportet, non vt spectatur ab hominibus, sed vt agnoscitur a Christo, qui medius est inter suos congregatos. Quæstio non est difficilis, si primo constet, vbi sit ecclesia Christi vera, lauacro mundata. Eius enim potestas, quamuis occultetur, maxima est, et cælestis supra omnes mundi potestates, adeo, vt angeli, et dæmones ei pareant, sicut vxori dilectæ parent omnes ministri. In ecclesia Christi semper sunt cælestes spiritus, et Christus ipse, Heb. 12. Vna ibi ostenditur esse omnium ecclesia, uno spiritu unita. Cælestis huius ecclesiæ Christianos esse nunc filios, vereque participes, docet ibi Paulus, et ad Gala. 4. Vere ad nos adulit Christus cælestis regnum, et cælestem ecclesiam. Inter hanc igitur ecclesiam, a spiritu sancto gubernatam, et scripturam, a spiritu sancto dictatam, nullum potest esse dissidium: imo par est authoritas in dogmatum discussione. Illud verum est, quod sine scripturis stare potest ecclesia Christi vera: et erat ecclesia Christi, antequam apostoli scriberent. Ecclesiæ prophetia, interpretatio, et vox viua præsertur scripturæ mortuæ, et ecclesia iudicat, quæ scripta sint sacra, sicut ecclesia iudicat de spiritibus, an ex Deo sint. Sed vbi est nunc ecclesia hæc? In cælestibus spiritibus, et beatorum animis assumptis, est semper Christi ecclesia, dicto cap. Heb. 12. a terris autem fugata est ad annos mille ducentos sexaginta, apoc. 12. Ecclesia ibi vere ostenditur mulier illa, sole Christo et

stellis duodecim ornata. Quæ olim varie cruciabantur, vt pareret Christum: quia multis modis passa est ecclesia, vt nomen Christi propagaret, et in credentium cordibus Christum vere generaret. Peperit ergo nunc ecclesia Christum, qui vrgente per Antichristum dracone, raptus est, et ecclesia fugata in locum, ab hominibus incultum, ad annos 1260. Ibi in cœlestibus spiritibus fouet Christus ecclesiam, quæ sua cœlesti gloria non est spoliata, quin sole et stellis semper ornetur. Perpetuo ergo durat et regnat ecclesia Christi, sicut perpetuum est regnum Christi, quamvis durante regno Antichristi discesserit. Discessionem ecclesiæ ibi docet Ioannes. Discessionem eius, seu defectionem vocat Paulus, sedente Antichristo, et tu ipse ita defectionem interpretaris. Vere fuit in terris defeccio, seu a terris discessio: vt multi prophetæ desolationem hanc et vacuitatem terræ prædixerunt. Quanquam igitur fuerit in terris defeccio, fuit tamen semper cœlestis ecclesia, vera Christi sponsa, et aliquando ea in nobis erat, sicut et fuit super terram. Visibilis erit ecclesia, quæ nunc est inuisibilis, et nos ipsum illis erimus ecclesia, congregatio Christi. In huius ecclesiæ restitutione ego iugiter labore, et ob id tu mihi succenses, quod pugnæ illi Michaelis me immisceam, et pios omnes misceri desiderem. Sed locum illum diligenter expende, et videbis, homines fore, qui ibi pugnabunt, animas suas morti exponendo, in sanguine et testimonio Iesu Christi, vt aperte docet ibi Ioannes. Angelos vero dici, obuium est in scripturis. Eo magis, quia in ipso cœlo pugnant angelii boni contra draconem, et alios angelos Papatus. An non credis, Papatui suos præesse angelos? Ergo destrui non potest sine angelorum pugna. Cœlestis item regeneratio facit nos angelis pares, in cœlestibus pugnantes contra spirituales nequitias. An non vides, ibi agi de restitutione ecclesiæ fugatae? An non de re futura est ibi visio, vt ipsemet Ioannes testatur?

statur? Rem futuram aperte docet Daniel, in numero annorum, et reliquis signis, cum Ioanne conueniens, et sanctos altissimos pugnatores dicens: Quis ibi accusator ille, qui ob legum et præceptorum suorum transgressionem nos ante accusabat? Ante pugnam, ait Ioannes, esse accusationem illam et orbis seductionem: ergo futura est pugna, et tempus prope est, ut ait. Reuelationem illam totam esse ait de iis, quæ erant cito futura. Qui sunt illi, qui victoriam reportabunt de bestia, qui non accipient characterem eius? Innumera alia sunt signa, ex quibus ego sexaginta collegi, quæ iam ad te misi.

EPISTOLA VICESIMA PRIMA.

QVI fidei essentiam non habent perspectam, hinc et inde eam sicut componunt, et falsum de ipsa passim imaginantur. Ignorant, ut video, quæ res in se sit fides ipsa: quando viua dicatur, quando mortua, et quomodo moriatur. Ignorant pariter, quando dicatur peccatum ad mortem, quando non. Ego vero, ut omnia paucis expouam, fidem accipio, ut erat in Petro, quando credidit, Iesum esse Christum, filium Dei viui. Aliam fidem sum nunquam admissurus. Simplex assensus est fides hæc, aëtus quidam animi, quo cum fiducia credimus. Est ne fides hæc viua? Est viua, et vita animæ, si spiritum includas. Vita ipsa fidei est spiritus viuificans. Ipse viuificat fidem, quam intendi et augeri diximus, sicut et spiritus ipse suos in nobis habet gradus. Vita animæ dicitur hæc fides Christi, quia per eam datur spiritus, qui animam viuificat. Occupationes hic incidunt variæ, et quasi contrariæ. Hic fidei naturam a Christo aestimat, quia quod Deus nobis per Christum offert, fide accipimus: et sic translatione quadam omnia fidei adscribit. Iste vero soli gratiae omnia fert accepta, non naturæ fidei.

R. 3.

Ille

Ille alius gratia et fide nos ait iustitiam et regnum accepere, sed per bona opera vltro progredi, et iustitiam augere. Quartus, quia spiritus regenerationis viuiscans, per baptismum datur, omnia baptismo tribuit, etiam ipsam fidei vitam. Quæ omnia vera sunt, si logomachiam tollas. De fide ita dicendum. Fauore Christi gratis datur, augetur et accepta semper habetur hæc ipsius fides, et ei gratis accedit spiritus viuiscans, ipseque Christus totus. Actus ille fidei seorsim consideratus, non ex natura sua iustificat, nec ex se solo est ita operosus, sed ex gratia et spiritu Christi. Ipse Christus, qui credere dat, ex sua gratia illa actum acceptum habet, spiritu suo sancto illum mirifice exornat, ac cælestia plurima gratis donat, quæ per alium actum donare potuisset. Non proprie ergo dicitur charitas esse fructus fidei, sed fructus spiritus, vt docet Paulus: sicut fides ipsa est fructus spiritus. Spiritus actione per exercitationem quandam nos charitate, et operibus proficimus: a quibus ea fides efficaciam accipit. Fides per charitatem est efficax, efficaciam dans, et accipiens: id quod alibi inter actus et habitus videmus, vt mutuo se roborent. Fidem ab aliis sumere vim aliquam, vel hinc manente colligitur: quia si ab eis cessemus, moritur fides. Nisi charitate et operibus vestitam fidem seruemus, nudata moritur. Sicut ex actibus roboratur habitus, sicut exercitationibus roboratur corpus, et lectionibus roboratur intellectus, ita et bonis operibus roboratur fides. Sicut ieiunio et oratione viuiscatur magis spiritus, ita et viuiscatur magis fides. Nisi iugiter negociemur, igni oleum et fomentum addamus, euaneat spiritus, qui est ipsa fidei vita. Sicut ignis hic elementaris nobiscum non manet, nisi pabulo foveatur, et pabulo crescit, ita et ignis spiritus Dei. Adde, quod cena domini dicitur etiam fomentum fidei, fomentum interni hominis, qui sine quotidiano cibo, contabescit. Baptismus vero regenerans, dicitur vita fidei seu in

seu instrumentum, quo vita confertur, per viuificantem regenerationis spiritum. Fides itaque diffinitur, esse fiducia tanto perfectior, quanto auctior, quanto stabilior, ut indicat vox יְהוָה heemin, unde nomen accipit fides. De ea ita loquitur Iehosaphat. 2. para. 20. stabilis fitis in Deo vestro et stabiliemini. Et Esa. 7. Si stabiles fide non estis, nec vos quidem stabiliemini. Magnam fidem vocat Christus, et modicam fidem, ubi est hesitatio. Hinc vere cognosces, qualiter in nobis moritur fides, et qualiter nos ad mortem peccamus. Non ex quouis lapsu a nobis tollitur spiritus fidei, sed per inertiam nostram est passim sepultus, et carnis fluctibus sere submersus. Carnis illecebra, nisi sedulo caueamus, quasi infidians torpedo, sensum spiritus nobis hebetat, nosque totos inebriat. Tunc nos temptationibus grauibus passim succumbimus, sed non ad mortem: nisi quando, iusto Dei iudicio, datur nobis tam reproba mens, ut in contrariam Christo ethnicam infidelitatem decidamus, per insignem apostasie illusionem: aut torpore quodam ad mortuam fidem penitus ducamus, vitiis carnis obruti. Hi soli sunt duo modi, quibus homo per spiritum Christi regenitus ad mortem potest peccare. Qui duo modi ad unum reducuntur, ad ipsius spiritus fidei iacturam. Eadem igitur, quae erat fides viua, est postea fides mortua, nisi quis spiritum fidei dicat esse fidem. Differunt tamen maxime, quia spiritus fidei est Deus, et fides est actus creatus in anima. Per spiritum fides eadem Petri facta est viua, quae antea non erat ita viua. Sicut peccatum idem, quod ante et post regenerationem vincitur a vita: ita fides eadem Christi per spiritum gratiae vincit mortem, et sine eo vincitur a morte. Fides ergo viua est, quam spiritus gratiae viuificant. Viua fides sensum clarum habet viuificantis spiritus, et certum conscientiae testimonium de Christo. Fides viua est;

R. 4.

qua

qua nos Christo credendo, Christum in nobis viuere sentimus. Cognita fide viua, facile est discernere mortuam. Quæ duobus modis mortua dicitur. Primo modo est mortua fides, quæ nunquam vixit, quam spiritus gratiæ nunquam viuiscauit: sed mansit velut leuis quidam historicus assensus. Semen in sterilia loca ita iactum, raptum, aut conculcatum, ut radices non iecerit. Altero modo mortua dicitur, quæ iecit aliquam radicem; prius vixit, sed eam postea spiritus reliquit, ut in nihil abierit, aut mortua manserit, velut fidei cadauer. Mortua ergo fides est, quæ est sine spiritu vitæ. Mortua fides non est proprie fides, sicut homo mortuus non est homo. Mori autem sensim in nobis dicitur fides, quando tolluntur vestimenta, cef- fant fomenta, languent opera, frigescit charitas, viget caro, erumpunt vitia, extinguitur spiritus, moritur Christus. Quod tempore nostro sensim ad mortem ruamus, docet Christus in apocalypsi: Quia tepidus es, incipiam te vomere. Incipiam, ait, non te mox perdam. Ego diu te expècio, tempus resipiscendi do, tu confirma eos, qui ad mortem ruunt. Memor esto, vnde excideris, age pénitentiam et prima opera fac. Quod si in malo perseueres, tollam candelabrum tuum, et tunc penitus morieris, extincta lucerna. Mori in nobis tunc dicitur Christus, qui antea viuebat in nobis. Quicunque per spiritum Christi sumus regeniti, et corporis Christi participes facti, si in nobis moriatur fides, dicimur Christum intus necare, et turpius quam Iudæi, cum in nobis occidere, a quo tanto fascinore nos Iesus Christus seruet. Amen.

EPISTOLA VICESIMA SECVNDA.

IN fatali tua, ne dicam fatua, rerum omnium necessitate, seu in seruo tuo arbitrio, est hoc stuporis certum indicium, quod hominem id agere mones, quod scis, cum age-
re non

re non posse. De liberis actionibus doces, et nullam esse dices liberam actionem. Quis tam amens homini, nihil libere agenti, praescriberet liberam agendi rationem? Illud est insuper satuum, quod seruum infers arbitrium ex eo, quod Deus agit in nobis. Imo vere Deus agit in nobis hoc ipsum, ut libere agamus. Ipse agit in nobis, ut intelligamus, velimus et prosequamur. Ipse tollit obicem satanæ, in omnibus nos impedire parati. Ipse veritate proposita, mentem saepius illuminat, ut intelligamus. Ipse boni specie proposita, cor mouet, ut velimus. Ipse in omnibus vires nobis dat, ut prosequamur. Sicut omnia in eo essentialiter consistunt, ita et actiones omnes ab eo essentialiter prodeunt. Nonne creaturam aliquam nouam potest Deus producere, cui det liberum arbitrium? Siue ut angelus illa sit, siue ut primus Adam? Nonne illa tunc diceret, Deum agere in ipsa? Quomodo igitur tu concludis seruum arbitrium, ex eo, quod Deus agit? Adamum concedis habuisse liberum arbitrium, antequam peccaret: et tamen in eo agebat Deus. Sicut Adam libere agebat, ita et nunc obicem illum satanæ tollendo facit ipse Deus, ut locum aliquem in nobis habeat libertas. Est adhuc in nobis spiritus deitatis innata. Adhuc hodie spirat in nobis Deus animam deitatis principem. Vnde Paulus omnes homines ait esse progeniem diuinam. Lumine naturali Deus ipse hodie illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Id lumen est diuinum, omnibus hominibus insitum. Per peccatum illud non est homo ita conuersus in saxum, ut ei libera mens nunquam dari possit a Deo. Ad Christum in hac re te conuertere. Num ideo seruum habebat Christus arbitrium, quia Deus agebat in Christo? Deus agebat in Christo, et nihilominus libere agebat Christus. Ita et nos modulo nostro libere agimus in eo. Ipse omnia facit, et nos sumus cooperarii. Varia sunt genera causarum. Si prædestinatio quoque ti-

R. 5.

bi fa

bi facit serui arbitrii ambiguitatem, Christum intuere. Prædestinavit Deus omnia acta Christi. Num ideo seruum habebat Christus arbitrium? Humilitatem esse doces, ut se quis truncum faciat, et cucurbitam vacuam. Sed Christum intuere. Si hoc sit humilitas, Christus erat plus quam truncus et cucurbita, qui se supra modum humiliavit. Opera nobis ad gloriam prodeesse negas. Sed Christum intuere. Opera Christo profuerunt. In summam est ille sublimitatem exaltatus, quia se sponte deiecit, et morti obiecit: nobis dans exemplum, ut eius vestigia in martyrio sequentes, maiorem gloriam habeamus. At non est maior hujus martyris gloria, quam alterius tacentis? Frustra alioqui darentur martyribus certæ palmæ, et peculiaris glorie insignia. Frustra essent exhortationes, frustra poenæ vel præmia. Nonne virginitatem seruans, peculiarem gloriam habebit? Quemadmodum ex singulis actibus malis in damnatis erit peculiaris poenæ remorsus, ita ex singulis actibus bonis in beatis erit peculiaris glorie gaudium. Sed de seruo arbitrio quaestiones moueri solitas nunc proferamus. Prima quaestio. An imaginem Dei, et spiritum Dei, per peccatum penitus perdidit Adam? Quanquam se turpiter ille sedauit, non est penitus sublata Dei radix. In figura hoc docet Moses, ad eandem imaginem Adamum genuisse filios, Genes. 5. Deus ipse homicidium prohibet eo quod sit homo imago Dei, Genes. 9. Paulus item docet, in homine esse nunc imaginem Dei. 1. Corin. 11. Cum externam imaginem tu neges, internam adhuc fatearis oportet. Quod in homine sit spiritus innatae deitatis, iam est siveius ostensum, et docet ipse Deus. Genes. 2. et 6. Docet Job. capite. 33. et 34. Docet David psalm. 103. Docet Salomon eccles. 12. Esaias capi. 42. 57. et plerisque aliis locis. Philosophi veri, ac etiam

etiam theologi, affirmant, esse menti hominis insitam diuinitatem esseque animam Deo ~~equum~~ consubstantialem. Altera quæstio, An sine dono gratiæ quid boni possit homo? Donum intellige duplex. Primum est innatum, donum omnibus commune, ex insito Deitatis halitu, qui et gratis augetur. Secundum eximium est regenerationis noui spiritus Christi donum. Sine priore certum est, homines nihil posse. Sine posteriore vero aliqua bene posse. Hoc æquiuoco laborantes Pelagius et Augustinus, se ipsos non intellexerunt. Et inter vos neuter alterum intelligit. Innatus omnibus est Dei spiritus, qui donum est, et ex gratia in singulis augetur. Hic ipse bene in omnibus agit, etiam in Ethniciis: sed ad regnum Christi non perducit, sine noua Christi superueniente gratia. Per innatam deitatem dicimus nos libere agere, Deum in nobis agere, et nos Deo cooperari. Per superuenientem vero fieri omnia sublimius a nobis, et a Deo per nos. Quæstio alia, An Deus præsciuit, antequam destinauit? An hunc prædestinavit, quia pie victorum præuidit et illum reprobavit, quia male victorum præsciuit? Nos illa omnia simul in Deo esse, dicimus, et neutrum esse causam alterius. Videns prædestinat, et prædestinando videt. Iuste agit in omnibus, et gratis beneficia confert. Ex gratia eligit, non propter opera. Hinc vniuoce respondebis ad ea omnia, in quibus seruum tuum arbitrium prædestinatio torquet. Scientia Dei, sicut et voluntas eius, est suspte natura prior actibus nostris: ideo præscientia, prædestinatio, seu præordinatio dicitur. Non ob id futuri necessitatem inducens, quia Deo nihil est futurum. Ipse ita vult, nobis dat, ita libere velle, intra certos limites. Potestas nobis intra certos fines libera per ipsum datur. Tu arguis, nos nihil posse, postquam hoc est ei ita decretum. Iam cum tuo Valla tempus supponis in Deo. Tuo ingenio Deum metiris. Manus tibi ligas, quasi limes ex tempore pendeat.

In qui

In quibusdam fateor, nos nihil posse, in quibus ipse vetat nos posse. Sed possumus, in quibus ipse vult nos posse: et libere agimus, in quibus ipse dat nos libere agere. Deus non permittit nos tentari supra id, quod possumus. 1. Cor. 10. In eo temptationis momento, et synmetria cum ipse dat, ut possimus, non ut adstringamus. Aliud est potestas, aliud necessitas. Usque adeo ipse potestatem dat, ut dicat Salomon, in potestate hominis esse, cor preparare, prover. 16. Dono diuino est in potestate hominis, filium Dei fieri, Io. 1. Liberum nobis esse, ait apostolus, adire sancta, Heb. 10. Tu pecudem existimas Deum, sine aliquo suae libertatis artificio. An non est creatoris gloria, ut hoc libertatis eius specimen tam pulchrum, in eius creatura aliquantulum reluceat? Cum præsertim in homine deitas ipsa et mens diuina reluceat. Si Adæ corruptionem spectes, et regni Christi sublimitatem, dices, esse omnia in nobis morti obnoxia, et prauitate carnis ita infecta, ut infernus necessario consequatur. Dices, non esse in nobis liberum arbitrium, quod ad regni Christi assequitionem adtinet: quia eo pertinere nequit homo, sine speciali noua gratia. Quanquam Deus ita nos eligat, ut sigulus lutum: ex hoc non sequitur, hominem esse totum lutum, aut saxum, et nihil libere agere. Decepit te similitudo, non in omnibus integra. Quanquam in externis actionibus sint plurima necessariis casibus subdita, ultra hominis vires: quanquam sit astrorum vis maxima. Esa. 40. et Iob. 38. ex hoc non sequitur, mentem ipsam nullum habere libere velle, vel nolle. Seruum tu arguis arbitrium, eo quod scribitur, homines in nos nihil posse, donec venerit hora, ut de Christo dicitur, Ioan. 2. 7. et 8. Doctrina nobis datur, ne mundum timeamus, scientes, esse hominum potestati limitem positum, et nos esse Deo charos. Hora in Christo non erat necessitatis, sed commoditatis, cum ipse potestatem haberet. Contra te id aperte docet

docet tuus Augustinus in Ioannem tractatu 8. et 37. In summa hoc cogitabis. Quædam voluit Deus ex innata sui halitus virtute esse in hominis potestate, quædam vero non: quod et in angelis est ita limitatum. Si primum membrum respicias, dices bene, eos qui in finali iudicio damnabuntur, libere deliquisse: iuste puniri, cum fuisset eis aliquid datum, quo salvare potuissent. Si secundum membrum cœlestis vocationis cum Paulo tractes, dices bene, nos ibi non posse. Non esse currentis Christum cognoscere, sed filius Dei miserentis. Meram esse electionem. Solius prædestinationis hoc esse opus, filius liberalitatis, filius doni gratuiti. Huc tendit tota Pauli disputatio, cum de vocatione ad Christum loquitur, que potestatem hominis excedit. Cum non possit potestati hominis hoc tribui, prædestinationi merito tribuitur, seu electioni. Ex innato Dei halitu est omnibus datum, velle bonum in genere: at non velle Christum, quod est peculiare prædestinationis domum. Ad indicandam sublimem hanc viam, homini vere impossibilem, est euangelio declarata certorum prædestinationis. Hinc apposite dixit Lucas, eos credidisse, qui ordinati erant qd vitam æternam. Certus est enim ordinatus, et Deo præsens numerus, extra quem nemo vere accedit. Et nihilominus qui accedunt et credunt, libere credunt artificio diuino. De angelis id ipsum tu concedis, Fuisse ab æterno certum, prædestinatum, atque ordinatum bonorum numerum, et nihilominus libere omnes egisse. Etiam angeli per Dei gratiam egerunt et libere. Sapientia Dei in hac re longe sublimior est, quam tu cogitas. Si Adam ipse in priorre innocentia mansisset, cœlestis hoc aduenientis Christi regnum non fuisset assequutus, sine speciali noua gratia. Num ideo seruum haberet arbitrium? Non est per peccatum Adam conuersus in lapidem, quin in eo manserit imago Dei, et halitus mentis diuinæ. Tu nullum tibi natura insitum esse putas spiritum deitatis, quasi Deus in na

in nares tuas suo halitu non spirasset. In ipso Cain nequissimo, et in gigantibus, ex insito et ab origine inspirato deitatis halitu, superat libera vis aliqua, et dominium in peccatum, teste Deo: ergo et in te quoque supereft, nisi sis tu faxum et truncus.

EPISTOLA VICESIMA TERTIA.

Mosaicam legem in eadem nobis, qua et Iudeis, fore obseruatione, contendis, iniuriam ei et contumeliam fieri dicens, si de eius regula sit quicquam immutatum. Videor hic mihi Mahometum audire, aut pseudoiudeum aliquem. Sed cui ait fieri iniuriam? lapidi? literis in falso deformatis? Si scires, legem illam tendere ad gloriam Christi, non essem tu ita Christo contumeliosus. Deus, inquis, voluit legem illam seruari, et Christus idem voluit cum patre. Deus item per Malachiam legis illius obseruationem in futurum commendat. Respondeo. Voluit Deus legem illam propter transgressiones ad tempus esse positam, donec veniret Christus, et Christus idem voluit. Voluit Deus in iocundo filii aduentu, per nouam resurrectionis eius gloriam nos glorificari, desuper regenerari, reformationem in nobis exaltare et reparationem fieri: et Christus idem voluit, atque praestitit. Per Malachiam reducit Deus populo in memoriam legem Mosaicam, cuius in captiuitate erant pene iam obliti. Commendat solitam legis obseruationem usque ad aduentum Eliæ, ne putarent obcaptiuitatem esse ritum illum abrogatum, ut fuerat septuaginta annis. Eo magis id putabant, quia perierant tunc tabulæ fœderis, et nouum fœdus expectabatur, in quo non dicerent amplius, Arca fœderis, domini, Ier. 3. Ad hanc vulgi suasionem reprimendam, ait Malachi, Mementote legis Mosis, et ecce ego mitto vobis Eliam. Quasi dicat, Eousque legem seruate. Nam Elias veniens, cor vestrum reformabit, ut creditis Iesu Christo, filio dei, liberatori. Durauit igitur lex usque ad Ioannem baptistam, ut Christus exponit. Tu vero arguis, ut solent Iudei et Ma-

hometani, Christum non venisse, legem dissoluere, sed implere. Non venit, ut dissolueret. In sua persona primo legem non dissoluit Christus, sed omni modo eam impleuit. Hanc in eo dissolutionem calumniabantur pharisei, et ad hoc ipse respondet. Venit ipse prius implere, quam sequeretur literalis dissolutio. Ex eo quod est spirituale in lege, nihil est dissolutum. In nullo dissoluit legem Christus, iuxta veram legislatoris mentem. Scopus legis Christus est. Data fuit lex ad Christi mysteria præfiguranda, et ut interim rudis populus contineretur in timore Dei, et iustitiae regula. Legem ille dissolueret, et infringere, qui contra mentem legis aliter faceret, quam lex illa significabat. Sed qui significata omnia, et promissa, iuxta legis finem, et scopum, ad vnguem compleat, ille hoc facit, ut lex illa suo sit munere functa, per seque impleta quiescat. Adimpleuit ita, et usque ad minimum apicem omnia consummavit Christus, qui est ipsamet anima legis: tantum abeit, ut legem ille dissolueret. At tempore, quo data est lex, non est inuentus, ne unus quidem, qui legem in omnibus sine transgressione seruarit, excepto Christo. Ipse omnia legis significata stabiliuit, promissa omnia donauit, mysteria omnia ad suum effectum perduxit, miro artificio compleuit, et perfectissime omnia præstit. Nec ipse solum præstit, sed et nobis per spiritum suum dedit, ut nos ea præstemus, que Iudei non præstabant. Legem ita, quo ad eius opera, nos non dissoluimus, sed impleimus, sicut Paulus ait, legem non irritam facimus, sed stabilimus. Rom. 3. Supra scribas et phariseos abundat iustitia nostra in faciendis operibus legis. Matth. 5. De qua re vide Irenæum, libro quarto, capite vicesimo septimo. Ais tu, Donec cælum et terra transeunt, non præteritrum apicem ex lege, quin omnia facta sint, et quotidie fiant. Respondeo, Omnia per Christum sunt facta, et omnia in nobis semper fiunt, iuxta spiritum, non iuxta literam. Adhuc tu contendis, legis vim esse duntaxat in quibusdam tublatam, in ceremonialibus, non in decalogi præceptis. Ad hoc ego Christum dico esse perfectum libera

liberatorem. Ab omni vinculo, et seruitute legis, nos in libertatem integrum Christus vindicauit. Sublata ergo penitus est ipsa vis legis. Vim legis intellige, authoritatem ligandi, iugum seruitutis, vinculum obligationis, quo necessario adstringimur sub certis prenis. Quamuis pleraque nos faciamus contenta in lege Mosis, et tamen non facimus ex vi legis: sed quia spiritus nos, que sunt facienda, docet. Hoc modo dicimus, decalogi legem esse sublatam. Ea lege nos non adstringi, vt vides in fabbatho. Aliorum quoque præceptorum vis illa expirauit, cessauit: non est in eis nos ligandi potestas, non constringens autoritas, nec solita ibi multandi ratio in nobis locum habet. Ex primo præcepto ibi constat, legem eam literæ a Deo datam esse duntaxat populo illi, quem eduxit de Aegypto. Lex peccati et mortis, teste Paulo, erat lex decalogi, a qua nos liberatos esse ait Ro. 7. et 8. Liberati, inquit, sumus a lege illa decalogi, que erat lex mortis, in qua detinebamur. Administrationem mortis et damnationis vocat illam in faxo scriptam decalogi legem, et aboleri, seu finem accipere. 2. Cor. 3. Velatum illis, ait, esse cor, qui finem legis, in faxo scriptæ, non vident. Finem ergo accepit, et abolita est decalogi lex, Decalogi lex terribilis erat, occidebat, peccatum augebat, iram operabatur, virtus erat peccati et transgressionis occasio, propter carnis nostræ fragilitatem, ob id sublata. Cum differentia sit inter legem, iudicia, et ceremonias, nomine legis potissimum continetur decalogus, vt, lege sublata, sit decalogus sublatus. Christus redemit nos ab execratione, et maledictione legis Galat. 3. Illa autem maledictio et execratio erat virtus legis decalogi, vt ibidem doceat.. Si maledictus est omnis, qui est sub lege decalogi, non manens in omnibus eius præceptis, et vos estis sub lege decalogi: igitur omnes maledicti. At vero Christiani nec sub maledicto sunt, nec sub lege illa. Nos non accessimus ad montem illum tremendum, in quo

in quo data est decalogi lex. Heb. 12. id est, nos non accepimus legem decalogi. De lege decalogi loquitur Paulus dicens, eam non esse nobis iustis positam. 1. Timoth. 1. De ea, ait, Legem propter transgressiones ad tempus esse datam, donec veniret Christus. Galat. 2. Illamque paedagogiam esse nunc sublatam, Galat. 3. et 4. Apertissimus de hac re est Pauli sermo, Legem mandatorum, in decretis sitam, abrogavit Christus, Ephes. 2. sine lege, absque lege, sublata lege, et iustitia Dei per Christum manifestata. Rom. 3. Absque lege illa decalogi, per quam erat cognitio peccati, ut ibi ait, Chirographum nobis contrarium per decreta Christus deleuit, Colof. 2. Chirographus mandatorum dicitur decalogus, digito Dei scriptus. Chirographus est, quo scripto obligamur ad aliquid faciendum: et contrarius est nobis, quando transgredimur. Tota ergo lex scripta Iudeis erat chirographus, nunc sublatus. Vetustas literæ erat decalogus ipse, nunc, eo sublato, est nouitas spiritus, Ro. 7. et 2. Cor. 3. Ex hac autem legis sublatione sequitur mox Pauli obiectio. Rom. 6. Peccare igitur fas est, quia non sumus sub lege? Contra decalogum omnia facere licet, quia decalogus non amplius ligat? Permittitur iam nobis feortari, furari, mentiri, occidere? Absit. Imo multo minus, si regeniti sumus. Spiritus ita docet eos, qui sunt in Christo. Docet no spiritus Christi, obuiam semper ire operibus carnis, quæ sunt opera peccati: postquam a peccato transiuiimus ad iustitiam, et a carne transiuiimus ad spiritum. Hæc est Pauli responsio, propositæ questioni admodum consona, nostram libertatem pæclare docens, et nos monens, ne eam demus in occasionem carnis. Nota Pauli locum ad Galat. 5. an sumus liberati a iugo legis decalogi posterioris, si sumus liberi a iugo legis Abrahæ prioris. In summa Paulus ait, nos non esse sub lege, sed sub gratia. Contraria hæc membra sunt. Qui erant sub lege, non erant sub gratia. Qui sunt sub gratia, non sunt sub lege. Obiicies tu, Per-

S.

inde

inde esse, an ex vi legis, an ex doctrina spiritus, quid facias. Imo interest plurimum. Nam spiritus suauiter instruit, vt filios: non torquet, vt seruos. Saxea lex rigida est. Spiritus suauiter docet et vires dat, vita nos adiuti, et meliora docti, multo minus peccemus. Quod si peccauerimus, facile remedium habeamus. Eximia sunt hæc liberatoris dona. Prodest nobis hæc per Christum liberatio a iugo illo, et vinculo maledictionis, ne conscientiæ nostræ ita terreantur, vt illorum erant semper expauesfactæ. Nos si peccamus non mox ad mortem maledicimur, vt illi. Non præsto illis eras remedium, vt nobis: sed a pecorum sanguine expiationem querere cogeabantur, semper in terrore. Nec vera tunc illis erat expiatio, quia semper Adæ maledictio infernalis maneret, a qua nos aduentus Christi liberauit. Nobis vera est expiatio et præsens, si petamus a Christo remitti, si confiteamur peccata nostra, vt ait Ioannes. Imo aliud. Quamdiu in vera propitiatoris fide consistimus, venialia sunt nobis omnia peccata. Venialia, inquam. Sed caendum, ne vano fidei titulo quis seducatur, fidem viuam a mortua non bene discernens: idquod hodie passim videimus. Illud porro verum est, Nos non posse ad mortem peccare, nisi in nobis extinguitur fides. Nam vera Christi fides stare non potest sine iustitia. Stante filii Dei fide, quoquo modo peccemus, venialiter tantum peccamus, nec iusti esse desinimus. Faciunt nostra peccata, quem alio dici minorem in regno celorum, sed nunquam sunt ad mortem, persistente fide, tametsi ad mortis viam sensim ducant. Exemplum habes in Ephesina Ecclesia, quæ caenæ charitatem reliquerat, non fidem, apoc. 2. Hoc nobis est Christi propitiatoris, donum incomparabile. Ipse est nobis verum propitiatorium, seu coopertorium, nos in omnibus protegens, propter quem nos beati, quorum testa sunt peccata. Ipse peccata nostra suæ misericordiæ propitiatoriotegit, ne nobis imputentur, quandiu viua fide ei credimus. Ex hac sola fide poterat

rat quis iustificari, etiam ignorans legem Mosis. Sunt qui decalogi vim sustinent, moralia dicentes esse leges naturae perpetuas. Quibus illud obiicimus, Quod ex natura perpetuum est, non est ex Mose, cum fuerit ante Moysen. Si haec naturae dictamina dicas, non dabis eis vim legis maledicentis, cum nesciretur maledictio talis, nisi per legem, nec ira talis, nisi per legem. Sublata ergo est lex, et nos non sumus sub lege, nec sub eius ira. Lex enim iram operatur. Ex legis ira fuit paradisi in Adam perditio, et Iudeorum perditio. Quæ omnia nunc sine lege restituit Christus. Roma. 3. 7. et 8. Iniuriam maximam vos facitis Paulo, ipsius auctoritate contra ipsum abutentes. Ad legem Mosis servandam sub maledictione eum vultis teneri, et eam nunquam implere posse, ut ex ipso probatis, dicto capite, Roma. 7. Non intelligitis, Paulum ibi prius sustinere personam Ethnici, deinde Iudei, deinde Christiani. Ego, inquit, viuebam sine lege, et concupiscentiam nesciebam esse peccatum. Postea, veniente decalogi lege, reuixit peccatum, et ego mortuus sum. At nunc per Christum liberatus sum a lege. Paulus ergo non est sub lege, ut vos fingitis. Imo scopus eius est, sublatam esse legem, ut initio capit is premittit, legem decalogi semper intelligens, et de ea exemplum dans. Ex lege illa, sicut ex ceremoniis, nobis nunc superest spiritualis ratiocinatio. Superest cognitio impleti mysterii, et cognitio peccati: quam etiam cognitionem vberiorem in nobis facit nunc spiritus sanctus vniuersaliter docens, omnia opera carnis esse peccata. Non solum legis illius scriptæ vim et iugum sustulit Christus: sed et contra legem hanc peccati, quæ est membris nostris innata, validum dedit mortificationis spiritus auxilium. Vos inter has duas leges, legem membrorum innatam, et legem mandatorum superadditam, ibi non discernitis: cum Paulus ibi discernat, alteram dicens alteri contrarium: alteram supereesse, alteram sublatam

S. 2.

esse

esse. Pessime ergo vos concluditis, Paulum tenciri
lege mandatorum, eo quod tenebatur lege membro-
rum. Ab hac non poterat liberari, nisi per mortem,
ab illa liberatus iam erat per Christum. Imo et a
morte, quæ sequebatur legem membrorum, se ait iam
liberatum per Christum, ut ibi subnec̄tit, ei gratias
agens, et nullum in se esse nunc condemnationem, in-
ferens. Ratione legis membrorum dicere de se ipso po-
tuit, Quod nolo, hoc facio, nolens concupiscere con-
cupisco. Omnis illa pugna in ipsomet Paulo scribente
locum habebat. Si rationem legis ibi inducas contra
legem membrorum in ipso pugnantem. Hoc ibi obest,
quod ait, in ipso mortem fieri, et ipsum occidi. Nun-
quam enī post regenerationem est a morte occisus
Paulus, quantumuis fecerit aliquando facta ad mortem
tendentia. Pr̄stat illa dici in aliorum persona, quam
in se transferre, est Paulo peculiare. Item, quia ut
de aliis loquutus ad Christianos reuertitur initio capi-
tis octaui, dicens, Nihil ergo nunc damnationis est
nobis insitis Christo Iesu, vero libertatis assertori, qui
a lege decalogi, quæ erat lex peccati et mortis, nos
liberos reddidit. Etenim quod lex illa pr̄stare non
poterat, ipse pr̄stitit, legem ipsam nos destruentem
tollens. Adde adhuc locum unum, ut omnino cognoscas,
decalogi legem esse nunc sublatam. Fœdus initum
cum patribus, quando egrediebantur de Aegypto, sub-
latum docet Ieremias. ca. 31. Hoc autem fuit fœdus
decalogi. Scribitur enim 3. reg. 8. et 2. para. 6. quod
in arca erat fœdus initum cum patribus, quando egre-
diebantur de Aegypto, scilicet decalogus. Hinc diceba-
tur arca foederis, tabulæ foederis, decem verba foederis.
Ita Moses exponit fœdus, id est, decem verba, Deu. 4. ni-
hil amplius ad fœdus adiecit Deus, Deut. 5. De holocaustis,
et sacrificiis nihil est tunc pr̄ceptum, ut ait
idem Ieremias, ca. 7. De solo ergo decalogo loquens,
ait, fœdus illud esse sublatum. Non decalogum in ta-
bulis lapideis dabo vobis, inquit Deus, sed in tabu-
lis cordis fidem Christi. Hæc fuit paciscendi for-
mula

mula, Exo. 19. 20. et Deut. 5. Deus promittit, illos fore sibi populum, si ea decem verba faciant. Illi ea verba se facturos recipiunt, et promittunt. Ecce foedus. Idipsum foedus est postea repetitum, et ita cum Deo pepigit populus, Deu. 29. Iosue. 24. quarti regum. 23. secundi paralip. 29. 34. et plerisque aliis locis. Hoc decem verborum foedus, inquit Deus, pepigi cum patribus vestris, dicens, ambulate in præceptis meis, et ero Deus vester. Iere. 7. et 11. Hoc autem foedus sublatum docet idem Ieremias dicto ca. 31. et apostolus Heb. 8. Idipsum in tabulis scriptum foedus, quod illi se seruaturos promiserant, sublatum docet Ezechiel, ca. 16. Si ea lege nos nunc in suos recipiat Deus, eo iugo pressi similiter periremus, et essemus sub maledicto. Sublata est ergo lex decalogi. Non sub eo foedare nos nunc in suos recipit Deus, sed fide sola Iesu Christi, filii dilecti. Testamentum seruitutis vocat Paulus decalogum, in Sinai datum, et nunc sublatum. Gala. 4. Nihil ad perfectum duxit illa decalogi, est igitur abrogata, propter inbecillitatem, et inutilitatem, Heb. 7. Quæso te, Nos qui ex gentibus nati sumus, et viuebamus sine lege, quando intrauimus in legem Mosis? An fides, quæ alios liberat, nos ad eam captiuat?

EPISTOLA VI CESIMA QVARTA.

CVm superiora de iam sepulta et abrogata lege colligerem, et euangelium in sublimi collocarem, ne tu tempora legis et euangelii finistre confundas, obiectio alia diluenda fese obtulit. Arctum videtur esse nobis iugum, vt Iudeis cum dicat Christus, esse nobis arctam viam. Præcepta difficultiora, quam fuerint in lege, Christus nobis præscripsit, Matth. 5. Scriptus ergo est ibi nobis chirographus. Impossibilis item; obseruatio vt Iudeis, et transgressio similis. Crucem gestare et omnibus renunciare, nonne grauia sunt et dura? Respondeo, Grauia et dura sunt carni ea, quæ in nobis agit spiritus Christi,

sti, carni in omnibus aduersus, et carnem mortificans. Carni non solum est arcta et difficilis hæc via spiritus, sed etiam impossibilis, sicut ait Christus, Quærent intrare, et non poterunt. Cum autem fueris ingressus, spiritus reddit omnia facilia, omnia iocunda, omnia suauia, internum hominem delectantia. Ad hominem regenitum, et spiritu innouatum, dirigi oportet verba Christi, ut suauia, et leuia esse dignoscantur. Caro nostra dicit, esse onus durum: ipse contra iugum ait suave, et onus leue. Præcepta illa, ex Mattheo citata, non sunt legalia præcepta, cum rigida illa ad mortem maledictione et execratione, si quis deficiat. Sed sunt præcepta doctrinæ, sunt ad perfectionem vehicula, ut ibi docet Christus, volens nos ita esse perfectos. Libera sunt præcepta, s. si vis perfectus esse, ut Christus expavit. Libera sunt præcepta, a quibus deficiens non mox constituitur gehennæ reus, licet minor alio dicatur in regno cælorum, ut ibidem manifeste docet Christus, Qui soluerit, inquit, vnum ex mandatis hisce minimis, minimus vocabitur in regno cælorum. Non excludetur foras, sed erit aliis posterior: et adhuc postremus, si fecerit et docuerit. Spiritus Christi nos docet sponte progredi, non secundum carnem, sed secundum spiritum, qui est spiritus liber, nos libere agere docens, et iuuans. Plurimum ergo differt doctrina spiritus a lege rigida. Chirographus non est nobis spiritus, ut in lege, cum nec talis adstrictio nunc supersit, nec fides indigeat scriptura, sed in tabulis cordis impressione. Christus nihil scripto nobis promulgavit, ut est olim data scriptura in tabulis. Antequam apostoli et euangeliste quicquam scriberent, iam erat lex Christi, lex spiritus, lex fidei, in cordibus credentium. Scripturæ superadditæ sunt, ad exhortationem, et recordationem, ne per Antichristum periret tota Christi doctrina: quæ vere doctrina dicitur, non lex rigoris. Hinc Paulus ait, Nos a legi esse translatos in formam doctrinæ, Ro. 6. Ita venit Christus facere, et docere, et apostolos misit ad docendum. Cogita differentiam inter formam legis et formam doctri-

Strinxè, nosque ab illa esse translatos ad istam. Magna est ignorantia tua, vt hanc differentiam, et translationem nostram intelligere nequeas. Observatio hic non est ita impossibilis, vt ais, imo non solum possibilis, sed aliquando facilis et iocunda, pro tempore videlicet. Iugiter et continuo illa omnia a nobis observari, et nunc est impossibile, et in lege fuit impossibile. Nam cum caro nostra ab ipso satana sit oppressa, sua ad nos mouendum caro habet momenta, semper ad pernitiem: sua quoque seorsim spiritus habet momenta, semper ad salutem. Ad momenta quædam per spiritum datur nobis cælestium suavitate teneri, et nihil carnale tunc concupiscere. De cælo nobis aliquando datur, sincere intus diligere, toto cordis affectu, atque ita tunc legem implere. Nam qui diligit, legem impleuit, vt ait Paulus. Hoc passim datur regenitus, cælestia suauiter gustantibus. At fragilis homo non persistit, quin a carne mox abducatur, et transgreditur. Quanquam haec non proprio dicatur transgressio, quia non est a lege. Vbi enim non est lex, nec transgressio est, teste Paulo. Non recte ergo dicitur, esse hic transgressionem similem, vt in lege, cum nec transgressio sit, nec mortalis. Ut autem melius intelligas, in hac spirituali Christi doctrina non esse legale illud vinculum, nec seruitutis præceptum, sed liberaliter oblatam gratiam, et cœlestè donum: perpende totum adventus Christi euangelicum gaudium et letitiae, nuncium, a lege procul distinctum. Cum essemus peccato Adæ, et legis seruitute admodum captiui, venit piissimus Christus, gaudium creditibus annuncians, et liberationem. Docet, vt credamus, et gratis donat. Non lege cogit, sed beneficium offert credere volentibus. Postea quoque qui crediderant, citra legis coactionem docentur cælestia. Docentur regenerari ex aqua et spiritu sancto: alioqui extra regnum manere. Docentur carnem et spiritum mortificare. Docentur diligere, et in eœna Christi communicare, vt cibo cælesti seruent uitam cælestem. Ecce totum euangelium

regni, lætissimum nuncium, cum donis præsentibus. Est ne seruitutis iugum imponere, tam cælestia dona gratis donare?

EPISTOLA VICESIMA QVINTA.

MOSICA lex, vt tu censes, erat lex inertibus faxis data, lex irrationalis, lex impossibilis, tyrannica. Ita miseros et rudes populos, te iudice, in equuleo exercebat tunc Deus, sicut tyrannus Diomedes in lesto ferreo, vt equis essent in pabulum. Lex illa perinde tibi sonat, ac si Gebennensibus tuis tyrannus quis dicat, Montes aureos producite, et astra calo detrahite: alioqui poenas dabitis. Christus dicens, hoc fac, et viues, tibi faxo dixit, In aërem vola, et viues. Et ad legem illam nos vis tu hodie pariter teneri, ad impossibilia omnia adstricctos. Non te seruitutis pudet? tam violentæ tyrannidis? Deum ais in lege hoc solum voluisse, vt impossibilitatis admonerentur. Tu ita singis. At ego cum propheta dico, eum tunc voluisse mandata sua custodiri, eaque custodientes esse beatos. Fauorem suum facientibus legem præbebat Deus, deficientibus expiationes dans. Illi quoque se mandata facturos, iurabant, vt vides. Nehe. 10. psal. 118. qui est Heb. 119. item 2. para. 15. Deut. 29. et Ezech. 16. Quis tam amens iuret, aut quis Deus iurare faciat rem omnino impossibilem? Deus testatur, præceptorum observationem sibi placere, et ea ipsum delectari. An res impossibilis eum delectabat? Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Matth. 19. Ad possibilatem antecedentis sequitur possilitas consequentis. Hæc est regula misericordiae Dei, Ego sum Deus, faciens misericordiam in mille, iis, qui diligunt me, et præcepta mea seruant. Exo. 20. Et possibilis, et in esse ibi ponitur præceptorum observatione, sicut misericordia. Apud Ezechielem, ca. 18. ait Deus, patri impio succedere filium, præcepta facientem, et contra. At tunc Deus ita pronunciat, Hic propter iusti-

iustitiam; quam fecit, viuet: iudicium et iustitiam fecit, custodiuuit omnia præcepta mea, et fecit ea. Apertissime docet Moses, præceptum legis non esse impossibile, nec procul ab homine. Deut. 30. Quod et ad facilitatem legis euangelicæ bene accommodat Paulus, Rom. 10. Innumeris extant loci, qui realem aliquando præstítam legis obseruationem testantur. Et exempla multorum, qui legem ad tempus obseruarunt, eo modo, quo tempus illud exigebat. Proprium siquidem legis est, ut sit rationabilis, possibilis, temporis et moribus accommodata. Obseruationem legis factam ab aliquibus docet Moses, dicens, Custodierunt eloquium tuum, et fœdus tuum obseruauerunt, Deut. 33. Confirmat Malachias. ca. 2. David aliquando fuit ea mente prædictus, ut custodierit præcepta domini, et fecerit ea toto corde. 3. reg. 14. psal. 118. et act. 13. Hæc sunt verba Davidis. 2. Sam. 22. et psal. 17. Retribuet mihi dominus, secundum iustitiam meam, iuxta puritatem manuum mearum rependet mihi. Quia custodiui vias domini, et non egi impie a Deo meo. Omnia eius instituta in conspectu meo sunt, et præcepta eius a me non amoueo. Perfecte et integre versor coram illo, et seruo me, ne prauum quid faciam. Rependet itaque mihi dominus iuxta iustitiam meam, et iuxta puritatem manuum mearum, coram oculis eius. Idem psalmo centesimo, se corde perfecto viam immaculatam seruare ait. Hinc. 3. reg. 3. testimonio Salomonis, et testimonio ipsius Dei, præcepta, statuta, et mandata custodiuuit David, ambulauitque coram Deo in veritate, iustitia et rectitudine. Ad certum tempus hæc refer, et nihil erit ambiguïtatis. Præcepta omnia compleuit Iosue, cap. 11. et Iosias 4. reg. 23. Zacharias et Elizabeth ambulabant in omnibus præceptis, et iustificationibus domini, Lucæ 1. Idem se corde perfecto fecisse, testatur Ezechias. 4. reg. 20. et Esa. 38. Idem Nehemias, et alii, plerisque locis. Possibilis erat via illa iustitiae legalis, si per eam venit Ioannes. Possibilis erat, si in ea viuebatur. Iustitiam

duplicem ait Paulus, iustitiam legis, et iustitiam fidei.
Ro. 10. Divisionis illius, dices tu, alterum membrum nihil esse? In omni divisione oportet membra pro aliquo accipi. Iustitiam legis ibi definit Paulus, eam aliquid esse censens. Lege caput vitium libri secundi, de iustitia regni Christi. Illud verum est, quod impossibile homini fuit in legis obseruatione iugiter permanere, quin passim transgrederetur. Vnde monebantur illi misericordiam implorare. Affectus carnis, inquis, inimicitia est aduersus Deum, legi Dei non subditur, nec potest. Rom. 8. Id maxime verum est. At in homine sunt affectus carnis, et affectus spiritus. Non ex toto, sed ex parte erat impossibile legem feruare, ut ait ibi Paulus. Ex parte carnis, transgressionem passim facientis. At non quoquis momento transgreditur homo. Ex carnis etiam infirmitate et prauitate, imperfekte tunc praestabatur, quod praestabatur, cum nondum esset data perfectio Christi. Qua ratione iterum impossibilis erat legi perfectio iustitiae. Hic fuit Pauli scopus, ut pro nihilo habita illa, nec integra, nec manente iustitia, solam Christi iustitiam spectemus, que integra est, perfecta, et permanens, in sola ipsius fide consistens. Vulgaribus Iudeis non fuit tunc datum, hoc cogitare, sicut nobis nunc datur. Sed ad sua pro transgressionibus data remedia confugiebant, ad expiationes varias. Prophetis videntibus datum est, sub umbra quadam Christum videre, et ad eum praesonere legis suspirare. At non ideo erant a legis iugo et obseruatione tunc exempti. Fiduciam hi habebant in futuro Christo, tametsi vulgus Iudeorum nesciret, an esset odio vel amore dignus. Nos vero certam scimus charitatem Dei in nobis. Pierasque alias differentias Iudaicæ et Christianæ iustitiae, a me iam alibi expositas, nunc omitto. Si eas tu sublimi spiritu cum Paulo consideres, carnalem illam temporaneam, seu momentaneam legis iustitiam nihil nunc pendes, propter excellentem huius gloriam. Hac ratione Paulus

Ius illam, vt reiectamentum elidit, vt hanc extollat. At, inquis, Paulus hanc rem fortius exaggerat. Rom. 3. si locos omnes, quos ibi adducit, diligenter expendas, nihil ultra colliges. Omnes homines ait Paulus effectos inutiles? Fateor. Omnes declinauerunt? Non est, qui intelligat? non est, qui faciat bonum, ne unus quidem? Fateor. In quo quis homine hoc aliquando accidit, vt nec intelligat, nec bonum faciat. Idque magis vigente per legem peccato, et certis impiorum hominum seculis. Omnes erant obnoxii maledictioni, in quam passim transgredientes incidebant. Vera haec sunt. Nemo, sis, sicut unquam sine concupiscentia: ergo nemo unquam illam impleuit. Non concupisces. Vere nemo sicut siue insito concupiscentiae stimulo: sed non semper actualiter concupiscebat, nec quo quis momento nouum reatum contrahebat. Ergo nec rem alterius, nec uxorem alterius nunc concupisco, et nuper concupiscebam. Omnium mortalium es tu miserrimus, si mentem tuam semper hic dæmon exagitat. Semper est peccatum in carne, at non semper mouet animam. Iurasses tu, non fore in carne tua aliquem concupiscentiae stimulum? Quid igitur illi iurabant? Peccatum, quod, vt ait Paulus operabatur in nobis omnem concupiscentiam, est diabolus ipse. Non iurabant ipsi, cum in ipsis non fore, sed se curaturos, ne pelliceret. Hoc, Deo iuuante, passim praestabant. Faciam, inquit, vt in præceptis meis ambuletis, ea custodiatis et faciatis. Aliquid est, quod Paulus ait, Eos qui sunt Christi, carnem crucifixisse cum affectibus et concupiscentiis, Galat. 5. Vnde constat, te non esse Christi, qui concupiscentiam posse crucifigi, negas. Nemo, sis, unquam impleuit præceptum illud, de diligendo Deo, ex toto corde, tota anima, et totis viribus. Ut tu nunc cum Luthero tuo somnias, nemo tunc impleuit. At non ita Deus exigebat, sed iuxta vires cuique datas. Mentiti sunt tibi Dauid et alii, qui aiunt, se toto corde Deum exquisuisse, desiderasse, et mandata fecisse. Si nec tunc dabatur toto corde dili-

diligere, nec nunc datur toto corde credere, nunquam eris tu iustificatus, qui es tam rigidus exactor. Qui non diligit, manet in morte: ergo vos in morte manetis, qui dilectionem esse possibilem, negatis. At vero liberalissimus Deus, omnia donans, si eum oraueris, et fidem veram, et charitatem veram aliquando donabit: Perfectam charitatem, ut ait Ioannes. Si omnia sunt possibilia credenti, et tu credis, possibilis tibi est dilectio, et possibilis impletio præcepti. Augustinum tu soles audire, cuius hæc sunt verba, lib. I. retractat. cap. 15. et lib. de duabus animabus contra Manichæos. Peccati reum quem teneri, quia non fecit, quod facere non potuit, summae iniquitatis, et insaniae est. Ibidem ait, non dici peccatum, nisi a quo liberum est abstinere: liberum quoque esse ait, præceptum implere, iuuante Deo. Adeo, quod præceptum de dilectione illa, non erat in fodere decalogi, nec est a Deo ita datum, quando data est lex. Sed a Mose in Deuteronomio est postea exhortatione quadam adiunctum. Imo ait, Circuncidit dominus cor tuum, ut diligas eum ex toto corde, Deut. 30. Quibus verbis possibilem esse docet dilectionem illam, efficiente in te Deo, ut ita diligas. Magnum mandatum dicitur hoc a Christo, quia proxime accedit ad euangelicam perfectionem. Non tamen erat mandatum decalogi, nec maledicebat eum, qui non integre perficiebat. Si tu singula bene discernas, videbis plane, nihil incommodum, nihil inconsonum in lege Dei sufficere præceptum. Omnia erant commoda viribus, facultibusque consona, ad sanctam viam inducentia. Imo et iudicialia præcepta, populo illi rebelli erant ita consona, ut nec Phoronœus, nec Lycurgus, nec Solon, nec Pompilius, talia potuissent tunc excogitare. Si de ceremoniarum immensis ambagibus conqueraris, rudem illum Aegyptiacum populum cogita, idololatriæ suffice deditum: a qua ut diuerteretur, est iustissime aliis sublimioribus occupatus. Rabbi Moses Aegyptius, mysteriorum Christi præfigurationem ibi non cogitans

cogitans, ceremonialia illa sacrificia ait non fuisse populo data, nisi ut retraheretur a sacrificiis idolorum. Cuius signum esse ait, quod non fuerunt populo data, nisi postquam ad idololatriam declinauit, vitulum conflando et adorando. Nos dialogo primo multiplicem rationem adduximus, quare dæmon suffumigationes et sanguines appetat. Atque ideo, velut antidotum, Deo sanguinem seruari, atque suffitus, vt sibi debitum suauem odorem, quem antea dæmon ex immundis qui busdam sibi suauem composuerat. Desine igitur, Caluine, legem illam in nos torquere, aut de eius observatione tam violenter agere, etiamsi cum Iudeo tibi esset agendum, vt tul misereatur Deus, qui in lego est passim Iudeorum misertus. Amen.

EPISTOLA VICESIMA SEXTA.

DE lege Mosis aliud superest inquirendum, ne quis judicialia illa nobis obtrudat. Quæramus ergo. Si iudicia illa a Deo ipso prolata dirimendis litibus, erat tam confona, quare nos ea non seruamus, vt in iudiciis nostris vtamur? Respondeo, Duro populo prolatum est durum iudicium, quod Christi clementia tollit. Tolli autem vides in muliere adultera, Ioan. 8. Judicialium illorum obligatio cessat, per liberatorem sublata. Pœnarum acerbitas illa indicabat, immensam esse offendam diuinæ maiestatis immensum. Sicut scelus Adæ fuit immensum, ita fuit pœna exitialis mortis immensa. Nos vero scimus, immensi sceleris fuisse immensam compensationem, mortem preciosissimam filii Dei. Ob id nos, cum offendimus, non tam rigide occidimur, obiecta pro nobis ipsa morte Christi, immenso redemptionis precio. Eius nitore vbique delinitus pater, vbique iram remittit, ubi nos ei hoc proponimus, fide propitiatoris viua. Id quod Iudeis nondum dibatur. Non seruili pœnarum metu nos

terre-

terremur, vt illi: quia perfecta est charitas Dei in nobis, quæ foras excludit timorem. Vt figuralis erat imperfectus populus, ita eorum iudicia erant aut figuralia, aut populi imperfectionem significativa. In ceremoniis quoque esse alterius rei figuram, et propriam eorum imperfectionem significari, docet apostolus. Heb. 9. Non potest quis dicere, statuta veteri populo similia, esse nobis obseruanda, cum non sit nunc status populi similis. An licebit nunc cognato occisi interficere homicidam? Olim id licebat, Num. 35. An iudicabimus nunc de vxoribus superinductis, de ancillis, de zelotypia, de occiso inuento, de fugitiis? Deleta est tota illa Mosis politia, vt non liceat nobis ea, quæ destruncta sunt, reædificare, teste Paulo. Lex pueri aut seruo data, cessat, vbi ex seruo fit liber, aut a pueri transit in virum, a paedagogi, et domini prioris exemptus potestate. Si iudicium illud infernalis mortis, in Adam prolatum, est per Christum in credentibus sublatum, multo magis tolluntur illa Mosis ad mortem iudicia, ad tempus correctionis rigore quodam prolata. Hic vides, quanta erga nos fit Christi clementia. Nihil ille suis non condonat, et condonari a nobis vult iudicialium rigorem. Si cui sit quicquam furto sublatum, non concedam accipere quadruplum, aut quintuplum, vt lex habet rigoris: sed suo esse contentum, ne cum aliena lactura locupletetur, et ne alteri faciat, quod sibi fieri nolet. Ita Christus breui compendio nobis conclusit iudicialia omnia legis, vt nos ipsi nostri iudices simus, facientes aliis, vt nobis fieri vellemus. Ad eundem modum, vt refert Irenæus lib. 3. ca. 12. in concilio Ierosolimitano scripserunt gentibus apostoli, Iudaicis omisis id obseruandum, ne aliis faciat, quid sibi fieri nolent. Hinc Paulus ait, etiam minimos in ecclesia esse ad lites inter Christianos

stianos dirimendas idoneos, absque ethnicis aut Mo-saicis iudiciis. Daturus est Deus, vt veram ecclesiam alicubi tandem videamus. Ibi semper erit rectum iudicium, vbi erit spiritus domini. Ex iudiciis illis legis, rationes aliquæ colliguntur, vt de parentum veneratione, de eo, qui habet vxorem patris, de virgine violata, de domno dato, et aliis, quorum ratio similem in nobis locum habet.

EPISTOLA VICESIMA SEPTIMA.

INCIDIT iam quæstio alia, quæ plerosque hodie torquet, an homini Christiano licet magistratum gerere, regem esse, et occidere. Indigna enim videntur homine Christiano, quæ ex peccato sunt orta. Quid igitur? Destruemus omnia, quæ ex peccato sunt? Qui hoc ita credit, destruat scipsum, cum corpus suum sit corpus peccati. Destruat cælum, quod peccato est pollutum. Destruat terram, quæ ob peccatum proserunt spinas. Ex peccato fuit vrbiū ædificatio, et fuit opus Cain. Si Adam non peccasset, nec ciuitatibus, nec dominibus indigeremus, quæ nos protegerent ab iniuriis cæli, ab hostibus, et latronibus. Destruemus igitur ciuitates et domos? Absit. Ex injuria oritur ius, quod non est peccatum, licet ex peccati occasione nascatur. Ex peccato filiorum Israel fuit petere regem: et nihilominus sine peccato quis ad regnum vocabitur. Imo peccatum esset, quem vocatum ad regni aut magistratus administrationem, eam recusare, si ea via sit nomen Christi promoturus. Peccatum etiam subditis esset, nolle regi obedire. Non sunt illi extra ecclesiam, cum inter ecclesiæ membra numerat Paulus potestates et gubernatores. 1. Cor. 12. Reges vult ad agnitio-nem veritatis venire, et gladium gestare. Quandiu durat mundus, velimus nolimus, cogimur ordinem mundi seruare. Iustitiae autem administratione maxime seruatur ordo mundi. Optimus ille ordo est, quæ intus docet spiritus, qui et reluctantem carnem cohibere docet. Sed nunquid occidere? Veritas dei est, vt superior docet epistola, rigidum illud ad mortem

mortem iudicium esse per Christum remissum, vbi spes est correctionis. Hinc adulteræ dixit, Vade, et posthac ne peccaueris. Et alibi adiecit, Ne quid deterius tibi contingat. Sicuti iudex ille supremus nos corrigit, et monet, antequam occidat: ita et alii iudices facere debent. Illud verum est, quod correctione non expectata, Ananiam et Saphiram, occidit Petrus, ibi morituros prædicens, in criminis detestacionem, et aliorum exemplum. Aut certe, quia spiritus sanctus tunc maxime vigens, quem spreuerant, docebat esse incorrigibiles, in malitia obstinatos. Hoc crimen est morte simpliciter dignum, et apud Deum, et apud homines. In aliis autem criminibus, vbi spiritus sanctus speciale quid non docet, ibi non est inueterata malitia aut obstinatio certa non apparet, aut atrocitas magna, correctionem per alias castigationes sperare potius debemus, quam mortem inferre. Inter correctiones exilium laudamus, Christo ita probatum, ut excommunicatio probatur in ecclesia. Schismata et haereses, ita initio puniebantur durante apostolicæ traditionis vestigio. Qui extra fideli negotium sunt facinorosi, iure omnium gentium puniuntur, quod etiam est naturale ius. Hoc Christus non negauit, sicut hereditatem diuidere recusans, non negauit, esse, qui hereditates diuiderent. Sunt haec præter euangelii ministerium, sicut artificia varia, non contra euangelium. Praeter euangelium est, militari manu bona tua et tuorum, ac vitam ipsam, contra graffatorem defendere. Iudicem tu agis, cum desit alius iudex. Milites ad Christum præparans Ioannes, non mox iussit a militia discedere, sed certa ratione se continere. Gladium eis gestare licet, sicut licet potestati, cui seruiunt, ad iustitiam, et vindictam malorum.

EPISTOLA VICESIMA OCTAVA.

NVI-

NVllibi es tu vere assequutus, quæ in confessionibus et confirmationibus fuerint episcoporum et presbyterorum partes. Aliquando iidem simul erant episcopi et presbyteri, quibus pariter incumbebat administrationis onus. Aliquando ob insignem donorum Dei in aliquo excellentiam, ab aliis senioribus deferebatur ei episcopi honor, et ecclesiæ consensu in eum potius recidebat cura et speculatio. Ecclesiam intellige conuentum omnium cum Christo cœnantium. Verum in eo cœtu est christiane unitatis symbolum. Ibi est Christus in medio eorum. Siue ergo plures sint episcopi, siue unus episcopus, speculator dicitur, et superintendens. Sed caendum, ne his prætextibus episcopus dominium exerceat. Præsentem ecclesiæ oportet episcopum esse, ut speculetur et superinspiiat, nisi forte ad aliud fidei negocium aliquando mittatur. Episcopi, velut pastoris, munus est, sibi commissas oves cognoscere, visitare, et in doctrina fidei confirmare, ne qua lues suboriatur. Ita Paulus suos visitans confirmabat, alios constituens episcopos, ubi ipse alio proficiebatur. Confirmationem igitur, orationem, et manuum episcopalem seu presbyteralem impositionem, baptizatis conferre, certum est: idque semel aut pluries, ut res exigere videbitur. Insigni spiritus Christi efficacia manus baptizatis imponebant apostoli: et tunc spiritum sanctum illi accipiebant, cum linguae et prophetiae donis, ad ecclesiæ ædificationem, et augmentum. Postea iterum ad ministeria mittendis manus imponebant, idque saepius, cum ad varia ministeria saepius mittebantur. Multi presbyteri simul manus imponebant, acto. 13. sicut apostoli simul manus imposuerunt ministris, ad cœnæ ministerium electis, acto. 6. Hinc dicebatur impositio manuum presbyterii, id est, congregationis seniorum. 1. Timo. 4. Similis super ægros erat impositio manuum, ab uno vel multis facta: super infantes item, et peccata confessentes. Episcopi et aliorum ministrorum munus est, attendere; ne quis ad dominicam cœnam acce-

T.

dat

dat indignus. Imo confirmationem doctrinæ fidei et baptisi episcopus exigit, præfertim a parum notis. Curat episcopus, ab aliis senioribus adiutus, vt qui contra alium aliquid habent, peccata alterutrum confitentes, reconcilientur, antequam ad mensam accedant. Haec est confessio peccatorum, ante sacram synaxim. Imo quia huic negocio adhibebantur presbyteri, vbi quidam in alio erat scrupulus, vni aut pluribus presbyteris se ostendebat, consilium et opem petebat, consitebatur peccata sua. Illi resipiscere hominem docentes, et in fide Christi firmantes, pro eo orabant, vt ei peccata illa remitterentur. Si veri erant Christi ministri, quam plurimum homini peccanti, et infirmo prodesse poterat ipsorum doctrina et oratio. Galat. 6. Iacobi 5. et 1. Ioan. 5. Peccata illi remittebant, quibus dixit Christus, Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis. Ministri Christi potestatem habent reconciliandi homines Deo, et in persona Christi condonant, quasi eius legati, vt tota ad Corinthios epistola secunda Paulus docet, Ioannes item et Jacobus locis iam citatis. Hanc veris ecclesiæ ministris perpetuum inesse, ligandi et soluendi facultatem, docet ipse Christus Matth. 18. vt quamcunque rem duo ex illis orent, impetrant. Potestatem insuper habent exercenda vindictæ aduersus incredulos, vt eos excommunicando, satanæ et morti tradant. Hanc autem potestatem omnem exercent virtute spiritus, monendo et orando. Sed an satisfactiōrem illi docebant? Docebant vere, faciendo esse fructus, dignos poenitentia: furtum restituendum si sit facultas. Docebant, ieiunio et oratione cohiberi carnis lasciuiam, carnem mortificari, et spiritum viuificari. Eleemosynis peccatum redimi, Deum pro singulis rependere, et remittenti remittere. Quemadmodum corde, ore, et opere Deum offendimus, ita penitentes corde dolemus, ore confitemur, et opere velut satisfacimus. Quemadmodum opera mala spiritum fidei extinguunt, ita bona eum viuificant. Spiritum fidei peccatis Iesum velut restituimus, veniam obtinentes fide ipsa

ipſa, quam talia opera aliquo modo reficiunt. Atque ita ad peccati committi, et pene ipsius remissionem, aliquid faciunt opera, ipſi fidei adiuncta. Regenitis et fidei iustificatis, adhuc supereſt haec peccatorum quotidiana remiſſio. Peccata hic intellige, a gratia Christi, et eius regeneratione, non penitus excludentia, quae non sunt penitus ad mortem. Papistæ vocant mortalia peccata, quæ in lege erant mortalia, ex transgressionis maledictione. A quo quis eorum aiunt, penitus interimi gratiam, quam ipſi fingunt esse qualitatem quandam. Ita ipſi leges suas, cum nictitiis qualitatibus obſeruant. Christianis vero peccata, etiam grauiſſima, non sunt ad mortem, persistente fide: sed ad mortem sensim ducunt, fidem extinguedo, quia sunt opera carnis, spiritui fidei contraria. Haec est igitur confessionis summa, vt in Christiani hominis arbitrio posita sit, ad extirpandam conscientiam malam. Scipsum debet homo probare, antequam ad cænam accedat, et seniores, in Christi doctrina exercitatos, in consilium adhibere, si de re quapiam dubitat. Alioqui mors etiam corporalis, et pena alia temporalis imminet indigne accedenti. 1. Cor. 11. a quibus omnibus liberat haec confessio. Item a morte perpetua liberat haec confessio, et ab errore viæ conuersio, teste Iacobo. Ita tu lucrificas fratrem tuum, reducens ouem, quæ errabat, Matth. 18. et ad mortem ruebat, apo. 3. et Lucæ 15. ad mortem et interitum tendebat fides hominis, in ea hæſitatione constituti, et conscientia mala ita oppresſi. Haec perſpicua ſunt intelligenti, qua ratione homo tendat ad mortem et in eo moriatur fides, vt ſuperius iam exposui. Sic ut qui ad baptismum veniunt, conſitentes pœnitentia et qui post baptismum a mala conscientia opprimuntur. Prima pœnitentia et confessio hominem a morte dicit ad vitam: ſecunda morientem hominem viuum feruat a morte ſecunda. Vtraque confessio fit Deo, et aliquando homini, vbi quid ab eo petendum videtur. Eſt itaque homini facta confessio

hæc propria eorum, qui atroci crimine deterrentur, in fide sunt infirmi, aut inter quos est offendio aliqua.

EPISTOLA VICESIMA NONA.

QVia parabolam Christus adducit de hominibus, ad varias diei horas vocatis, et æquam denarii mercedem accipientibus: mox tu concludis, nullum fore gloriæ discriminæ, nec fidei, nec operum. Quid si Christus ibi æstatum discriminæ in operibus non faciens, indicat nobis, senem vocatum æquari iuueni vocato? aut nuper vocatum æquari iam olim vocato? Nec fidei, nec operum varietas ibi inducit, sed temporis. Quomodo igitur hinc tibi mox persuades, opera nihil ad gloriam augendam prodesse. Fidem non ita suscipere magis et minus, ut gloriam augere possit? Denique nec fides, nec opera, tibi quicquam prosunt, cum ita quis saluetur sine illis, sicut cum illis, solo genealogiæ fato, ut de tuo infante contendis. Iustificatum eum esse dicis, antequam credit, et vere saluatum, esto sine fide moriatur. Atque ita sequentem Christi saluatoris fidem salutem non efficere. Falsum est igitur, quod scribitur, Qui non credit filio Dei, non habet vitam, sed ira Dei manet super eum: et qui credit, transit a morte ad vitam. An non fides iustificat impium? Fides Christi vere facit ex iniusto iustum, ex impi oium, ex mortuo vivum, Ioan. 5. Rom. 4. 5. et Colos. 2. Fides Christi vere liberat eum, qui antea erat seruus peccati et mortis, Ioan. 8. et Rom. 6. Ex filio iræ facit filium Dei, Ephes. 2. De tenebris transfert ad lucem, et de potestate satanæ ad Deum, acto. 26. Colos. 1. et 1. Pe. 2. Vere ergo iniustus quis erat, antequam crederet, impius erat, mortuus in tenebris, et sub potestate satanæ: Euangelium totum ignorat, qui hanc efficaciam non tribuit fidei Christi. Fidem vero, sicut et reliqua, suscipere magis et minus, augeri et minui, notius est, quam ut hic debeat demonstrari. Superest latius

latius exponenda proposita Christi parabola, quæ multa complectitur. Cum in parabolis regni cælorum, et præsens, et futurum regnum Christus speceret, pares a Christo fieri nouissimos primis, dicimus in vnius gratiae et vnius fidei iustificationem. Neminem vult Christus, in hoc regno cælorum, dici alio maiorem, sed esse regali, et sacerdotali dignitate pares, omnes reges et sacerdotes, æque preçiosa fide donatos. Denarius unus nobis omnibus exhibitus est, ipsemet Christus. Sicut olim dabatur omnibus æqua manna mensura, ita nunc Christus, quod ad sui substantiam attinet, æque nobis datur, licet eo non æque fruamur. In futuro quoque denarius erit vita illa æterna, ubi amplius alio nemo viuit, ubi viuendi non erit diuersa meta. Denarius erit ipsemet Deus, omnibus exhibitus, licet eo non omnes æque fruemur. Indicat insuper Christus, fieri iuste, ut una huius hora æquetur toti diei illius, in mercedis gloriæ mensura. Vnam horam laborauit Stephanus, quæ multis aliorum diebus æquatur. Placuit Deo, eum non amplius manere, et ei dare gloriam, sicut aliis, qui multos annos laborarunt. Ita respondet pater familias, Volo huic dare, sicut tibi. Cogitabis ergo, Calvine, ibi non agi de fidei, aut operum varia qualitate, sed tantum agi de temporis diuturnitate. Retundit ibi Christus Iudeorum supercilium, qui ob id, quod tamdiu in lege laborarunt, videbantur aliis nuper vocatis largius remunerandi. Imo nouissimi vocati accipiunt primi mercedem. Nam sui laboris mercedem non acceperunt prophetæ, donec venerunt apostoli, qui in labores eorum introierunt. Primi nos accipimus, qui hic viuentes accipimus.

EPISTOLA TRICESIMA.

PAres Christianis facis vulgares Iudeos, quia scribit Paulus, eos omnes eandem escam spiritualem comedisse, omnes eundem potum spiritualem vidisse, et omnes in mari baptizatos

tos fuisse. 1. Cor. 10. Pares illi omnes sunt vobis, ~~et~~ que carnalibus, quibus pariter ignotum est aduentus Christi cælestis beneficium: qui in cæna nihil manducatis, nisi tropos: et qui baptismum esse facitis, ut ceremoniam Leuiticam, signum rei, quæ non est. Parentes regenitis erant illi, qui omnes erant improbi? Qui omnes in deserto ob impietatem suam perierunt, exceptis solum duobus? Controuersiam hanc præclare dirimit Christus Ioan. 6. dicens, Non sicut manducaverunt patres vestri. Ergo illi non manducauerunt, sicut nos manducamus. Illi manducantes moriebantur, nos manducantes iugiter viuimus. Immortali cibo nutriti, immortalem vitam nos viuimus, si perseveremus. Noua est et cælestis hæc vita immortalis, quam Christus nobis induxit. Pro terrestribus ipse intulit cælestia, Ioan. 3. et 6. Fædere nouo viam nouam, Heb. 10. omnia nous. 2. Cor. 5. Adde, quod eodem capite, 1. Cor. 10. vocat Paulus Israëlem carnalem, ad differentiam spiritualis: ergo differentia est. Ea omnia, ait, in figura illis contigisse: ergo non erat ibi veritas: ergo differentia est inter figuram et figuratum. Præterea apostolus ipse aperte docet, eos omnes eandem inter se escam comedisse, tam bonos, quam malos, non eandem nobiscum, nec hoc ad rem facit. Docet Paulus, ex paritate cibi non fuisse inter eos param electionem, sicut nec inter nos. Doctrinam nobis ibi dat, ne ob cibum illum insolescamus, et reprobi interim efficiamur, ut præcedenti capite concluserat. Ad quam rem pertinenter adducit exemplum ex veteri figura. Sicut illi omnes, inquit, pari cibo vescentes non pariter Deo placuerunt, ita nobis est cauendum. Sicut illi, qui figuram gerebant nostri baptisini et cænæ, ob sequuta scelera perierunt: ita nobis est cauendum, ne similibus flagitiis pereamus, postquam baptizati fuerimus, et Christum eundem manducauerimus. Potest ne postea perire, qui Christum semel manducavit? Non potest, si perseveret. Alioqui potest fieri re-

ri reprobus, vt ibi docet Paulus: et qui stat, cadere potest, vb ibidem subnequit. Potest homo semel in Christo regenitus postea relabi Heb. 6. ab arbore exscindi. Ro. 11. ad mortem peccare 1. Ioan. 5. Quanquam nemo nisi vere regenitus, carnem Christi manducet, manducare tamen quis iuste potest, et postea lapsus perire. Perire diximus eos, qui per opera carnis, et superuenientem infidelitatem extinguunt spiritum fidei. Ideo per carni contrarias spiritus actiones, nos oportet in charitate firmari, orationibus et ieiuniis spiritu fidei foueri, et carne mortificata magis viuificari. Ita Petrus ait, nos per facta haec et alia similia, quæ ipse narrat, debere operam dare, vt vocationem, et electionem nostram firmam efficiamus. 2. Pet. 1. Periclitabitur omnino, qui haec intermisserit, et fient posteriora deteriora primis, si relabatur. Relapsus hic liberum hominem ostendit, qui ob id acris punitur. Relapsum hunc docet Christus, dicens, palmitem ipsi insitum, si fructum non ferat, tolli. Palmes, qui viridis erat, et in Christo manebat, postea sublatus arescit Ioan. 15. Candelabrum, quod lucebat, extinguitur, apoc. 2. et 3. Per fidem Christi exit immundus spiritus ab homine, et postea reuertitur. Math. 12. Effugit quis inquinamenta mundi per fidem seruatoris Jesu Christi, et rursus eis inuolutus superatur. 2. Pet. 2. Non debet tibi absolum videri, quod particeps Christi factus aliquis, postea damnetur: etiam si in eius nomine prophetarit, et virtutes ediderit. Matth. 7. Sicut ab initio sunt omnes facti participes eiusdem innati spiritus Dei, et nihilominus plurimi damnantur: ita postea sunt plerique facti participes eiusdem spiritus Christi, et nihilominus damnantur. Saul et Salomon ad tempus fuerunt Deo probati, et bono spiritu imbuti: quem postea male seruantes, iustitiam olim perdi

T. 4.

et resti-

et restitui docet Ezechiel, cap. 18. et 33. Quis neget, iustitiam posse perdi, qui videt eam in Adamo perditam? Usque ad mortem ideo exigitur perseverantia et fidelitas, Matth. 10. 24. et apoc. 2. Alioqui, quod habet quis, tolletur ab eo. Sed ad Israëlitas reuertor. Eos tu non eandem inter se, sed eandem nobiscum escam manducasse, ex Paulo contendis: ut hoc uno telo omnia prosternas, et cœlum cum terra confundas. Sed cogita melius, et Paulum aliter intelliges. Quoquo modo tu accipias, responsio facilis est. Sicut figura dicitur idem cum re, quam figurat, ita cibus ille est idem cum isto: sicut Christus dicitur Salomon, et Salomon Christus. Eadem ratione dicitur cibus ille spiritualis, ob spiritualis mysterii allegoriam. Lex ipsa Paulo dicitur spiritualis, quia spiritu Dei prolata, contra carnem ipsam internum spiritus motum et affectum exigebat. Ro. 7. Alia item ratione, ob contentum mysterium, erant ceremoniae spirituales et manna cibus spiritualis. Si ex historia elicias allegoriam, ut elicit Paulus, quicquid est in lege, ea consideratione dicetur spirituale, quia est figura rei spiritualis. Exinde vero pessime tu concludis, eos esse nobis æquales: imo gloriae aduentus Christi plurimum detrahis. Dabit tibi dominus, ut horum omnium intellectum bonum accipias, spiritu ipso veritatis ductus, per Iesum Christum, et Deum patrem. Amen.

SIGNA SEXAGINTA REGNI

Antichristi, et reuelatio eius, iam nunc præsens.

PRimum signum, Orbis perturbatio, et consummata tribulatio. Matth. 24. et Luke 21. Antichristi tempus hinc colligere docet Christus.

Secundum signum, Papa Christo contraria docet, Christo contraria facit, et regnum eius occupat: ergo Antichristus est. Ab euidentia facti sumitur argumentum.

Tertium signum, Usque ad regnum Papatus semper crevit
Chri-

Christianismus, et a regno Papatus semper decreuit. Digitus est Dei, et punitio insignis.

Quartum signum, Sub eo regno nemo cognovit, hominem esse ex patre Deo genitum. Antichristi regnum est, non cognoscere Christum, ut ait Ioannes.

Quintum signum, In exercitu Romanorum contra terrenam Ierusalem figurauit Christus exercitum Romanum Antichristi, qui ecclesiam Dei, celestem ciuitatem, et regnum Christi desolaret: quemadmodum in exercitu Antiochi idem figurauit Daniel.

Sextum signum, Tanta est tyrannis Antiochi nostri, ut nemo audeat vera loqui, nemo librum Dei legere, sed strenue adulari, ne comburatur.

Septimum signum, Quod inducendi sub Antichristo essent in errorem quasi etiam eleoti. Quotus quisque est, qui Papatum agnoscendo non errarit?

Octauum signum, Prius debere in gentes diuulgari euangelium, ait Christus, quam veniret Antichristus, Marci. 13. Ergo mox venturum indicauit. Mox futurum aiunt Paulus et Ioannes.

Nonum signum, Prius, ait Christus, tradendos apostolos et discipulos ante reges et præfides, quam veniret Antichristus. Ergo statim venturum significauit.

Decimum signum, In diebus illis, inquit, post vestram afflictionem, sol Christus obscurabitur, ecclesia non dabit splendorem suum, stellæ cœli decident. Ecce dies Antichristi, et ecclesiae abolitum splendorem, occasis apostolis, et discipulis.

Vndecimum signum, Destructa iam terrena Ierusalem, hæc verba obscurationis repetit Ioannes, ad Antichristum referens, et dicens, tempus prope esse. Stellæ cœli, veri gloriæ Christi præcones, iam ceciderunt. Et exercitus cœli, angeli ipsi, admodum sunt commoti.

Duodecim, signum, Ex multis legis figuris, et propheticis scriptis ostenditur, post illud piorum hominum seculum illico fore Antichristi, et sacrificiorum eius apostasiam. Ut post duodecim fontes, et septuaginta palmas, post viros illos, qui videant ma-

gnalia Dei, sequuta est mox generatio prava.

Decimum tertium signum, Abominatio desolationis stans in loco sancto. Animaduerte primo, quare dixit locum sanctum. Nec terrena Ierusalem, nec Iudaicum eius templum, iam reprobatum, erat locus sanctus, venientibus Romanis, sicut erat vere ecclesia Christi sancta, quando est ab Antichristo occupata.

Decimum quartum signum, Abominatio nunquam talis fuit, nunquam tanta abominabilium idolorum pollutio. Idolum sacris literis dicitur abominatio, res Deo maxime exosa, et abominabilis.

Decimum quintum signum, Desolatio nunquam talis fuit, spiritualium omnium gratiarum desolatio, verorum spiritus ministeriorum desolatio, et in larvias alias conuersio. Sicut Antiochi exercitus dictus est abominatio desolationis, abominabili via desolans figuralem Mosis cultum: ita exercitus Antichristi multo abominabilius desolauit verum christi cultum.

Decimum sextum signum, Ex ferreo Romanorum imperio oriturum erat cornu Antichristi, quod alia eiusdem imperii cornua deprimiceret, Dani. 7.

Decimum septimum signum, Tempus regni annorum mille ducentorum sexaginta, in quo pulchre conueniunt Daniel et Ioannes. Quamuis post Christum mox cœpit Antichristi mysterium: vere tamen emicuit, est stabilitum est regnum, tempore Sylvestri et Constantini. Quo tempore est mox œcumenario concilio a nobis ereptus filius Dei, fugata ecclesia, et abominationes omnes legibus decretæ. Hinc transierunt tempus et tempora et dimidium temporis, anni mille ducenti sexaginta.

Decimum octauum signum, Sicut Christus ad tres annos cum dimidio docuit, et ad celestia ædificauit: ita Papa ad tres annos cum dimidio cœlestem doctrinam Christi destruxit.

Decimum nonum signum, Ad tres annos cum dimidio esse claudendum cœlum, ex Elia signum est manifestum.

Vicesimum signum, Mensium quadraginta duorum est eadem desolatio, et ecclesiæ conculcatio, apoc. 11. 12. et 13.

Vicelij-

Vicesimum primum signum, Ad tres dies cum dimidio iacuerunt cadauera Mosis et Eliæ. apoc. 11. Legis et prophetarum habent Papistæ literam, vt cadauer, et spiritum non intelligunt, litera Iudaizantes.

Vicesimum secundum signum, Quod in solitudinem et deserta loca fugiendum fuit hoc toto tempore, vt post Christum ait Ioannes. Nullibi haec tenus licuit, nec licet adhuc, ecclesiam veram congregare. Si qui sunt bene sentientes, seorsim per deserta et solitarii latitant, ob maximam persecutio[n]is tyrannidem.

Vicesimum tertium signum, Partus ecclesiæ, est post partum fuga. Cum primum peperit ecclesia, et in cordibus credentium Christum generauit, fugata est, apoc. 12.

Vicesimum quartum signum, Raptus filii Dei, cum ecclesiæ fuga. Ab eo tempore non amplius fuit Christus nobiscum, vt ait ibi Ioannes.

Vicesimum quintum signum, Quod draco coronatam bestiam in Papali sede collocauit, apoc. 13.

Vicesimum sextum signum, Tres spiritus blasphemiarum, quod trinitariorum illusiones fecerunt, apoc. 16.

Vicesimum septimum signum, Homo peccator in templo Dei sedens, quasi Deus in terris. 2. Thess. 2.

Vicesimum octauum signum, Mysterium iniquitatis huius Papæ, hominia peccatoris, quod iam tunc incipiebat, vt ait ibi Paulus. Quia ab apostolorum tempore, et ex ipsa apostolorum persona, hanc autoritatem sibi sumit, magno iniquitatis mysterio.

Vicesimum nouum signum, Quod spiritu oris Christi sit conficiendus hic homo peccator, id est, per spirituales Christi ministros, per quos aget spiritus oris Christi veritatem illustrans.

Tricesimum signum, Michaëlis et angelorum pugna, Dani. 12. et apoc. 12. In tempore illo regni Antichristi, ait Daniel, post annos mille ducentos sexaginta regni eius, consurget

Michaël

Michaël stans pro filiis populi Dei, et erit tempus maximæ angustiæ. Vedit Ioannes futuram post annos mille ducentos sexaginta, hanc cœlestem pugnam. Cœlestia et terrestria contra draconem, et Antichristum iam mouentur. Sanctos altissimos hic pugnaturos ait Daniel.

Tricesimum primum signum, Quod cornu illud Romanum destruendum loqueretur grandia, ut legimus apud eundem Danielem.

Tricesimum secundum, Quod mutaret tempora et leges ex parte Dei. Ibidem.

Tricesimum tertium, Quod terram sibi suisque diuide-ret, et insigne palatum ædificaret in loco sancto, ibidem.

Tricesimum quartum, Quod Deum patrum suorum non intelligeret, et per sua sophismata veritatem proferneret. Ibidem.

Tricesimum quintum, Quod per ipsum sit ablata iugis oblatio, continua Christi communicatio, teste eodem Daniele.

Tricesimum sextum, Quod in cœlestibus, terrestribus, et infernalibus potestatem habeat, claves putei abyssi, infernalisque dæmonis potestatem, apoc. 9. et 13.

Tricesimum septimum signum, Ecce hic, ecce illic. Hic indulgentia, illic remissio. Hic locus et ille sanctificatur. Ecce in deserto est facillum sanctum, in penetralibus est cadaver.

Tricesimum octauum signum, Veræ iustitiae tandem eruditio, dicto ca. Dan. 12. Nunc videmus homines intelligere, quæ sit illa Christi fides iustificans, quæ nūquam est in baptismo cognita.

Tricesimum nonum signum, Qui iustitiam hanc docent, sunt lucernæ, ut splendor firmamenti. Ibidem.

Quadragesimum signum, Nunc vere docentur ad vitam æternam expurgescere homines, qui antea dormie-bant in puluere terræ, ut ibidem ait Daniel. Præsens nunc datur vita æterna, quæ Antichristi seculo nesciebatur.

Quadragesimum primum signum, Roma declaratur esse Babylon, ut multis est iam ostensum.

Quadragesimum secundum signum, Quod in Babylone sedet

sedet coronata bestia, purpurata, et auro plena, apoc. 17.

Quadragesimum tertium, Quod in ea est regnum super reges terræ. Ibidem.

Quadragesimum quartum, Quod eius beneficiis et scortationibus errant gentes. apoc. 18.

Quadragesimum quintum, Quod mercatores terræ vndique ad eam nauigant. Ibidem.

Quadragesimum sextum, Quod ibi est mercatura et negotiatio, animarum hominum, et aliarum omnium rerum desiderabilium. Ibidem.

Quadragesimum septimum, Quod defecatio maxima fuit, quando cœpit Bestiæ regnum. Tunc defecit ecclesia, defecit imperium a Roma. Tunc fuit defecatio a vera fide Christi, subortis tribus diis. 2. Thess. 2.

Quadragesimum octauum signum, Adoratio bestiæ et imaginum, quam quotidie videmus apo. 13. Pastor et idolum dicitur apud Zachariam: quia ipse adoratur, et idola nos adorare facit.

Quadragesimum nonum signum. Quod pastor ille vanitatis habet duos gladios, quibus corpus et animam occidit.

Quinquagesimum signum, Quod ipsius adoratores pseudoprophetae habent duo cornua, duas potestates, temporalem et spiritualem.

Quinquagesimum primum signum, Quod plurimum ipsi laborant in defendendo Bestiæ autoritatem, ignem anathematum facientes de cælo in terram descendere, ut homines concrementur, qui Bestiam adorare nolunt. Ibidem.

Quinquagesimum secundum signum, suscepit characteris in fronte et manibus, ut liceat in ecclesia negociari. Ita Papa suos consecrat, et ita prædictus Ioannes dicto cap. 13.

Quinquagesimum tertium signum, Ceremoniarum confititarum seruitus immensa, plusquam Iudaica, sacrilega furta.

Quinquagesimum quartum signum, Multiplicatio vitiorum. Quoniam abundabit iniqitas, refrigerescet charitas. Antichristi signum

stii signum hoc dedit Christus. Et Paulus ait, fore voluptatum amantes, auaros, fastuosos, habentes formam pietatis, quorum Deus venter est.

Quinquagesimum quintum signum, Impostura hypocritarum prohibentium matrimonium, et iubentium abstinere a cibis. 1. Timot. 4.

Quinquagesimum sextum, Quod discrimen religiosum faciunt inter diem et diem, inter vestimentum et vestimentum, inter capillum et rasuram. Religiosas ἀσκηθεγονιας vocat Paulus.

Quinquagesimum septimum, Doctrinæ hominum, et traditiones humanæ in maximo precio. Acrius punitur traditionem transgrediens, quam qui verbum Dei.

Quinquagesimum octauum signum, Contemptus sanæ doctrinæ. Tace, aiunt, ne loquaris in nomine domini. Tempus Antichristi describitur, quo sanam doctrinam non sustinebunt. 2. Timot. 4.

Quinquagesimum nonum signum, Claudio libri, Tot sigillis clausus est liber Dei, ut non sit, qui intelligat. Sed agnus qui occisus est, eum nunc incipit aperire, teste Ioanne.

Sexagesimum, ultimum, et omnium deterrimum signum. Bestia vincit sanctos et occidit eos, Dani. 7, et apoc. 13. Imo sanguine sanctorum inebriatur, apo. 17. et 18. Sed audiet Deus clamorem animarum apoc. 6. et 7.

Non solum sexaginta, sed plusquam sexenta alia signa colliges, ex Ieroboam, Achab, Nabuchodonosor, Antiocho, et aliis impiis: ex bestiis illis in Babylone futuris, ex Chananeorum, Aegyptiorum, ac reliquorum omnium idolis, et abominationibus, usque ad Sodomiam, et Gigantes, quæ omnia sunt in Antichristo completa.

CONCLV SIO.

Quisquis vere credit, Papam esse Antichristum, vere quoque crebet, Papisticam trinitatem, Pædobaptismum, et alia Papatus sacramenta, esse doctrinas dæmoniorum. O Christe Iesu, fili Dei, liberator clementissime, qui toties populum ab angustiis liberasti, libera nos miseros ab hac Babylonica Antichristi captiuitate, ab hypocrisi eius, tyrannide, et idolatria. Amen.

D E M Y S T E R I O
 TRINITATIS ET VETERVM
 disciplina, ad Philippum Melan-
 chthonem, et eius col-
 legas,

A P O L O G I A.

DVplicis falsi me reum incusas, Philippe, id primo falsum existimas, quod summa veritas præscribit, Esse hominem ex Deo genitum, filium verum, in quo pater subsistit, Irenæum insuper ac reliquos seniores, me falso adducere criminaris, cum eos idipsum sensisse contendeo. In verbo, non realem distinctionem, sed Christum apud Deum. Dogma tam certissimum, quam sacratissimum, non ab Irenæo pendet, non ab humanis oraculis, sed diuinis omnibus sincere sumptis, absque alio sophismate. Irenæum tamen hic reuerebor, et tibi hostem esse, in omnibus ostendam. Ignatum item, Polycarpum, Iustinum, Clementem, ac etiam Tertullianum, quanquam hic procul dilabatur. Degenerare iam puram doctrinam, simul et pietatem, in aliis quoque dogmatibus, inimico vndique miscente zizania, vndique licet palam conspicere. In ipsa Romana ecclesia, omnis nequitiae principe, id abunde testantur ambitiones, schismata, et reliqua figmenta, a malo spiritu semper inducta, Iudaicisque legibus iam tunc decreta. Vnde illi tempore Victoris, a quo spiritu tam scui conflitus et anathemata ecclesiæ Romanæ, aduersus eximios Asiæ et Africæ episcopos, ob solam ceremonialem picturam, de falsissima illa paschatis obseruatione? Seditiose degeneratum est, sicut et olim

olim, cum primum exiuius de Aegypto, cum primum transiuius duodecim fontes aquarum, et septuaginta palmas, cum primum defuerunt primi duces. Ita post apostolos et discipulos suisse ecclesiam defensoribus veritatis destitutam, et vacuam, habetur in historia ecclesiastica, libro tertio, cap. tricesimo secundo. Id prophetice nouit Paulus, post ipsius discessum ingressuros confessim lupos, et Antichristum in templo Dei mox collocandum, acto. 20. et 2. Thess. 2. Evidentissima sexagesima signa defectionis ecclesiae, et veritatis, post apostolicam prædicationem, cito perituræ, ex Christo ipso, et eius discipulis ego satis indicaui. Mira semper fuit corpori, et spiritui hominum imperandi Romana lasciuia, tametsi non illico ecclesiis aliis omnibus imperarit. Non est veritas omnino fugata, donec ecepit bestiæ regnum, in quo penitus vicerunt Antichristi illusiones, tres illi dæmoniorum spiritus, quos in eo regno præualituros, docet Ioannis reuelatio. Miro draconis artificio mere-trix magna Babylon, vt orbis prouincias olim occupabat, ita inter dissipatas ecclesias, mysterium iniquitatis agebat, totius terræ primatum ambiens, vt in templo Dei quasi Deus federet Antichristus. Quod per tempus et tempora, et dimidium temporis obtinuit. Impleta vero sunt omnia. Reuelante Deo, iam cognoscuntur illius imposturæ, quas sensim tunc componebat, vt ita præceptis auctis, augeretur sensim Papalis authoritas. Verus historia si communes sensus habeamus, de augmento huius Romani cornu pulchre nos monet: et quid de diuino Christi mysterio senserint primi discipuli. Vtinam prioris seculi presbyterorum extarent scripta omnia: quanquam non opus sit, cum diuina abunde sufficiant, quibus est potius credendum. Credamus tamen senioribus, quos et in hac causa tu citas. Si eis tu crederes, Philippe, et apostolicam traditionem olfaceres, non tam turpiter aberrares, nedum in hac re, sed et in plerisque aliis, vt ad te nunc reuersus intelliges. Quanquam in seruo arbitrio non tantum tu infa

infanias, quantum Lutherus et Calvinus, in reliquis tam
men fere par est infania. Vnius Dei disseccio, veræ fidei
Christi abnegatio, bonorum operum destruētio, legis
cum euangelio, et Iudæi cum Christiano confusio. Opera
bona nihil ad peccati cuiusvis remissionem nec Ethnico,
nec Iudeo, nec Christiano, vñquam profuisse, omnes af-
firmatis. Legis fictitious vsus, et impossibilis, pro vestra
libidine componitis. In veteris et noui testamenti doctri-
na meras fabulas adducitis. Ignoratis, Christum venisse,
esse ad gloriam regni resuscitatum, et resurrectionis eius
gloriam aliquid noui contulisse. Tale vultis esse nobis
euangelium, quale fuit olim Iudeis et Gentibus, vt nihil
amplius nunc habeat Christianus, quam olim Iudeus. In
precibus vestris Dæum temere in ius vocatis, vt promissa
seruet, quasi ex debito vobis obligatum, et quasi non am-
plius nobis, quam Iudeis ille præstiterit. Non intelligi-
tis, aliam fuisse olim implendarum, aliam nunc esse imple-
tarum promissionum rationem: vt orationes nostræ esse
nunc debeant gratiarum actiones cum petitionibus, quas
docet Christus. Non agnoscitis, in veteri scriptura esse
alium internum spiritus, alium externum literæ sensum:
quia nescitis, esse scriptum librum intus et extra, apoc. 5.
et Ezech. 2. Nescitis, esse verbum Dei gladium vtrinque
scindentem, Heb. 4. Nescitis in thesauro illo esse noua et
vetera, Matth. 13. Quare Paulus discernit vetustatem
literæ a nouitate spiritus? Vetustas prius fuit, et noui-
tas nunc est. An non in legis litera, et nuda historia,
erant typi, figuræ, et umbræ futurorum per Christum
spiritualium mysteriorum? Quando ait Deus, Ero ei in pa-
trem, an non ad literam intelligitur ibi Salomon? Quando
ait Moses, Prophetam mei similem fuscitabit vos Deus:
an non talis propheta in lege fuit Iosue, et quis eius succes-
tor? Si veritas est in Christo, iam sequitur interpretatio
duplex, iuxta literam et spiritum, figuram et veritatem.
Vester error locis aliis innumeris est a me abunde impro-
batus. Improbatur passim ab Irenæo et veteribus omni-
bus, qui semper docent, fuisse ibi umbras, et præfigura-

tiones futurorum. Vetustatem literæ suisse decalogramum ipsum, nunc eo sublato, esse nouitatem spiritus, quod aperte docet Paulus, vos confunditis. Injuriam maximam facitis Apostolo, ipsius autoritate contra ipsum abutentes. Ad legem Mosis feruandam cum vultis teneri, et eam nunquam implere posse. De qua re scripsi satis ad Caluinum, epistola vicecima tertia, et aliis sequentibus. Non vos pudet, doctrinam Christi, quæ tota est spiritualis, æque vocare literam occidentem, sicut legem Mosis. Magna est ignorantia vestra, ne dicam impudentia, quod pseudoiudaismo quodam, totam aduentus Christi nouam gratiam conculcatis. Magna insuper impudentia tua, quod omnes omnium temporum ecclesias pro te citas, et probas, cum tibi omnes contradicant. Veteris Christi ecclesiae disciplinam iactas, vt iactant Lutherus et Caluinus, qui docent, esse seruum arbitrium, et bona opera nihil efficere: cum nemo veterum vnquam exstiterit, qui hoc dogma non damnarit. Exceptis Magis et Manichæis. Post Christi aduentum solos legimus Magos, qui seruum arbitrium docuerint, et operum mercedem negarint, vt isti negant, magico spiritu fascinati. Ex Ignatio, Clemente, Irenæo, et aliis, vt postea citabo, simoniana secta declarabitur, qualiter Simon magus liberum negauit arbitrium, et bona opera nihil prodeesse, dixit. Vobiscum ille conuenit in damnandis operibus, inuisibilium Deorum illusionibus, et plerisque aliis. Rhetor ille erat, sophista, eloquens, elegantia sua vincere certans. In id quoque vos omnes incumbitis solo dictio[n]is lenocinio saturati. At spiritus sanctus nunquam per talia organa loquitus est. Nunquam est virus sermonibus, artificis suco vario politis, cum simplicem amet, et vulgarem sermonem. Paulus quoque docet, ob eloquentiam sermonis inaniri vim prædicationis Christi. Rhetorica ergo affectata et sophistica vestra, imminutionem veritatis arguit, et falsitatis varias adducit illecebras. Idque magis, quia est animis vestris tam euidentes

evidens illusio, et tam multiplex, in tam impossibili monstru. Delusi estis, et penitus ebrii, qui filium inuisibilem, realiter distinctum, vobis Deum pingitis. Iudeos et Turcas, sis non recte Deum inuocare, quia non inuocant, vt nobis apparuit. At tibi qualis est cerberi apparitio? Quale monstrum tu inuocas? Quid in Deo tu vides? An non propter hominem, et in homine, est substantialis apparitio diuina? Ex aliis insuper vos esse ebrios, aperte colligitur. Ebrius est Calvinus, qui hominem nihil agere volentem monet, vt agat, nil libere agentem docet, vt libere agat. Ebrius es tu, qui dilectionem Dei veram commendas, eam ais nusquam esse, quasi de rebus imaginariis pracepta dederit Deus. Si nusquam est vera charitas, nusquam est vera fides: imaginaria est ergo iustificatio vestra. At vero sicut fidem Deus dat, ita charitatem, et opera bona aliquando dat. Legem ita seruare fuit aliqua ratione possibile. Iussit Deus, vt pacto iurarent homines, se facturos ea, quæ nunquam essent possibilia? Iurabant illi, se legem seruaturos, Deut. 29. Psalm. 118. 2. para. 15. Ezech. 16. et Nehe. 10. Quis tam insanus iuraret, aut quis Deus iurare faceret rem omnino impossibilem? Illusio plane, et ebrii vos estis in ea re, et in plerisque aliis, et omnium maxime in trinitate vestra, in eo idiomaticum sophistimate, quod vos eo concludit, vt fateamini, spiritum sanctum in mulo posse mori, vt est inuisibilis vester filius in homine mortuus.

Circa alios inuisibilium personarum syllogismos, ipsamque personæ descriptionem, quanta est ebrietas? In illa inimaginabilium rerum triade, Personam definis esse inuisibilem substantiam, et incommunicabilem. Fictio est, et vocis abusus sine scripturis. Ea tamen fictione tu viator fanaticum me clamas, et sycophantam, qui ex omnium linguarum proprietatibus, et ex omnibus scripturarum locis, in

quibus ea vox ponitur, tam in rationali natura, quam cius actionibus. Personam dico esse faciem, vultum, quem ipsam apparentem. Ita apud omnes Hebraeos Graecos et Latinos accipitur persona, in quo etiam significatio prisci personam in Deo dixerunt. Malus dæmon vos docuit, ita vocibus diuinis, et Deo ipso semper abuti. Vestrum erat, qui grammatici estis, et propriam dicendi rationem profitemini, propriis vti vocabulorum significatis. Ultra hunc personarum abusum, manifestus et alius abusus in effigie, forma, et imagine. Abusus item in proprio significato vocis λογος. Abusus in sapientiae vocabulo. Abusus in suppositali cumulatione. Abusus in hominio. Abusus in idiomatum communicatione. Abusus in visione Dei. Abusus in generandi et nascendi vocabulo. Abusus denique in ipso filii vocabulo. Omnia trinitariorum vestrorum vocabula sine scripturis sunt, illusiones demonum sunt, et in abusum detorta. Omitto hic alios tuos in sacramentis vocum abusus, et rhetoricas tuas ad tuos pios blanditias. In paedobaptismi gratia, iustificatione, et adoptione, quantus abusus? In inferni vocabulo, quantus abusus? quanta ignorantia? Nec vitam, nec mortem, nec infernum intelligitis, nec veram Christi liberationem. Quid dicam de regno cælorum, de regno Christi immortalis, quod intra nos est? Quam insulse a vobis deluditur? Quam ridicula est in vobis interni noui hominis cognitio. Hoc unum cogita, Philippe, Me nullas vocum nouitates inducere, me nullo sophismate vti, me nullis scripturæ vocibus abuti, vt vos facitis. Nullum scripturæ locum ego detorqueo, nulli violentiam facio. Omnia mihi sincere, simpliciter et plane procedunt. Hoe tibi, si micam intellectus haberes, magnum esset veritatis argumentum. Offendit vos, quod contra consuetudinem ego vestram loquor. Quasi non sit mihi maior habenda cura, vt cum falsis scripturis loquar. Adeo estis praua consuetudine fascinati, vt non intelligatis, esse vos Deo odibiles sophistas. Sophisticam tuam personarum definitionem paululum expendamus, quales inuisibilis personas in Deo tu cogites.

Ego

Ego te nec fanaticum, nec sycophantam, sed cordatum et pium ita compello. Si secunda illa tua inuisibilis persona erat incomunicabilis, quo modo est homini communicata? An non spiritus sanctus est Christo substantialiter communicatus? An non apud tuos maiores prima illa communicatur secundæ, et secunda tertia? Contra te dialecticum, a definito ad definitionem arguo, seu a specie ad genus. Si personæ definitio est per substantiam, et tres sunt personæ, tres sunt substantiæ, et tria entia, incomunicabilia, inuisibilia. Tergeminus ergo est Deus, et trius. Essentiæ separatae sunt, quæ sibi non communicat. Es ne tu hic fascinatus, mente captus, et fanaticus?

Sed ne recriminationibus subterfugere videar, falsæ tuæ accusationi in omnibus satisfaciam, ab ignatio sumens exordium? De Polycarpo, et Iustino, non est quod contendamus, cum scripta eorum, quæ extant, communia ferre documenta tradant, neutrius causam satis instruentia. Imo meam ipsi potius instruunt, simpliciter docentes, unum esse Deum patrem Iesu Christi. Quod dictum vos, perditissimi sophistæ, in alienum sensum cauillo quodam detorquetis: quasi Centurio, Samaritana mulier, Martha, Nathanael, et reliqui omnes, sancta rusticitate ita credentes, insaniam vestram tunc cogitarint. Imo nemo mortali- um inuisibilis vestras chimæras tunc nouerat, nec Christus ipse. Hoc tu mihi concedes, potuisse tunc quem fiducia huius visi Messiae iustificari, absque sublimi illa incorporearum trium rerum metaphysica. Ioannis concionem de verbo non audierat Samaritana, nec centurio, nec alii, et tamen credebant, hunc hominem esse filium Dei, quod tu ita non credis. Sine tropo non potes tu mihi concedere, hunc hominem esse filium Dei. Nihil apud vos profertur, quod non sit sophismate inuolutum. Si hunc dicas esse filium, sophisma vobis est. Si Deum dicas esse patrem Iesu Christi, sophisma est. Si filium Dei dicas esse hominem, sophisma est. Si filium dicas esse ex Maria esse genitum, sophisma est. Si filium dicas esse mortuum, sophisma est. Hic vobis non est vere filius, sed in eo delitescit. Filius Dei ita vobis est homo, sic-

ut spiritus sanctus est mulus. Si ita vobis ludere licet, sacris vocibus abuti, et Deo monstri quidlibet imponere, licebit dicere, lucem esse tenebras. Si hunc, quem videmus, liceat dicere, non esse filium, licebit dicere, niuem non esse albam: sicut vobis visio lucis non est visio, sed fallax illusio.

Ignatius aperte vbique, sine tropo, et sine sophismate, vnum docet esse Deum patrem altissimum, et Iesum Christum unigenitum filium eius. Quae de ecclesiis nouerat, exponens in epistola ad Trallianos, ait, se cognouisse angelorum ordines, regnum domini Iesu Christi, et super omnia haec Dei in comparabilitatem. Arguit passim discipulos Simonis magi, qui Christum dicebant esse corpus phantasticum, sine vera carne,, et ipsummet esse patrem, filium et spiritum sanctum. Arguit et Ebionitas, qui Christum hominem alienabant a patre. Christus Ignatio est minister patris, et est hoc ipsum, quod Deus. Verbum erat vere hypostasis et persona, quae suscepit verum corpus, ut sit totum unus filius, natus ex Deo et virginie. Ipse est filius vere mortuus, descendens solus ad inferos, ascendens cum multitudine sanctorum, resuscitante eum patre. Filium Dei docet Ignatius esse corpus illud, quod peperit Maria, Deo in eo habitante. In epistola ad Magnesios, hunc Iesum Christum ait esse ante secula genitum a patre. Hunc ipsum esse verbum substantiale, substantiam genitam, in omnibus bene placentem suo genitori. Substantiam quoque ipsam verbi olim creatam cum ipso dicemus. Sequitur ibi Christi praedicatio, cum ait Ignatius, Christus et illis, qui longe, et illis, qui prope erant, vnum solum verum Deum patrem suum annunciauit. In epistola ad Tarsenses; improbans magorum de ipso Christo varias opiniones , ait, ipsum non esse illum, qui est super omnia Deus, sed filium ipsius: Deo patri suo subiectum futurum. Qui et de Deo dixit, quod est Deus sius, et pater sius; ut Deus hominis, ita pater hominis. Et nihilominus hic Iesus erat

sus erat verbum in Deo , faciens omnia iussione patris. Creatum verbum ait, creatam sapientiam. Creatam verbum dicitur, non solum in persona Christi, sed et in ipso Deo erat creatum, conditum et fabricatum. Ad eundem modum et genitum verbum dicimus, personaliter: sicut erat personaliter formatum et figuratum. Constitutio illa in Deo, et substantialis exhibitio sicut in Deo huius hominis generatio. Ideo ibi in Deo generatio dicitur, non reali Dei motu, aut in seipsum actione, aut passiva susceptione. Omnis earum motionum terminus est ipsa creatura, et in Deo erat ipsa creature constitutio. Si legas sextam, et septimam ad Calvinum epistolas, te plane docebunt, qualiter sine motione aliqua fuerit vere in Deo verbum filius, quoad essentiam formam. Sicut in rebus his inferioribus vides, esse formam et materiam de substantia rei: ita in Christo erat formalis substantia filii, deinde materialis substantia filii, totum unus substantialis filius. Sicut in aliis generationibus, semen formale, forma ipsa, seu formatrix facultas, sibi in utero assingit, et assuit materiale corpus: ita verbum Dei, formatrix facultas, suscepit corpus, cum sibi adsuens, et formans. Hinc Ignatio ad Trallianos, dicitur verbum induens, formans, et faciens sibi corpus ex virgine. Absonum vos judicatis, quod ego formaticem feminis vim verbo illi tribuam, cum abiectiones alias hominum passiones ei ubique tribuatis. Summa haec est, quod sicut verbum illud nunc substantialiter conformatur homini, ita ab aeterno substantialiter habet formam hominis: in qua dicitur ab aeterno creatum, genitum, formatum, conditum, fabricatum, et expressum, sine aliqua in Deo motione vel agitatione. Talis erat formae et personae illius ad Christum respectus, ut sicut Christus nunc agit iussione patris, ita ibi verbum ageret iussione patris, eius personam gerente angelo.

V 4.

Ita Deo

Ita Deo creanti aderat sapientiae verbum, sicut ei nunc adest Christus, etiam cum angelos crearet.

At genitum, inquis, erat illud sapientiae verbum. Genitum erat, et erat ipsem Deus. Eodem modo, quo nunc est homo genitus, erat ibi verbum genitum. Genitum erat personaliter. Genita erat imago, genita idea. Deus erat ab æterno genitor speciei, ut ait liber sapientiae. Forma huius hominis erat ab æterno genita in Deo, sine reali distinctione. Generatio erat in Deo ipsa generationis cogitatio, simul et exhibitio. Generatio erat constitutio generationis, quæ ad generationem tendebat, et urbis ædificatione, quæ ad ædificationem, sicut sapientiae domus cum suis columnis erat ab æterno ædificata. Omnia erant in deo, princeps olim Christus, per quem omnia. Génitum erat verbum, genitus filius dei homo, qui postea veniens in mundum, carnem accepit, et induit, secundum potentiam diuinitatis suæ.

Sequitur deinceps epistola ad Philippenses, in qua Ignatius ait, Vnus est Deus pater Christi, Vnus est dominus noster Iesus Christus, filius Dei unigenitus, Vnus est spiritus sanctus, quem operabatur in Mose, prophetis et apostolis. Non operabatur Deus spiritum sanctum, ut meram creaturam, sed erat modus deitatis, quem in membris nostris Deus operabatur, et Christus operabatur. Non quidem Deus seipsum agitat, aut in seipsum realiter operatur: sed modo creature in creatura operans, creaturam agitat. Operatus est vere Christus in nobis pecuniale spiritus ministerium ad sui regni æconomiam. Operatus est in nobis consolatorem internum, externe recedente magistro. Nec refert, si dicas, quod Christus spiritum sanctum operatur in nobis, aut quod spiritus ipse sanctus operatur in nobis. Addit postea, Praecepit Christus baptizare in nomine patris, et filii, et spiritus sancti: non in unum trinomium, ut aiunt, qui solum phantasma Christum dicunt: nec in tres unius eiusdemque honoris. Ecce negat, esse tres similes res incorporeas, unius eiusdemque honoris: sed filium amplius differre, qui sit substantia-

liter

liter homo factus. In epistola ad Philadelphenses, contra magos ita inuehitur: Si quis Deum legis et prophetarum vnum prædicauerit, Christum autem negat esse filium Dei, mendax est. Si quis confitetur Christum Iesum dominum, negat autem, Deum legis et prophetarum patrem esse Christi, hic cum Simone mago in veritate non stat. Si quis Iesum Christum dicit hominem purum, dominum, et non Deum, non sapientiam, non verbum, hic pauper est sensu, sicut Ebion. Ecce totum Ignatio trinitatis mysterium, sine vestris somniis, sine realitatibus illis, unitatem Dei lacerantibus, et sine sophisticis idiomatum communicationibus.

Clemens nunc audiatur, cuius scriptis esse quædam superaddita, docet Epiphanius, ac etiam Rufinus. In prima item Clementis adolescentia est liber ille conscriptus. Veritatis tamen prædicatio integra passim in eo legitur. Prima est ibi Romæ habita concio Barnabæ, simpliciter et sine aliquo fuso, prædicantis hominem filium Dei, quem in Iudea viderat, et audierat euangelizantem regnum cælorum. Quid tu ibi Romanus crederes. Secunda est ibi Petri concio, illum declarans, qui dicitur verus propheta, qui solus animas hominum ita illuminat, ut oculis suis viam salutis euidenter inspiciant. Nec posse quem de rebus diuinis cognoscere, nisi ab isto vero propheta dixerit. Atque ideo in primis requiri fidem ipsius veri prophetae, ut ei deinde omnia credas. Ecce sine trinis illusionibus vestris, solam hanc veri prophetae fidem esse ad salutem etiam Ethnico. Aperte et dilucide exponit ibi Petrus, quis iste est verus propheta, eum ob oculos ponens. Fidem hanc veri prophetae, ita simpliciter enunciatam pleno spiritu hausit Clemens, ad salutem et iustificationem. Non plene, inquietus, erat tunc instruitus Clemens. Potuit ergo iustificari, sine illarum rerum instruzione. Nec apostoli, nec discipuli erant plene instruti, etiam accepto spiritu sancto, ut sequuta de Cornelio declarat visio, Petrum instruens. Iustificabantur tamen illi fide sola illius, quem diuinitate plenum videbant et credebant. Hinc ait ibi Petrus, Omnis, qui credens prophetae huic, baptizatur in

nomine ipsius, saluus erit, immortalis, et incorruptibilis a baptismo permanens in regno Christi: quo qui carent, inferni pœnas non effugient. Aureum est Petri dictum, nec a te, nec a tuis vnquam intellectum. Deinde Iacobus, vt ibi citatur, continuos dies docebat, hunc Iesum esse Christum, et id credentes baptizabat. Idipsum alii apostoli faciebant. Zachæus de hac fide Iesu Christi simpliciter instituit Nicetam, et Aquilam, eos baptizans. Quis ergo aliam fidem requirat? Vniuersam apostolorum prædicationem erga Iudeos et Ethnicos ponit Irenæus lib. 3. cap. 5. et 12. Iudeis, inquit, prædicabant Iesum illum, qui ab ipsis crucifixus est, esse filium Dei iudicem viuorum, et mortuorum. Ethnicis prædicabant vnum esse Deum, qui fecit omnia, et huius filium esse Iesum, saluatorem credentium? Quare tui euangelistæ ita non prædicant? Hanc esse iustificantem fidem, quare non docent? Si te nunc conueniat Scytha, aut ex insulis nouis Indus quispiam, quid credendum ei dices, vt iustificetur? Quam fidem ei prædicabis, vt baptizetur? An non hæc est vera de Christo fides, quam ab Eunuco exigit Philippus? Et a Centurione Petrus? Quam Paulus vbiique docuit? Quam Deus ipse de cælo prædicauit? Credere Iesum Christum esse filium Dei, idem tibi est, quod credere Carthaginem esse euersem a Romanis. Quasi hoc credere sit res ita impertinens, vt Carthago. An non credere Iesum Christum esse filium Dei, est credere prædicationi ipsius dei patris? Obiicis nobis, dæmones credere, Iesum esse filium Dei. Dæmones id credunt verius, quam tu, qui tricipitem cerberum inuisibilem credis. Dæmones credendo formidant, et exclusi sunt a salutis fiducia. Inter mortales vero salutis compotes, sicut nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto, teste Paulo: ita nemo potest credere, Iesum esse filium Dei, nisi in spiritu sancto. Et tu hoc non credis, nec intelligis. Utinam verus in te esset hic historicus assensus fortiter intensus.

Sunt

Sunt quædam alia sublimiora, quæ didicit Clemens. Esse duas æternas voluntates in Deo, verbum et spiritum. Citat ipse verba hæc, quasi a Petro ita prolata. Erat semper, et est, et erit illud, a quo prima voluntas genita sempiternitate constat, et ex prima voluntate iterum voluntas: post hæc mundus. Ego plane dictum hoc recipio, ad verum hunc prophetam Iesum semper referens, de quo ibi Petrus agit. Ab æterno fuit expressa iam in Deo, voluntas generandi hunc Iesum filium, verum prophetam. Imo dicitur in Deo genita voluntas, sicut in te est genita voluntas faciendi id, quod iam facere incipis. Ita et ipse Augustinus exponit, tractatu primo in Ioannem dicens *λόγος* fuisse cogitationem, consilium rei futuræ, sicut est consilium et voluntas edificii, nondum facti. Generatio sermonis erat cogitatio generationis, cogitatio generans Christum. Non solum erat in Deo consilium et voluntas generandi, sed aëtus ipse generationis in creaturam extensus. Nam Deus ipse est aëtus æternus, æternaliter agens in rem præsentem. Cum actu ipso generationis erat iam personalis filius in Deo. Verbum et spiritum ita vocat Ignatius operationem deitatis, non passiuam Dei in seipsum actionem: sed qua operatur in creaturam. Operationis ergo et actionis, et generationis Dei terminus realis est ipsa creatura, quam glorificat Deus. Dicitur vero in Deo esse operatio illa, veluti passiuæ, et in Deo facta: quia est in eo constitutio substancialis æterna, et secundum eam repræsentatio viua. Eam ipse in se operatus est, fabricauit, creauit, fecit, generauit, formauit, et reliqua. Ecce ergo in deo genitam præfinitionem, ut ait Clemens. Hæc erat de Christo prima voluntas, prima omnium origo, Christus, cogitatione patris genitus.

Vt tu cum sophistis censes, *λόγος* est imago, cogitatione patris genita, imago et effigies rei cogitatiæ. Ex tuisinet verbis conuinceris. Nam res Deo cogitata est ipse homo Christus. Quam tu imaginem cogitas?
quam

quam effigiem? An non erat ea imago et effigies, in qua videbatur Deus? Ridicule vos singitis, Deum se ipsum cogitando, alterum sibi aequalem inuisibilem perisse. Quorsum haec stoliditas? Ita ne erat inuisibilis per inuisibilem videndus? Indigetne Deus re alia, ut se ipsum cogitet? Res illa secunda inuisibilis, quomodo seipsam cogitat? Stolidius adhuc luditis, Deum per φιλαυτίαν, amorem suipius, in se ipsum sufflare rem tertiam. Deliria sunt. Nam in creaturam erat amor, et cogitatio Dei, ut creaturam glorificaret. Eorum omnium plenitudo est in Christo, qui solus est ipsissima imago Dei, effigies Dei, character hypostasis Dei. Totum illud verbi et spiritus arcanum erat Christi hominis gloria. Hoc ibi cogita, hoc decies mente reuolue, esse propter hominem, et in homine substantialem Dei manifestationem et communicationem. Deus est semper manifestatus, ut homo, et Deus manifestatus in homine. Tota verci et spiritus deitas est in Christo, propter quem erat in Deo præformata, et per quem est orbi data. Ipse est scopus et plenitudo. Mihi cum Joanne plane dicitur λόγος, sermo referens, reluentia Christi, fulgor diuinus, ut homo conspiciendus. Erat imago, idealis ratio prolata, in Deo ipso ita consistens. Hoc primum apud se Deus constituit, haec est prima voluntas, substancialiter existens. Ex hac voluntate iterum nascitur alia voluntas. Nam hunc verum prophetam volens pater, vult in eo esse et per eum nobis dari spiritum, ipsius substantiae modum iam ab initio exhibens. Ecce secundam voluntatem, ex prima genitam. Erat ne propterea ex primo filio secundus incorporeus filius? Vobis est secundus incorporeus filius. Discernere si quidem in inuisibilibus illis non potestis inter processionem, et generationem. Si vobis sunt illæ res incorporeæ similes et aequales, æque dicetur tertia filius, sicut secunda. Nobis vero sunt omnia perspicua, qui hunc hominem dicimus filium, ab æternio genitum. Ibi Deus actu hominem generabat, sine tempore actu omnia spirabat. In Deo ipso seorsim, aut in se ipsum, non erant motiones realis generationis

nis, aut sufflationis. Non erant inuisibiles distinctæ res, sed diuinitatis modi, realiter postea distinguendi.

Irenæus hic commodum prodibit et copiosius omnia nobis exponet. Libro secundo, cap. 10. voluntates has dispositiones vocat. Nec voluntates has, nec rationem, nec spiritum, nec alia Deo attributa, res distinctas fieri patitur. Eodem libro secundo, ca. 16. 17. et 23. improprie et superflue dictum affirmat, esse verbi emissionem, quasi radii, a sole decisi. Et cap. 18. Virtutes Dei esse dicit, Sensem, Verbum, Vitam. Veritatem, Spiritum, Sapientiam, Bonitatem, nec re ipsa differre, cum Deus sit totus λόγος, totus ratio, totus spiritus, totus sapientia, et reliqua. Pater ipse erat λόγος, ut ait ca. 48. quia tunc non erat realis distinctio. Pater Deus proferendo verbum, protulit seipsum, exhibendo verbum, exhibuit se ipsum. Capite 47. verbum et spiritum Irenæus vocat mysterium et dispositionem existentis Dei. Dispositiones ita vocat, lib. 1. cap. 13. Manus Dei alibi vocat verbum et spiritum: sicut Petrus lib. 6. Clementis Spiritus, inquit, Dei, quasi ipsa conditoris manus, lucem separauit a tenebris. Si prestigium illud metaphysicum, et realem illam destinacionem tollas, in reliquis omnibus mox conueniemus. Nil vetat, Deum dicere patrem earum voluntatum, sicut dicimus, eum esse patrem luminum. Ab eo enim in nobis nascitur lumen naturæ, lumen gratiae, et lumen finalis gloriae, tria lumina distincta. Pater est verbi, pater spiritus sancti, pater spirituum, lumen et gratiarum. Multæ sunt in eo paternitates et generationes. Genitas in Deo duas voluntates concedimus, ac etiam creatas, sicut sapientia creata dicitur, non realiter, sed personaliter. Genitum etiam spiritum sanctum, sicut generationem sapientiae ad spiritum sanctum extendit Irenæus lib. 4. cap. 17. et 37. Idem facit Tertullianus libro de carne Christi aduersus Hermogenem et aduersus Praxeam. Spiritum nasci dicimus, sicut ait Christus, ex spiritu

spiritu nasci spiritum. Spiritus sanctus a patre nascitur, procedit, emanat, generatur, creator. Omnia haec in dispositione et modo deitatis consistunt. Realiiter autem a deo patre generatur verus propheta, Iesus ipse Christus, qui in verbo erat apud Deum.

Ex omnibus simul vires collige, si nondum tibi animus quiescit, si nondum satis intelligis, quid olim erat $\lambdaόγος$. Erat idealis ratio prolata, erat sermo representans, ut vox proprie sonat. Irenaeus representationem Christi vocat. lib. 4. cap. 15. alibi nuncupationem. Erat fulgor diuinus, figura quædam, expressa imago, character hypostasis Dei, Heb. 1. Erat Christus æternus in Deo, ut ait Clemens, in propria persona visus. Erat Christus in Deo formatus, sicut ait Deus, Formavi eum, et faciam, Esa. 46. Præparatus et præformatus erat Christus in Deo, et postea manifestatus I. Pet. 1. Quæ præparatio erat ipsa Dei ratio, erat $\lambdaόγος$, personalis ratio. Erat in ratione, quod est sermone prolatum. Erat Salomoni et eius interpretibus, sapientia formalis, constitutio diuina, rerum omnium ideas continens, candor lucis æternæ, speculum lippidissimum, imago diuina. Erat humana imago Dei, character resplendens, arcanum Christi, ut ait Paulus. Erat facies, visio Dei, species Dei, forma Dei, ut ait Christus. Erat sapientia, in mysterio recondita, et ante secula præfinita. Sapientia præfinita Paulo erat præfinitio Christi. Clemens Christi præfinitionem vocat. Irenaeus et Tertullianus quandam de Christo œconomiam, dispositionem, et dispensationem. Existentiam ego voco hypostaticam. Ioannes docet, suisse modum essendi, ad illuminationem nostram. Dicens, erat apud Deum, et erat ipse Deus, essendi modum iudicat: sicut erat tunc ignis apud Deum, et ignis ille erat ipsemet Deus. Fuit modus diuinus in Deo, sicut modus diuinus in rebus. Ipse dixit, et fuit: ipse præcepit, et extitit. Hinc Irenaeus exponit, Deum fecisse omnia per

ver-

verbum suum, id est, per seipsum: et faciendo per verbum, fecit per Christum. Non fecit per virtutes aliquas, realiter distinctas, aut decisas, sed quia ipse dixit, seu protulit. Ita declarat libro primo, cap. 19. lib. 2. cap. 2. et cap. 56. Ita ante Irenæum exposuerat Iustinus, aut senior alius apostolorum discipulus, citatus lib. 4. cap. 52. Non, inquit, per verbum fecit creator, quasi per alteram virtutem, aut rem aliam: sed quia ipse dixit, fiat, iehi, existat. Id ipsum, quod Deus loquendo protulit, erat Christus existens. In loquendo protulit, et exhibuit, quod erat in interna ratione, per illam ipsius prolationem omnia creans.

Iudicia nunc tu ipse, an iuste me arguas, falsarium clamis, sceleratum, et impostorem, qui perfidiose fucum facio lectoribus, falso citans Irenæum, et Tertullianum. Adducis contra me vnicum Irenæi dictum, ex lib. 3. capite 20. hæc eius verba referens: Ostendo manifeste, quod in principio λόγος existens apud Deum, per quem omnia facta sunt, qui et semper aderat generi humano, hunc nouissimis temporibus, secundum præsinitum tempus a patre, vnitum suo plasmati, passibilem hominem factum misit. Quid hæc contra me? Ipsissima est sententia mea. Ito ego arguerem eos, qui dicerebant, filium Dei in Maria cœpisse, aut Christum in Maria cœpisse, cum fuerit ipse antea existens verbum apud Deum. Vos potius arguit Irenæus, qui ore dicitis hunc hominem filium Dei, et corde eum esse filium, non agnoscitis. Ibidem capite antepræcedenti, in hanc sententiam loquitur: Mendax est, qui negat, Iesum esse Christum filium Dei, et Antichristus. Omnes, qui res distinctas in diuinis ponunt, et si lingua quidem confitentur vnum Iesum Christum, semetipsos derident, aliud sentientes, aliud dicentes. Lubrica enim varietate alterum passum annunciant

nunciant hominem, et alterum ex creatoris dispositio-
ne inuisibilem et impossibilem. Nescientes, quod ser-
mo Dei, suo plasmati vnitus, et caro factus, ipse est
Iesus Christus, qui passus est pro nobis. Hæc ille.
Aliud contra me citas dictum Tertulliani, qui contra
Praxeam ipsi personæ verbi nomen filii oeconomice
vindicat. Oeconomica ratione, seu personæ ratione,
ei verbo nomen filii vindicatur. Homini vero proprie-
conuenit nomen filii, sicut nomen Christi. Tertullianum
tu plane non intelligis. Nam ille personam verbi
vocat formam, speciem, dispositionem, corpus visi-
bile. Tu ipse quoque fateris ὑπόστασιν ibi esse idem,
quod σῶμα. Utinam te ipsum cum Tertulliano intelle-
xisses. Personam visibilem aperte ille dicit, et ita per-
sonalem filium. Spiritum Christi, ait Tertullianus, po-
tius dici filium, quam ipsam carnem: quia propter v-
numquodque tale et illud magis. Ut deitas vincit in
omnibus, ita ex deitate est essentia rei, et essentiale no-
men, nomen hominis, et nomen filii. Vere id totum
est filius, et ratione deitatis, sicut ratione animæ tu es
homo. Et quæ ex Tertulliano, et quæ ex Origene, et
aliis citas, commoda interpretatione recipi possunt. Sed
in ea re non laboro. Origenes capite secundo libri pri-
mi periarchon, confusus inquirit, an sapientia Dei, quam
vocat ideam, haberet corporeum aliquid, cum in se con-
tineret creaturarum formas. In Tertulliano apertiora de
hac re leguntur. In Ireneo, Ignatio, ac reliquis seniori-
bus, hoc tibi est cogitandum, eos non solum filium, sed
et Christum ipsum iam olim in Deo afferere: eo quod ad
personam respiciebant. Qua ratione passim vocant ver-
bum filium. Præterea cogitabis, ut Carpocratis, Cerin-
thi, et Ebionis scholam confutarent, quedam impe-
tu quodam eos protulisse, quæ quodammodo repre-
menda nunc dicet, qui ab illis opinionibus est li-
ber. Hoc fere semper accidit omnibus, qui de
fæctis contenderunt. In eorum itaque scriptis le-
gendi veram euangelii sententiam statue, filii vo-
cabu-

cabulum esse hominis proprium, cum semper in facris literis filius de homine dicatur, et solus ille sit realiter genitus. In λόγοι vero ea filii appellatio iuste protrahitur, cum praesertim contra Ebionitas et Cerinthios agitur, ut verbi hypostasis et persona sustineatur. Hinc Ireneo dicitur verbum filius dispositio. Tertulliano dicitur filius economice, et Salomoni dicitur sapientia per dispositionem certam constituta, disposita et ordinata. Ne igitur aliquo veterum dicto tu offendaris, his principiis te volo præmunitum.

Primum principium, Ea vox filius, proprio significato accipitur pro homine filio, Ne unus quidem dari potest in scripturis locus, in quo ponatur vox filius, que non accipiatur pro homine filio. Scripturæ docent, et natura docet, hunc esse filium, qui fuit fetus et embryo. Omnia prædicatio semper fuit, hunc Iesum esse Christum, verum filium Dei unigenitum. Eius induitui, cuius proprium est vocabulum Iesus, proprium est vocabulum Christus, et eiusdem est proprium et naturale esse filii. Eius item proprium est esse filii, cuius proprium est generari. Proprie autem, vere, realiter, et naturaliter genitus est homo. Dic mihi tu, unde filii significatio? An non eum dices proprie filium, quem ex muliere substantialiter genitum, ex ea vides nascentem? Vbi aliud unquam vidisti, vel audisti, vel legisti? An non hominis typo dicebatur olim homo filius? An non ille est filius, qui est fructus ventris? qui est masculus aperiens vulvam? Semen mulieris est filius hic, genef. 3. de substantia mulieris filius, homo filius. Si nullibi in scripturis dicitur sine homine filius, quare tu singis sine homine filium? Vbicunque igitur filium cogitabis, ibi hominem cogitabis, et olim, et nunc. Apud Iudeos nec de trinitate, nec de inuisibili filio erat aliquid unquam auditum. Ergo cum de Messia filio erat sermo, homo filius intelligebatur. Eo magis, quia Hebraica etymologia docet, filium proprie de homine dici, et in matre filium generari. Si haec receptissima erat filii appellatio, unde cœpit vestra filii tam

amens illusio? An non hic homo se filium vulgo doccebat?

Secundum principium, Verbum Dei, eo modo, quo initio erat lucens apud Deum, figuram habebat, seu referebat humanam, ea forma peculiariter visum futurum hominem esse iam in Deo expressum, indicans, per quem vere, et substantialiter Deus videretur. Ex omnibus scripturis est hoc a me abunde probatum, libro tertio et quarto de trinitate, dialogo primo, epistola quinta, et alibi passim. In prima ecclesia erat hoc publice receptum. Ex priore principio hoc sequitur, ut si filium olim cogites, ibi hominem cogites. In hanc sententiam Irenæus lib. 4. cap. 14. 15. et 17. verbum visibile docet, verbum in figura humana olim patriarchis loquutum et visum, deumque ita per verbum cognosci. Figurationem Dei ibi Irenæus vocat verbum. Quid in tua grammatica significat figuratio? Quid effigies? Quid expressus character? Quid imago? Quid persona? Quid forma? Pluribus formis verbum apparuisse fateor, velut omniformem sapientiam, sed hanc illi peculiariter vindico, ut vindicat Irenæus dictio cap. 17. Ut rem omnibus notam, obiter id citat Irenæus, sicut et Tertullianus contra Marcionem. Idem Irenæus in prologo libri quarti, et plerisque locis libri quinti, totum hominem ait formatum et plasmatum ad imaginem Dei: similem ait factum hominem incisibili patri per visibile verbum. Idipsum antea docuerat Philo, et veteres Hebrei. Nabuchodonosor tunc cognouit, et vidit, speciem filii Dei esse speciem hominis Dani. 3. Sibylla libro octauo figuram hominis ait esse factam similem figuræ Dei. Carnem ipsam Adæ libro quinto ait Irenæus esse plasmatam et formatam ad imaginem Dei: ergo erat formalis imago. In eandem sententiam Clemens libro primo speciem hominis ait esse aliis antiquorem, quamuis sit ipse posterior conditus. Ibidem ait ipsum verum prophetam olim apparuisse Abram, et Moïs, eos varie instruentem. Et pau-

Et paulo post ait, De hoc solo est inter nos et Iudeos differentia, quod hunc Iesum ipsi non credunt esse Christum, et nos credimus, esse Christum æternum. Hunc ipsum Christum semper suisse docet, ea specie olim visum. Sicut humano more in omnibus agebat Deus, ita et humanam figuram referebat. Ut homo, loquebatur, ascendebat, descendebat, et videbatur. Si sensus communes haberet, aliquam Dei exhibitionem perspiceres, quando dicitur Deus homini loquutus, et Deus visus. Sed Deus huius seculi excecauit tibi sensus, ne videoas imaginem Dei, gloriam Dei, in facie Iesu Christi, 2. Cor. 4. Paulus aperte loquitur de visione, imagine, et facie, quæ facies erat olim velata. Negabis tu, in Christo esse æternitatem formæ diuinæ, cum concedas, per eum esse in te æternitatem ideae? Si se tibi Deus videndum nunc exhiberet in re aliqua, eum tu videres in idea rei illius. Ergo in Christo videtur in idea hominis. Substantia Dei est in eo nostris oculis manifestata, et ea ipsa erat olim forma diuina.

Tertullianum hic audiamus, quem pro te citas, in quo multa sunt veritatis primæ vestigia. Libro de carne Christi ait, verbum habuisse substantiam humanae figuræ. Libro de resurrectione carnis ipsam Adæ carnem ait formatam ad visibilem imaginem Dei. Aduersus Iudeos ait, eum qui olim patriarchis loquebatur, et videbatur, suisse filium, cum patrem nemo viderit unquam: suisque ipsum Iesum Christum figuratum. Aduersus Marcionem, lib. 2. et 3. sit Deum in figura, et reliquo ordine humanæ conditionis versatum, suisque Christum ipsum in Dei nomine loquentem, personam hominis. Vniuersa ecclesia hanc in verbo personam tunc credebat, vt ibi citat. Aduersus eundem Marcionem, lib. 5. ait, In illuminatione mundi quis Christo ait, posui te in lucem gentium? Signatum est, inquit, super nos lumen personæ tue,

X. 2.

seu

seu vultus tui. Persona Dei Christus dominus. Vnde apostolo ipsa persona, seu facies Christi, est imago Dei. Et erat Christus persona creatoris dicentis, Fiat lux. Disce hinc, Philippe, quid cum veteribus debebas personam proprię appellare. Eodem libro Tertullianus subdit, Inuisibilis Dei imaginem ait apostolus Christum. Inuisibilem dicimus patrem Christi, scientes filium semper retro visum, in Dei nomine, ut imaginem ipsius. Et paulo post, In effigie Dei constitutus accepit effigiem serui: eam ipsum effigiem vocans, quæ fuit visibilis imago Dei. Tota bibliorum series hanc effigiem, et imaginem visibilem nobis ob oculos ponit: personam, faciem, formam, figuram, et characterem. Non imaginatione aliqua, sed corporalibus oculis vedit Jacob, vedit Iob, et vedit Esaias faciem hanc, quæ et aliis facie ad faciem videbatur. Hebrei hanc crediderunt diuinæ faciei visionem, ut post Philonem et Eusebium citat Hieronymus in principio epistolarum, et alia ad Damasum epistola. Ita placuit Deo se manifestare, et visibilem exhibere sine præstigio, aut falsa larua, facie ad faciem, oculo ad oculum, visione non ænigmatica, Num. 12. et 14.

Tertium principium, tam personæ similitudine inter verbum et hominem, quam substanciali unitate, rite verbum illud dici hominem, et hominem hunc dici verbum. Ex Ioanne hoc sepius docuimus, qui hominem ipsum ait esse verbum Dei, apoc. 19. Hinc Irenæus lib. 1. ad finem capituli primi, et reliqui veteres, vere semper clamant, hunc ipsum Iesum hominem esse verbum Dei, proférendo genitum. Lucida hæc sunt, et perspicua, sine suppositali- bus vestris fabulis, et idiomatum segmentis, quibus circa res inuisibiles luditis, eas in mulis et asinis occidendo.

Quartum principium, quod et in aliis contra vos facit, ex Iustino lubens adiungam, differentiam veteris et noui testamenti, quam innumeris locis contra senten- tiā vestram explicant Irenæus, Tertullianus, et reli- qui omnes. Quid nunc ad rem facit, sufficiet locus v- nus Iustini, aut senioris illius apostolorum disci-

puli, ab Irenæo citatus, lib. 4. cap. 47. Nouo, inquit, testamento ea, quæ est ad Deum fides, ultra Iudæos est nobis aucta, additamentum accipiens filium Dei. Idem docet Irenæus eodem lib. 4. cap. 27. Vulgus Iudæorum nesciebat filium Dei. Solis prophetis datum est, Christum videre sub velamine quodam. Fidem hanc ab Hebræis exigit apostolus, Accedentem ad Deum credere oportet, esse Deum, remuneratorem, Hebr. 11. Fides haec inferior est fide nostra. Credebant Iudæi, illum, qui de nube patribus loquebatur, esse verum Deum, remuneratorem, et eius præcepta esse seruanda. Credimus nos, hunc Iesum, qui nobis loquutus est, esse verum Messiam, filium Dei, saluatorem, et liberatorem perfectum. Quanquam sub Adæ damnatione conclusi tunc omnes tenerentur, aliqua tamen erat Iudæis salus, si finale iudicium spectes. Sua quoque ethnicis erat salus, vt docet Petrus lib. 2. Clementis, et Irenæus, lib. 2. cap. 5. Vnde constat, vos pessime discernere inter Ethnicos, Iudeos, et Christianos, vt ad Calvimum iam scripsi, epist. 19. Nos filium Dei vere habemus, in nobis est fides vera filii Dei, non in illis: quamuis a filio Dei virtutem, et salutis viam quandam remotiorem illi omnes acceperint. Adde hic verba Clementis Alexandrini, libro primo paedagogi, capite septimo: Veteri populo, vetus erat testamentum, et lex cum metu populum erudiebat, et Verbum erat angelus: nouo autem populo nouum testamentum dætum est, Verbum ibi genitum, metus in dilectionem conuersus, et mysticus ille angelus Iesus patitur.

Ex his principiis in veram de filio Dei fententiam omnia veterum scripta sunt cum euangeliis concordanda, vt ab apostolis est prædicatum, ita semper in ipsis discipulis intellige, hunc Iesum crucifixum vere esse filium Dei unigenitum. Et cum ipsum fuisse apud patrem ab æterno, in propria substantia et forma hominis. Distinctum cum ipsis nos iam olim in Deo filium dicimus distinctum in propria substantia et hypostasi: distinctum in persona, vt et ipsi personam filii vocant. Verbum apud patrem fuisse filium,

concedimus, filium descendisse, et carnem assumpisse. Vere autem et realiter genitus, vere et realiter a patre differens filius, est hic homo Iesus Christus, qui iam tunc erat in Deo, hac ratione patri coæternus et consubstantialis. Hic ipse homo vere descendit de cælo. Hic ipse iam tunc habebat in Deo mentem, personam, et spiritum, licet nondum carneum corpus. Hic ipse, qui corpus est, dicitur corpus assumpisse: quia erat persona eadem in verbo et spiritu, antequam esset carnis corpus. Hic ipse Iesus desuper se huc demisit, deiecit, exinanivit, humiliavit, existens prius in forma Dei. Hic habet virtutem diuinam, mentem diuinam, secundum quam ab æterno voluit humiliari, et mori. Hic ipse animam assumit, deponit, et reassumit, potentiam habens assumentis, deponentis et reassumentis. Hic ipse corpus sibi adsuendo, per incarnationem formauit: et cum postea morte destructum per resurrectionem ad gloriam reformauit. Magno mysterio est in eo tota deitatis plenitudo et potentia. Magno erga homines dilectionis et pietatis mysterio, Deus pater ex seipso hominem filium, huius fabricæ moderatorem, ab æterno producit, et eius spiritu ab æterno spirat. Illa verbi substantia erat huius corporis substantia. Illa spirans Dei substantia, erat huius anime substantia, facta huius propria, et peculiaris. Verbum ibi et spiritus sanctus erant in Deo substantia huius hominis Christi, duæ manus Dei, ambæ in Christo. Substantialiter et hypostaticè est spiritus sanctus in Christo, sicut verbum. Hoc ad carnis formam potius spectans, ille ad animæ spiraculum. In hanc sententiam Irenæus lib. 3. cap. 20. vñcti nomine contineri ait eum, qui vnxit patrem, et ipsam vñctionem, quæ est spiritus sanctus in eo. Si substantialiter est vñctus, substantialis sibi inest vñctio. Idem Irenæus circa initium libri quinti, non verbum solum, sed verbum et spiritum Dei in Christo ait misceri substantiæ plasmationis Adæ, verbum et spiritum ei substantialiter vñiri. Hinc ait esse Iesum perse-

perfectum, qui capit perfectum patrem. Duas manus Dei, verbum et spiritum, ait esse in illo viuente et perfecto homine, in quo est perfecte pater. In Christo est pater, in Christo est spiritus sanctus, tota deitatis plenitudo.

Aspice nunc, Philippe, quam efficax hinc colligitur contra vos argumentum. Si tropo vestro hic homo est filius, quia est ei filius unius: eadem ratione hic homo est spiritus sanctus, quia est ei spiritus sanctus unius: et hic homo est pater, quia est ei pater unius. Quis vero tam illusus hoc dicat? Aliud sequitur argumentum, Si hypostatica sola uno vobis facit dici filium, cadaver Christi in sepulchro erat filius, et separata anima filius, cum esset filius ille utrobique hypostaticus unus. Longe aliud veritas docet. Ratione verae generationis dicitur homo filius. Matthæus et Lucas nos ita docent, genitum hominem esse filium, ex Maria genitum, de substantia et virtute Dei genitum. Proprie quis dicitur filius illius, de cuius substantia et virtute genitus est, Filio Dei Irenæus et alii tribuunt veram ex virgine generationem. Si aliqua sine tropo est in virgine generatio, aliquis sine tropo factus est ex virgine filius, factus ex muliere filius, ut ait Paulus. Ex proprietate linguae sanctæ non dicitur generatio sine matre. Ex proprietate linguae sanctæ filius ædificium in muliere factum, bene, a verbo banal. Cum Matthæo et Luca dicimus, in Maria generatum esse sanctum filium Dei. Non ergo per tropum vestrum hic homo dicitur filius Dei, quasi sit in eo realis filius: sed ideo, quia est ipse genitus de substantia Dei.

Erasmus ait, Irenæum sensisse, hominem Iesum esse filium adoptione, lib. 3. ca. 21. Quæ adoptio ab omnibus improbatur. At nos Irenæum sustinentes dicimus, quod adoptionem percipiens ibi non intelligitur Christus, sed genus humanum. De nostra adoptione ipse loquitur, quam per Christum accipimus, Christus vero naturalis est filius, non adoptivus. Ille fructus ventris Mariæ est naturalis filius Mariæ. Ille ipse naturalis filius Mariæ est na-

turalis filius Dei, non duo filii. Filius hominis corpus ipsum est. Filius hominis est ex homine genitus, corpus ex corpore, vt ait Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem. Sine tropo, et sine aliquo idiomatum sophismate, est Maria realiter θεοτόκη, Deum generans, seu Dei genitrix, quia filius eius est vere Deus. Ipse est sequester medius, vtriusque substantiae particeps, mediator Dei et hominum, hominem Deo, et Deum homini reconcilians, misericors in seipso hominem et Deum. Duplex est in eo natura, nec ista filius, nec illa filius: sed totus ipse filius, filius Dei, filius Mariæ, filius hominis. Filius hominis Hebraica phrasit idem est, quod homo vulgaris: quamquam et ibi cum emphasi dicemur, ex homine filiationem extrahi. Ipsummet filium hominis esse filium Dei, docet Christus Ioan. 5. Nam postquam explicuit diuinam hominis potestatem, subiectit, Quod filius hominis sit, nolite mirari. Nam ille ipse filius hominis est filius Dei, sola voce mortuos suscitans.

Rogabis tu nunc. Si in hoc homine est verbum et spiritus, quare potius dicitur hic homo esse verbum Dei, quam hic homo esse spiritus Dei? Responsio. Quanquam certa ratione dici possit: tamen ex modo esse differentiam, saepius ostendi. In verbo enim erat et apparebat hominis figura. In verbo erat spiritus, in spiritum verbum, et virtus eadem, substantia eadem verbi et spiritus. In sermone, velut in re externe visa, erat interne contentus spiritus. Et sermo in spiritu quasi expressio, seu articulatio facta in spirituali substantia. Verbum ergo ad corpus ipsum filii potius spectabat. Corpus verbo tribuerunt antiqui, et dicebatur olim corpus verbi. Ab eo verbi corpore dicitur esse in Christo deitas corporaliter, corporali modo visibilis, et tangibilis. Valentiniani, magi, et Marcionita docebant, Christum cœlesti illo verbi corpore contentum non accepisse veram carnem de Maria: cum tamen idem magis colligatur, cum accepisse, vt fieret visibile, quod tunc in Aenigmate videbatur, vt ait Tertullianus. Erat olim persona verbi, effigie corporea, quodammodo visibilis. Quod ipsum indicabat, cum in carnis corpore vere postea videndum, vt figura in-

ra indicabat futuram veritatem. Libro de carne Christi ait Tertullianus, verbum habuisse corpus, et adhuc in Maria corporatum esse, et in carnem veluti conuersum, ita tamen, ut manserit Deus. Incorporatio vere facta est, ut incarnatio et humanatio. Hac personalis existentiae, seu formae, ratione potius dicitur verbum caro factum, quam spiritus caro factus, licet vere sit spiritus humanatus. Quodam modo facta est verbi in carnem conuersio, et personae translatio, ut huic personae carnis nunc tribuantur omnia. Sicut est virga in serpentem formaliter conuersa: manente virgine substantia: ita et in verbo. Eadem huius corporis deitas erat antea verbi deitas, et erat huius carnei corporis semen in verbo. Sicut in semine verbi erat hic homo filius apud Deum, ita inseminatus ubique dicitur Christus in veteri scriptura. Hinc lib. 4. capite vicesimo tertio ait Irenaeus, *Inseminatus ubique in Mosis scriptis est Christus, filius Dei, cum Abraham loquens, Sodomitas iudicans, et rursus cum videretur, in viam dirigit Iacob, et de rubo loquitur cum Mose. Abraham verbum videbat, verbum sequebatur, et cum verbo peregrinabatur, ut scribitur eodem libro, capite duodecimo.*

Cum itaque Deus habeat multiplex esse, et ab aeterno Christum instituens, hanc verbi et spiritus economiam, in eo instituerit, ex multiplici personarum existentia, nunquam licet realem distinctionem inferre, aut Dei in seipsum motiones illas includere. Statuta filii persona, ei Deus ab aeterno loquitur et percipit. Mens ipsa Christi, qualis nunc est, viuens lux, seorsim ibi agebat: et ibi iam erant electi in spiritu, quasi plures spiritus, et cum sapientia plures ancillae. Sapientia ipsa est multiplex, multiformis, et multitudo, prouer. 8. est multiplex spiritus, et intelligentes spiritus continet, sapient. 7. Manifestum id est, si tu intelligas, Deum esse in omnibus, varie in ipsis agentem: imo esse ipsam uniuersitatem rerum. Similitudines adduci possunt, ut intelligas, in Deo varias personales distinctiones, et colloquia. Singulorum vita lucens

erat in verbo. Ab æterno est spiritus deitatis illius, seu portio illa, Petro data, quæ ipsum vniuit Deo. Ab æterno est talis illi parata. At deitas illa non erat realiter Petrus, non erat filius Iona. Ita plenitudinem ipsam Christi dicimus non fuisse olim realem Christum, nec realem filium. Illi spiritui Petri loquitur Deus, præcipit, et testimonium dat, vt ait Paulus. Præcipiat ita voluntas tua intellectui, aut quid faciendo cum sibi socium iungat. Suntne ideo res distinctæ? Ancilletur virtus spiritus verbo prolatu, eis Deus loquatur. Ex illa personali actione, non sequitur realis distinctio. Eo magis, quia iam tunc Deus cum hoc homine loquebatur vt psal. 109. Esa. 45. 49. et aliis locis. Si cum iis, quæ non sunt, ita loquitur Deus, sicut cum iis, quæ sunt: quanto magis cum ipso Iesu, qui iam tunc erat substantialiter in Deo? Christus secundum essentiam formæ suæ vere fuit semper in Deo. Deus ita habet multiplex esse, et varie ita constituit, vt illa colloquii ratio ab eo non abhorreat, cum præsertim adfert angelii ad personæ filii obsequium. Verbum et spiritus, velut duæ manus, erant in Deo, vna cum angelorum ministerio, quibus omnibus Deus loquebatur. Cum Deus loquitur, et præcipit monti, aut pluviæ, aut lapidi, loquitur deitati, quæ in singulis est. Suntne ideo deitates realiter distinctæ? Personæ ibi dici possunt, quæ audiunt vocem Dei. Distinctiones in deitate sumuntur, ratione modorum, et ratione rerum, quibus ipsa communicatur: vt deitas angeli distinguitur a deitate hominis, et deitas plantæ a deitate lapidis. An non deitas illa lapidi vel plantæ insita, discernitur a spiritu sancto, qui est in homine? Per deitatem, quæ est nunc in re quavis, potest Deus nouum mundum creare, per illam hypostaticce apparere, et seorsim agere: quanto magis per Deitatem Christi.

Hanc item rationem, et similitudinem cogita. Ignis ab æterno paratus dæmonibus torquendis, est ipsem Deum, vt dialogo primo est satis ostensum. Non est enim creatura aliqua

qua Deo coæterna. Ipse Deus est ignis consumens, et multo magis tunc consumet, intus et externa conburens. Lex docet esse igneum Deum, qui diem igneum est inducturus. Quemadmodum nubes eadem erat Aegyptiis tenebræ, et Israëlitis lux: sol idem hos excæcat, et torquet, illos vero illuminat et resicit: ita Deus idem est bonis gaudium, et malis tormentum, sicut Christi virtus dæmones torquebat. Diuinus est ille ignis æternus, inextinguibilis, paleas combusturus, reliqua purificaturus. Iudicium siet per hunc ignem Dei, animas ipsas attingentem, ut docet Petrus libro primo et quinto Clementis, et Irenæus, lib. 4. ca. 8. et 9. ad idem 2. Cor. 3. Esa. 30. 66. Dani. 7. Mala. 4. et alibi passim. Coniiciat iam Deus quem in vnum ignem, ignem mittat, igni loquatur, aut ei quid præcipiat. Est ne propterea res alia? Non iam hinc trinitatem, sed quaternitatem in Deo euidentem habes, patris, filii, spiritus sancti et ignis gehennæ. Si quaternitatem vis, adde thronum Dei, qui scripturis probatur æternus. Adde luminis amictum, ut vestimentum Dei, nubem, quam equitabat, et habitaculi caliginem, et ita habebis octonationem. Hæ omnes personæ esse poterant, viuentes, intelligentes, seorsim agentes, quibus Deus loqueretur admixtis angelis. Erant dii viui, viuae æternitates, viui fontes, viuae mansiones, viuae in singulis personæ diuinitatis, et viuentia nomina in cælis conscripta. Plurimos si velis, ita tibi facies cum Valentino Deos, omnes in æternitate, quæ æternitas est iterum Deus, et suam æonis distinctionem habet. Est ne realis trinitas ex æone ipso, et throno, et igne? Est ne trinitas luminis, nubis et caliginis? Trinitatem tertiam trium lumen, naturæ, gratiæ, et gloriæ, superius iam ostendi: quæ tria lumina sunt Deus, et est ipse pater trium lumen, quæ sunt viuentia lumina. Si trinitatem quartam vis, ecce illam. Salomon prouer. 5. discernit in Deo tria, sapientiam, artificium, et scientiam.

Hebreis

Hebreis dicuntur in Deo tres middoth, tres proprietates, ex Deo nascentes, non res distinctæ. Adde quintam trinitatem, ex vera ipsa substantia Dei. Inter clybanum illum, seu stagnum ignis damnatorum, et gloriam beatorum, erit medius hiatus, quod totum erit ipsemet Deus omnia in omnibus existens. Est ne trinitas hæc realis, ex gloria, hiatu et clybano? Plus differunt gloria beatorum, et ignis damnatorum, quam different olim sermo et spiritus in Deo. Sunt ne istæ omnes in diuinis trinitates? quaternitates, et quaternitates realiter distinctæ? Quicunque tres res credit distinctas, tres credit dæmoniorum spiritus. Pulchrum ad hanc rem est Andreæ apostoli dictum lib. 2. Clementis, Qui dæmone incipiunt ob sideri, phantasias accipiunt eorum, quæ non sunt. Affirmat ibi Petrus, non posse quem de Deo aliquid cogitare, cuius forma nulla vñquam extiterit: ergo non potest trinitas illa cogitari, ergo dæmonum sunt illusiones, et idola mala in animo sunt, quæ de tribus illis rebus vos in uno cogitatis, cum sit monstrum impossibile. Quid in hac forma vos vñquam vidistis, nisi tergeminos Geryones, tricipitem cerbertum, aut Bellerophontis chimæram.

Hac prima ratione constat, vos esse magos, aut magi discipulos, de Deo cogitantes ea, quæ non sunt, ut arguit ibi Petrus. Horribilis est, plusquam magica, illarum trium æqualium, inuisibilium rerum et motuum, in Deo inclusorum, illusio. Secundo, Quemadmodum Valentinianni, et alii magi dicebant, Christum descendisse in Iesum, ita vos dicitis filium descendisse in Christum. Hunc enim facitis esse naturæ humanae vocabulum, illum diuinæ. Tertio, sicut discipuli omnes Simonis magi Christum dicebant esse phantasma solum, ita vos dicitis, olim in verbo esse visum phantasma solum: sicut illi in carnem Christi stomachabantur, veritatem eius negantes, ita vestri magi negant, esse verum cibum. Quarto, In fide et iustificatione est recens apud vos nata schola magorum. Nam, ut citato libro secundo docet Clemens, et Irenæus libro primo, iustifi-

iustificationem et fidem Simon magus et Valentiniani docebant, esse solam cognitionem, et Gnostico bona opera nihil efficere. Fidem hanc pingit nunc vester Gnosticus Caluinus. Quinto, Seruum esse hominis arbitrium, docebant magi, Simoniani, Valentiniani, et Stoici Marcionite: quod improbat Petrus lib. 3. Clementis, Ignatius ad Magnesios, Irenaeus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, et reliqui omnes. Illam magorum in rebus necessitatem plane ridet Irenaeus, lib. 2. cap. 5. et eos Deum impotentem facere ostendit lib. 4. cap. 71. et 72. et plerisque aliis locis liberum arbitrium semper docens. Idem facit Tertullianus lib. 1. et 2. aduersus Marcionem, Clemens Alexandrinus, libro secundo, et quinto Stromatum, Cyprianus item, Origenes, et alii. Magi igitur hodie sunt, qui seruum arbitrium fascinati credunt. Sexto Iudicium Dei cum Simone mago illi euertunt. Nam teste ibi Petro, in hoc stabit Dei iudicium, si potuit homo facere bonum, et non fecit: quod negant Lutherus et Caluinus. Septimo cum magis illis praedicat, non esse dignum, ut sub mercede proposita colatur Deus. Ita de ipsis resert, et improbat Petrus, libro primo Clementis. Et propter suam excellentiam, et propter collata beneficia, et propter futurorum spem, iuste colitur a nobis Deus. Octavo, Nec ob merita, nec ob demerita, rependi pœnam vel gloriam, dicebat Simon magus, ut isti dicunt. Nono, Quæ iuste vel iniuste sunt, aiebat soli fabricatori esse adscribenda, nobis nihil. Superest igitur, cum Simone mago alium Deum querere, et creatorem hunc arguere iniustitiae, ut qui faciat res iniustas. Si enim fato sunt omnia, fato sunt res iniusta. Fatum autem a fando, est ipsemet Deus, qui ita fatus est, et fando malorum necessitatem imponit. Hinc est magicus vester Lutheranismus et Caluinismus. Decimo, Magica est vobis mors filii Dei. Simon magus, et sui omnes discipuli, negant filium Dei esse vere mortuum, sed inuisibilem euanuisse. Vos quoque sub prestigio quadam conceditis, filium Dei esse vere mortuum, sed inuisibilem euanuisse. Vos quoque sub

sub præstigio quodam conceditis, filium Dei esse mortuum. Nam incorporea et inuisibilis illa res, que vobis est filius, non est vere mortua: id vero corpus, quod re ipsa mortuum est, vobis non est filius. Hoc præstigio tu fascinatus, me Samosatenum vocas, cum ille hominem non agnouerit esse filium Dei, vt resert Epiphanius: sed alium in Patre filium dixerit, imaginarie mortuum: vt vos dicitis, vere magi, et Samosatenni. Contumacissimus est spiritus vester, sicut Simonis magi. Imo estis Simone mago deteriores, qui tale triceps monstrum in Deo cogitatis, quod ille non admisisset. Nos sane magiam vestram exhorrescimus, et a vero fidei Christi fundamento nec tantillum recedentes, patrem, filium, et spiritum sanctum credimus: filium a patre æternaliter genitum, et spiritum sanctum ab eis procedentem. In hanc sententiam non solum iam citatos seniores adduces, sed et Athanasium ipsum, imaginum cultorem, cum charactere bestiæ; Augustinum item cum suo monachismo bestiæ, adoratorem, et reliquos omnes, trinitatis illius inuisibilis reales distinctores: si modo ad visibile verbum, seu personam Christi, animum reducant, metaphysicas illusiones et realitates illas explodendo. In re clara et euidenti halucinati sunt omnes Antichristi admiratores, bestiam adorando facti bestiæ. Ita Christo placuit, in odium Antichristi, vt in errorem abducerentur, quasi etiam electi, Matth. 24. et Marci. 13.

Quare igitur ecclesiæ illius autoritate nos terres, Phillippe, cum tu ipse scias, esse ecclesiam Antichristi. An nescis, ecclesiam Christi iam dadum esse fugatam? An non credis, Romanum esse Babylonem? Eis vere tu credis, quos vides gestare charactrem bestiæ? Tu, qui Nicenam synodum probas, quare Papistim nugas ibi stabilitas non probas. Quare passchale statutum ibi factum non tenes? Tam puerilia in eo sunt errata, vt pudeat referre iam ab aliis in Calendario abunde monstrata. Quare monachorum leges et ceremoniales

niales alias imposturas ibi ordinatas non seruas? Quare pro mortuis non sacrificas? Quare imagines cum Athanasio non adoras? Papam dicis esse Antichristum, et dicis a spiritu sancto esse sautores Antichristi? Nos nec Antichristo, nec ministris eius credimus. Sed ad veram euangelicæ scripturæ phrasim reducentes ipsam filii appellationem, hunc hominem semper filium intelligimus. Locum saltem unum nobis profer, in quo ponatur vox filius, quæ non accipiatur pro homine filio. Vnde igitur tanta *vestra* de filio dementia? Vnde tanta stupiditas, contra diuini sermonis proprietatem, tam horrenda somnia proferre? Pro vobis citatis Ioannis euangelium, et ab eo plurimum diffidetis. Nam Ioannes ipse verbum incarnatum prius dicit, deinde *vnigenitum* filium vocat. Ergo incarnationis facit dici vere filium. Hoc saltem tu grammaticus scire debebas, quod aliud proprie significat *λόγος*, aliud proprie significat filius. Vnde vos res ipsas, nisi ex vocum significatione, colligitis? Scripturis omnibus ille est proprie filius, qui est proprie plasma, proprie germen, proprie virgultum, proprie genitus, proprie natus. Ille est proprie Messias, proprie Christus, proprie *vnctus*, proprie Rex, proprie Sacerdos, Propheta, Salvator. Vos horum quædam homini, quædam filio illi inuisibili nomina separatis, semper ambigui, et perplexi, ut præceptor vester Augustinus, qui ob ambiguitatem tertium nescio quid somnauit, initio libri secundi de trinitate. Mihi plane nulla est ambiguitas. Ego omnia homini tribuo, ac etiam verbo in persona hominis. Verbum ea ratione dico humiliatum, dico mortuum, qua dico filium in persona hominis. Ad hunc modum inter verbum et hominem diomata communicari dico, sine vestris illusionibus. Salomoni ipsa sapientia erat olim princeps constituta, spiritu sancto *vncta*, ordinata, disposita, in victimam præparata. Eadem Petro apud Clemensem

tem erat vetus propheta, iam olim vnctus. Iam erat ibi filius hominis, homo ipse Ioan. 6. et 17. Veteres omnes iam olim Christum dicunt, personam respicientes. Ex ipsis ergo senioribus, et ex Tertulliano ipso, aperte doce-
mur, in modo, seu dispositione Dei, confistere personalem distinctionem. Id dictum de personale distinctione, seu personali dispositione, ut a priorum discipulorum fonte prod-
iens nobis venit obseruandum. In Salomone manifesta est sapientiae personalis dispositio, ut dicatur sapientia a Deo per inuentionem certam ita constituta, acquisita, inuesti-
ta, disposita, formata.

Hæc erat olim trinitas. Erat Deus pater, immensitas inaccessibilis, incomprehensibilis, lux inuisibilis. Solum il-
lum ita Paulus ait simpliciter inuisibilem. 1. Timoth. 1. et
6. Erat in immensitate illa verbum, lux, persona Christi,
prius occulta ratio, deinde manifestus sermo. Erat chara-
cter diuinus pro signo positus, resurgentia quædam gloriae
Dei. Erat apparens lumen, de lumine non apparente, et
manebat lumen in lumine, de luce inuisibili fuit lux visibi-
lis, de inaccessibili accessibilis, ad substantialem huius ho-
minis generationem diuina exhibitio. De se ipso inuisibili
in creatione protulit Deus visibile verbum, velut de te-
nebris lucem educens. Ex interna mente Dei extitit ser-
mo. Existentiam ego dixi, sicut dixit Deus, Existat lux,
et extitit lux. Ea enim similitudine extitit verbi lux, ser-
mo visibilis. In inuisibili patre visibile verbum, post Ire-
naeum et alios docet Tertullianus lib. 2. contra Marcionem,
et li. aduersus Praxeam. Talis fuit Dei manifestatio,
ut nec angeli essent quicquam de Deo cognituri, nisi
quatenus eis per verbi lucem manifestabatur. Erat et
ibi alia virtus, alijs diuinitatis modus, distinctus, sensibilis,
subsistens: non ita pro signo positus, sed oc-
culte agens. Modus primus erat apparitionis, et mo-
dus hic communicationis. Modus vterque substantia-
lis, et essentialis. Atque ita est spiritus sanctus sub-
stantia vere diuina, sed modo et dispositione certa. Ita
se Deus exhibere voluit. Non est hic alia ratio quæ-
renda,

tenda. Totum trinitatis mysterium nobis explicuit Paulus his verbis, Deus manifestatus est in carne, iuste cognitus est in spiritu. Trinitas hæc dicitur, seu potius mysterium duplex essentiae diuinæ, nobis exhibitæ. Natura ipsa Dei, tam verbi manifestatione, quam spiritus communicatione, se vere nobis obtulit, vt post Christum ait Petrus. Duplex hæc est constans via exhibitionis diuinæ; utraque in Christo substantialis, et ab æterno in Deo præformata. Sicut nunc est deitas in Christo sub forma hominis, ita ab æterno erat Christus in forma Dei. Sicut nunc est deitas in Christo sub specie spiritus, ita ab æterno erat modus idem in Deo. Erat iam spiritus in archetypo, quodammodo delitescens, donec cœpit ferri super aquas, et implere omnia. Modo eodem, quo nunc est Deus pater hominis, ab æterno erat pater verbi viventis, sapientiae subsistentis, virtutis suæ, et figuræ. Modo eodem, quo nunc est homo filius, erat ab æterno verbum filius. Genuit ab æterno pater filium hunc ineffabili sapientiae cogitatione, præparatione, constitutione, prolatione, exhibitione, cuius modum nec angeli plene sciunt, vt ait Irenæus. Si ineffabiles sunt modi diuinitatis, in rebus aliis, multo magis est ineffabilis in Christo tota plenitudo, et modus eius æternus. Ineffabilis est et modulus, quo statuit Deus, virtutem spiritus sanctificantem, quam miro consilio statutam ait Clemens. Mira utrinque verbi et spiritus œconomia, externa et interna, hypostasesque perceptibles. Sicut prodiisse verbum vivens, veluti corporalem diximus, seu essentiam Dei corporali modo exhibitam: ita de essentia verbi se exhibuit essentia spiritus, velut aura quædam, angelo et anima tenuior, quæ creata omnia replevit. Ad corpus sere tendebant duæ istæ existentiaz, siue duæ exhibitiones Dei, veluti duæ manus, facturæ et gubernaturæ ea omnia, quæ sunt in mundo, omnia corporale quid habentia. Erat spiritus a verbo, quasi ab ore Christi halitus ad omnia viuificanda ab æterno dispositus. Spiritus Dei est generaliter in rebus omnibus:

Y.

at spi-

at spiritus sanctus peculiaris halitus dicitur, ad humani spiritus sanctificationem, aura diuina, pulsus diuinus, sensus diuinus, intus perceptibilis, substantialiter in anima subsistens. Hinc ipse est internus in nobis consolator, virtus in nobis diuina. Voluntate, et consilio Dei, ait Petrus libro nono Clementis, esse huic seculo statutam virtutem hanc, ut seruet electos Christi. In ea quidem virtute, in eo spiritu, seruantur nunc regnum Christi, intra nos consistens. Internum hunc spiritum vocant seniores vicarium Christi, cum externe ipse recesserit. Vicarium Christi agit internus spiritus, sicut vicarium Dei agebat externus sermo. Vicarium Dei nunc agit spiritus sanctus, et Dei nomine in nobis operatur. Spiritus sanctus in nobis loquitur, spiritus sanctus nos mittit, spiritus sanctus vitanda prohibet, et reliquas actiones intus excusat: externe quoque ei adiungitur angeli ministerium. In hac tanta Dei cœconomia, non solum variae actionis virtutes tres, voluntates, proprietates, et dispositiones: sed personas tres, hypostases tres, essentias tres, in Deo concedimus. Realem quoque in eis distinctionem, ratione adiunctorum, et operationum.

Ex vario insuper orandi modo veram trinitatis rationem colliges, et intelliges, non fuisse olim realem filium, vt nunc est: intelliges, spiritum sanctum non esse rem distinctam, vt tua illusione singis. Olim patres orabant vnum Deum simpliciter, angelum admiscendo, vt genes. 48. Iudicum. 6. et Hoseæ. 12. Apostoli iam ad filium preces suas faciunt. Ad spiritum sanctum nec ante, nec post incarnationem leguntur seorsim factæ preces: quia nec fuit, nec est, res distincta, ita nobis pro signo posita: sed ad actiones est deitatis substantia ministrata. Quis ad ignem illum, quo examinandus est, seorsim preces fundat? In apocalypsi apertis Ioanni calis, et in visione Stephani, solus Deus et agnus orantur et adorantur. Seorsum nego spiritum illum orari,

vt vos

vt vos sophistæ rem distinctam, æqualem patri, cogitatis. Si quis vero bene sentiens inuocet aut ignem Dei, aut spiritum Dei, aut lucem Dei, Deum ipsum inuocat, ei, qui angelos intelligeret, orationem interdicerem, sicut adorationem. Atque ita damno vestrum ad tres illas res orandi modum. Si vere tu oras, ille qui in te orat, est spiritus sanctus, in quo est nobis orandus Christus, qui nobis est positus pro signo. Oramus nos patrem in nomine suo, qui est pater noster: in nomine filii, quem pro nobis dedit: in nomine spiritus sancti, quem nobis communicauit. At limites positos non transgredimur.

Quia vero in hac re, et in plerisque aliis, etis vos patrum limites transgressi, operæ pretium fuerit traditiones veteres paululum expendere. Ceremonialia quædam apostoli ipsi, et apostolorum discipuli tunc obseruarunt, et obseruanda docuerunt, non vt formam legis, sed vt formam doctrinæ. Constat, non fuisse legalia præcepta, vt nunc a Papistis sunt leges sub anathemate. Imo singuli cueullati sua sibi nunc anathemata faciunt, et execrationes varias, vt impressior sit transgressionis maledictio. Quæ apostoli ipsi in concilio decreuerunt, non penitus ligabant, nec nunc ligant, acto. 15. multo igitur minus bestiæ decreta ligant. Nullum in eo apostolorum decreto erat anathematum fulmen, sed forma doctrinæ: at scuissima hæc belua doctrinas conuertit in anathemata. Olim ad continentiam sine offendiculo veram Christi religionem et populum, ceremoniis asuetum, sunt quædam ad tempus statuta, et quædam dissimulata: vt de idolothytis, suffocato, sanguine, de capitis rafura, de voti oblatione, olei unctione, et gentium commercio, ab apostolis factum legimus. Iudaizabant aliquando apostoli, praesertim Iacobus, vt appareat, Galat. 2. et acto. 21. Hinc ille Ierosolymis inter Iudeos semper agens,

Y. 2.

et ad

et ad Israëlitas in Christianismo Iudaizantes scribens, nempe ad duodecim tribus, visitatam eis olei unctiōnem admittit, sicut circuncisionem eis admittebat et reliqua legalia, vt constat dicto cap. 21.

Quorundam dierum celebris erat recordatio, ob res, in eis pulchre gestas, sed non ocium Iudaicum. Resurrectionem Christi, prima sabbati factam, octauo quoque die celebrabant primi Christiani, dominicam esse diem dicentes: a sudore tamen vultus, et manuum opere non cessantes, vt ad Magnesios ait Ignatius, qui nullum nobis ad ociandum docet esse festum. Cunctis diebus vitaे suæ Adamum laborare debere, docuit Deus, idque fuit ius naturale. Non obstat lex sabbati iuxta literam ad tempus postea data, quia sublata est, seu completa. Irenæus, lib. 4. cap. 30. verissime docet, esse nobis quotidianam spiritus quietem absque aliqua sabbatorum obseruatione, instar Abrahæ, qui sabbatis nullis ociabatur, ac etiam instar Adæ. In libello repudii generalem regulam nobis dat Christus, ad Adamum ipsum, velut ad ius naturæ nos reuocans, vt illud obseruemus, tempora non discernentes. Post spiritualem Christi doctrinam, vt seniores omnes docent unica Christianis est naturæ lex, Quod tibi sieri non vis, alteri ne feceris. Ita Christus ait: Hæc est lex, et prophetæ, Quæ vultis vt vobis faciant homines, et vos facite illis. Hanc naturæ legem, in concilio Ierosolimitano, Iudaismis explosis, docuerunt apostoli, vt refert Irenæus lib. 3. cap. 12. Id ipsum de primis Christianis refert Aelius Lampridius. Aquila, Petri discipulus, apud Clementem ait, Omnis propemodum actum nostrorum in eo consistit obseruantia, vt quod ipsi pati nolumus, ne hoc aliis faciamus. Legale nullum esse inter diem et diem discrimen, manifeste docet Paulus. Si legem obseruationis dierum sustulit Christus, quis nisi Antichristus eam reducere potest? Clemens Alexandrinus libro septimo Stromatum, non selectis diebus, sed per totam vitam, ait, esse nobis agendum festum, agri colendi, aliæque artes simul exercendæ.

Orige-

Origenes libro octavo contra Celsum, exponens illud Pauli, Dies obseruatis et mensis, et tempora, pulchre docet, quotidie esse nobis dominicum diem ad cælestia resurgendi, quotidie pascha, quo verbi carnem iustus edat, quotidie pentecostem, ad spiritus ignem desuper suscipiendum. Spiritualis ergo, ut post Paulum ait Ignatius, erat tunc festorum obseruatio, secundum quam et martyrum dies festos habebant Christiani, ubi recens erat eorum memoria. Episcopi haec, et alia consensu ecclesiae faciebant, non ut formam legis, sed ut formam doctrinæ. Quin post fugam et persecutiones congregari licebat, cum vigiliis ieiunia et orationes præmittebant, ut dignus eo die sumerent sacram eucharistiam. Aliquando dabatur eucharistiam quotidie celebrare, aliquando non. Quibusdam etiam quotidie sumere licebat: aliis vero non nisi poenitentibus et confessis. De quo iam alibi dixi, et in sequentibus aliquid addam, de defunctis quædam præmittendo.

Circa defunctos traditio erat varia. Mortuis sepelendis solennes quidam adhibebant ritus apud Ethnicos et Iudeos. Eos nostri dissimulare aliquando cogebantur, et alii alios excogitabant. Non nulli ossulam eucharistie, simul panem et vinum, ipsi mortuo in os ponebant, quasi vi�e æterne viaticum. Alii baptizabantur pro catechumeno mortuo: alii mortuum ipsum, aqua et oleo simul vngendo baptizabant, ut ait Irenæus. Preces varias pro mortuo fundebant, et eum candelarum igne lustrabant, Februariæ illius Ethniciæ purificationis loco, ut ait Tertullianus. Ob has tamen varietates, modo Christus unus prædicaretur, non soluebatur unitas ecclesie, ut postea factum est per Papæ tyrannidem. Nec idolothyta, nec Iudaïsmi impediabant, quo minus eos vocaret Paulus fratres, licet infirmos. Ad locos, in quibus erant martyres sepulti, quasi signo dato, clanculum passim conueniebant primi Christiani: antelucanos hymnos Christo cantabant, ut ad Traianum scribit Plinius, cum candelis et lampadibus, quia tempus nocturnum id exigebat, Eucharistiam ibi frangebant, imitatione quadam in loco marty-

ris, se ad toleranda martyria excitantes. Martyres laudabantur in missæ sacrificio, scilicet sacrificio laudis, et gratiarum actionis, in quo erat commemoratio martyrii Christi. Non abs re de mortuo erat ibi specialis sermo, cum mors Christi commemorabatur. Aedem aliquam si licebat, ibi ædificabant, et mensas apponebant, vt post prædicationem sermonis Christi commodius de eucharistia oblatione fieret sacrum conuiuium. Hinc dicebatur esse illa talis martyris ædes. Dicebatur hæc huius martyris missa, illa illius, id est, in loco sepulturæ, et cum illius recordatione facta oblatio, et sacrificium gratiarum actionis. Oblatio erat, quando panis et vinum a quoquis volente offerebantur, seu donabantur. Vnde et in ipsa benedictione hæc dona et munera vocantur. Ita debere nos ad mensam domini offerre, et donare docet Irenæus, lib. 4. cap. 32. et 34. quem offerendi usum vos nequaquam obseruatis, sed in azymis ridicule luditis. Hac potissimum ratione nos ipsi ecclesiæ quotidie benefacimus, quotidie panem et vinum nostrum communicantes. Alii autem ecclesiæ census, ab Antichristi magnificentia inducti, per quos creuit episcoporum opulentia, tollendi penitus sunt. Si Christiani sumus, non deerit ad mensam domini quotidianus panis. Oblata illa ministri accipientes, Deo velut præsentabant, benedicendo, et gratias agendo, quod erat verum laudis sacrificium. Adde, quod munus ipsum dicitur oblatio, sacrificium, viætima, et hostia. Philip. 4. et Heb. 13. quia in rem sacram fit, et donatur. Est etiam ibi sacrificium recordatiuum, recordatio, seu commemoratione sacrificii, a Christo consummati. Ipse obtulit ac nobis omnibus donavit se ipsum, nos ita offerre in sui commemorationem præcipiens, toti ecclesiæ communicanda. Ad mensam domini hæc offerebantur, præsertim a ditioribus. Sedebat presbyteri cum aliis sumpturis, præsertim pauperibus, vt resert Pontius Paulinus. Dhuites enim non debent in ecclesia potiorem alijs locum tenere, Iaco. 2. Seruiebant diaconi admis-

sis e

sis etiam ad seruitium illud probatis viduis sexagenariis. Presbyteri ipsi post dictam benedictionem, et gratiarum actionem, primi frangebant, deinde alii inter se diuidentes, omnes cibo illo et potu reficiebantur eo charitatis symbolo, vere facti participes corporis et sanguinis Christi. Eucharistiam pro more diuidentes, permittunt uniuersique ex populo eius partem sumere, inquit Clemens lib. 1. Stromatum. Per risque locis veram hanc esse Christi participationem, docet Irenaeus. Imo nos secundum carnem et ossa nostra, esse vere participes, vere membra Christi, ex carne eius, et ossibus eius, affirmat initio libri quinti. Exindeque tunc confirmat, carnem nostram resurreeturam ad immortalitatem, quae alimentum immortalitatis accepit: quae corpore domini, et sanguine eius alitur, ut ait lib. 4. cap. 34. Idipsum docet Tertullianus in libro de resurrectione carnis, veram esse carnis Christi participationem, ac veram inde sequi carnis nostrae resurrectionem. Cum sit animata carnis nostra, et ossem nostrorum substantia, est in eis ea, quae in anima est, participatio carnis et ossium Christi. Eo item quia substantialiter nutruntur pane illo, qui typus est Christi. Cum sit plasma unum et carne, et spiritu, dicitur caro nostra intus participare id quod spiritus participat: alioqui caro non prodest quicquam. Contra azymos vestros docent veteres, fuisse Ebionitas, qui in pane azymo eucharistiam facerent. Laudamus itaque, esse locum aliquem congregationis, seu potius liberi conuentus, ne videatur esse pecorum congregatio coacta. Laudamus quotidie parari mensam domini. Laudamus, in quovis loco, et quavis hora, cum probatis episcopis, seu presbyteris, a sponte conuenientibus cœuari, cantare laudes, cum ieiuniis et orationibus, intelligibili voce. Sed Antichristi leges, et ceremoniales characteres non laudamus.

De ieiuniis vero nunc dicemus, de carnis et vini intermissione, quæ omnia vos nedum contemnitis, sed quasi stulta ridetis. In ieiuniis et orationibus, etiam pro episcoporum et presbyterorum arbitrio, vbi casus aliquis exposcere videbatur, aliquando indicatis, nulla erat impietas, imo pietas, imitatio Christi, et erga præpositos obedientia. Apostoli ieiunium et orationem indicebant, vbi opus aliquod aggrediebantur, vel ad ministerium mittere manus imponebant, acto. 13. et. 14. Ioannes ieiunium indixit, antequam euangelium scribere aggredieretur. Petrus apud Clementem ieiunium baptizandis indicebat. Illud verum est, quod ieiunium legis carnale, sicut et reliqua, compleuit Christus, et vertit in spirituale, videlicet, abstinentiam a vitiis, seu carnis operibus. Nihilominus sui imitatione corporalia ieiunia nobis commendat: quod apostoli et discipuli obseruarunt. Ieiunium non solum est corporalis exercitatio, sed spiritualis, cum per eum spiritus viuiscetur. In quadragesimæ ieiunio esse imitationem Christi, docet Ignatius in epistola ad Philippenses. Quod tamen ipse non præcipit, nec contemnendum dicit. Usque ad Victorem varie ieiunabatur quadragesima, et libera res erat, ut vetustissimi omnes docent, et citat historia tripartita, lib. 9. cap. 38. Idem de carnium et vini abstinentia docet Ignatius in epistola ad Heronem. Regula Pauli est hic tenenda, ut unicuique sua mens satisfaciat, Rom. 14. Si quadragesimam quis ieiunet, et alibi probo, et confulo post suum baptismum, instar Christi. Tunc ieiunabis et orabis, ut datus spiritus carne mortificata magis viuiscetur. Moses ita ieiunauit in datione legis sedus Dei melius imprimens, exo. 24. et 34. Elias post virtutem spiritus ita ieiunauit, melius tunc videns et audiens Deum, 3. reg. 19. Antichristi igitur legem ut scripturis contrariam improbo. Abstinentiam liberam probo, et carnis, et vini, et aliorum carnem lasciare facientium: non infama voti perpetuitate, sed vbi quis ita iudicat. Abstinentia illa manifestam facit carnis mortificationem, digna res, quæ cum oratione fiat, non quæ ri-

quæ rideatur. Natura nos hic quoque docet. Nam iis, quos spermatis vitium molestat, indicunt naturales medici a carnibus et vino abstinentiam, Quanto magis propter Christum se sponte ita castrabit, qui cœlebs, aut ad tempus vxore carens, se ita tentari cognoscit? Cum præsertim sciamus, ieiunium cum oratione esse ad carnis mortificationem efficacissimum, et spiritum nostrum non aliter contra dæmones vim suam habere, nisi per orationem et ieiunium, vt testatur ipse Christus. An Timotheum vos ridebitis, qui vino abstinebat? An Petrum, qui carne plurimum abstinenſs pane solo, cum oliuis et oleribus vescebat? De Petro id refert primus Clemens. De Marco et eius discipulis ait Philo, et citat Eusebius, quod vsque ad occasum solis frequenter ieiunabant, a vino et carnibus abstinentendo, vt sola aqua esset eis poculum, et panis cum sale vel hyssopo cibus. Matthæus apostolus, teste secundo Clemente, seminibus et oleribus, absque carnis utebatur. Respondes tu, vos non prohibere, si quis cum Ioanne baptista aquam bibat, et locutis vesecatur. Non prohibetis, ridetis tamen, et dicitis, nihil prodeſſe. Carnis macerationem, quam Epicurismus veſter fortius reiicit, legisti apud Irenæum, qui lib. 3. cap. 35. aperte docet, Adamum pœnitentem folia ficus aspera elegisse, vt carnem maceraret, et petulantem carnis impetum retundere. Vnde et Deus erga pœnitentem suam misericordiam indicans, pelliceam dedit tunicam, quæ ultra mortalitatis indicium, indulgentiam quoque significabat, et futuræ veræ ouis amictum. Quid insuper Paulo dicetis, qui castigabat corpus suum, et mortificationi subiicebat? Christus ipse in facco et cinere pœnitentiam probat. Matth. 11. in maceratione et ieiunio cum Niniuitis, Lucæ 11. In fauilla, cinere, cilicio, nuditate, ieiunio, fletu, et planctu, Job. 42. Ioëlis 2. Ionæ 3. Dani. 9. et 2. Samu. 15. et 3. reg. 21. Per hanc placari dicitur ibi Deus. Has macerationes in prima ecclesia libere a plerisque fieri, etiam publice, Tertullianus docet in libro de pœnitentia, et Eusebius in ecclesiastica historia lib. 5. ca. ultimo.

Adde lachrymas Petri et mulieris peccatricis, Matth. 26. et Lucæ 7. percussionem pectoris publicani et aliorum, Lucæ 18. et 23. Satisfactiones haec quodammodo dicebantur, vna cum ablatis restitutions: sine quibus poenitentia fere simulatur, non perficitur. Adiungere ista debuisses tuæ contritioni, et conscientiæ terroribus, in tractatu poenitentiae. Id ego fateor, absque macerationibus his, et absque satisfactionibus externis, esse posse poenitentiam, et peccata omnia poenitenti fide remitti. Nihilominus haec ibi maxime profundunt, fidem et spiritum seruant, magis viuificant, carnem mortificant, gloriam augent, et peccati poenam tollunt. Per haec Deo quodam modo fatis fit, per quæ ipse aliquo modo placatur, ira minuitur, et gloriae merces augetur. Per haec remitti peccata, et nos fieri candidiores, docet ipse Deus. Esa. 1. et 58. Vere ait Daniel, Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas miseratione pauperum. Vera est regula Christi de miserendo, remetiendo, et remittendo nobis, ad eam mensuram, qua nos aliis miseremus, metimur, et remittimus. Aliqua igitur est factorum commensuratio, et ad peccati remissionem aliquid facit operum accessio, maxime in quotidiana remissione post regenerationem. Ad quam rem pulchre facit dictum Clementis Alexandrini, lib. 4. Stromatum, Peccata ante baptismum commissa simpliciter dimitti: pastea autem castigatione quadam expurgari, nostroque opere tolli.

Opus nostrum dicitur poenam peccati luere, debito utique satisfacere, et ad peccati remissionem aliquid efficere, actione quadam dependente. Christus satisfecit patri, et pro peccato Adæ, et pro reliquis omnibus. Peccatum Adæ sua morte luit Christus, id efficiens, ut et nos morte nostra id luamus, ac debito utique satisfaciamus. Paulus ait, mulierem a sua prima transgressione saluari per generationem liberorum. 1. Timoth. 2. eo quod dolore partus

tus pœnam eius peccati luit. Eadem ratione dicimus, virum sudore et labore saluari, pœnam peccati luere, atque ita iudici Deo aliquo modo satisfacere: si man-ferit in fide, et dilectione, ut annectit ibi Paulus. Docet Irenæus lib. 3. cap. 33. Adamum tam in hoc mundo, quam in inferno, pœnas luendo, impleuisse tempora suæ condemnationis usque ad plenitudinem temporum, in qua venit Christus reducere ouem, quæ perierat. Cain pro peccato suo pœnam arbitrio Dei luens, Deo quodammodo satisfecisset, si ita contritus mansisset in fide, et dilectione. Ipsi enim pœnis infictis placatur Deus, cum quis patienter suffert: atque ita ad salutem faciunt pœnæ. Ita quis a peccato per ignem saluatur. Ad peccati remissionem facit opus nostrum, iram Dei, pro peccato illo excitatam, leniens. David numeratione populi, et adulterio reus, tam pœnis infictis, quam suis deinde factis, iram Dei placuit. Ut nostris malefactis exacerbatur, ita nostris bene factis placatur Deus. Specta ipsum Achab, induatum facco, placare iram Dei orationibus et ieiuniis, sicut Manassen, et Niniuitas. Orationes Moysis et Samuelis, iram Dei leniendo, peccati remissionem obtinuerunt. Est vere argumentum efficax, Si opus, seu factum nostrum iram Dei lenit, iram Dei, pro aliquo peccato excitatam, lenit: atque ita, ad peccati illius remissionem, facit opus illud, actione dependente. In actionibus enim subordinatis, maior causa non tollit actionem minoris: nec ad portionem effectus quæque illarum agit, sed ad totum: illa primario, hæc secundario. Quocunque sit Deo acceptum opus nostrum, iram eius pro peccato excitatam leniens, iam dicitur illud Deo utrunque satisfacere, et peccati pœnam tollere. Est igitur in nostris operibus accessio aliqua, pendens ab eximio illo opere passionis Christi, quod sicut caput omnium operum: opus pro

pro omnibus satisfaciens, opus pro omnibus pœnam luens, ac supremam iram tollens. Si opera nostra nihil ad gloriam vel pœnam prodesse possunt vel obesse, quorsum ad stateram appendentur singula iudicio finali? Si opera mala spiritum fidei ledunt, quare bona eum non iuuant? Quorsum ministerium vestrum, in ecclesia, si eo non iuuamur. Si alieno vestro opere ad salutem, et peccati remissionem, vere iuuamur, quare non et nostro?

Circa ecclesiasticum ordinem, scimus ex Paulo, deberre omnia secundum ordinem fieri. Ob id esse episcopos, presbyteros, et inferiores alias ministros, suffragiis electos, et a senioribus constitutos, seclusis Antichristi superstitionibus, characteribus, bullis, et pecuniae sigillis. Ordines hi distinctionem hanc habebant. Aut iuiores, aut minus exercitati, ut plurimum constituebantur diaconi, potissimum ad mensie ministerium, deinde ad doctrinam et baptismum. Non diaconorum, sed presbyterorum erat imponere manus, quæ ob id dicebatur impositio manuum presbyterii. Inter episcopos et presbyteros hoc fuisse discriminem, alibi diximus, quod aliquando iidem omnino erant episcopi et presbyteri, aliquando quis potior habebatur episcopus, omnes sola aliorum seniorum manuum impositione, cum ieunio et orationibus constituti, ad ministerium ordinati, seu destinati. Nulla erat dominandi potestas, sed docendi et ministrandi. Ignatius et Clemens, vrgente erga neophytes periculo, plurimum laudant obseruari prælatorum Christi ministerorum doctrinam et exemplum. Id ipsum Paulus et alii apostoli docuerunt. Non a bestia precio tunc dabantur ministri, sed probati ad docendum eligebantur, præsertim seniores. Nunc ordine turbato omnia nobis euertit Antichristus. Quia deseruit nos spiritus domini, omnia in nobis præpostere sunt. Nisi ipse Christus ecclesiam suam nobis restituat, et spiritu suo dirigat, rationes humanæ nihil prodesse possunt. Orandum igitur dominus, ut mittat operarios. Meissis namque multa est, et magno affectu parata. Perditionem omnes videmus, quæ ex Antichristi et satellitum eius opulentia maxi-

me cœ-

me cœpit. Quo modo illi poterant Deo seruire et mamo-næ? An non euangelium Christi est euangelium pauperum?

Perditionem hanc, ad summam satanæ perniciem, au-xerunt infernalia ad eruendos manes sacrificia lucrativa. Adde munera, quæ in dies offeruntur, ad idola, seu ima-gines sanctorum: quas et maioris lucri gratia diligenter ipsi colunt, cum Valentianis dicentes, imaginem Christi esse tunc factam, quando egit cum hominibus. Quod esse fabulosum, docet Irenæus lib. j. cap. 24. Scriptura ubi-que docet, fugienda esse omnis generis idola, præsertim nobis, qui solo spiritu esse adorandum, scimus. Interne in nobis spiritu adoratur Christus, non externe in statua. Hæc sola ratio conuincit, imaginum cultum esse fanati-cum, quia est Papisticus. Ratio euidens est, si credis Pa-pam Antichristum, contraria semper religioni Christi facientem.

Alia est colorata traditio facientium imaginem crucis in fronte et aliis locis: quia apud Ezechielem et Ioannem legunt, fuisse factum signum in fronte. Sed signum illud fuit nota sanguinis, nota martyrii, ut Ioannes ipse fatis declarat. In veteri quoque testamento erat nota sanguini-s, in fronte liminis domus, Exo. 12. indicans, sanguine nos seruandos ab interitu. Ob id tamen non sequitur, debere nos sanguine frontem oblinire, aut ipsum adorandum pingere. Ergo nec patibulum adorabimus, nec eum in fronte faciemus, etiam si visum esset signum patibili. Crassa est eorum ignorantia, qui signum He-braicæ literæ tau esse aiunt cruci simile.

Hac item ratione nos vrgent, Si Christus est imago Dei, licet imaginem adorare. Licet plane illam adora-re intus imaginem, quam fecit Deus, non quam quis sibi facit. Ita prohibuit Deus, ne quis sibi faciat ima-ginem. Ita Paulus arguit eos, qui mutauerunt gloriam Dei in imaginem a seipsis constitam, et externe adora-tam. Imagines cherubim, a Deo institutæ, non ar-guunt, esse adorandas imagines, a nobis institutas; cum præsertim illæ non adorarentur, sed aliam tunc

in vñ-

in umbra haberent mysterii rationem.

Esto vero, idolum nihil sit, An defunctorum sanctorum dicemus, nullas esse pro nobis preces? Pro nobis orare beatas animas, multis rationibus ostenditur. Primo, quia angeli pro nobis orant. Zacha. 1. de nostra salute gaudentes, Lucæ 15. et animæ beatæ sunt, sicut angeli, quanquam nondum in statu perfecto. Secundo, anima damnata erat de viventibus sollicita, et pro eis orabat, Lucæ 16. ergo multo magis anima beata. Tertio, charitas nunquam excidit, 1. Cor. 13. diligunt ergo nos animæ beatæ: dilectionis autem actus est orare. Quarto, Christus ipse pro nobis orat, ita qui cum eo sunt, et idem volunt. Quinto, mortuorum orationes exaudiiri petit Baruch, capite tertio. Sexto, animas orantes vidit Ioannes in apocalypsí. Orant ibi, benedicunt, et gratias agunt animæ sanctæ. Animas apostolorum et prophetarum ait Ioannes gauifuras, quando perdetur Babylon. Ita senex ille, ab Irenæo citatus lib. 4. cap. 50. docet, beatas animas gratias agere, et de nostra salute gloriari. Sed an ad eas animas, aut singulas earum dirigere nos debeamus peculiares preces? Hoc scriptum non legimus. Peculiares actus nostros non ita discernunt animæ dormientium: sed quantum illis datur, pro nobis generaliter orant. Non quod pro tua in talēm animam oratione, illa tibi certum quid rependat, aut tibi idolum fieri cupiat. Nec animæ, nec angeli, sunt nostræ orationis scopus, nec nobis pro signo positi. Idolum habet in animo, qui talēm animam, aut talēm fibi intercessorem deligit aut cogitat. Animas vero separatas habere formam hominis, docet Irenæus libr. 2. capit. 33. 63. et 64.

Alia fuit Ioannis discipulorum vera sententia, ex Ioannis ipsius reuelatione, de regno mille annorum, post vi-

etum

& cum Antichristum in terris futuro, quod nos nunc experiemur, quanquam tu cum vulgo Papistico seniores illos omnes, et apostolicos viros, vt chilistas rideas. Cuius illa caelestis in nobis erit, et Ecclesia Christi vera nobis nunc videbitur. In caelestibus spiritibus congregatio sancta semper est, vt ait Apostolus Heb. 12. a terris autem fugata est ad annos mille ducentos sexaginta, apoc. 12. Ecclesia Christi, quae nunc est sursum inuisibilis, per restitutionem fiet visibilis, et nos ipsi cum eis erimus Christi ecclesia, cum Christo regnantes super terram, vt ait Ioannes. Ridiculi sunt vobis, qui hanc gloriosam ecclesiam in terris expectant, immaculatam: quam Christus vocat columbam suam, dilectam, totam mundam, totam pulchram sine macula. Idipsum ait Paulus Ephes. 5. et Ignatius plenisque locis. Post regenerationem erimus nos mundi, et immaculati, secundum internum hominem, qui vere cum Christo regnat in cælis, verus rex. Omnis gloria reginæ ecclesiae intus est, psal. 44. In hoc regno cælorum non est puer, aut infans aliquis, sed omnes sunt adultæ et plenæ ætatis, vt docent prophetæ. Non recipit hoc regnum, nisi eos, qui parati sunt ad regem ipsum suscipiendum, vt docet Christus. Non putamus, armis carnalibus parari regnum hoc, vt tu criminaris: nec defuturos malos, dicimus: imo erit semper maxima copia, quæ afflictionibus bonos exercebit. Mali sunt pars ecclesiae, commixtione corporali, non vinculo spirituali, in quo est caelestis ecclesiae connexio. Ecclesiae huius caelestia gaudia non impediunt ob malorum admixtionem, nec ob crucem, nec ob perseguitiones. Tragediis tuis, et Ethnicorum exemplis, quæ præter rem semper inculcas, ac tuo etiam pseudoiudaïsmi vinculo omnia nobis tristissima facis: cum prophetæ omnes, et angeli ipsi de cælo, gaudium et lætitiam in Christo semper annun-

nun

nuncient. Muliebribus pauoribus te ipsum ubique territas, sub maledicto legis semper constitutus. Cum Tatiano heretico doces, Peccatum originis, quod infantes nunc in inferno detinet, non esse finali iudicio tollendum, sed aternas illis superesse poenas. Vtinam, Philippe, grammaticus adhuc esse, in tuo Hellenismo semper versatus. Vtinam in Christianismum non ita irrupisses, bonis mentibus tanto impedimento futurus, quo minus cælestia sapiant, et cælesti regno fruantur.

Fanaticos tu clamas furores, qui de cælesti Christi baptismo sunt diuini sermones, quos tu impudenter cauillaris. Spiritus sanctus tibi, et tuis animalibus infans furor censetur. Quemadmodum olim vulgus Iudacum prophetas ipsos, qui de regno Christi sublimiora videbant, ut furiosos, et insanos habebat: ita vulgus vniuersum nunc facit. Atque ita semper fit, ut qui Christum præ aliis vident, crucem patientur, et persequuntur. Pædobaptismum frigidissimis rationibus laudas, solo fere pseudoecclesiæ vsu, quem tu ipse ubique laceras. Si ecclesiæ Antichristi est ille pædobaptismi virus, iam sequitur, contraChristum esse, et merum abusum.

Quid igitur de baptismo sensit prior ecclesia? Id ipsum, quod Christus et apostoli. Ex Luca tibi constat, non esse tunc ad baptismum vocatos infantes, cum solum vocarentur discipuli, acto. 11. Nullus erat tunc Christianus, nisi discipulus, ergo nullus erat tunc infans Christianus. Pauli scopus erat, discipulos facere, ut ipsem ait. Christus item præcepit, ut apostoli discipulos facherent, quos baptizarent. De baptismo usque ad Marcionitas pie sensit ecclesia, et ea hæresis pædobaptismi occasionem induxit. In Asia, Africa, ac etiam in media vrbe Roma, ut ex Tertulliano constat, docebant Marcionitæ, non esse baptizandos, qui uxores haberent, sed tantum cælibes, aut in extremo vitæ articulo, ut ita in cælum migrarent. Preciosa adeo res tunc censebatur baptismus, qui cælestes homines faceret. Baptismum differendum confulebant, ne quis temere

temere relaberetur, sed purior in mortem usque permaneret. Ei vero Marcionitarum vitio occurrentes Romani, incauti ruerunt in contrarium vitium: et inducta mox consuetudo parvulos baptizandi, instante Regno Antichristi, ut sublata virtute spiritus baptismi, superaret virtus draconis. Apostoli vero et apostolorum discipuli, ubique de baptismō loquuntur, doctrinā, pœnitentiam, et fidem adiungunt, et baptizatos ad eucharistiam mox ducunt. Hinc ait Clemens Alexandrinus, lib. I. Pædagogi, cap. 6. Dominico nutrimento statim postquam regeniti sumus, alimur. Ex hac eucharistia ad baptismum coniunctione intulit falsus ille Areopagita, in fine suæ ecclesiastice ierarchie, infantes ad baptismum et eucharistiam simul admitti, baptismō perditō eucharistiam quoque pessundans. Sine doctrina, pœnitentiam et fidem continente, nunquam de baptismō loquutus est Christus, nec Ioannes baptista, nec apostoli, nec euangelistæ, sed Antichristus et ipsius ministri, sophisticis quibusdam rationibus. Tuarum rationum tuipse nec principium, nec finem intelligis. Nescis, quod sit peccatum infantum, nec quis infernus, nec quod regnum cælorum, nec qualiter illi sanctificantur.

Irenæus ait, Christum per omnes ætates transisse, ut omnes sanctificaret. Quanquam ipse dominum ad senectutem venisse dicat, nos in ea re Ignatio et reliquis omnibus magis credimus. Omnes quidem ætates sanctificauit Christus, ut erant sanctificationis capaces. Occisos infantes ipsa occisione sanctificauit, sibi in Bethleem martyres nasci fecit, ut ipsem Irenæus exponit. Alios eam ætatem agentes, per manuum impositionem sanctificauit, et præparauit, dæmonis in eos coercendo potestatem: quos ob id improprie dicas renasci. Adultos vero sanctificauit per fidem, per aquæ et spiritus regenerationem et eibum celestem.

Quod alia in primitiva ecclesia fuerit baptizandi ratio,

Z.

quam

quam nunc sit, ultra iam dicta, testatur Consuetudo Corinthiorum expectantium tempus completi catechisimi. Si fides ecclesie ad baptismum non sufficit pueru vt cunque credenti, multo minus sufficit infanti nihil credenti. Consuetudinem item prioris ecclesie in baptizando esse mutatam, aperte nobis testantur, Origenes, Ambrosius, et Basilius magnus. Ex Origeni tu citas, parvulis dare baptismum, dici ecclesie traditionem, ab apostolis acceptam. Traditio ita vulgo iactabatur. In tanta ecclesiistarum dissipazione, persequutionum acerbitate, et scriptorum penuria, traditiones varie tune citabantur. At ex ipsomet Origene, et plerisque aliis constat, rem aliter habuisse apostolorum temporibus. Origenes in caput sextum epistolæ ad Romanos, apostolorum temporibus, inquit, non baptizabantur infantes, ut nunc fieri videmus. Non solus typus mysteriorum, sed virtus eorum, ac ratio, baptizandis tradebatur, tanquam scientibus et edocētis. Quod qui baptizantur, in mortem Christi baptizantur, et consepeliuntur illi per baptismum, ut sicut Christus resurgens a mortuis per gloriam patris, ita in nouitate vitæ ambulare debeant hi, qui baptizati sunt. Hæc ille. Ambrosius in caput quartum epistolæ ad Ephesios, per ordinationes ecclesie, ait, esse rem hanc aliter compositam, quam cœperat. Primum enim decebant, et baptizabant. At postea cœpit ecclæsia alio ordine gubernari, quam antea. Similia docet Basilius magnus in tractatu, cui titulus est, Quomodo instruendi, monendique sint, ad baptisma venientes. Adde baptisimi diffinitionem, quam ponit Tertullianus in libro de pœnitentia. Est obsignatio; seu lauacrum fidei, quæ a pœnitentia incipit. Non ideo, inquit, aluimur, ut delin-

delinquere desinamus, sed quia desiimus, et pœnitamus. Pœnitentiam primam ibi vocat ante baptismum, pœnitentiam secundam post baptismum. Idipsum plerisque locis docet Clemens Alexandrinus, qui et nos ad exemplar Christi baptizandos esse, palam ostendit, libro primo *Pædagogi*, capite sexto. Ex quibus omnibus fatis intelligis, imposturam superadditam esse infantium baptismum sine pœnitentia, et catechismum ridiculum, sicut fuit ridiculus catechismus, et baptismus, ab Athanasio puero factus, et ridicule ab ecclesia comprobatus. Hæc sola ratio est valida, quod Antichristi doctrina est pædobaptismus. Christus est nobis potius imitandus, ut parvulis manus orantes imponamus, et adultos ad fidei baptismum instruamus.

De baptismo, qui fit in martyrio, per proprii sanguinis ablutionem, et de eo, qui per ignem futurus est in fluvio igneo, ut libris apertis in iudicio compareant mundandi, pluribus hic esset agendum. Video enim, vos non credere, talem esse ignem fôrdes purgantem, nec credere, iudicium fore per ignem. Hæc sola ratio vobis sufficere debuit, Quod nihil inquinatum admittetur ad gloriam illam resurrectionis: credentium autem et iustificatorum plerique decedunt cum variis fôrdium inquinamentis, habentes adhuc ligna, scœnum et stipulam. Oportet ergo talia igne cremari, et ipsos repurgari, ut ait Paulus. Ratione pœnæ, hic infictæ, vos conceditis, quem a peccato per ignem saluari. Quid si illa hic non sit inficta? Necesse est, fôrdes illas alibi tolli, et eum igne repurgari. Ita docet Ireneus libro 4. capite 8. 9. et 56. baptismum ignis esse futurum, et ventilabrum igneum, in area

triticum emundans. Petrus libro primo et quinto Clementis, animas ait esse resolutione purgandas, et per ignem traducendas. Hoc modo baptismum ignis expurgantis docet Joannes baptista, ei adiungens ventilabrum expurgationis, et palcarum combustionem. In id concordant Malachias, et alii prophetæ. Quemadmodum Christus nunc credentes assumit, et animas sibi credentium post decessum assumit: ita hic et ibi assumendo purificat, et ignis spiritus sui conflagratione fôrdes expurgat. In finali omnium iudicio ignis ante eum præcedet, vt ait propheta. Ignis de cælo descendens comburet singulorum oblationes. Aliqua ostenditur iudicij punitio, citra gehennam perpetuam. Matth. 5. Ignis in iudicio præcedet, cœlum et terram incendet, cum animæ corporibus inducentur: et tunc, quod purgandum supererat, purgabitur. Quiequid in ignem venire potest, est igne purgandum, vt ad purum excoquatur scoria nostra. Ad hanc purgatorii ignis pœnam, aut minuendam, aut tollendam, accessione quadam possunt nobis prodefesse charitatis opera, eleemosynæ, ieiunia, orationes, pœnitentia, et confessio, sicut et aliae a Deo hic nobis inflictæ pœnæ, vt docet Petrus, citato libro quinto. Et in hoc seculo, et in futuro purgantur saluandi, sicut quædam peccata in hoc seculo remittuntur, quædam in futuro. Adde quod obiecti sunt paradiſo cherubim cum flammeo gladio, seraphim comburentes, fluuius igneus, omnia in empyreо ignea. Eo nihil ascendit, nisi holocaustum, totum combustum, oblatione sine fermento, et victimâ igne salita.

Sed an pro ipsis ita defunctis, et purgandis nos orabimus, baptizabimus, et eucharistiam offeremus? Hoc falſarii, ex corrupta Machabæorum traditione contendunt. Quomodo id contendunt ex lege, aut eorum authoritate, qui erant sub lege, cum lex ipsa damnet, pro mortuo quicquam offerre? Ridiculum plane, vel Iudæis ipsis testibus, est hoc commentum. Morte est laeta alea. In quamcumque partem ceciderit lignum, siue ad austrum, siue ad aquilonem, ibi manebit, vt capite vndeclimo ait eccllesia

ecclasiastes. Homo moriens dicitur migrare ad domum seculi, seu domum sue æternitatis, in qua mansurus est usque ad diem iudicii, Job. 30. psal. 48. et ecclasiastes. 12. Redimere ibi nemo alium potest, vt aiunt Job et Dauid: sed expectanda est finalis sententia. Ex factis propriis quisque accipiet, non ex factis alterius. Galat. 6. et 2. Cor. 5. Pro quibus tu orabis? Qui sine regeneratione Christi descendunt, in inferno manebunt, usque ad finale iudicium. Ibi nulla est redemptio. Qui in regeneratione dormierunt, a Christo sunt assumti, et in diemorum manus nequam traduntur. Hoc est animaduertendum, quod in Christo regeniti, ob stipulam illam superaedificatam, non sentient illum dæmonum infernalem ignem, quem in suo purgatorio ponunt papistæ: sed igneam per spiritum Christi deflagrationem. Nefas est igitur, si quis dicat, esse orandum pro talibus defunctis, ne illos Christus assumendo purificeret: quasi in eorum pernitiem nos oremus. Necesse omnino est, illos morte expiari, et suum ignis baptismum perficere. Preces ergo pro Christianis defunctis, sunt pro ipsis gratiarum actiones, non ipsorum expiations. Pro funere laudatur oratio, vt in gratia Christi decedentibus similes nos efficiamur. Hoc nobis proficit. His quoque potest gaudium aliquod afferre, sicut nobis resipiscientibus gaudent in cœlo angeli, et animæ beatæ. Hoc non ideo est, quia nos pro ipsis oramus, sed quia nos emendamur. Hoc eas non expiat, nec tantillum loco dimouet, vt iactant sacrificuli. Ridiculum est, quod aiunt, auolare animas, vt olim aiebant impostores. Ezechie. 13. Non oportet igitur nos pro mortuis esse sollicitos, vt post Christum ait Paulus. Ecclesia Antichristi est ille mortuos redimenti usus, est igitur abusus, et auaritiae impostura.

Defunctis itaque in sua pace dimissis, vt primitiæ ecclesiæ traditionem absoluamus, ad viuos paululum redeamus, quibus confessionem prodesse diximus. Confessionem illam, quæ fit presbyteris, diximus, infir-

mis prodesse, vbi conscientia ipsorum dubitatione premitur. Atque ita esse illam constitutam in christiani hominis arbitrio et conscientia. Ad necessitatem tamen illius confessionis in quoquis delicto nos cogunt sacrificuli pseudoiudicis, quia olim talis erat necessitas, confessionis in singulis delictis, et singulis oblationibus, Leuit. 5. et Nume. 5. Item quia praecepit Christus leprosos se ostendere sacerdotibus, ut olim præcipiebatur, Leuit. 14. Hinc suam legem sub Anathemate condidit Antichristus. Sed ad hæc responsum siue est, necessitatem legis esse per Christum sublatam. Ostensum est, Christum esse omnium complementum. Ille est unicus sacerdos, unica sui oblatione diluens peccata omnia confitentium sibi. Variæ olim oblationes varias confessiones secum habebant: nunc vero secus, cum sit unica oblatio. Adde, quod confessiones illæ non erant auriculares, sed coram Deo, et maxime, super errore vel ignorantia, ut ibi declaratur. Quod de leprosis dicitur, locum non habet in hac confessione, quam faciunt hi, qui sunt in ecclesia: leprosi enim erant extra congregationem. In reducendis hereticis, aut publice excommunicatis, locum similem habet ratio illa leproorum a congregazione expulsorum. In ea reductione duplex erat consideratio, ambiguitas factæ mundationis ipsorum, et periculum contagionis aliorum. Ob id ad sacerdotes misit dominus leprosos, de quorum sanatione exigebatur ipsorum testimonium. Simili ratione, in reducendis expulsis nos exigimus ministrorum ecclesiarum testimonium: si ambigitur, eos esse mundatos, et ne contagio aliqua sequatur. Ministri testantur, et consulunt, non imperant. Expulsio vel reducacio fit suffragijs totius ecclesiarum, videlicet eorum omnium, qui ad cœnam domini in unum conueniunt. In ea re veteres confessionem publicam exigebant, ad publicam alio-

cem aliorum ædificationem, ac etiam terrorem, sicut et Paulus docet, peccantem esse coram omnibus argendum, vt reliqui timorem habeant. Publice expulsus, publice reducendus est, vt secunda ad Corinthios epistola docet. Id autem, quanto mitius fieri potest, faciendum esse, docet Christiana mansuetudo, ne ob nimis pomposam illam exomologesim abstrahantur plerique ab ecclesia. Hinc ait Ignatius ad Philadelphienses, Rogo vos in domino, quiçunque pénitentes venerint ad vnitatem ecclesiæ, suscipite eos cum omni mansuetudine. Nos non possumus quem omnino repellere, vt temere faciebat Nouatus: quia nescimus, quis fuerit vere illuminatus, nec quis omnino a fide Christi sit prolapsus, nec quis in spiritum sanctum ita peccarit, vt non sit reparandus. De manifestis nos vt cunque iudicamus, occulta vero Dei sunt iudicia. Piæ sunt hæ seniorum traditiones, et doctrinae, ab euangelica veritate nihil recedentes. Quæ vero spectant ad characterem bestiæ, idololatriam, et sacrificiorum auaritiam, fugienda nobis sunt.

PRO suprema iam huius apologiæ manu, vt diuinæ triadis mysterium fiat adhuc magis perspicuum, leuia quædam obiecta propulsimus, seniorum dicta de creatione verbi defendendo. Diximus aliam esse sermonis dispensationem post incarnationem, quam ante: et aliam dispensationem per creationem, quam ante. Alter nobis dicitur sermo, vt erat ratio in mente diuina, et aliter post prolationem, in creatione factam. Nihil nunc creat Deus, cui se prolatione quadam non exhibeat, et communicet. Longe vero insignior in mundi creatione fuit prolationis exhibitio et communicatio. Fuit patetfacta exhibitio rationis Dei, apertio, prolatione quædam, modus ostensionis essentiæ verbi, angelis et Adæ factus, et modus communicationis in spiritu. Hæc erat verbi et spiritus creatio, externa constitu-

tio, acquisitio, et formatio, vt ait Salomon. Hoc modo sustinentur, qui dixerunt, ante creationem nec fuisse λόγος, nec pneumà, nec רַבָּר nec πνεῦμα nec sermonem, nec spiritum. Quia proprio significato in omnibus his linguis significatur externa loquutio et spiratio. Dixerunt item, ex sophia prodiisse logon, sicut Tertullianus contra Hermogenem, facit sapientiam sermonem priorem, sapientia cordis emitente sermonem bonum. Contra Praxeam aperte docet, fuisse in ipsa creatione natuitatem sermonis. Creationem sermonis dixerunt Clemens Alexandrinus, et Dionysius Alexandrinus, vt in Origenem a Rufino citantur. Semel et iterum ait Philo, Deum fuisse ante verbum, antequam crearetur verbum. Post Trismegistum canit Orpheus, Verbum esse vocem patris, quam protulit ipse primum, consiliis eius cum constituit orbis. Id dictum Orphei, siue Trismegisti, vt ait Suidas, laudat Iustinus in apologetico. Ignatius verbum ita creatum scribit, sapientiam creatam, quemadmodum et Iesu Sirach. Excusari omnia possunt, si Arrianorum et sophistarum metaphysicas realitates tollas. Seniores nunquam in his quæstionem fecerunt, in quibus postea sunt a sophistis magnæ de creato verbo excitatæ tragœdias. Oportet ergo seniores illos quid aliud sensisse, quam sophistas. Sapientia illis erat antea, velut intus in mente diuina: et in ipso creationis exordio fuit apertio, fuit personalis quædam sapientiae creatio, prolatio, expressa exhibitio, personæ Christi in Deo externa constitutio, expressio, formatio. Ipsissimè Salomonis verbis vtor. Sicut apud Salomonem, ita apud Esaiam dicitur olim in Deo creatio et formatio, ipsius Christi facta in Deo creatio et formatio, Esa. 45. et 46. Cogita cum Esaia, Christum hominem dici iam olim in Deo creatum et formatum! Sicut cum Joanne quis concedit, regenerantem illum spiritum gloriosum Christi ante resurrectionem non fuisse, Ioan. 7. atque ita tunc creatum spiritum nouum: ita quoque cum Salomone et Esaia sapientiam illam creatam dicet modo et

modo et exhibitione certa. Deus creauit eam in spiritu sancto, et ipsum spiritum sanctum creauit, cum exhibens modis quibusdam, in se iam praeformatis. Preparauit Deus lucernam nobis cognoscibilem, ipsum Iesum Christum lucentem, qui est vera sapientia. Metaphysicos torsit dictum Salomonis de sapientia creata, acquisita, formata, et figurata: quia figura loquutionis non viderunt, nec intellexerunt figurata Christi mysteria.

Dictiones illas obserua, quibus vtitur Salomon de sapientia loquens prouer. 8. קָנַח Kanah vbique significat acquirere rem possessam. נְסָחַ nafach vniuersaliter significat constituere, inuestire, obuelare, perfundere: quod in principum et idolorum personis fiebat, quando sacrabantur. Id ea vox proprie significat, et constitutioni sapientiae, in Deo factae, tribuitur. חֹלֶל holal, sive cholal, proprie significat premi, exprimi. Quibus omnibus modis dicitur Deus eam sapientiam in possessionem acquisuisse, principem constituisse, eius personam inuestisse, expressisse, formasse, creasse. Deus dicitur sapientiam illam acquisuisse, scripsisse, et adinuenisse. Quod Deus sapientiam adinuenierit, et figurete scripserit, post Salomonem docet Baruch, capite tertio, et docuerat Job capite viceximo octauo. Sapientiam scripsit Deus, si sapientia erat liber vitae, in Deo scriptus.

Metaphysici se hic inaniter torquent, mutationem in Deo, et res distinctas arguant, non intelligentes mysterium tantae sapientiae. Nunquam ipsi intelligere potuerunt, qualiter Deus aeternè cogitans externeque proferens, velut exconomus, sapientiam acquisierit, et prudenter adinuenierit. Arguant mutationem in verbo, eo quod factum sit caro. Mutationem dicant in spiritu, quem Deus effundendo emisit, dedit, et in nobis creauit. An non potuit Deus deitatis suæ exhibitionem homini conformare? An non potuit figuram hominis gerere, qui homo futurus erat? Eam fuisse olim verbi figuram, et humanitatis conformatiōnem, vt axioma, in prima eccl-

sia publice receptum, de quo nemo tunc dubitabit, contra Marcionem assumit Tertullianus, ad finem libri secundi. Imo et Marcionitas ipsos ait ab exordio ecclesie ita institutos. Publice nota res erat, et vos sophistæ eam publice ignoratis.

Dæmon pessimus in vobis arguit, esse hoc dedecus Dei, cum sit decretum nostræ salutis. Non erat Deo res indigna, quia nihil tam dignum Deo, quam salus hominis, ut arguit ibi Tertullianus. Cum Epicuro vos singitis Deum inertem truncum, nulli se communicantem. Usque adeo Epicurus amavit desidiam, et oculum in Deo, ut diuinitatis influxum negaret, dicens, esse in Deo molestiam et motum. Magus quoque Simon Deum dixit nullam cum creaturis habere communicationem, nec eis ipsum uniri. Simili fere metaphysica modos diuinos, et communicationes Dei, vos a nobis alienatis, et substantialis unionis rationes. Qui-cunque negat, Deum se posse homini conformare, et communicare, potentiam Dei negat, hominis felicitatem negat, Christum totum negat. Turpissimas alias, et ad rem nihil facientes, inuisibilibus illis tribus rebus in Deo vos tribuitis mutationes et deriuationes. Hoc vero, quod deitatis et bonitatis proprium est, ignoratis, scilicet communicationem, et communicationis modum. Bonum enim non dicitur bonum, nisi communicabile, et tanto magis communicabile, quanto magis bonum. Felicitas hominis est unio diuina, sicut Christus est substantialiter unum cum Deo. Ibi est visio et fruitio, Deus ob hæc nec mouetur, nec mutatur. Deus non est loco motus, nec est mutatus a proposito, nec in se cœpit esse res alia, nec desuuit esse, quod erat, sed ab æterno se homini conformare voluit, ab æterno se homini instar hominis exhibens.

Hæc ratio tibi etiam rudi sufficiat, Quod Deus secundum

dum substantiam suam se potest alicubi magis, quam alibi, exhibere, aut manifestare, aut communicare. Si hoc non credis, non credis, Deum esse substantialiter magis in Christo, quam in te, aut magis in sancto, quam in dæmone. Si hoc credis, iam credis esse insigniorem alio aliquem deitatis modum, atque ita cum olim in immutabili Deo constitisse. Magnum est mysterium sapientiae, et cogitationis Dei, mysterium creationis, et mysterium redemptionis, per unicum Iesum Christum, unicam eius personam, in Deo ita patefactam, atque ita nobis exhibitam.

Obiicies tu, Si substantia Dei in se, et ante creationem, nec visibilis nec palpabilis, post creationem et incarnationem est facta visibilis, palpabilis, et veluti corporalis, nonne est mutata? Respondeo. Substantia Dei in se nec est nobis visibilis, nec palpabilis, non ob fui defectum, sed ob infirmitatem nostram. Dicitur Deus natura sua inuisibilis naturæ nostræ, verbum item natura sua nobis inuisibile: tum quia excedit capacitatem nostram, tum etiam, quia id ipsum, quod a nobis videtur, non est ex natura, sed ex specie prolata. Atque ita Deus natura inuisibilis, ante æli creationem, sicut et nunc, fuisset visibilis, et palpabilis, si se talem exhibuisset, et ibi te capaceem fecisset. Ille enim omnem corpoream vim, et omnium corporum essentiam veram in se continet. Posset tibi dari a Deo, vt eum quavis forma exhibutum corporalibus oculis videres, et manibus palpares. Nec ob id ipse mutaretur, sed tu mutareris, indita sensibus tuis corporeis Deitatis percipiendæ virtute, vt indetur post resurrectionem, quando Deum corporalibus his tuis organis videbis, tanges, gustabis, olfacies, et audies. Audi, quid dicam. Deum ipsum tu beatus corporeis his omnibus tuis sensi

sensibus videbis, tanges, gustabis, olfacies, et audies. Si hoc non credis, non credis carnis resurrectionem, et corporeorum tuorum organorum futuram glorificationem. Gloria ipsa Dei, quæ Deus est, glorificabuntur corporis tui sensus, et informabuntur: sicut ea gloria transformabitur corpus tuum, et simile fiet corpori Christi glorioso, Philip. 3. Si hoc credis, responde iam querenti, An erit mutatus Deus, quando cum tu corporaliter tanges? Quia erit ibi tui tactus gloria? Deus. Quæ tui olfactus? Deus. Omnia in omnibus Deus. Deus in se omne esse continet, diciturque olim et nunc, in se tallem formam acquirere, generare, et creare, quia eam profert, et exhibet, quam ante non exhibuerat, re autem ipsa nihil mutatus. Spiritum quoque nouum dicitur creare, ob nouam communicationem. Filium ita olim Deus in se ipso genuit, æterna mente constituedo, et deitatem suam ad hominis generationem exhibendo.

Iterum obiicies. Secundum hanc rationem potuit Deus rem aliam filium generare, et in pluribus mundis plures filios diuersarum formarum. Respondeo, Si Deus alium mundum creasset, et in aliis formis rationales alias creaturas, ex se ipsis filios generantes, et ipse quoque, si voluisset, in ea forma filium, eis similem, genuisset. Ac tunc quoque fuisset ille in sapientia genitus, et fuisset in Deo sapientia eadem, quæ nunc est, exhibitio diuina, λόγος. Atque ita esset semper eadem ratio filii Dei, quod ad eius diuinitatem adtinet. Si ita res haberet, cum Ioanne tu generationem filii Dei æternam annuncians, diceres, In principio erat ratio, in principio erat sapientia, in principio erat existentia filii, quæ caro facta est. Illud porro imprimis cogita, ne alterius formæ filium concedas, in forma stipitis, aut alterius corporis, esse non posse rationales has omnes hominis actiones. Ideo predicta illatio sequitur, ut ex impossibili sequitur quodlibet. Vere igitur obiectioni respondeo, Commodius aliter fieri non potuisse. Si essent infiniti mundi, hic Iesus omnibus illis præsideret, cum sit in eo tota deitatis plenitudo.

De fa-

De sapientia itaque olim creata, condita, et fabricata, ad excusationem seniorum dicta vera sunt, quamquam Arriani et sophistæ aliter acceperint, a suis realitatibus omnes delusi. Nos sapientiam dicimus aeternam, nec principium vñquam habuisse, licet in creatione palam effulserit. Vnde dicta est fulgor, et resurgentia Christi. Sine sui mutatione est facta visibilis, et sine sui mutatione est homo facta, exhibitione sui, et creaturæ assumptione. Formatam olim, cum Salomone et Esaia dicimus, sicut Paulus formam Dei iam olim Christo tribuit, et sicut Christus ipse speciem Dei, seu figuram Dei vocat.

Antiquitas vero gentium, quæ sapientiam aliquam olfecit, sapientiam in Deo credidit, vniuersalem mundi ideam, quam in seipso Deus ab æterno constituit. Ita Zoroaster, Trismegistus, et Plato. Illamque mundi ideam, ut mundus est filius Dei, esse aiunt filium Dei, primogenitum, archetypum. In quam sententiam Philo in libro de mundo mundum intelligibilem ait esse huius sensibilis mundi exemplar primogenitum. Si microcosmi, aut Promethei illius, quem formatorem ipsimet citant, in Deo imaginem principem cogitassent, de Christi sapientia melius sensissent. Cogitandum erat, exemplar illud, seu ideam illam mundi, fuisse tune in homine principe, ut nunc est in Christo. Mentes veram Dei nescientes, a primo scopo illi in hoc defecerunt, cum idea illa mundi, sicut et mundus ipse, Christo subordinaretur. Ipse Christus erat ratio Dei, existentia prima, cuius fulgor et spiritus, in res alias effusus, eas omnes in se continet, ac lucide resert. Vnicum creaturarum principium et finem, vnicum omnium scopum vere faciamus Christum. Ex quo nos cognoscimus, qualis erat olim sapientia. Nam ut tunc sunt in anima Christi primæ in creatiæ rerum omnium idæ, ita olim erat, in ipsa sapientia. De qua est oraculum illud, Ego sum omne, quod fuit, quod est, quod futurum est: velum meum neino mortalium hactenus reuelauit. Erat sapientia in Deo, velut intelligens anima

nima quædam, omnia in se contemplans, et lucide continens: mortalibus olim velata, et per Christum reuelata: quam et plerique dixerunt, fuisse ipsammet animam Christi. Sapientiam nos vere dicimus, instar animæ Christi, rationem diuinam de Christo, personalem Christi substantiam in Deo relucentem, et omnia continentem. In ea primaria luce esse reliqua omnia secundario relucentia, ut in anima tua relucere res aliae, quæ sunt in ipsa. Unde est anima nostra vera imago illius sapientiæ Dei, et ab ea vere reformatur. Nec solum dicimus, in sapientia Dei omnia relucere, sed et inde habere suum esse, ex inuisibilis visibilia facta. Dicimus item, eam a Christo sapientiæ lucem, et in angelos, et in animas nostras se diffundentem, velut speculum lucidum, varias nobis et angelis rerum cognitiones dare. Atque ita quicquid angeli unquam cognoverunt, a Christo acceperunt, sicut et nos. Benedictus ille sit in secula seculorum, qui sapientiam suam infundens, hanc de se nobis cognitionem dedit. Benedicti sint in ipso, qui ipsum vere credent esse filium Dei, ab æterno in Deo relucentem, et in æternum regnantem. Amen. Amen.

M.	S.	V.
I	5	5
		3.

E R R A T A.

Pagina 3. versu 11. lege, res omnium. 25. 24. eiusdem,
58. 3. μισθεσίας. 81. 15. ταξταριζειν et versu 20. pre-
muntur. 86. 8. quod dicas. 107. 2. נַד אָנָא גָּלִי. 127. 1. נְדָבָרִי. 4. Saddai. 207. 7. dispensantur.
227. 24. ipse. 235. 5. Satane arma confregit. 239. 31. ob
eam 244. 12. liberabit. 289. 9. πιστεων. 318. 24. college-
rent. 334. 6. בְּשֻׁבָּה. 340. 10. Hoc primum. et 16. indicem.
344. 26. nos hic donat. 375. 2. terra illa. 384. 5. cum coin-
quinatis. 393. 30. author. 420. 10. debere nos. 452. 1. Huic
simile. et 13. abduxit. 453. 8. oblato. 472. 33. ut per ea. 492.
26. legis populo. 506. 22. absumptæ. 530. 27. quidam. 531.
27. Deo. 547. 14. Sicut ego. 548. 7. ostendimus. 559. 15.
datur. 561. 4. impossibile nobis est. 567. 25. renati. 572. 1.
mortis. 616. 8. filios Dei. 618. 29. nosti. 619. 21. filii. 624.
32. Paulus. 650. 32. nihili. 692. 32. Quod. 721. 11. baptisum.